Lei 13,40

EDITURA TINERETULUI

V. KAVERIN

DOI CĂPITANI

TRADUCERE DE
MARCEL GAFTON ŞI LIDIA ZAMFIRESCU

COPERTA DE IONESCU DUMITRU

В. КАВЕРИН
ДВА КАПИТАНА
Молодая Гвардиа
1951

Cuvînt înainte

Dincolo de cercul polar, pe un pămînt necunoscut, curajosul conducător al expediţiei arctice Sf. Maria, care pornise în 1913, îşi strîngea ultimele puteri ca să mai poată scrie cîteva rînduri. Alături de el închisese ochii ultimul dintre credincioşii săi tovarăşi de călătorie. Îl împrejmuia grandioasa întindere de gheaţă, albă, strălucitoare şi nemărginită ; nu se vedea nicăieri o umbră, nu se auzea nici o răsuflare. Pretutindeni omăt şi tăcere. Omul era toropit, ameţit. Abia mai mişca mîna degerată. Oare mesajul lui către cei dragi va fi găsit cîndva ? Oare va fi cunoscută marea lui descoperire ? Cuvintele pe care le înşira acum nu vor rămîne zadarnice, îngropate ca şi el, fără urmă sub ninsoarea care cădea nemilos, neîncetat ? El îmbrăţişă încă o dată cu privirea acest pămînt al zăpezilor veşnice unde nu ajunsese nimeni pînă atunci şi care datorită lui, dacă rezultatele expediţiei vor fi comunicate, va face parte din patria sa... Patria sa unde se găseşte soţia iubită şi prietenii ce l-au ajutat dar şi cei ce prin sabotajul lor au provocat tragicul sfîrşit al încercărilor sale. Se va şti vreodată ce s-a întîmplat cu expediţia sa pierdută, aici, pe limanul necunoscut al Polului Nord ? Zbuciumului său, însă, nu-i răspundea decît tăcerea nesfîrşitelor pustiuri de omăt...

Au trecut peste douăzeci de ani. Un tînăr aviator citeşte scrisorile preţioase a căror soartă îl îngrijora atît pe muribund şi în ochii lui se aprinde flacăra unei mari biruinţe. Nu întîmplarea îl adusese în ţinutul acesta îndepărtat al meleagurilor polare ; multe pricini l-au făcut să străbată spaţiile şi să se afle pe locurile unde cu atîta vreme în urmă rătăciseră ultimii supravieţuitori ai expediţiei. L-a îndemnat poate dragostea pe care o purta Katiei, fata căpitanului mort ? Sau dorinţa de a-şi ţine cuvîntul dat profesorului Korabliov ? Ori mai presus de toate hotărîrea de a restabili adevărul faptelor petrecute aici,

departe, dar legate cu fire nevăzute de inima țării unde răspunzătorii trăiesc în tihnă, nestingheriți? Și iată, tînărul căpitan de aviație ține în mînă cheia dezlegării enigmei care-i va alătura întotdeauna numele de cel al căpitanului ce-a condus expediția. Pentru a dezvălui această taină, cîte intrigi nu a dejucat, cîte dezamăgiri nu a învins! Dar călăuzit de deviza pe care și-a ales-o din copilărie, el a cucerit victoria. Și această deviză glăsuiește:

Să lupți și să cauți, să găsești și să nu te lași doborît.

Dîrzenia, încrederea în chemarea sa, voința cuprinse în această deviză se potrivesc atît eroului cărții „Doi căpitani" cît și autorului ei, scriitorul V. Kaverin. Veniamin Alexandrovici Kaverin s-a născut în 1902 în orașul Pskov. A absolvit școala medie la Moscova în 1919. Primele lui încercări pe tărîmul literaturii datează din această perioadă, dar sînt primite cu răceală de critica literară încît Kaverin își strînge versurile printre amintirile adolescenței și pășește pe calea activității științifice. Dar el nu părăsește în sinea sa nădejdea de a scrie. Și după ce se mută în 1920 de la Universitatea din Moscova la cea din Leningrad unde se înscrie și la Institutul de Orientalistică, deschiderea unui concurs al tinerilor scriitori îi dă prilejul să încerce din nou să se afirme în domeniul literar. Strădania sa a fost de data aceasta răsplătită, el dovedindu-se un talentat prozator. Kaverin a știut să respecte deviza care-l călăuzește și pe eroul său, să nu se lase doborît de insuccesul din tinerețe, să caute și să găsească drumul, să împlinească vocația, și să spună ce avea de spus. Povestirea „A unsprezecea axiomă" a primit premiul al treilea și a plăcut lui Maxim Gorki, care l-a remarcat pe tînărul scriitor și a urmărit mai departe cariera sa literară. În cîteva pagini din Doi căpitani *închinate lui Volodea, un băiețaș de la Pol care se află la cele dintîi stihuri sfioase, Kaverin arată că eroul său primește o scrisoare de încurajare de la Gorki, vrînd astfel să-i mulțumească probabil marelui prozator pentru îndrumarea sa prietenească. După ce și-a încheiat studiile în mod strălucit, Kaverin s-a îndreptat definitiv către literatură. De la primele povestiri fantastice a trecut în 1928 la roman cu* Scandalagiul *sau* Serile pe insula Vasilevski. *În 1934 îi apare romanul* Îndeplinirea dorințelor *care oglindește viața intelectualilor sovietici. În această carte Kaverin zugrăvește trăsăturile tineretului contemporan, pe care le va surprinde și înfățișa apoi mai limpede și mai convingător în* Doi căpitani,

publicat între anii 1938—1944. Romanul s-a bucurat de o primire călduroasă și a fost premiat. În timpul războiului Kaverin a lucrat în calitate de corespondent de război al Izvestiei și în flota nordică, fiind decorat cu ordinul Steaua Roșie. Apoi s-a reîntors la îndeletnicirile sale și a început o nouă carte despre oamenii de știință sovietici, cu titlul Carte deschisă.

Astăzi autorul celor Doi căpitani, *scriitorul care a știut să nu se lase descurajat și să-și asculte chemarea, e cunoscut și iubit de tineretul de pretutindeni. Și e drept să fie așa. Căci el îi înțelege de minune pe cei tineri. Altfel cum ar fi putut pătrunde el în sufletul aprig al lui Sanea și în cel mîndru al Katiei. Și cum ar fi putut pricepe pe doctorul Ivan Ivanovici și pe bunicuța Nina Kapitonova? E drept că o bunicuță nu e chiar așa tînără, dar vîrsta nu se numără doar în ani. De aceea doctorul Ivan Ivanîci e tînăr la 61 de ani, iar Romașca e bătrîn încă de pe băncile școlii. Dar, desigur, această ciudățenie ca și multe alte secrete vi le veți explica după ce veți citi romanul* Doi căpitani. *Un singur lucru veți recunoaște însă chiar din primele pagini, că acest roman posedă taina tinereții care-l face mereu mai îndrăgit de cititori.*

Sanda Radian

CARTEA ÎNTÎI

PARTEA ÎNTÎI

COPILĂRIA

I

SCRISOAREA. IN CĂUTAREA RACULUI ALBASTRU

Îmi amintesc de o curte mare, murdară, presărată cu căsuţe mici, împrejmuite cu gard. Curtea se afla chiar lîngă rîu, şi primăvara, după ce apele scădeau, întinderea ei rămînea acoperită cu frînturi de lemne, scoici şi, cîteodată, şi alte lucruri, vrednice de întreaga luare-aminte. Aşa, bunăoară, într-una din zile am găsit înspre rîu o geantă plină de scrisori; curînd, apa aduse şi aşeză încetişor pe mal şi pe poştaş. Zăcea culcat pe spate, cu amîndouă mîinile încremenite deasupra ochilor, de parcă s-ar fi ferit de soare. Era tînăr de tot, bălai şi purta o uniformă cu nasturi strălucitori de alamă; de bună seamă că înainte de a pleca ultima dată să împartă scrisorile, poştaşul îşi lustruise nasturii cu praf de cretă.

Geanta a luat-o poliţaiul din post, iar scrisorile, fiindcă le pătrunsese apa şi nu mai erau bune de nimic, le-a luat mătuşa Daşa.

Apa însă nu stricase hîrtia scrisorilor chiar de tot, căci geanta poştaşului era nouă-nouţă, de piele şi clapa se închidea foarte bine. Seara, mătuşa Daşa citea din scrisorile acelea, uneori numai mie, alteori la toţi cei din curte; asta era atît de interesant, că pînă şi babele care obişnuiau să se ducă la Skovorodnikov, să joace cărţi, lăsau totul baltă şi veneau şi ele să asculte.

Între scrisori era una pe care mătuşa Daşa ne-o citea mai des decît pe toate celelalte, ba chiar atît de des, încît, pînă la urmă, am învăţat-o pe dinafară. De atunci au trecut mulţi ani, dar şi azi o ţin minte, de la primul pînă la ultimul cuvînt:

„MULT STIMATĂ MARIA VASILIEVNA,

Mă grăbesc să vă înştiinţez că Ivan Lvovici trăieşte şi este sănătos. Acum patru luni, urmînd sfaturile sale, am părăsit corabia şi, împreună cu mine, alţi treisprezece oameni din echipaj. Deoarece nădăjduiesc să vă revăd cît de curînd, n-am să vă povestesc acum nimic despre greutăţile întîmpinate printre gheţarii plutitori, în drum spre pămîntul lui Frantz Iosif. Am îndurat lipsuri şi suferinţe de neînchipuit. Vă voi spune doar că, din grupul nostru — dacă ar fi să nu ţinem seama de picioarele mele degerate — numai eu singur am ajuns la Capul Flora. Expediţia „Sf. Foca", de sub conducerea locotenentului Sedov, m-a cules de pe drum şi m-a dus la Arhanghelsk. Am rămas în viaţă... Sînt încredinţat însă că va trebui s-o regret, deoarece zilele acestea urmează să mi se facă operaţia, după care nu-mi rămîne decît să nădăjduiesc în mila domnului... Cum am să trăiesc fără de picioare, nu ştiu! Dar iată ce trebuie să vă comunic: „Sfînta Maria" a fost prinsă de sloiuri încă în Marea Kara şi, din octombrie 1913, înaintează necontenit spre nord, purtată de gheţarii polari. La plecarea mea, vasul se găsea la 82°55' latitudine. Acum stă liniştită în mijlocul gheţarilor, mai bine spus, stătea în 1913, înaintea plecării mele. Este posibil să scape chiar anul acesta din strînsoarea gheţarilor, dar eu cred că aceasta se va petrece abia anul viitor, cînd corabia va ajunge în regiunea unde „Fram" s-a desprins dintre sloiuri.

Provizii erau destule şi cred că vor ajunge celor rămaşi pe bord, pînă în octombrie sau noiembrie anul viitor. Oricum, ţin să vă asigur că n-am părăsit corabia din pricina situaţiei desperate în care se află. Negreşit, aveam datoria să execut ordinul comandantului... totuşi n-am să vă ascund faptul că acest ordin a corespuns dorinţei mele nemărturisite.

În clipa cînd am părăsit corabia dimpreună cu cei treisprezece marinari, Ivan Lvovici mi-a încredinţat un pachet pentru şeful Di-

recției hidrografice — acum mort — și o scrisoare pentru dumneavoastră... Dacă vi le-aș trimite prin poștă, ar putea să se piardă, și eu vreau să înlătur chiar și riscul cel mai neînsemnat, căci, fiind singurul supraviețuitor, țin la orice mărturie a purtării mele cinstite. Din pricina asta vă rog să trimiteți pe cineva de încredere să le ia sau să veniți dumneavoastră personal la Arhanghelsk, întrucît eu voi rămîne în spital trei luni de zile.

„Vă aștept cu nerăbdare răspunsul.

Cu deosebită stimă, la ordinele dumneavoastră

I. KLIMOV
Ofițer secund de cursă lungă

Adresa era aproape ștearsă de apă. O puteai desluși totuși pe fața plicului aceluia galben, din hîrtie groasă, scrisă cu slove la fel de drepte și hotărîte.

Scrisoarea aceasta devenise pentru mine un fel de rugăciune: o repetam în fiecare seară, așteptîndu-l pe tata să se întoarcă din port.

Numai că el se întorcea tîrziu; pe atunci, vapoarele veneau și plecau zilnic, dar nu mai încărcau in și grîu, ca altădată, ci lăzi grele cu gloanțe și felurite piese pentru tunuri. Tata venea întotdeauna agale; era un om greoi, spătos, cu niște mustăți mari și răsucite, cu o pălărioară de postav pe cap și cu niște pantaloni din foaie de cort.

Intra în casă și se așeza la masă să mănînce; mînca în tăcere și numai arareori tușea și își ștergea mustățile. In tot acest timp, mama nu contenea o clipă cu vorba. Cînd isprăvea cu cina, tata ne lua în brațe pe amîndoi copiii, pe mine și pe surioara mea, și se lungea cu noi pe pat. Hainele îi erau îmbibate de un miros de cînepă, de mere ori de grîu, iar uneori răspîndea în jur o duhoare rîncedă de unsoare. Îmi aduc aminte și astăzi cît eram de mîhnit la gîndul că tata trebuia să muncească din greu ca să cîștige o pîine.

Și mi se părea că anume în seara aceea nenorocită, stînd în pat lîngă tata, mi-am dat seama și am prețuit pentru prima oară totul din jurul meu.

O odăiță strîmtă, cu tavanul scund, lipit cu jurnale, cu o crăpătură cît toate zilele sub fereastră și prin care pătrundea răcoarea și mirosul de rîu — asta era casa noastră; mama — o femeie oacheșă și frumoasă, cu părul lăsat liber pe umeri, dormea jos, pe doi saci umpluți cu paie; de sub plapuma ajunsă numai petice ieșeau două picioare mici, de copil — erau picioarele

surioarei mele ; iar băiețașul firav și negricios, cu niște pantaloni largi, care se coborîse dîrdîind din pat și se strecura pe furiș în curte, eram chiar eu...

Locul potrivit îl alesesem de multă vreme. Undița și sfoara erau pregătite, și chiar vreascurile strînse grămadă, în apropiere de Prolom ; nu-mi lipsea decît o bucată de carne putredă și puteam s-o pornesc după racul albastru. Pe fundul albiei, rîul nostru parcă găzduia toate culorile și din pricina asta racii ți se păreau de felurite neamuri : unii erau negri, alții verzi, alții galbeni... Știam că racii se lasă amăgiți de broaște și că sînt atrași de foc ; dar racul albastru — de asta băieții erau încredințați pînă la unul — nu se lăsa prins decît cu momeală de carne putredă. Fără să stau prea mult pe gînduri, am furat de acasă o bucată de carne, pe care am lăsat-o apoi toată ziua la soare. Acum, carnea putrezise și nici nu mai era nevoie s-o iei în mînă, ca să-ți dai seama de asta.

Am luat-o la fugă pe mal, pînă aproape de Prolom, unde se aflau vreascurile pregătite pentru foc. În depărtare se deslușeau turnurile. Pe unul dintre maluri, pe malul nostru, se înălța turnul Pokrovsk, iar pe celălalt, turnul Spasski, în care la începutul războiului se instalase un depozit militar de piele. Petka Skovorodnikov ținea cu orice preț să ne încredințeze că, mai înainte de asta, în încăperile turnului Spasski erau draci și că i-a văzut el, cu ochii lui, trecînd cu bacul pe malul nostru. Cînd au ajuns pe uscat, dracii au scufundat bacul și s-au îndreptat spre turnul Pokrovsk, unde s-au și aciuat. Petka ne mai spunea că dracilor le place grozav să chefuiască, să fumeze, că au scăfîrlia țuguiată și că unii dintre ei șchioapătă, asta fiindcă s-au prăbușit cu toții din cer. După spusele lui Petka, în încăperile turnului Pokrovsk, dracii s-au prăsit iepurește și, cînd vremea era frumoasă, ei se strecurau spre rîu și furau foile de tutun pe care pescarii le agățau la năvoade, ca să îmbuneze duhul apelor.

Pe scurt, din pricina asta n-am fost prea mirat zărind într-o firidă de zid o mogîldeață negricioasă și deșirată.

— Ce faci pe-aici, undițarule ? mă întrebă necuratul, glăsuind întocmai ca oamenii.

Chiar să fi putut, și tot n-aș fi fost în stare să scot o vorbă ; mă uitam numai la el și tremuram ca varga. În clipa aceea, luna ieși din nori : pe malul celălalt se zărea silueta voinică a unei santinele, care pășea agale cu pușca atîrnată de umăr, în jurul depozitului de piele.

— Prinzi raci ?

Zicînd acestea, mogîldeața sări sprintenă pe mal și se așeză chiar lîngă foc.

— De ce taci, prostănacule? mă mai întrebă noul venit, cu asprime în glas.

Pasămite, nu era drac! Înaintea mea stătea un om costeliv, în capul gol, ținînd în mînă o nuielușă cu care se lovea într-una peste picioare. N-am putut să-i văd de loc fața, dar am putut să bag de seamă că avea haina îmbrăcată de-a dreptul pe piele și că eșarfa pe care și-o înfășurase în jurul gîtului ținea loc și de cămașă.

— Hei, de ce nu vrei să vorbești cu mine, ticălosule? Haide, vorbește!... Vorbește odată, că de nu... mă amenință el, împingîndu-mă cu nuielușa.

Și, fără să se ridice de la pămînt, mă apucă de picioare și mă smuci spre el. Atunci mormăii în legea mea cîteva cuvinte.

— Aaa... păi tu ești surdo-mut! făcu el, și-mi dădu drumul îndată. Pe urmă rămase liniștit multă vreme, răscolind cu nuielușa spuza vreascurilor. Ce mîndrețe de oraș! rosti necunoscutul cu scîrbă. În fiecare curte forfotesc cîini... De polițai, ce să mai spun... sînt niște fiare... Mîncători afurisiți de raci! Și se porni să înjure de mama focului.

De-aș fi bănuit tot ce avea să se întîmple după un ceas, m-aș fi străduit să-mi întipăresc în minte fiecare vorbă a lui, deși, de spus, tot n-aș fi fost în stare să spun nimic nimănui. Necunoscutul nu conteni cu înjurăturile multă vreme; la un moment dat scuipă chiar și în foc, iar după aceea începu să scrîșnească din dinți. Într-un tîrziu liniștindu-se, își lăsă capul pe spate, își cuprinse genunchii cu brațele și rămase așa. M-am uitat la el și sînt încredințat că mi-ar fi părut rău de starea aceasta în care se afla, dacă nu mi-ar fi fost atît de nesuferit.

Pe neașteptate îl văzui sărind în picioare. După puțin timp se afla pe podul de pontoane făcut de soldați de curînd, iar apoi se zări pentru o clipă pe celălalt mal și dispăru.

Focul meu abia mai pîlpîia, dar și fără lumina flăcărilor vedeam lămurit că în grămada destul de mărișoară a racilor prinși nu se află nici măcar un singur rac albastru. Erau numai din cei obișnuiți — niște raci negricioși, nu prea mari și care la berărie ți se plăteau cu o copeică perechea.

Un vînt rece se stîrnise din senin, umflîndu-mi pantalonii largi și făcîndu-mă să mă zgribulesc de frig. Trebuia să mă întorc acasă. Tocmai azvîrlisem pentru ultima dată undița cu momeala de carne putredă, cînd deodată văzui pe celălalt mal santinela alergînd pe povîrniș. Turnul Spasski se afla pe un dîmb, ceva mai sus de mal, și din fața lui cobora spre rîu un povîrniș

presărat cu pietre. Luna lumina ca ziua și nu se vedea țipenie de om, dar santinela — și eu n-am putut înțelge de ce — ridică arma din fugă :

— Stai !

Nu se auzi nici o împușcătură, ci numai țăcănitul închizătorului. În aceeași clipă zării pe pod omul după care alerga santinela. Scriu aceste rînduri cu nespusă băgare de seamă, căci nici astăzi nu sînt sigur dacă era unul și același cu omul care stătuse lîngă focul meu, cu un ceas mai devreme. Am și acum înaintea ochilor toată întîmplarea : malurile liniștite, drumul luminat de lună și care se lărgea chiar din locul unde mă aflam, șlepurile ce se legănau în preajma podului de pontoane, iar pe pod — două umbre omenești, lungi de tot, care alergau...

Santinela fugea anevoie, iar la un moment dat se opri în loc pentru o clipă, ca să-și mai tragă răsuflarea. Cel dinainte părea că aleargă și mai greu, căci atunci cînd ajunse la capătul podului, se așeză jos, rezemîndu-se de parapet. Santinela se apropie în grabă de el, dar deodată scoase un strigăt și sări înapoi, apoi se prăbuși peste marginea parapetului. Se vede că primise o lovitură cumplită. Și, în timp ce trupul ostașului luneca încetișor în jos, nelegiuitul se făcu nevăzut după zidul cetății.

Nu știu cum s-a întîmplat, dar în noaptea aceea nu făcea nimeni de pază pe pod. Gheretele santinelelor erau pustii. În preajmă, în afară de ostașul încremenit pe o rînă, cu mîinile întinse în lături, nu se afla țipenie de om. O piele mare de vacă stătea azvîrlită chiar lîngă el. Iar cînd eu, tremurînd de spaimă, m-am apropiat de locul unde zăcea, l-am văzut cum căsca leneș. Tîrziu, după mulți ani, am aflat că mulți oameni cască înainte de a muri. După cîteva clipe, ostașul oftă adînc, parcă ușurat. Și se liniști.

Nu știam ce să fac... M-am aplecat deasupra trupului neînsuflețit, după aceea am alergat pînă la ghereta din capătul podului — abia atunci am văzut că este pustie — și am venit înapoi, tot în fugă. Chiar dacă nu mi-ar fi lipsit darul vorbirii, tot n-aș fi fost în stare să scot un strigăt, din pricina spaimei. Auzind niște glasuri pe mal, m-am grăbit să ajung pe locul unde stătusem mai înainte să prind raci. Niciodată pînă atunci n-am fugit așa de repede. Simțeam că mi se taie răsuflarea și că mă săgetează ceva în piept. Tulburat, n-am mai stat să acopăr ca lumea racii din coș și, pînă acasă, am pierdut mai bine de jumătate. Dar nu de raci îmi era mie...

Am deschis ușa fără cel mai mic zgomot. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul. Înăuntru, în singura noastră odaie, era în-

tuneric. Toţi dormeau liniştiţi şi nimeni nu băgase de seamă că am lipsit. După o clipă eram culcat pe locul meu, lîngă tata, dar n-am putut să închid ochii multă vreme. Vedeam ca aievea podul luminat de razele lunii şi cele două umbre fugărindu-se...

II

ȚATA

A doua zi dimineaţa mă aşteptau două necazuri. În primul rînd, mama dăduse peste racii mei şi i-a pus numaidecît la fiert. Aşa am pierdut cele douăzeci de copeici, pe care ar fi trebuit să le primesc la berărie în schimbul racilor, şi totodată nădejdea că am să-mi cumpăr noi cîrlige de vîrcolaci [1], de trebuinţă la pescuitul ştiucilor. În al doilea rînd am văzut că nu mai aveam briceagul. La drept vorbind, briceagul era al tatei, dar pentru că i se rupsese limba, mi-l dăruise mie. L-am căutat peste tot: prin casă, prin curte, dar briceagul nu era nicăieri ; parcă-l înghiţise pămîntul !

Aşa mi-am trecut vremea pînă la amiază, cînd trebuia să plec în port, la tata, cu mîncare. Era îndatorirea cea mai de seamă pe care o aveam, şi eu mă arătam mîndru de ea.

Astăzi, portul se află pe celălalt mal al rîului, în lungul căruia se întindea un bulevard plantat pe amîndouă părţile cu tei, care au rămas cei mai îndrăgiţi copaci ai oraşului. Dar în ziua aceea, cînd eu îi duceam tatei într-o legătură o oală cu borş de varză şi alta cu mîncare de cartofi, în locul bulevardului se înălţa un şir de barăci, construite pentru muncitori, iar în lungul zidului cetăţii se înşiruiau grămezi de rogojini şi saci cu cereale, clădiţi în piramide. De pe marginea şlepurilor erau aruncate pe mal punţi de scîndură, pe care hamalii împingeau roabele încărcate, strigînd : „Păzea !" Îmi amintesc lămurit şi de apa presărată cu ochiuri sidefii de unsoare, şi de babalele scorojite de care se legau otgoanele, şi de mirosul acela pătrunzător din port — miros de peşte, de smoală şi de papură.

Cînd am ajuns în port, munca era încă în toi. Roata unei roabe lunecase de pe scîndură şi tot acel necontenit du-te-vino de pe şlep pe mal se oprise. Cei din spate strigau şi înjurau de mama

[1] Peştişori artificiali de metal, întrebuinţaţi la pescuitul cu undiţa. (n. t.)

focului. Doi inși lungiți pe muchia unui drug de fier se chinuiau să ridice roaba și s-o pună din nou pe făgaş. Tata i-a ocolit fără grabă, mormăind ceva și aplecîndu-se mai mult asupra roabei... Din ziua aceea nu l-am mai văzut niciodată. Şi așa mi-a și rămas în minte — mare, mustăcios, cu o față rotundă, lat în spate, ridicînd cu uşurință roaba grea.

În vreme ce mînca, tata mă privea într-una. „Ce-i cu tine, Sanea ?" părea el să mă întrebe. Deodată se iviră în port un ipistat și trei polițai. Unul dintre ei strigă după „nenea" — așa era numit starostele artelului — și îi şopti ceva la ureche. „Nenea" rămase ca trăsnit, își făcu cruce și apoi se îndreptară cu toții spre noi.

— Tu ești Ivan Grigoriev ? îl întrebă ipistatul pe tata, împingîndu-și sabia la spate.

— Eu...

— Luați-l ! strigă el învinețindu-se. Ești arestat...

Oamenii începură să murmure, dar cînd tata se ridică în picioare, se făcu liniște.

— Păi, de ce să mă luați ?

— Mai și vorbești ! Hai, înșfăcați-l !

Polițaii se năpustiră asupra tatei și-l apucară de mîini. Tata se smuci o dată din umăr, iar ei se dădură înapoi. Unul trase sabia din teacă.

— Rogu-vă, dumiriți-mă și pe mine... spuse tata. Ce-am făcut, de vreți să mă luați ? Doar nu-s un oareșcine... mă știe toată lumea...

— Nu, frățioare, nu te știe încă ! strigă ipistatul. Ești un bandit... Hai, înșfăcați-l !

Polițaii se năpustiră din nou asupra tatei.

— Mă, găgăuță, nu mai tot vîntura scrumbia asta ! vorbi tata încet spre cel care scosese sabia. Înălțimea voastră, sînt un om cu nevastă și copii... Muncesc aici în port de douăzeci de ani... Ce nelegiuire am făcut ? Spuneți în gura mare, să audă și să afle cu toții pricina pentru care mă luați... Altminteri, oamenii vor rămîne încredințați că-s bandit cu adevărat !

— Nu mai face pe sfîntul ! se oțărî ipistatul. Vă știu eu ! Haide !

Polițaii parcă șovăiau.

— Haide, am spus o dată !

— Mă rog dumneavoastră... îngăduiți-mi numai o clipă... Pe urmă merg și singur, zise tata. Sanea... șopti el apoi, aplecîndu-se spre mine. Sanea, fugi acasă și spune-i mamei... Ah, dar tu...

Voia să spună că sînt mut, dar se stăpîni la timp. Nu rostea niciodată cuvîntul acesta, de parcă ar fi nădăjduit că odată și odată am să pot vorbi și eu. Rămase tăcut, uitîndu-se peste umăr.

— Mă duc și eu cu fecior-tu, Ivane! se hotărî deodată starostele artelului. N-avea nici o grijă...

— Să te duci, nene Mișa... Ia stai... uite... și scoase și-i întinse trei ruble: Să i le dai ei în mînă... Rămîneți cu bine!

Oamenii îi răspunseră cu toții într-un glas.

Tata mă mîngîie pe creștet și-mi spuse:

— Nu plînge, Sanea.

Dar eu nici nu-mi dădeam seama că plîng.

Cînd îmi aduc aminte ce a fost cu mama cînd a aflat că l-au arestat pe tata, mă cuprinde și astăzi aceeași spaimă. Cîtă vreme a fost și „nenea“ de față, n-a plîns o lacrimă. Dar cum a plecat, s-a trîntit pe pat și a început să se izbească cu capul de perete, strîngînd din dinți. Eu și cu surioara mea plîngeam cît ne ținea gura, dar ea nici nu s-a întors spre noi. Bolborosea ceva în neștire și se izbea cu capul de perete. Într-un tîrziu s-a dat jos din pat, și-a aruncat pe cap o broboadă și a plecat de acasă.

A doua zi, mătușa Dașa a gospodărit de dimineață pînă seara la noi. Eu și cu surioara mea dormeam, adică numai ea dormea, fiindcă eu stăteam în pat cu ochii deschiși. Mă gîndeam la clipa cînd tata și-a luat rămas bun de la tovarășii lui de muncă, la ipistatul grăsun și la băiețașul lui pe care-l zărisem odată într-un costum de marinar, în grădina guvernatorului; mă gîndeam la bicicleta lui cu trei roți — de-aș avea și eu o bicicletă ca a lui! Și, pînă s-a întors mama acasă, nu știu dacă m-am mai gîndit la altceva. Mama s-a întors istovită și neagră de supărare, iar mătușa Dașa i-a ieșit grăbită înainte.

Nu pot înțelege de ce, dar în clipa aceea eu mi-am închipuit că polițaii l-au tăiat pe tata în bucăți și cîtva timp am rămas ca încremenit, copleșit de durere, fără să aud nimic din cele ce se spuneau în jurul meu. Abia mai tîrziu mi-am dat seama că tata este în viață. Pe mama n-o lăsaseră să-l vadă. Și trebui să repete de trei ori că tata a fost arestat sub învinuirea de omor și că noaptea trecută a fost ucisă, pe podul plutitor, santinela din post, ca eu să-mi dau seama că este vorba de noaptea cînd am plecat pe furiș să prind raci, că santinela era chiar ostașul pe care eu l-am văzut zăcînd cu mîinile întinse în lături, iar podul plutitor — același pod. Am sărit deodată în picioare, m-am repezit la mama, am țipat... dar ea m-a îmbrățișat, fiind pesemne încredințată că m-am speriat.

Dar eu „vorbeam“...

O... de-aş fi putut să vorbesc în clipa aceea !

Voiam să povestesc totul, de-a fir-a-păr: cum m-am dus într-ascuns pe malul Pescinkăi ca să prind raci, cum s-a ivit dintr-o firidă de zid, necunoscutul cel oacheş cu nuieluşa, cum a înjurat toată vremea scrîşnind din dinţi, cum pînă la urmă a scuipat în foc şi a plecat... Dar, toate acestea erau peste puterile băieţaşului de opt ani, care abia putea să îngăime două-trei cuvinte.

— Şi copiii sînt tulburaţi ! oftă mătuşa Daşa.

Eu tăceam, uitîndu-mă ţintă în ochii mamei, încredinţat că ea mă înţelege.

— Nu, el vrea să ne spună ceva... Sanea, ştii tu ceva ?

O, de-aş fi putut să vorbesc ! Din nou am început să povestesc, să arăt... De obicei, mama mă înţelegea mai bine decît toţi cei din jur, dar de astă dată vedeam cu deznădejde că nu pricepe nimic. Dar, oare, s-ar fi putut să fie şi altfel ? Întîmplarea petrecută pe pod semăna doar atît de puţin cu ceea ce căutam să arăt prin semne, eu, un băieţaş firav şi negricios, îmbrăcat numai cu o cămăşuţă, zbătîndu-mă dintr-un capăt în altul al odăii !

Ba mă aruncam pe pat, voind să spun cît de adînc dormea tata în noaptea aceea, ba mă căţăram pe scaun şi ridicam pumnii în faţa mătuşii Daşa, care stătea încremenită.

Pînă la urmă, ea făcu semnul crucii asupra mea şi spuse:

— L-au bătut băieţii !

Dădui din cap, împotrivindu-mă.

— Sanea spune cum l-au arestat pe tata, — o lămuri mama, — şi cum a ridicat poliţaiul mîna asupra lui... Nu-i aşa, Sanea ?

Am început să plîng şi mi-am ascuns faţa în poala mamei. Ea m-a luat în braţe şi m-a dus în pat. Iar eu am rămas treaz multă vreme, ascultînd ce vorbesc şi gîndindu-mă mereu cum aş putea să le împărtăşesc taina aceea cumplită a mea.

III

DEMERSURI

Şi dacă mama n-ar fi căzut la pat a doua zi, pînă la urmă tot aş fi izbutit să-i împărtăşesc taina mea. Mama a fost întotdeauna o fiinţă ciudată, dar aşa ca în zilele acelea nu ştiu s-o mai fi văzut vreodată.

Mai înainte, cînd se pornea pe stat ceasuri întregi la fereastră sau sărea noaptea din aşternut, numai în cămaşă, şi şedea la

masă pînă în zori, tata o ducea pentru cîteva zile la țară. Iar cînd se întorcea, era voioasă și plină de sănătate. Însă, de astă dată, tata nu se afla lîngă noi și, de altfel, nici nu se putea ști dacă acum i-ar mai fi folosit să plece la țară.

Stătea în tindă ca încremenită, desculță, cu părul despletit, iar dacă vreunul dintre noi intra sau ieșea din odaie, ea nici privirea n-o întorcea. Tăcea într-una, și doar cînd și cînd bolborosea cîte două-trei vorbe.

De purtat, mama se purta ca și cînd i-ar fi fost teamă de mine. Ori de cîte ori începeam să „vorbesc", ea își astupa urechile, și pe față i se citea o nemărginită durere. Își trecea fără încetare mîna peste ochi și peste frunte, căutînd parcă să-și amintească ceva. Se purta atît de ciudat, încît mătușa Dașa își făcea cruce pe furiș, de fiecare dată cînd încerca s-o înduplece, și mama, drept răspuns, se întorcea și o privea pe sub gene, fără o vorbă, cu ochii ei negri, înspăimîntători...

Trecură cam vreo două săptămîni pînă să-și vină în fire. Starea aceea ciudată o mai chinuia încă, dar încet, încet ea începu să vorbească, ba chiar să iasă în curte și să-și vadă de treburi. Acum repeta tot mai des cuvîntul „demers". Bătrînul Skovorodnikov a fost cel dintîi care l-a rostit ; după el l-a spus mătușa Dașa, iar apoi curtea întreagă. Trebuiau să se facă demersuri ! Eu, ca prin vis, alăturam acest cuvînt de magazinul de jucării „Evrika", de pe strada Sergheevskaia, în vitrinele căruia se vedeau atîrnînd pocnitori. [1]

Dar, foarte curînd am văzut că acest cuvînt însemnează cu totul altceva.

Asta s-a petrecut în ziua cînd mama ne-a luat cu ea, pe mine și pe surioara mea. Mergeam tustrei la „stăpînire", să ducem o jalbă. „Stăpînirea" era o clădire mohorîtă, aflată în spatele pieței Bazarnaia, și împrejmuită cu un grilaj de fier.

Pînă atunci îi zărisem în cîteva rînduri pe funcționari trecînd dimineața spre slujbă. Nu știu cum mi-a încolțit în minte gîndul acesta ciudat, dar eu eram încredințat că ei rămîn cu toții în clădirea aceea, că a doua zi dimineața, alții se îndreaptă într-acolo, a treia zi alții și așa, la nesfîrșit...

Eu și cu surioara mea am rămas s-o așteptăm pe mama pe o bancă de fier, într-un coridor înalt și întunecos. Ușierii alergau de colo-colo, ducînd hîrtii și izbind ușile. Într-un tîrziu, mama s-a întors lîngă noi, a luat-o pe surioara mea de mînă și am in-

---

[1] În limba rusă, joc de cuvinte : hlopotî = demersuri ; hlopușki = pocnitori. (n. t.)

trat cu toții într-o încăpere despărțită în două printr-un perete de scînduri. Din pricina acestui perete nu puteam să văd cu cine vorbește și în fața cui se închină mama cu atîta umilință. După cîteva clipe am auzit o voce seacă, nepăsătoare și, spre groaza mea, vocea aceasta necunoscută înfățișă fapte la care numai eu singur pe lumea asta aș fi putut să răspund temeinic.

— Grigoriev Ivan... și se auzi un fîșîit de file întoarse. Articolul 1454 din Codul Penal... Omor cu premeditare... Ce mai vrei, drăguțo ?

— Înălțimea voastră, — spuse mama cu încordare, așa cum n-o mai auzisem vorbind pînă atunci, — omul meu nu-i vinovat, el n-a omorît niciodată...

— Asta va hotărî judecata !

Eu mă ridicasem pe vîrful picioarelor și lăsasem mult capul pe spate, încît aveam impresia în fiecare clipă că-mi pierd echilibrul, dar deschizătura peretelui de scînduri se afla prea sus și n-am putut să văd decît o mînă cu degetele lungi și uscate, care legănau fără încetare o pereche de ochelari.

— Înălțimea voastră, — mai spuse mama, — aș vrea să dau o jalbă, ca să fie aici, la judecată... A iscălit-o toată curtea noastră, fiindcă toți îl știu pe omul meu...

— Nu te oprește nimeni să dai plîngerea... numai că trebuie să plătești o rublă pentru timbru...

— Are timbru, înălțimea voastră ! Rogu-vă să mă credeți : briceagul care s-a găsit nu-i al lui...

Briceag ? Nu-mi venea să-mi cred urechilor !

— În privința asta avem chiar mărturia acuzatului...

— Nu zic ba, înălțimea voastră... da' poate că era o săptămînă de cînd îl pierduse...

Așa cum stăteam cu capul dat pe spate și mă uitam în sus, vedeam lămurit cum tremură buzele mamei.

— Poate l-o fi găsit între timp, drăguțo... Lasă, la judecată o să se lămurească totul...

Eu n-am mai auzit nimic. În clipa aceea am înțeles de ce a fost arestat tata. Eu pierdusem briceagul cu pricina, nu el. Era un briceag vechi de mecanic, cu prăsele de lemn... Briceagul pe care-l căutasem a doua zi după omor și care-mi lunecase pesemne din buzunar, atunci cînd m-am aplecat pe pod asupra santinelei ucise. Briceagul pe prăselele căruia Petka Skovorodnikov săpase numele meu cu litere atît de mici, că-i trebuise o lupă...

Cînd îmi aduc aminte de toate acestea, sînt încredințat că funcționarii stăpînirii din N., răspîndiți prin încăperile întunecoase ale clădirii aceleia, în spatele pereților înalți de scîndură, n-ar da

crezare nici astăzi povestirii mele. D-apoi atunci! Cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît mai greu îmi simțeam sufletul... „Va să zică, din vina mea a fost arestat tata, din vina mea flămînzesc toți ai casei... din vina mea a fost vîndut paltonul cel nou al mamei, pentru care ea a pus deoparte ban lîngă ban, un an întreg... Din vina mea a trebuit să vină mama aici, să implore vocea aceasta necunoscută și să se închine în fața omului acestuia nevăzut, cu degetele de la mînă nespus de lungi și de uscate, a căror singură grijă era să dea huța o pereche de ochelari".

Niciodată n-am simțit cu atîta putere, ca în clipa aceea, nenorocirea amarnică a muțeniei mele.

IV

LA ȚARĂ

Ultimele plute lunecaseră în josul rîului, și noaptea, cînd mă trezeam, nu mai zăream luminițele din cabinele înguste și scunde ale plutașilor. Pustiul se înstăpînise peste tot — pe rîu, în curte, în odaia noastră...

Mama muncea ca spălătoreasă la spital. Pleca de acasă în zori, cînd noi mai dormeam încă. De cum mă trezeam, eu mă duceam la familia Skovorodnikov și-mi treceam vremea ascultînd înjurăturile bătrînului...

Cu niște ochelari cu ramă de oțel pe nas, cu părul zbîrlit și cărunt, bătrînul Skovorodnikov își făcea veacul pe un scaun scund de piele, într-o bucătărioară cu pereții înnegriți, cîrpocind cizme. Alteori împletea năvoade sau cioplea din lemn de plop păsări și cai, pe care le vindea. Meșteșugul acesta, pe care-l numea „a încropi fleacuri", îl adusese cu el de pe malurile Volgăi, unde se născuse.

Bătrînul mă îndrăgea poate tocmai pentru că eram singurul tovarăș de vorbă pe care nu-l auzise niciodată crîcnind sau împotrivindu-se părerilor lui: înjura pe doctori, pe funcționari, pe negustori, dar mai ales pe preoți.

— Omul se prăpădește, da' îndrăznește el oare să protesteze în fața lui dumnezeu? Popii spun că nu... Însă eu spun: da, negreșit! Tu știi ce-i aia „protest"?

Pe atunci nu știam ce însemnează acest cuvînt.

— ...Protestul e nemulţumire... Dar nemulţumirea, ştii tu ce este nemulţumirea? Uite: să vrei mai mult decît ţi-a fost dat. Popii spun: „Aşa ceva nu-i cu putinţă!" De ce, oare?

Nu ştiam nici de astă dată să răspund.

— ...Fiindcă „din pămînt ai ieşit şi în pămînt vei intra"! spunea bătrînul şi rîdea cu amărăciune. Şi ce-i trebuie pămîntului? Nimic mai mult decît i-a fost dat.

Şedeam acolo la el zile întregi. Îmi plăcea totul: vorbele acelea atît de neînţelese pentru mine, ca şi rîsul lui însoţit de un hîrîit ascuţit şi atît de înspăimîntător, încît îl priveam cu uimire fără să vreau.

Tot trăind aşa, într-o bună zi văzui că a venit toamna; acum, pînă şi racii, care în ultima vreme deveniseră un ajutor temeinic în rosturile gospodăriei noastre, se făcuseră nevăzuţi prin ascunzătorile lor şi nu se mai lăsau ademeniţi de broaştele mele.

Înduram foamea şi, în cele din urmă, mama se hotărî să ne trimită la ţară — pe mine şi pe surioara mea.

Nu-mi amintesc prea bine drumul, tocmai din pricina stării aceleia ciudate ce mă cuprindea în răstimpuri şi de care am amintit mai sus. Adeseori rămîneam cu ochii aţintiţi într-un punct fix, şi cu toate că ascultam cu atenţie ce se vorbea în jurul meu, erau multe lucruri pe care nu puteam să le înţeleg. Mă mirau şi cele mai simple întrebări. Şi cercetam lumea din jur cu gura deschisă de uimire, plin de luare-aminte.

Pe vapor nu mi-am mai luat ochii de la băiatul care controla biletele. Cu două săptămîni în urmă, toţi îl strigau Minka, iar el se juca cu arşice la noi în curte cu Petka Skovorodnikov. Bineînţeles, nu m-a mai recunoscut. Într-un veston albastru, cu nasturi marinăreşti, şi cu un chipiu pe care scria, cu litere aurite de fir, „Neptun" — aşa se numea vaporul, Minka stătea pe punte şi se uita nepăsător la călători. Nimic altceva nu-mi atrăgea luarea aminte: nici misteriosul căpitan, care era totodată şi cîrmaci, cu faţa lui bărboasă, nici gîfîitul puternic al maşinilor. Minka m-a uimit pe de-a-ntregul şi tot drumul nu mi-am luat ochii de la el.

„Neptun" era un vapor vestit, cu care dorisem foarte mult să mă plimb. De cîte ori nu-l aşteptasem, pe cînd ne scăldam, ca să ne aruncăm în dîra înspumată de valuri ce-o lăsa în urmă! Acum, toată horbota închipuirilor mele pierise... Şi m-am uitat ca vrăjit la Minka pînă s-a întunecat şi pînă ce porunca bărbosului căpitan-cîrmaci al vaporului a răsunat înfundat în gura tubului acustic: „Stop, maşinile înapoi!" Apa începu deodată să clocotească sub pupa. Un marinar de pe ponton prinse cu îndemînare funia otgonului, aruncată de pe bord.

Nu fusesem niciodată la ţară. Ştiam însă că tata are în sat o căsuţă cu o fermă. Fermă ! Cît de dezamăgit am fost cînd mi-am dat seama că acest cuvînt ascunde doar o grădină mică şi neîngrijită, cu cîţiva meri bătrîni !

Tata primise totul ca moştenire la vîrsta de optsprezece ani, dar n-a rămas să trăiască în sat şi, de atunci, casa stătea pustie. Fiind casa tatei, mie mi se părea că trebuie să semene negreşit cu el, adică să fie arătoasă şi bine întocmită. Cît m-am înşelat !

Era o izbă mică, care se povîrnise cîndva şi rămăsese aşa, cu acoperişul strîmb, cu geamurile sparte şi giurgiuvelele din partea de jos a pervazului îndoite. Cuptorul clădit după obiceiul rusesc părea bun, dar cum am aprins focul, am văzut că nu-i aşa. Laviţe murdare se înşiruiau în lungul pereţilor. Într-un ungher atîrna o icoană afumată, pe care abia se desluşea chipul sfîntului.

Dar, oricum ar fi fost, era casa noastră. Aşa că ne-am desfăcut îndată legăturile, am umplut saltelele cu paie, am pus geamuri la ferestre şi am rămas să locuim într-însa.

Mama a stat împreună cu noi numai trei săptămîni, după care s-a întors la oraş. În locul ei ne-a purtat de grijă bunica Petrovna — o mătuşă a tatii. Era o bătrînă bună, deşi nu te obişnuiai prea uşor cu barba şi mustăţile ei sure. Din nenorocire, bunica însăşi avea nevoie de îngrijire şi, drept urmare, eu şi surioara mea am văzut de nevoile ei toată iarna. Îi căram apă şi-i aprindeam focul în fiecare zi. Noroc că izba unde stătea, care era ceva mai arătoasă decît a noastră, se afla foarte aproape, la cîţiva paşi de noi.

În iarna aceea mi-am dat seama că am început să-mi iubesc surioara. Mergea pe al optulea an. În neamul nostru, toţi erau oacheşi, dar ea avea pieliţa obrajilor trandafirie, codiţele inelate şi ochii albaştri. Toţi erau tăcuţi — mai cu seamă mama — dar ea începea să turuie de cum deschidea ochii. Niciodată n-am văzut-o plîngînd şi era o nimica toată s-o faci să rîdă. Toţi o strigau Sanea, la fel ca şi pe mine. Eu mă numeam Alexandr, iar ea Alexandra. Mătuşa Daşa o învăţase să cînte, şi acuma ea cînta în fiecare seară melodii lungi, cu un glas atît de subţire şi cu un aer atît de serios, încît te pufnea rîsul.

S-o fi văzut, însă, cu cîtă îndemînare trebăluia, în ciuda celor şapte anişori ai ei ! De altminteri, gospodăria noastră nu-ţi dădea prea multă bătaie de cap : într-un colţ al cerdacului se găseau cartofii, în celălalt — sfeclă, varză, ceapă şi sare ; după pîine ne duceam întotdeauna la bunica Petrovna.

Aşa am trăit noi, doi copii, în izba aceea pustie, într-un sat uitat de lume şi troienit de omăt. În fiecare dimineaţă bătătoream

o cărăruie în zăpadă, pînă la bunica Petrovna. Ni se făcea frică numai cînd se însera. Era atîta linişte în jur, încît ţi se părea că auzi şi fulgii cum se izbesc încetişor de pămînt. Şi în liniştea aceasta, vîntul se pornea deodată să şuiere în gura hornului.

V

DOCTORUL IVAN IVANOVICI. ÎNVĂŢ SĂ VORBESC

Dar, iată că într-o zi, cînd abia ne vîrîsem în aşternut şi surioara mea tăcuse, aţipind fără să-şi sfîrşească vorba, ca de obicei, cînd liniştea aceea apăsătoare se înstăpînise iarăşi în jurul izbei şi vîntul începuse să urle în gura hornului, am auzit pe cineva ciocănind la fereastră.

În prag stătea un om înalt, bărbos, într-o scurtă de blană şi cu o căciulă cu apărătoare pentru urechi înfundată pe cap. Era atît de îngheţat, încît, după ce am aprins lampa şi i-am dat drumul în casă, nu putu nici măcar să tragă uşa după el. Am ferit cu palma lumina lămpii şi atunci am văzut că avea nasul albit de ger. Necunoscutul se aplecă puţin înainte, vrînd să lepede sacul din spinare, dar se prăbuşi deodată la pămînt.

Aşa mi s-a înfăţişat înaintea ochilor, în prima clipă, omul acesta, căruia îi datorez faptul că scriu acum povestirea de faţă. Pe jumătate îngheţat se tîrî spre mine, sprijinindu-se cu mare greutate în mîini şi în genunchi. Stătea pe podea răsuflînd din greu şi se căznea să-şi vîre degetele tremurînde în gură, iar cînd m-am apucat să-i scot încetişor cojocul, bolborosi ceva şi îşi pierdu cunoştinţa.

Odată, cînd mama zăcea fără cunoştinţă, o văzusem pe mătuşa Daşa suflîndu-i în gură. Întocmai aşa am făcut şi eu cu oaspetele cel necunoscut şi lungit la pămînt în faţa cuptorului. Nu pot să-mi dau seama dacă aerul pe care i l-am suflat cu desperare în gură, pînă ce am simţit că ameţesc, i-a fost de vreun ajutor. Oricum, el şi-a venit în fire şi s-a tras îndată mai aproape de foc, ca să se încălzească. Acum pierise întrucîtva şi albeaţa aceea a nasului, pricinuită de ger. Ceva mai tîrziu, cînd i-am pus în mînă o cană cu apă clocotindă, necunoscutul încercă chiar să-mi zîmbească.

— Sînteţi singuri aici, copii?

Şi-abia apucă Sanea să-i răspundă „Da, singuri!", că oaspetele nostru a şi adormit. Somnul l-a cuprins cu atîta repeziciune,

încît o vreme m-am temut să nu fi murit. El, însă, drept răspuns, începu să sforăie zdravăn.

Abia a doua zi şi-a revenit în puteri oaspetele nostru. Dimineaţa, cînd m-am trezit, el şedea pe laviţă şi vorbea cu surioara mea. Ea ştia acum că se numeşte Ivan Ivanovici, că a rătăcit drumul şi că nu trebuie să pomenim nimănui despre el, fiindcă altfel va fi înhăţat şi azvîrlit „la zdup". Mărturisesc cinstit că nici pînă astăzi nu ştiu ce anume înseamnează cuvîntul acesta. Dar ţin bine minte că atît eu, cît şi surioara mea am înţeles dintr-o dată că oaspetele nostru este ameninţat de o mare primejdie şi, fără să ne fi sfătuit în vreun fel, am hotărît să nu pomenim nimănui despre el. Mie, bineînţeles, îmi era mai uşor să tac decît Sanei.

Aşezat pe laviţă cu palmele sub el, Ivan Ivanovici o asculta pe surioara mea, care nu mai isprăvea cu vorba. Îi povestise totul de-a fir-a-păr: cum a fost tata aruncat în închisoare, cum ne-am dus cu o jalbă la stăpînire, cum am venit cu mama la ţară şi cum ea s-a întors apoi la oraş, că eu sînt mut, că bunica Petrovna trăieşte în a doua casă de la fîntînă şi are şi ea barbă, numai că a ei este rară şi cu firele cărunţite.

— Ah, dragii mei! exclamă deodată Ivan Ivanovici şi sări sprinten de pe laviţă.

Avea ochii deschişi la culoare, iar barba neagră şi mătăsoasă. Făcea o mulţime de mişcări de prisos cu mîinile, şi mie, la început, mi s-a părut ciudată această deprindere a lui. Eram încredinţat că dintr-o clipă într-alta o să-şi apuce urechea cu mîna adusă pe după ceafă sau o să se scarpine pe talpa piciorului. Curînd, însă, m-am obişnuit cu el. Uneori, cînd vorbea, lua un obiect oarecare aflat la îndemînă, pe care-l arunca spre tavan sau îl aşeza pe braţ, cumpănindu-l ca un artist de circ.

Încă din prima zi, Ivan Ivanovici ne-a înveselit cu o mulţime de ghiduşii. Din cîteva beţe de chibrit şi nişte căpăţîni de ceapă a închipuit un animal caraghios, semănînd cu o pisică; din miez de pîine, un şoricel; iar pisica, aşa ca o adevărată pisică, torcea şi înhăţa şoricelul! Ne-a arătat sumedenie de scamatorii: de pildă, înghiţea ceasul şi apoi îl scotea din mînecă! Ne-a învăţat să coacem cartofii în spuză, înfipţi în beţişoare! Într-un cuvînt, în zilele petrecute în tovărăşia lui, n-am ştiut ce-i plictiseala.

— Copii, eu sînt şi doctor! ne-a vestit Ivan Ivanovici într-o bună zi. Să-mi spună fiecare ce-l doare şi-l lecuiesc îndată!

Noi — slavă domnului! — eram sănătoşi. Dar n-am înţeles de ce n-a vrut să meargă acasă la staroste, care avea fetiţa bolnavă.

— Mă tem de tiran și mi-e teamă
— mirșav cum îl știu —
că mă dă de viu
în a inchiziției seamă,

ne spuse el și rîse.

De la Ivan Ivanovici am auzit pentru prima dată poezii. Vorbea adesea în versuri; uneori ni le spunea cîntînd, iar alteori numai le mormăia, stînd turcește în fața focului și ridicînd necontenit din sprîncene.

La început, faptul că eu nu puteam să-l întreb nimic părea că-l bucură; mai cu seamă dacă se deștepta noaptea, auzind scîrțîit de pași sub fereastră și rămînea rezemat în cot, ascultînd cu încordare; sau dacă stătea ascuns în cerdac, pînă se întuneca — mi-aduc aminte că a petrecut așa toată ziua de sfîntul Egorie; sau cînd n-a vrut în ruptul capului s-o cunoască pe bunica Petrovna... În schimb, după două-trei zile, muțenia mea a început să-l intereseze.

— De ce nu vorbești? Nu vrei?

Eu îl priveam în tăcere.

— ...Îți spun că trebuie să vorbești! De auzit, auzi, nu-i așa? Atunci trebuie să și vorbești... Rar întîlnești, frățioare, om care să audă și să nu poată vorbi... Nu cumva ești și surd?

Am dat din cap, împotrivindu-mă.

— ...Asta înseamnă c-ai să vorbești!

Scoase la iveală îndată din sacul lui niște instrumente și, cu toate că era o zi senină și însorită, începu să bombăne, spunînd că nu are lumină destulă. Pe urmă îmi cercetă urechea cu băgare de seamă.

— O ureche ca toate urechile! rosti el cu o vădită mulțumire. O ureche obișnuită!

O clipă mai tîrziu se duse într-un colț al odăii și spuse în șoaptă: „Prostule!"

— ...Ai auzit?

Eu am rîs.

— Auzi ca un ogar! Aude perfect! o încredință Ivan Ivanovici pe Sanea, care ne privea cu gura căscată de uimire, făcîndu-i cu ochiul. Dar de vorbit, de ce nu vrei să vorbești, dragul meu?

După aceea îmi apucă limba cu două degete și o trase atît de mult în afară, încît am horcăit speriat.

— ...Tii, ai un gîtlej!... Adevărat Șaleapin, băiatule! Mda! Și mă privi un timp în tăcere.

— Dragul meu, trebuie să înveţi să vorbeşti! repetă Ivan Ivanovici cu seriozitate. În gînd poţi să spui ceva? În gînd! Mă lovi încetişor cu palma peste frunte: În minte, înţelegi?

Eu am făcut semn că da.

— ...Dar cu glas tare? Spune cu glas tare tot ce poţi tu... Ia spune: „da“!

Pe atunci nu puteam să rostesc aproape nici un cuvînt. Totuşi am spus:

— Da!

— Minunat! Încă o dată!

Şi eu am rostit cuvîntul din nou.

— Acum fluieră!

Şi eu am fluierat.

— Acum spune „u“!

Şi eu am spus „u“.

— Eşti un leneş, asta-i! Haide, zi după mine...

Ivan Ivanovici nu ştia, însă, că eu vorbesc în gînd despre tot ce se petrece în jurul meu. Şi, desigur, că tocmai din pricina asta mi s-au întipărit atît de bine în minte cei dintîi ani ai copilăriei. În schimb, de la vorbirea aceasta mută a mea era cale lungă pînă la rostirea lui „e“, „u“, „i“, pînă la toate aceste mişcări ale buzelor, ale limbii, pînă la toată această gimnastică a gîtlejului meu, în care se împotmoleau chiar şi cele mai simple cuvinte. Izbuteam să repet după Ivan Ivanovici numai sunetele izolate, îndeosebi vocalele, dar nu eram în stare să le reunesc şi să rostesc cuvîntul frumos, fără să „latru“ — după cum zicea el. Asta era pentru mine o problemă!

Au fost doar trei cuvinte — „ureche“, „mama“ şi „plită“ — pe care am putut să le rostesc numaidecît, de parcă le-aş fi spus cîndva şi acum numai mi le-am amintit. Şi chiar aşa şi era!

Din cîte povestea mama, pe la doi ani am început să îngîn cîteva cuvinte, dar după puţin timp, cînd abia mă înzdrăvenisem după o boală, am amuţit dintr-o dată.

Profesorul meu s-a culcat pe podea, ca de obicei, acoperindu-se cu cojocelul şi pitind sub salteaua de paie un anumit obiect de metal, de culoare deschisă. Eu nu puteam să-mi găsesc astîmpăr: umblam de colo pînă colo prin odaie, şi ba sorbeam apă din ulcică, ba mă aşezam pe pat şi mă uitam la desenele făcute de ger pe geam. Mă gîndeam la clipa cînd mă voi întoarce acasă şi voi vorbi cu mama şi cu mătuşa Daşa. Îmi apăru deodată în minte clipa în care am aflat de muţenia mea. Era seară: încredinţată că dorm, mama, cu chipul supt şi cu cozile ei negre lăsate pe piept, stătea

dreaptă și mă privea stăruitor. Vai... cît de amar era gîndul acesta! El m-a chinuit nemilos de-a lungul anilor cruzi ai copilăriei. „Sînt mai rău decît ceilalți copii — îmi spuneam — iar mamei îi este rușine cu mine..."

Beat de bucurie, am adormit abia spre ziuă, repetînd la nesfîrșit „e", „u", „i". Cînd m-a trezit Sanea, afară se luminase de-a binelea.

— Eu am fost la bunica și tu încă mai dormi! gunguri ea cu repeziciune. Știi, pisicuțul bunicăi a murit... L-a înecat Murka în cazan... Dar Ivan Ivanovici unde-i?

Salteaua era întinsă în același loc, și mai deslușeai încă adînciturile lăsate de capul, umerii și picioarele celui care dormise. În schimb, Ivan Ivanovici nu era nicăieri. De obicei își punea desaga la căpătîi... Desaga — nicăieri! Peste noapte se acoperea cu cojocelul... Cojocelul — nicăieri!

— Ivan Ivanovici!

Am alergat pe cerdac... nu era acolo!

— Uite, asta mi-e crucea... dormea cînd m-am repezit la bunica! se văicărea Sanea. L-am văzut cu ochii mei cum dormea... Ba-mi ziceam că pînă mă-ntorc n-are să se trezească... Sanka, ia te uită!

Pe masă se afla un tub negru, cu două cercuri de metal la capete. Unul era mai mare și mai turtit, celălalt — mic și adîncit în peretele tubului. Ne-am adus aminte amîndoi că, atunci cînd s-a uitat la urechea mea, Ivan Ivanovici l-a scos din sacul lui, o dată cu alte instrumente.

— Unde-o fi oare? Ivan Ivanovici!

Au trecut mulți ani de atunci. Eu am zburat peste Marea Behring și marea Barenț, am fost în Spania, am cercetat litoralul între Lena și Ienisei, dar întotdeauna — din recunoștință și nu din superstiție — am purtat la mine tubul acela negru, pe care el l-a uitat la noi sau poate ni l-a lăsat ca amintire, cine știe! Mai tîrziu am aflat că este un stetoscop, un instrument foarte simplu, cu care doctorii ascultă respirația și inima. Pe vremea aceea însă, mi se părea la fel de ciudat și-mi era la fel de drag ca însuși Ivan Ivanovici, ca tot ce spunea și făcea el.

— Ivan Ivanovici!

Dar Ivan Ivanovici nu era nicăieri! Plecase fără să ne spună o vorbă!

Am ieșit trist în curte și am înconjurat casa. Peste tot — urme: erau urmele lui! Urmele acestea, pe jumătate acoperite de zăpadă,

duceau de-a dreptul spre cîmp, lăsînd drumul care se îndrepta în partea opusă. Vedeam din ce în ce mai puţine urme, iar în apropiere de iaz, pe cărăruia bătătorită de femeile din sat înspre o copcă unde spălau rufele, piereau cu totul.

VI

MOARTEA TATEI. NU VREAU SĂ VORBESC

Toată iarna am învăţat să vorbesc. Dimineaţa, de cum mă trezeam, silabiseam cu glas tare toate cele şase cuvinte pe care Ivan Ivanovici îmi poruncise să le spun în fiecare zi: „găină", „şa", „ladă", „viscol", „beau", „Abram". Cît de greu îmi venea! Cîtă deosebire între felul anevoios cum le silabiseam eu şi uşurinţa cu care le rostea sora mea!

Dar eram foarte stăruitor. Repetam de mii de ori pe zi, aceste cuvinte ca pe un descîntec ce trebuia să-mi ajute. Ba le şi visam! Îmi închipuiam un „Abram" misterios, care aşază „găina" în „ladă" sau pleacă de acasă cu pălăria în cap şi duce o „şa" pe umeri. „Viscol"!... „Beau"!...

Limba nu voia să mă asculte, iar buzele abia mi se mişcau. De cîte ori n-am fost gata să-i dau una Sanei, care pufnea fără să vrea în rîs privindu-mă! Noaptea mă trezeam cu sufletul copleşit de tristeţe. „Nu — îmi spuneam — niciodată nu voi izbuti să vorbesc. Voi rămîne pentru toată viaţa un infirm, aşa cum mi-a spus odată mama"... Ţin minte că în aceeaşi clipă am încercat să rostesc acest cuvînt: „infirm"... Pînă la urmă am izbutit, şi am adormit fericit.

O altă poruncă a lui Ivan Ivanovici era să învăţ să vorbesc fără să mişc mîinile; în felul acesta, el urmărea să mă desvăţ de această deprindere a surdo-muţilor, destul de puternic înrădăcinată în mine. Şi eu ţineam mîinile înfundate în buzunare, arătam din ochi un anumit lucru — fereastra, soba, găleata — şi rosteam cu glas tare fiecare cuvînt. Nu ştiu de ce, dar niciodată n-am putut să accentuez cuvintele în mod corect şi nici astăzi nu prea sînt în stare s-o scot la capăt în privinţa asta...

Ziua în care n-am repetat cele şase cuvinte ale lui Ivan Ivanovici de cum m-am trezit, este una din cele mai triste zile din viaţa mea.

În ziua aceea, bunica Petrovna a venit și ne-a sculat cu noaptea-n cap. Lucrul era ciudat: de obicei, noi ne duceam de dimineață la bunica Petrovna, ca să aprindem focul în vatră și să pregătim de ceai.

Bunica a intrat în odaie bocănind cu toiagul în podea, apoi a îngenunchiat în fața icoanei și s-a închinat multă vreme. După aceea a strigat-o pe sora mea și i-a spus să aprindă lampa...

După mulți ani, cînd eram în toată firea, am văzut odată, într-o carte pentru copii, o vrăjitoare. Semăna leit cu bunica Petrovna: avea barbă, era gîrbovită și se sprijinea într-o cîrjă, așa ca și ea. Numai că bunica Petrovna era o vrăjitoare bună... Dar, în ziua aceea... O văd ca aievea: ședea pe laviță și ofta din adîncul sufletului... Mie mi s-a părut chiar că-i lunecă lacrimi pe obraji...

— Sanka, dă-te jos din pat! spuse ea într-un tîrziu. Și vină încoace!

M-am apropiat îndată.

— Sanka, ești băiat mare acum! zise bunica, mîngîindu-mă pe creștet. Ieri am primit o scrisoare de la mama voastră. Spune că Ivan s-a îmbolnăvit în închisoare... și începu să plîngă. E greu bolnav... I s-a umflat capul și picioarele... Mamă-ta zice că nu știe dacă o să mai trăiască...

Surioara mea începu să plîngă și ea.

— Ce să-i faci! Așa vrea ăl de sus! se văicări bunica Petrovna. Asta-i voia domnului! repetă ea, de astă dată parcă cu răutate, ridicînd ochii spre icoană.

Deși bunica ne-a spus doar că tata s-a îmbolnăvit, eu mi-am dat seama că nu mai trăiește. Am înțeles lucrul acesta seara, la biserică, unde bunica Petrovna ne-a dus ca să ne rugăm „pentru sănătatea lui"...

Ceva foarte ciudat: tot atunci mi-am dat seama că trăiesc acolo, în sat, de trei luni și că, în afară de cei cîțiva băieți cu care mă dădeam cu săniuța, nu mai cunosc pe nimeni. Din pricina muțeniei mele mă simțeam stingherit și nu mă duceam aproape nicăieri. Și iată că acum, la biserică, am putut să văd toți oamenii din sat: o sumedenie de femei și de bătrîni, îmbrăcați ca vai de lume și tot atît de triști ca și noi. Ascultau cu toții, în întuneric, căci numai în față, spre iconostase, unde părintele cînta tărăgănat și prelung, pîlpîiau cîteva lumînări. Mulți oftau și-și făceau cruce.

„Doamne miluiește!" psalmodia într-una părintele. Din gura lui ieșeau aburi, iar din cădelnița pe care o tot rotea în mînă, un fum albăstrui. Mie mi se părea că nimeni nu se roagă acolo și că toți se uită, ca și mine, la funiile inelate ale fumului de tămîie, ce

se răsuceau fără încetare, înălțîndu-se tot mai sus, spre sticla înghețată a geamurilor. Se vede că uitasem de tata, fiindcă bunica Petrovna mă înghionti deodată mînioasă... Nici astăzi nu știu de ce m-a înghiontit! Dar, în aceeași clipă mi-am adus aminte de tot ce ne-a spus acasă și am înțeles că tata a murit.

Toată lumea din biserică ofta și se închina fiindcă murise tata; eu însumi cu surioara mea stăteam acolo, în întuneric, fiindcă murise tata. Iar bunica Petrovna mă înghiontise mîniată tot din pricina asta. Stăteam cu toții și „ne rugam pentru sănătatea lui", tocmai pentru că el murise...

Bunica Petrovna o luă pe Sanea să doarmă la ea. Eu m-am întors singur acasă și am stat pe întuneric, fără să mai aprind lampa. Gîndacii negri, pe care bunica îi adusese înadins în casă, fiindcă purtau noroc, foșneau pe plita rece. Eu mîncam cartofi și plîngeam.

Tata a murit și eu n-am să-l mai văd niciodată! Uite, acum îl scot din clădirea stăpînirii, din încăperea aceea unde am fost cu mama să ducem jalba noastră... Aducîndu-mi aminte de glasul acela tărăgănat și nepăsător, de mîna aceea cu degete lungi și uscate, care legănau fără grabă niște ochelari, am uitat să mai mănînc. Acum strîngeam din dinți. „Așteaptă! Am să-ți plătesc eu așa cum se cuvine! Cîndva ai să te închini tu în fața mea, iar eu am să-ți răspund: «Asta va lămuri judecata, drăguță»". Uite, sicriul îl poartă pe coridor. Ușierii forfotesc în jur, cu tot felul de hîrtii în mînă și nimeni nu vede, nimeni nu vrea să vadă că-l duc. Singură mătușa Dașa, îmbrăcată cu o rochie lungă și neagră, ca o călugăriță, vine în întîmpinarea sicriului. Se apropie plîngînd, își face cruce... Dar, iată, ne oprim: cineva stă în ușă. Sicriul se leagănă pe brațe și e lăsat încetișor pe podea. Mama se închină. Eu mă uit la ea de jos în sus și văd cum îi tremură buzele.

M-am dezmeticit abia atunci cînd mi-am auzit glasul. Aveam febră desigur, fiindcă spuneam vorbe fără șir: mă ocăram pe mine și, nu știu de ce, și pe mama. Țin minte că vorbeam și cu Ivan Ivanovici, deși știam bine că a plecat de mult și că urmele lui s-au păstrat numai două zile pe cîmp și că pe urmă le-a acoperit zăpada.

Dar vorbeam... vorbeam cu glas tare și deslușit. Vorbeam! Acum puteam să povestesc tot ce s-a petrecut atunci, noaptea, pe pod. Puteam să dovedesc oricui că briceagul cu care credeau că s-a făptuit omorul era al meu, și că l-am pierdut eu, atunci cînd m-am aplecat asupra santinelei ucise. Era însă prea tîrziu! Zăbovisem o dată pentru toată viața și nu mai puteam să-i mai ajut cu nimic tatei!

Mi-am luat capul în mîini și am rămas așa, ghemuit, în întuneric. Se făcuse frig. Îmi simțeam picioarele amorțite, dar pînă s-a luminat de ziuă nu m-am clintit. M-am hotărît să nu mai vorbesc. La ce bun ? Tot una era : doar tata murise și eu n-aveam să-l mai văd niciodată...

VII

MAMA

Nu-mi amintesc prea bine întîmplările Revoluției din Februarie și, pînă în ziua cînd ne-am întors la oraș, n-am putut înțelege acest cuvînt. În schimb țin minte că am făcut o legătură între sosirea tîrzie, în noapte, a omului aceluia care m-a învățat să vorbesc, și șoaptele și tainica fierbere ce mocnea în jur.

Seara, în timp ce pregăteam cartofi pentru copt, înfigîndu-i în bețișoare, mă gîndeam adeseori la oaspetele nostru ; și, de fiecare dată, Ivan Ivanovici îmi apărea în fața ochilor tot mai ciudat și parcă tot mai atrăgător. Oare de ce a dispărut în chip atît de neașteptat ? Nu și-a luat rămas bun de la noi și nici n-a spus încotro pleacă. De ce stătea aproape toată vremea ascuns în cerdac ? De ce n-a vrut s-o îngrijească pe Manka, fata starostelui din sat ? De ce nu s-a dus niciodată pe la bunica Petrovna ? Pe unde o fi acum ? Oare se va mai întoarce la noi ?... Adesea mă deșteptam în toiul nopții și ascultam cu încordare : mi se pare sau a ciocănit cineva la fereastră ? Poate-i chiar el ! Dar nu, mă înșelam ! Nu era nimeni. Auzeam doar zăpada cum poposește încetișor pe acoperișul izbei noastre. Iar vîntul se pornea fără de veste să șuiere furios în gura hornului.

Despre Ivan Ivanovici nu ne-a întrebat nimeni nimic. Nu știu nici eu singur de ce, dar eram încredințat că acum totul ar fi altfel. Acum, Ivan Ivanovici n-ar mai trebui să se ascundă în cerdac și nu s-ar mai feri atîta să o cunoască pe bunica Petrovna.

Nu știu cînd a trecut primăvara, însă știu lămurit că vara a început în ziua aceea cînd „Neptun“, șuierînd cumplit și bătînd apa de-a-ndaratelea cu elicea, a acostat în port, unde eu, surioara mea și cu mama îl așteptam încă de dimineață.

Minka, cu același chipiu cu inscripția aurită de fir și cu același veston albastru, ceva mai ponosit acum, stătea pe punte, ca de obicei, și se uita nepăsător la călători. Bărbosul căpitan-cîrmaci striga cu un glas înfundat, în gura tubului acustic, aceleași co-

menzi: „Stop, mașinile înainte!..." „Stop, mașinile înapoi!..." Simțeam sub picioare cum puntea vaporului tremura atît de ciudat. Noi ne întorceam la oraș. Mama venise anume ca să ne ia acasă. Slăbise mult, dar avea un palton nou și o basma înflorată, nouă și ea, care o întinerea.

Peste iarnă mă gîndisem de nenumărate ori la clipa cînd ea mă va auzi vorbind și la uimirea ce o va cuprinde atunci. Mama însă m-a îmbrățișat și a rîs... atîta doar! Era schimbată cu desăvîrșire... Se gîndea mereu la ceva și eu ghiceam lucrul acesta după expresia feței. Aici se arăta cuprinsă de o ușoară mîhnire, aici zîmbea în tăcere. Bunica Petrovna era încredințată că mama și-a pierdut mințile. Și într-o bună zi, văicărindu-se, i-a spus totul, fără nici un înconjur, dar mama i-a răspuns zîmbind că temerile ei n-au nici un temei.

Odată ne-am dus la pădure să dezghiocăm coajă de tei pentru bunica Petrovna; bunica Petrovna se îndeletnicea cu împletitul opincilor, pe care apoi le vindea. Mama mi-a rămas în minte așa cum era în ziua aceea: înaltă, cu părul negru, cu dinții albi și cu un șal colorat, legat în cruce peste piept. Se apleca mlădioasă din mijloc, reteza cu îndemînare tulpina zveltă a copăcelului, o despuia de crengi, spărgea într-un loc coaja cu dinții și după aceea o desprindea dintr-o singură mișcare. S-a căznit o mulțime să mă învețe și pe mine meșteșugul ei, dar degeaba! N-am fost în stare decît să mă tai la deget!

După o vreme m-am ascuns într-un tufiș și am rămas acolo îngîndurat. Ascultam păsărelele care ciripeau pe întrecute și mă uitam la mama, care se depărta agale de locul unde mă aflam. Deodată am auzit-o cîntînd:

„La porțile orașului au sosit negustorii...
Iepșoara am vîndut-o să-mi iau sulemeneli.
Am vîndut și văcuța de mi-am luat roșeli,
Și donița am vîndut-o, să am bani de negreli..."

Soarele scălda în lumină tufișurile, iar mama stătea dreaptă, îmbujorată, cu ochii strălucitori! Ei, aici era ceva la mijloc!

Față de noi, copiii, își amintea rar de tata. Dar, ori de cîte ori îmi vorbea blajin și prietenos, știam că se gîndește la el. Surioarei mele, Sanea, mama i-a arătat întotdeauna multă dragoste.

Acum stătea lîngă noi pe puntea vaporului, preocupată de ceva. Ba ridica din sprîncene, ba clătina din cap: pesemne că vorbea în gînd cu cineva. La rîndul meu, îmi făceam și eu fel și fel de gînduri: îmi închipuiam, între altele, cît de grav am să mă plimb

prin curte și cum am să spun pe neașteptate cîteva cuvinte, cu o nepăsare deplină, ca și cînd aș fi vorbit dintotdeauna. Și așa, tot uitîndu-mă la apă, am adormit. În somn am trăit o spaimă cumplită: visam că din nou am amuțit.

— Mamă! am spus eu în șoaptă.

Mama tăcea.

— Mamă! am strigat eu cu groază.

Și ea, abia atunci s-a uitat la mine.

Cît de părăsită și de sărăcăcioasă mi s-a părut curtea noastră, cînd am ajuns acasă! Nimeni nu îngrijise de scurgerea apei în primăvară, și curtea era murdară, plină cu frînturi de lemne, care stăteau grămadă pînă și în fața prispelor. Șoproanele scunde se povîrniseră și mai mult peste iarnă; în gard se iviseră spărturi atît de mari, încît o teleagă putea trece fără nici o grijă prin ele. În spatele căsuței Skovorodnikovilor se adunase un munte de oase, de copite și de resturi împuțite de piei.

Bătrînul se îndeletnicea acum cu fabricatul cleiului. Ședea pe același scaun scund, cu același șorț prins dinainte și cu aceiași ochelari pe nas. Pe plită era un primus, deasupra căruia fierbea o găleată, răspîndind în jur o duhoare de nesuportat. Toată vremea cît am rămas în odaie, m-a stăpînit o greață cumplită.

— Lumea crede că ăsta-i clei obișnuit! — mormăi bătrînul o jumătate de ceas mai tîrziu cînd, îndeplinindu-mi rugămintea, ieșisem amîndoi afară, la aer curat, — dar ăsta-i clei universal! Lipește orice: fier, sticlă, ba chiar și cărămidă, dacă se găsește vreun nătărău care să-l folosească la lipitul cărămizilor. Eu l-am născocit! Cleiul „Skovorodnikov!" Îl fac singur din răsura pieilor, și cu cît pute mai tare, cu atît mai bine lipește...

Aici, bătrînul îmi aruncă o privire neîncrezătoare pe deasupra ochelarilor.

— Clei „Skovorodnikov" din răsura pieilor, — repetă el și oftă cu năduf, — eh, de-aș găsi să împrumut șapte ruble pentru reclamă, ce s-ar mai îmbulzi cumpărătorii! Țăranii cumpără-n piață clei de tîmplărie, cu patruzeci de copeici funtul[1]. Ei, cum se cheamă asta? Jaf! Haide, zi și tu ceva.

Am îndrugat și eu ce m-am priceput, iar la urmă, bătrînul dădu din cap în semn de încuviințare și-mi spuse:

— Hei, tare rău îmi pare de Ivan...

Mătușa Dașa era plecată de acasă cînd am venit noi de la țară și s-a întors abia după două săptămîni. Mătușa Dașa... iată cine s-a bucurat cu adevărat, fiind în același timp înspăimîntată

[1] Un funt = 400 grame. (n. t.)

că mă aude vorbind! Seara, pe cînd şedeam lîngă plita din odaie, ea s-a pornit să mă întrebe cum am trăit la ţară: ea întreba şi tot ea îşi şi răspundea.

— Bineînţeles, bieţii de voi, aţi murit de urît acolo, singuri-singurei, nu-i aşa? „Păi, cum altfel!“ Cine vă făcea demîncare? Petrovna? „Da, bunica Petrovna...“

— Nici pomeneală de bunica Petrovna! am spus eu pe neaşteptate. Noi singuri ne făceam demîncare...

N-am să uit niciodată uimirea care s-a aşternut pe chipul ei, cînd am rostit aceste cuvinte. O clipă a rămas ca încremenită, cu gura deschisă, apoi a dat din cap şi a sughiţat.

— Şi nu ne-a fost niciodată urît! am adăugat eu rîzînd cu hohote. Numai că ne-a fost dor de tine, mătuşică Daşa! De ce n-ai venit pe la noi?

— Sanea! zise ea, îmbrăţişîndu-mă. Dragul meu, cum asta? Vorbeşti?... Puişorul meu, vorbeşti? Şiretul!... Tace şi se preface... Vezi cum eşti! Haide, povesteşte-mi tot...

Eu am început numaidecît să-i spun despre doctorul îngheţat, care a ciocănit la fereastra izbei noastre, i-am spus cum l-am ascuns la noi trei zile şi trei nopţi, cum m-a învăţat el să silabisesc „e“, „u“, „i“ şi cum m-a silit să rostesc cuvîntul „ureche”.

— Trebuie să te rogi pentru el, Sanea, mi-a spus mătuşa Daşa cu seriozitate. Cum îl cheamă?

— Ivan Ivanovici.

— Să te rogi pentru el în fiecare seară...

Dar eu nu ştiam şi nu-mi plăcea să fac rugăciuni.

VIII

PETKA SKOVORODNIKOV

Într-una din zile, mătuşa Daşa îmi spuse că m-am schimbat mult de cînd am început să vorbesc. Dar şi eu singur simţeam lucrul acesta. Vara trecută mă ferisem toată vremea de prietenia băieţilor. Îmi dădeam seama cu o dureroasă limpezime de infirmitatea mea, şi mă ţineam departe de ei. Sufeream de o sfiiciune bolnăvicioasă, eram întotdeauna ursuz şi foarte trist. Dar poate că acum e greu să se dea crezare unui asemenea lucru.

În două-trei luni i-am ajuns din urmă pe toţi băieţii de seama mea. Ba cu unul dintre ei, Petka Skovorodnikov, chiar m-am îm-

prietenit. Petka avea doisprezece ani, era roșcovan și deșirat la trup, dar foarte hotărît din fire.

La el am văzut niște cărți — primele cărți pe care le-am văzut în viața mea. Erau: „Povestiri despre faptele vitejești ale vînătorilor în războaiele trecute", „Iuri Miloslavski" și una intitulată „Pismovnik" [1], pe coperta căreia se afla portretul unui tînăr mustăcios, într-o rubașcă roșie, ținînd o pană în mînă, iar deasupra lui, într-un oval albastru, un chip de fată.

Citind împreună scrisorile din „Pismovnik", ne-am împrietenit.

Din cale afară de ciudat mi se părea felul cum erau adresate aceste scrisori: „Dragă prietene" sau „Stimate domn A.F."... Mi-am adus aminte atunci de scrisoarea ofițerului aceluia de marină, Klimov, și am spus-o pentru prima dată cu glas tare.

Ședeam în grădina Catedralei. Pe malul celălalt al rîului se vedea curtea noastră, cu casele ei, care păreau scunde, mult mai mici decît erau în realitate. Iată, mătușa Dașa, mică de tot, a ieșit pe prispă să curețe pește. Mi se părea că văd solzișorii argintii sărind și așezîndu-i-se la picioare, în luciri de toate culorile. Iată-l pe Karlușa, nebunul orașului, pe care-l vedeai întotdeauna ba supărat și încruntat, ba vesel și zîmbitor; merge pe mal, iar acum s-a oprit în poartă la noi; pesemne spune ceva mătușii Dașa.

În timp ce spuneam scrisoarea pe de rost, mă uitam țintă la Karlușa. Petka, lîngă mine, asculta plin de luare-aminte.

— Interesant! hotărî el. O știam și eu, dar acum am uitat-o... Pe urmă, ce-a mai fost?

— Asta-i tot!

— Ar fi interesant de știut ce s-a întîmplat cu această corabie. Oamenii aceia puteau să fie ajutați. Tu ai citit aventurile lui Nick Carter?

— Nu!

— Am găsit acolo o întîmplare asemănătoare. Un milionar a fost aruncat într-un bazin cu apă. Păstrîndu-și cumpătul, el a izbutit să închidă robinetul de apă la vreme. Grădinarul, vrînd să stropească grădina, a văzut că nu curge apa și s-a dus la bazin să vadă ce este. Așa i-a venit milionarului în ajutor în ultima clipă, salvîndu-i viața. Altfel, el ar fi pierit acolo... Mă, da' ce strașnic ai spus scrisoarea asta pe de rost... Te-ai căznit mult pînă ai învățat-o?

— Nu mai țin minte...

---

[1] Epistolarul. (n. t.)

— Dacă-ţi citesc eu ceva... eşti în stare să spui totul pe dinafară? Şi citi îndată:

„Srisoare de refuz

STIMATE DOMN S. H.,

Sentimentele pe care le-aţi exprimat faţă de mine mă măgulesc nespus, dar îmi este cu neputinţă să le împărtăşesc. Motivele care determină această hotărîre a mea vă sînt pe de-a-ntregul străine, aşa că este de prisos să le mai amintesc aci.

Primiţi etc...“

De ţinut minte:

„Scrisorile de refuz se scriu întotdeauna în fraze generale şi cît mai simple. Ele nu trebuie să cuprindă nimic care să contrazică regulile bunei cuviinţe.“

Am repetat cuvînt cu cuvînt această scrisoare, împreună cu observaţia de la urmă. Petka îşi sufla nasul cu neîncredere.

— Bravo! spuse el. Dar asta?

Şi citi numaidecît, într-un suflet, o altă scrisoare:

„Scrisoarea ei către el

Voi începe cu aceste cuvinte, care nu-mi aparţin: „Aş dori să uit tot ce-a fost, dar mă doare să mă despart de trecut...

El mi-e fericirea de-o clipă, tristeţea, bucuria ce n-am cunoscut...“

Ştii? Eu am găsit în tine ceva ce preţuieşte mai mult decît orice pe lume (trebuie arătat ce anume). Mai bun, mai scump şi mai drag decît tine, nu poate fi nimeni pentru mine. Tu mi-ai fost drag... (se va arăta cît). Îmi amintesc de primele tale lacrimi şi de clipa aceea cînd mi-ai sărutat mîna pentru prima dată. Iată, au trecut două zile de cînd trăiesc fără tine (a se arăta: veselă, plictisită, sănătoasă, sau alte împrejurări familiale)

Adio, te sărut...“

Încurcîndu-mă pe alocuri, am spus pe dinafară şi această scrisoare.

— Straşnic! exclamă Petka încîntat. Asta zic şi eu memorie!

Din păcate, ne petreceam foarte rar vremea în chip atît de plăcut. Petka era mai totdeauna ocupat: el „vindea ţigări chine-

zești", avea această grea îndeletnicire, cunoscută în oraș la noi. Chinezii din suburbia Pokrovsk umpleau cu tutun niște tubușoare speciale de carton și tocmeau băieți să le vîndă țigările. Parcă-l văd și acum pe unul dintre ei: se numea Li, era puțintel la trup, cu chipul galben-tuciuriu și plin de zbîrcituri, dar altminteri om bun la suflet. Băieții erau încredințați că Li dă o „cinste" mai mare decît toți ceilalți chinezi. „Cinstea" asta era cîștigul nostru curat(mai tîrziu am început să vînd și eu țigări). Noi ațineam calea trecătorilor, îmbiindu-i: „Țigări, cumpărați țigări!"; iar trecătorii mai încrezători cumpărau marfa noastră și ne numărau banii în palmă. „Cinstea" era bănuții noștri. Țigările le vindeam în cutii de cîte două sute cincizeci de bucăți. Unele se numeau „Katîk", altele „Alexandru al III-lea", și noi le vindeam cutreierînd străzile sau în gară, prin trenuri.

Se apropia toamna anului 1917... dar, dacă aș susține că mi-am dat seama, am simțit sau am înțeles cît de puțin covîrșitoarea însemnătate a acestei perioade de timp pentru mine, pentru întreaga țară și pentru întreg globul pămîntesc, aș spune un neadevăr... Eu vedeam și nu-mi dădeam seama de nimic din ce se petrecea în jur. Uitasem chiar și de încordarea aceea pe care o simțisem mocnind printre oameni în primăvară, pe cînd mă aflam la țară. Trăiam o viață simplă, de la o zi la alta, vînzînd țigări și prinzînd raci — numai raci galbeni, verzi ori cenușii, fiindcă unul albastru tot n-am avut norocul să-mi pice în undiță.

Dar, foarte curînd, libertatea mea luă sfîrșit.

IX

LINIOARĂ, LINIOARĂ, LINIOARĂ, A CINCEA, A DOUĂZECEA, A SUTA...

Fără îndoială că el mai fusese la noi în casă și înainte ca eu cu Sanea să ne întoarcem de la țară. Îl știa toată curtea și el chiar se obișnuise cu acea nepăsare batjocoritoare cu care era întîmpinat de către Skovorodnikovi și de către mătușa Dașa. Dar, de la o vreme, începu să ne treacă pragul în fiecare zi. Uneori mai aducea cîte ceva, dar spun, zău, că nu m-am atins niciodată de prunele sau de acadelele lui.

Avea părul numai inele, capetele mustăților răsucite cu grijă și, în ciuda feței lui bucălate, era destul de zvelt. Vorbea gros, ca

un buhai, şi glasul lui îmi făcea silă întotdeauna. Avea faţa plină de coşuri, pe care el şi le doftoricea în fel şi chip. Din nenorocire, cu toate coşurile şi cu tot glasul acela gros şi respingător, el îi plăcea mamei — căci altfel cum oare ar fi putut să vie la noi în fiece zi? Da, îi plăcea! Întotdeauna cînd era el de faţă, mama devenea alta: rîdea din te miri ce şi căuta să lungească vorba, aşa cum făcea şi el. Odată am văzut-o zîmbind singură şi, după faţa ei, am ghicit că se gîndeşte la el. Altă dată, stînd la taifas cu mătuşa Daşa, mama a spus: „Anomalii întîlneşti cîte vrei!" Iar asta era vorba lui.

După tată se numea Timoşkin, dar el — nu ştia nimeni de ce — îşi zicea Gaer Kuli. Nici pînă azi n-am înţeles ce voia să arate cu asta. Mi-aduc aminte însă că-i plăcea să-i spună mamei că el este în viaţă „sărmanul Gaer" şi că viaţa îl zvîrlise de colo-colo, ca pe o surcică.

În aceste clipe se căznea să aibă o înfăţişare cît mai impunătoare şi se uita la mama cu un aer tîmp şi îngîndurat.

Omul acesta, Gaer Kuli, venea la noi în fiecare seară. Să înfăţişez una din aceste seri:

Pe unul dintre pereţii bucătăriei stă agăţată lampa, iar umbra mişcătoare a căpăţînei mele acoperă caietul, călimara şi mîna ce poartă stîngace tocul pe hîrtie, scîrţîind într-una cu peniţa.

Stau la masă, aplecat deasupra caietului, şi trag la nesfîrşit linioare: una, două, trei, o sută, trei sute, un milion... De prea multă sîrguinţă, îmi proptesc limba în falcă. Am tras aşa, aproape un milion de linioare, fiindcă dascălul meu susţine morţiş că, pînă nu sînt pe deplin „popindiculare", nu pot cu nici un chip să merg mai departe şi să învăţ altceva. Dascălul meu stă alături de mine şi mă învaţă, iar din cînd în cînd se uită la mama cu un aer nespus de îngăduitor. Nu mă învaţă numai să scriu, ci şi cum trebuie să trăiesc în viaţă. Iar, din pricina sfaturilor lui prosteşti şi repetate la nesfîrşit, mie mi se învîrte capul, şi linioarele ies burtoase, codate, în toate felurile, numai drepte, „popindiculare", nu!

— Oricine jinduie în viaţă să apuce bucăţica cea mai bună! spune el. Fiecare om trebuie să aibă sădită în firea lui năzuinţa asta! Dar, dacă poţi numi o asemenea bucăţică un fenomen de asigurare, asta-i încă o întrebare!...

Linioară, linioară, linioară, a cincea, a douăzecea, a suta...

— ...Eu, de pildă, am avut parte de mic copil de un trai greu, dar nu m-am bizuit nicidecum pe puterile mamei... Ba din contră, cînd viaţa noastră de familie s-a năruit, o dată cu osîndirea lu' tata la închisoare, pentru că a furat nişte cai, am fost silit să-mi cîştig singur o bucată de pîine...

Linioară, linioară groasă, subţire, strîmbă, burtoasă, a cincea, a douăzecea, a suta...

— ...Dureros era faptul că tata, cînd a venit de la închisoare, s-a apucat să bea. Şi, de, omul cînd s-afundă în băutură, gospodăria se duce de rîpă. Pe urmă l-a găsit moartea — fireşte, instantaneu şi pe neaşteptate — ca urmare nenorocită a jupuirii unui cal mort...

Ştiu pe de rost tot ce s-a petrecut după aceea cu tatăl dascălului meu: trupul neînsufleţit s-a umflat „şi sicriul început a trebuit refăcut în grabă, fiindcă mortul s-a făcut de trei ori pe cît era !" Am şi visat odată întîmplarea aceasta greţoasă.

Linioară, linioară, linioară... Peniţa scîrţîie... Linioară, pată...

— ...În casa părintească domnea acum sărăcia. Eu însă nu mi-am pierdut curajul şi, cu toate că aveam numai unsprezece ani, n-am rămas povară pe capul mamei...

Aici, dascălul mă priveşte cu înţeles. Eu n-am decît zece ani, dar încep să mă frămînt neliniştit pe scaun.

— ...După moartea tatei am intrat într-un restaurant, am ajuns slugă, băiat de prăvălie, încetînd astfel să figurez ca o gură în plus în puţinul pe care-l cîştiga mama...

Fără îndoială că acest mod neobişnuit de a vorbi făcea o puternică impresie asupra mamei. Dacă Gaer ar fi vorbit simplu, ea şi-ar fi dat seama îndată că este un om de rînd, prost, leneş şi crud. De altfel, mama avea să vadă foarte curînd ce om crud este.

Mama şade la aceeaşi masă şi-l ascultă ca vrăjită. Cîrpeşte cămăşi, cămăşile tatei, şi eu ştiu pentru cine le cîrpeşte. Cu presimţirea unei nenorociri în suflet, ridic ochii spre chipul ei tras: mă uit la părul ei negru, pieptănat cu cărare la mijloc, la mîinile ei subţiri şi mă întorc din nou la linioarele mele. Tare-aş mai vrea să trag o linie prin mijlocul rîndului de linioare — măcar una singură ! Ce minunat gard ar ieşi ! Degeaba, nu-i chip de aşa ceva ! Linioarele neapărat trebuie să fie „popindiculare" !

— ...Între timp, mama a început să aibă o slăbiciune vădită pentru pomenile binevoitoare. Pentru evoluţia mea ulterioară, aceasta mi-a servit absolut în minus... Ce-am făcut ? M-am adresat unchiului meu, în veci neuitatul Nikita Zuev, rugîndu-l s-o influenţeze.

Aud pentru a suta oară despre acest „în veci neuitat unchi". Mi-l închipui ca pe un om bătrîn şi gras, cu faţa plină de coşuri, ca şi Gaer, îl văd cum vine cu sania din sat, cum se scutură de zăpadă, cum intră în casă, şi cum, după ce se închină la icoană, îşi scoate şuba galbenă. De bună seamă, că o „influenţa"

pe mamă-sa numai și numai prin bătaie, iar micul Gaer Kuli ședea și privea totul liniștit.

Linioare, linioare... gardul este desenat de mult și, cu toate că știu bine ce mă așteaptă, fac la iuțeală și soarele, cîteva păsărele, niște nori. Gaer, continuîndu-și vorba, mă privește chiorîș. Eu mă grăbesc să acopăr cu mîneca soarele și păsărelele. Prea tîrziu! El îmi ia caietul, se uită și ridică din sprîncene. Eu mă ridic în picioare.

— Acum, să priviți, Axinia Fedorovna, cum învață iubitul dumneavoastră fecior!

Și Axinia Fedorovna, care cît a trăit tata nu ne-a bătut niciodată, mă ia de ureche și mă dă cu capul de masă.

Erau și altfel de seri: uneori se întîmpla ca viitorul meu tată vitreg să ne citească cu glas tare cîte ceva. Cît de puțin semănau clipele acestea cu cele pe care le petreceam citind cu Petka Skovorodnikov, în grădina Catedralei! Gaer citea mereu din aceeași carte: „Din jurnalul unui arturian", pe coperta căreia erau tipărite aceste versuri:

„Astăzi zic și eu că sînt cavaler!
Am luptat pentru țară și Țar
Fără să-mi cruț pielea de loc.
Cu cinci răni și două contuzii viu acasă
Dar dușmanul s-a-nvățat minte. Nu-mi pasă!"

De fiecare dată cînd le citea, era atîta dojană și atîta amenințare în glasul lui, de parcă numai eu eram vinovat de suferințele viteazului arturian.

Lecțiile și învățătura au încetat în ziua cînd Gaer Kuli s-a mutat la noi. In ajun au făcut nunta. Mătușa Dașa a spus că-i bolnavă și n-a venit. Țin minte și astăzi cît de gătită era mama atunci, la nuntă.

Purta o jachetă albă de catifea — darul mirelui — și era pieptănată ca o fată, cu cozile strînse pe creștet. Vorbea, bea, zîmbea, dar din cînd în cînd își trecea mîna peste față și mie mi se părea de fiecare dată că arăta foarte ciudat. Gaer Kuli a ținut și un discurs, arătînd meritele lui față de o familie săracă, care „mergea fără doar și poate spre decădere, întrucît fostul cap de familie lăsase în urma lui un tablou de prăbușire", și amintind, printre altele, că mi-a deschis mie calea spre „cultura generală". Negreșit că prin aceste cuvinte, el înțelegea linioarele „popindiculare".

Mama aproape că nu-l asculta. Stătea cu ochii în jos, alături de mire, iar uneori își ațintea pe neașteptate privirile înainte, și pe față i se citea o nemărginită amărăciune.

Bătrînul Skovorodnikov, amețit de băutură, se apropie de ea și o bătu pe umăr.

— Ah, Axinia, ai schimbat...

Ea îi surîse stingherită, neputincioasă.

După nuntă, Gaer sluji vreme de două luni la cancelaria portului. Deși mi-era greu să-l văd venind și tolănindu-se pe scaunul tatei, mîncînd din farfuria lui, cu lingura lui, dacă-i fugeam din cale, dacă-mi țineam gura și dacă mă întorceam acasă după ce adormea, parcă se putea trăi. Curînd însă l-au dat afară din slujbă, pentru niște afaceri necurate, și viața deveni dintr-o dată de nesuferit. Ideea nenorocită de a se ocupa de educația mea și a surorii mele îi veni iarăși omului acestuia mărginit la minte, și de atunci n-am mai avut nici o clipă de liniște.

Abia acum încep să înțeleg că în tinerețea lui, slujind ca lacheu, a trebuit să vadă neapărat undeva lucrurile caraghioase şi ciudate la care ne supunea pe noi amîndoi.

În primul rînd ne-a poruncit ca în fiecare dimineață să venim și să-l salutăm, deși dormeam pe dușumele, la numai doi pași de patul lui. Dar, cu toate acestea, eu simțeam lămurit că nici o putere din lume n-ar fi putut să mă silească să-i spun „bună dimineața, tată!", căci dimineața nu era bună și tata nu era tată adevărat... N-aveai voie să te așezi la masă înaintea lui, iar ca să te scoli, trebuia să-i ceri încuviințarea. Mai trebuia să-i mulțumim pentru masă, deși mama spăla ca și mai înainte la spital, iar mîncarea cumpărată cu banii cîștigați de ea și de mine, era pregătită de surioara mea.

Îmi aduc aminte de furia ce m-a cuprins atunci cînd sărmana Sanea, ridicîndu-se de la masă, a făcut cu stîngăcie o plecăciune adîncă în fața lui Gaer, așa cum o învățase el, spunînd pentru prima dată: „Vă mulțumesc, tată!" Cît aș fi vrut să arunc farfuria mea cu cașă în obrazul lui buhăit! N-am făcut-o și regret și astăzi lucrul acesta...

Cum îl uram! Mi-era silă de mersul lui, de sforăitul lui, de părul lui inelat, ba chiar și de cizmele lui pe care și le curăța posomorît și energic în fiece dimineață. Noaptea sforăia de mă trezeam din somn, și eu îmi ațințeam privirile pline de ură pe fața lui puhavă. Gaer nici nu bănuia măcar ce primejdie îl paște. Dacă n-ar fi fost mătușa Dașa, l-aș fi omorît.

X

MĂTUŞA DAŞA

N-aş mai căuta, poate, să-mi amintesc de vremea aceea, dacă în faţa mea nu s-ar ridica un alt chip — chipul drag al mătuşii Daşa. Atunci am preţuit-o pentru prima dată, şi tot atunci am învăţat s-o iubesc.

Mă duceam la ea în odaie şi stăteam acolo fără să scot o vorbă, dar ea ghicea şi înţelegea tot ce voiam să spun. Ca să-mi alunge tristeţea, îmi povestea cîte ceva din viaţa ei. Aşa am aflat cu mirare că mătuşa Daşa nu are nici patruzeci de ani! Iar mie mi se părea o adevărată bunică, mai ales seara, cînd îşi punea ochelarii ca să citească vreuna din scrisorile acelea aduse de apă (ea le mai citea şi acum).

Bărbatul ei căzuse în primele zile ale Războiului ruso-japonez, lăsînd-o văduvă la numai douăzeci şi cinci de ani. Pe scrin, într-o ramă împodobită cu dantelă şi aşezată între cîteva vaze de sticlă albastră, era portretul lui. Dinapoia fotografiei, mătuşa Daşa păstra o scrisoare pe care eu — se înţelege — o ştiam pe de rost. Regimentul 26 Vînători din Siberia Orientală făcea cunoscut mătuşii Daşa că soţul ei, soldatul Fedor Alexandrovici Fedorov, decorat cu ordinele rangului al 3-lea şi al 4-lea, a căzut ca un erou în luptele cu japonezii. Erou! Multă vreme după aceea, de cîte ori auzeam cuvîntul acesta, eu îl vedeam ca aievea pe omul acela din fotografie, cu părul tăiat scurt, cu mustăţi şi barbă, stînd undeva, pe o înălţime înzăpezită de munte, într-un fotoliu de trestie.

Nu trecea seară fără ca mătuşa Daşa să nu citească vreo scrisoare! Totul devenise aidoma unui ceremonial. De regulă, el începea cu încercările mătuşii Daşa de a ghici conţinutul scrisorii numai după plic şi după adresă, care de cele mai multe ori era ştearsă de apă.

Pe urmă venea cititul, şi mătuşa Daşa citea scrisorile într-un anumit fel, fără grabă, însoţind cuvintele cu suspine prelungi şi cu o mulţime de mormăieli, cînd se întîmpla să nu desluşească slovele. Ea împărtăşea bucuriile şi supărările oamenilor acelora străini; pe unii îi certa, pe alţii îi lăuda; într-un cuvînt, ai fi zis că toate scrisorile acelea îi erau adresate chiar ei. Întocmai aşa citea mătuşa Daşa şi cărţile. Ea ne lămurea neînţelegerile familiare ori istoriile de dragoste ale prinţilor şi conţilor — eroi ai povestirilor publicate ca supliment literar în ziarul „Rodina“ [1] — ca

---

[1] Patria. (n. t.)

şi cînd toţi aceşti prinţi şi conţi ar fi trăit în curtea vecină.

— Ştiam din capul locului că baronul L. are s-o părăsească pe madame de Sans-Sous! spunea mătuşa Daşa cu însufleţire. Draga de ea, uite ce-o aştepta! Ce mai porumbel!

Eu abia aşteptam să scap de sub privirea lui Gaer Kuli, ca să-mi pot petrece serile la ea. Scrisorile erau pe sfîrşite: rămăseseră numai vreo cincisprezece. Printre ele este una pe care trebuie s-o transcriu aici. Mătuşa Daşa n-a înţeles-o. Dar mie, din clipa cînd am auzit-o, mi s-a părut că are o legătură cu scrisoarea acelui ofiţer secund de cursă lungă.

Mătuşa Daşa n-a putut desluşi primele rînduri:

„... te implor doar atît — să nu dai crezare acestui om! Pot spune fără şovăire că toate nereuşitele noastre i se datoresc numai lui. E destul să-ţi spun că din cei 60 de cîini pe care ni i-a vîndut la Arhanghelsk, a trebuit să împuşcăm cea mai mare parte, încă de pe Novaia Zemlia. Iată cu ce preţ am plătit serviciile acestui om! Nu numai eu, ci întregul echipaj îl blestemă. Ştiam din capul locului că ne primejduim viaţa şi că expediţia noastră este plină de riscuri, dar nu ne-am aşteptat nici o clipă la o astfel de lovitură. Acum nu ne mai rămîne decît să ne bizuim pe propriile noastre puteri. Cîte aş avea să-ţi povestesc despre călătoria noastră! Katiei, povestirile acestea i-ar ajunge o iarnă întreagă! Dumnezeule, cu ce preţ trebuie să plătim! Nu vreau să crezi că situaţia noastră este desperată, dar nu ne aşteptaţi prea...“

Mătuşa Daşa citea poticnindu-se mereu, şi de fiecare dată mă privea pe deasupra ochelarilor, cu un aer plin de învăţăminte pentru mine. Eu ascultam cu luare-aminte, fără să bănuiesc măcar că peste cîţiva ani voi căuta şi mă voi chinui să-mi amintesc fiecare cuvînt.

Scrisoarea era lungă, pe şapte sau opt pagini, şi povestea amănunţit viaţa de pe o corabie prinsă de gheţuri şi purtată încet spre nord. Pe mine m-a uimit foarte mult faptul că gheaţa se înstăpînise pînă şi în cabine şi că oamenii erau nevoiţi s-o spargă cu topoarele în fiecare dimineaţă.

Aş fi putut să povestesc cu propriile mele vorbe cum marinarul Skacikov a căzut, pe cînd vîna urşi, în crăpătura unui gheţar, murind pe loc; cum tot echipajul corăbiei, istovit de puteri, s-a chinuit să-l îngrijească pe mecanicul Tiss, care zăcea bolnav. Dar, cuvînt cu cuvînt, n-am ţinut minte din scrisoare decît cele cîteva rînduri de mai sus.

Mătuşa Daşa citea şi ofta, dar eu vedeam înaintea ochilor, ca prin ceaţă, nişte corturi albe pe zăpada albă, vedeam cîinii înhămaţi la sănii şi, răsuflînd din greu, un munte de om, cu nişte cizme îmblănite în picioare, pe cap cu o căciulă de blană cît toate zilele, ieşind în întîmpinarea săniilor, ca un popă în anteriu de blană.

Intr-una din zile, ducîndu-mă ca de obicei la mătuşa Daşa, am găsit-o plîngînd. Stătea în faţa scrinului cu fotografia bărbatului ei, eroul din Războiul ruso-japonez, şi plîngea. Iar în clipa cînd mă zări, îşi smulse basmaua de pe cap.

— Uite ce face din mine tiranul, nelegiuitul ăsta! izbucni ea cu o furie care mă uimi. Uite cum îşi bate joc de mine nelegiuitul! Crede cumva că-s singură pe lume şi că n-are cine mă ocroti? N-ai grijă... se găseşte el, cineva, să mă ocrotească!

— Mătuşică Daşa!

— Se găseşte el, cineva! repetă mătuşa Daşa, şi începu iar să plîngă. Nu rabd eu una ca asta... Am să plec, şi gata! Nici urmă n-ai să-mi mai găseşti...

Se aşeză pe pat, îşi trase o gheată din picior şi o azvîrli pe podea.

— Să-l ia toţi dracii! afurisi ea cu un aer solemn. Să ţii minte şi să ştii, diavol bătrîn: eu n-am să-ţi fiu pereche! Niciodată...

Dîndu-mi seama că ea îl afuriseşte pe bătrînul Skovorodnikov, am întrebat-o cu ce i-a greşit. Mătuşa Daşa dădu însă din mînă, în semn că-i e lehamite să mai vorbească.

Lucrul acesta m-a făcut să rămîn încredinţat că ea nu-i lămurită dacă bătrînul a jignit-o sau nu. Oricum, ceea ce-i spusese el avea pesemne o însemnătate deosebită, căci chiar în seara aceea, punîndu-şi pe cap şalul ei negru de dantelă, mătuşa Daşa plecă la o ghicitoare, o ţigancă din curtea vecină.

Cînd se întoarse acasă era liniştită, puţin îngîndurată şi nu-l mai afurisea pe bătrîn. Ba, dimpotrivă, o auzii spunînd ca pentru sine: „Nici măcar beţiv nu-i..."

Purtarea ei ciudată nu conteni nici a doua zi. Şedea în curte şi împletea cu andrelele. La o vreme, în poartă la noi se opri un om necunoscut, roşcovan, cu o haină soioasă de dril şi cu nişte cizme grosolane în picioare. Roşcovanul roti doi ochi pătrunzători de jur împrejur, apoi se îndreptă spre bătrînul Skovorodnikov, care fierbea în cerdac cleiul său universal.

— 'Mneatale eşti ăl care vinzi casa?

Bătrînul Skovorodnikov îl măsură cu privirea şi apoi se uită la mătuşa Daşa.

— Eu. Vînz casa asta pe care o vezi și toată rostuiala ei... O vînz fiindcă plec...

Mătușa Dașa, vădit tulburată, sări în picioare mormăind ceva nedeslușit și trîntind la pămînt scăunelul, apoi își smulse basmaua de pe cap, întocmai ca și în ajun.

— Curte are?

— Are, cît ține gardul.

Mătușa Dașa mormăia acum tot mai tare.

— Nu-i de vînzare! strigă ea pe neașteptate. Casa asta nu-i de vînzare... Cată-ți de drum!

Bătrînul Skovorodnikov închise un ochi, și pe chipul lui trecu o umbră de șiretenie.

— Dumneata ești proprietarul? întrebă după un timp, repezit, omul cu haina de dril.

— Eu.

— Atunci, cum îi treaba... vinzi casa sau ba?

— N-auziși? Dumneaei a zis doar că nu-i de vînzare, răspunse Skovorodnikov cu o vădită mulțumire și începu deodată să rîdă cu hohote.

Petka, care văzuse și auzise tot din pragul bucătăriei, zîmbea disprețuitor. Eu nu pricepeam nimic. Curînd, însă, lucrurile se lămuriră.

XI

CONVORBIREA CU PETKA

Gîndul să fug de acasă mi-a venit pentru prima oară pe vremea cînd îmi amăram sufletul cu linioarele „popindiculare". Nu degeaba desenasem eu atunci gardul, apoi soarele, păsărelele și norii de deasupra lui! Numai că după aceea am dat uitării gîndul acesta. În schimb, cu fiecare zi îmi venea tot mai greu să mă întorc acasă.

Pe mama aproape că n-o vedeam cu zilele. Pleca de acasă cu noaptea-n cap, cînd eu încă mai dormeam. Seara se întîmpla cîteodată să mă trezesc și o vedeam la masă. Aproape că nu mai avea putere nici să mănînce! Era frîntă de oboseală și albă la față ca hîrtia, iar Gaer, întîlnindu-i privirea pe jumătate ascunsă de gene, nu se prea simțea în apele lui.

O iubeam foarte mult pe surioara mea, dar poate că ar fi fost mai bine dacă n-aș fi iubit-o atît. Ticălosul de Gaer a bătut-o

odată pînă n-a mai putut, numai pentru că a vărsat un păhărel cu untdelemn. Ei au alungat-o numaidecît de la masă, iar eu — țin bine minte — i-am dus într-ascuns niște cartofi fierți. Surioara mea mînca și plîngea obidită. Deodată a tresărit neliniștită: nu cumva, atunci cînd a bătut-o Gaer, și-a pierdut cioburile de sticlă colorată? Văzînd că nu le-a pierdut, a surîs fericită, s-a întors la cartofi și a început iar să plîngă...

Pesemne că toamna era aproape. Hoinăream împreună cu Petka prin grădina Catedralei, desculți amîndoi, și vînzoleam cu picioarele frunzele căzute la pămînt. Petka mințea de îngheța apele. Îmi spunea de o hrubă veche, că începe de sub movila pe care tocmai ne așezasem și merge pe sub toată grădina și pe sub albia rîului, pînă la celălalt mal. Mai mult, spunea că el însuşi a fost odată, singur, pînă la jumătatea hrubei.

— Toată noaptea am mers! rosti Petka nepăsător. Erau schelete la fiecare pas.

De pe culmea movilei se vedea pe malul înalt al rîului clădirea albă a mînăstirii Pokrovsk, înconjurată de ziduri scunde cu streașină. În spate se întindea nestînjenită cîmpia — aici, de un verde limpede și luminos, aici, de un galben pîrguit — primenindu-și culoarea la cea mai mică adiere de vînt, întocmai ca apele mării.

Însă, pe atunci, nici eu, nici Petka nu prea luam în seamă frumuseţile naturii. Stăteam pe culmea movilei, lungiți cu burta la pămînt şi sugeam niște rădăcini amărui, despre care Petka spunea mereu că sînt dulci.

Mi-aduc aminte că deodată am început să vorbim despre șobolani. Oare sînt șobolani în hrubă? Petka s-a grăbit îndată să spună că sînt și că el însuși a văzut că șobolanii au o regină, așa cum albinele au o matcă.

— Cînd e an bisect, șobolanii pier pînă la unul, — adăugă el, — dar regina puiește din nou. E-o coşcogea dihanie, cît o iepuroaică!

— Minți!

— Uite, îmi fac și cruce! mă încredință Petka, cu nepăsare în glas.

Între noi amîndoi se statorniciseră tacit anumite reguli, care ne arătau că despre cutare lucru putem minți și despre cutare, nu. Eram doar niște băiețandri, dar cu toate acestea învățasem să ne respectăm unul pe altul.

— În Turkestan nu există șobolani, — zise Petka îngîndurat, — acolo trăiește numai un soi de guzgani de cîmp... Dar asta-i cu totul altceva... Äia mănîncă iarbă, ca iepurii de casă.

Petka vorbea adesea de Turkestan. Din spusele lui, înţelegeam că Turkestanul e un oraş în care merii, perii şi portocalii cresc în lungul străzilor, aşa că puteai lua poame cîte pofteşti. Pentru asta, nimeni nu-ţi trăgea în spate cu gloanţele acelea păcătoase umplute cu sare, cum obişnuiau să facă paznicii de prin livezile noastre. Acolo, lumea dormea pe covoare, sub cerul liber, fiindcă nu era iarnă niciodată, şi toţi umblau numai în halate. Acolo n-aveai nevoie nici de palton, nici de cizme.

— În Turkestan trăiesc turci înarmaţi pînă-n dinţi... Poartă iatagan de argint, pumnal la brîu şi cartuşieră în cruce pe piept. Plecăm şi noi, ce zici ?

Eu credeam că glumeşte, dar el nu glumea cîtuşi de puţin. Păli niţel la faţă şi se ridică brusc în picioare, întorcîndu-se cu spatele la mine. Se uita spre malul depărtat al rîului, stăpînit de o adîncă tulburare. Pe locul acela, un pescar — un vechi prieten al nostru — moţăia deasupra undiţelor înţepenite pe mal cu o piatră. Un timp am tăcut amîndoi.

— Dar, tăică-tu te lasă ?

— Păi, ce... parcă-l întreb ? Acuma nu se prea sinchiseşte de mine.

— De ce ?

— Se-nsoară... de aia ! răspunse cu dispreţ Petka.

Eu am rămas încremenit.

— Şi cu cine se-nsoară ?

— Cu mătuşa Daşa...

— Minţi !

— A ameninţat-o că dacă nu-l ia, vinde casa şi o porneşte prin sate, ca spoitor de tingiri. La început, ea a cam făcut nazuri, dar pînă la urmă n-a avut încotro. Poate-i îndrăgostită ! adăugă Petka dispreţuitor, scuipînd printre dinţi.

Mie tot nu-mi venea să cred. Să se mărite mătuşa Daşa ? Cu bătrînul Skovorodnikov pe care-l ocăra într-una ?

— Ţie ce-ţi pasă de asta ?

— Chiar că nu-mi pasă ! făcu Petka bosumflat şi schimbă vorba. Cu doi ani în urmă, Petka o pierduse pe mamă-sa. Copleşit de durere, plecase unde văzuse cu ochii, rătăcind în neştire, iar cei de acasă abia l-au găsit. Ştiam bine cît l-au mai necăjit băieţii după aceea.

După ce am mai vorbit cîtăva vreme, ne-am lungit amîndoi pe spate, cu braţele întinse în lături. Stăteam aşa şi ne uitam la cer. Petka îmi spunea că dacă stai culcat pe spate fără să clipeşti timp de douăzeci de minute, poţi să vezi luna şi stelele ziua-n amiaza mare. Stăteam, deci, cu privirile aţintite. Sus străjuia ce-

rul senin și nemărginit. Niște nori se fugăreau cu repeziciune, întrecîndu-se unii pe alții. Ochii îmi lăcrimau, dar eu mă sileam din răsputeri să nu clipesc. Luna tot nu se vedea, iar stelele, nici atît. Deodată am înțeles că Petka m-a mințit.

Un huruit de motor se auzi în depărtare. Am crezut că e un autocamion militar, care gonește prin portul ce se întindea chiar sub zidul cetății. Însă huruitul acela răsuna din ce în ce mai aproape.

— Un avion! strigă Petka.

Avionul argintiu zbura scăldat în razele soarelui, ca un pește înaripat și neasemuit de frumos. Un pîlc de nori porni parcă să-l întîmpine, căci el zbura împotriva vîntului. Iscusința cu care avionul ocoli norii m-a uimit atunci pentru prima dată. Iată-l, acum a trecut de mînăstirea Pokrovsk. În urma lui, de cealaltă parte a rîului, alerga pe cîmpie o umbră neagră, în formă de cruce. Avionul pierise de mult, dar mie tot mi se părea că-i deslușesc, înspre zare, aripile mici, argintii.

XII

GAER KULI ÎN BATALIONUL MORȚII

Petka avea un unchi la Moscova și noi ne bizuiam întreg planul pe el. Unchiul lui era la calea ferată, și deși Petka mă încredința că este mecanic pe locomotivă, eu bănuiam că-i numai fochist, fiindcă mai înainte nu-i zicea decît „fochistul". Cu vreo cinci ani în urmă, unchiul acesta al lui, jumătate mecanic și jumătate fochist, făcea serviciu pe trenurile care circulau între Moscova și Tașkent. Spun cinci ani, fiindcă Skovorodnikovii nu mai primiseră nici o veste de la el, de cinci ani încheiați. Petka era de părere că nu trebuie să ne sinchisim prea mult de lucrul acesta, zicînd că unchiul său obișnuiește să le scrie numai din an în paște; în plus, mă încredința că-și face slujba pe aceleași trenuri, mai ales că ultima scrisoare le-o trimisese tocmai din Samara. Ne-am uitat îndată pe hartă: într-adevăr, Samara se afla între Moscova și Tașkent.

Într-un cuvînt, nu ne rămînea decît să dăm de el. Petka știa adresa, dar chiar dacă n-ar fi știut-o, ce mare lucru era. La oraș găsești pe cineva numai după nume. Iar în ceea ce privește numele, nu era nici o îndoială că se numește Skovorodnikov, ca și Petka.

Potrivit planului, în partea a doua a călătoriei noastre, unchiul lui Petka nu trebuia decît să ne ia la el pe locomotivă și să ne ducă de la Moscova la Tașkent.

Dar, cum să ajungem pînă la Moscova?

Petka asculta cu o înfățișare de nepătruns sfioasele mele cuvinte de împotrivire. Nu căuta să mă convingă și nu-mi răspundea o vorbă. Pentru el, totul era limpede! La fel de limpede era în mintea mea un lucru: anume că, dacă Gaer n-ar fi apărut în casa noastră, eu n-aș fi plecat nicăieri... Dar iată că, într-o bună zi, Gaer ne vesti din senin că pleacă... El pleca, iar eu trebuia să rămîn!

A fost o zi de neuitat. Gaer veni acasă într-o uniformă ostășească, cu niște cizme nou-nouțe și cu scîrț, pe cap cu un chipiu de sub care ieșeau la iveală cîteva șuvițe de păr pieptănate cu sîrguință. Purta chipiul potrivit pe o ureche și, de cum trecu pragul odăii, puse pe masă două sute de ruble.

Două sute de ruble era pe vremea aceea o sumă nemaipomenită, și mama, fără să vrea, acoperi lacomă banii cu mîinile.

Dar trebuie să spun că pe mine, pe Petka și pe toți băieții din curtea noastră, nu banii ne-au uimit, ci altceva: pe mîneca bluzei de uniformă, Gaer Kuli avea un craniu, sub care stăteau două oase încrucișate. Tatăl meu vitreg intrase în batalionul morții.

Fără îndoială, foarte puțini își mai amintesc astăzi de aceste batalioane. Un om cu toba se ivea pe neașteptate fie la vreo adunare, fie pe promenada orașului, fie în alte locuri unde era adunată multă lume. Bătea toba pînă se făcea liniște și atunci altcineva, de obicei un ofițer, care avea pe mînecă un craniu și două oase încrucișate, la fel ca tatăl meu vitreg, începea să vorbească. În numele Guvernului Provizoriu, el chema pe toți bărbații să se înroleze în batalioanele morții. Dar, cu toate promisiunile lui, că oricine se înrolează va primi cîte șaizeci de ruble pe lună, fără să mai socotim misiile, ba și echipament ofițeresc pe deasupra, nimeni nu voia să moară de dragul Guvernului Provizoriu. Din pricina asta, în batalioanele morții se înrolau mai mult neisprăviți, de felul tatălui meu vitreg.

Totuși, în ziua aceea cînd a venit acasă în uniforma lui cea nouă, încruntat și cu un aer plin de importanță, aducînd cele două sute de ruble, nimeni nu l-a mai socotit un neisprăvit. Pînă și mătușa Dașa, care mai înainte n-avea ochi să-l vadă, a făcut o plecăciune nefirească în fața lui.

Seara, tatăl meu vitreg a dat o masă și a ținut o cuvîntare oaspeților.

— Toate aceste procedeuri ale autorităților, — a spus el, —

au ca scop să ocrotească libertatea şi revoluţia de cerşetori, dintre care cei mai mulţi sînt evrei. Cerşetorii şi bolşevicii ne tîrăsc într-o aventură ticăloasă, de pe urma căreia au suferit — nu mai încape vorbă — toate realizările înfăptuite de regimul de astăzi. Pentru noi, apărătorii libertăţii, tragedia aceasta se hotărăşte foarte simplu. Noi luăm arma în mînă şi vai aceluia care va ataca revoluţia şi libertatea, urmărind satisfacerea ambiţiilor personale! Libertatea costă scump! N-o s-o dăm prea ieftin!

În linii generale, cam aceasta era situaţia la noi, în zilele acelea!

Toată seara, mama a fost nespus de voioasă. Purta jacheta ei albă de catifea, care o prindea atît de bine, şi făcea mereu înconjurul mesei, cu o sticlă cu vin în mînă, umplînd fără zăbavă paharele oaspeţilor. Un grăsun scund şi binevoitor, prieten cu tatăl meu vitreg, înrolat în batalionul morţii şi el, se ridică în picioare şi propuse respectuos să bea un pahar în sănătatea mamei. Toată vremea cît a vorbit Gaer, el chicotise pe înfundate, dar acum, dintr-o dată, devenise foarte serios. Ridică paharul, îl ciocni uşor de paharul mamei şi rosti scurt: „Ura!"

Toţi ceilalţi strigară şi ei „ura!"... Mama, cu o roşeaţă sfioasă în obraji, ieşi stingherită în mijlocul încăperii şi se închină în faţa oaspeţilor, adînc, după vechiul obicei.

— Ce femeie frumoasă!... se minună cu glas tare grăsunul.

Pînă la urmă, bătrînul Skovorodnikov găsi de cuviinţă să ţină şi el o cuvîntare. Era ameţit, şi din pricina asta vorbea anevoie, cu pauze mari, dar nimeni nu scoase o vorbă tot timpul.

— Fiecare trebuie să se gîndească la moarte, începu el cu asprime în glas. Cu atît mai mult, cu cît orice neisprăvit, care face umbră pămîntului degeaba, n-are decît o singură scăpare: să se înroleze în batalionul vostru. Pe mine, unul, n-ai să mă ademeneşti însă, în ruptul capului. Să vă spun şi de ce? Fiindcă eu nu vreau să mor pentru aşa-zisa voastră libertate. Libertatea voastră e o negustorie! Batalionul vostru — tot o negustorie! Auzi... să mă vînd morţii pentru două sute de ruble... Mă rog, şi dacă se nimereşte să nu mor, ce-i? Dau banii înapoi?...

Bătrînul mai spuse ceva despre miniştrii capitalişti, apoi se aşeză. Tată-meu vitreg se apropie îndată de el, cu pumnii strînşi. Rău s-ar fi isprăvit petrecerea... Noroc că grăsunul (care ascultase cuvîntarea rîzînd cu poftă, ca şi mai înainte) a sărit şi s-a aruncat între ei la vreme. Pînă l-a potolit pe tatăl meu vitreg, bătrînul Skovorodnikov a ieşit din odaie, bocănind într-adins cu cizmele pe podea.

Dar, cu toate acestea, tot rău s-a terminat petrecerea.

XIII

MOARTEA MAMEI

Cred că dormisem un somn bun şi că era aproape trei noaptea cînd m-am trezit din pricina ţipetelor acelora. Fumul de tutun stătea ca împietrit deasupra mesei. Oaspeţii plecaseră de mult, iar tatăl meu vitreg sforăia pe podelele odăii, cu mîinile date în lături şi picioarele răscrăcărate. Ţipetele se repetară. Recunoscînd glasul mătuşii Daşa, am sărit la fereastră: în curte zăcea o femeie, iar ea îi sufla în gură.

— Mătuşă Daşa!

Ca şi cînd nu m-ar fi auzit, mătuşa Daşa se ridică iute, înconjură casa într-un suflet şi se opri la fereastră, ciocănind stăruitor:

— Apă! Aduceţi apă! Piotr Ivanîci! Axinia-i bolnavă...

I-am deschis uşa şi ea a intrat în odaie, ca să-l trezească pe tatăl meu vitreg.

— Piotr Ivanîci!... Oh, dumnezeule! se văicărea mătuşa Daşa, căci, în loc de răspuns, tatăl meu vitreg bolborosea ceva fără noimă. Sanea, trebuie s-o aducem în casă. Pesemne că a căzut şi s-a lovit... Piotr Ivanîci!...

Tatăl meu vitreg se ridică anevoie şi cu ochii închişi în capul oaselor, dar se culcă numaidecît la loc. De trezit, n-am putut să-l trezim.

Toată noaptea am îngrijit de mama. Şi-a venit în fire abia spre ziuă. Căzuse la pămînt leşinată, dar în cădere s-a izbit cu capul de o piatră, lucru pe care ni l-a spus doctorul — spre nenorocirea noastră — abia a doua zi, spre seară. Doctorul ne-a sfătuit să-i punem comprese cu gheaţă. Ca să cumpărăm gheaţă, ni s-a părut la toţi ceva din cale-afară de ciudat, iar mătuşa Daşa hotărî să folosim în loc de gheaţă un prosop ud.

Ţin minte cum Sanea alerga plîngînd în curte, cum muia prosopul în găleată şi cum venea în odaie, ştergîndu-şi ochii cu palma.

Mama stătea liniştită în pat, palidă ca întotdeauna. Tatăl meu vitreg a plecat chiar de a doua zi la batalionul lui, dar mama n-a întrebat o dată de el. În schimb, pe mine şi pe surioara mea aproape că nu ne mai lăsa să ne dezlipim de lîngă ea. Greţurile o chinuiau mereu; clipea într-una, ca şi cum ar fi vrut să vadă ceva, iar lucrul acesta — nu ştiu de ce — nu-i plăcea de loc mătuşii Daşa. Trei săptămîni încheiate a zăcut mama. Se părea că

a început să se înzdrăvenească cînd, pe neașteptate, a avut iarăși o „criză".

Odată, spre ziuă, m-am trezit şi am văzut-o stînd pe marginea patului, cu picioarele desculțe atîrnînd spre podea.

— Mamă!

Ea s-a uitat pe sub gene la mine, dar n-a spus nimic. Şi deodată mi-am dat seama că nu mă vede.

— Mamă! Mamă!...

Am vrut s-o culc, dar ea mi-a dat mîinile deoparte, privindu-mă cu aceeași căutătură încordată și aspră.

Din ziua aceea n-a mai vrut să mănînce. Doctorul ne-a spus s-o hrănim cu de-a sila, să-i dăm să mănînce ouă și unt. Minunat sfat, numai că noi n-aveam un ban, și chiar de-ai fi vrut să cumperi, nu găseai nicăieri nici ouă, nici unt.

Mătușa Dașa o certa și plîngea, iar mama stătea întinsă pe pat, pierdută și întunecată la față, cu cozile ei negre pe piept, fără să scoată o vorbă. Odată, ieşindu-şi din fire, mătuşa Daşa i-a spus că știe foarte bine pentru ce nu vrea ea să mănînce: fiindcă nu vrea să mai trăiască... La aceste cuvinte, mama a îngînat ceva, s-a încruntat și s-a întors cu fața la perete.

De cînd căzuse la pat, devenise nespus de blajină cu mine și parcă mă iubea tot atît de mult ca și pe surioara mea Sanea.

Adeseori mă privea lung, cu băgare de seamă, ba chiar cu oarecare mirare, după cum mi se părea mie. Inainte de a cădea bolnavă n-o văzusem niciodată plîngînd, dar acum plîngea în fiece zi, și eu îmi dădeam seama de ce plînge. O chinuia gîndul că nu m-a iubit aşa și mai înainte și că l-a uitat pe tata. Poate că în felul acesta, plîngînd, îi cerea iertare tatei pentru Gaer și pentru tot ce îndurasem noi, zi de zi, de la el. Mă cotropise o amorțeală ciudată. Totul îmi scăpa din mîini, nu eram în stare să fac nimic, să mă gîndesc la nimic. Aşa, negrăită a fost şi ultima noastră convorbire. Nici eu, nici mama, n-am spus o vorbă. Mi-a făcut doar un semn să mă apropii, apoi mi-a prins mîna clătinînd îndurerată din cap și abia stăpînindu-și tremurul buzelor. Deși am înțeles că vrea să-şi ia rămas bun de la mine, stăteam nesimțitor ca un buştean, cu privirile ațintite îndărătnic, în podea.

A doua zi, mama a murit...

Tatăl meu vitreg, cu tot echipamentul de campanie pe el, cu arma în spate şi grenada prinsă la centură, plîngea în cerdac. Nimeni însă nu-l lua în seamă și eu nu înțeleg nici astăzi de ce.

Eu și cu surioara mea stăteam în curte. Oricine trecea pe lîngă noi se oprea o clipă și murmura aceleaşi și aceleaşi cu-

vinte: „Vă pare rău de mămica?“ sau „Uite, cum aţi rămas singurei, orfani“...

Îndatoririle îngrozitoare în asemenea împrejurări şi le luară în seamă babele care se adunau la Skovorodnikovi să joace cărţi. Se-nchiseră toate în odaie la noi, ca după aceea, cu fustele ridicate-n brîu şi cu mînecile sumese, să înceapă să scoată gălețile cu apă una după alta, de parc-ar fi spălat duşumeaua. Mătuşa Daşa alerga de colo-colo, după nu mai ştiu ce „îndrumare“. Mie mi se părea că eu şi cu surioara mea trebuie să aşteptăm în curte pînă se va sfîrşi totul. Aşa că stăteam în curte şi aşteptam.

După mulţi ani, citind în Balzac că „spiritul de observaţie se dezvoltă prin suferinţă“, mi-am amintit de zilele acelea cînd au pregătit-o de îngropăciune pe mama, cînd s-au cîntat rugăciunile cerute de tipic şi au înmormîntat-o. Fiecare cuvînt, fiecare mişcare, a mea ori a celorlalţi, mi-au rămas întipărite lămurit în minte. Am înţeles de ce, în prima zi, toţi cei aflaţi împrejurul mesei pe care stătea întinsă mama, cu o iconiţă aşezată pe piept deasupra mîinilor împreunate cuminte, vorbeau la început în şoaptă, apoi din ce în ce mai tare, ca pînă la urmă să nu mai ştie de nici o oprelişte. Bătrînul Skovorodnikov, tatăl meu vitreg, mătuşa Daşa — toată lumea se deprinsese cu ideea că mama a murit. Ba, după o vreme mi-am dat seama cu groază că pînă şi eu am început să mă gîndesc la altceva.

Oare m-am deprins şi eu cu gîndul acesta? Oare mi-era mintea la praştia dăruită mai de mult de Petka şi pe care, din pricina morţii mamei, n-ajunsesem încă s-o încerc? Mă căinam îndată şi mă sileam să mă gîndesc numai şi numai la mama.

Iată cum a fost ziua înmormîntării:

Pe Sanea o durea capul şi am lăsat-o acasă. Tatăl meu vitreg fusese chemat dis-de-dimineaţă la batalion şi zăbovea, iar noi, după ce l-am aşteptat mai bine de două ceasuri, am pornit singuri în urma sicriului. Noi, adică bătrînul Skovorodnikov, mătuşa Daşa şi cu mine.

Ei amîndoi mergeau pe jos. Mătuşa Daşa, ca să nu rămînă în urmă, se ţinea cu mîna de dric. Pe mine m-au urcat lîngă sicriu.

Mă cuprinde o ruşine cumplită amintindu-mi cît eram de mîndru atunci cînd întîlneam în drum băieţi cunoscuţi şi-i vedeam că se opresc în loc şi ne urmăresc cu privirea; sau cînd ni se alătura cîte cineva pentru două-trei clipe, ca să întrebe cine a murit. Şi mă mustram cu asprime de fiecare dată. Mergeam departe, tot mai departe... Vizitiul, un om nepăsător, cu o şapcă şi o haină soioasă de dril, îndemna somnoros gloaba din ham. Gîndurile mele începeau din nou să rătăcească, dumnezeu mai ştie pe unde,

pe undeva departe de sicriul acela sărăcăcios și acoperit ca vai de lume cu un biet linţoliu alb de cîrpă.

Iată Zastennaia, grădina de vară a orașului, care începea chiar de unde se sfîrșea zidul primăriei. Ca să nu intre nimeni fără bilet în grădină, spărturile din gard fuseseră împlinite cu scînduri. Însă numai eu și cu Petka știam că ultimele scînduri pot fi desprinse cu ușurință: făceai doar un pas și erai în grădină! Acolo puteai asculta muzica sau să rupi pe furiș flori, și la sfîrșitul programului artistic să le vinzi: cinci copeici buchețelul!

Iată Școala militară. În curte — furgoane încărcate cu saltele. Niște oameni în mantale de culoare deschisă — ofițeri, poate chiar cadeți — zoreau să care saltelele și astupau cu ele ferestrele de la etaj. Eu nu înțelegeam ce rost are lucrul acesta. Iată dealul Afonina, sub care — după cîte se spunea — era îngropată o biserică: în noaptea de înviere, acolo se auzeau cîntări de sub pămînt. Mi se părea că văd forfotă mare în direcția aceea. M-am uitat cu băgare de seamă și am deslușit aceleași mantale ostășești de culoare deschisă, ivindu-se și pierind printre grămezile de crengi.

M-am dezmeticit dintr-o dată. Mi-am adus aminte că în piața Halelor am văzut o santinelă la intrarea în clădirea stăpînirii; înapoia grilajului de fier forfoteau oameni îmbrăcați civil, iar unul dintre ei se căznea să ducă o mitralieră. Magazinele aveau obloanele trase... străzile erau pustii... După ce am trecut de Sergheevskaia, n-am mai întîlnit țipenie de om în cale. Oare ce se întîmpla?

Vizitiul zorea mereu calul cu biciul, încît mătușa Dașa și bătrînul Skovorodnikov abia se mai putea ține după dric.

Am intrat pe maidanul Posad — așa se numea cîmpul acela lăsat în paragină și plin de tot felul de murdării, aflat între oraș și Posad — de unde am coborît către rîu, spre puntea morii... În depărtare se auzi o răbufnire scurtă, ca un pocnet. Vizitiul întoarse capul speriat și ridică biciul descumpănit. Mătușa Dașa, ajungîndu-ne din urmă, începu să-l ocărască de mama focului.

— Ți-ai pierdut mințile, omule? Doar nu duci lemne!

— S-aud împușcături! răspunse el, posomorît.

Drumul spre rîu era săpat în mal, și noi am mers un timp fără să vedem nimic. Acum, împușcăturile se auzeau din ce în ce mai rar. Curînd zărirăm puntea morii, loc de unde eu prinsesem adeseori peștișori.

Vizitiul se ridică pe neașteptate în picioare și începu să dea bice calului, care porni în goană în lungul malului, lăsînd departe, în urmă, și pe Skovorodnikov și pe mătușa Dașa.

Pesemne că erau gloanțe, căci țăndări mărunte începură să sară din lemnăria dricului. Una chiar mă izbi în față.

Stinghia de care mă țineam începu deodată să joace și să scîrțîie sub mîna mea. La o hurducătură mai puternică, ea se desprinse și căzu în drum. Din urmă auzeam strigătele bătrînului Skovorodnikov și ocările plîngărețe ale mătușii Dașa.

Vizitiul cu șapca trasă pe ochi învîrtea biciul pe deasupra capului, gonind de-a dreptul spre pod, de parcă n-ar fi văzut că trecerea este baricadată cu grinzi, scînduri și cărămizi. Deodată, hop ! Calul se dădu înapoi, se smuci spre dreapta, apoi spre stînga și rămase pe loc.

În mijlocul oamenilor care alergară îndată spre noi, din spatele baricadei, am recunoscut pe zețarul din curtea vecină, care închiriase vara trecută o odaie unei ghicitoare. Avea o baionetă în mîini și mi se părea tare ciudat să-l văd încins peste palton cu o centură de care atîrna un pistol. De altfel, toți erau înarmați ; unii dintre ei aveau chiar și săbii.

Vizitiul coborî de pe capră, își ridică pulpana hainei, și după ce-și vîrî biciul în carîmbul cizmei, se porni numaidecît pe ocări :

— Nu vedeți că-i o înmormîntare ? Cît pe ce era să-mi omorîți calul !

— N-am tras noi, ăi de la Școala militară au tras. Dar tu nu vezi baricada, nătîngule ? i-o reteză zețarul.

— Cum îți zice ție, mă ? strigă furios vizitiul. O să dați socoteală pentru asta. Cine-mi plătește mie pentru pagubă ? Și, vorbind așa, se învîrtea în jurul dricului, cerceta locurile lovite de gloanțe. Uite, mi-ați rupt o spiță !

— Nătîngule, — vorbi din nou zețarul, — ți-am spus doar că noi n-avem nici o vină ! Cum ți-nchipui tu că noi putem trage în sicrie, mintosule !

— Cine ți-a murit, băiețele ? mă întrebă domol un om mai vîrstnic, care avea o panglică roșie prinsă în jurul căciulii, în loc de cocardă.

— Mama... am răspuns eu cu greutate.

Atunci, omul acela se descoperi.

— Ei, tovarăși, mai lăsați larma ! rosti el cu mustrare în glas. Asta-i o înmormîntare. Iacă, băiatul ăsta o duce pe mama sa la groapă. Și-oricum, nu se prea cuvine...

Toți ceilalți se întoarseră spre mine. Pesemne că în acele clipe aveam o înfățișare destul de jalnică, căci o dată lucrurile lămurite, cînd mătușa Dașa, plîngînd, ne ajunse din urmă și o pornirăm cu toții pe lîngă moară, de cum intrarăm pe pod am găsit în buzunarul scurtei două bucăți de zahăr și un pesmecior alb.

După ce am isprăvit cu înmormîntarea, am pornit spre casă frînţi de oboseală, de astă dată pe celălalt mal al Pescinkăi.

Deasupra oraşului juca pălălaia incendiilor. Ardeau cazărmile regimentului Krasnoiarsk. Cînd am ajuns în dreptul podului plutitor, Skovorodnikov strigă la santinela din post, un ostaş pe care-l cunoştea şi cu care stătu multă vreme de vorbă. Eu nu pricepeam nimic: undeva, nişte necunoscuţi au scos şinele de cale ferată; corpul de cavalerie a pornit spre Petrograd; gara era ocupată de batalionul morţii. Numele Kerenski, cu o sumedenie de adăugiri, se repeta aproape în fiece clipă. Eu, abia mă mai puteam ţine pe picioare, iar mătuşa Daşa ofta şi se văicărea într-una.

Acasă am găsit-o pe surioara mea dormind şi m-am întins pe pat, lîngă ea, fără să mă mai dezbrac.

Nu ştiu de ce, dar în noaptea aceea — cea dintîi noapte cînd noi, copiii, eram singuri — mătuşa Daşa n-a dormit cu noi. Mi-a adus o farfurie de caşă, şi cînd i-am spus că nu mi-e foame, a pus-o pe pervazul ferestrei. Va să zică, pe pervazul ferestrei şi nu pe masă, fiindcă pe masă stătuse întins toată dimineaţa trupul neînsufleţit al mamei. De dimineaţă... oare acum era noapte? Sanea dormea chiar pe locul unde mama închisese ochii şi unde rămăsese cuminte cu o coroniţă pe frunte, şi cu „îndrumarea" în mînă. Dar, atunci, eu nu ştiam că sulul acela de hîrtie se numeşte astfel.

După o vreme m-am dat jos din pat şi m-am dus la fereastră. Curtea zăcea în întuneric, dar deasupra rîului, cerul era roşiatic şi brăzdat de dungi negre-fumurii, care se aprindeau şi se stingeau fără încetare.

Ardeau cazărmile. Cazărmile se aflau însă în cu totul altă parte şi departe de calea ferată! Mi-am amintit deodată de clipa cînd mama mi-a prins mîna, clătinînd din cap şi străduindu-se să-şi stăpînească lacrimile. De ce nu i-am spus nimic? Ea aştepta de la mine măcar un cuvînt.

Apele rîului izbeau surd malul. Pesemne că afară bătea vîntul şi începuse să plouă. M-am uitat mult timp, şi fără să mă gîndesc la nimic, la picăturile mari de ploaie ce se prelingeau pe geam, la început încet, apoi din ce în ce mai repede...

Visam. Iată, cineva a smucit uşa şi a intrat în fugă în casă, aruncînd pe duşumea mantaua-i udă. Un timp nu mi-am dat seama ce se petrece, credeam că visez. Tatăl meu vitreg umbla împleticindu-se prin odaie, căznindu-se să-şi lepede din mers bluza de uniformă, care i se lipise de spinare. Trase de ea scrîşnind din dinţi, pînă cînd izbuti să o scoată. Gol pînă la brîu, nu-

mai cu pantalonii pe el, se repezi apoi la cufărul unde-și ținea lucrurile și scoase afară un sac de drum.

— Piotr Ivanîci!

Gaer îmi aruncă o privire în fugă și nu spuse nimic. Cu părul vîlvoi și sudoarea curgînd șiroaie pe el, îndesa în grabă în sac primenelile aflate în ladă. Pe urmă făcu plapuma sul, o încinse cu cureaua și o legă strîns sub genunchi. Toată vremea mișca încruntat din buze. Dinții lui încleștați erau mari, ca de lup. Îmbrăcă trei cămăși una peste alta, iar pe o a patra o îndesă în sac. Uitase pesemne de mine, căci altfel i-ar fi fost rușine să smulgă din cui jacheta mamei de catifea și s-o vîre în sac.

— Piotr Ivanîci!

— Ține-ți gura! șuieră el printre dinți și apoi, ridicînd capul, adăugă: Ducă-se dracului totul...

Își schimbă cizmele și îmbrăcă mantaua, dar deodată văzu capul de mort cu cele două oase încrucișate de pe mînecă. Începu să înjure, își scoase iarăși mantaua și se apucă să rupă însemnele batalionului morții. Cînd isprăvi, își aruncă sacul în spate și se făcu nevăzut, dispărînd din viața mea. N-aveam să-l mai văd decît după zece ani.

In urma lui rămăseseră, pe dușumea o mulțime de urme de noroi și o cutie goală de tinichea, de țigări „Katîk", unde el își ținea butonii și acele cu măciulie colorată.

A doua zi se lămuri totul.

Comitetul Militar Revoluționar proclamă în oraș Puterea Sovietică. Batalioanele morții și voluntarii lor, care luptaseră împotriva revoluției, fuseseră zdrobiți.

XIV

FUGA. NU DORM, MĂ PREFAC NUMAI CĂ DORM

De unde oare o fi scos Petka vorba că acum poți călători cu trenul fără bilet? Se vede treaba că zvonul după care oamenii vor merge cu tramvaiul fără să plătească o copeică, îi ajunsese lui la ureche sub forma asta umflată.

— Celor mari le trebuie delegație, — spunea el hotărît, — dar noi n-avem nevoie de nimic.

Căuta în fel și chip să mă înduplece, necăjindu-mă, mustrîndu-mă pentru teama mea și rîzîndu-mi disprețuitor în față. Tot ce

se petrecea pe lume îl întărea și mai mult în convingerea că trebuie să pornim fără zăbavă spre Turkestan. Bătrînul Skovorodnikov îi spusese mătușii Dașa că este bolșevic și-i poruncise să strîngă icoanele de pe pereți. Petka lămuri îndată întîmplarea, arătîndu-mi că de acum înainte nu va mai fi chip de trăit în curte la noi; trăgea, adică, spuza tot pe turta lui.

— O să-l mănînce de viu muierile! prevestea el posomorît. Află că eu nu mai răspund pentru el.

Comitetul Militar Revoluționar dăduse ordin să se deschidă pivnițele din oraș și să se sloboadă tot vinul în Pescinka. Se dovedi însă că și lucrul acesta ne ajută să ne înfăptuim planul nostru.

— O să piară tot peștele — vorbea liniștit, ca un om mare, Petka. Totuna... Au să se apuce cu toții să bea rachiu. Nu, ce mai, trebuie să plecăm!

De n-ar fi fost mătușa Dașa și bătrînul Skovorodnikov, care hotărîseră în consiliul de familie să ne dea, pe mine și pe surioara mea Sanea, la orfelinat, nu știu dacă el ar fi izbutit să mă convingă pînă la urmă. Mătușa Dașa era o femeie pricepută: broda cămăși, făcea abajururi. Dar, cine mai avea nevoie acum de abajururile ei? Luîndu-l pe Skovorodnikov de bărbat, ea nădăjduise, poate, să-și rostuiască iarăși gospodăria. În schimb, bătrînul, atras de politică, lăsase baltă cleiul lui universal și aproape că nici nu avea cu ce să trăiască.

Mătușa Dașa mă încredința cu lacrimi în ochi că va veni în fiecare zi să ne vadă, că nu vom sta acolo decît peste iarnă și că în primăvară ne vom întoarce acasă. Mai spunea că la orfelinat vom avea mîncare, că vom învăța carte și că vom căpăta și îmbrăcăminte: ciorapi, chiloți, cîte două cămăși, palton, căciulă și cizme noi. Țin minte că am întrebat-o:

— Da' ce-i aia chiloți?

Noi îi știam pe băieții de la orfelinat. Erau galbeni la față și umblau îmbrăcați cu niște vestonașe cenușii și pantaloni la fel, boțiți ca vai de lume. Se pricepeau să doboare păsările cu arcul, apoi le rumeneau în frigare chiar acolo, în grădina orfelinatului, și le înfulecau numaidecît. Iată cum erau hrăniți! Noi îi porecliserăm „deținuții" și ne războiam adeseori cu ei. Iar acum trebuia să ajung și eu un „deținut"...

M-am dus la Petka în aceeași zi și i-am spus că m-am hotărît să plecăm. Bani nu aveam prea mulți — numai zece ruble! Am vîndut ghetele mamei la negustorii de vechituri și așa am făcut rost de încă zece. Cu totul, aveam douăzeci de ruble. Pe urmă am scos plapuma din casă, cu o nesfîrșită grijă și teamă, dar după

o vreme am dus-o înapoi, stăpîniţi de aceeaşi teamă. Cerusem pe ea un preţ de nimic — patru ruble şi jumătate, dacă nu mă înşel — însă n-am găsit nici un cumpărător. Tocmai patru ruble şi jumătate am cheltuit şi noi prin piaţă, cărînd plapuma de colo-colo. Aşa că ne-au mai rămas numai cincisprezece ruble şi jumătate.

Petka voia să-şi vîndă cărţile, dar, din fericire, nu i le-a cumpărat nimeni. Spun „din fericire", deoarece cărţile acestea se află astăzi la loc de cinste în biblioteca mea. Însă, adevărul e că tot am vîndut o carte, pare-mi-se: „Iuri Miloslavski", rotunjind avutul nostru la şaisprezece ruble!

După socotelile noastre, banii aceştia urmau să ne ajungă pînă ajungeam la unchiul lui Petka: din clipa aceea ne aştepta o viaţă minunată şi neînchipuit de atrăgătoare — viaţa pe locomotivă! Îmi amintesc ca acum cum ne frămîntam şi ne tot întrebam cu ce vom fi înarmaţi. Petka avea un cuţit finlandez, căruia el îi spunea pumnal; am tăiat o bucată de piele din carîmbul unei cizme vechi şi i-am făcut o învelitoare. Dar ca să pornim la drum cu o singură armă, şi aceea albă, parcă nu era interesant! De unde să facem rost de un pistol?

O vreme am nădăjduit că poate Comitetul Militar Revoluţionar o să dea la toată lumea cîte un revolver. Pe urmă ne-am zis că asta se poate foarte bine să nu se întîmple şi ne-am dus în piaţa de vechituri, cu gîndul să găsim vreun dezertor care să ne vîndă arma lui.

După multă căutare, am găsit ce ne trebuia.

Era un revolver cu butoi, cu cinci focuri şi cu plăselele de lemn încrustat; da, nu mă înşel, un revolver cu cinci focuri! Se încărca pe toate cinci gurile butoiaşului, şi după fiecare foc trebuia să întorci butoiaşul cu mîna. Fără îndoială era unul din primele care a apărut pe pămînt! Mai tîrziu am văzut într-un muzeu un revolver identic, dar nouă atunci ne-a plăcut foarte mult. Tocmai acele cinci guri de încărcare ale butoiaşului ne-au încîntat şi ne-au uimit. Ehei, să tragi o dată cu revolverul ăsta! Şi-apoi cine-l vindea! Nu un dezertor oarecare, ci o generaleasă bătrînă, lucru care ne inspira de asemenea respect.

Pe scurt, din cele şaisprezece ruble ale noastre ar mai fi rămas numai vreo trei şi jumătate, dacă generaleasa nu s-ar fi făcut nevăzută cu revolverul ei cu tot, în timp ce noi eram plecaţi să aducem banii.

Îmi dau seama astăzi că totuşi am avut noroc. Căci iată cum s-ar fi petrecut lucrurile: noi cumpăram revolverul şi după aceea îl încercam — aveam pulbere pregătită de multă vreme —

iar atunci, în loc să străbatem drumul N.-Moscova şi apoi pînă la Taşkent, am fi urmat un altul: din curtea noastră pînă la cimitirul Spasski.

După o îndelungată chibzuială am hotărît să ne mulţumim numai cu pumnalul.

Restul era în deplină ordine: cizmele se arătau trainice, şi paltonul destul de bun; Petka avea chiar gulerul paltonului din blană de biber. Pantaloni aveam amîndoi cîte două perechi.

Toată ziua am fost foarte amărît, şi mătuşa Daşa a încercat de cîteva ori să mă mîngîie. Biata mătuşă Daşa! De-ar fi bănuit că noi ne-am amînat plecarea numai pentru turtele ei! A doua zi trebuia să ne ducă pe mine şi pe Sanea la orfelinat, şi de dimineaţă şi pînă seara n-a făcut altceva decît să ne coacă turte „de drum". A copt turte neobosită, scoţîndu-şi ochelarii şi suflîndu-şi nasul într-una.

Pe mine m-a pus să jur cu mîna pe inimă că n-am să fur, că n-am să fumez, că n-am să fiu obraznic şi leneş, că n-am să beau băutură, că n-am să înjur şi n-am să fiu bătăuş. Aproape mai multe porunci decît în Sfînta Scriptură! Surioara mea era foarte tristă, iar mătuşa Daşa i-a dăruit o panglică minunată.

Bineînţeles, aş fi putut să plec de acasă în chipul cel mai firesc — şi pace bună! Petka, însă, a socotit că aşa plecarea noastră n-ar avea nici un farmec şi a făurit un plan întortochiat, care m-a uimit prin amănuntele lui misterioase.

Mai întîi a trebuit să ne legăm unul faţă de celălalt printr-un „jurămînt sîngeros de credinţă". Iată-l:

„Cine va călca acest jurămînt, nu-şi va afla iertare pînă nu va număra cîte fire de nisip sînt în mare, cîte frunze sînt în pădure şi cîte picături de ploaie cad din cer. Dacă vrea să meargă înainte, să meargă înapoi; dacă vrea să meargă spre stînga, să meargă spre dreapta. Aşa cum buşeşti căciula de pămînt, aşa să-l lovească trăsnetul pe acela care va călca acest jurămînt. Să lupţi şi să cauţi, să găseşti şi să nu te laşi doborît!"

Trebuia să rostim jurămîntul pe rînd, apoi să ne strîngem mîna şi să trîntim amîndoi odată căciulile de pămînt. Lucrul acesta s-a petrecut în grădina Catedralei, în ajunul plecării. Eu am spus jurămîntul pe dinafară. Petka l-a citit. Pe urmă şi-a înţepat degetul cu un ac şi a însemnat cu sînge pe foaia de hîrtie: P.S., adică Piotr Skovorodnikov. Eu am scris cu greutate: A.G., adică Alexandr Grigoriev.

În al doilea rînd a trebuit să mă culc la zece seara şi să mă prefac că dorm, deşi nimănui din casă nu-i păsa dacă eu dorm sau numai mă prefac. La trei noaptea, Petka trebuia să

fluiere de trei ori sub fereastră. Era semnalul convenit: „Totul în ordine, drumul e liber, putem fugi!"

Să faci toate aceste lucruri în timpul nopții era cu mult mai primejdios decît ziua, cînd într-adevăr totul era în ordine, drumul liber și nimeni n-ar fi băgat de seamă fuga noastră. Noaptea puteau să ne înhațe patrulele sau cîinii, căci din pricina stării de asediu declarată în oraș, cîinii erau lăsați slobozi și umblau toată noaptea pe mal. Dar Petka poruncea, și eu trebuia să mă supun. Și, iată, sosi și seara hotărîtă pentru plecare — cea din urmă seară pe care o petreceam în casa părintească!

Mătușa Dașa stă la masă și-mi cîrpește cămașa. La orfelinat se dau schimburi, dar nu strică să ai o cămașă în plus. În fața mătușii Dașa — lampa cu abajurul acela albastru, pe care ea l-a dăruit mamei la nuntă. Acum pare rușinat abajurul: ai zice că-i stînjenit în odaia noastră golită. Prin unghere, întuneric. Ceainicul stă pe plită, dar umbra lui încremenită pe perete nu-i a unui ceainic, ci mai curînd a unui nas uriaș, răsturnat. Prin crăpătura de sub fereastră pătrunde o boare răcoroasă de rîu. Mătușa Dașa coase și vorbește. Ia ceva de pe masă, iar cercul luminos pe care lampa îl așterne pe tavan începe să tremure. E ora zece. Eu nu dorm, mă prefac numai că dorm.

— Tu, Sanea, ai grijă de ascultă în toate pe frate-tu, spune surorii mele mătușa Dașa. Tu ești fetiță și trebuie să ai un sprijin în el. Noi ne sprijinim întotdeauna pe bărbați, fiindcă ei sînt mai puternici. Frate-tu n-o să îngăduie nimănui să te obijduiască...

Inima mi se strînge, dar mă străduiesc din răsputeri să nu mă gîndesc la Sanea. Iată-ne ajunși la Moscova. Unchiul lui Petka ne întîmpină în gară. Seamănă cu bătrînul Skovorodnikov, numai că-i mai tînăr și mai vesel. Locomotiva lui e gata de plecare, gata să străbată depărtări mari; un om tuciuriu azvîrle cu lopata cărbuni în cuptor; pe coșul locomotivei ies scîntei care se împrăștie în aer și se sting. Zburăm, nu altceva! Copacii se ivesc și pier, sîrmele de telegraf urcă și coboară. Acum aruncăm noi cărbuni în cuptor, eu și cu Petka. Dogoare. Voie bună. De scoți capul afară, vîntul îți șuieră pe lîngă urechi!

— ...Tu, Sanea, — vorbește mătușa Dașa, și eu văd cum lacrimile îi lunecă pe sub ochelari și cad pe cămașa mea, — tu veghează asupra surioarei tale. O să stați despărțiți, dar eu am să rog să-ți dea voie să te duci la ea în fiecare zi...

— Bine, mătușă Dașa.

— Doamne, dumnezeule! de-ar fi trăit Axinia...

Mătuşa Daşa ridică fitilul lămpii, trece aţa prin ac, oftează şi se apucă din nou de cîrpit.

Zece şi jumătate. Nu dorm, mă prefac numai că dorm. Văd copaci ninşi de floare, în umbra lor stau covoare de un albastru închis, covoare verzi, covoare sinilii. Ne aflăm în Turkestan. Portocalele cresc pe străzi. Noi le rupem din pomi întîi cu şovăială, apoi cu tot mai mult curaj. Am strîns atîtea, încît nu mai avem unde la pune. Petka scoate pantalonii de rezervă, leagă cracii la capăt şi-i umple de portocale. Iată, un bătrîn cu barbă ne însoţeşte într-o căsuţă mică şi albă. Pe un perete atîrnă arme: pumnale, pistoale cu cinci focuri şi iatagane de argint. „Iacşi?" — spune el, şi ne pofteşte să ne alegem cîte un pumnal, un pistol şi un iatagan.

— Acolo ai să înveţi să scrii şi să citeşti — aud eu ca prin vis, şi mă gîndesc: „De unde o fi apărut aci mătuşa Daşa?" Poate că ai să ajungi şi tu om în rîndul oamenilor. Şi poate că odată şi odată ai să ne mulţumeşti.

Nu dorm, mă prefac numai că dorm... Unsprezece şi jumătate, douăsprezece. Mătuşa Daşa se ridică de la masă. Văd chipul ei blajin pentru ultima oară, luminat de jos de lumina lămpii. Mătuşa Daşa pune palma căuş deasupra sticlei şi suflă să stingă lampa... Întuneric! Ea face semnul crucii asupra noastră şi se vîră în aşternut. Noaptea asta, mătuşa Daşa doarme cu noi.

E bine să te prefaci atunci cînd nu vrei să dormi! Deschid ochii cu greutate. Cît o fi ceasul? Oare mai e mult pînă la trei? Dinspre rîu se aude un cîntec de beţiv. Sub paşii lui, prundişul se rostogoleşte cu zgomot. Iar semnalul nu se aude, nu se aude. Numai ceasul din perete, cu tic-tac-ul lui, tulbură liniştea nopţii. Mătuşa Daşa oftează şi se întoarce pe partea cealaltă.

De teamă să nu adorm, mă ridic în capul oaselor şi-mi sprijin fruntea pe genunchi. Mă prefac numai că dorm. Aud fluieratul lui Petka — semnalul nostru — dar nu pot să mă trezesc.

Mai tîrziu, Petka mi-a spus că a fluierat pînă a răguşit. Numai că el a fluierat toată vremea cît mi-am tras cizmele, am îmbrăcat paltonul şi-am îndesat în sac turtele mătuşii Daşa. Era supărat foc. Întîi, nu ştiu de ce, mi-a poruncit să-mi ridic gulerul de la palton, şi apoi am început amîndoi să alergăm.

Totul s-a petrecut minunat! Nimeni nu ne-a supărat: nici cîinii, nici oamenii. Ce-i drept, ca măsură de prevedere am făcut un ocol de vreo trei verste pe digul oraşului. Pe drum am căutat să aflu dacă Petka e sigur că acum se poate călători cu trenul fără bilet. El mi-a spus că e sigur şi că în cazul cel mai rău o să ne pitim sub o bancă. „Peste două nopţi sîntem la

Moscova! La cinci și patruzeci pleacă un accelerat." Numai că la ora aceea nu pleca nici un tren. După ce am ocolit niște patrule, am sărit gardul cam la o jumătate de verstă de gară și curînd am apărut pe peron. Șinele ude și negre luceau ca prin ceață. La macazuri licăreau slab felinarele galbene. Ce să facem? Să așteptăm în gară pînă dimineață? Nu, cu nici un preț! Așa se putea să ne ridice patrula. Să ne întoarcem acasă?

În clipa aceea, un acar bărbos, mînjit tot de unsoare, ieși de sub garnitura unui tren de marfă și păși pe traverse, îndreptîndu-se spre noi.

— Unchiule, — îl întrebă curajos Petka, — cum ajungem de aici la Moscova? S-o luăm la dreapta sau la stînga?

Acarul se uită întîi spre el și apoi la mine. Eu am înghețat: „Dacă ne trimite la comenduire?"

— Măi băieți, pînă la Moscova sînt cinci sute de verste...

— Matale, unchiule, să ne spui numai încotro s-o luăm: la dreapta sau la stînga?

Acarul rîse.

— La stînga...

— Mulțumesc unchiule! S-o luăm la stînga, Sanka...

XV

„SĂ LUPȚI ȘI SĂ CAUȚI, SĂ GĂSEȘTI ȘI SĂ NU TE LAȘI DOBORÎT"

Toate călătoriile seamănă între ele cînd călătorii au unsprezece — doisprezece ani, merg ascunși pe sub vagoane și nu se spală cu lunile. De lucrul acesta te poți lesne încredința, răsfoind cîteva cărți din viața copiilor vagabonzi. Iată de ce n-am să mă apuc să povestesc călătoria noastră de la N. la Moscova.

Cele șapte porunci ale mătușii Dașa au fost curînd date uitării. Noi ne înjuram, ne băteam și fumam ca să ne încălzim — cîteodată chiar și băligar. Mințeam, spunînd ba că ne-a pierdut pe drum o mătușă care pleca după sare la Orenburg, ba că sîntem refugiați și mergem la bunica, la Moscova. Ne dădeam drept frați, lucru care făcea o impresie mișcătoare. Nu știam să cîntăm, dar eu spuneam pe de rost, prin trenuri, scrisoarea aceea a ofițerului de marină.

Mi-aduc aminte că în gara Vîşni-Volociok, un marinar cu părul cărunt, dar cu o înfăţişare tinerească, m-a pus să-i repet scrisoarea de două ori.

— Foarte ciudat! mormăi el, privindu-mă ţintă cu ochii lui albaştri şi severi. Expediţia locotenentului Sedov? Foarte ciudat!

Şi totuşi, noi nu eram nişte vagabonzi. Asemenea căpitanului Hatteras (Petka îmi povestise despre el, adăugînd o groază de amănunte, care nici lui Jules Verne nu i-ar fi trecut prin minte), noi mergeam înainte, mereu înainte. Şi asta nu atît pentru că în Turkestan era pîine şi pe la noi nu se găsea, ci mai ales pentru că eram stăpîniţi de gîndul că vom descoperi o ţară nouă, cu oraşe însorite şi grădini de necuprins. Asta ne jurasem noi unul altuia.

Cît ne-a ajutat acest jurămînt!

Odată, pe cînd ne apropiam de Rusia-Veche, am pierdut drumul şi ne-am rătăcit printr-o pădure. Istovit de puteri, eu m-am lungit pe zăpadă şi am închis ochii. Petka a căutat o vreme să mă sperie, spunînd că pe acolo sînt lupi, apoi m-a ocărît, ba chiar m-a şi bătut. Degeaba însă! Nu mai eram în stare să fac un pas. În cele din urmă, el a scos căciula şi a buşit-o de pămînt.

— Sanea, tu ai jurat: „Să lupţi şi să cauţi, să găseşti şi să nu te laşi doborît!“ Înseamnă că ai jurat strîmb. Iar cine jură strîmb, nu merită milă! Tu singur ai spus-o.

Am început să plîng, dar m-am ridicat şi am pornit iar la drum. Noaptea tîrziu am ajuns într-un sat. Deşi oamenii din sat erau staroveri [1], o bătrînică ne-a primit în casă, ne-a dat demîncare, ba ne-a şi spălat într-o albie.

Aşa, din sat în sat şi din gară în gară, am ajuns în cele din urmă la Moscova.

În drum am vîndut şi am schimbat pe mîncare aproape tot ce luasem cu noi de acasă. Ţin minte că pentru două bucăţi de piftie am dat pînă şi pumnalul lui Petka, cu învelitoarea lui de piele cu tot.

Ne-au rămas doar hîrtiile pe care le aveam asupra noastră: foaia cu jurămîntul şi iniţialele noastre scrise cu sînge şi hîrtia cu adresa unchiului lui Petka.

Unchiul! Cît de des vorbeam despre el! Pînă la urmă, el deveni în închipuirea mea un fel de stăpîn al tuturor locomotive-

---

[1] Staroveri — Oameni care făceau parte din anumite secte religioase, formate în Rusia în sec. al XVII-lea, în urma unei sciziuni care a avut loc în sînul bisericii (n. r.)

lor. Vedeam ca aievea barba lui fluturînd în vînt, fumul rostogolindu-se pe coșul locomotivei și aburii pufăind sub cazan...

Și iată, în sfîrșit, Moscova! Era o noapte geroasă de februarie; ne-am strecurat amîndoi pe fereastra closetului, unde ne pitisem de la ultima stație și am sărit afară, pe terasament. Jur împrejur, întuneric. Moscova nu se vedea, dar nici nu doream să o vedem. Asta era gara Moscova, pe cînd unchiul lui Petka locuia în Moscova triaj: depoul șapte, atelierul de reparații. Am rătăcit două ceasuri pe traverse, încurcîndu-ne printre șinele ce se întîlneau și se desfăceau la fiecare pas. Cînd depoul șapte se ivi în fața noastră, începuse să se lumineze de ziuă. Depoul era o clădire posomorîtă, cu geamuri ovale, întunecate, și o ușă înaltă, ovală și ea, pe care se vedea atîrnînd un lacăt. Unchiul nu era acolo! Nici măcar n-aveam pe cine să întrebăm despre el. Dimineața, la comitetul dep ului șapte, am aflat că era plecat pe front.

S-a sfîrșit! Am ieșit de acolo și ne-am așezat pe marginea terasamentului.

Adio, străzi cu portocale, adio, nopți petrecute sub cer senin, adio, pumnal la brîu și iatagan de argint!

Petka însă s-a întors la depou, ca să întrebe dacă nu cumva unchiul lui este însurat. Nici pomeneală de așa ceva! Unchiul era burlac! Locuia într-un vagon, cu care de altfel plecase spre front.

În răstimp se luminase de-a binelea și acum vedeam Moscova: peste tot case, case, case (mie mi se părea că fiecare casă este o gară), mormane uriașe de zăpadă, și din loc în loc, cîte un tramvai. Apoi, iarăși case, peste tot case...

Ce-i de făcut?

Așa au început zilele rele... Cu ce nu ne-am îndeletnicit! Ți neam locul unora la coadă. În oraș se declarase „muncă obligatorie" și noi ne tocmeam pe la bogătași să curățăm zăpada din fața casei. Scoteam și strîngeam bălegarul din grajdul circului, iar noaptea dormeam ghemuiți pe peroanele caselor, prin cimitire și în pridvoare.

Și, deodată, totul se schimbă...

Mergeam pe Bojedomka, stăpîniți de un singur vis: să găsim undeva un foc; pe atunci se întîmpla ca oamenii să aprindă cîte un foc chiar și pe Kuznețkaia. Dar nici pomeneală de așa ceva! Împrejur — zăpadă, întuneric, liniște! Și era un ger!... Ușile caselor erau zăvorîte. Mergeam dîrdîind, în tăcere. Mi-era teamă că Petka va fi nevoit să-și bușească iarăși căciula de pămînt. Dar în clipa aceea auzirăm, din curtea clădirii pe lîngă

care tocmai trecusem, un zvon de glasuri ameţite de băutură. Petka se înapoie şi intră în curte. M-am aşezat pe un tarac să-l aştept, clănţănind din dinţi şi suflînd să-mi dezmorţesc degetele îngheţate. După o vreme, Petka se întoarse.

— Haide! mi-a spus el bucuros. Ne primesc...

XVI
PRIMUL ZBOR

Cît e de dulce somnul, atunci cînd ai deasupra capului un acoperiş! Cît e de bine să stai lîngă o „burjuică", atunci cînd afară frige un ger de douăzeci de grade, să despici scînduri şi să înteţeşti focul pînă duduie sobiţa! Dar e minunat să te afli într-un asemenea loc, să cîntăreşti sare sau făină şi să te gîndeşti că pentru munca asta ţi s-a făgăduit Turkestanul! Nimerisem amîndoi într-o speluncă a invalizilor-speculanţi. Stăpînul acesteia, un polonez şchiop cu botul opărit, ne făgăduise că ne va lua cu el în Turkestan. În răstimp ne-am lămurit că Turkestanul nu este un oraş, ci o ţară cu capitala Taşkent, oraş unde invalizii noştri se duceau cam la fiecare două-trei săptămîni.

Ne-am tocmit aici, şi munca noastră era să împachetăm mărfurile pe care ei le vindeau la preţ de speculă. Leafă nu primeam, în schimb aveam masă şi adăpost. Dar eram mulţumiţi şi cu atît.

Şi de nu era nevasta stăpînului, speculantul cel şchiop, viaţa n-ar fi fost chiar atît de rea! Ea ne-a scos sufletul, nu altceva!

Grasă, cu nişte ochi bulbucaţi, venea mereu în fugă, de tremura toată grăsimea pe ea, în magazia unde noi împachetam mărfurile, ca să ne controleze, să vadă dacă nu ne-am atins de ceva.

— Pffe! A pffe! Jak szmiesz tak robic?[1]

Îndrăzneşti, nu îndrăzneşti, dar la drept vorbind nu-i prea uşor să cîntăreşti — de pildă, slănină de porc — şi să nu ciupeşti şi tu o fărîmă. Cît despre căpăţînile de zahăr, ele lunecau singure în mînecile şi buzunarele noastre. Noi însă ne stăpîneam cît puteam. Eh, de-am fi ştiut că o să vedem Turkestanul cînd ne-om vedea ceafa, poate că tot am mai fi sărăcit-o cu cîte ceva pe bătrîna zgripţuroaică!

Într-una din zile (noi munceam aici cam de vreo trei luni)

---

[1] Cum îndrăzniţi să faceţi una ca asta? În limba poloneză, în text. (n. r.)

veni într-un suflet la magazie, numai cu un capot pe ea, ținînd în mînă lacătul cu care se zăvorea ușa peste noapte. Se opri în prag cu ochii holbați, privi îndărăt și păli la față.

— Să nu bateți în ușă... să nu faceți zgomot! ne porunci ea în șoaptă, apucîndu-se cu mîinile de cap. Și nu care cumva să strigați! Tăcere!

După aceea împinse zăvorul gîfîind, puse lacătul și plecă mai înainte ca noi să ne dăm seama.

Purtarea zgripțuroaicei era atît de neașteptată, încît o vreme am tăcut mîlc. Pe urmă, Petka a început să înjure de mama focului și s-a lungit la pămînt. Am făcut la fel și am început amîndoi să ne uităm prin crăpătura de sub ușă.

O vreme a fost liniște peste tot. Curtea era pustie, iar în zăpada care începuse să se topească se vedeau niște urme galbene și umplute cu apă. Curînd văzurăm niște picioare necunoscute, în niște cizme negre și foarte arătoase: o pereche, alta, apoi a treia.

Picioarele se îndreptară spre o aripă a casei: două perechi de picioare dispărură, dar cea de-a treia rămase lîngă intrare, și lîngă ea se lăsă încetișor un pat de armă.

— Razia! șopti Petka și sări ca ars.

În întuneric, el mă lovise cu capul în bărbie, încît mi-am mușcat limba. Acum, însă, nici nu-mi păsa de așa ceva!

— Trebuie să fugim!...

Cine știe, poate că viața mea ar fi fost alta, dacă luam cu noi, atunci, o frînghie. Doar în magazie erau frînghii berechet! Însă ne-am gîndit la asta abia cînd am ajuns în pod. Magazia era clădită din piatră, cu acoperișul teșit și avea în pod, pe peretele din fund, o deschizătură rotundă care dădea în curtea vecină.

Petka scoase capul afară și se uită în jur. În întunericul din magazie, pe cînd ne căzneam să desprindem cîteva scînduri din tavan, el se zgîriase, și acum își ștergea mereu sîngele de pe față cu mîneca.

— Sărim, ce zici?

Să sărim printr-o deschizătură îngustă, aflată la cinci-șase metri înălțime, într-un perete drept și neted, nu-i prea ușor. Nu poți să sari decît cu capul în jos, așa cum sari în apă. Trebuia să-ți strecori întîi picioarele afară, să te faci covrig și apoi să-ți dai drumul la pămînt dintr-o dată. Petka a făcut întocmai așa. În vreme ce eu mă gîndeam dacă n-ar fi mai bine să ne ducem după o frînghie, el își trecuse trupul prin deschizătură, încît nu mai putea să se mai întoarcă. Mi-a spus numai atît:

— Nu-i nimic, Sanea, curaj!

Și și-a dat drumul la pămînt. M-am uitat după el, cu inima strînsă. N-a pățit nimic: a avut noroc de-a căzut pe un morman de zăpadă, de partea cealaltă a gardului. În locul acela, gardul curții învecinate era aproape de zidul magaziei.

— ... Haide, vino și tu!

M-am strecurat prin deschizătură, cu genunchii lipiți. În clipa aceea am văzut toată curtea vecină: o fetiță se dădea cu săniuța în lungul unei case vechi, străjuită de coloane; o cioară ședea pe un burlan. Iată, fetița se oprește în loc și ne privește mirată. Cioara ne privește și ea, dar întoarce capul nepăsătoare, ascunzîndu-și-l sub aripă.

— ...Haide, odată!

În curte, în afară de fetița cu sania și de cioara aceea, mai era un om într-o haină de piele. Stătea pe locul unde zidul casei polonezului mărginea curtea vecină. L-am văzut aruncînd țigara și îndreptîndu-se liniștit spre noi.

— ...Haide, odată! strigă Petka, desperat.

Am început să împing încetișor cu mîinile în peretele deschizăturii, ca să trec mai iute prin ea; și atunci, totul s-a pus deodată în mișcare: cioara a zburat, fetița s-a dat înapoi speriată, Petka a rupt-o la fugă spre poartă, iar omul în haină de piele s-a luat după el. Într-o clipă am înțeles totul. Era însă prea tîrziu: zburam spre pămînt.

Acesta a fost primul meu zbor, și fără parașută am venit ca un bolovan la pămînt, de la cinci metri înălțime. N-aș putea spune că a fost un zbor reușit. M-am izbit puțin cu pieptul de gard, am căzut jos, apoi am sărit în picioare și iar am căzut. În ultima clipă l-am văzut pe Petka: țîșnise în stradă, trîntind poarta în nasul omului acela în haină de piele.

XVII

FLEACURI

Bineînțeles, n-avea nici un rost să fugim, fiindcă nu eram vinovați cu nimic. Doar nu noi speculam mărfurile. Noi doar munceam la speculanții aceia. Și nu ni se putea întîmpla nimic! Ne-ar fi cercetat poate, dar după aceea ne-ar fi dat drumul. Era însă prea tîrziu să ne mai gîndim la toate acestea. Omul acela în haină de piele mă ținea strîns de mînă. Mergeam undeva: la

închisoare, de asta nu mai încăpea nici o îndoială ! Petka scăpase, dar eu fusesem prins. Eram singur.

Se însera. Soarele luneca spre apus. Un pîlc de stăncuțe vîslea leneș pe deasupra copacilor, în lungul bulevardului Strastnîi.

Nu plîngeam, dar cred că aveam o desperare cumplită întipărită pe față, căci omul în haină de piele mă privi deodată cu luare-aminte și slăbi numaidecît strînsoarea mîinii : era încredințat că n-am să fug.

Mă duse într-o încăpere mare și luminoasă, la etajul cinci al unei clădiri impunătoare, de lîngă porțile Nikitski, unde se afla serviciul de triere al Narobrazului.[1] Am petrecut aici trei zile neuitate.

Mi s-a strîns inima văzînd în jurul meu atîtea mutre învinețite de frig. Unii jucau cărți stînd pe vine lîngă o sobă de pămînt ; alții smulgeau galeriile de la ferestre și le vîrau în sobă, fără să stea pe gînduri ; un al treilea grup de băieți dormea, iar un al patrulea întocmea din pînzele și ramele vechi, azvîrlite de-a valma într-un colț, ceva asemănător cu niște case. Peste noapte se făcea mai frig decît afară și atunci cei recunoscuți aici ca un fel de șefi aprindeau un primus, de care te lăsau să te apropii ca să te încălzești, numai dacă le dădeai o bucată de pîine sau două țigări. În mijlocul acestei încăperi devastate cu o sălbăticie de neînchipuit se aflau cîteva statui de ghips ale zeilor greci ; Apollon, Diana și Hercule ne priveau cu ochi albi și orbi de pe postamentele lor înalte. Doar zeii aveau chipuri omenești aici !

Spre ziuă, frigul îmi alunga somnul. Mă trezeam dîrdîind și clănțănind din dinți și mă uitam la ei înfricoșat. Parcă-mi spuneau : „Prostul tot prost rămîne ! De ce-ai fugit de-acasă ? Gîndește-te, la primăvară te-ai fi întors acasă de la orfelinat și-ai fi dat o mînă de ajutor bătrînilor. Se găsea ceva de făcut și pentru tine ! Uită-te, acum ai rămas singur. Ai să mori prin străini și nimeni n-o să-și mai aducă aminte de tine. Singur Petka te va căuta pe străzile Moscovei și singură mătușa Dașa se va gîndi la tine, oftînd din adîncul sufletului ! Cere-ți, frățioare, hainele și zboară acasă !"

La Narobraz se dădea îmbrăcăminte nouă. Cea veche era aruncată în foc, și-n schimb primeai pantaloni și cămașă nouă. Din pricina asta, mulți vagabonzi se lăsau prinși înadins, anume ca să-și poată schimba hainele lor zdrențuite.

---

[1] Narodnoie Obrazovanie — Ministerul Invățămîntului Public. (n. r.)

În toate aceste trei zile n-am scos o vorbă. Pentru un băiat care abia învățase să vorbească, nu era un lucru prea greu. Și-apoi, cu cine să fi vorbit? De fiecare dată cînd se aduceau alți copii vagabonzi, mă uitam fără să vreau spre ușă: nu cumva e printre ei și Petka, prietenul meu? Nu, nu era! Și mie îmi părea bine că nu-l văd aici! Nu mă împrieteneam cu nimeni. Ședeam deoparte și tăceam.

Și așa, de foame, de frig și de mîhnire, am început să modelez. Acolo, în fostul atelier de pictură și sculptură, găseai lut alb de modelat cît pofteai. Am luat din întîmplare o bucată de lut, am muiat-o în apă caldă și am început s-o frămînt între degete. Fără să știu nici eu singur cum s-a făcut, văzui ieșind la iveală un chip de broască! I-am făcut un bot ascuțit, niște ochi bulbucați și m-am apucat îndată să modelez un iepure. Chipurile acestea nu erau prea reușite, se înțelege, totuși s-a mișcat ceva în sufletul meu, cînd am deslușit conturîndu-se în bulgărele inform de lut botișorul iepurelui. Clipa aceasta mi s-a întipărit bine în minte: nimeni nu vedea că eu modelez. Un hoț bătrîn, care nu se știe prin ce minune ajunsese aici, la serviciul de triere al Narobrazului, tocmai povestea cum se „operează în doi" prin gări. Eu ședeam retras lîngă fereastră și priveam, ținîndu-mi răsuflarea, la bulgărele de lut din care se ițeau urechiușele iepurelui. Eram tulburat, dar nu puteam să-mi dau seama de ce...

Pe urmă am modelat un cal, cu coama groasă și pieptănată. „Fleacuri"! Calul meu semăna ca două picături de apă cu aceia meșteriți de bătrînul Skovorodnikov! „Fleacuri" — numai că nu erau cioplite în lemn, ci făurite din lut!

Dîndu-mi seama de lucrul acesta, mi-am simțit sufletul plin de bucurie. Nădăjduiam că „fleacurile" acestea mă vor salva, că mă vor ajuta să ies de acolo, să-l găsesc pe Petka și să mă întorc acasă, iar pe el să ajungă în Turkestan; că ele vor ajuta surioarei mele în orfelinat, unchiului lui Petka pe front și acelora care rătăcesc noaptea pe străzile Moscovei, înghețați și flămînzi. Așa mă rugam. Dar nu mă rugam lui dumnezeu, ci broaștei, calului și iepurelui de lut, care se zvîntau pe pervazul ferestrei, sub niște bucăți de jurnal.

Altcineva, mai puțin necredincios decît mine, ar fi devenit poate un adorator al chipurilor acelora neînsuflețite de lut și ar fi rămas toată viața să se închine broaștei, calului și iepurelui. Căci „fleacurile" mele m-au ajutat, într-adevăr!

A doua zi veni o comisie a Narobrazului, iar serviciul de triere fu desființat pentru vecii vecilor.

Hoții au fost trimiși la închisoare, vagabonzii în colonii de reeducare, cerșetorii acasă. Și-n atelierul spațios rămaseră curînd numai zeii greci: Apollon, Hercule și Diana.

— Astea ce-s? întrebă cineva din comisie, un tînăr nebărbierit și cu părul zbîrlit, căruia toți îi spuneau Șura. Uitați-vă, Ivan Andreici, niște figurine de lut!

Ivan Andreevici, care era nebărbierit și cu părul la fel de zbîrlit ca și Șura, dar mult mai în vîrstă ca el, își puse ochelarii și cercetă plin de luare-aminte „fleacurile" mele.

— Sînt jucării tipice rusești, cum se văd în cartierul Sergheevskaia, spuse el. Interesant! Cine le-a făcut? Tu?

— Eu!

— Cum te cheamă?

— Grigoriev Alexandr...

— Vrei să înveți carte?

Eu îl priveam în tăcere. Se vede însă că răbdasem destul în lunile acelea de foame, trăind viața aceea fără de nici un căpătîi, fiindcă fața mi se schimonosi deodată de plîns: lacrimile izvorîră nestăvilite, în timp ce eu îmi trăgeam nasul fără încetare.

— Vrea! hotărî Șura în numele comisiei. Unde am putea să-l trimitem, Ivan Andreici?

— După părerea mea, cel mai nimerit ar fi să-l trimitem la Nikolai Antonovici, răspunse acesta, punînd cu grijă iepurele pe pervazul ferestrei.

— Ai dreptate! Nikolai Antonovici are o vădită înclinare spre artă. Ei, Grigoriev Alexandr, vrei să înveți cu Nikolai Antonovici?

— Șura, băiatul n-are de unde să-l știe. Înscrie-l mai bine: Grigoriev Alexandr. Cîți ani ai?

— Unsprezece, am răspuns eu, adăugînd de la mine jumătate de an.

— Unsprezece ani. Ai scris? Repartizat la Tatarinov. Școala comună Nr. 4.

XVIII

NIKOLAI ANTONOVICI

O fată dolofană de la Narobraz, care semăna puțin cu mătușa Dașa, mă lăsă într-un coridor lung și întunecos spunîndu-mi că se întoarce îndată. Acolo se afla garderoba. În dulapurile cu

ușile deschise în lături se vedeau cuierele goale ce aduceau cu niște oameni costelivi și cu coarne. În lungul peretelui coridorului se înșiruiau o mulțime de uși. Una era de sticlă și, pentru prima dată de la plecarea din N., am putut să mă văd din creștet pînă-n tălpi, ca într-o oglindă. Strașnică înfățișare! Un băiat palid, cu scăfîrlia rotundă și tunsă chilug, mă privea abătut. Un băiat plăpînd, mult mai plăpînd decît aș fi crezut. Nasul ascuțit, buzele subțiri. La baia Narobrazului mă frecaseră cu piatră ponce pe tot corpul, dar cîteva pete cenușii tot mai rămăseseră pe alocuri. În vestonul larg de uniformă încăpeau doi ca mine, pantalonii lungi se tîrau de pămînt, iar cizmele îmi jucau în picioare.

Fata cea dolofană se întoarse și mă însoți în biroul lui Nikolai Antonovici. Era un bărbat trupeș, cu chipul palid, cu părul rărit, pieptănat pe spate, ca să ascundă începutul cheliei. Un dinte de aur îi lucea în gură, și eu, potrivit prostului meu obicei, mi-am ațintit ochii asupra dintelui aceluia de aur și nu m-am mai uitat în altă parte.

Nikolai Antonovici era ocupat și am așteptat destul de mult. Vorbea cu niște băiețandri de vreo șaisprezece ani, strînși în jurul lui, care se străduiau să-l convingă de ceva, luîndu-și unul altuia vorba din gură. El asculta frecîndu-și gînditor mîinile cu degetele groase: degetele lui Nikolai Antonovici semănau cu niște omizi păroase, ca acelea care mănîncă foile de varză. Nu se arăta cîtuși de puțin grăbit. Era îngăduitor și grav.

— Încet, băieți, nu vorbiți toți deodată! zicea el. Haide, Igor, spune tu!

Și ridicîndu-se de pe scaun, luă de umeri un băiat cu ochelari, oacheș la față, cu părul buclat și cu un puf negricios sub nas și pe obrajii împurpurați.

— Nikolai Antonovici, începu Igor solemn, înroșindu-se și mai mult. Noi protestăm și nu vrem să primim la noi liceul lui Leadov. Am hotărît să mergem la Centrul școlar nr. 13, să înfățișăm acolo protestul nostru. Ce fel de comună sîntem, dacă alocația de hrană a rămas aceeași, iar membrii comunei s-au înmulțit? Korabliov spune că asta nu-i decît o luptă pentru cașă. Dar noi socotim că trebuie să privim lucrurile principial. Dacă sîntem într-adevăr comună, atunci trebuie să hotărîm singuri: primim membri noi sau nu! Liceul lui Leadov nu-l primim însă, nici în ruptul capului. Dacă-i vorba de asta, atunci preferăm să aducem la noi Gimnaziul de fete Brjozovskaia...

Igor vorbea cu multă însuflețire ; la un moment dat, toți ceilalți băieți începură să rîdă, dar el nu se opri decît pentru o clipă.

— ... Și, în general, protestăm față de insulta lui Korabliov şi cerem ca această chestiune să se discute în consiliul şcolar !

— Unde veți fi puși în minoritate ! observă Nikolai Antonovici, făcîndu-ne un semn să ne apropiem.

Ne-am apropiat îndată.

— Vagabond ?

— Nu.

— Trimis de Narobraz — spuse fata cea dolofană, punînd o hîrtie pe birou.

— De unde ești, Grigoriev ? mă întrebă Nikolai Antonovici, citind cu luare-aminte hîrtia.

— Din N.

— Și cum de-ai nimerit la Moscova ?

— Eram în trecere.

— Ah, așa, drăguțule ! Și încotro porniseși ?

Am tras aer în piept și n-am scos o vorbă : pînă acum mă întrebaseră de o sută de ori cum mă cheamă și de unde sînt.

— Bine, mai stăm noi de vorbă.

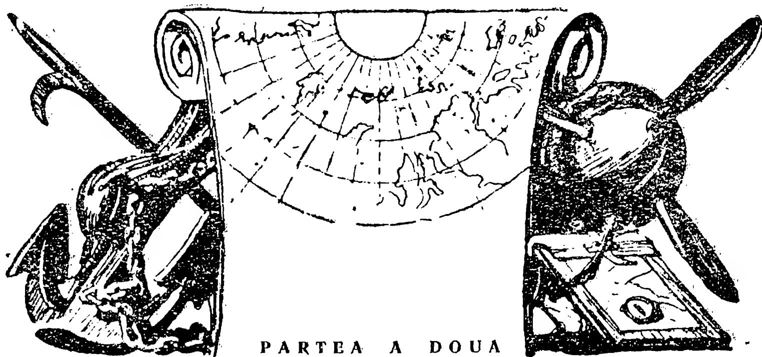
Şi Nikolai Antonovici scrise ceva pe dosul hîrtiei.

— N-ai să fugi ?

Eram încredințat că voi fugi, dar am răspuns prevăzător :

— Nu.

Pe urmă am plecat. În prag am întors capul şi l-am văzut pe Igor, care aşteptase cu o nerăbdare plină de dispreț sfîrşitul convorbirii noastre, spunînd ceva cu repeziciune. Nikolai Antonovici se uita însă gînditor după mine, fără să-l asculte. Oare la ce gîndea ? Fără îndoială, la cu totul altceva decît la faptul că în ziua aceea, sub chipul meu, al unui băiețaș lihnit de foame, cu scăfîrlia plină de pete negricioase, cu niște cizme largi în picioare și cu un veston larg de uniformă, din care-i răsărea gîtul plăpînd, a avut în față însăși soarta sa.

AM LA CE SĂ MĂ GÎNDESC

I

ASCULT POVEȘTI

„Rămîn aici pînă la cea dintîi zi călduroasă... Cum se moaie gerul — rămîneți cu bine! Mai mult n-o să mă vedeți în căminul de copii!"... Pînă la urmă, însă, a fost cu totul altfel. N-am fugit nicăieri : cititul m-a ținut pe loc.

De dimineață ne duceam la brutărie, după pîine, apoi ne apucam de învățătură. Eram în clasa întîia, dar, după vîrstă, mulți dintre noi s-ar fi cuvenit să învețe într-a șasea.

Ne învăța Serafima Petrovna, o bătrînă institutoare, care venea la școală cu un sac de drum în spate. Dar, zău, mi-ar fi greu să spun ce anume ne învăța.

Țin minte, bunăoară, că într-una din zile am învățat despre rață. Am învățat despre ea la trei materii deodată : la geografie, la științele naturii și la rusă. La ora de științele naturii,

rața era privită ca o pasăre domestică: cum are aripile, picioarele, cum înoată și așa mai departe. La ora de geografie era privită ca vietuitoare a globului pămîntesc. Trebuia să arăți pe hartă locurile unde trăiește rața și unde nu trăiește. La rusă, Serafima Petrovna ne învăța să scriem „r-a-ț-a", și apoi citeam cu glas tare ceva desprea ea, dintr-o carte a lui Brehm. În treacăt, Serafima Petrovna ne spunea cum se zice rață pe nemțește și pe franțuzește. Mi se pare că modul acesta de a preda se numea pe atunci „metoda complexă". In genere, tot ce învățam, învățam parcă „în treacăt". Dar se prea poate ca Serafima Petrovna să fi încurcat puțin această metodă. Era destul de bătrînă. Pe piept, ea purta prins cu un ac un ceas mic de sidef, iar noi, cînd răspundeam la întrebări, ne uitam întotdeauna să vedem cît e ceasul.

Seara, Serafima Petrovna ne citea. De la ea am auzit pentru prima oară povestea lui Ivanușka și a surioarei sale, Alionușka:

„Arde soarele ca focul
Nu-i fîntînă cît e locul.
Chinul arșiței mă seacă
Și sudoarea mă îneacă.
Uite-un pas de căprioară
Ce-a strîns apă subsuoară..."

Mai mult decît orice însă m-a mișcat povestea lui Ali-Baba și a celor patruzeci de hoți. „Sesam, deschide-te!"... Tîrziu, după mai mulți ani, citind o nouă tălmăcire a celor „O mie și una de nopți" și aflînd că trebuie să citești „simsim" și nu „sesam", și că acest „simsim" este o plantă — dacă nu mă înșel, chiar cînepă — am fost nespus de amărît. „Sesam" era pentru mine minunea, cuvîntul fermecat! Cît m-a dezamăgit faptul că e vorba doar de cînepă!

Pot spune fără pic de exagerare că aceste povești m-au zguduit pînă-n adîncul sufletului. Acum, cea mai mare dorință a mea era să citesc așa cum citea Serafima Petrovna.

La drept vorbind, îmi plăcea la cămin. Era cald, nu simțeai vîntul, aveai mîncare destulă, iar pe deasupra și putința de a învăța. Nu știai ce-i plictiseala, iar ca să te prindă urîtul de-a binelea, nici pomeneală! Băieții din clasă se purtau bine cu mine — asta pesemne pentru că eram mai mititel de statură.

Chiar din primele zile m-am împrietenit cu doi ștrengari, și tustrei, împreună, nu ne pierdeam niciodată timpul liber degeaba.

Pe unul îl chema Romaşka. Era un băiat costeliv, cu o scăfîrlie cît toate zilele şi nişte şuviţe roşcate, ca de pisică, crescute alandala prin păr. Avea nasul turtit, ochii nefiresc de rotunzi şi bărbia pătrată — într-un cuvînt, o mutră cam fioroasă şi destul de antipatică ! M-am împrietenit cu el dezlegînd jocuri de cuvinte încrucişate. Eu mă pricepeam şi dibuiam cuvintele cerute aproape întotdeauna, şi asta l-a apropiat de mine.

Celălalt, Valka Jukov, era un leneş fără de pereche, dar cu o mulţime de planuri în cap. Ba voia să intre la grădina zoologică, să înveţe dresajul leilor, ba să se facă pompier. Cînd intra într-o brutărie, voia să se facă brutar, iar de la teatru ieşea cu o nestrămutată hotărîre de a deveni actor. De altminteri, avea şi gînduri îndrăzneţe.

— Ce-ar fi dacă... începea el gînditor.

— Am săpa un tunel pe sub tot pămîntul, ca să ieşim pe partea cealaltă ? îi întregea spusele, batjocoritor, Romaşka.

— Ce-ar fi dacă...

— Ai înghiţi un şoarece viu ?

Lui Valka îi plăceau cîinii. Toţi dulăii şi toate potăile de pe Sadovaia-Triumfalnaia aveau faţă de el o atitudine plină de respect.

Cu toate acestea, Valka era numai Valka, iar Romaşka numai Romaşka ! Le lipseau la amîndoi foarte multe, ca să fie ca Petka...

N-am cuvinte să spun ce dor îmi era de Petka !

Am cutreierat toate locurile pe unde rătăcisem împreună, i-am întrebat despre el pe toţi vagabonzii întîlniţi în cale, am făcut de serviciu la centrele de triere, am fost şi la căminele de copii, dar degeaba : Petka nu era nicăieri ! Oare a plecat în Turkestan, în vreo ladă de sub vagonul unui tren internaţional ? Oare s-a întors acasă, pe jos, din Moscova cea înfometată ? Cine putea să ştie !

Abia acum, cînd am bătut zi de zi străzile căutîndu-l pe Petka, am început să cunosc şi să iubesc Moscova. Era tainică, uriaşă, înzăpezită, prinsă în ghearele războiului şi ale foametei. Prin pieţe se vedeau atîrnînd hărţi : o aţă roşie susţinea un şirag de steguleţe ce treceau pe undeva între Kursk şi Harkov, apropiindu-se de Moscova. În piaţa Ohotnîi-read se înşiruiau nişte prăvălii scunde de scîndură, pe pereţii cărora pictorii futurişti mîzgăliseră nişte tablouri ciudate : oameni cu chipuri verzi, biserici cu cupole năruite... Tablouri la fel de ciudate împodobeau gar-

durile înalte de pe Tverskaia. În ferestrele magazinelor se vedeau vitrinele Rosta :

„Mestecă ananas
Şi-nfulecă ieruncă.
Asta ţi-e ultimul ceas,
Burjuiule. Eşti pe ducă !"

Acestea sînt cele dintîi versuri pe care le-am citit singur.

II

ŞCOALA

Aşa cum am mai spus, Narobrazul socotea şcoala noastră drept o pepinieră de tinere talente. La Narobraz se credea că noi, toţi elevii, sîntem înzestraţi cu un talent deosebit fie în muzică, fie în pictură, fie în literatură. Din pricina asta, de îndată ce sfîrşeam cu lecţiile, aveam libertatea să facem tot ce doream. Toţi îşi închipuiau că în felul acesta putem să ne dezvoltăm nestînjeniţi talentul. Şi noi, într-adevăr, nici nu făceam altceva... Unii fugeau într-un suflet la rîul Moscova, să ajute pompierilor la prinsul peştelui în copci, iar alţii se îmbulzeau pe Suhariovka, rotindu-şi ochii în toate părţile, doar-doar vor putea să şterpelească ceva...

Eu rămîneam tot mai des la cămin. Noi, elevii, locuiam chiar în clădirea şcolii, la catul de jos, şi în felul acesta mi se perinda prin faţa ochilor întreaga viaţă cuprinsă între zidurile ei. O viaţă plină de lucruri complicate, neînţelese, tainice. Mă amestecam printre băieţii din cursul superior şi ascultam ce vorbesc. Raporturi noi, gînduri noi, oameni noi ! Totul aici semăna atît de puţin cu N-ul, după cum N-ul însuşi semăna foarte puţin cu Moscova. Multă vreme n-am înţeles nimic din ce se petrecea în jurul meu. Mă miram de orice.

Iată cum mi se înfăţişează astăzi Şcoala-comună nr. 4 : într-o clădire mare şi roşie de pe Sadovaia-Triumfalnaia se instalase de curînd Liceul lui Pestov, pe lîngă care se organizase un cămin de copii — căminul nostru. În iarna anului 1919, Liceul Pestov se contopise cu Liceul real al lui Leadov, iar în primăvara aceluiaşi an, cu Gimnaziul de fete al lui Brjozovskaia.

Desigur, cititorii mei n-au învățat în liceele dinainte de Revoluție și n-au de unde să știe cîtă ură era între moderniști și realiști. Nimeni nu putea să spună pe ce anume se întemeia această ură, dar eu auzisem de ea încă de pe vremea cînd mă aflam la N. Ajungeau pînă în orașul nostru zvonuri, care de care mai grozave: astfel, auzeam despre niște bătăi cumplite, încinse pe terenul de patinaj, despre „nobilii moderniști-atleți" și despre „realiștii-borfași", care ieșeau la luptă strîngînd în pumn „plumbul" interzis de toate regulile onoarei. Iar acum aveam prilejul să văd toate acestea cu ochii mei.

Liceenii de la Pestov aveau nume rău în toată Moscova; eliminații de prin toate celelalte licee numai aici puteau să se aciueze, și încă fără nici un examen. La Leadov, dimpotrivă, învățau numai băieți de familie, fii de funcționari superiori, de ingineri și de profesori. Dușmănia — așadar — nu era numai profesională, ci și socială. Și ea a crescut și mai mult în ziua cînd, printr-un decret al Narobrazului, în rîndurile acestor elevi, care moșteneau din generație în generație simțămîntul acesta de vrăjmășie, a fost adus Gimnaziul de fete Brjozovskaia.

Cîte pricini de ceartă, cîte uneltiri și intrigi! Cîte discursuri pe la adunările elevilor, cîte scrisori de explicație, cîte conflicte fățișe și ascunse! Băieții din cămin se țineau deoparte și nimeni nu ne băga în seamă. Dar ghiceai cu ușurință cine-s idolii noștri! Cei de la Pestov, bineînțeles! Ne străduiam să purtăm pînă și chipiul așa cum îl purtau ei, cu postavul tras în partea dreaptă.

Mai tîrziu, din școala-comună nr. 4 au ieșit oameni vestiți și respectați. Eu însumi datorez școlii noastre foarte mult. Dar pe atuncea, în anul 1919, ce mai cașă, ce mai harababură era! Și pentru că a venit vorba, trebuie spus că tocmai această cașă — uneori de hrișcă, alteori de grîu — hotăra într-o mare măsură interesele leadovenilor sau ale pestovțenilor. Cașa se aducea la școală cu sania, într-un cazan uriaș, înfofolit cu grijă întocmai ca o băbuță, și așa acoperit, era urcat sus, în sala cea mare. Comisia gospodărească, reprezentată de „mătușa Varia" — așa-i spuneam toți fetișcanei aceleia rumene, trupeșe, cu părul împletit într-o coadă groasă — se plimba de colo-colo pe după o masă lungă, cu polonicul în mînă, în timp ce noi ne așezam în rînd. Fiecare, indiferent de vîrstă, de clasă și origină socială, primea cîte o farfurie de cașă fierbinte. Strașnic de gustoasă mai era fiertura asta, cu bășicuțele ei ce se tot spărgeau deasupra cazanului!

Porțiile de cașă trebuiau să fie împărțite în recreația cea mare, dar cum nu erai obligat să te duci la lecții, ziua petrecută la școală nu era decît o recreație.

Odată am nimerit la o adunare a elevilor din clasa a cincea. Se dezbătea următoarea chestiune: ei, elevii, trebuie să învețe sau nu? Un pestovțean cu părul zbîrlit, căruia toți îi strigau „Bravo Kovîcika!" demonstra de zor că n-ai nevoie de prea multă învățătură, că frecvența nu trebuie să fie obligatorie, și că notele trebuie puse cu majoritatea voturilor.

— Bravo, Kovîcika!

— Just!

— Și, în general, tovarăși, se pune problema profesorilor. Sînt profesori la lecțiile cărora nu vezi aproape pe nimeni; cum să procedăm cu ei? Eu propun să fixăm o normă minimă de cinci inși. Dacă la vreo oră sînt în clasă mai puțin de cinci elevi, profesorul respectiv să nu primească în ziua aceea rația de pîine.

— Just!

— Prostule!

— Afară!

— Bravo!

Se vede că discuția nu privea pe toți profesorii, ci numai pe unul singur, fiindcă elevii se întoarseră deodată spre ușă și începură îndată să șușotească și să-și dea coate. În prag, cu brațele încrucișate la piept, stătea un bărbat înalt, de vîrstă mijlocie și cu niște mustăți stufoase, care asculta cu atenție pe vorbitor.

— Cine este? întrebai eu pe mătușa Varia, care se plimba pe coridor cu polonicul în mînă, în așteptarea cazanului cu cașă.

— Asta-i „Mustăți", frate! mi-a răspuns enigmatic mătușa Varia.

— Cum adică, „Mustăți"?

— Ei, și tu, parcă nu știi!

Foarte curînd am aflat că în școala noastră, „Mustăți" era porecla profesorului de geografie, Korabliov, pe care nimeni nu-l avea la inimă. În primul rînd, nu se știa de unde a apărut: nu era nici leadovean, nici brjozovițean și nici pestovțean! În al doilea rînd, toți erau de părere că e un prost și că habar n-are de geografie. În al treilea rînd, venea la lecții în fiecare zi și ședea în clasă toată ora, pînă suna clopoțelul, chiar dacă nu-l ascultau decît trei elevi. Asta, mai ales, îi revolta pe toți...

— Acum, altă chestiune, tovarăși — continuă Kovîcika, încercînd, în înflăcărarea lui de orator, să-și încheie nasturii inexistenți de la palton. Clasa a cincea are în consiliul școlar un singur reprezentant — pe mine! Asta nu-i drept. Mie mi-e greu să lupt singur pentru interesele clasei. Noi cei dintr-a cincea, sîntem socotiți în cursul inferior. Dar, ia gîndiți-vă: cine-i președintele colectivului de elevi al școlii Nr. 144? Muhoverov! Din ce clasă? A cincea! În general, dacă-i vorba de șicane, dumnealor trebuie să facă mai întîi dovada că noi sîntem elevi de curs inferior. Dar, întrucît clasa noastră face parte din cursul superior, trebuie să avem doi reprezentanți în consiliul școlar. Unul sînt eu. Celălalt propun să fie Firkovici.

— Ba Gladîlșcikov!

— Nedodaev!

— Galai!

Mă uitai la Korabliov. Pesemne că am holbat ochii, fiindcă el făcu ochii mari la mine, pentru o clipă. Totul însă trecu neobservat, ba după aceea mi se păru chiar că zîmbește pe sub mustăți. Kovîcika se porni iarăși să vorbească, iar Korabliov își întoarse privirea șireată spre el și începu să-l asculte cu o neobișnuită luare-aminte.

III

BĂTRÎNICA DIN N.

Ziua aceea însorită de primăvară, în ciuda ploii mărunte care se cernea în răstimpuri, ziua aceea cînd am întîlnit în piața Kudrinskaia o bătrînică gîrbovită, într-un palton de catifea verde, mi s-a întipărit nespus de bine în minte. Bătrîna ducea într-o mînă un coș plin cu tot felul de zarzavat: cartofi, ceapă verde, ștevie, iar în cealaltă — o umbrelă cît toate zilele. Îți dădeai seama dintr-o privire că povara e prea grea pentru puterile ei. Ea însă pășea voioasă și îngîndurată în același timp. O auzeam cum socotește în șoaptă: jumătate de funt de ciuperci — 500 de ruble: 150 de ruble — sineală; 150 de ruble — sfeclă; o cană de lapte — 150 de ruble; pomelnice la biserică — 760 de ruble; trei ouă — 300 de ruble; 500 de ruble la spovedanie. Căci astea erau prețurile care se plăteau pe atunci.

În cele din urmă, oftînd încetișor, bătrînica lăsă coșul din mînă și se opri să mai răsufle puțin.

— Bunicuţo, lasă-mă să-ţi ajut! i-am spus eu.

— Vezi-ţi de drum, haimana! Vă ştiu eu! Asta-i a treia lămîie cu care nu pot s-ajung acasă!

Mă ameninţă mînioasă, luă coşul şi porni mai departe.

Eu am plecat, dar cum amîndoi aveam acelaşi drum, ne-am pomenit după o vreme din nou alături. Pesemne că ea ar fi iuţit pasul numaidecît, dacă n-ar fi fost coşul acela greu care s-o împiedice.

— Bunicuţo, matale crezi cumva că o să-ţi fur ceva? i-am spus eu din nou. Ţi-ajut fără să vreau nimic, uite, îmi fac şi cruce! Mă doare inima cînd te văd cum te chinuieşti.

Acum, bătrînica se mînie de-a binelea. Cuprinse coşul cu braţul, iar cu mîna rămasă liberă se apără de mine cu umbrela, ca de o albină.

— Păi, cum nu! Chiar am să te cred! Asta-i a treia lămîie pe care vreţi să mi-o furaţi! Vă ştiu eu, lasă!

— Cum vrei, bunicuţo! Poate vagabonzii ţi-au furat lămîile... Dar eu sînt de la căminul de copii...

— Chiar şi ăi de la cămin fură!

Şi bătrînica mă privi drept în ochi. M-am uitat şi eu la ea. Avea nasul în vînt, cutezător, şi ea toată era, nu ştiu cum, şi bună şi hotărîtă. Pesemne că şi eu i-am plăcut, căci, după o vreme, încetă să se mai apere cu umbrela şi mă întrebă cu asprime:

— Al cui eşti tu?

— Al nimănui!

— Dar de unde eşti, din Moscova?

Mi-am dat seama într-o clipă că dacă i-aş spune că sînt moscovit, mă va alunga numaidecît. Era încredinţată, se vede, că băieţii din oraş i-au furat ei lămîile.

— Nu, sînt din N...

Bătrînica era şi ea din N. — iată adevărul! Ochii i se luminară dintr-odată, iar faţa i se îmbună şi mai mult.

— Minţi, mincinoşenie! mormăi ea, prefăcîndu-se supărată. Mi-a mai spus unul: „nu-s moscovit"... şi cînd mă uit după lămîie, ia-o de unde nu-i! Dacă eşti din N., ia să te-aud: pe unde-ai stat cu casa?

— Pe Pescinka, dincolo de piaţa halelor.

— Minţi şi acum!

Dar ea vedea bine că nu mint.

— ... Şi ce-i dacă ştii de Pescinka! Poate mai e şi prin altă parte vreun rîu cu numele ăsta! Eu nu te ţin minte!

— Pesemne că matale ai plecat de mult de acolo, cînd eu eram mic.

— Da' de unde. Am plecat chiar de foarte curînd! Hai, apucă tu de o toartă și eu de cealaltă. Numai binișor, să nu smucești coșul spre tine.

Acum duceam amîndoi coșul și vorbeam. I-am povestit cum am pornit împreună cu Petka spre Turkestan și cum ne-am împotmolit la Moscova. Ea mă asculta cu o vădită luare-aminte.

— Ia te uită la ei, mintoșii! Au plecat să se plimbe! Le-a venit poftă de plimbare! Auzi, dumneata, ce le-a trecut prin minte!

Cînd am ajuns la Triumfalnaia, i-am arătat școala noastră.

— Va să zică sîntem din același oraș! rosti bunicuța cu înțeles.

Locuia pe a 2-a Tverskaia-Iamskaia, într-o casă de cărămidă. Casa mi-era cunoscută.

— Aici stă directorul nostru! m-am grăbit eu să spun. Îl cunoști poate — Nikolai Antonovici!

— Da-a! făcu bătrînica. Ei, și cum e? Bun director?

— Așa cum trebuie!

Ea începu îndată să rîdă și eu n-am înțeles de ce. Am urcat la etaj și ne-am oprit în fața unei uși curate, capitonate și pe care se afla o plăcuță cu un nume: literele erau cam încîlcite și n-am avut vreme să deslușesc ce scria.

Mormăind ceva, bătrînica scoase o cheie din buzunar. Eu am vrut să plec, dar ea m-a oprit.

— Ți-am ajutat de bunăvoie, bunicuțo, fără să mă gîndesc la vreo răsplată...

— Bine, bine. Dar mai stai o clipă.

Intră — nu știu de ce — în vîrful picioarelor, într-un antreaș și începu să se dezbrace fără să aprindă lumina. Întîi își scoase paltonul, apoi lepădă un șal cu ciucuri, o jachetă fără mîneci, un șal mai mititel, o basma și încă multe alte bulendre. După aceea deschise umbrela să se zvînte de ploaie și se făcu nevăzută. În clipa aceea, în ușa bucătăriei se ivi o fetiță. Eram gata să cred că bunicuța și-a schimbat înfățișarea, ca un scamator, cînd se arătă și ea: ușa dulapului unde-și atîrnase îmbrăcămintea mă împiedicase s-o văd.

— Iat-o și pe Ekaterina Ivanovna! spuse bunicuța.

Ekaterina Ivanovna era o fetiță de vreo doisprezece ani, adică aproape de seama mea. Cum puteam însă să fac această comparație! Aș fi vrut să calc așa ca ea, cu fruntea ridicată semeț, și să privesc omul în față, așa cum privea ea cu ochii aceia

negri și plini de vioiciune! Purta părul împletit în două cozi care-i cădeau pe umeri; zulufi inelați i se alintau pe frunte. Avea o înfățișare serioasă, obrajii rumeni și nasul la fel de voluntar ca și bunicuța. Era destul de drăguță, dar îți dădeai seama din prima clipă că e grozav de înfumurată.

— Te felicit;Ekaterina Ivanovna! spunea bunicuța, continuînd să se dezbrace. Iar mi-au șterpelit lămîia.

— Ți-am spus doar s-o pui în buzunar la palton! se necăji Ekaterina Ivanovna.

— Mda, în buzunar la palton... Doar din buzunar mi-au șterpelit-o.

— Asta înseamnă, bunicuțo, că iar ai socotit pe drum.

— Nu, zău că n-am socotit! Uite, am venit cu un cavaler...

Fetița se întoarse spre mine: ai fi zis că pînă atunci nici nu m-a văzut.

— Mi-a ajutat să aduc coșul. Mămica-i mai bine?

— Tocmai i-am pus termometrul — răspunse fetița privindu-mă cu nepăsare.

— Ah, dumnezeule! se alarmă deodată bunicuța. Așa tîrziu i l-ai pus? Doctorul a spus să-i punem termometrul la ora douăsprezece.

Și plecă într-un suflet, lăsîndu-ne singuri. Cîteva minute n-am spus o vorbă. Pe urmă, fetița se încruntă și mă întrebă cu asprime:

— Ai citit „Elena Robinson“?

— Nu.

— Dar „Robinson Crusoe“?

— Nici asta...

— De ce?

Era cît pe ce să-i spun că am învățat să citesc abia de-o jumătate de an, dar m-am stăpînit.

— Nu mi-au picat în mînă...

— În ce clasă ești?

— În nici o clasă!

— E călător! spuse bunicuța, care tocmai se întorsese. Treizeci și șapte cu două linii... A pornit-o pe jos spre Turkestan... Vezi să nu-l necăjești, Katia!

— Cum, chiar pe jos?

— Chiar așa! Picioarele la spinare și — înainte marș!

În antreu, sub o oglindă, se afla o măsuță. Katia apropie un scaun de măsuță, se așeză și, sprijinindu-și bărbia în palme, îmi spuse:

— Hai, povestește...

Văzînd-o atît de înfumurată, n-am vrut să-i povestesc nimic. Dacă aş fi ajuns în Turkestan, ar fi fost altceva. Aşa că i-am spus cu bună-cuviinţă :

— Nu prea am poftă să povestesc. Lasă, altădată...

Bătrînica îmi întinse o felie de pîine unsă cu magiun, dar eu n-am vrut s-o primesc nici în ruptul capului.

— ... V-am spus doar că nu vreau nici o răsplată. Atunci, vorba să rămînă vorbă.

Mă simţeam tulburat, dar nici eu singur nu ştiam de ce. Pe cînd mă îndreptam spre uşă, fără să fi povestit nimic de călătoria noastră spre Turkestan, am văzut-o pe Katka împurpurîndu-se la faţă şi m-am bucurat.

— Bine, bine, nu te supăra ! repetă bunicuţa, însoţindu-mă. Cum te cheamă ?

— Grigoriev Alexandr.

— Atunci mergi sănătos, Alexandr Grigoriev ! Mulţumesc pentru ajutor !

După ce am ieşit, am zăbovit mult timp în faţa uşii, căznindu-mă să desluşesc slovele de pe plăcuţa aceea : Kazarinov ?... nu, nu-i Kazarinov...

— N. A. Tatarinov, am rostit eu deodată.

Ce întîmplare ! Nikolai Antonovici Tatarinov, directorul nostru ! Chiar el locuia acolo !

IV

AM LA CE SĂ MĂ GÎNDESC

Vara am petrecut-o la Serebrenîi Bor[1] într-o casă veche şi părăsită, cu scări înguste, tavan de lemn sculptat şi coridoare care se terminau în chipul cel mai neaşteptat. Totul scîrţîia în casa aceea : uşile într-un fel, obloanele ferestrelor altfel. O odaie mai mare stătea zăvorîtă toată vremea. Dar şi într-însa se auzea ceva, aici scîrţîind, aici foşnind, ca după cîteva clipe să desluşeşti dintr-odată un zăngănit ce răsuna într-o cadenţă desăvîrşită, de parcă un ciocănaş ar fi lovit într-o pendulă. Pe cerdac creşteau ciuperci. Cărţi străine cu scoarţele şi foile rupte erau împrăştiate peste tot.

Pînă la Revoluţie, casa aparţinuse unei bătrîne ţigănci-contese. Contesa-ţigancă ! Asta era ciudat ! Se spunea că înainte de

[1] Păduricea de argint. (n.t.)

moarte, ca ar fi zidit undeva o comoară și Romașka a căutat-o toată vara. Deșirat, cu scăfîrlia lui cît toate zilele, umbla mereu prin casă, cu un baston în mînă, ciocănind și ascultînd cu luare-aminte. Chiar și noaptea căuta comoara. Asta a ținut pînă într-o zi, cînd unul dintre cei mari i-a dat una peste ceafă. Romașka avea numai treisprezece ani, dar era hotărît să se îmbogățească cu orice chip. Ori de cîte ori venea vorba de bani, urechile, de obicei fără culoare, i se înroșeau și-i ardeau ca focul. Pe scurt, Romașka avea în el patima bogăției, a comorilor, era superstițios și lacom.

În jurul chioșcurilor în paragină creșteau tufe bogate de liliac persan, iar în lungul aleilor înverzite stăteau înșiruite statui, numai că ele nu semănau cu zeii greci. Statuile acelea erau de o semeață nepăsare, cu ochii albi și orbi, dar acestea semănau cu noi și cu toți oamenii.

Una dintre statui înfățișa un om cu niște mustăți cam ca mustățile lui Korabliov; alta înfățișa o fetiță ca toate fetițele, de vreo zece ani, într-o cămașă lungă pînă la glezne, care se întindea și-și freca ochii cu pumnii, de parcă abia s-ar fi dat jos din pat.

Am încercat să-i modelez chipul, dar n-am izbutit nici pe departe. În lutul meu desluşeai doar niște codițe inelate și cîțiva zulufi pe frunte, care erau leit zulufii de pe fruntea Ekaterinei Ivanovna, fetița aceea cu nasul cîrn. De erai ceva mai îngăduitor, puteai spune că vezi și nasul. Da' chipurile de oameni nu se modelau prea ușor, așa ca un chip de broască sau de iepure.

De viața asta fericită și lipsită de griji am avut parte numai la începutul verii, cînd abia sosisem la Serebrenîi Bor. Pe urmă, totul s-a înrăutățit din ce în ce mai mult. Aproape că nu ni se mai dădea nimic de mîncare. Noi toți eram nevoiți să ne căutăm singuri hrana. Prindeam pești, raci, iar în zilele cînd aveau loc întreceri sportive ne duceam la stadion, unde vindeam buchetele de liliac ori pur și simplu, șterpeleam tot ce ne cădea sub mînă. Iar seara aprindeam focuri în grădină și frigeam prada.

Serile acestea erau toate la fel. Să înfățișez una din ele:

Stăm în jurul focului, obosiți, flămînzi, înrăiți. Totul este negru de fum: și căzănelul în care ne pregătim fiertura, și aracii de care atîrnă deasupra focului, și fețele, și mîinile noastre... Stăm muți ca indienii aceia gata pregătiți să-l mănînce pe căpitanul Cook și ne uităm țintă la învîlvorarea flăcărilor. Vreascurile se aprind cu tresăriri și trosnete neașteptate; un fum roșu mohorît, ca o căciulă sfîșiată, stăruie deasupra focului.

Asta-i „comuna“ noastră. De altfel, tot căminul e împărţit pe „comune“. Singur e greu să găseşti „provizii“. Fiecare „comună“ are un preşedinte, focul său şi stocuri proprii de rezervă — adică alimentele care, din anumite motive, nu s-au mîncat şi sînt păstrate pentru a doua zi.

Preşedintele nostru este Steopka Ivanov, un băieţandru de cincisprezece ani, cu o mutră dolofană. E un mîncăcios şi un ticălos fără pereche, dar îi ştim cu toţii de frică...

— Hai să ne jucăm de-a capra ! propune într-o doară Steopka.

Toţi tac. Nimeni n-are poftă să se joace de-a capra. Steopka e sătul : de asta îi şi arde lui de joacă.

— Bună idee, Steopka ! Păcat numai că s-a întunecat — spune Romaşka.

— Unde vezi tu că s-a întunecat ? Hai, scoală-te !

Preşedintelui nostru îi place grozav să se joace în „oscioare“, dar noi le mai ziceam şi arşice. Fiecare ştie că joacă hoţeşte, însă afară de mine şi de Valka, toţi ceilalţi se gudură pe lîngă el, şi mai cu seamă Romaşka. El chiar se lasă să piardă înadins, numai ca Steopka să nu se supere.

Nu trebuie să ne gîndim că în spuză se rumeneşte un vînat după care ne lasă gura apă ! În căzănelul luat prin luptă de la bucătărie dă în clocote ciorba : e o ciorbă adevărată, dintr-un „cîrnăcior sfrijit“, întocmai ca în povestea pe care ne-a citit-o în iarnă Serafima Petrovna. Ar fi, poate, o singură deosebire : ciorba din poveste era din coadă de şoarece, pe cînd noi aruncăm în căzănel tot ce ne cade sub mînă, chiar şi picioare de broască.

Iată, uşa casei se deschide şi pe verandă se arată un om rotofei, mic de statură, cu o pălărie cu boruri largi pe cap.

— Moş Petea; vino la noi !

— Ba, încoace să vii, moş Petea !

Este Piotr Andreici Lopuhov, bucătarul nostru. Clătinîndu-se pe picioare — dar nu din pricina apei — şi îngînînd pe nas frînturi din felurite arii de operă, el vizitează pe rînd fiecare „comună“. Ne gustă fiertura şi apoi scuipă scîrbit :

— Ptiu, ce otravă !

Moş Petea este meloman, adică iubitor de muzică şi de cîntece. N-are plăcere mai mare decît aceea de a reda o scenă din „Evgheni Oneghin“ sau din „Dama de Pică“, iar pentru noi nu-i plăcere mai mare decît să-l ascultăm şi să-i arătăm admiraţia noastră.

— Bravo ! Adevărat Şaleapin ! Moş Petea, de ce nu te faci artist ?

— Mi-e frică !

— Cum asta, moș Petea?

— Mi-e frică să nu mă fure scena cu totul!

Se oprește lîngă focul nostru, gustă din fiertură, scuipă și începe să ne istorisească pe îndelete ce se mînca pe vremuri — cu o sută sau două de ani în urmă. Moș Petea nu-i numai meloman, dar și un povestitor fără pereche, și se pricepe ca nimeni altul la mîncărurile din vechime — felurite sosuri de iepure și fripturi de piept de căprioară.

— Omletă împărătească! șoptește el misterios. Iei gălbenușul de la opt'sp'ce ouă, le-amesteci cu biscuit pisat mărunt, adaugi sîmburi de migdale amare, zahăr și frișcă, și pe urmă o pui la cuptor. Ați mîncat voi, vreodată, așa ceva?

— N-am mîncat, răspundem noi în cor!

Dar, dintre toate mîncărurile de pe lume, moș Petea al nostru avea slăbiciune numai pentru una singură, și anume pentru vodcă. Atunci, în vara anului 1921, el era conducătorul nostru. Serafima Petrovna se pierduse cu firea și nimeni n-o mai lua în seamă. Afară de asta, prin casă mai forfoteau de colo-colo niște îngrijitoare, și toate erau la cuțite cu bucătarul: lor nu le convenea de loc ce face moș Petea care — nu se știe de ce — ne dădea fiecăruia rațiile de alimente în loc de mîncare gătită. Ce să mai lungesc vorba: de n-ar fi fost moș Petea bucătarul, ne-am fi împrăștiat cu toții care încotro.

Uite-l, acum stă lîngă focul nostru și ne povestește despre bucatele ce se mîncau pe vremuri. Cîteodată se întrerupe, făcînd cîte o observație de-a doctorilor:

— Nu oricui îi priește știuca. Unora le cade greu.

Sau:

— Crapul subțiază sîngele. E un pește care se recomandă.

Uite-l, acum ia deoparte capacul căzănelului și adulmecă aburul. Uneori, cînd ne inspectează fiertura, se întîmplă să nu spună „otravă“, ci „mormînt“, și să ne verse ciorba în tufiș. Ce mai are de spus de data asta? Adulmecă aburul și ridică ochii spre cer, fără să scoată o vorbă.

— Otravă!

Șapte capete se plecară deasupra cazanului, șapte linguri se afundă în ciorbă. Mîncăm!

Cu o asemenea hrană nu se poate spune că ne-am îngrășat pînă-n toamnă! Afară de Steopka Ivanov, care putea să înghită orice, mai ceva decît un struț, noi slăbeam, boleam și ne simțeam ca vai de lume.

Şi totuşi, vara aceea a fost minunată! Mi-a rămas vie în amintire, şi asta nu din pricină că eram prost hrăniţi: pe atunci n-ajunsesem încă să mănînc măcar o dată o mîncare ca lumea, aşa că nu pot spune nici că a trebuit să mă deprind cu mîncarea de acolo. Cu totul altceva a făcut ca vara aceea să-mi rămînă vie în suflet: atunci mi-am dat pentru prima oară seama că cei din jur mă respectă.

Întîmplarea s-a petrecut spre sfîrşitul lui august — cu puţin înainte ca noi să ne întoarcem la oraş — chiar lîngă foc, pe cînd ne pregăteam masa de seară. Deodată, Steopka ne spune că a hotărît altă rînduială la masă. Pînă atunci, fiecare lua pe rînd cîte o lingură de mîncare. Steopka, fiind preşedintele „comunei“ noastre, avea întîietatea; după el venea Romaşka şi aşa mai departe; în schimb, acum trebuia să ne aruncăm cu toţii asupra căzănelului şi să înfulecăm de zor, ca să nu se răcească ciorba.

Noua rînduială nu a plăcut nimănui. Şi pe bună dreptate. Mureai de foame cu un căpcăun de preşedinte ca el... din trei sorbituri era în stare să înghită întreg cazanul.

— N-o să meargă aşa! spuse cu hotărîre Valka.

Noi, toţi ceilalţi, eram de partea lui. Se stîrni larmă. Steopka se ridică încetişor în picioare, îşi şterse genunchii şi-l lovi deodată pe Valka peste faţă. Grozav l-a mai lovit! Sîngele l-a podidit pe Valka într-o clipă, ba pesemne că i-a intrat şi în ochi, fiindcă el dădea din mîini ca un orb.

— Ei? — întrebă Steopka, tărăgănat, — cine mai vrea?

Deşi eram prîslea „comunei“ noastre şi Steopka mă putea doborî numai cu o mînă, am sărit în picioare şi i-am dat una în faţă. Steopka se clătină şi căzu la pămînt. Nu ştiu cum l-am nimerit, dar el stătea întins cît era de lung şi clipea mereu, uitîndu-se buimac în jur. Ce-i drept s-a dezmeticit foarte curînd şi s-a năpustit îndată asupra mea. Numai că acum mi-au sărit toţi băieţii în ajutor, iar Steopka a fost bătut măr. Pe cînd stătea trîntit pe jos în spatele focului şi ţipa cît îl ţinea gura, noi, „comuna“, ne-am ales în grabă alt preşedinte. Noul preşedinte eram chiar eu. Steopka n-a vrut să voteze, bineînţeles, dar era totuna, votul lui nici nu conta, fiindcă eu fusesem ales în unanimitate. Pot să spun dinainte că n-am fost un preşedinte prea rău. În iarnă, cînd foametea s-a sfîrşit şi cînd am intrat în organizaţia de pionieri, „comuna“ noastră a devenit grupa cea mai bună din întreaga şcoală. Prima grupă îndrăzneaţă şi plină de avînt: „Ceapaev“!

Oricît ar părea de ciudat, palma pe care i-am dat-o lui Steopka este cea dintîi faptă socială a mea. Auzeam cum vorbesc băieții despre mine: „Mic, dar curajos!“ Eu, curajos? La drept vorbind, cum sînt oare? Da, am la ce să mă gîndesc...

V

OARE ZĂPADA-I SĂRATĂ?

Nimic nu se schimbă la școală de-a lungul acestui nou an. Ca și mai înainte, foștii leadoveni se certau într-una cu foștii pestovțeni, iar cazanul cu cașă era adus tot cu sania și tot atît de grijuliu înfofolit în cîrpe, ca o băbuță. Ca și mai înainte, Korabliov venea la școală la ora 10 dimineața precis.

Purta un palton de culoare închisă și o pălărie cu borurile largi, și niciodată nu intra în clasă fără să se uite în oglindă și să-și pieptene pe îndelete mustățile.

În schimb, acum nu se mai putea să fie lăsat fără rația zilnică, așa cum propusese anul trecut Kovîcika: la orele lui găseai oricînd peste cinci elevi. Korabliov nu asculta niciodată pe nimeni și nu dădea nici lecții de pregătit pentru acasă. Toată ora, el povestea sau citea ceva din vreo carte. Povestirile lui ne-au încredințat că a călătorit mult, prin toată lumea. În India văzuse fachiri care stăteau îngropați în pămînt un an întreg, pentru ca apoi să iasă teferi la lumina zilei, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat; în China mîncase ouă clocite — cea mai gustoasă mîncare chinezească, iar în Persia fusese de față la acea sîngeroasă sărbătoare a musulmanilor numită sahselvahsei.

Și totuși, Korabliov — așa după cum am aflat abia după cîțiva ani — nu plecase niciodată din Rusia. Istorisirile lui erau doar niște simple născociri! Dar cît de atrăgător știa el să povestească! Mulți mai susțineau și acum că este un prost, însă astăzi nu se mai putea spune că nu știe nimic...

Ca și mai înainte, omul cel mai de seamă din școală era Nikolai Antonîci, directorul nostru. El hotăra totul, se interesa și lua parte la toate adunările. Elevii din cursul superior îl vizitau acasă, pentru „a-i cere sfatul“. În zece minute, el punea capăt oricărei certe dintre leadoveni și pestovțeni, și pînă și cei mai îndărătnici se supuneau fără să crîcnească hotărîrii lui. Din prima pînă-n ultima clasă, oricine putea să se ducă și să-i spună

păsul. „Am să-i spun lui Nikolai Antonîci“, „Mi-a poruncit Nikolai Antonîci“, „M-a trimis Nikolai Antonîci“ — se auzea mereu prin școală.

Curînd mi s-a întîmplat și mie să rostesc aceste cuvinte.

Din ajun devenisem și eu un adevărat școlar. Toți copiii de la cămin au fost „supuși unui examen“, iar pe mine m-au trecut în clasa a doua. Mă plimbam agale pe coridor, gîndindu-mă cum ar fi mai nimerit să sărbătoresc evenimentul — să dau o raită pe malul rîului Moscova sau să plec în plimbare pe colinele Vorobiov ? — cînd, deodată, ușa cancelariei se deschise și Nikolai Antonîci îmi făcu semn cu degetul.

— Grigoriev, — îmi spuse el (era vestit prin faptul că cunoaște toți elevii din școală după nume), — tu știi unde stau ?

Am răspuns că știu.

— Dar, un lactometru, știi ce este ?

De astă dată am răspuns că nu știu.

— Uite, e un aparat care arată dacă și în ce măsură laptele e amestecat cu apă. Nu-i pentru nimeni o taină — aici, Nikolai Antonîci ridică degetul arătător — faptul că lăptăresele pun apă în lapte. Ei bine, cu lactometrul vezi îndată cîtă apă conține laptele. Înțelegi ?

— Da, înțeleg !

— Vreau să te duci pînă acasă la mine și să-mi aduci lactometrul.

Nikolai Antonîci așternu în grabă cîteva rînduri pe o foaie de hîrtie și apoi mă preveni :

— Dar vezi să fii cu băgare de seamă, să nu-l spargi. Lactometrul e de sticlă.

— N-am să-l sparg ! am rostit eu cu înflăcărare.

Nikolai Antonîci îmi spuse să dau biletul Ninei Kapitonovna. Eu nici nu bănuiam că Nina Kapitonovna este bătrîna din N. Dar nu ea a venit să-mi deschidă, ci altcineva — o femeie slabă, într-o rochie neagră și pe care n-o cunoșteam.

— Ce dorești, băiete ?

— M-a trimis Nikolai Antonîci.

Fără îndoială că femeia din fața mea era mama Katiei și fata bătrînei. Linia nasului vădea aceeași hotărîre la toate trei, și ochii erau la fel : închiși la culoare și plini de vioiciune. Numai că bunica și nepoata mi s-au părut mai voioase, pe cînd ea arăta tristă și îngîndurată.

— Lactometru ? făcu ea nedumerită, după ce-și aruncă ochii pe biletul adus de mine. Ah, da !

Se duse în bucătărie, de unde se întoarse îndată, ţinînd lactometrul în mînă. Cîtă dezamăgire! Lactometrul nu era decît un termometru obişnuit, numai puţin mai mare.

— N-ai să-l spargi?

— Cum să-l sparg!

Ţin minte foarte bine: ideea năzdrăvană de a cerceta zăpada cu lactometrul, ca să văd dacă-i sărată ori nu, mi s-a ivit în minte cam la vreo două minute după ce femeia aceea, care bănuiam că este mama Katiei, a trîntit uşa în urma mea.

Nici nu apucasem să cobor scara, şi mi-am înfundat mîna în buzunar, strîngînd cu putere lactometrul. Petka îmi spusese odată că zăpada e sărată. Acum, avînd asupra mea un lactometru, puteam să mă încredinţez. Oare Petka m-a minţit? Iată întrebarea ce mă frămînta! Trebuia să văd eu singur care-i adevărul.

Am ales un loc mai ferit, în spatele magaziei, lîngă o groapă de gunoi. În apropiere, pe zăpada bătătorită erau cîteva cărămizi clădite în chip de căsuţă; de la această căsuţă şi pînă la hambar stătea întins, pe ţepuşe, un fir de aţă neagră: se vede că nişte băieţi se jucau acolo de-a telefonul. M-am oprit lîngă căsuţa de cărămidă. Fără să ştiu de ce, am suflat în lactometru şi l-am vîrît numaidecît în zăpadă. Inima îmi bătea, să-mi spargă pieptul. Judecaţi şi dumneavoastră ce-am avut eu atunci în minte, căci după vreo trei minute am scos lactometrul şi, văzînd că nu arată nici o schimbare, l-am înfundat din nou în zăpadă, dar de astă dată răsturnat, cu capul în jos.

Un strigăt răsună în apropiere şi eu m-am întors imediat în direcţia de unde se auzise.

— Fugi, că sari în aer! ţipă un glas din magazie.

Totul s-a petrecut într-o clipă. O fetiţă cu paltonul descheiat ieşi ca o vijelie pe uşa magaziei şi se repezi cu iuţeala fulgerului spre mine. „Katka“! mi-am spus eu în gînd şi am dat să apuc lactometrul, dar Katia mă apucă zdravăn de mînă şi începu să mă tragă după ea. Am îmbrîncit-o, m-am împotrivit din răsputeri şi, pînă la urmă am căzut amîndoi în zăpadă.

Bum! Frînturi de cărămizi zburară prin aer. Înapoia noastră, zăpada se ridică într-un nor alb, acoperindu-ne de pulberea ei măruntă.

Eu mai fusesem o dată sub foc — în ziua cînd o înmormîntasem pe mama. Dar aici se petrecea ceva de neasemuit: dinspre groapa de gunoi răsunau nişte bubuituri prelungi, una după alta. După fiecare ridicam capul, iar Katka mă întreba, ascunzîndu-şi o tresărire: „Straşnic, nu?“

De îndată ce bubuiturile încetară, sării în picioare.

— Lactometrul! am strigat eu cuprins de spaimă, şi am început să fug cît mă ţineau picioarele spre groapă. Unde-i?

Pe locul unde înfundasem lactometrul în zăpadă, acum se căsca o groapă adîncă.

— Oare a explodat?

Katka şedea încă trîntită pe zăpadă, fără o picătură de sînge în obraji, dar cu ochii strălucitori.

— Zevzecule, gazul detonant[1] a exploadat! strigă ea cu dispreţ. Mai bine ţi-ai lua tălpăşiţa, fiindcă o să te agaţe miliţianul din post. A mai fost o dată pe-aici. Şi eu o şterg.

— Lactometrul! am repetat eu desperat simţind că mi se moaie glasul şi că un tremur îmi cuprinde toată faţa. Nikolai Antonîci m-a trimis după lactometru... L-am pus adineauri aici, în zăpadă... Unde să fie?

Katka se ridică în picioare. Era ger şi ea umbla fără căciuliţă. Avea părul negru, pieptănat cu cărare la mijloc şi împletit în două coade subţirele, dintre care uneia îi ţinea capătul între dinţi. Dar în clipa aceea nu-mi era aminte de ea, abia mai tîrziu m-am gîndit la toate acestea.

— Te-am scăpat de la moarte! rosti ea, trăgînd cu importanţă aerul pe nas. Nu pricepi, era să mori? Îmi datorezi viaţa. Ce-ai căutat lîngă gazul meu detonant?

Eu n-am răspuns nimic: simţeam că mă sufoc de ciudă.

— Şi află, — urmă Katka triumfătoare, — că aş fi scăpat şi o pisică dacă s-ar fi rătăcit pe-aici. Pentru mine era totuna...

Am dat să ies din curte fără să mai spun o vorbă. Unde să mă duc? La şcoală nu mai puteam să mă întorc — asta era limpede.

În poartă, Katka mă ajunse din urmă.

— Ei, tu, Nikolai Antonîci, strigă ea. Unde te duci? Să te plîngi?

M-am întors pe neaşteptate şi cînd i-am tras o palmă... Ah, cu cîtă sete i-am dat-o! Pentru toate o dată: pentru lactometrul pierdut, pentru nasul ei în vînt, pentru că nu puteam să mă mai întorc la şcoală şi pentru că m-a scăpat de la moarte atunci cînd n-a rugat-o nimeni.

Nici ea n-a stat însă cu mîinile în sîn: s-a tras un pas înapoi, să-şi facă vînt, şi mi-a dat un ghiont zdravăn între coaste. Atunci m-am văzut nevoit s-o apuc de coade şi s-o bag cu nasul în zăpadă. Dar, după o clipă, Katka era iar în picioare.

---

[1] Un amestec explozibil de oxigen şi hidrogen. (n. t.)

— N-a fost luptă dreaptă, mi-ai pus piedică, spuse ea cu însufleţire. Dacă nu-mi puneai piedică, îţi cîrpeam una, să mă ţii minte. Eu îi bat pe toţi băieţii din clasa noastră. În ce clasă eşti tu? Tu i-ai ajutat bunicăi s-aducă coşul de la piaţă? În clasa a doua?

— Da, într-a doua! am răspuns eu cu tristeţe.

Katka mă privi în faţă.

— Şi ce mare nenorocire dacă ai spart lactometrul? vorbi ea cu un aer dispreţuitor. Vrei să spun că l-am spart eu? Eu n-am să păţesc nimic. Stai aici şi aşteaptă-mă puţin.

Zicînd acestea, se depărtă în fugă şi se întoarse curînd. Acum avea nişte panglici împletite în păr şi părea alta — era foarte mîndră.

— I-am spus bunicăi de tine. Dormea cînd ai venit — zice că trebuia să pofteşti înăuntru. Tare s-a mai bucurat aflînd de lactometru. Era un chin pentru ea să-l cufunde în fiecare zi în lapte. Tot n-arăta exact! Astea-s scornelile lui Nikolai Antonîci. Bunica ştie singură, numai după gust, dacă laptele are apă ori nu.

Pe măsură ce ne apropiam de şcoală, Katka devenea tot mai înfumurată. Urcă scara cu capul dat pe spate, ţinînd pleoapele pe jumătate închise.

Nikolai Antonîci era în cancelarie, acolo unde-l lăsasem.

— Te rog să nu scoţi o vorbă, îi spun totul eu singur! murmurai eu, dar Katka îmi întoarse spatele, dispreţuitoare. O coadă, îndoită ca un arc, îi ieşea afară din căciuliţă.

De la convorbirea aceasta purced toate ciudăţeniile pe care le voi istorisi în cuprinsul capitolului următor.

Pe scurt, din clipa cînd Katka a trecut pragul cancelariei, Nikolai Antonîci — acelaşi Nikolai Antonîci pe care noi eram deprinşi să-l socotim stăpînul cel atotputernic al şcolii — pieri ca prin farmec. Acum aveam în faţă un nou Nikolai Antonîci, cu vorba şi zîmbetul mieros. El se apleacă peste birou, făcînd ochii mari şi ridicînd mereu din sprîncene, de parcă Katka ar fi spus cine ştie ce lucruri neobişnuite. Oare se temea Nikolai Antonîci de Katka?

— Nikolai Antonîci, dumneavoastră aţi trimis după lactometru? întrebă ea, arătîndu-mă nepăsătoare din ochi.

— Da, Katiuşa, eu am trimis.

— Prin urmare, e adevărat. Numai că eu am spart lactometrul.

Chipul lui Nikolai Antonîci deveni serios într-o clipă.

— Minte! am spus eu posac. Lactometrul a sărit în aer.

— Nu pricep nimic! Taci, Grigoriev! Katiușa, lămurește-mă tu cum stau lucrurile.

— N-am ce lămuri! răspunse Katka, dînd mîndră din cap. Am spart lactometrul și gata!

— Așa, care va să zică așa! Dar mie mi se pare că nu pe tine, ci pe băiatul acesta l-am trimis să aducă lactometrul! E adevărat?

— Și nu l-a adus, fiindcă l-am spart eu.

— Minte! am spus eu iarăși.

Katka mă fulgeră amenințător din ochi.

— Bine, Katiușa, să zicem că așa este! spuse Nikolai Antonîci, strîngînd din buze. Dar uite, la școală s-a adus laptele, și eu n-am lăsat să fie împărțit elevilor, vrînd să-mi dau seama de calitatea lui și să hotărăsc dacă și de azi înainte ne vom aproviziona de la aceeași sursă. Văd că am așteptat degeaba! Ba mai mult, că acest prețios aparat a fost spart, și încă în împrejurări necunoscute. Acum e rîndul tău, Grigoriev, să vorbești.

— Cîtă pisălogeală! Eu plec, Nikolai Antonîci! rosti Katka.

Nikolai Antonîci o privi în față, iar mie — nu știu de ce — mi s-a părut că în clipa aceea o urăște.

— Bine, Katiușa, tu pleacă dacă vrei! încuviință el cu duioșie în glas. Cu băiatul ăsta mai am de vorbit...

— Dacă-i așa, nu mai plec...

Katka se așeză pe un scaun și tot timpul cît am vorbit, ea și-a ros între dinți, plină de nerăbdare, capătul unei coade. Se înțelege că, dacă ar fi plecat, convorbirea mea cu Nikolai Antonîci nu s-ar fi sfîrșit în chip chiar atît de pașnic. Isprava cu lactometrul ne-a fost iertată. Nikolai Antonîci își aminti chiar că eu am fost trimis la școală ca un viitor sculptor. Iar Katka stătea și asculta cu o vădită luare-aminte.

Din ziua aceea ne-am împrietenit. Katiei îi plăcuse faptul că eu n-am lăsat să ia vina asupra ei și că atunci cînd am povestit întîmplarea, m-am descurcat — nici eu singur nu știu cum — fără să pomenesc o vorbă despre gazul detonant.

— Credeai c-am s-o pățesc, nu-i așa? mă întrebă ea, după ce am ieșit din clădirea școlii.

— Ihî!

— Păi, cum nu! Să vii pe la noi, că te-a chemat bunica.

VI

ÎN VIZITĂ

A doua zi dimineață m-am trezit stăpînit de un singur gînd: să mă duc în vizită ori nu? Două lucruri mă făceau să șovăi: întîi, pantalonii mei și apoi, Nikolai Antonîci. Aveam niște pantaloni nici scurți, nici lungi, cîrpiți în genunchi și deci nu tocmai arătoși, iar Nikolai Antonîci, directorul școlii noastre, era un om vrednic de temut. Dacă, tam-nisam, se apuca să mă întrebe ce caut eu la ei în casă? Cu toate acestea, de îndată ce-am sfîrșit cu lecțiile, mi-am văcsuit cizmele și mi-am udat părul zdravăn, ca să pot alege cărarea. Mă duc în vizită!

Cît de stîngaci am fost și cît de stînjenit m-am simțit!

Părul meu afurisit se tot ridica pe creștet, încît eram nevoit să-l netezesc mereu cu mîna umezită cu salivă. Nina Kapitonovna, care ne povestea ceva — mie și Katiei — îmi porunci pe neașteptate și cu asprime:

— Închide gura!

Ascultînd-o cum vorbește și stînd cu privirile ațintite la buzele ei, uitasem că nu se cuvine să stau cu gura deschisă.

Ceva mai tîrziu, Katka mi-a arătat casa. În prima odaie stătea ea împreună cu mamă-sa, într-a doua — Nikolai Antonîci, iar cea de a treia era sufrageria. Nikolai Antonîci avea pe birou o garnitură „din viața viteazului Ilia Muromeț" — după cum mi-a spus Katia. Într-adevăr, călimara înfățișa un cap bărbos cu cască, scrumiera era de modă veche rusească, din două mănuși încrucișate, și așa mai departe.

Casca era totodată și călimară, așa că Nikolai Antonîci muia penița chiar în tigva viteazului Muromeț. Mie, lucrul acesta mi s-a părut ciudat.

Între ferestre se afla un dulap pentru cărți. Nu văzusem niciodată atîtea cărți. Deasupra dulapului atîrna portretul unui marinar cu fruntea lată, bărbia voluntară și niște ochi albaștri, plini de vioiciune.

Același portret, dar ceva mai mic, l-am văzut și în sufragerie, iar unul și mai mic decît acesta, în odaie la Katia, deasupra pătucului ei.

— Tata! spuse Katka, privindu-mă pe sub sprîncene.

Și eu care credeam că Nikolai Antonîci este tatăl ei! De altfel, dacă i-ar fi fost tată, ea nu i-ar fi spus: Nikolai Antonîci. „Pesemne că-i este tată vitreg!", m-am gîndit eu, dar numaidecît am hotărît că lucrul acesta nu-i cu putință. Eu știam ce

înseamnează să ai tată vitreg... Nu, Nikolai Antonîci nu semăna de loc a tată vitreg...

Pe urmă, Katka mi-a arătat o busolă de marină — un aparat vrednic de întreaga luare-aminte. Pe un suport era fixată o circumferință de alamă, de care se afla prinsă un fel de farfurioară; în această farfurioară, sub un geam, se vedea tremurînd un ac. Oricum întorceai busola, chiar dacă o răsturnai cu fața în jos, poziția acului rămînea aceeași, iar capătul cu ancora arăta mereu spre nord.

— O busolă ca asta nu se sinchisește de nici o furtună! mă lămuri Katka.

— De unde-o ai?

— E un dar de la tata!

— Și unde-i acum tatăl tău?

Katka se încruntă:

— Nu știu!

„A divorțat și a părăsit-o pe mamă-sa!" hotărîi cu numaidecît. Asemenea fapte îmi erau cunoscute.

Am mai băgat de seamă că în toate odăile atîrnau pe pereți o mulțime de tablouri — după părerea mea, foarte frumoase și de valoare. Unul dintre ele mi-a plăcut nespus de mult: înfățișa un parc, cu o alee de pini largă și dreaptă, scăldată de razele soarelui.

— Ăsta-i Levitan! spuse Katka, cu o nepăsare voită, de domnișoară.

Pe atunci nu știam că Levitan este numele pictorului și am crezut că așa se numește locul înfățișat în tablou.

Curînd ne-a strigat bunicuța, poftindu-ne să bem ceai îndulcit cu zaharină.

— Va să zică așa, Alexandr Grigoriev, de ăștia îmi ești: ai spart lactometrul...

Pe urmă m-a rugat să-i povestesc despre N., să-i spun tot ce s-a mai petrecut pe acolo. Chiar și de poștă m-a întrebat.

— ... Și poșta cum e?

Aflînd că nu știu nimic despre o oarecare familie Bubencikov, se supără:

— Au grădina pe lîngă sinagoga evreiască! Cum așa? Nici măcar n-ai auzit de ea? Pun mîna-n foc c-ai șterpelit mere de acolo, cel puțin de o sută de ori!... Eu am plecat de mult din N.! oftă bunicuța, cuprinsă deodată de amărăciune. Dar n-am vrut să plec. Oh, doamne, eu n-am vrut să plec! Nikolai Antonîci e de vină... „Iată, am venit! spunea el. Dacă stați aici să așteptați ori nu, totuna este! Lăsăm adresa și dacă vor avea

nevoie de noi, ne vor găsi. N-am mai avut încotro: am vîndut toate lucrurile — uite, numai cu astea am rămas — și am venit încoace, la Moscova...

— Bunico! zise Katka cu amenințare în glas.

— Ei, ce-i?

— Iar începi?

— Fie, n-am să mai spun nimic... Nouă ni-i bine și aici.

N-am înțeles nimic din toată povestea: nici pe cine au așteptat, nici de ce acum le este totuna... Și bineînțeles că n-am întrebat nimic, cu atît mai mult, cu cît Nina Kapitonovna începuse între timp să vorbească despre altceva...

Așa mi-am petrecut vremea ca oaspete în locuința directorului nostru, de pe a 2-a Tverskaia-Iamskaia.

La plecare, Katka mi-a dat să citesc o carte: „Elena Robinson", iar eu i-am făgăduit pe cuvînt de onoare că n-am să-i îndoi coperțile și n-am să-i mîzgălesc foile.

VII

TATARINOVII

Tatarinovii nu aveau o femeie de serviciu și Ninei Kapitonovna, mai cu seamă din pricina bătrîneții, îi venea destul de greu să vadă singură de casă. Am început să-i fiu de ajutor. Aprindeam focul, spărgeam lemne și uneori spălam împreună vasele. Dușmană neîmpăcată a moliilor, Nina Kapitonovna se apuca pe negîndite să întindă lucrurile la aer prin curte și nici treaba asta nu se făcea fără mine. De pe un maidan din apropiere am adus cîteva cărămizi și am reparat soba din sufragerie, care scotea fum. Într-un cuvînt, plăteam cu prisosință mîncarea de pește ori de mei cu care mă ospăta bunicuța. La drept vorbind, nici nu prea aveam nevoie de o asemenea răsplată. Îmi plăcea la ei. Casa Tatarinovilor era pentru mine un fel de peșteră a lui Ali-Baba, cu toate comorile, primejdiile și tainele ei. Bunicuța reprezenta comoara; Maria Vasilievna — taina; iar Nikolai Antonîci — primejdiile și necazurile.

Maria Vasilievna putea să fie văduvă și putea să nu fie. Odată am auzit-o pe Nina Kapitonovna spunînd despre ea cu un oftat: „Nici văduvă, nici măritată!"... Toate acestea mi se păreau cu atît mai ciudate, cu cît Maria Vasilievna își plîngea

bărbatul. Umbla întotdeauna îmbrăcată în negru ca o călugăriță. Era și studentă la medicină. Pe atunci și asta mi se părea ciudat căci, după credința mea, mamele nu trebuiau să învețe. Erau zile cînd nu scotea o vorbă și nu se ducea nicăieri: nici la facultate, nici la slujbă (avea și slujbă); se așeza cu picioarele ghemuite pe divan și fuma. „Mamei i-e dor!" spunea Katia, și toți ai casei se posomorau și se supărau din te miri ce unul pe altul.

Cît despre Nikolai Antonîci — așa cum am priceput foarte curînd — nici pomeneală să fie soțul Mariei Vasilievna. În ciuda celor patruzeci și cinci de ani ai săi, era burlac în lege.

— Ce ți-e Nikolai Antonîci? am întrebat-o odată pe Katka.

— Nimic!

— Mă mințea desigur, fiindcă atît ea cu mamă-sa, cît și Nikolai Antonîci, purtau același nume de familie. Katiei, el îi era unchi de-al doilea, dar cu toate astea nimeni din casă nu-i arăta prea multă dragoste. Lucrul acesta mi se părea ciudat, mai ales că Nikolai Antonîci se purta față de toți nespus de atent, ba chiar prea atent.

Bătrînei îi plăcea să se ducă la cinematograf și nu lăsa să-i scape un film. Nikolai Antonîci se îngrijea din vreme de bilete și o însoțea de fiecare dată la cinematograf. Cînd se întorceau acasă, la cină, bunicuța povestea cu însuflețire subiectul filmului (în aceste clipe semăna nespus de mult cu Katka), iar Nikolai Antonîci o asculta răbdător, deși văzuseră împreună filmul.

De altfel, bunicuța îl compătimea. Într-o zi, pe cînd Nikolai Antonovici își dădea o pasiență, stînd cu capul lăsat în piept și bătînd îngîndurat darabana cu degetele pe tăblia mesei, ea îl privea cu ochii plini de milă.

Maria Vasilievna — iată cine se purta dușmănos față de Nikolai Antonîci! Și ce nu făcea el pentru dînsa! Îi aducea bilete de teatru, mulțumindu-se să rămînă singur acasă, fără să o însoțească, îi oferea flori. Și odată l-am auzit rugînd-o să părăsească slujba, ca să-și poată îngriji sănătatea. Tot atît de atent se purta Nikolai Antonîci și cu oaspeții Mariei Vasilievna. Dacă venea cineva în vizită, apărea și el numaidecît. Nespus de prietenos și plin de voie bună, lega din te miri ce conversația, întreținînd neobosit oaspeții... În tot acest timp, Maria Vasilievna ședea încruntată pe divan și fuma.

Foarte politicos se arăta Nikolai Antonîci atunci cînd venea în vizită Korabliov. Fără îndoială socotea că „Mustăți" este oaspetele lui, fiindcă de fiecare dată îl poftea în odaie la el ori în

sufragerie și nu-l lăsa nici să pomenească despre treburile școlii. Ce-i drept, venirea lui Korabliov însuflețea pe toți ai casei, dar mai cu seamă pe Maria Vasilievna. Ea îmbrăca o rochie nouă, cu gulераș alb, așeza masa și trebăluia voioasă prin casă, fiind parcă și mai frumoasă, ba uneori, cînd Korabliov își pieptăna mustățile la oglindă și se apuca să-i facă bătrînei o curte gălăgioasă, chiar rîdea. Nikolai Antonîci rîdea și el, dar pălea de fiecare dată. Avea ciudățenia asta : de cîte ori rîdea, tot sîngele îi pierea numaidecît din obraji.

Pe mine nu mă iubea, și multă vreme nici n-am bănuit-o. La început se mira văzîndu-mă mereu prin casă, apoi a început să se încrunte, iar cînd mă întîlnea trăgea aerul pe nas nu știu cum, într-un fel neplăcut. În cele din urmă s-a apucat să-mi facă morală.

— Cum ai spus „mulțumesc" ? (Mă auzise mulțumind bunicuței). Știi tu ce înseamnează acest cuvînt : „mulțumesc" ? Bagă bine de seamă : de știința ori de neștiința ta și de felul cum vei înțelege acest cuvînt, depinde ca să pășești în viață pe o cale sau alta. Noi trăim în societate, și una din pîrghiile cele mai de seamă ale societății este sentimentul recunoștinței. Am avut un văr, poate știi. Ei bine, în cursul vieții lui, l-am sprijinit de nenumărate ori, atît din punct de vedere moral, cît și material. Pînă la sfîrșit s-a dovedit însă un ingrat... Rezultatul ? Ingratitudinea aceasta a avut urmări dezastruoase asupra soartei lui.

Pe cînd îl ascultam, am început — nu știu cum — să simt că am pantalonii peticiți. Adevărat, eram un băiețaș plăpînd și foarte palid, neîngrijit, în picioare cu niște cizme ca vai de lume. Ei erau bogați — eu, sărac lipit. Ei deștepți... eu, un prost de rînd. Aveam la ce să mă gîndesc.

Trebuie să spun că Nikolai Antonîci nu vorbea numai față de mine despre vărul lui. Subiectul acesta era tema lui preferată de discuție.

Spunea că i-a purtat de grijă încă din anii copilăriei, de pe vremea cînd verișorul lui se afla la Gheniceska, pe malul Mării de Azov. Băiatul se trăgea dintr-o familie de pescari săraci și ar fi rămas și el pescar ca tatăl, bunicul și toți strămoșii lui, pînă într-a șaptea generație. „Văzînd însă că este deosebit de înzestrat și însetat de învățătură", l-a adus din Gheniceska la Rostov-pe-Don, unde s-a străduit din răsputeri să obțină primirea lui în școala de navigație. Iarna îi plătea „alocația lunară", iar vara intervenea să fie angajat ca marinar pe vapoarele care circulau între Batum și Novorossisk. Cu sprijinul său nepreceupețit, băiatul a intrat apoi ca voluntar într-unul din echipajele

flotei, dînd mai tîrziu examen de sublocotenent de marină. După aceea, Nikolai Antonîci i-a obținut cu multă greutate aprobarea de a urma cursurile școlii de marină, iar la absolvirea școlii, cînd a trebuit să-și facă uniformă, l-a ajutat iarăși, dăruindu-i banii necesari. Într-un cuvînt, l-a sprijinit foarte mult, din care pricină, firește, îi plăcea să-și amintească mereu de el. Nikolai Antonîci povestea toate acestea amănunțit, iar cele două femei îl ascultau cu venerație.

Nu știu de ce, dar mie mi se părea că în aceste clipe amîndouă se simt vinovate și parcă îndatorate față de Nikolai Antonîci, pentru tot ce-a făcut el spre a veni în ajutorul acestei rude.

Această îndatorire exista într-adevăr, căci vărul cel nerecunoscător și pe care Nikolai Antonîci îl numea ba „decedat", ba „dispărut fără nici o urmă", nu era altul decît soțul Mariei Vasilievna — deci tatăl Katiei. Mai înainte, lucrurile din casă îi aparținuseră lui, dar acum ele aparțineau Mariei Vasilievna și Katiei. Tot ale lor erau și tablourile pentru care, după spusele bunicuței, „Tretiakovka dădea bani buni", dimpreună cu o „poliță de asigurare" la ordinul căreia ar fi trebuit să se încaseze opt mii de ruble, de la o bancă din Paris.

Dintre toți ai casei, Katka lua cel mai puțin în seamă aceste lucruri complicate, cum făcea de altfel și în ce privește relațiile dintre cei mari. Ea avea preocupările ei proprii, mult mai însemnate. Coresponda cu două prietene rămase la N, iar scrisorile primite le pierdea peste tot, așa că oricine le putea citi, bineînțeles, dacă nu-i era lene s-o facă. Uneori se întîmpla ca scrisorile acestea să ajungă chiar și în mîna musafirilor. Katka le scria acestor prietene întocmai ce-i scriau și ele. Una, de pildă, îi scria că într-o noapte a visat că și-a pierdut ghiozdanul, cînd deodată îl vede pe Mișka Kupțov — „ți-aduci aminte, ți-am mai spus eu de el" — venind spre ea cu ghiozdanul în mînă. În scrisoarea de răspuns, Katka arăta că a avut și ea un vis asemănător: se făcea că a pierdut ceva... parcă șorțulețul, parcă o fundă (deci altceva, nu ghiozdanul), iar Șurka Golubențev — „ți-aduci aminte, ți-am spus eu de el" — a găsit și i-a adus numaidecît lucrul acela. Dacă prietena scria că a fost la cinematograf, Katka se grăbea să-i dea de știre același lucru, chiar dacă stătuse toată vremea acasă. Mai tîrziu mi-am dat seama că amîndouă prietenele ei erau mai mari de ani și că din pricina asta Katka se străduia să le imite în totul.

În schimb, cu fetele din clasa ei, se purta destul de aspru. Îi plăcea mai cu seamă să poruncească unei fetițe pe care o

strigă Kiren — de altfel, toţi din casa lor se deprinseseră să o strige aşa. Kiren nu prea se dădea-n vînt după cărţi, şi Katka se făcea foc din pricina asta.

— Kirka, tu ai citit Dubrovski?

— Am citit.

— Minţi!

— Să mă stupi în ochi, dacă mint!

— Ei bine, atunci spune-mi: de ce nu s-a măritat Maşa cu Dubrovski?

— Ba, s-a măritat!

— Auzi la ea!

— Păi, eu aşa am citit, că s-a măritat!

Tot aşa a vrut Katka să mă încerce şi pe mine, cînd i-am adus „Elena Robinson", cartea pe care mi-o dăduse s-o citesc. Dar n-a nimerit-o! Ori de unde începea, eu duceam mai departe firul povestirii, fără să mă împiedic de loc. Cum nu-i prea plăcea să se mire, se mulţumea să spună numai atît:

— Ai tocit-o ca un graur!

Bănuiesc că ea nu se socotea cu nimic mai prejos de Elena Robinson, fiind încredinţată că dacă s-ar afla cumva în aceleaşi împrejurări grele s-ar purta tot atît de curajos. Dar, după părerea mea, atunci cînd te pregăteşti să înfrunţi o viaţă atît de puţin obişnuită, nu-ţi este îngăduit să stai ceasuri întregi în faţa oglinzii — cu atît mai mult cu cît pe insulele pustii nu există nici măcar un ciob de oglindă. Şi Katka — slavă domnului! — stătea berechet la oglindă.

În iarna aceea, cînd eu am început să mă duc aproape în fiece zi la Tatarinovi, pe Katka o pasionau exploziile. Avea degetele întotdeauna negre şi arse, şi toată fiinţa ei răspîndea în jur un miros asemănător cu acela pe care-l răspîndea Petka pe vremuri: miros de capsule şi de fum de praf de puşcă. Sarea lui Berthollet se găsea pînă şi printre filele cărţilor pe care mi le dădea să le citesc. Într-o bună zi însă, Katka a pus capăt pe neaşteptate pasiunii ei pentru explozii. În ziua aceea se apucă să citească „Un secol de descoperiri"..

Era o carte minunată, cuprinzînd biografiile neînfricaţilor navigatori şi cuceritori din secolul al XV-lea şi al XVI-lea (Cristofor Columb, Fernando Cortez şi alţii), scrisă cu un nestăvilit entuziasm faţă de aceşti mari oameni. Văd parcă şi astăzi portretele lor ovale, pe fondul unor tablouri cu corăbii în zare.

Amerigo Vespucci, al cărui nume îl poartă America, bărbos, înalt şi viclean, ţinînd un compas pe o carte deschisă, era înfăţişat în faţa globului pămîntesc. Vasco Nunez de Balboa, în

cuirasă, cu platoşă şi o cască împodobită cu o pană, stătea în apă pînă la genunchi. Mie mi se părea că-i un oarecare Vaska, rus de-al nostru, ajuns pînă la Oceanul Pacific!

Şi eu mă simţeam atras de cartea asta. Dar Katka o visa, pur şi simplu! Umbla ca adormită şi parcă nu se trezea decît pentru a da de ştire că „însoţit de cele mai bune urări ale băştinaşilor, Cortez a pornit la drum şi după cîteva zile a intrat în capitala cu populaţie numeroasă a incaşilor."

Pisica din casă, care pînă în clipa cînd această carte a ajuns în mîinile Katici, se numea, simplu, Vasena, fu botezată „Iptakciuhuatl", numai pentru că în Mexic exista o culme muntoasă şi acoperită de păduri, cu acest nume. Numele unei alte culmi muntoase — Popocatepetl — Katka încercă să-l dea Ninei Kapitonovna, dar nu izbuti, fiindcă bătrîna nu-i răspundea decît dacă-i zicea „bunico".

Într-un cuvînt, dacă Katka regreta ceva din tot sufletul, apoi regreta că n-a cucerit ea însăşi Mexicul şi că altcineva — şi nu ea — a descoperit şi subjugat Peru.

Dar Katka avea tot viitorul înainte. Şi eu ştiam la ce gîndeşte: voia să ajungă căpitan de vapor!

VIII

TEATRUL ŞCOLAR

Eram încredinţat că nu pot să mă aştept la nici un rău de la prietenia cu familia Tatarinov.

Totuşi, nu trecu nici o jumătate de an şi am fost dat afară din casa lor...

Totul se trage de la spectacolul dat de şcoală. Iar teatrul şcolar s-a născut o dată cu vorbele lui Korabliov, care ne-a dat de ştire voios într-o oră de clasă că în sala de festivităţi a şcolii va avea loc un spectacol.

Vremea cînd Kovîcika propunea la adunarea elevilor dintr-a cincea să se boicoteze orele profesorului poreclit „Mustăţi", fusese de mult dată uitării. Nimeni nu se mai supăra pe motiv că dascălul nostru de geografie are picioarele lungi, nici de punctualitatea lui şi nici chiar de faptul că-i plăcea „să-şi bage nasul în treburile altora", obicei pe care i-l ştia acum toată lumea. Una i se iertă pentru că a văzut fachiri în India, iar restul pentru că

a mîncat ouă clocite în China. De astă dată, Korabliov născocise altceva: un spectacol dat de școală!

Pentru teatru trebuiau regizori, actori, pictori, tîmplari, croitorese, decoruri, și se văzu deodată că printre elevii școlii se găsește cîte unul priceput în fiecare din aceste meserii. Ba și un poet-dramatic ieși la iveală: Nastea Scekaceva.

Mărturisesc cu părere de rău că nu-mi amintesc prea bine tragedia „A sosit ceasul" — piesa cu care teatrul nostru și-a inaugurat activitatea. Subiectul era cam așa: o baroneasă fără copii ia un copil de suflet, fără să știe că este evreu. Acest lucru îl știe însă dădaca — un personaj negativ, o șantajistă — care cere bani baronesei, amenințînd-o că altfel va spune lumii întregi rușinea ei. Anii trec, copilul devine om mare și vrea să se însoare, și de aici se dezlănțuie și tragedia.

Cam ciudat era faptul că Ivan Pavlovici (așa se numea Korabliov) încredința rolurile principale băieților rău văzuți în școală și la care nimeni nu mai trăgea nădejde să se îndrepte. În tragedia „A sosit ceasul", rolul copilului de suflet — personaj pozitiv, cu un caracter nobil — fu jucat de Grișka Faber, spaima pedagogilor și capul răutăților și al bătăilor. A jucat bine Grișka, numai că prea zbiera. L-au chemat de unsprezece ori la rampă. Stătea în culise leoarcă de sudoare și tremurînd de emoție: nu-i venea să creadă că el este cel chemat pe scenă și aplaudat. Grișka deveni celebru! Curînd însă, faimosul actor începu să-și dea niște aere grozave. În schimb se lăsă de bătăi...

Într-un cuvînt, teatrul avu o înrîurire cu totul neașteptată în școala noastră. Băieții care veneau la școală mai mult ca să înfulece decît să învețe — după cum spunea Korabliov — s-au trezit pe neașteptate în relații de muncă.

Pot să spun fără nici o exagerare că teatrul nostru era un teatru admirabil. Plecam chiar și în turnee pe la alte școli.

În fiecare zi ne făceam drum pe la Korabliov — el stătea pe Vorotnikovskaia — și ascultam actorii noștri repetîndu-și rolurile. Cît despre Grișka Faber, pe el puteai să-l auzi și din curte, fără să mai intri în casă.

În genere, teatrul nostru școlar era ceva foarte interesant. La început, eu lipeam afișe, și după puțin timp am început să le și desenez. Unul dintre ele înfățișa un papagal verde și mi-a reușit atît de bine, încît Korabliov mi l-a cerut, ca să-l aibă amintire.

Despre Școala-comună nr. 4 începu să se vorbească prin Moscova, iar în Școala-comună nr. 4 începu să se vorbească despre Korabliov — regizorul principal, machiorul și decoratorul teatrului. În plus, fetele din ultimele clase descoperiră dintr-o dată că

Ivan Pavlovici Korabliov este frumos... Nu chiar un făt-frumos, dar oricum un bărbat interesant!

În fond, chiar așa și era! Korabliov cel uscățiv părea într-adevăr un om interesant, zvelt, mai cu seamă atunci cînd venea la școală în costumul cel nou, gri, fumînd dintr-o țigaretă și netezindu-și surîzător mustățile.

Nu știu dacă teatrul nostru a plăcut și celorlalți profesori. La fiece premieră, Nikolai Antonîci ședea în rîndul întîi de scaune și aplauda mai tare decît toți, ceea ce însemna că-i place. Dar mi se pare că în sinea lui nu prea era mulțumit, fiindcă de la o vreme numele lui Korabliov începu să se audă prin toată școala: „Am să-i spun lui Ivan Pavlîci"; „M-a trimis Ivan Pavlîci" și așa mai departe. Da, nu avea nici un rost să i se povestească mereu cît de bun se dovedește Korabliov.

Nikolai Antonîci asculta totul cu luare-aminte, frămîntîndu-și degetele, rîdea și se făcea palid la față.

Și deodată s-a produs catastrofa.

IX

KORABLIOV FACE O CERERE ÎN CĂSĂTORIE. O DATORIE PEDAGOGICĂ

Asta s-a întîmplat într-o duminică. Familia Tatarinov avea musafiri la masă și stătea în așteptarea lor. Katka se căznea să deseneze „Prima întîlnire a spaniolilor cu indienii", după o ilustrație din cartea „Un secol de descoperiri", în timp ce pe mine Nina Kapitonovna mă mobilizase la bucătărie. Bunicuța era tare tulburată: trăgea fără încetare cu urechea la zgomotele din jur și-mi spunea într-una:

— Ssst... auzi, soneria!

— S-aude de pe stradă, Nina Kapitonovna!

Însă ea rămînea într-o veghe încordată.

În cele din urmă plecă în sufragerie, unde uită de sonerie, așa că a trebuit să deschid eu. În ușă — Korabliov, într-un pardesiu de culoare deschisă și cu o pălărie la fel. Era pentru prima oară cînd îl vedeam așa gătit.

Korabliov mă întrebă dacă Maria Vasilievna este acasă, și glasul lui tremură puțin.

— Da, e acasă! am răspuns eu.

El mai zăbovi cîteva clipe pînă să-şi scoată pardesiul, şi apoi trecu în odaia Mariei Vasilievna. O văzui pe Nina Kapitonovna străbătînd sufrageria în vîrful picioarelor şi intrînd în bucătărie. De ce mergea în vîrful picioarelor ? Şi de ce avea un aer atît de tainic ?

Din clipa aceea, treaba noastră la bucătărie a mers din cale-afară de prost. Nina Kapitonovna curăţa cartofi, dar scăpa într-una cuţitul din mînă. Spunea că are nevoie ba de un lucru, ba de altul şi trecea grăbită în sufragerie, numai că de fiecare dată se întorcea cu mîna goală şi lua să cureţe un alt cartof. Şi pînă la urmă s-au adunat în paner o mulţime de cartofi numai pe jumătate curăţiţi. Am rămas foarte nedumerit văzînd-o cum ia un cartof, numai pe jumătate curăţat, cum îl taie mărunt, şi cum îl aruncă apoi, gînditoare, în supă. Pesemne că o frămînta ceva. Dar, ce anume ? Am aflat foarte curînd : Nina Kapitonovna nu era dintre aceia care ştiu să păstreze o taină.

La început, ea se întorcea în bucătărie tăcută, mulţumindu-se doar să dea din mîini. Semnele acestea misterioase puteai să le tălmăceşti cam aşa :

„Doamne, dumnezeule, oare ce va fi ?"

Mai apoi începu să mormăie, şi pînă în cele din urmă oftă şi vorbi. O noutate nemaipomenită : Korabliov venise la Maria Vasilievna să-i ceară mîna. Bineînţeles, eu ştiam ce voia să însemne aceste cuvinte : „să-i ceară mîna". Korabliov dorea adică să o ia de soţie pe Maria Vasilievna, şi acum venise să o întrebe dacă ea consimte sau nu.

Sînt încredinţat pe deplin că dacă n-aş fi fost acolo, în bucătărie, Nina Kapitonovna ar fi dezbătut chestiunea cu cratiţele şi cu oalele ei. N-o răbda inima să tacă şi pace !

— El spune : „Îţi voi dărui totul, viaţa mea !" îmi dădu bunicuţa de ştire, întorcîndu-se pentru a treia sau a patra oară din sufragerie. „N-am să precupeţesc nimic..."

Am întrebat-o într-o doară :

— Zău ?

— „N-am să precupeţesc nimic !" repetă solemn Nina Kapitonovna. „Văd bine ce viaţă trăieşti dumneata"... Nu-i de loc de invidiat... Şi mi-e greu să stau de o parte şi să privesc.

Bunicuţa se apucă să cureţe un cartof, dar după o clipă trecu din nou în sufragerie. De astă dată se întoarse cu ochii umezi.

— Spune că a dorit întotdeauna să aibă un cămin ! mă vesti ea. „Am fost mereu singur, iar azi n-am nevoie de nimeni, decît

numai de dumneata. Împărtăşesc de multă vreme nenorocirea care v-a încercat". Uite, cam aşa.

Ultimele cuvinte erau ale Ninei Kapitonovna. După vreo zece minute, ea ieşi din bucătărie, şi cînd se întoarse avea nedumerirea cea mai adîncă întipărită pe faţă.

— „M-au obosit aceşti oameni"... repetă ea cuvintele lui Korabliov, clipind fără încetare. „Nu mă lasă să lucrez... Ştiţi despre cine vorbesc... Credeţi-mă, este un om îngrozitor..."

Bunica oftă şi se aşeză pe un scaun.

— Nu, ea nu-l ia de bărbat! E prea amărîtă, iar el prea în vîrstă.

Nu ştiam ce să răspund şi am întrebat într-o doară, ca şi mai înainte :

— Zău ?

— „Credeţi-mă, este un om îngrozitor"... repetă îngîndurată Nina Kapitonovna. Tot ce se poate! Doamne-ajută! Ce nu se poate pe lumea asta!

Eu şedeam liniştit şi ascultam, uitînd cu desăvîrşire că trebuie să pregătim masa de prînz. Apa în care pluteau cartofii fierbea în clocote de mult, şi băşici albe de spumă se rostogoleau pe plită.

Bunicuţa îşi făcu iarăşi drum în sufragerie, unde rămase de astă dată cam vreun sfert de ceas. Iar cînd se întoarse, închise ochii şi îşi împreună palmele cu zgomot.

— Nu l-a luat! mă vesti ea. L-a refuzat. Doamne-ajută! Ce om!

Mie mi se părea că nici ea singură nu ştie prea bine dacă trebuie să se bucure sau să fie tristă pentru că Maria Vasilievna l-a refuzat pe Korabliov.

— Păcat! am spus eu. Nina Kapitonovna mă privi mirată. Putea foarte bine să-l ia, — am adăugat, — e încă tînără...

— Nu mai bate cîmpii! mi-o reteză bunicuţa supărată.

Trecu pe neaşteptate în antreu, încruntată şi cu un aer plin de importanţă vrînd să-l vadă la plecare. Korabliov era alb ca varul la faţă.

Maria Vasilievna stătea în pragul odăii şi-l privea în tăcere cum se îmbracă. Avea ochii roşii, însemnă că a plîns.

— Sărmanul, sărmanul! murmura Nina Kapitonovna ca pentru sine.

Korabliov sărută mîna bunicuţei, iar bunicuţa îl sărută pe frunte, lucru pentru care ea fu nevoită să se înalţe în vîrful picioarelor, iar el trebui să se aplece.

— Ivan Pavlovici, dumneata ești prietenul meu, prietenul nostru! vorbi solemn Nina Kapitonovna. În casa noastră ești ca în casa părintească — să nu uiți lucrul acesta. Ești cel mai bun prieten al Mașei... știu eu... Și ea o știe!

Korabliov se înclină în tăcere și plecă. Mie îmi părea rău de el. Nu puteam să-mi dau seama de ce l-a refuzat Maria Vasilievna: după părerea mea, ei doi ar fi fost o pereche potrivită...

Pesemne, bunicuța se aștepta ca Maria Vasilievna să o cheme și să-i povestească totul, de-a fir-a-păr: cum a rugat-o Korabliov să-i fie soție, cum ea l-a refuzat... Însă Maria Vasilievna răsuci cheia în broască, iar noi o auzeam cum se plimbă în lungul și-n latul odăii...

Katka, care sfîrșise de desenat „Prima întîlnire a spaniolilor cu indienii", ținea morțiș să-i arate desenul mamei sale, dar Maria Vasilievna nu-i deschise și-i spuse de după ușă: „Mai tîrziu, fetițo dragă!"

După plecarea lui Korabliov, în casă se înstăpîni urîtul, iar cînd apăru Nikolai Antonîci, foarte bine dispus, și ne anunță că la masă nu vor fi trei, ci șase invitați, se făcu parcă și mai urît.

Nina Kapitonovna nu avu încotro și trebui să se apuce cu nădejde de treabă. Chiar și Katka fu chemată să ne dea o mînă de ajutor: ea urma să taie cu gura paharului aluatul pentru colțunași. La început se arătă foarte harnică: se înroși la față de plăcere și se mînji cu făină pe vîrful nasului, pe păr... Curînd însă se plictisi și hotărî că nu mai taie aluatul cu paharul, ci cu o călimară veche, astfel ca formele să nu mai iasă rotunde, ci în formă de stea.

— Pentru frumusețe, bunicuțo! o imploră Katka pe Nina Kapitonovna.

Văzînd că nu-i chip s-o înduplece, își adună deodată steluțele și spuse că-și va pregăti colțunași aparte, numai pentru ea. Ce mai vorbă: mai rău ne încurca!

Șase invitați la masă! Cine să fie? Mă uitam din bucătărie și-i număram. Cel dintîi a venit directorul nostru de studii, Rujicek, poreclit în școală „Nobilul Faddei". Nu pricepeam de unde pînă unde s-a pomenit el cu porecla asta, fiindcă toți știau foarte bine care-i noblețea lui!

Pe urmă apăru profesorul Liho— gras, chel și cu o scăfîrlie lunguiață, la vederea căreia te pufnea rîsul. După el mai veni cineva, apoi alți cîțiva profesori. Printre aceștia era și nemțoaica (tot ea era și franțuzoaica, fiindcă preda atît germana, cît și franceza), precum și Serafima noastră, cu ceasul ei mititel prins pe piept. Ultimul intră zorit în sufragerie Vozcikov, dintr-a opta.

Vozcikov era întruchiparea leadoveanului: umbla întotdeauna îmbrăcat cu grijă, iar pe paftaua centurii lui puteai citi: S.R.L.M., adică Şcoala reală Leadov, Moscova. El era reprezentantul claselor superioare în consiliul şcolar.

Într-un cuvînt, în sufragerie se adunase aproape tot consiliul şcolar. Ciudat lucru: să pofteşti la masă aproape tot consiliul şcolar!

Eu şedeam la bucătărie şi ascultam tot ce se vorbea. Întîi se auzi glasul lui Liho. El vorbi despre „produsele alimentare" şi dădu celorlalţi de ştire că foarte curînd vor ieşi bani noi. Un funt de unt, care astăzi costă paisprezece milioane de ruble, o să-l cumperi mîine cu numai douăzeci de copeici, aşa ca înainte de război. Un portar care primeşte astăzi zece milioane de ruble, va primi mîine numai zece copeici, „şi el îţi va mulţumi, salutîndu-te pînă-n pămînt."

— Şi eu, proasta de mine, am vîndut mai ieri o faţă de masă pentru două sute treizeci de milioane! se tîngui Serafima Petrovna.

Pe urmă se discută despre Korabliov. Asta-i bună!

„S-a dovedit că se linguşeşte pe lîngă autorităţile sovietice". „Vrea atît de mult să «parvină», încît nu mai ştie ce să facă." „Îşi căneşte mustăţile." „Ideea năstruşnică cu teatrul, extrem de dăunătoare, a pus-o în practică numai ca să „«cîştige popularitate»". „A fost însurat şi a băgat-o pe nevastă-sa în mormînt." „Pe la şedinţe varsă «lacrimi de crocodil...»"

Eu nu ştiam ce înseamnează aceste cuvinte „lacrimi de crocodil", dar în clipa aceea l-am avut înaintea ochilor pe Korabliov, aşa cum a ieşit din odaia Mariei Vasilievna: palid, cu mustăţile pleoştite, de păreau lipite, şi mi-am dat seama deodată că toţi cei de la masă mint. Şi în privinţa teatrului, şi în privinţa soţiei sale, şi în privinţa „lacrimilor de crocodil" — oricare ar fi fost înţelesul acestor cuvinte. Ei toţi erau duşmanii lui Korabliov, şi despre ei îi spusese el Mariei Vasilievna cu cîteva ceasuri mai înainte: „M-au obosit aceşti oameni. Nu mă lasă să lucrez".

Pînă la cuvintele „lacrimi de crocodil", vorbele lor mai puteau fi crezute; auzind însă glasul lui Nikolai Antonîci, am înţeles deodată că aceasta nu era o simplă discuţie, ci un complot în lege. Ei voiau să-l alunge pe Korabliov din şcoală.

Nikolai Antonîci începu pe departe:

Pedagogia, în numărul factorilor educativi externi, prevede întotdeauna şi arta...

Apoi trecu la Korabliov, căruia înainte de toate mărturisi că trebuie „să-i recunoască talentele".

— ...Să zicem că pe noi nu ne interesează cauzele care au pricinuit moartea soției lui. Pe noi nu ne interesează decît gradul de influență pe care-l are asupra copiilor. Pe noi ne îngrijorează calea vătămătoare pe care Ivan Pavlovici îndrumează elevii școlii. Și din acest punct de vedere sîntem datori să procedăm așa cum ne poruncește datoria noastră de pedagogi — datoria de loaiali cetățeni sovietici!

Nina Kapitonovna începu din senin să zăngăne cu farfuriile, împiedicîndu-mă să aud la ce anume faptă îl îndeamnă pe Nikolai Antonîci datoria lui de pedagog. După puțin timp, cînd bunicuța intră în sufragerie ca să servească la masă felul următor, discuția generală mă făcu să înțeleg lămurit planul lor.

In primul rînd, la apropiata întrunire a consiliului școlar urma să i se propună lui Korabliov „a-și restrînge activitatea numai la predarea geografiei și în limitele prevăzute de programă". In al doilea rînd, cu acest prilej, activitatea lui urma să fie apreciată drept o „vulgarizare a ideei de educație muncitorească". În al treilea rînd, teatrul școlar urma să fie închis. În plus se mai hotărîră încă două lucruri asemănătoare. Korabliov, bineînțeles, se va simți jignit și-și va da demisia. Va face adică întocmai cum a prevăzut Nobilul Faddei: „Drum bun, cărare bătută!"

Hotărît, era o uneltire murdară. Mă miram numai cum de rabdă Nina Kapitonovna și nu se amestecă în discuție. Curînd am înțeles cum stau lucrurile: cînd a dus la masă felul doi, bunicuței a început să-i pară rău că Maria Vasilievna l-a refuzat pe Korabliov. La altceva nu se mai gîndea. Nu mai auzea nimic din ce se vorbea în jur, mormăia, ridica din umeri și odată rosti chiar cu glas tare:

— Care va să zică, așa! De maica ta nu mai ții astăzi seamă!

Se vede că era supărată fiindcă Maria Vasilievna nu ceruse și sfatul ei mai înainte de a-l refuza pe Korabliov...

Musafirii plecaseră și eu tot nu mă puteam hotărî ce să fac. Mare ghinion! Tocmai astăzi venise și Korabliov cu cererea lui în căsătorie! Mai bine ședea acasă! Așa aș fi putut să-i povestesc Mariei Vasilievna tot ce-am auzit. Acum însă mă simțeam oarecum stingherit, ba chiar îmi era cu neputință să o fac; Maria Vasilievna nu venise la masă și stătea închisă în odaie, fără să primească pe nimeni. Katka se apucă să-și facă lecțiile. Nina Kapitonovna spuse că abia se mai ține pe picioare de somn, se lungi pe pat și adormi într-o clipă. Eu am oftat, mi-am luat rămas bun și am plecat.

X

„SCRISOARE DE REFUZ"

Iafet cel șchiop, omul de serviciu de la cămin, venise în două rînduri să vadă dacă dormim și dacă nu cumva ne ținem de joacă.

Pe coridor ardea lumina de noapte. Valka Jukov adormise; în somn, pleoapele-i tremurau ca la un cîine: cine știe, poate că el visa niște cîini! Romașka sforăia de zor. Numai eu singur nu închisesem ochii: mă gîndeam!

Gînduri, mereu gînduri! Unul mai cutezător decît altul! Iată, mă aflu la consiliul școlar, mă ridic împotriva lui Nikolai Antonîci și dezvălui tuturor planul lui mîrșav de a-l izgoni pe Korabliov din școală! Iată, scriu o scrisoare lui Korabliov... Am început să alcătuiesc în minte scrisoarea și am adormit...

Foarte ciudat e faptul că a doua zi dimineață, trezindu-mă înaintea tuturor, am reluat firul scrisorii din locul unde m-am oprit în ajun.

Acum, cartea de scrisori a lui Petka mi-a fost de mare ajutor. Căutam să-mi amintesc scrisorile pe care le citisem acolo. „Scrisoare de refuz": „Sentimentele pe care le-ați exprimat față de mine mă măgulesc nespus..." Nu, nu era potrivită!

„Scrisoarea de mulțumire pentru bună găzduire" nu era nici ea mai nimerită, și tot astfel „Scrisoarea pentru cererea unei sume datorate". „Scrisoarea unui văduv către o tînără fată" o uitasem. De altfel, nici ea nu mi-ar fi fost de folos, mai cu seamă că eu nu eram văduv și nici Korabliov — o tînără fată.

În cele din urmă m-am hotărît!

Era încă foarte devreme — abia opt dimineața — și întunericul de pe străzi nu se risipise încă. Bineînțeles că lucrul acesta nu m-a putut opri. A încercat să mă oprească Iafet cel șchiop, dar m-am descotorosit repede de el, furișîndu-mă pe ușa din dos.

Korabliov stătea pe strada Vorotnikovskaia, într-o casă de lemn, cu obloane și verandă, care aducea a vilă. Eram încredințat — fără să știu nici eu singur de ce — că Ivan Pavlovici nu doarme. La drept vorbind, nici nu putea să doarmă cînd abia în ajun auzise din gura Mariei Vasilievna acel „răspuns negativ".

Bănuiala mea se dovedi întemeiată. Odaia era luminată, iar Korabliov stătea la fereastră și se uita țintă în curte. Privea atît de fix și cu atîta luare-aminte, încît ai fi zis că acolo se petrec cine știe ce lucruri neobișnuite. Privea atît de fix și cu atîta lua-

re-aminte, încît nici măcar nu mă zări, deși ajunsesem lîngă fereastră și-i făceam semne cu mîna.

— Ivan Pavlîci!

Dar Ivan Pavlîci începu să clipească des, dădu din cap și plecă de la fereastră.

— ...Ivan Pavlîci, deschideți, eu sînt!

După cîteva clipe, el apăru pe verandă, cu paltonul pe umeri.

— ...Eu sînt, Grigoriev! repetai speriat: credeam că nu mă mai recunoaște, atît de ciudat mă privea. Am venit la dumneavoastră să vă spun ceva. Vor să închidă teatrul și pe dumneavoastră...

Mi se pare că n-am rostit „vor să vă alunge", sau poate am spus și aceste cuvinte, fiindcă Ivan Pavlîci se dezmetici dintr-o dată.

— Intră! spuse el, scurt.

Odaia lui Korabliov era în aceeași bună rînduială ca întotdeauna: etajera cu rafturile pline de cărți; pe patul așternut cu o cuvertură albă, o pernă parcă atunci înfățată. Pînă și cel mai neînsemnat lucrușor era pus la locul lui. Singur stăpînul casei părea tulburat. Aici clipea, aici deschidea ochii mari, de parcă totul s-ar fi destrămat în fața lui. Era vădit că n-a închis ochii toată noaptea. Așa obosit nu-l mai văzusem niciodată.

— A, tu ești, Sanea! făcu el cu un glas șovăielnic. Ce este?

— Ivan Pavlîci, am vrut să vă scriu o scrisoare! am început eu cu însuflețire. Totul pornește de la teatrul școlar. Ei spun că ați vîrît-o în groapă cu zile pe soția dumneavoastră.

— Stai o clipă! mă opri el, rîzînd. Cine spune asta?

— Ei toți! „Pe noi nu ne interesează cauzele care au pricinuit moartea soției lui. Vulgarizarea ideei — iată ce ne revoltă!"

— Nu înțeleg nimic! mărturisi Korabliov, devenind serios.

— Da, „vulgarizarea"! i-am repetat eu cu hotărîre.

Învățasem din ajun pe de rost toate aceste cuvinte: „vulgarizare", „popularitate", „datorie loaială". Despre „vulgarizare" îi spusesem lui Ivan Pavlîci. Mai rămăsese să-i spun despre „popularitate" și despre „datoria loaială".

— „La adunări varsă lacrimi de crocodil"! am continuat eu zorit. „Ideea năstrușnică cu teatrul, extrem de dăunătoare, a pus-o în practică numai ca să-și cîștige popularitate". Da, popularitate. „Se lingușește pe lîngă autoritățile sovietice"... „Noi trebuie să ne îndeplinim datoria noastră loaială"...

Poate că am încurcat ceva în toate acestea, dar mi-era mai ușor să repet pe de rost tot ce-am auzit în ajun, decît să spun totul cu propriile mele cuvinte. În orice caz, Korabliov a înțeles despre ce-i vorba. A înțeles pe deplin. Ochii lui pierdură într-o clipă căutătura rătăcită de pînă atunci, obrajii i se împurpurară și el începu să măsoare încăperea cu pași mari.

— Are haz! șopti Ivan Pavlîci după o vreme, deși era vădit că nu-i arde cîtuși de puțin să facă haz. Și zici că băieții nu vor ca teatrul să fie închis, nu-i așa?

— Se înțelege că nu vor!

— Tu ai venit la mine tot pentru teatru?

Am tăcut. Poate că venisem adus de dragostea pentru teatru, poate din pricină că școala ar fi devenit plicticoasă fără Korabliov, ori poate fiindcă mă revoltase complotul acela mîrșav, care urmărea să-l alunge din școala noastră...

— Oh, proștii de teapa lor sînt cei mai plicticoși oameni din lume! rosti pe neașteptate Korabliov.

După aceea îmi strînse mîna cu putere și începu să se plimbe din nou tot atît de gînditor, dintr-un colț în altul al odăii. Umblînd așa trecu în bucătărie, aduse apă fiartă, apoi pregăti ceaiul și scoase niște pahare dintr-un dulăpior zidit în perete.

— Aveam de gînd să plec de-aici, dar acum m-am hotărît să rămîn! mărturisi Ivan Pavlovici. Vom lupta, nu-i așa, Sanea? Însă, pînă una, alta, hai să bem cîte-un pahar cu ceai!

Nu știu dacă s-a mai ținut adunarea consiliului școlar, la care Korabliov trebuia să plătească scump „vulgarizarea ideii de educație muncitorească." Pesemne că nu, fiindcă el nu plăti aceasta în nici un fel. În fiecare dimineață, „Mustăți" își pieptăna mustățile în fața oglinzii și intra în clasă ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic...

La cîteva zile, teatrul școlar anunță o nouă piesă: „In orice înțelept zace destulă simplitate". Rolul înțeleptului îl juca Grișka Faber. Piesa cerea să întruchipeze un om de vreo douăzeci și cinci de ani, dar lui i se păru mai nimerit să apară pe scenă sub înfățișarea unui bărbat de vîrstă mijlocie, cu chelie și dinții de aur. Toată vremea, Grișka bătu darabana cu degetele pe masă, după obiceiul lui Nikolai Antonîci, și dacă n-ar fi zbierat atît, ar fi fost foarte reușit în rol.

Doi băiețandri oacheși și cu părul cîrlionțat de la Comitetul raional de Comsomol, veniră într-una din zile la noi la școală să

ne propună să organizăm o celulă comsomolistă. Valka întrebă din prima clipă dacă se pot înscrie și băieții de la cămin. I se răspunse că se poate înscrie oricine a împlinit paisprezece ani. Eu nu știam precis cîți ani am, dar după toate socotelile mele reieșea că am să împlinesc curînd treisprezece. Pentru orice eventualitate, am spus că am paisprezece ani. Totuși n-am fost crezut! Poate unde m-au văzut prea prichindel!

Dintre profesori, la această adunare au fost de față numai Korabliov și Nikolai Antonîci. Korabliov rosti cîteva cuvinte solemne. El ne felicită cu prilejul înființării celulei comsomoliste, dar după aceea ne dojeni o mulțime, spunînd că învățăm prost și că sîntem niște hoinari. Nikolai Antonîci ținu și el o cuvîntare. A vorbit minunat: el salută pe trimișii Comitetului raional de Comsomol ca pe o nouă generație și sfîrși citind o poezie de Nekrasov: „Năvalnic crește iarba cîmpiei". Ciudat mi s-a părut doar faptul că, pe cînd vorbea, își trosnea cu zgomot și pe neașteptate degetele, de parcă ar fi vrut să și le frîngă. Afară de asta, părea foarte voios, ba chiar zîmbea.

După ce s-a sfîrșit adunarea, l-am întîlnit pe coridor și l-am salutat: „Bună ziua, Nikolai Antonîci!" — însă el, nu știu din ce cauză, nu mi-a răspuns.

Într-un cuvînt, totul era în ordine. Cu toate acestea, eu, care tocmai mă pregăteam să plec la Tatarinovi, m-am hotărît deodată să nu mă mai duc: mi-am spus că e mai bine să o întîlnesc pe Katka a doua zi, pe stradă, și să-i dau sculele și lutul pe care mi le ceruse. Nu trecu însă nici jumătate de ceas, și m-am răzgîndit.

Mi-a deschis bunicuța. În clipa cînd am vrut să intru, ea ținu ușa, de parcă ar fi chibzuit dacă trebuie să mă lase înăuntru ori nu. Hotărîndu-se, o deschise larg și-mi șopti zorit: „Du-te la bucătărie!", împingîndu-mă încetișor de umeri.

Mă pierdui cu totul, într-atît mă mira purtarea bunicuței. Nikolai Antonîci, care intră chiar atunci în antreu, mă văzu și aprinse lumina numaidecît.

— A-a-a! exclamă el cu un glas gîtuit. Ai apărut!

Și mă înșfăcă cu putere de umăr.

— ...Denunțător nerecunoscător, iscoadă ticăloasă! Să nu te mai prind pe-aici, m-ai auzit?

Buzele i se desfăcură într-un zîmbet plin de răutate, lăsîndu-mă să-i văd dinții lui strălucitori de aur. Este ultimul lucru pe care l-am văzut în casa Tatarinovilor. Căci Nikolai Antonîci deschise ușa cu o mînă, iar cu cealaltă mă azvîrli pe scară, ca pe un pisoi.

XI

PLEC

La cămin — pustiu; în școală — pustiu. Era într-o zi de duminică și toți băieții se învoiseră. Singur Romașka rătăcea de colo-colo prin încăperile goale, făcînd tot felul de socoteli: pesemne că socotea bogățiile pe care-și închipuia că le va dobîndi în viitor. Bucătarul robotea în jurul plitei, cîntînd voios. Pregătea masa de prînz. M-am aciuat undeva în spatele cuptorului, într-un locșor călduros, și m-am lăsat în voia gîndurilor.

Da, fără îndoială, Korabliov a făcut asta! Eu am vrut să-i vin într-ajutor, iar el m-a răsplătit într-un chip mîrșav. „S-a dus la Nikolai Antonîci și m-a trădat..."

Era cea mai bună dovadă că ei au dreptate! Și Nikolai Antonîci, și nemțoaica-franțuzoaică, ba chiar și Liho, care spunea că varsă „lacrimi de crocodil" la ședințe. Korabliov era un ticălos! Și mie mi-a părut rău că Maria Vasilievna l-a refuzat!

— Moș Petea, ce-i aia „lacrimi de crocodil"?

Moș Petea scoase cu polonicul din cazan o bucată de varză din care ieșeau aburi.

— Crez că-i un sos.

Nu, nu era sos de mîncare... Tocmai voiam să-i spun asta, dar în clipa aceea moș Petea păși agale cu polonicul în jurul meu, încercînd varza cu dinții, să vadă dacă a fiert îndeajuns și dacă ciorba-i gata. Simțeam că mă cuprind toate amețelile. Am oftat adînc și mi-am luat numaidecît tălpășița, ducîndu-mă în dormitor. Cînd am intrat, l-am văzut pe Romașka la fereastră, ocupat cu socotelile lui.

— Acum, o sută de mii de ruble vor face cît o singură copeică! îmi dădu el de știre. Să strîngi bani din ăștia anulați, să pleci undeva, unde nu s-a aflat încă nimic, să cumperi tot ce găsești, și după aia să vinzi marfa pe bani noi. Am făcut socoteală: la o rublă aur ai avea patruzeci de mii ruble cîștig.

— Rămîi cu bine, Romașka! spusei eu pe neașteptate. Plec!

— Unde?

— În Turkestan! adăugai eu numaidecît, deși pînă atunci nici prin gînd nu-mi trecuse așa ceva.

— Minți!

N-am mai spus nimic. Am desfățat o pernă și am vîrît în fața acesteia tot ce aveam: o cămașă, o pereche de pantaloni de schimb, un afiș: „Elevii Școlii-comune nr. 4 vor reprezenta

piesa «Marat»", precum și tubul acela negru de la doctorul Ivan Ivanîci. Broaștele și iepurii modelați i-am spart și i-am aruncat la gunoi. Aceeași soartă a avut-o și chipul fetiței cu cîrlionți pe frunte, care aducea puțin la înfățișare cu Katka.

Romașka era numai ochi. Făcea socoteli în șoaptă și acum, dar nu cu rîvna de mai înainte.

— Dacă la o rublă ai patruzeci de mii cîștig, atunci la o sută de ruble...

„Rămîi cu bine școală! N-am să mai învăț niciodată. La ce bun? Am învățat să scriu, să citesc, să socotesc... Mi-ajunge atît! E bine și așa. N-are să fie nimeni căruia să-i pară rău că plec. Poate că numai Valka o să-și aducă aminte de mine. Dar, foarte curînd o să mă uite și el."

— Va să zică, la o sută de ruble — patru sute! șoptea Romașka. Patru sute de mii procente la o sută de ruble!

„Dar, într-o zi am să mă întorc aici! Am să mă duc de-a dreptul la Nina Kapitonovna, am să-i arunc un teanc de bani pe masă și am să-i spun: „Luați banii aceștia pentru tot ce-am mîncat în casa dumneavoastră!" Iar Korabliov, care atunci va fi de mult alungat din școală, va veni să mi se jeluiască și să mă roage să-l iert. Dar eu n-am să-l iert pentru nimic în lume!"

Mi l-am amintit deodată cum stătea la fereastră în ziua cînd m-am dus acasă la el. Era foarte îngîndurat și se uita țintă în curte, amărît și parcă puțin amețit de băutură. Oare el să mă fi trădat, într-adevăr? De ce ar fi făcut-o? Mai degrabă era de crezut că nici n-a lăsat să se bănuiască amestecul meu! Trebuia doar să dea impresia că nu știe nimic despre acea adunare secretă! Degeaba l-am ocărît! Nu era el vinovatul! Atunci, cine?

„N-o fi cumva Valka?" mă fulgeră pe neașteptate un gînd. Fiindcă atunci cînd mă întorsesem de la Tatarinovi, îi povestisem totul. Da, da, Valka era!

După o clipă mi-am amintit însă că Valka a început să sforăie mai înainte ca eu să fi sfîrșit de povestit. Și, oricum, nu-l credeam în stare de așa ceva! Să fie oare Romașka? M-am uitat la el. Palid și cu urechile roșii, Romașka ședea pe pervazul ferestrei, continuînd să socotească cu înfrigurare. Mi se păru că mă privește cu coada ochiului, cu un singur ochi, ca o pasăre — un ochi rotund și turtit... Bine, dar el nu știa nimic.

Acum, fiind încredințat că nu Korabliov este acela care m-a pîrît, puteam foarte bine să rămîn pe loc. Mă durea capul, urechile îmi vîjîiau și, nu știu de ce, mi se părea că o dată ce i-am spus lui Romașka că plec, e cu neputință să mai rămîn la cămin. Cu o apăsare dureroasă în suflet mi-am aruncat ochii pentru ultima

oară în jur... Iată lampa cu abajur alb la care mă uitam noaptea, după ce se stingeau toate luminile; iată dulapul cu despărţituri din perete, unde ne păstram schimburile... iată despărţitura mea, alături de aceea a lui Valka. Şi paturi, atîtea paturi...

Am oftat, am luat legătura în mînă, i-am făcut un semn de rămas bun lui Romaşka şi am ieşit pe uşă. Cred că aveam fierbinţeală mare, fiindcă în stradă am rămas uimit văzînd ce frig este. E drept că mai înainte de a ieşi din clădirea şcolii îmi scosesem vestonul de uniformă, îmbrăcînd paltonul de-a dreptul peste cămaşă. Vestonul hotărîsem să-l vînd; şi, după socotelile mele, puteam să iau pe el cam vreo cincisprezece milioane de ruble.

Din pricina fierbinţelii şi a durerii de cap nu-mi aduc prea bine aminte ce-am făcut în talciocul de pe Suhariovka, deşi am petrecut acolo toată ziua. Ţin minte doar că am stat cu vestonul în mînă, lîngă o dugheană din care venea un miros de ceapă prăjită, şi că tot îmbiam trecătorii cu un glas stins:

— Cine are nevoie!

Mai mi-aduc aminte că, la un moment dat, m-am mirat singur de glasul meu. Ţin minte de asemenea că am zărit în mulţime un om nemaipomenit de înalt, cu două şube — una îmbrăcată pe el, iar cealaltă, pe care o vindea, aruncată peste umăr. Foarte ciudat mi s-a părut şi faptul că omul acesta îmi ieşea în cale oriunde mă duceam eu cu marfa mea. Stătea ţeapăn cu cele două şube ale lui, înalt şi bărbos, şi spunea mereu preţul, cumpărătorilor care tot întorceau poalele şubei, pipăindu-i posomorîţi gulerul, fără să-i arunce măcar o privire.

După ce am rătăcit aşa aproape toată ziua prin talcioc, am dat cămaşa din legătură în schimbul unei bucăţi de plăcintă de morcov, din care am muşcat abia o singură dată şi m-am lăsat păgubaş.

Nu-mi era frig, dar am băgat de seamă că degetele mi s-au învineţit şi am căutat să mă aciuez undeva la căldură. Plăcintei îi dădusem drumul în faţa de pernă şi ţin minte că mă uitam mereu, să văd dacă nu cumva s-a fărîmiţat.

Pesemne că-mi era rău. Mă chinuia o sete cumplită. Luasem de nenumărate ori următoarea hotărîre: dacă într-o jumătate de ceas nu vînd vestonul, caut o ceainărie şi-l dau acolo pentru un ceai fierbinte. Dar, de fiecare dată mi se părea că anume în acest timp poate să se ivească şi cumpărătorul meu, şi atuncea îmi ziceam să mai aştept o jumătate de ceas.

Ţin minte că omul acela înalt nu izbutea nici el să vîndă şuba, şi asta parcă mă făcea să-mi mai uit necazul...

Aş fi mîncat, poate, puţină zăpadă, numai că în cuprinsul talciocului de pe Suhariovka, zăpada era foarte murdară, iar pînă la bulevard era mult de mers. Dar, pînă la urmă am pornit într-acolo, să mănînc zăpadă. Ciudat: zăpada mi s-a părut caldă. Nu mai știu bine... dar, parcă am vomat. Știu doar că ședeam pe zăpadă și că cineva mă ținea de umeri, fiindcă altfel aș fi căzut la pămînt. Curînd am fost lăsat în voia mea și eu m-am lungit pe zăpadă, întinzîndu-mi cu desfătare picioarele. Auzeam deasupra mea, ca prin ceață, niște glasuri: „Are boala copiilor, are boala copiilor!" După puțin timp au vrut să-mi ia legătura din mînă. De astă dată auzeam cum căutau să mă convingă: „Nu fii prost, îți punem legătura sub cap!", dar eu o țineam strîns și nu-i dădeam drumul. Omul acela cu două șube trecu agale prin fața mea și aruncă o șubă pe neașteptate peste mine. Aiuram, și-mi dădeam lămurit seama de lucrul acesta... Cei din jur căutau şi acum să-mi scoată legătura din mîini. O femeie spuse:

— Nu vrea să-i dea drumul și pace.

Atunci interveni un glas de bărbat:

— Dacă-i așa, luați-l cu legătură cu tot. Și după o clipă adăugă: Se vede că are ispancă [1].

Pe urmă nu știu ce-a mai fost...

O febră cît de mică mă face chiar și astăzi să aiurez. La 38° înşir verzi şi uscate, înspăimîntîndu-mi rudele și prietenii. Dar, delir atît de plăcut ca în timpul acestei boli n-am mai cunoscut niciodată. Iată, mă aflu într-o odaie mare şi luminoasă şi desenez un tablou — o cascadă. Apa se prăbușește cu o iuţeală ameţitoare, de pe o stîncă cu pereţii drepţi, într-o albie îngustă și pietroasă. Ce frumoasă priveliște! Cum scînteiază apa în soare! Ce minunate se văd pietrele verzui!

...Iată, merg undeva într-o sanie ţărănească, acoperit cu un cojoc de oaie. Se întunecă, dar eu încă mai văd cum fuge zăpada pe sub tălpile late ale saniei. Ai crede că noi stăm pe loc şi că singură zăpada gonește... Numai urma șerpuitoare adîncită în zăpadă de un colț al păturii, care a lunecat peste marginea loitrei, dovedește că noi mergem, că mergem într-una. Mi-e cald și atît de bine, încît nu doresc nimic decît să merg așa, cu sania, toată viaţa.

Nu știu care să fi fost cauza acelui delir de neasemuit. În două rînduri m-am aflat la un pas de moarte, fără nici o nădejde de scăpare, și m-au separat cu un paravan de restul bolnavilor. Învineţirea pielii — semnul neîndoielnic al morţii — era atît de

[1] Gripă spaniolă. (n. t.)

puternică, încît toţi doctorii, afară doar de unul singur, m-au lăsat în plata domnului, mulţumindu-se să întrebe cu mirare în fiece dimineaţă :

— Cum, mai trăieşte încă ?

Toate acestea le-am aflat după ce mi-am venit în fire.

N-am murit, ci, dimpotrivă, m-am făcut sănătos ! Într-o bună zi, de îndată ce-am deschis ochii, am vrut să sar jos din pat, încredinţat că mă aflu la cămin... O mînă care veghea, mă opri însă. O faţă — o faţă care mi se părea foarte cunoscută — se aplecă deasupra mea. De vreţi, daţi-mi crezare, de nu vreţi, nu-mi daţi : era doctorul Ivan Ivanîci !

— Doctore ! am strigat eu, şi am început să plîng de bucurie şi de slăbiciune. Doctore, „viscol" !

El mă privi ţintă, fiind se vede încredinţat că aiurez.

— „Şa", „ladă", „viscol", „beau", „Abram" ! spuneam eu printre sughiţuri, simţind cum lacrimile îmi lunecă drept în gură. Eu sînt, doctore. Eu, Sanka... Vă mai aduceţi aminte... doctore ? Atunci, la ţară, noi v-am ascuns. Iar dumneavoastră m-aţi învăţat să vorbesc !

Ivan Ivanîci mă cercetă pătrunzător cu privirea, apoi îşi umflă obrajii şi slobozi afară aerul cu zgomot.

— Oho ! încuviinţă el, izbucnind în rîs. Cum să nu ţin minte ! Dar, surioara ta pe unde-i ? Ia spune, cum vine asta ? Pe atunci abia dacă puteai să rosteşti un cuvînt, „ureche", care suna ca un hămăit de cîine. Va să zică tot ai învăţat, hai ? Văd c-ai ajuns şi la Moscova ! Ba ţi-ai pus în gînd să mai şi mori ?

Tocmai voiam să spun că n-am avut cîtuşi de puţin de gînd să mor, cînd el îmi puse pe neaşteptate palma peste gură, în timp ce cu cealaltă mînă scoase iute batista şi-mi şterse faţa şi nasul.

— Stai cuminte, frate ! spuse doctorul Ivan Ivanîci. N-ai voie să vorbeşti. Mut, frăţioare, mut ! Naiba mai ştie : pînă acum era să mori de atîtea ori, că, de, te pomeneşti că dacă mai spui o vorbă totul s-a terminat !

XII

O CONVORBIRE SERIOASĂ

Credeţi cumva că, dacă mi-am venit în fire, m-am făcut sănătos ? Nici pomeneală de aşa ceva ! Abia vindecat de ispancă, am căzut bolnav de meningită. Dar Ivan Ivanîci nu s-a dat bătut nici de astă dată.

Şedea ceasuri întregi la patul meu, urmărind cu luare-aminte mişcările ciudate pe care le făceam cu mîinile şi rotirea ochilor în orbite. După un timp oarecare mi-am recăpătat cunoştinţa şi, cu toate că am rămas să zac încă multă vreme în pat, cu ochii daţi peste cap, mă găseam în afară de orice pericol.

„În afară de pericolul morţii", după cum spunea Ivan Ivanîci, în schimb în pericol de a rămînea pentru tot restul vieţii un „idiot".

Am avut noroc ! N-am devenit idiot. În plus, sfîrşind cu boala, am simţit că sînt mai cuminte decît înainte. Chiar aşa şi era ! Numai că boala nu avea nici un amestec aici !

Am stat în spital o jumătate de an încheiată. În tot acest timp îl vedeam foarte des pe Ivan Ivanîci, aproape la fiecare două zile. La drept vorbind, eu trăgeam prea puţine foloase de pe urma acestor întîlniri, şi de îndată ce am început să prind puteri, a început şi el să-şi rărească vizitele, abătîndu-se doar cînd şi cînd pe la spital. Curînd plecă din Moscova. Unde şi pentru ce, voi povesti mai tîrziu.

Era uimitor cît de puţin s-a schimbat Ivan Ivanîci în aceşti ani. Îi plăcea ca şi mai înainte să spună poezii, şi odată, pe cînd îmi lua pulsul, l-am auzit mormăind nemulţumit :

„Baronul Von Grinwaldus,
Viteazul cavaler,
Stă nemişcat pe soclu
Şi mîndru cată-n jur."

În salonul nostru veneau adeseori studenţi, iar Ivan Ivanîci îi privea cu ochii lui mari şi vioi, apoi apuca pe cîte unul de mînecă şi-i citea lucrarea, aici dîndu-i drumul, aici prinzîndu-l din nou. Uneori, cînd rămîneam singuri, ne aminteam amîndoi de „timpurile trecute". Se miră foarte mult văzînd că mai ţin minte ghiduşiile lui : din miez de pîine făcea o pisică şi un şoarece ; iar pisica înhăţa şoricelul şi mieuna ca o adevărată pisică.

— Ivan Ivanîci, ştiţi, atunci, după ce-aţi plecat, am copt cu surioara mea toată iarna cartofi înfipţi în beţişoare.

El rîse şi rămase pe gînduri.

— Asta, frate, am învăţat-o la ocnă.

Aflam astfel că Ivan Ivanîci a fost întemniţat. În 1914, ca membru al Partidului Bolşevic, el fusese condamnat la ocnă şi apoi deportat pe viaţă. Nu ştiam unde şi-a îndeplinit osînda, dar ca deportat fusese trimis undeva foarte departe, pe lîngă Marea Barenţ.

— Iar de acolo, — spuse el rîzînd, — am fugit drept în satul vostru și era cît pe ce să îngheț pe drum.

Abia acum înțelegeam de ce nu dormea el noaptea, în timpul cît l-am găzduit la noi în casă! Stetoscopul, tubul acela negru, ni-l lăsase ca amintire la amîndoi — mie și surioarei mele.

A trebuit să povestesc de-a fir-a-păr cînd și dece am fugit de la cămin. Ivan Ivanîci m-a ascultat cu luare-aminte și toată vremea — nu știu de ce — s-a uitat țintă la buzele mele.

— Nemaipomenit! spuse el, gînditor. Acesta-i un caz cu adevărat rar...

Îmi ziceam că Ivan Ivanîci socotește drept ceva rar fuga mea de la cămin și tocmai voiam să-l contrazic, cînd el își reluă firul vorbei:

— Nu surdo-mut, ci audo-mut! Mda, muțenie fără surzenie... Stummheit ohne Taubheit! Și cînd te gîndești că nici nu putea să spună „mamă"! Iar azi, poftim: e orator în lege!

Și Ivan Ivanîci le povesti despre mine și celorlalți doctori.

Eram nițel amărît, fiindcă el nu pomeni nici un cuvînt despre întîmplarea care mă făcuse să fug de la cămin, ci dimpotrivă, o lăsă să treacă nebăgată în seamă. Dar mă înșelam căci, într-o zi însorită, ușa salonului nostru se deschise și sora spuse:

— Grigoriev, ai oaspeți!

În clipa următoare, intră Korabliov.

— Bună ziua, Ivan Pavlîci...

Întreg salonul ne privea plin de curiozitate și pesemne că din pricina asta a vorbit Korabliov la început numai despre sănătatea mea. Dar, de îndată ce bolnavii ne-au dat pace, el s-a și apucat să mă ocărască. Oh, cum m-a mai ocărît! Mi-a repetat cuvînt cu cuvînt tot ce gîndisem despre el, de parc-ar fi avut totul scris pe o foaie de hîrtie. Pe urmă mi-a arătat că datoria mea era să-l caut și să-i spun: „Ivan Pavlîci, sînteți un ticălos", dacă eram într-adevăr încredințat că este un ticălos. Eu nu făcusem lucrul acesta, întrucît eram tipul individualistului. Korabliov se mai îmbună puțin cînd, copleșit și pătruns pînă-n fundul sufletului de mustrările lui, l-am întrebat:

— Ivan Pavlîci, ce-i aia „indialist"?...

Dar, tot timpul îngăduit pentru vizitarea bolnavilor, m-a mustrat fără pic de milă. Cu toate acestea, atunci cînd și-a luat rămas bun, mi-a strîns mîna cu putere și mi-a spus că va mai veni să mă vadă.

— Cînd veniți?

— Zilele acestea. Vreau să stăm serios de vorbă. Pînă atunci ai timp să te mai gîndești și tu.

Nu mi-a spus însă la ce ar trebui să mă gîndesc, aşa că m-am văzut nevoit să mă gîndesc la tot ce-mi trecea prin minte. Mi-am amintit de N, de Skovorodnikov, de mătuşa Daşa, şi m-am hotărît să le scriu de îndată ce mă fac sănătos. Petka nu s-a întors cumva la N? La Petka mă gîndeam adeseori. Prin ferestrele salonului nostru, care dădeau spre grădină, se vedeau vîrfurile cîtorva copaci legănaţi de vînt. Seara, cînd toţi dormeau, eu ascultam freamătul frunzişului. Mi se părea că Petka se află undeva, într-un pat alb, că se gîndeşte şi ascultă şi el freamătul frunzelor, ca şi mine. Pe unde o fi acum Petka? Poate că Turkestanul nu i-a plăcut şi a plecat undeva în Peru. Dacă se află într-adevăr în Peru? Dacă stă pe malul Oceanului Pacific, într-o armură şi cu spada în mînă ca Vasco Nunez de Balboa? Nu prea-mi venea să cred! Dar cine putea să ştie ce meleaguri a colindat el, în timp ce eu stăteam, ca un copil cuminte, la cămin.

În următoarea zi de vizitare a bolnavilor veni să mă vadă Valka Jukov. Toată vremea îmi povesti despre ariciul lui. Făcuse rost de un arici şi-i încropise sub pat un culcuş în lege. De obicei, aricii dormitează peste iarnă, dar ariciul lui, naiba ştie de ce, nu dormea. La drept vorbind, era un arici fără de pereche. Lui Valka îi plăcea chiar şi cum se scarpină.

— Ca un cîine! spunea el, entuziasmat. Şi rîcîie cu lăbuţa în podea, tot ca un cîine.

Două ceasuri încheiate, Valka n-a făcut altceva decît să-mi povestească despre ariciul lui. Abia cînd şi-a luat rămas bun îşi aminti să-mi transmită salutări din partea lui Korabliov şi să-mi spună că într-una din zilele următoare va veni să mă vadă.

Am înţeles îndată că atunci va avea loc convorbirea aceea serioasă. Foarte interesant! Eram încredinţat că şi de astă dată am s-o păţesc. Şi nu m-am înşelat!

Convorbirea noastră a început cu o întrebare: Korabliov dorea să afle ce vreau eu să devin în viaţă.

— Nu ştiu, i-am răspuns. Poate pictor.

El ridică din sprîncene şi-mi spuse:

— Greşită alegere.

La drept vorbind, nu mă gîndisem niciodată pînă atunci ce-aş vrea să devin în viaţă. În schimb, în adîncul sufletului meu visam să devin explorator, aşa ca Vasco Nunez de Balboa. Dar Ivan Pavlîci rostise cu atîta hotărîre că am făcut o alegere greşită, încît m-am revoltat.

— De ce?

— Dintr-o mulţime de motive, răspunse Korabliov la fel de hotărît. În primul rînd, fiindcă ai o voinţă slabă...

Eram uimit. Niciodată nu mă gîndisem la lucrul acesta.

— Ba, nu-i de loc așa ! am protestat eu, posomorît. Am o voință de fier...

— Nu, ai o voință slabă ! Ce voință are un om, dacă el nu știe ce va face peste un ceas ? Dacă aveai într-adevăr voință, așa cum spui, ai fi fost sîrguincios la învățătură. Dar tu înveți prost.

— Ivan Pavlîci, — am spus eu cu desperare în glas, — am numai un singur „insuficient"...

— Și asta-i rău ! Tu ai putea să înveți numai pentru „foarte bine".

Korabliov așteptă cîteva clipe să vadă ce spun, dar eu n-am mai scos o vorbă.

— La tine, închipuirea trece înaintea judecății.

Ivan Pavlîci așteptă și de astă dată cîteva clipe.

— Oricum, a venit vremea să te gîndești ce ești și pentru ce trăiești pe lumea asta. Uite, tu spui : „Vreau să fiu pictor", dar pentru asta trebuie să devii cu totul alt om, dragul meu.

XIII

DIN NOU MA GÎNDESC

E ușor să spui : „trebuie să devii cu totul alt om"... Dar, cum izbutești să înfăptuiești gîndul acesta ? Eu nu împărtășeam părerea lui Korabliov că învăț prost. Aveam o singură notă rea la aritmetică, și aceea din pricina cizmelor. Odată, pe cînd îmi curățam cizmele, Rujicek m-a chemat la el și m-a întrebat :

— Cu ce-ți ungi tu cizmele, Grigoriev ? Cu ouă clocite în gaz ?

Eu i-am răspuns obraznic, și de atunci el nu-mi punea decît note proaste. Cu toate acestea, îmi dădeam seama că Ivan Pavlîci are dreptate, că trebuie să devin cu totul alt om. Dacă aveam într-adevăr o voință slabă ? Lucrul acesta se cerea controlat. Trebuia să iau o hotărîre și să o aduc la îndeplinire cu orice preț ! Pentru început, am hotărît să citesc „Însemnările unui vînător", carte pe care o începusem anul trecut și o lăsasem numaidecît din mînă, deoarece mi se păruse foarte plictisitoare.

Ciudat ! Am cerut cartea de la biblioteca spitalului, dar nici n-am apucat să citesc cinci pagini, că mi s-a părut de trei ori mai

plicticoasă. Doream mai mult ca orice pe lume să nu fi luat hotărîrea aceasta. Dar îmi dădusem cuvîntul de onoare față de mine însumi — îl rostisem în șoaptă, sub plapumă — și trebuia să-mi țin cuvîntul!

Am citit „Însemnările unui vînător" din scoarță-n scoarță, și acest lucru m-a făcut să cred că Ivan Pavlîci nu are dreptate. Eu eram posesorul unei voințe de fier!

Firește, trebuia să verific totul încă o dată.

Iată, bunăoară, în fiecare dimineață să mă fricționez pe tot corpul cu apă rece de la cișmea, sau la sfîrșitul anului să am „foarte bine" la aritmetică. Cum însă eram nevoit să amîn totul pînă mă voi întoarce la școală, nu-mi mai rămînea decît să mă gîndesc și iar să mă gîndesc...

„La tine, închipuirea trece înaintea judecății"... Ce l-a făcut pe Korabliov să spună lucrul acesta? Poate pentrucă m-am lăudat cu chipurile modelate de mine din lut? Asta-i umilitor! Katka, iată cine este închipuită! Nu cumva Korabliov înțelege altfel acest cuvînt? Mă hotărîi să-l întreb cu cel dintîi prilej. Însă Korabliov nu mai veni la spital să mă vadă și abia după un an sau doi am aflat că aceasta nu înseamnează cîtuși de puțin a fi închipuit.

„Ce ești și pentru ce trăiești pe lumea asta?" Citind ziarele, mă gîndeam la această întrebare (la spital am început să citesc ziare). Interesante lucruri în ziare. Numai de n-aș fi întîlnit atîtea cuvinte necunoscute, între care și „vulgarizarea" și „lacrimi de crocodil".

Într-un tîrziu, Ivan Ivanîci mă examină pentru ultima oară și spuse că pot părăsi spitalul. Minunată zi! Ne-am luat rămas bun, iar el mi-a dat adresa, poruncindu-mi să-l vizitez.

— Numai bagă de seamă: să nu vii mai tîrziu de douăzeci ale lunii — adăugă Ivan Ivanîci plin de voie bună. Fiindcă s-ar putea să nu mă mai găsești acasă, dragul meu.

Am ieșit pe poarta spitalului, cu legătura cu lucruri în mînă, dar după cîțiva pași m-am așezat pe un butuc, așa de slăbit mă simțeam. Și, totuși, ce fericit eram! Moscova mi se părea de necuprins! Aproape că o uitasem! Cîtă larmă, cîtă viață pe străzile ei! Capul mi se învîrtea, dar știam bine că de astă dată n-am să mă mai prăbușesc la pămînt. Trăiesc! Am terminat cu boala! Sînt sănătos! Adio, spital!

Bine te-am găsit, școală. Ca să spun drept, faptul că la școală am fost primit cu atîta nepăsare, mi-a lăsat în suflet o umbră de amărăciune. Singur Romașka a catadicsit să mă întrebe:

— Te-ai făcut bine, mă?... dar cu o astfel de înfățișare, încît ai fi zis că-i pare rău că n-am murit.

Valka se bucură văzîndu-mă, numai că el nu prea avea vreme pentru mine: pierduse ariciul. Și bănuia că l-a aruncat bucătarul în groapa de gunoi, din ordinul lui Nikolai Antonîci.

— Mai bine-l vindeam! spunea Valka, mîhnit. Mi-a dat cineva pe el douăzeci și cinci de copeici și nu l-am dat, prostul de mine!

Pe cînd mă aflam în spital, se puseseră în circulație bani noi, de argint și de aur.

La cămin, totul rămăsese neschimbat. Singură Serafima Petrovna lipsea: plecase, și în locul ei venise un pedagog, Sutkin. Valka m-a încunoștiințat îndată că este un lingușitor, care se gudură pe lîngă Nikolai Antonîci, pe lîngă „nemțoaică", pe lîngă Rujicek și chiar pe lîngă băieți.

In schimb, în viața școlii noastre interveniseră schimbării mari.

În primul rînd, prin trecerea cîtorva dintre clasele superioare la alte școli, școala noastră devenise de două ori mai mică.

În al doilea rînd, toată clădirea fusese văruită și vopsită: aproape că nu mai cunoșteai clasele de altădată, cu geamurile împîclite și tavanele lor înnegrite de fum.

În al treilea rînd, printre băieți nu se vorbea decît de celula comsomolistă. Secretara celulei era acum mătușa Varia — fetișcana aceea din comisia gospodărească, pe care, prin 1920, o vedeai colindînd coridoarele, îngrijorată și cu polonicul în mînă. Pesemne că era o bună secretară, fiindcă la întoarcerea mea încăperea destinată celulei comsomoliste devenise neîncăpătoare și se dovedea a fi locul cel mai interesant din toată școala.

Deși nu făceam încă parte din celula comsomolistă, a treia zi după ce-am venit la școală, mătușa Varia îmi încredință următoarea sarcină: să desenez un avion zburînd printre nori, iar sub el să aștern următoarele cuvinte: „Tineri, înscrieți-vă în «Asociația prietenii aviației.“

Îmi simțeam degetele înțepenite, dar m-am apucat totuși de treabă cu rîvnă.

Viața în școala noastră era acum de o mie de ori mai atrăgătoare decît înainte. M-am înscris dintr-o dată în toate cercurile, și cum lectura ziarelor mă pasiona în mod deosebit, aproape am uitat de doctorul Ivan Ivanîci și de faptul că-mi spusese să-l vizitez cel mai tîrziu pînă la douăzeci ale lunii mai.

XIV

O MONEDĂ DE ARGINT, DE CINCIZECI DE COPEICI

In ziua aceea, la cămin domnea o larmă de nedescris : se găsise ariciul lui Valka. Ariciul se furişase în pod, unde nimerise într-o putină veche de varză.

Poate că între timp el îşi adusese aminte că n-a dormit toată iarna, ori poate că cele două săptămîni petrecute în putină nu i-au prea priit, dar fapt este că avea o înfăţişare jalnică. Din pricina asta trebuia să-l vindem grabnic, fiindcă arăta ca şi cum era gata în orice clipă să-şi dea sufletul. Dacă-i atingeai nasul, nu se mai făcea ghem şi nu-şi mai ascundea botul în blană, iar bărbuţa lui roşcată se pleoştise de tot. Intr-un cuvînt, ariciul nostru arăta ca vai de lume, aşa că nu ne rămînea altceva de făcut decît să-l ducem la Universitate, unde era un laborator care cumpăra arici. Valka îl înfăşură în nişte pantaloni vechi şi o porni spre Universitate. După un ceas se întoarse la cămin şi se aşeză amărît pe pat.

— L-au cumpărat pentru disecţie, mi-a spus el, schimonosindu-şi faţa ca să-şi oprească lacrimile.

— Cum adică „pentru disecţie“ ?

— Foarte simplu : îi spintecă burta şi-l scotocesc în toate felurile... Îmi pare rău de el !

Ne-am pus pe neaşteptate întrebarea dacă aricii au cu toţii măruntaiele aşezate în acelaşi loc, şi pînă la urmă ne-am luat la ceartă.

— Nu-i nimic, dă-l încolo pe ăsta ! i-am spus eu lui Valka. O să-ţi cumperi alt arici... Cît ţi-au dat pe el ?

Valka desfăcu pumnul fără să scoată o vorbă. Ariciul era prăpădit de tot şi primise pe el numai douăzeci de copeici.

— Am şi eu treizeci de copeici ! mă grăbii eu să spun. Hai să punem mînă de la mînă şi să ne cumpărăm o lansetă...

Am pomenit într-adins despre lansetă, ca să nu-l mai văd aşa trist. O lansetă este o undiţă specială, cu o sfoară lungă, care se înfăşoară pe o rotiţă, aşa că poţi azvîrli momeala cam la patruzeci de metri. Ştiam asta încă de pe vremea cînd mă aflam la N. : un comisar de poliţie de acolo pescuia cu lansetă.

Am pus banii laolaltă şi chiar am schimbat copeicile noastre pentru o monedă de argint de cincizeci de copeici. Pînă atunci nu văzusem monede de argint de jumătate de rublă, fiindcă se găseau foarte rar.

Întîmplarea cu ariciul lui Valka m-a ținut pe loc multă vreme și, cînd am pornit spre locuința doctorului Ivan Ivanîci, începuse să se întunece de-a binelea. Ivan Ivanîci stătea departe, pe bulevardul Zubovski, iar cu tramvaiul nu mai puteai să mergi fără plată, ca în 1920. Totuși, eu am făcut drumul cu tramvaiul, fără să cumpăr bilet.

În clădirea albă, străjuită de coloane, de pe bulevardul Zubovski, numai o singură fereastră, în fundul grădinii, era luminată. Mi-am spus îndată că acolo trebuie să fie odaia doctorului, dar m-am înșelat: Ivan Ivanîci locuia la etajul doi, iar încăperea cu fereastra luminată se afla la primul etaj. Apartamentul opt. Iată-l. Pe ușă era scris mare, cu creta:

„Aici locuiește Pavlov, nu Levenson."

Pavlov era doctorul Ivan Ivanîci.

Mi-a deschis o femeie cu un copil în brațe, care m-a întrebat ce doresc, făcîndu-mi mereu semne să vorbesc mai încet. I-am spus pe cine caut, iar ea mi-a răspuns că doctorul este acasă, dar ei i se pare că doarme.

— Bate totuși la ușă! mă sfătui femeia în șoaptă. Cred că doarme.

— Nu, nu dorm! răsună cu putere glasul doctorului. Cine-i acolo?

— Un băiat!

— Să intre!

Veneam pentru prima dată la Ivan Ivanîci și rămăsei uimit de dezordinea ce domnea în odaie. Pe podea zăceau aruncate de-a valma, printre o sumedenie de pachete de ceai și de tutun, niște mănuși de piele și o pereche de cizme îmblănite, foarte ciudate, dar foarte arătoase. Peste tot prin odaie — geamantane deschise și saci de călătorie. Iar în mijlocul acestei harababuri trona doctorul Ivan Ivanîci, cu un trepied în mînă.

— A, Sanea! mă întîmpină el vesel. Ai venit? Cum îți merg treburile? Ești sănătos?

— Da, sînt sănătos!

— Asta-i foarte bine! Tușești?

— Nu.

— Bravo! Am scris despre tine un articol.

Eram încredințat că glumește.

— Un caz rar de muțenie! spuse doctorul. Poți să-l citești și singur. A apărut în numărul 17 al „Gazetei Medicale": „Bolnavul G.". Asta, frate, ești tu. Consideră-te celebru de pe acum! Ce-i drept, deocamdată ești numai un bolnav celebru. Dar totul e înainte...

Zicînd acestea, începu să fredoneze un cîntec: „Totul e înainte, totul e înainte!“ După cîteva clipe se opri pe neașteptate în dreptul celui mai voluminos geamantan și, după ce-i trînti capacul, se așeză peste el, ca să-l facă să se închidă.

Pesemne că Ivan Ivanîci se pregătea să plece din Moscova. Eram curios să știu unde pleacă, dar mă hotărîi să aflu mai întîi ce-i cu inscripția de la intrare.

— Ivan Ivanîci, de ce scrie pe ușă că aici locuiți dumneavoastră, Pavlov, și nu Levenson?

El izbucni în rîs.

— Fiindcă aici stau eu, iar Levenson în clădirea vecină. Amîndouă clădirile au numărul opt și poarta comună. Acum, înțelegi?

— Da, înțeleg!

Astăzi, doctorul era pus pe vorbă. Afară de asta, atît de vesel nu-l mai văzusem niciodată. După o vreme, el găsi de cuviință că trebuie neapărat să-mi dăruiască ceva și-mi dărui niște mănuși de piele, care se strîngeau pe mînă cu o curelușă. Erau niște mănuși vechi, dar încă foarte bune. Eu n-am vrut să le primesc, însă el mi le îndesă cu de-a sila în mîini și spuse:

— Ia-le și taci!

Ar fi trebuit să mulțumesc, dar, în loc de asta, l-am întrebat:

— Vă pregătiți de plecare? Unde plecați?

— Undeva în nord, — spuse doctorul, — dincolo de cercul polar.

Atunci îmi amintii ca prin vis de scrisoarea ofițerului secund de cursă lungă.

— Am auzit...

— Ei, află, dragul meu, că acolo mi-a rămas logodnica... Știi ce înseamnă asta?

— Știu.

— Minți! Știi, dar nu înțelegi.

Mă apucai să cercetez cu privirea mulțimea aceea de lucruri ciudate, pe care Ivan Ivanîci se pregătea să le ia cu el: pantaloni de blană cu bazoane de piele în formă de triunghi, tălpi de metal prevăzute cu niște curele și multe altele. Ivan Ivanîci continua să împacheteze și nu mai contenea cu vorba. Unul dintre geamantane nu voia să se închidă cu nici un chip. El îl apucă de capac și-l trînti înciudat pe pat. Pe cînd se necăjea cu geamantanul acesta, o fotografie mare căzu la picioarele mele. Era o fotografie veche și îngălbenită de vreme, îndoită la colțuri, pe spatele căreia stătea scris cu niște slove mari și rotunde: „Echipajul corabiei „Sfînta Maria“. Mă uitai pe rînd la chipurile din fotografie și, spre mirarea mea, l-am găsit acolo și pe tatăl Katiei. Da, el

era! Stătea în mijlocul grupului, cu mîinile încrucișate la piept, întocmai ca în portretul pe care-l văzusem în casa familiei Tatarinov. Doctorul nu era în fotografie, și eu l-am întrebat de ce lipsește din grupul acela.

— Vezi, frate, eu n-am navigat pe corabia „Sfînta Maria"... De asta! spuse Ivan Ivanîci gîfîind și căznindu-se să strîngă geamantanul cu curelele.

După aceea îmi luă fotografia din mînă și rămase cîteva clipe pe gînduri, chibzuind unde s-o pună.

— ...Fotografia asta mi-a lăsat-o un om ca amintire.

Tocmai voiam să-l întreb cine este omul acesta, dacă nu-i cumva chiar tatăl Katiei, dar Ivan Ivanîci și pusese fotografia într-o carte, iar cartea într-un sac de călătorie.

— Ei, Sanea — spuse el, — a venit vremea să plec! Ai grijă să-mi scrii tot ce faci și cum o duci cu sănătatea. Nu uita, dragul meu, că tu ești un bolnav interesant...

Mi-am însemnat adresa și apoi ne-am luat rămas bun.

M-am întors la cămin pe jos. Pe drum am făcut un mic ocol, abătîndu-mă pe Tverskaia, ca să ascult megafonul. Cel dintîi megafon din Moscova! Era ceva foarte interesant. Numai că prea răsuna de-ți lua urechile și, din pricina asta, uitîndu-mă la el, îmi aduceam aminte de Grișka Faber jucînd în tragedia „A sosit ceasul."

Se făcuse aproape unsprezece cînd am ajuns la cămin și mă temeam că am să găsesc poarta închisă. Dar nici pomeneală de așa ceva! Poarta era dată de perete și toate ferestrele luminate. Oare ce s-a întîmplat?

Am intrat înăuntru într-un suflet. Căminul era pustiu, dar paturile erau făcute: pesemne că băieții tocmai se pregăteau să se culce.

— Moș Petea! strigai eu din toate puterile, zărindu-l pe bucătar, care tocmai ieșea din bucătărie, îmbrăcat într-un costum de sărbătoare și cu pălăria în mînă. Ce s-a întîmplat?

— Sînt poftit la adunare! șopti el misterios.

— Ce adunare? Unde?

— Adunarea profesorilor, elevilor și a personalului școlii! adăugă moș Petea tot atît de misterios.

Se vede că avusese răgaz să se afume zdravăn, fiindcă după fiecare cuvînt ținea ochii închiși cîteva clipe. Bătrînul se apucă să-mi explice, că, dacă l-au poftit la adunare, a trebuit să se îmbrace și el ca oamenii, dar eu n-am stat să-l ascult și am zbughit-o spre școală, urcînd scara în goană.

Sala de festivități era ticsită, că n-aveai unde să arunci un ac. Mulți dintre băieți rămăseseră lîngă ușă și chiar pe coridor, dar eu m-am strecurat pînă în primele rînduri și, fiindcă nu vedeam nici un scaun liber, m-am așezat pe podea, în fața estradei...

Era o adunare solemnă, prezidată de mătușa Varia, secretara celulei de comsomol. Roșie ca focul la față, ea ședea la masa prezidiului cu creionul în mînă, ducîndu-și mereu după ureche o șuviță de păr care-i tot cădea pe nas. Fiind prima adunare mai mare pe care o prezida, era lesne de înțeles de ce se simțea atît de emoționată. Cîțiva băieți, membri ai celulei, se aflau la masă, in dreapta și în stînga ei, și scriau de zor. Deasupra mesei prezidiului, tronînd peste întreaga sală, atîrna placarda mea înfățișînd un avion care zbura printre nori, sub care se putea citi inscripția: „Tineri, înscrieți-vă în Asociația prietenii aviației". N-am priceput multă vreme ce rost avea acolo, mai cu seamă că toți vorbitorii nu pomeneau decît de un oarecare ultimatum. Dar, îndată ce se ridică Korabliov și luă cuvîntul, am înțeles totul.

— Tovarăși! începu el cu glasul pe cît de stăpînit, pe atît de limpede. Guvernul sovietic a primit un ultimatum. Voi ați apreciat just și din toate punctele de vedere însemnătatea acestui document. Din cele spuse aici reiese că acei care ne-au dat acest ultimatum sînt niște imperialiști tipici. Foarte adevărat! Dar ar fi o greșeală să ne închipuim că ei nu știu sau că aud lucrul acesta de la voi pentru prima oară. Nu, altfel trebuie să răspundem noi acestui ultimatum! Noi trebuie să punem în școala noastră bazele „Asociației prietenii aviației".

Sala izbucni în aplauze, și din această clipă aplauzele izbucneau după fiecare frază. Spre sfîrșit, între altele, Korabliov arătă spre placarda mea. M-am simțit grozav de mîndru văzînd toate privirile ațintite asupra avionului aceluia ce zbura printre nori și simțind pe fiecare citind inscripția: „Tineri, înscrieți-vă în Asociația prietenii aviației!"

După aceea urmă la cuvînt Nikolai Antonîci, care vorbi minunat și el. Cînd adunarea luă sfîrșit, mătușa Varia anunță că întreaga celulă comsomolistă se înscrie în asociație. Cei care doreau să le urmeze pilda se puteau înscrie cu începere de a doua zi, între orele zece dimineața și zece seara. Totodată, mătușa Varia propuse deschiderea unei liste de subscripție în folosul aviației sovietice. Suma realizată urma să fie trimisă la redacția ziarului „Pravda".

Cred că nu-mi mai găseam astîmpăr, fiindcă Valka (el stătea tot pe podea și ne despărțeau doar trei băieți) mă privi mirat. Am scos moneda de argint și i-am arătat-o. Mi-a ghicit gîndul îndată.

Totuşi, dădu să mă întrebe ceva — poate despre lansetă — dar se stăpîni şi încuviinţă din cap.

Intr-o clipă am fost pe estradă şi i-am dat moneda noastră de o jumătate de rublă mătuşii Varia.

— Ivan Pavlovici, — îl întrebai mai tîrziu pe Korabliov, care stătea pe coridor şi fuma dintr-un ţigaret lung, — cîţi ani trebuie să ai ca să te primească la aviaţie ?

El mă privi cu seriozitate.

— Nu ştiu, Sanea. Dar pe tine cred că n-au să te primească...

— N-au să mă primească ?

În clipa aceea mi-am amintit de jurămîntul pe care-l făcusem cu Petka, în grădina Catedralei : „Să lupţi şi să cauţi, să găseşti şi să nu te laşi doborît !" Mi l-am amintit, dar nu l-am spus cu glas tare. Korabliov tot n-ar fi înţeles.

PARTEA A TREIA

SCRISORI VECHI

I

PATRU ANI

Am înaintea ochilor un cadran mare de ceas, așa cum se puteau vedea în filmele mute de odinioară, dar acele acestuia arată anii.

Un disc se întregește pe cadran, și mă văd școlar în clasa a treia, la lecția lui Korabliov. Stau în bancă cu Romașka și prinsoarea e încheiată — prinsoarea că n-am să țip și n-am să-mi trag mîna atunci cînd el îmi va cresta degetul cu briceagul. Asta-i încercarea voinței. Potrivit „regulilor pentru educarea voinței", trebuie să învăț „a nu exterioriza sentimentele". Am repetat aceste reguli seară de seară și acum, în sfîrșit, am prilejul cel mai nimerit să mă verific pe mine însumi.

Toată clasa stă cu privirile ațintite asupra noastră. Nimeni nu-l ascultă pe Korabliov, deși lecția de astăzi este interesantă: despre moravurile și obiceiurile ciukcilor.

— Taie! îi spun eu lui Romaşka.

Şi ticălosul, fără să se piardă cu firea, îmi crestează degetul. Nu ţip, dar trag mîna înapoi fără să vreau şi pierd prinsoarea.

Cineva scoate un strigăt de uimire. Băieţii şuşotesc. Sîngele curge din belşug. Eu rîd tare înadins, vrînd să le arăt că nu mă doare de loc. Deodată, Korabliov mă dă afară din clasă şi eu ies cu mîna ascunsă în buzunar.

— Poţi să nu mai vii înapoi.

Dar lecţia de azi este interesantă, şi eu mă aşez afară, lîngă uşă, şi ascult...

Regulile pentru educarea voinţei! Un an întreg m-am ţinut de ele. Am încercat să aduc la îndeplinire nu numai regula „Să nu-ţi exteriorizezi sentimentele", ci şi o alta: „Să nu-ţi pese de părerea celor pe care-i dispreţuieşti". Nu mai ţin minte care dintre amîndouă era cea mai anevoioasă. Cred că prima, fiindcă mie mi se putea citi pe faţă întotdeauna tot ce simţeam şi tot ce gîndeam.

„Să dormi cît mai puţin, pentru că în timpul somnului voinţa te părăseşte" — iată o altă regulă care, de asemenea, nu era prea grea pentru un om ca mine.

În schimb, acum m-am deprins să „planific de dimineaţă tot ceea ce am de făcut peste zi" şi am păstrat această deprindere pentru tot restul vieţii.

Cît priveşte regula cea mai însemnată „să ai necontenit în minte ţelul vieţii tale" — nu era nevoie s-o repet prea des, întrucît eu ştiam lămurit, chiar şi în anii aceia, ce ţel am în viaţă...

Alt disc se întregeşte pe cadran, şi mă văd în zorii unei dimineţi din iarna anului 1925. M-am deşteptat din somn înaintea tuturor şi lenevesc în pat, fără să-mi dau seama prea bine dacă dorm sau sînt treaz. Văd ca prin vis oraşul N, digul de lîngă cetate, podul plutitor, casele înşiruite pe povîrnişul domol al malului, îl văd pe Gaer Kuli, pe bătrînul Skovorodnikov, pe mătuşa Daşa citind sfătos scrisorile acelea străine, mă văd pe mine, un ţînc tuns chilug, cu nişte pantaloni largi. Sînt eu, într-adevăr?

Stau în pat şi mă gîndesc, dorm şi nu dorm.

Oraşul N se destramă în depărtare, dimpreună cu scrisorile acelea aduse de apele rîului, cu Gaer şi mătuşa Daşa. Îmi amintesc deodată de Tatarinovi... N-am mai fost pe la ei de doi ani de zile. Nikolai Antonîci mă urăşte şi azi. Numele meu nu conţine nici un sunet şuierător, şi cu toate acestea, el îl rosteşte şuierînd fiecare silabă. În schimb, Nina Kapitonovna mă iubeşte: de curînd, Korabliov mi-a transmis din partea ei „salutări şi complimente". Ce face Maria Vasilievna? Oare îşi trece şi acum vremea stînd pe divan şi fumînd? Dar Katia?

Mă uit la ceas. E aproape şapte. Trebuie să mă scol. Mi-am făgăduit să mă scol dimineaţă, înainte de a suna clopoţelul. Dau fuga în vîrful picioarelor la spălător şi fac gimnastică în faţa ferestrei deschise. E frig. Fulgi albi se rotesc prin văzduh, intră pe fereastră, mi se aştern pe umeri şi se topesc. Mă spăl cu apă rece pînă la mijloc şi gata, la carte! Acum citesc o carte minunată: „Polul Sud" de Amundsen, şi o citesc pentru a patra oară!

Tînăr de şaptesprezece ani, Amundsen îl vede pe Nansen, abia întors din celebra sa călătorie, cum trece pe străzile împodobite cu drapele, în uralele mulţimii. Sîngele îi zvîcnea sub tîmple, iar visele tinereşti i se învolburau furtunatic în suflet.

Mă trec fiori din tălpi şi pînă-n creştet, ca nişte furnici de gheaţă. Citesc cu teamă, să nu-mi scape nici un cuvînt. Aud la bucătărie sporovăiala fetelor care duc tacîmurile în sala de mese, dar eu citesc mai departe. Obrajii îmi ard, tîmplele îmi zvîcnesc. Citesc cu lăcomie, neobosit, cuprins de o adîncă tulburare şi de emoţie. Şi simt lămurit că aceste clipe vor rămîne întipărite în sufletul meu pentru totdeauna...

Alt disc se întregeşte pe cadran, şi mă văd în odăiţa atît de cunoscută, unde mi-am petrecut vremea seară de seară, trei ani la rînd. Din însărcinarea celulei comsomoliste conduc pentru prima oară şedinţa cercului de lectură. Îl conduc pentru prima oară şi încerc o oarecare teamă! Cunosc şi „momentul politic", şi chestiunile de „politică naţională", şi „probleme internaţionale". Însă recordurile internaţionale de zbor, la înălţime, durată şi distanţă le cunosc mai bine decît orice. Ce mă fac totuşi, dacă cineva cere să-i explic reducerea de preţuri? Dar totul decurge cît se poate de bine. O fată mă roagă să povestesc biografia lui Lenin, pe care eu o cunosc la perfecţie.

Odaia unde-şi are sediul celula comsomolistă a devenit cu totul neîncăpătoare, iar Korabliov mă ascultă atent. Uite, acum îşi netezeşte mustăţile. Ura! asta înseamnează că-i mulţumit. Mă cuprinde un simţămînt de bucurie şi de mîndrie. Vorbesc şi mă gîndesc cu mirare: „Ce frumos ştiu eu să vorbesc!"

Aceasta este prima mea afirmare în public, bineînţeles dacă las deoparte întîmplarea petrecută lîngă foc, cînd cu răsturnarea autorităţii lui Steopa Ivanov. Şi mi se pare că am ieşit destul de bine. A doua zi, profesorul nostru de sociologie m-a chemat la catedră şi m-a rugat să repet biografia lui Lenin şi, după ce m-a ascultat, a spus: „Dacă cumva mă îmbolnăvesc, o să-mi ţină locul Sanea Grigoriev"...

Alt disc se întregeşte pe cadran. Am şaptesprezece ani.

Toată şcoala e adunată în sala de festivităţi. In jurul unei mese acoperite cu catifea roşie — judecători. In stînga — avocatul apărării. In dreapta — acuzatorul public. Pe banca acuzaţilor — inculpatul.

— Inculpat, numele dumitale, întreabă preşedintele.

— Evgheni.

— Pronumele?

— Oneghin.

A fost o zi de neuitat.

II

PROCESUL LUI EVGHENI ONEGHIN

La început, în şcoală nu-i trecu nimănui prin minte această idee. Dar iată că o fată dintre actriţele teatrului nostru propuse să se pună în scenă „Procesul lui Evgheni Oneghin", cu costume de epocă, şi lucrul acesta deveni numaidecît subiectul general de discuţie.

In rolul principal fu invitat să joace însuşi Grişka Faber; de aproape un an de zile el urma cursurile şcolii de artă dramatică, dar, din cînd în cînd, venea să vadă premierele noastre. In rolurile martorilor apăreau actori din şcoala noastră. Numai pentru doica familiei Larin n-am putut găsi costumul potrivit, şi din pricina asta a trebuit să convingem pe toată lumea că pe vremea lui Puşkin, doicile se îmbrăcau aşa ca în zilele noastre. Apărarea fu încredinţată lui Valka; Sutkin, pedagogul nostru, era acuzator public, iar preşedintele eram eu...

Intr-un frac albastru, cu pantofi cu funde, ciorapi strînşi sub genunchi şi perucă, Grişka şedea nepăsător pe banca acuzaţilor, curăţindu-şi unghiile cu un vîrf bont de creion. Din cînd în cînd arunca cîte o privire arogantă şi pierdută în acelaşi timp ba spre sală, ba spre Curte. Aşa credea el, pesemne, că s-a purtat Evgheni Oneghin în aceste împrejurări.

In camera martorilor (cancelaria profesorilor) aştepta bătrîna Larina împreună cu fiicele ei şi cu doica. Toate se arătau îngrijorate, dar mai cu seamă doica, uimitor de tînără şi frumoasă pentru vîrsta ei. Avocatul apărării era emoţionat şi el şi ţinea la îndemînă o servietă doldora de acte. Corpurile delicte — două pistoale vechi — se găseau pe masă, în faţa mea. In spate auzeam şuşotitul zorit al sufleurului.

— Recunoașteți că sînteți vinovat? îl întreb eu pe Grișka.

— Vinovat, de ce anume?

— De omor prin duel! șoptește suflerul.

— De omor prin duel! spun eu și, aruncînd o privire pe actul de acuzare, adaug: De a fi omorît în duel pe poetul Vladimir Lenski, de optsprezece ani.

— Niciodată! răspunde sfidător Grișka. Trebuie făcută deosebirea între duel și omor.

— În acest caz, trecem la audierea martorilor! hotărăsc eu. Cetățeană Larina, ce ne puteți spune în legătură cu acest omor?

Scenele acestea se desfășuraseră la repetiții într-un mod firesc și convingător, dar acum fiecare își dădea seama că totul sună fals. Singur Grișka se simțea în elementul lui. Aici scotea pieptenele și-și netezea favoriții, aici ațintea asupra Curții priviri mustrătoare, aici lăsa capul pe spate și zîmbea disprețuitor. Iar cînd bătrîna Larina spuse că-l priveau pe Oneghin ca pe unul de-ai casei, Grișka duse mîna la ochi, în timp ce pe cealaltă o puse în dreptul inimii, vrînd să arate cît de mult suferă. Juca admirabil! Și am băgat de seamă că martorele, mai ales Tatiana și Olga, nu-și mai luau ochii de la el. Tatiana, de, mai treacă-meargă, era și în roman îndrăgostită de el, însă Olga, hotărît, ieșea astfel cu totul din rol! Cît despre spectatori, aceștia nu aveau ochi decît pentru Grișka. Pe noi nu ne băga nimeni în seamă...

Cînd bătrîna Larina și-a terminat depoziția i-am spus că poate să plece și am cerut să fie chemată Tatiana. Dumnezeule, cum îi mai mergea gura! Nu semăna nici pe departe cu Tatiana lui Pușkin; doar părul lung, căzut în bucle pe umeri, și rochia de epocă o mai ajutau în privința asta. Am întrebat-o dacă îl crede vinovat de omor pe Oneghin, și ea a răspuns evaziv, spunînd că Oneghin este un egoist.

Pe urmă am dat cuvîntul apărării. Din clipa aceea, totul a mers de-a-ndoaselea... Mai întîi, pentru că apărătorul s-a pornit să înșire verzi și uscate, și apoi... pentru că am zărit-o pe Katia.

Se înțelege că ea se schimbase mult în acești patru ani, însă cozile erau lăsate pe piept ca și mai înainte, și pe frunte i se alintau aceiași zulufi de odinioară. Clipea tot așa, cu un aer de independență, iar linia nasului mi se părea și astăzi deopotrivă de voluntară. Aș fi recunoscut-o și peste o sută de ani, numai după nas.

Katia îl asculta cu mare atenție pe Valka. Faptul că apărarea fusese încredințată lui Valka era o greșeală de neiertat, fiindcă, din tot ce exista sub soare, el nu prețuia decît zoologia. Își începu pledoaria într-un chip foarte ciudat, spunînd că și în lumea

animală se petrec dueluri, dar că nimeni nu se gîndește să le socotească omoruri. Pe urmă se apucă să vorbească despre rozătoare și se lăsă atît de furat de acest subiect, încît era pur și simplu de neînțeles cum se va mai întoarce la apărarea acuzatului Evgheni Oneghin. Totuși, Katia continua să-l asculte cu luare-aminte. Știam din anii trecuți că dacă-și roade îngîndurată vîrful cozii, e semn că lucrurile o interesează. Dintre fetele din sală numai ea singură nu se uita la Grișka.

Valka tăcu pe neașteptate. Și atunci am dat cuvîntul acuzatorului public. A fost ceva foarte plicticos: a vorbit o oră întreagă. El căuta să demonstreze că, deși Lenski a fost omorît de societatea moșierilor și birocraților de la începutul secolului al XIX-lea, Evgheni Oneghin este răspunzător pe de-a-ntregul și fără nici o circumstanță atenuantă de acest omor, „fiindcă orice duel este o crimă premeditată".

Pe scurt, acuzatorul public cerea condamnarea lui Evgheni Oneghin la zece ani temniță și la confiscarea averii.

Nimeni nu se aștepta la o asemenea sentință. În sală se auziră chiar rîsete. Grișka se ridică mîndru în picioare, iar eu i-am dat cuvîntul.

Se spune că actorii simt starea de spirit a spectatorilor. Pesemne asta s-a întîmplat și cu Grișka, deoarece el începu să strige îngrozitor (ca să „schimbe starea de spirit a sălii", după cum ne-a explicat mai tîrziu). Dar n-a reușit! În tot ce spunea era însă un neajuns de căpetenie, — nu puteai să-ți dai seama dacă vorbește el, Grișka, sau Evgheni Oneghin. Nu prea-ți venea să crezi că Oneghin poate să spună, de pildă, că lui Lenski „îi plăcea să-și dea aere" sau „nici azi nu mi-ar tremura mîna să-i trimit lui Vladimir Lenski un glonț în inimă".

Iar atunci cînd Grișka se așeză, ștergîndu-și fruntea de sudoare și arătîndu-se foarte mulțumit de sine, toată sala răsuflă ușurată.

— Curtea se retrage pentru deliberare!
— Terminați mai repede, măi băieți!
— Să mori de plictiseală, nu alta!
— Prea ați lungit-o!

Toate acestea erau lucruri foarte adevărate și noi, fără să ne fi înțeles în vreun fel, am hotărît să dăm sentința în doi timpi și trei mișcări. Spre mirarea mea, cei mai mulți dintre judecători împărtășeau părerea acuzatorului public: zece ani temniță și confiscarea averii. Bineînțeles, Evgheni Oneghin n-avea nici un amestec aici! La zece ani se pregăteau jurații să-l condamne pe Grișka, care în afară de martorii Tatiana și Olga, plictisise toată

lumea! Totuşi, eu am susţinut că o asemenea sentiţă ar fi nedreaptă: Grişka, cu toate cusurile lui, îşi jucase bine rolul şi fără el plictiseala ar fi fost şi mai mare. În cele din urmă am căzut la învoială: să fie condamnat la cinci ani!

— Curtea!

Sala se ridică în picioare, iar eu am dat citire sentinţei.

— Nu-i drept!

— Să fie achitat!

— Ruşine!

— Bine, bine, tovarăşi! am intervenit eu, nemulţumit. Sînt de aceeaşi părere: sentinţa este nedreaptă! Cred că Evgheni Oneghin trebuie achitat, iar Grişka merită cu prisosinţă mulţumirile noastre. Cine este pentru?

Urmă un hohot general de rîs şi toate mîinile se ridicară spre tavan.

— Achitat cu unanimitate de voturi! Ridic şedinţa.

Eram furios! Degeaba m-am apucat de treaba asta! Poate că ar fi fost mai bine să transform întreg procesul acesta într-o glumă. Dar, cum să faci aşa ceva? Mi se părea că toţi îşi dau seama cît de sărac cu duhul sînt.

Aşa posomorît cum eram, m-am îndreptat spre garderobă. Aici o întîlnii pe Katia. Tocmai îşi luase paltonul şi se strecura spre uşă, unde nu era îmbulzeală, ca să se îmbrace.

— Bună ziua! spuse ea rîzînd. Ajută-mă, te rog, să îmbrac paltonul. Straşnic proces!

Vorbea cu glas firesc, de parcă nu ne-am fi văzut de o zi.

— Bună ziua! am răspuns eu, ursuz.

Katia mă privi cu mult interes.

— Cum te-ai schimbat!

— Cum adică?

— Eşti înfumurat! Ia-ţi paltonul şi hai să mergem!

— Unde să mergem?

— Unde? Of, dumnezeule! Măcar pînă la colţul străzii. Nu prea eşti politicos.

Am însoţit-o aşa cum eram, în haină, dar cînd am început să coborîm scara, ea m-a trimis înapoi.

— Afară e frig şi bate un vînt!

Am ajuns-o din urmă la întretăierea străzilor Tverskaia cu Sadovaia-Triumfalnaia. Iată cum o păstrez pe Katia în minte din ziua aceea:

Avea o căciuliţă sură pe cap, cu apărătoarele pentru urechi lăsate în vînt, iar cît mi-am luat eu paltonul, promoroaca îi argintase zulufii de pe frunte. Vîntul îi ridica poalele paltonului, şi

ea le ţinea cu amîndouă mîinile, stînd puţin aplecată. Era de statură mijlocie, zveltă şi — mi se pare — chiar foarte drăguţă. Spun „mi se pare", deoarece pe atunci nu mă gîndeam la asemenea lucruri. Fără îndoială, nici o fată din şcoala noastră n-ar fi îndrăznit să poruncească aşa ca ea: „Ia-ţi paltonul şi hai să mergem!"

Eh, dar asta era Katka, fata pe care cîndva o trăsesem de coade şi o vîrîsem cu nasul în zăpadă; Katka din creştet pînă-n tălpi!

Petrecuse numai două ceasuri la noi la şcoală, dar pentru ea fusese destul ca să ştie tot ce se întîmplă! Regreta şi ea moartea profesorului de desen, Broitman, pe care toţi îl iubeau; aflase că toată şcoala rîde de profesoara de germană, care îşi tăiase părul scurt şi îşi vopsea buzele la bătrîneţe, şi-mi înşiră tot ce va cuprinde numărul viitor al gazetei de perete. Acest număr era consacrat în întregime procesului lui Evgheni Oneghin. O caricatură şi începuse să umble din mînă-n mînă. Era intitulată: „Duelurile se petrec şi în lumea animalelor", şi înfăţişa pe Valka despărţind doi cîini încăieraţi. O altă caricatură îl arăta pe Grişka Faber cu pieptenele în mînă, uitîndu-se galeş spre cele două martore, Tatiana şi Olga.

— Ascultă, de ce te strigă toţi: „căpitan"? Vrei să intri într-o şcoală navală? Da?

— Încă nu ştiu! i-am răspuns eu, deşi de multă vreme îmi pusesem în gînd să intru într-o şcoală de zbor, nu într-una navală.

Am însoţit-o pe Katia pînă în poarta casei aceleia atît de cunoscută, şi ea mă pofti înăuntru.

— Nu m-aş simţi bine.

— De ce? Ce-mi pasă mie că tu şi Nikolai Antonîci sînteţi în relaţii proaste? Bunica mereu vorbeşte de tine. Ei, vii?

— Nu m-aş simţi bine, crede-mă...

Katka ridică nepăsătoare din umeri.

— Atunci, fă cum vrei!

Am ajuns-o din urmă în curte:

— Ce proastă eşti, tu, Katka! Ţi-am spus doar că nu m-aş simţi bine. Mai bine, hai, să mergem undeva împreună, vrei? La patinaj ţi-ar place?

Katka mă privi o clipă şi apoi ridică deodată nasul în vînt, aşa cum făcea pe cînd era numai o fetiţă.

— O să mă gîndesc! făcu ea plină de importanţă. Telefonează-mi mîine pe la patru... Vai, ce frig e! Îţi clănţănesc dinţii în gură! Zău aşa!

III

LA PATINAJ

Încă de pe vremea cînd mă pasiona Amundsen, îmi trecuse prin minte un gînd — un gînd simplu : cu un avion, Amundsen ar fi ajuns la Polul Sud de șapte ori mai repede ! Ce anevoios a înaintat el pe întinderea pustie și nesfîrșită a zăpezii ! Două luni de zile și-a urmat călătoria în sănii trase de cîini, dar pînă la urmă cîinii s-au sfîșiat între ei ! În schimb, cu un avion ar fi străbătut distanța pînă la Polul Sud în douăzeci și patru de ore ! Și nu i-ar fi ajuns numele prietenilor și cunoscuților, ca să boteze fiecare înălțime, ghețar și podiș zărit din avion.

Acum transcriam zilnic pagini întregi din cărțile de călătorii spre Pol. Afară de asta decupasem din ziare articole privitoare la primele zboruri spre nord, pe care le lipisem într-un registru vechi. Pe prima filă a acestui registru am scris : „Înainte", fiindcă așa se numea corabia lui Amundsen. Aceasta era deviza lui : „Înainte", și, după cum spunea Nansen, el se străduise într-adevăr să meargă mereu înainte. Deviza lui Amundsen era și a mea. Și-mi închipuiam că zbor cu avionul pe urmele lui Scott, Shackleton, Robert Peary... că străbat toate itinerariile spre Pol. În plus, pentru că aveam „un avion la îndemînă", trebuia negreșit să văd cum este construit !

Potrivit celui de al treilea punct al regulilor după care mă conduceam în viață : „Ce-ai hotărît să realizezi ?" — am citit : „Teoria construirii avionului". Uf, a fost un adevărat chin ! Pentru orice împrejurare, am învățat pe de rost toate pasajele pe care nu le-am priceput.

În fiecare zi demontam avionul făurit de mine în închipuire. I-am studiat astfel cu cea mai mare băgare de seamă motorul și elicea și l-am înzestrat cu cele mai moderne aparate de bord. Pînă la urmă am ajuns să-l cunosc tot atît de bine cum îmi cunoșteam buzunarul ! Un singur lucru nu știam : nu știam să zbor... Adică tocmai ce voiam să învăț !

Hotărîrea aceasta a mea era o taină pentru toți cei din jur, chiar și pentru Korabliov. În școală se zicea că mă înflăcărez repede și nu voiam să dau prilejul să se spună despre visurile mele în legătură cu aviația : „O nouă pasiune !" Aici nu era vorba de o simplă pasiune ! Mi se părea că am luat această hotărîre de foarte multă vreme, că mi-am pus în gînd să devin aviator încă de pe cînd mă aflam în orașul N. În ziua aceea stăteam culcat

pe iarbă cu Petka în grădina Catedralei, cu brațele întinse în lături, și ne străduiam să vedem pe cer luna și stelele, ziua-n amiaza mare. Atunci s-a ivit un avion cenușiu, ca un pește înaripat, care a ocolit încetișor norii și a pierit în zare, dincolo de malul Pescinkăi. Bineînțeles că totul era doar o părere a mea; însă, oricum, avionul nu mi-a rămas degeaba întipărit în minte. Cine știe, poate că în sinea mea visam încă de pe atunci la lucrurile care astăzi îmi stăpîneau gîndurile clipă de clipă!

Așa cum am mai spus, ascundeam tuturor această taină a mea. Și deodată o destăinuiesc. Cui credeți? Katiei!

În ziua întîlnirii noastre ne-am înțeles să mergem într-o dimineață la patinaj, dar mereu se ivea cîte ceva care ne împiedica: ba amîna Katia, ba eu. Pînă la urmă am izbutit totuși să ajungem și la patinaj. Numai că am început ziua prost. Mai întîi a trebuit să așteptăm în ger cam o jumătate de ceas, deoarece gheața era acoperită de zăpadă; poarta stătea închisă, iar cîțiva oameni strîngeau și măturau zăpada de zor. Apoi, chiar de la primul înconjur al patinoarului, Katiei i s-a desprins tocul de la o cizmuliță și a trebuit să-i prind patina cu o curelușă: noroc că, prevăzător, o luasem la mine la plecare. Asta încă n-ar fi nimic! Cureluşa sărea mereu de pe picior și m-am văzut nevoit să mă întorc la garderobă, unde am dat patina cu pricina unui lăcătuș mînios și roșu la față, care ascuțea cu un scîrțîit îngrozitor patinele pe o tocilă murdară. Dar, odată reparată catarama, s-a rupt cureluşa! Încearcă numai să legi o cureluşă răsucită din piele de porc, afară, în ger! Dar, pînă la urmă le-am venit noi de hac la toate. Începuse să ningă. Noi patinam cu mîinile înlănțuite în cruce: descriam pe oglinda gheții jumătăți de cercuri, cînd spre stînga, cînd spre dreapta — așa-zisul „pas olandez".

Zăpada împiedica patinatorii pricepuți să lunece pe gheață în toată voia. Totuși, ce plăcut e să ningă la patinaj! Fulgii nu se așterneau deodată pe gheața lucioasă, ci se roteau, suiau și coborau îndelung prin văzduh, din pricină că patinatorii stîrneau puternici curenți de aer. Era minunat! Iar mie mi se părea că totul e frumos pe lumea aceasta. Ghiceam că și Katka e stăpînită de același simțămînt, aceasta în ciuda cureluşei care-i rodea piciorul. Cu bucuria luminoasă a ninsorii întipărită pe față, se simțea și ea tot atît de fericită ca și mine de faptul că patinam împreună, în „pas olandez", larg.

Ceva mai tîrziu, eu am rămas lîngă funia ce despărțea un loc rezervat pentru patinajul artistic și m-am uitat la Katia, care făcea o figură numită „dublu opt". O vreme n-a izbutit și, supărată spunea mereu că numai tocul e de vină, însă după aceea a des-

cris pe gheață un opt fără de nici un cusur, încît un grăsun, preocupat să încheie niște cercuri perfecte cu patinele, exclamă deodată:

— Bravo!

Din locul unde stăteam, am auzit-o plîngîndu-i-se și lui de tocul buclucaș.

Katiei i se cuveneau toate laudele, firește, numai că în acest timp eu înghețasem ca un cîine. Din pricina asta i-am făcut semn cu mîna și m-am avîntat pe gheață, descriind două cercuri mari, ca să mă mai desmorțesc.

După aceea am mai patinat un timp în „pas olandez“, iar apoi ne-am așezat amîndoi lîngă orchestră. Pe neașteptate, Katia își apropie de mine obrazul înfierbîntat și rumenit de ger. Ochii ei negri străluceau plini de vioiciune. Crezînd că vrea să-mi spună ceva la ureche, am întrebat-o cu glas tare:

— Cum?

Ea rîse.

— Nimic, numai așa... Mi-e cald!

— Katka, i-am spus. Tu știi?... Dar, nu spui la nimeni!

— La nimeni!

— Eu vreau să mă duc la școala de pilotaj.

Ea clipi un timp nedumerită, apoi mă privi țintă.

— Ești hotărît?

— Da.

— Definitiv?

Eu am dat din cap, vrînd să-mi întăresc spusele.

În clipa aceea începu să cînte orchestra, împiedicîndu-mă să aud ce spune: ea tocmai își scutura zăpada de pe jachetă și rochie.

— N-aud nimic!

Katia mă luă de mînă și pornirăm amîndoi spre celălalt capăt al patinoarului, unde se afla locul rezervat copiilor, acoperit în întregime de zăpadă. Aici era liniște și aproape întuneric. Brazi mici străjuiau de amîndouă părțile locul ușor povîrnit, dînd impresia că ești undeva într-o pădure.

— Crezi c-au să te primească?

— În școală?

— Da.

Întrebarea aceasta mă speria. În fiecare dimineață făceam gimnastică după sistemul lui Anohin și masaje cu apă rece, după sistemul lui Müller. Cercetam cu mîna tăria mușchilor, gîndind cu spaimă: „Și dacă nu mă primesc?...“ Îmi controlam ochii, urechile, inima. Doctorul școlii spunea că sînt sănătos. Dar sănăta-

tea este şi ea de mai multe feluri şi, afară de asta, doctorul nu ştia că eu am de gînd să intru într-o şcoală de zbor. Dacă-s cumva nervos? Sau am, mai ştiu eu ce, altceva? Înălţimea? Blestemată natură! În ultimul an crescusem abia cu un centimetru şi jumătate!

— Au să mă primească! i-am răspuns eu cu hotărîre.

Katia se uita la mine, dar de astă dată parcă cu respect.

Am plecat acasă seara tîrziu, cînd pe patinoar s-au stins ultimele lumini electrice. Paznicul, cu nişte pîslari în picioare şi cu un măturoi în mînă, venea pe gheaţă, şi totul îl făcea să aibă o înfăţişare foarte ciudată. Înainta cu pas obişnuit, dar dădea impresia că merge uimitor de încet. Se îndreptă spre noi şi deodată scoase un şuierat pătrunzător.

Ne-am scos patinele la garderoba acum pustie. Bufetul se închisese, dar Katia se rugă de bufetieră, spunîndu-i „dădăcuţă", iar ea se înduioşă şi ne dădu cîte o chiflă şi un pahar cu ceai rece. În timp ce sorbeam ceaiul, am vorbit fără încetare.

— Ce fericit eşti tu că te-ai hotărît! ofta Katia. Eu încă nu ştiu ce-am să fac.

De îndată ce i-am spus că vreau să intru la şcoala de pilotaj n-am vorbit decît lucruri serioase, mai ales despre literatură. Katiei îi plăcea mult „Cimentul" de Gladkov. I-am mărturisit că n-am citit cartea şi ea m-a certat. Katia citea mult mai mult decît mine, îndeosebi literatură.

Pe urmă am discutat despre dragoste şi am fost amîndoi de acord că dragostea este un fleac. La început, eu m-am cam îndoit de lucrul acesta, dar Katia mi-a spus cu hotărîre: „Se înţelege, nu-i decît un fleac", şi mi-a citat ceva din Gladkov, convingîndu-mă că are dreptate.

Ne-am întors acasă noaptea, pe nişte străduţe întunecoase, atît de tainice şi de liniştite, încît parcă nu mai erau străduţele Skatertnîie şi Nojovîe, ci nişte străzi neobişnuite şi luminate, în Lună.

IV

SCHIMBĂRI

N-am vorbit nimic cu Katia despre chestiunile ei familiare. M-am mulţumit doar să întreb ce face Maria Vasilievna.

— Mulţumesc, bine! răspunse ea.

— Dar Nina Kapitonovna?

— E bine şi ea.

Cine ştie, poate că într-adevăr erau „bine“ cu toţii şi că toate erau „bune“ în casa lor. Totuşi, eu mă îndoiam de lucrul acesta. Altfel, Katia n-ar fi trebuit, de pildă, să aleagă între un bilet de intrare la patinaj şi un bilet de tramvai. Dar aici nu era vorba numai de bani. Îmi aduc foarte bine aminte că la N., cînd Gaer Kuli devenise stăpîn în casa noastră şi eu cu surioara mea trebuia să-i spunem „tată“, nu-mi mai venea să mă întorc acasă. Şi cred că un simţămînt asemănător încerca şi Katia. Ori de cîte ori trebuia să se ducă acasă, se posomora. Hotărît, era ceva care şchiopăta în casa lor.

La puţin timp după aceea am întîlnit-o pe Maria Vasilievna şi m-am convins că bănuiala mea e pe deplin întemeiată.

Ne-am întîlnit la teatru. Se reprezenta piesa „Prinţesa Turandot“, iar Katia făcuse rost de trei bilete; cel de al treilea bilet era pentru Nina Kapitonovna, dar ea, nu ştiu de ce, n-a putut să meargă, şi Katia mi l-a dat mie.

Eu mă duceam destul de des la teatru. Dar una e să te duci la teatru ca să te cultivi, şi altceva să le însoţeşti pe Maria Vasilievna şi pe Katia. Ca să fac faţă împrejurării, am împrumutat de la Valka o cămaşă cu gulerul răsfrînt, iar de la Romaşka o cravată. Ticălosul, mi-a cerut să-i las ceva zălog.

— Dacă se-ntîmplă s-o pierzi?

N-am avut încotro şi i-am dat drept zălog o rublă.

În seara spectacolului, toţi trei am venit la teatru din locuri diferite; Katia era cît pe ce să întîrzie. Sosi în goană, tocmai cînd femeia de la intrare se pregătea să închidă uşa.

— Mama unde-i?

Maria Vasilievna intrase în sală încă de mult. Cînd ne-a zărit, ne-a strigat, iar noi ne-am dus îndată spre locurile noastre, călcînd lumea pe picioare.

La şcoală se vorbea mult despre această piesă: „Prinţesa Turandot“, ba într-un timp s-a încercat chiar să se pună în scenă. Grişka Faber susţinea că toate rolurile bărbăteşti din piesă par scrise anume pentru el. Cît a ţinut primul act nu mi-am găsit răgaz să mă uit la Maria Vasilievna. Mi-am dat seama numai că este tot atît de frumoasă, poate chiar mai frumoasă. Avea o pieptănătură schimbată, care-i descoperea în întregime fruntea pală şi înaltă. Şedea dreaptă în scaun şi nu-şi lua ochii de la scenă.

În schimb, în pauză, cînd am privit-o mai cu luare-aminte, m-am întristat: o găseam slăbită, îmbătrînită. Ochii ei, acum

mari de tot, priveau posomorîţi de tot, şi mi-am spus că un străin, care ar vedea-o pentru prima oară, s-ar speria întîlnindu-i căutătura întunecată.

Vorbeam de „Prinţesa Turandot“, iar Katia ne spuse că ei nu-i prea place piesa. Eu nu-mi dădeam seama dacă îmi place ori nu, şi am rămas la părerea ei. Spre deosebire de noi, Maria Vasilievna susţinea că piesa este minunată.

— Voi sînteţi încă nişte copii şi nu puteţi înţelege.

Pe urmă se interesă ce face Korabliov.

— Bine! i-am răspuns eu, şi pentru o clipă mi se păru că obrajii i s-au împurpurat.

La drept vorbind, Korabliov nu era prea bine. La începutul iernii fusese greu bolnav. Cu toate acestea aveam convingerea că şi el ar fi răspuns la fel, chiar dacă în realitate s-ar fi simţit foarte rău. Fără îndoială că el nu uitase refuzul Mariei Vasilievna faţă de cererea lui în căsătorie.

Pesemne că ei îi părea rău de ce-a făcut, fiindcă altfel n-ar fi avut nici un rost să-mi pună întrebări atît de amănunţite în privinţa lui Korabliov.

Voia să ştie pînă şi la ce clase predă, precum şi felul cum este privit în şcoală.

La toate aceste întrebări răspundeam abia îngăimînd cîte un „da“ sau un „nu“, încît Maria Vasilievna se supără pînă la urmă.

— Uf, Sanea! nici două vorbe nu poate să scoată omul de la tine! Da... nu... doar atîta ştii. Parcă n-ai avea limbă, zău aşa! făcu ea cu ciudă.

Şi, din senin, începu să vorbească despre Nikolai Antonîci. Era ceva foarte ciudat! Ne-a spus că-l socoteşte un om minunat. Eu ascultam în tăcere.

Pauza primului act se sfîrşi. Ne-am reluat cu toţii locurile, aşteptînd desfăşurarea actului doi. În pauza următoare, Maria Vasilievna continuă să vorbească despre Nikolai Antonîci. Deodată o văzui pe Katia încruntîndu-se. Buzele începură să-i tremure. Voia să spună ceva, de bună seamă, dar se stăpîni.

Ne plimbam prin foaier, iar Maria Vasilievna vorbea mereu despre Nikolai Antonîci. Nesuferit lucru! Şi mai era ceva care mă uimea, fiindcă eu nu uitasem cîtuşi de puţin felul cum se purta ea mai înainte cu Nikolai Antonîci.

Totul era altfel decît ştiam eu! Din spusele ei reieşea că Nikolai Antonîci s-a dovedit un om de o rară bunătate şi nobleţe sufletească. El purtase toată viaţa de grijă vărului său Vanea (pentru prima dată o auzeam rostind numele soţului ei), deşi cîteodată i-a fost destul de greu şi şi-a sacrificat toată averea sa

personală, numai ca să echipeze ultima expediţie a acestuia, care a sfîrşit în chip atît de nenorocit.

— Nikolai Antonîci a crezut în Vanea! spunea ea cu căldură.

Maria Vasilievna repeta adică întocmai ceea ce auzisem din gura lui Nikolai Antonîci. Înainte vreme, ea nu prea avea obiceiul să se folosească de cuvintele lui. Hotărît, aici era ceva la mijloc! Mai mult: deşi vorbea cu căldură şi chiar cu însufleţire, mie mi se părea că, înainte de orice, ea vrea să se convingă pe sine de adevărul acestor lucruri: că Nikolai Antonîci este un om cu totul deosebit şi că răposatul ei soţ îi era foarte îndatorat.

Tot timpul cît a ţinut actul trei nu m-am putut gîndi la altceva. Şi am luat hotărîrea să o întreb neapărat pe Katia despre tatăl ei. Chipul marinarului aceluia cu fruntea lată, maxilarele încleştate şi ochii albaştri, plini de vioiciune, mi se ivi deodată în minte. Ce expediţie era aceea cu care el a plecat fără să se mai întoarcă?...

La sfîrşitul spectacolului am mai rămas puţin în sala abia luminată, aşteptînd să se împuţineze lumea la garderobă.

— Sanea, tu de ce nu mai vii pe la noi? mă întrebă Maria Vasilievna.

Drept răspuns, am mormăit ceva numai pentru mine.

— Cred că Nikolai Antonîci a uitat de mult istoria aceea stupidă, continuă ea cu asprime. Pot să-i vorbesc, dacă vrei.

Nu ţineam cîtuşi de puţin ca Maria Vasilievna să ceară încuviinţarea lui Nikolai Antonîci pentru a mai putea veni în casă la ei şi era cît pe ce să spun: „Mulţumesc, nu trebuie"... Însă tocmai atunci se amestecă şi Katia în vorbă, arătînd că n-are nici un rost să pomenească ceva lui Nikolai Antonîci, întrucît eu voi veni în vizită la ea, şi nicidecum la el.

— Nu, nu! se împotrivi, speriată, Maria Vasilievna. De ce? La mine şi la mama deopotrivă.

V

TATĂL KATIEI

Ce expediţie era aceea? Ce fel de om era tatăl Katiei? Eu ştiam doar că a fost marinar şi că a murit. Oare era mort într-adevăr? Cînd vorbea despre tatăl ei, Katia nu spunea nici-

odată „răposatul“. În casa lor, în afară de Nikolai Antonîci căruia, dimpotrivă, îi plăcea foarte mult acest cuvînt, nimeni nu pomenea prea des despre el. Fotografii de-ale lui erau în toate odăile, dar de amintit își aminteau doar cînd și cînd despre el.

Pînă la urmă mi s-a urît să ghicesc fiecare lucru, mai cu seamă că puteam foarte ușor s-o întreb pe Katia tot ce voiam să știu, să aflu unde este tatăl ei și dacă este în viață sau a murit. Și într-o bună zi am întrebat-o.

Iată ce mi-a povestit Katia:

Deşi avea numai trei ani pe atunci, îşi aminteşte foarte bine ziua cînd a plecat tatăl ei. Era un om înalt, cu mîinile mari, îmbrăcat într-un veston albastru de uniformă. Dis-de-dimineață, cînd ea mai dormea încă, el a intrat în vîrful picioarelor în odaie, s-a aplecat deasupra patului, a mîngîiat-o și a spus ceva. Ei i s-a părut că spune: — „Uită-te, Mașa, cît e de palidă. Făgăduieşte-mi că o să petreacă mai multă vreme afară, în aer liber. Da?“ Katia a deschis pe furiș pleoapele și a zărit-o pe mamă-sa: era plînsă. N-a lăsat să se vadă că s-a trezit din somn, fiindcă îi plăcea să-i amăgească, să-i facă să creadă că doarme. Pe urmă au stat cu toții într-o încăpere mare și luminoasă, în jurul unei mese lungi, presărată cu o sumedenie de movilițe albe. Movilițele acestea nu erau altceva decît șervețele. Tot uitîndu-se la ele, nici n-a băgat de seamă că mamă-sa s-a ridicat și a plecat pe furiș și că lîngă ea s-a așezat bunica. Bunica ofta și spunea mereu: „Oh, doamne!“ Mamă-sa purta o rochie ciudată, cu niște mîneci bufante, pe care n-o mai îmbrăcase pînă atunci. Ședea alături de tatăl ei și de acolo, de departe, clipea vesel spre ea.

La masă, toți erau plini de voie bună. Venise lume multă. Toți rîdeau și vorbeau pe întrecute. La un moment dat, tatăl ei s-a ridicat în picioare, cu paharul în mînă, și s-a făcut tăcere numaidecît. Katia nu înțelegea ce spune, dar își amintește că atunci cînd a sfîrșit de vorbit, toți au bătut din palme și au strigat „ura“. Singură bunica a șoptit: „Doamne!“ și iar a oftat.

După aceea, toți invitații și-au luat rămas bun de la tatăl ei și de la alți cîțiva marinari. Tată-său a ridicat-o în brațe, a azvîrlit-o spre tavan și apoi a prins-o în mîinile lui mari și bune.

— Ei, Mașa! a spus el, întorcîndu-se spre mamă-sa, și s-au sărutat...

Era masa de rămas bun... Pe urmă l-au însoțit cu toții la gara din N. Atunci, în mai 1912, căpitanul Tatarinov venise la N. să-și ia rămas bun de la familia sa, iar la mijlocul lunii iunie

s-a îmbarcat la Petersburg, pe corabia „Sfînta Maria", cu destinația Vladivostok...

La început, totul era la fel ca mai înainte. Dar în viața lor se ivise acum ceva nou: scrisoarea de la tata. „Un pic de răbdare și scrisoarea va veni!" Și, într-adevăr, scrisoarea venea. Uneori se întîmpla să zăbovească o săptămînă-două, însă tot sosea pînă la urmă. Și iată, într-o zi primiră o ultimă scrisoare, trimisă de el de la Iugorski-Șar. Era ultima, e adevărat, dar mama Katiei nu și-a făcut sînge rău, ba chiar susținea că așa trebuie să fie. „Sfînta Maria" naviga prin locuri unde nu exista nimic în afară de ghețari și zăpadă, și deci nu era nici pomeneală de poștă.

Așa trebuie să fie. Tata însuși îi prevenise că nu va mai putea să le trimită scrisori. Totuși, zilele treceau pline de neînchipuită amărăciune, iar mama devenea tot mai tăcută, tot mai tristă.

„Scrisoarea de la tata" era ceva minunat! Așa, de pildă, ori de cîte ori venea vreo scrisoare, bunicuța cocea o plăcintă. În schimb, acum, în locul scrisorii minunate și aducătoare de bucurie, la venirea căreia se înveseleau cu toții, se iviră niște cuvinte lungi și plicticoase: „Așa trebuie să fie!" sau „Încă nu li s-a putut întîmpla nimic!"...

Cuvintele acestea se repetau în fiecare zi, mai ales seara, cînd Katia se culca și cînd mama cu bunica rămîneau să șușotească împreună pînă tîrziu. Katia stătea și asculta. De multe ori era ispitită să le spună: „L-au mîncat lupii, pesemne!" Dar știa că mama o să se supere, și atunci tăcea.

Tata „ierna". La N. vara venise de mult, dar el tot mai „ierna". Lucrul acesta i se părea Katiei foarte ciudat. Totuși nu întreba pe nimeni nimic. Odată o auzi pe bunica spunînd unei vecine: „Tot zicem mereu că iernează, însă numai dumnezeu știe de mai trăiește!"

După o vreme, mama trimise o cerere, „Luminăției sale, Țarul". De această cerere, Katia își amintea foarte bine, fiindcă între timp crescuse, se făcuse mare. Soția căpitanului Tatarinov implora pe țar să înlesnească echiparea unei expediții, care să vină în ajutorul nenorocitului ei soț, arătînd că scopul principal al călătoriei acestuia era „fără îndoială, spre mîndria națională și spre cinstea țării". Ea nădăjduia că „prea milostivul Țar" nu va lăsa fără sprijin pe îndrăznețul călător, gata în orice clipă să-și dea viața pentru „gloria patriei"...

Katiei i se părea că „Luminăția sa" este ceva asemănător unei procesiuni: lume multă, în frunte cu arhiereul cu mitră pur-

purie pe cap. Mai tîrziu a aflat însă că nu-i decît țarul. El nu catadicsi multă vreme să răspundă la cererea mamei și bunica îl ocăra într-una. În cele din urmă au primit o scrisoare de la cancelaria țarului. Într-o formă foarte politicoasă, cei de acolo o sfătuiau pe mama Katiei să se adreseze Ministerului Marinei. Dar nu avea nici un rost să se adresese Ministerului Marinei. Acolo se raportase lucrul acesta și ministerul a răspuns în modul următor: „Regretăm că Tatarinov nu s-a înapoiat. Pentru neglijența dovedită față de averea statului, ar trebui dat în judecată fără nici o întîrziere."

După puțin timp și-a făcut apariția la N., Nikolai Antonîci, și în casă se auziră cuvinte noi: „Nici o nădejde!" Asta a spus-o bunicăi în șoaptă chiar el, însă o aflară numaidecît și rubedeniile bunicăi, Bubencikovii, și prietenele Katiei. Toți, afară de mama Katiei.

Așadar, nici o nădejde! Așadar nu se va mai întoarce. Nu va mai glumi și nu se va mai ciorovăi cu bunica, dîndu-și silința să o convingă că înainte de masă e bine să bei un păhărel de vodcă, iar dacă e bine, atunci nu strică, iar dacă nu strică, atunci e plăcut... Nu o va mai necăji nici pe mama, că se îmbracă prea încet să meargă la teatru. Nimeni nu-l va mai auzi cîntînd dimineața, în timp ce se pregătea de plecare: „Ce-i viața noastră? E un joc!"

Nici o nădejde! A rămas pe undeva, acolo în Nordul Îndepărtat, în mijlocul zăpezii și al ghețarilor, și nimeni din expediția lui nu s-a mai întors...

Nikolai Antonîci spunea că tatăl Katiei este singurul vinovat. Expediția fusese minunat echipată. Aveau cinci mii de kilograme de făină, o mie șase sute optzeci și opt kilograme de conserve australiene de carne! Douăzeci buți de șuncă! Șaptezeci de kilograme de bulion uscat „Skorikov!" Apoi, o mulțime de pesmeți, macaroane, cafea! Salonul cel mare al corăbiei fusese umplut pe jumătate cu pesmeți. A luat pînă și sparanghel, patruzeci de kilograme! Apoi, dulcețuri, nuci. Și toate acestea fuseseră cumpărate cu banii lui Nikolai Antonîci! Optzeci de cîini minunați! Chiar și în cazul unei avarii a corăbiei te-ai fi putut întoarce acasă.

Pe scurt, dacă tatăl Katiei pierise, desigur că numai el singur era vinovat de lucrul acesta. Așa, bunăoară, puteai foarte ușor să-ți închipui că atunci cînd ar fi trebuit să aștepte, el s-a pripit! După cîte spunea Nikolai Antonîci, tatăl Katiei întotdeauna se pripea. Oricum ar fi fost însă, el rămăsese acolo, în Nordul Îndepărtat, și nimeni nu putea să știe dacă mai trăiește

sau nu, fiindcă niciunul dintre cei treizeci de oameni ai echipajului nu se întorsese.

Cu toate acestea, în casa lor, tatăl Katiei a trăit încă multă vreme. Dacă se ivește într-o bună zi în prag? Neschimbat, așa cum era în ziua despărțirii, în gara din orașul N., în vestonul lui albastru de uniformă, cu guler tare cu colțurile răsfrînte, așa cum astăzi nu se mai poartă. Și vesel, cu mîinile lui mari.

Multe lucruri rămaseră legate de el în casă. Mama Katiei fuma, și toți știau că a început să fumeze de cînd i-a dispărut bărbatul! Bunica o trimitea mereu pe Katia afară, să se joace. Aceasta tot din pricina lui, fiindcă el le ceruse să aibă grijă ca fetița să petreacă cît mai mult timp în aer liber. Într-un dulap îngust cu uși de sticlă erau o sumedenie de cărți, cu niște titluri de neînțeles. Nimeni n-avea voie să le atingă: erau cărțile lui!

Ceva mai tîrziu s-au mutat la Moscova, în casa lui Nikolai Antonîci și toate se schimbară aici. Aici nimeni nu se mai aștepta ca ușa să se deschidă și tatăl Katiei să se ivească fără de veste în prag. Aceasta era doar o casă străină, în care el nu călcase niciodată...

VI

ALTE SCHIMBĂRI

Dacă nu mi-ar fi făgăduit Katia că-mi arată cărțile și hărțile căpitanului, poate că nu m-aș fi hotărît să mă duc la Tatarinovi. Am privit calea urmată de el și am văzut că ţintea spre aceeași faimoasă „trecătoare nord-răsăriteană", căutată zadarnic vreme de trei sute de ani și străbătută abia în anul 1871, de exploratorul suedez Nordenskjöld. Fără îndoială, n-a fost ceva prea simplu, fiindcă au trebuit să treacă încă douăzeci și cinci de ani pînă ce un alt explorator, Vilkițki, a urmat acest drum, dar de astă dată în sens invers. Într-un cuvînt, toate acestea erau atît de interesante, încît m-am hotărît și eu să mă duc la Katia...

Nimic nu se schimbase în casa Tatarinovilor. Numai că prin odăi erau parcă mai puține lucruri. Așa, de pildă, nu mai vedeam tabloul lui Levitan, care-mi plăcuse atît de mult și care înfățișa un drum larg și drept, într-un parc cu pini scăldați de razele soarelui. Am întrebat-o pe Katia ce-i cu el.

— L-am dăruit cuiva, răspunse ea scurt.

Am tăcut.

— Lui Nikolai Antonîci ! adăugă Katia pe neașteptate, cu răutate în glas. El admiră grozav operele lui Levitan !

Se vede că nu dăruiseră lui Nikolai Antonîci numai tabloul acela de Levitan,fiindcă sufrageria era aproape goală. În schimb, busola se afla la locul știut ; acul ei arăta nordul, ca și mai înainte.

N-am găsit-o acasă nici pe Maria Vasilievna, nici pe bunica.

Bunicuța s-a întors însă curînd. O auzeam cum se dezbracă în antreu și cum se plînge Katiei de o nouă scumpete. Plătise pentru o varză șaisprezece copeici, pentru carnea de vițel — treizeci de copeici, iar pentru ouă — o rublă și douăzeci de copeici.

Eu am izbucnit în rîs și am ieșit în antreu.

— Nina Kapitonovna, dar lămîia ?

Bunicuța se întoarse nedumerită.

— Nu ți-au furat băieții lămîia ?

— Sanea ! exclamă ea, împreunîndu-și palmele cu zgomot.

Mă duse numaidecît la fereastră și mă cercetă cu privirea din creștet pînă-n tălpi, dar rămase nemulțumită.

— Ești cam scund ! mormăi bunicuța necăjită. N-ai prea crescut.

Trecu în grabă în bucătărie, puse laptele să fiarbă pe primus, și după cîteva clipe se întoarse.

— Vezi, n-a uitat de lămîie, spuse ea rîzînd. Păi, ce crezi : se fură !

Era îmbătrînită de tot, gîrbovită și tare slabă. Scurteica cea verde de catifea atîrna pe ea, lăsînd să i se vadă oasele umerilor. Pe față i se citea aceeași vioiciune și îngîndurare. Dar acum era și veselă. Se bucură foarte mult văzîndu-mă, mai mult decît mi-aș fi închipuit.

— Se zice că trebuie să mănînci hrișcă crudă, ca să crești ! spunea ea cu convingere. La noi, la N., era un popă. Uite, numai atîta era. Mînca la hrișcă...

— Și a crescut ? întrebă Katia cu seriozitate.

— Nu, n-a crescut ! Numai vocea i s-a îngroșat. Înainte de a mînca hrișcă avea glasul subțire, subțire. Bunicuța, care rîdea din toată inima, își luă deodată seama : Aoleu ! dă laptele în foc ! Și fugi la bucătărie numaidecît.

M-am uitat împreună cu Katia la hărțile și la cărțile căpitanului Tatarinov. Printre ele era una scrisă de Nansen : „În

ţara gheţarilor şi a nopţii“ şi o alta intitulată : „Descrierea Mării Kara“. Erau şi alte cărţi, ce-i drept nu prea multe, dar toate la fel de interesante. Mă gîndeam să o rog pe Katia să-mi împrumute ceva să citesc, dar îmi dădeam seama că nu se cuvine. Şi am rămas foarte mirat cînd ea mi-a spus pe neaşteptate:

— Ia ceva să citeşti, vrei ?

— Se poate ?

— Sigur că da, răspunse Katia, cu ochii în altă parte.

Fără să mă gîndesc de ce îmi arată atîta încredere, m-am apucat îndată să aleg. Cît aş fi vrut să le iau pe toate ! Cum însă una ca asta era cu neputinţă, am ales numai cinci cărţi, printre care se afla şi o broşură a căpitanului Tatarinov, intitulată : „Cauzele naufragiului expediţiei lui Grill“.

În ziua şi la ora cînd stăteam cu Katia, la şcoală se ţinea obişnuita şedinţă a consiliului pedagogic, şi eu venisem la Tatarinovi anume în acest timp, ca să nu dau ochii cu Nikolai Antonîci. Pesemne că şedinţa s-a amînat, fiindcă Nikolai Antonîci se întoarse acasă curînd. Stînd de vorbă cu Katia, nici n-am auzit soneria de la intrare şi ne pomenirăm deodată că în odaia vecină se aude un zgomot de paşi şi o tuse puternică. Katia se încruntă şi trînti uşa.

Uşa se deschise aproape numaidecît, şi Nikolai Antonîci se ivi în prag.

— Te-am rugat de o mie de ori, Katiuşa, să nu mai trînteşti uşile, spuse el. E timpul să laşi aceste obiceiuri.

Se înţelege că m-a zărit din prima clipă şi pe mine. Totuşi n-a spus nimic. A dat doar din cap, iar eu am făcut la fel.

— Noi trăim între oameni, în societate — continuă Nikolai Antonîci cu blîndeţe — şi una din pîrghiile societăţii este stima pe care o avem unul faţă de altul. Tu ştii doar, Katiuşa, că eu nu pot suferi să se trîntească uşile. Nu-mi rămîne să cred decît că ai făcut-o înadins. Numai că eu nu vreau să cred aşa ceva, da, nu vreau să cred...

Şi cîte şi mai cîte !

Mi-am dat seama că el spune toate acestea numai ca s-o necăjească. După cum îmi aminteam, înainte vreme nu se încumeta să-i vorbească aşa ca astăzi.

Într-un tîrziu Nikolai Antonîci plecă şi ne lăsă singuri, dar acum nu ne mai trăgea inima să răsfoim cărţile căpitanului Tatarinov. Afară de asta, tot timpul cît au ţinut mustrările lui Nikolai Antonîci, Katia stătuse cu spatele la masă, unde erau cărţile alese de mine, împiedicîndu-l să le vadă. Am înţeles cum stau lucrurile : el nu trebuia să ştie că le iau.

Pe scurt: îmi pierise orice voie bună. Am început să mă pregătesc de plecare, dar îmi pare rău că n-am plecat numaidecît. Luîndu-mi rămas bun de la Katia, am mai zăbovit puţin, şi în acest timp, Nikolai Antonîci se ivi din nou în odaie.

— Poate te-ai supărat, Katiuşa, începu el. N-ar trebui! Tu ştii şi înţelegi foarte bine că-ţi doresc numai binele — şi ca om şi ca pedagog.

Aici aruncă o privire asupră-mi, se încruntă şi adulmecă aerul în acelaşi fel neplăcut.

— Ar fi fost cu totul altceva dacă erai pentru mine o fiinţă străină! Dar tu eşti fiica iubitului şi răposatului meu văr. Tu eşti fiica omului pentru care mi-am sacrificat totul — nu numai averea, ci pot să spun că şi viaţa...

În clipa aceea m-am gîndit că Nikolai Antonîci sporeşte cu fiecare an din ce în ce mai mult sacrificiile făcute pentru răposatul său văr. Mai înainte amintea numai de sprijinul „moral, cît şi material", dar cum reieşea că şi-a sacrificat şi viaţa pentru el...

— ...Iată de ce sînt gata să-ţi repet un lucru chiar de o mie de ori, Katiuşa! După o zi întreagă de muncă mă întorc acasă obosit şi aş avea tot dreptul să mă odihnesc şi eu. Totuşi, vezi... eu stau de vorbă cu tine şi caut să te fac să înţelegi ceea ce ar fi trebuit, de altfel, să-ţi însuşeşti singură, ţinînd seama de vîrsta şi de educaţia ta.

Katia tăcea.

Vedeam cît de greu îi este să tacă, ea însă avea voinţă şi multă putere de stăpînire.

De plecat, nu puteam să plec înainte ca Nikolai Antonîci să sfîrşească ce avea de spus, fiindcă ar fi însemnat să plec fără cărţi. Simţeam că mă dor picioarele şi m-am aşezat pe un scaun, fără să vreau cîtuşi de puţin să-l jignesc. Dar Nikolai Antonîci se înfurie.

— Am să-ţi amintesc, Katiuşa — urmă el cu un glas moale şi nepăsător, — o veche zicală: „Spune-mi cu cine te aduni, ca să-ţi spun cine eşti". Dacă tu socoteşti că poţi fi prietenă cu un om căruia nu-i trece prin minte că înainte de a se aşeza el, este dator să ofere locul profesorului său, atunci...

Şi Nikolai Antonîci întinse braţele în lături, a neputinţă.

Eram puţin buimăcit fiindcă nu avusesem de gînd să-l jignesc. Însă Katia nu mai putu să rabde asta.

— Eu singură hotărăsc cine mi-e prieten! rosti ea, vorbind cu repeziciune şi împurpurîndu-se la faţă.

Bănuiesc că Nina Kapitonovna era pe undeva pe aproape — poate chiar asculta la ușă — pentrucă intră numaidecît în odaie, chipurile cu treabă. Pe urmă spuse că laptele a fiert și, întrebîndu-l pe Nikolai Antonîci dacă nu dorește o cafea cu lapte, aminti că abia s-a întors de la piață și că pînă la masă mai e de așteptat o bucată de vreme. Se vedea limpede că acum nu era prima oară cînd ea punea capăt acestor certuri! Katia asculta îndărătnică, cu ochii ațintiți în podea. Nikolai Antonîci, la rîndul său, asculta politicos și plin de îngăduință vorbele bunicuței...

Am așteptat pînă au plecat amîndoi, și pe urmă mi-am luat rămas bun de la Katia. M-am întors acasă cu o greutate pe suflet. Îmi părea rău pentru ele: și pentru Maria Vasilievna, și pentru bunicuța și pentru Katia. Schimbările din casa Tatarinovilor nu-mi plăceau de loc.

VII

ÎNSEMNĂRI PE MARGINI. ROZĂTOARELE LUI VALKA. O CUNOȘTINȚĂ VECHE

Eram în ultimul an de școală și, la drept vorbind, ar fi trebuit să-mi văd mai mult de carte și să nu-mi pierd vremea la patinaj sau făcînd vizite. La unele obiecte de studiu stăteam bine: bunăoară la matematici și la geografie. La altele, dimpotrivă, destul de prost: de pildă, la literatură.

Literatura ne-o preda Liho, un om sărac cu duhul, pe care toată școala îl poreclea „Lihosel". Avea o căciulă așa cum se poartă în Kuban, iar noi o desenam pe tablă, împodobind-o cu două urechi de măgar. Liho nu mă putea suferi. Și iată de ce. În primul rînd, odată, pe cînd ne dicta ceva, el a spus „obstract" în loc de „abstract". Eu l-am corectat și am discutat cu el în contradictoriu, ca pînă la urmă să-i propun să cerem părerea Academiei de Științe. „Lihosel" s-a supărat foc.

În al doilea rînd, majoritatea băieților își scriau compozițiile folosind idei din diferite cărți și articole. Citeau părerile cîtorva critici cu privire la tema dată și copiau pe capete. Mie însă nu-mi plăcea acest obicei. Eu scriam mai întîi lucrarea și abia apoi citeam articolele de critică. Or, tocmai asta nu-i plăcea lui Liho! Și nota pe caiet: „Pretenții de originalitate. Slab." Dar, cine oare avea pretenții de „originalitate"? Pe scurt, mi-era teamă că anul acesta voi căpăta „insuficient" la literatură.

Pentru lucrarea de sfîrşit de an, Liho ne-a propus cîteva teme, dintre care cea mai interesantă mi s-a părut „Oglindirea ţărănimii în literatură după Revoluţia din Octombrie". M-am apucat cu deosebită rîvnă de această lucrare, dar foarte curînd am lăsat totul baltă — cine ştie, poate din pricina cărţilor împrumutate de Kátia. Cînd am început să le citesc, compoziţia a început să mi se pară dintr-o dată ceva grozav de plicticos.

Ar fi prea puţin să spun numai că erau interesante! Acestea erau cărţile căpitanului de cursă lungă Tatarinov, tatăl Katiei, care dispăruse fără urmă în mijlocul zăpezilor şi a gheţarilor, aşa cum dispăruseră altădată Franklin, Andrée şi alţii.

Niciodată o carte nu mi-a luat atîta vreme. Aproape pe fiecare pagină găseam însemnări, rînduri subliniate şi însoţite pe marginea paginii de semne de întrebare ori de exclamare. Căpitanul aici era „în totul de acord", aici nu era. Căpitanul Tatarinov polemiza cu Nansen, şi lucrul acesta m-a uimit! Îl învinuia anume că a renunţat să-şi continue drumul, cînd se afla numai la patru sute de kilometri de Pol. Pe harta anexată la cartea lui Nansen, la nord, punctul final al derivei lui era înconjurat cu un cerc roşu. Se vede că gîndul acesta îl preocupa mult pe căpitan, fiindcă revenea adesea asupra lui, cu însemnări făcute pe marginea filelor din alte cărţi. „Gheaţa singură va rezolva această problemă!" stătea scris în lungul unei pagini. Cînd am întors fila, din carte s-a desprins o foaie de hîrtie îngălbenită, acoperită în întregime cu acelaşi scris. Iat-o:

„...Mintea omenească este stăpînită pînă într-atît de această problemă, încît rezolvarea ei, în ciuda morţii îngrozitoare pe care cei mai mulţi dintre exploratori şi-au găsit-o acolo, a devenit un neîntrerupt prilej de întrecere între naţiuni. Aproape toate naţiunile civilizate au luat parte la această întrecere, în afară de ruşi, deşi porniri înflăcărate ţintind la descoperirea Polului Nord au existat şi la noi, încă de pe timpul lui Lomonosov, şi n-au pierit nici pînă astăzi. Oricum, Amundsen doreşte să lase Norvegiei cinstea de a fi descoperit Polul Nord. Noi însă vom pleca anul acesta într-acolo şi vom dovedi lumii că şi ruşii sînt capabili de asemenea fapte..."

Era, se vede, un fragment dintr-un raport, căci pe faţa cealaltă a hîrtiei am găsit scrisă o adresă: „Către Şeful Direcţiei principale hidrografice", precum şi data: 17 aprilie 1911.

Aşadar, asta urmărea tatăl Katiei! Ca şi Nansen, el voia să se lase purtat de gheţarii în derivă cît mai departe spre nord, iar apoi, cu ajutorul săniilor trase de cîini, să ajungă la Pol. Potrivit

obiceiului meu, am socotit îndată de cîte ori mai repede ar fi ajuns la Pol, dacă ar fi zburat cu un avion.

Un singur lucru mă nedumerea: în vara anului 1912, corabia „Sfînta Maria" plecase de la Petersburg cu destinația Vladivostok. Atunci, ce căuta aici Polul Nord?

A doua zi, înainte de prînz, am dat o fugă pînă la căsuța portarului și i-am telefonat Katiei:

— Katka, tatăl tău voia cumva să ajungă la Polul Nord?

Pesemne că ea nu se așteptase la o asemenea întrebare, căci drept răspuns n-am auzit în receptor decît un mormăit mirat și somnoros:

— N-n-nu... Dar, de ce mă întrebi?

— Așa. Tatăl tău voia să pornească de la ultimul punct atins de Nansen și să ajungă la Pol cu ajutorul săniilor trase de cîini. Tu habar n-ai!

— Cum, adică, n-am habar?

— Păi, dacă nu știi nici măcar atîta lucru despre el! Spune, ce faci astăzi?

— Mă duc cu Kirka în Parcul Zoologic.

Hm, în Parcul Zoologic! Valka mă rugase demult să trec să-i văd rozătoarele și era urît din partea mea că nici pînă acum nu mă învrednicisem să o fac.

I-am spus Katiei că am să le aștept la intrarea în parc.

Kirka — aceeași Kiren care citea cîndva pe Dubrovski și susținea morțiș că „Mașa s-a măritat cu el" — era acum domnișoară în lege și avea cosița bălaie adunată pe creștet ca o cunună. Așa ca și în trecut se uita țintă la buzele Katiei și-i sorbea fiecare cuvînt. Numai că acum, în loc de răspuns, se întîmpla uneori să izbucnească în rîs — un rîs atît de neașteptat și de zgomotos, încît toți cei din jur tresăreau, iar Katia își astupa urechile, cu gestul ei obișnuit și plin de nerăbdare.

Mă înțelesesem cu Valka să ne aștepte la intrarea în parc, dar el nu se vedea. Ca să luăm bilete era pur și simplu caraghios, mai cu seamă că el se lăudase că vom intra fără nici o plată.

În cele din urmă, veni. Se împurpură ca focul la față atunci cînd i-am făcut cunoștință cu Katia și Kirka, și mormăi că se teme că rozătoarele lui s-ar putea să nu ni se pară cîtuși de puțin interesante. Katia îl contrazise politicos:

— Dimpotrivă, dacă e să judecăm după pledoaria ținută în apărarea lui Evgheni Oneghin, rozătoarele dumitale trebuie să fie foarte interesante!

Trecurăm cu un aer important pe lîngă paznic, căruia Valka îi repetase de trei ori că el este colaborator al laboratorului de biologie experimentală şi că noi am venit „la el".

Parcul Zoologic de pe vremea aceea nu semăna cu cel de astăzi. Multe din pavilioane erau închise, iar altele nu erau decît nişte întinderi acoperite de zăpadă. Valka ne spuse că acolo trăiesc vulpi argintii care şi-au făcut vizuini, dîndu-ne o sumedenie de alte amănunte. Numai că, în afară de zăpadă, noi n-am zărit nici măcar o coadă de vulpe, aşa că a trebuit să-l credem pe cuvînt.

Valka ardea să ne arate rozătoarele lui, nu altceva! Din pricina asta nu ne-a dat răgaz să ne uităm ca lumea nici la tigru, nici la elefant, nici la celelalte animale interesante de acolo, şi ne-a dus aproape pe sus în faţa unei cuşti murdare.

Era cuşca unde trăiau rozătoarele lui. Nu ştiu ce înţelegea fiecare din noi mai înainte prin acest cuvînt. Oricum, acum ne prefăceam că tocmai aşa ne închipuiam rozătoarele lui: nişte şoareci obişnuiţi.

Avea o mulţime şi, după cum ne-a spus cu mîndrie Valka, toţi erau inoculaţi cu diferite seruri. El s-a grăbit să adauge că mai are în grijă şi lilieci, cărora le dădea să mănînce viermi cu mîna lui. La drept vorbind, deşi în jurul cuştii stăruia un miros îngrozitor şi deşi Valka vorbea fără să mai isprăvească, era destul de interesant acolo.

Îl ascultam toţi trei plini de respect, dar mai cu seamă Kiren. Curînd însă, ea începu să tremure, şi abia acum ne mărturisi că-i este groază de şoareci.

— Proasta! şopti Katia.

Kiren izbucni în rîs.

— Nu zău, ţi-e scîrbă să-i vezi!

Valka rîdea şi el, dar eu vedeam că l-a supărat felul cum a vorbit Kiren despre şoarecii lui. I-am mulţumit şi am plecat.

— Uf, ce plictiseală! Haideţi să privim barem maimuţele! spuse Kiren.

Ne îndreptarăm îndată spre cuştile cu maimuţe.

Din prima clipă ne izbi o duhoare de neînchipuit, care nu putea fi cîtuşi de puţin asemuită cu mirosul din jurul cuştii cu rozătoarele lui Valka. Kiren ne mărturisi că i s-a tăiat răsuflarea.

— Ei, şi tu! Atunci ce să mai zică îngrijitorii, vorbi Katia cu mustrare în glas.

Ne-am uitat aproape fără voie la îngrijitor, care stătea lîngă gratiile unei cuşti. Avea un aer tîmp, dar plin de importanţă.

Era Gaer Kuli! O clipă am stat la îndoială... doar nu-l mai văzusem de aproape zece ani! Iată însă că el se grăbi să ne iasă înainte şi ne spuse cu glasul lui nesuferit şi gros, ca de buhai:

— Aveţi aici o maimuţă-macac...

Da, el era!

M-a privit drept în ochi, dar nu m-a recunoscut. Îmbătrînise, avea nasul ca un cioc de raţă, iar părul lui, cu falnici cîrlionţi odinioară, era rărit, slinos şi cărunţit. Din chipeşul Gaer rămăseseră doar mustăţile şi coşurile de pe faţă.

— Pe pieptul şi burta animalului, — urmă Gaer cu un aer povăţuitor şi ameninţător în acelaşi timp, care-mi era atît de cunoscut, — veţi găsi mamelele, organe bine cunoscute pentru dezvoltarea descendenţilor.

Da, el era, Gaer! Am pufnit deodată în rîs, şi Katia s-a grăbit să mă întrebe ce am.

— Uită-te la el! i-am şoptit eu.

Ea întoarse ochii îndată spre îngrijitor.

— ...Ştii cine este?

— Cine?

— Tatăl meu vitreg...

— Minţi.

— Pe cuvîntul meu de onoare.

Katka ridică neîncrezătoare din sprîncene, clipi de cîteva ori şi ascultă mai departe.

— În cuşca următoare vedeţi maimuţa antropomorfă, gibonul[1], care uimeşte prin asemănarea ei cu omul. Gibonul are momente de „tristeţe", cînd aleargă turbat prin cuşcă.

Sărmanul gibon! Mi-am adus aminte că şi pe mine mă apuca uneori „tristeţea", cînd acest ticălos începea discursurile lui nesfîrşite.

M-am uitat la Katia şi la Kiren: desigur au să creadă că mi-am pierdut minţile! Dar n-aş mai fi avut nici un dram de respect faţă de mine însumi, dacă aş fi lăsat să-mi scape acest prilej.

— „Linioarele trebuie să fie popindiculare"! am spus eu încet.

Gaer se uită la mine cu coada ochiului, dar eu mă prefăceam că mă uit la gibon.

— În cuşca următoare, — continuă Gaer, — vedeţi o maimuţă fără coadă, originară din Gibraltar. Din punct de vedere

[1] Specie de maimuţe mari, cu membrele superioare foarte dezvoltate, care trăieşte în pădurile indo-malaieze. (n. t.)

al dezvoltării corpului, seamănă cu un copil. În gură are o pungă, unde face rezerve din cele mai bune bucățele pe care le păstrează din propria sa mîncare.

— Se înțelege, — am spus eu, —„ oricine jinduiește în viață să apuce bucățica cea mai bună. Dar, dacă poți numi o asemenea bucățică un fenomen de asigurare, asta-i încă o întrebare".

Nici nu mi-aș fi închipuit că țin minte atît de bine prostiile acestea. Kirka pufni în rîs. Gaer însă amuți și mă pironi cu privirea lui tîmpă, care devenise bănuitoare. O amintire nedeslușită părea că s-a trezit în această căpățînă grea... Însă nu m-a recunoscut nici acum. Cred și eu!

— Noi le purtăm de grijă, spuse el, de astă dată morocănos și preocupat. În fiecare zi mănîncă de sting. Un om n-ar putea să mănînce cît mănîncă aceste lighioane... Pe neașteptate își mai aminti ceva: Priviți-le regiunea dorsală. Veți vedea că numita regiune la aceste maimuțe este de un roșu anormal. Nu-i piele, ci o coajă tare ca o bătătură.

— Spuneți-mi, vă rog, — l-am întrebat eu foarte serios, — maimuțe care vorbesc există?

Kiren izbucni în rîs.

— N-am auzit încă de așa ceva, răspunse Gaer bănuitor, fără să înțeleagă dacă glumesc sau vorbesc serios.

— Mi-a povestit cineva despre o maimuță care slujea într-un port, urmai eu. Mai tîrziu, cînd a fost dată afară din slujbă, ea a început să se ocupe de educația copiilor.

Gaer zîmbea îngăduitor.

— Ai cui erau copiii?

— Copii străini. Maimuța îi bătea cu șanurile de la cizme, — spusei eu, simțind cum inima îmi zvîcnește în piept la aceste amintiri, — mai cu seamă pe fetiță o bătea, fiindcă băiatul ar fi putut, la o adică, să-i întoarcă loviturile cu vîrf și îndesat.

Vorbeam din ce în ce mai tare. Gaer rămăsese cu gura căscată. Deodată a închis gura și a început să clipească năucit, înspăimîntat.

— ...După ce mîncam trebuia întotdeauna să-i mulțumim, — am spus eu smucindu-mă, fiindcă Kiren, speriată, mă apucase de braț, — deși această maimuță ticăloasă nu muncea nicăieri și trăia pe socoteala altora. De dimineața pînă seara își curăța cizmele lui blestemate, altă treabă n-avea! Pe urmă a intrat în batalionul morții, primind pentru asta două sute de ruble și o uniformă nou-nouță. Ținea și discursuri! (Aici mi se pare că am scrîşnit din dinți.) Iar cînd batalionul a fost nimicit, maimuța a fugit din oraș, luînd tot ce se mai găsea prin casă.

Pesemne că acum strigam de-a binelea, căci Katia veni și se așeză între mine și Gaer. El mormăi ceva rezemîndu-se de gratiile cuștii: mă recunoscuse. Buzele îi tremurau.

— Sanea! strigă Katia, poruncitor.

— Stai nițel! spusei eu, împingînd-o încetișor din fața mea. Și a avut noroc că a fugit... Altfel l-aș fi...

— Sanea!

Deodată, Gaer a scos un țipăt și s-a apucat cu mîinile de cap, și-mi amintesc și astăzi cît m-a uimit lucrul acesta. Dar mi-am venit îndată în fire. M-am uitat zîmbind stînjenit la Katia: mi-era rușine de ieșirea mea...

— Să mergem! spuse Katia scurt.

Străbăturăm aleile Parcului Zoologic fără să scoatem o vorbă. Vedeam cum Kirka clipește speriată și cum parcă se ferește de mine. Katia îi spuse ceva în șoaptă.

— Ticălosul! am bombănit eu.

Încă nu izbutisem să mă liniștesc.

— Chiar astăzi voi înainta prin Valka o reclamație direcțiunii Parcului Zoologic. De ce țin aici un asemenea nemernic? Este un gardist alb.

— Mi-e frică de tine! mărturisi Katia. Parcă ți-ai fi ieșit din minți. Pînă și buzele ți s-au albit...

— Asta pentrucă am vrut să-l omor! am răspuns eu. Dar, acum, ducă-se la dracu! Să vorbim despre altceva. Cum v-au plăcut gibonii?

VIII

BALUL

Pe lîngă școala noastră funcționa un atelier de tîmplărie, iar seara eu lucram acolo. Tocmai atunci se nimeri ca atelierul nostru să primească o comandă însemnată: material didactic pentru școlile sătești — și se putea cîștiga bine.

Lucrarea: „Oglindirea țărănimii în literatură după Revoluția din Octombrie“ o terminasem. M-am înfuriat și am scris-o într-o singură noapte. Numai că mai aveam și alte îndatoriri școlărești: așa, de pildă, la germană, deși nu puteam suferi germana. Pe scurt, pînă la sfîrșitul semestrului am fost cu Katia numai o singură dată la patinaj, dar nici atunci n-am putut patina. O echipă de hochei se antrenase de dimineață și gheața

era numai gropi. Totuşi, am rămas la bufet şi am băut împreună cîte un pahar cu ceai.

Katia mă întrebă dacă am făcut reclamaţia împotriva tatălui meu vitreg.

— Nu, n-am mai făcut-o! Dar Valka spune că nu mai are rost, fiindcă şi-a luat tălpăşiţa de acolo.

— Şi unde-i acum?

— Naiba ştie! A fugit!

Vedeam bine că ea ar fi vrut să ştie de ce-l urăsc atît, dar eu nu ţineam să-mi aduc aminte de acest ticălos şi am tăcut. De întrebat, tot m-a întrebat pînă la urmă, şi am fost nevoit să-i povestesc pe scurt cum trăiam la N., cum a murit tata la închisoare şi cum s-a măritat mama cu Gaer. Katia se miră aflînd că am o soră.

— Cum o cheamă?

— Tot Sanea!

Mirarea ei spori şi mai mult, aflînd că de cînd am plecat de acasă nu i-am scris un rînd.

— Cîţi ani are?

— Şaisprezece.

Katia mă privi indignată:

— Să-ţi fie ruşine!

Era ceva într-adevăr condamnabil şi mi-am jurat să-i scriu numaidecît.

— După ce termin şcoala. Acum ce să-i scriu? Am şi încercat de cîteva ori. Ce să spun în scrisoare? Sînt bine, sănătos... Nu-i de loc interesant.

Aceasta a fost ultima noastră întîlnire înainte de vacanţă. În perioada ce a urmat — muncă şi iar muncă, învăţătură şi iar învăţătură. La şase dimineaţa eram în picioare şi mă apucam îndată să citesc „Manualul constructorului de avioane". Iar seara lucram în atelier, uneori pînă noaptea tîrziu...

În sfîrşit, primele şase luni de şcoală trecură. Aveam în faţă unsprezece zile de vacanţă! Cel dintîi lucru pe care l-am făcut a fost să-i telefonez Katiei şi să o invit la balul costumat de la şcoală.

Afişele anunţau că balul este antireligios, dar băieţii s-au arătat nepăsători faţă de iniţiativa organizatorilor. Numai doi-trei au venit costumaţi în spirit antireligios. Astfel, Şura Kocinev, despre care băieţii cîntau:

„Cînd miezul nopţii se proclamă pe cadran,
Din dormitor iese Cocean!"

veni îmbrăcat în chip de preot catolic, şi a fost foarte reuşit. Sutana şi pălăria cu boruri largi îl prindeau de minune pe Şura cel deşirat. Umbla de colo-colo, cu un aer ameninţător şi se îngrozea de tot ce vedea. Îşi juca atît de bine rolul, încît nu puteai să nu rîzi. Alţi băieţi, costumaţi în preoţi catolici şi ei, măturau podeaua cu poalele sutanei şi se prăpădeau de rîs.

Katia veni cam tîrziu, cînd eu tocmai mă pregăteam să-i telefonez din nou. Era roşie ca sfecla, de ger. I-am luat paltonul şi şoşonii să i le duc la garderobă, şi în acest timp, ea alergă lîngă sobă.

— E un ger afară! făcu ea, apropiindu-şi obrazul de soba încinsă. Trebuie să fie două sute de grade minus!

Purta o rochie albastră de catifea, cu un guleraş de dantelă, şi avea o fundă mare, albastră, prinsă în cozi.

Funda, rochia şi şiragul subţire de mărgean din jurul gîtului o prindeau de minune. Avea un aer plin de sănătate, era atît de voinică şi totuşi atît de sprintenă şi de zveltă! Cînd intrarăm în sala de festivităţi, unde începuse dansul, cei mai buni dansatori din şcoala noastră şi-au lăsat partenerele şi au alergat spre ea. Pentru prima oară în viaţă îmi părea rău că nu ştiu să dansez... dar n-aveam încotro! M-am făcut că nu-mi pasă şi m-am îndreptat spre cabina actorilor. Acolo, însă, toţi se pregăteau de zor să iasă pe scenă, şi fetele m-au gonit. M-am întors în sală, tocmai cînd se sfîrşea valsul. Am strigat-o pe Katia, ne-am aşezat într-un colţ şi am început să pălăvrăgim împreună.

— Cine-i ăsta? mă întrebă ea deodată, îngrozită.

Mi-am întors privirile în direcţia arătată.

— Care?

— Uite, roşcovanul de colo.

Nimic extraordinar: era Romaşka! Era mai gătit ca de obicei şi purta cravata pe care mi-o împrumutase odată, cerîndu-mi să-i las ceva zălog. Eu găseam că astăzi nu arată de loc rău, dar Katia îl privea cu dezgust.

— Cum de nu-ţi dai seama? Are o înfăţişare de-a dreptul îngrozitoare! Te-ai deprins cu el şi din pricina asta nu observi. Seamănă cu Ury Gipps[1] ca două picături de apă.

— Cu cine?

— Cu Ury Gipps!

Prefăcîndu-mă că ştiu cine este Ury Gipps, am exclamat cu înţeles:

---

[1] Unul din eroii lui Dickens. (n. t.)

— A-a-a!

Numai că pe Katia nu puteai s-o amăgești prea ușor!

— Eh, tu nu l-ai citit pe Dickens, și totuși se crede că ești cult!

— Cine crede că sînt cult?

— Toți! Am stat de vorbă cu o fetiță de la voi din școală. Știi ce mi-a spus? „Grigoriev este vădit o personalitate!" Halal personalitate! Nici măcar pe Dickens nu l-a citit!

Voiam să spun că eu cunosc opera lui Dickens și că numai romanul acesta, unde-i vorba de Ury Gipps, nu l-am citit, dar tocmai atunci începu orchestra. Profesorul de educație fizică o invită pe Katia la dans, așa că m-am văzut iarăși singur. De astà dată, actorii noștri mi-au îngăduit să intru în cabină la ei, ba chiar m-au pus și la treabă: mi-au dat să grimez o fetiță în chip de rabin! Nu era ceva prea ușor. Asta mi-a luat vreo jumătate de ceas, și cînd m-am întors în sală, Katia tot mai dansa, numai că acum dansa cu Valka.

La drept vorbind, era înveselitor să privești această pereche: Valka se uita țintă la picioarele lui, ca la cine știe ce minunăție, iar Katia îl împingea mereu, căznindu-se înciudată să-l învețe ritmul pașilor de dans. Însă, pe mine, toate astea mă plictiseau.

Cineva îmi agăță de un nasture de la haină un cartonaș cu un număr pe el: începuse un joc numit „poșta cu scrisori". Ședeam ca un ocnaș, cu numărul pe piept, și mă plictiseam de moarte. Curînd, însă, primii două scrisori deodată: „Destul te-ai prefăcut. Spune sincir cine-ți place. Răspuns sub numărul 140". Chiar așa scria: „sincir". A doua scrisoare era ceva mai enigmatică: „Grigoriev este vădit o personalitate, dar pe Dickens nu l-a citit". O amenințai de departe pe Katia. Ea pufni în rîs, îl lăsă pe Valka și veni de se așeză lîngă mine.

— E plăcut aici, la voi, — începu Katia, — numai că-i prea cald. Ia spune, acum ai să înveți să dansezi, nu-i așa?

I-am răspuns că niciodată nu voi învăța să dansez, iar după aceea am plecat împreună spre clasa unde învățam.

Clasa noastră era aranjată în chip de foaier; în colțuri se aflau fotoliile folosite cîndva la reprezentarea tragediei: „A sosit ceasul" în timp ce becurile erau înfășurate în hîrtie roșie și albastră. Ne-am așezat în banca mea — ultima din rîndul din dreapta. Nu mai țin minte despre ce am vorbit, dar oricum despre ceva serios — mi se pare că despre filmul sonor. Katia nu credea în desvoltarea și perfecționarea filmului sonor, în vreme ce eu susțineam contrariul, argumentînd cu date, între care viteza aproximativă de propagare a sunetului și a luminii.

Deasupra noastră ardea un bec înfăşurat în hîrtie albastră, și sub lumina lui, Katia era toată albastră. Pesemne că din pricina asta am avut curaj... voiam de mult s-o sărut, încă din clipa sosirii la bal, cînd era îmbujorată de ger și cînd își apropia înfrigurată fața de soba încinsă. Atunci ar fi fost însă cu neputință. În schimb, acum, sub lumina albăstrie a becului electric, prilejul mi se părea prielnic. M-am oprit deodată la jumătatea unui cuvînt, am închis ochii şi am sărutat-o pe obraz.

Vai, cum s-a supărat!

— Ce-nseamnă asta? întrebă ea amenințător.

Eu tăceam mîlc. Inima îmi bătea, să-mi spargă pieptul. Aşteptam cu teamă să spună dintr-o clipă în alta: „De azi înainte, noi nu ne mai cunoaştem!", sau ceva asemănător.

— Cîtă neobrăzare! exclamă Katia indignată.

— Nu, stai să vezi... îngînai eu, buimăcit, cu gîndul să o contrazic.

Cîteva clipe am rămas tăcuți amîndoi. Pe urmă, Katia m-a rugat să-i aduc un pahar cu apă, şi cînd m-am întors, mi-a ținut o întreagă lecție. Limpede, aşa cum doi și cu doi fac patru, mi-a demonstrat că ea îmi este cu totul indiferentă, că „asta doar mi se pare mie" şi că aş fi sărutat orice altă fată care s-ar fi aflat în clipa aceea lîngă mine.

— Tu cauți să te convingi pe tine însuți, — urmă ea cu hotărîre în glas, — dar în realitate nu simți nimic din adevărata dragoste... Era de acord că n-am vrut s-o jignesc. Doar ăsta-i adevărul, nu? Totuşi, eu nu trebuia să mă port aşa cum m-am purtat, tocmai din pricină că în realitate nu simțeam nimic față de ea.

— Nici urmă de dragoste! adăugă Katia după o scurtă tăcere, și am simțit cum s-a împurpurat la față.

În loc de răspuns, i-am luat mîna şi mi-am trecut-o peste obraji și peste pleoape. Nu s-a împotrivit. Și am stat aşa cîteva clipe, fără să spunem o vorbă, acolo, în banca mea, în clasa slab luminată. Stăteam împreună în clasa unde profesorii mă ascultau şi eu „scăldam" cîteodată lecția, unde eram scos la tablă să demonstrez vreo teoremă, în banca unde mai erau şi acum fițuicile mototolite ale lui Valka. Ciudat, dar mă simțeam atît de bine! Nici nu pot spune cît de bine mă simțeam în clipa aceea!

Pe neaşteptate mi se păru că aud pe cineva răsuflînd greu într-un colț al clasei. M-am întors într-acolo și l-am văzut pe Romaşka. Nu ştiu ce avea de gîfîia așa, dar înfățișarea lui era cum nu se poate mai josnică. Dîndu-și seama că l-am zărit, Ro-

maşka veni spre noi mormăind ceva, cu un zîmbet strîmb pe faţă.

— Mă, Grigoriev, de ce nu mă prezinţi şi pe mine?

M-am ridicat în picioare: pesemne că n-aveam un aer prea prietenos, fiindcă el începu să clipească speriat şi îşi luă tălpăşiţa numaidecît. Spaima lui era ceva atît de caraghios, încît am pufnit amîndoi în rîs. Katia îmi spuse că Romaşka, cu nasul lui încovoiat şi cu ochii lui rotunzi, nu semăna numai cu Ury Gipps, ci şi cu o bufniţă roşcată. Cum de-a ghicit? Băieţii din clasă îl necăjeau cîteodată, poreclindu-l „bufniţa". Ne-am întors în sala de festivităţi.

Şurka Kocinev, care ne întîmpină în prag, făcu o mutră îngrozită. I l-am prezentat Katiei, iar el, în sutana lui de popă catolic, o blagoslovi ca un adevărat păstor de suflete, ba chiar căută să-i apropie de buze o mînă tremurătoare.

Dansul luă sfîrşit şi începu desfăşurarea programului artistic. Se reprezentau fragmente din „Revizorul", piesă pusă în scenă de colectivul nostru artistic.

Şedeam lîngă Katia, în al treilea rînd de scaune, dar n-auzeam nimic. Eu cel puţin. Dar cred că şi cu ea se petrecea acelaşi lucru. I-am şoptit:

— O să mai vorbim amîndoi, nu-i aşa?

Ea mă privi cu un aer grav şi dădu a încuviinţare din cap.

IX

PRIMA ÎNTÎLNIRE, PRIMA INSOMNIE

Nu era pentru prima oară cînd viaţa mea, care urma un singur drum — să zicem un drum drept — făcea o cotitură neaşteptată, după care începeau „virajele" şi „lupingurile".

Aşa a fost cînd, copil de opt ani, am pierdut briceagul lîngă santinela ucisă pe podul plutitor. Aşa a fost în zilele petrecute la Narobraz, cînd plictiseala m-a îndemnat să modelez acele „nimicuri" din lut. Aşa a fost atunci cînd întîmplarea m-a făcut martor la „complotul" urzit împotriva lui Korabliov şi cînd am fost izgonit în mod ruşinos din casa Tatarinovilor. Aşa s-a întîmplat şi acum, m-au izgonit din nou, dar de astă dată pentru totdeauna!

Veni și clipa acestei ultime cotituri: eu și Katia hotărîsem să ne întîlnim pe strada Orujeinaia, lîngă un atelier de tinichigerie, însă ea n-a venit.

În acea tristă zi, totul îmi ieșea pe dos! Fugisem de la ultima oră — lucru stupid, mai cu seamă că Liho făgăduise că la sfîrșitul orei ne va împărți caietele cu lucrarea. Voiam să mă gîndesc ce-o să vorbim, eu și Katia, cînd vom fi împreună, dar cum poți să te gîndești, dacă după cîteva clipe eram înghețat tun și nu făceam decît să tropăi cu picioarele pe loc și să-mi frec cu mîna, ba nasul, ba urechile!

Și totuși, asta era nespus de interesant! Cît de neașteptat se schimbaseră toate! Ieri, bunăoară, puteam să spun cu ușurință: „Katka e o proastă!" Astăzi însă — nu mai puteam. Ieri puteam s-o cert dacă ar fi întîrziat la întîlnire, dar astăzi nu mai puteam. Lucrurile îmi apăreau și mai interesante la gîndul că ea, Katka, era fetița care m-a întrebat cîndva dacă am citit povestea „Elenei Robinson", fetița care a făcut să sară în aer lactometrul și care a primit un ghiont zdravăn de la mine pentru isprava asta. Ea să fie, într-adevăr? „Da, ea este!" îmi spuneam eu, cuprins de bucurie.

Acum, însă, ea nu mai era cea de altădată, și nici eu.

O așteptam de aproape o oră. Strada era liniștită; numai tinichigiul, un om scund și cu nasul mare, ieșise de cîteva ori în ușa atelierului, privindu-mă speriat și bănuitor. Eu m-am întors cu spatele, dar asta mi se pare că i-a sporit și mai mult bănuiala. Am trecut pe partea cealaltă a străzii — degeaba. El rămase mai departe în prag, învăluit într-un nor de aburi, așa cum era pictat dumnezeu pe cupola bisericii din N. Pînă la urmă am fost nevoit să pornesc în josul străzii, spre Tverskaia...

M-am întors la școală tîrziu. Masa se servise de mult, și eu m-am strecurat în bucătărie, ca să-mi mai dezmorțesc oasele. După ce m-a ocărît de mama-focului, bucătarul mi-a dat o farfurie cu cartofi calzi, pe care i-am mîncat fără să scot o vorbă. Îndată ce-am mîncat, m-am dus să-l caut pe Valka, dar el plecase la Parcul Zoologic. Tot acum am aflat că Liho i-a dat compoziția mea lui Romașka.

Eram tare amărît, și din pricina asta aproape că n-am băgat de seamă emoția cu care m-a întîmpinat Romașka. Cum am intrat în bibliotecă, unde ne făceam de obicei lecțiile, el a început să se învîrtească în jurul meu, ca o sfîrlează. Dîndu-mi caietul, a hăhăit de cîteva ori fără nici un motiv.

— Ce mai om şi Lihosel ăsta! făcu Romaşka linguşitor. In locul tău, eu m-aş plînge.

Am răsfoit filele pe care era scrisă lucrarea. Fiecare pagină era tăiată de-a curmezişul de o linie roşie, iar la sfîrşitul lucrării stătea scris: „Idealism! Extraordinar de slab!"

„Prostul!" am exclamat eu cu nepăsare, închizînd caietul, şi am plecat din bibliotecă. Romaşka se ţinea însă şi acum după mine. Era de mirare ce de tîrcoale îmi dădea! Aici fugea înaintea mea, aici mă privea drept în ochi! Pesemne se bucura că am scrîntit-o cu lucrarea. Adevăratul motiv al purtării sale nici nu mi-a trecut prin minte.

— Ce mai om şi Lihosel! repeta el într-una. Bine spune Şura Kocinev: „Scăfîrlia ăstuia e ca o nucă de cocos: pe dinafară tare ca piatra, înăuntru — plină cu zeamă"...

Romaşka rîse într-un fel neplăcut, apoi fugi din nou la cîţiva paşi înaintea mea.

— Mai du-te dracului! izbucnii eu printre dinţi.

Şi, în cele din urmă, s-a hotărît să-mi dea pace...

Băieţii erau plecaţi la o conferinţă, şi nici nu s-au întors bine, că eu m-am şi vîrît în aşternut. N-ar fi trebuit, poate, să mă culc aşa devreme, fiindcă îndată ce-am închis ochii şi m-am întors pe o parte, mi-a pierit tot somnul.

A fost prima noapte de insomnie din viaţa mea. Stăteam liniştit în pat şi mă gîndeam. La ce? Cred că la tot ce se petrecea pe lume!

Mă gîndeam la Korabliov şi mă vedeam a doua zi cum îi duc lucrarea mea la literatură şi-l rog să o citească şi el; la tinichigiul care m-a luat drept un hoţ; la „Cauzele naufragiului expediţiei lui Grill", o carte scrisă de tatăl Katiei.

Dar, la orice m-aş fi gîndit, tot pe Katia o aveam în minte! Incepeam să aţipesc, şi pe neaşteptate îmi aminteam de ea cu atîta duioşie, încît simţeam că mi se taie răsuflarea, iar inima începea să-mi bată rar şi cu putere. O vedeam cu mai multă limpezime decît dacă ar fi fost lîngă mine. Ii simţeam mîna pe ochii mei.

„Ei haide, băiete! De îndrăgostit, te-ai îndrăgostit! Incearcă acum să şi dormi"... îmi spuneam eu.

Deşi mi-era somn, acum, cînd sufletul mi-era plin de fericire, ar fi fost păcat să dorm. Am adormit abia cînd se crăpa de ziuă şi moş Petea tot bodogănea prin bucătărie, certîndu-l pe Mahmet, motanul nostru.

X

NECAZURI

Acest prim eșec, urmat de cea dintîi noapte de insomnie a mea, țineau totuși de viața liniștită de pînă atunci. Abia a doua zi începură necazurile.

Îndată după gustarea de dimineață am telefonat acasă la Katia, dar am avut ghinion, căci chiar Nikolai Antonîci s-a nimerit să răspundă.

— Cine o caută ?

— O cunoștință.

— Cine anume ?

Am tăcut mîlc...

— Alo ?

Și am agățat încetișor receptorul în furcă.

Pe la unsprezece am intrat într-o zarzavagerie, de unde puteam privi toată strada Tverskaia-Iamskaia. De astă dată nimeni nu m-a luat drept hoț. Ba mă prefăceam că telefonez, ba cumpăram mere murate, ba ieșeam în ușă și mă uitam cu un aer nepăsător în lungul străzii. O așteptam pe Nina Kapitonovna. Știam din trecut cam pe cînd se întoarce acasă. Și, în cele din urmă, apăru : micuță, adusă din spate, îmbrăcată cu scurteica ei verde de catifea și cu umbrela în mînă. Chiar și pe gerul ăsta plecase cu coșul după tîrguieli.

— Nina Kapitonovna !

Ea îmi aruncă o privire aspră și trecu înainte fără să-mi spună un cuvînt. Am rămas încremenit.

— Nina Kapitonovna !

Bunicuța lăsă coșul din mînă, se îndreptă din spate și mă privi indignată.

— Iată ce-i, băiete dragă, începu ea tăios. În amintirea celor trecute, eu nu mă supăr pe tine, numai că de azi înainte nu vreu nici să te văd, nici să mai aud de tine...

Capul îi tremura puțin.

— ... Tu într-o parte, noi — într-alta ! Nici să trimiți scrisori, nici să telefonezi ! Ce să mai spun ! Nu te-am crezut în stare de una ca asta ! Pesemne că m-am înșelat !

Bunicuța luă coșul în mînă și — poc ! — îmi trînti portița în nas.

Mă uitam cu gura căscată după ea. Cine dintre noi își pierduse mințile ? Eu sau ea ?

Convorbirea cu Nina Kapitonovna a fost cel dintîi necaz al meu. După aceea am avut o a doua convorbire, iar apoi o a treia.

Întorcîndu-mă la școală, l-am întîlnit chiar la intrare pe Liho. Și nu era de loc nimerit să vorbesc cu el, acum, despre lucrarea mea.

Urcam amîndoi scara — el cu capul dat pe spate, ca de obicei, și mișcînd prostește din nas, eu — abia stăpînindu-mi o dorință cumplită de a-i da una zdravănă cu piciorul în spate.

— Tovarășe Liho, am primit caietul cu lucrarea! am început eu pe neașteptate. Dumneavoastră scrieți: „Idealism". Asta nu-i o apreciere, ci o acuzare, care înainte de orice trebuie dovedită.

— Despre asta vom vorbi mai tîrziu.

— Nu, mai bine să vorbim acum! m-am împotrivit eu. Sînt comsomolist, iar dumneavoastră mă acuzați de idealism. Dumneavoastră nu pricepeți nimic, asta este!

— Cum, ce? făcu el, încruntîndu-se.

— Habar n-aveți de idealism! am continuat eu, observînd cu desfătare cum, cu fiecare cuvînt al meu, mutra i se lungea tot mai mult. Pur și simplu, n-ați știut cum să mă loviți, din pricina asta m-ați învinuit de „idealism". Nu degeaba se spune de dumneavoastră...

Dîndu-mi seama că sînt gata să rostesc o necuviință îngrozitoare, am tăcut o clipă dar după aceea tot am spus-o:

— ...că aveți un cap ca o nucă de cocos. Pe dinafară — tare ca piatra, înăuntru — plin cu zeamă.

Aruncasem aceste cuvinte în chip atît de neașteptat, încît am încremenit amîndoi. Însă aproape numaidecît, „Lihosel" își umflă nările și șuieră scurt și cu răutate:

— Așa ?!

Și se îndepărtă cu pași repezi.

Exact la o oră după această convorbire m-a chemat Korabliov. Era semn rău : Korabliov chema foarte rar pe cineva la el acasă.

Nu-l văzusem de multă vreme așa de supărat. Se plimba prin odaie cu pași mari, cu capul în piept, și cînd am intrat s-a ferit de mine, aproape cu scîrbă.

— Bravo! mă întîmpină el mîhnit, și vîrfurile mustăților i se sbîrliră. Frumoase lucruri aud despre tine! Nu pot decît să mă bucur!

— Ivan Pavlîci, vă explic îndată, am răspuns eu, străduindu-mă să vorbesc cît mai liniștit. Nu-mi plac criticii, este ade-

vărat. Dar așa ceva nu poate trece drept o manifestare de idealism! Ceilalți băieți copiază pe capete după critici, și asta-i place. Spune că sînt idealist, dar mai întîi să dovedească. Ar trebui să știe că o asemenea acuzație mă jignește.

I-am întins caietul cu lucrarea, dar el nici n-a vrut să-l vadă.

— Va trebui să dai explicații despre purtarea ta, în fața consiliului pedagogic.

— Ivan Pavlîci, vă rog ceva, am spus eu pe neașteptate. Ați fost acum, de curînd, pe la Tatarinovi?

— De ce?

— Așa.

Korabliov mă privi țintă.

— Eh, frate! făcu el, liniștit. Văd că nu de florile mărului ai fost obraznic cu Liho. Șezi colea și spune. Numai bagă de seamă să nu minți!

N-aș fi mărturisit nici mamei că sînt îndrăgostit de Katia și că n-am putut să închid ochii toată noaptea din pricina asta. Mi-ar fi fost cu neputință! În schimb lui Korabliov voiam încă de mult să-i povestesc despre schimbările pe care le-am observat în casa Tatarinovilor și care nu-mi plăcuseră de loc.

Korabliov mă asculta plimbîndu-se dintr-un colț în altul al odăii. Din cînd în cînd se oprea din mers și se uita trist la mine. Mi se părea chiar că povestirea mea îl mîhnește. La un moment dat s-a apucat cu mîinile de cap, dar s-a stăpînit îndată și s-a prefăcut că-și trece numai mîna peste frunte.

— Fie! încuviință el, atunci cînd l-am rugat să telefoneze la Tatarinovi și să afle despre ce este vorba. Vino cam peste vreun ceas.

— Ivan Pavlîci, nu se poate peste jumătate de ceas?

Un zîmbet, pe cît de trist, pe atît de blînd, îi lumină fața.

Această jumătate de oră am petrecut-o în sala de festivități. Sala avea parchet pe jos, iar scîndurelele acestuia erau îmbinate ca cetina de brad. Cînd veneam dinspre ferestre către ușă, dungile închise la culoare păreau deschise, iar celelalte — dimpotrivă. Soarele strălucea din plin peste tot. În dreptul ferestrelor largi, în conul luminos al razelor se roteau o puzderie de fire de praf. Ce bine era aici! Și ce trist eram eu!

Cînd m-am întors la Korabliov, l-am găsit stînd pe divan și fumînd o țigară, cu haina lui cea verde și păroasă, pe care o purta întotdeauna cînd se simțea prost, aruncată pe umeri și cu gulerul de la cămașă desfăcut.

— Măi, frate, degeaba m-ai rugat să telefonez, zise el după o vreme. Acum îți cunosc toate tainele.

— Ce taine ?

Korabliov se uită la mine, de parcă mă vedea pentru prima oară.

— Numai că trebuie să știi să-ți păstrezi tainele ! continuă el. Dar tu nu știi ! Azi, de pildă, curtezi pe cineva, iar mîine o află toată școala. Și-ar fi bine dacă s-ar fi aflat numai în școală.

Pesemne că am rămas prostit, fiindcă Korabliov zîmbi fără să vrea — e drept, abia vizibil. Cel puțin douăzeci de gînduri îmi trecură într-o clipă prin minte : „Cine a făcut asta ? Romașka ! Am să-l ucid ! Va să zică, din pricina asta n-a venit Katia la întîlnire ! De asta m-a alungat bunicuța de lîngă ea !"

— Ivan Pavlîci, o iubesc ! am spus eu cu hotărîre.

El dădu din mîini a neputință.

— Pentru mine e totuna. Poate să vorbească toată școala, că nu-mi pasă ! am continuat eu.

— Bine, școala ca școala, mă întrerupse Korabliov. Dar, de ce spun Maria Vasilievna și Nina Kapitonovna îți pasă, nu ?

— Mi-e totuna și asta ! am răspuns eu, înfierbîntat.

— Stai, frate !... Pe tine, dacă nu mă înșel, ei te-au dat afară din casă. E adevărat ?

— Din care casă ? Nici măcar nu-i casa ei. Ea numai asta visează : să termine școala și să plece.

— Stai, stai puțin... Adică ce vrei să spui ? Ai de gînd să te însori ?

Acum parcă m-am mai dezmeticit.

— Asta nu privește pe nimeni !

— Se înțelege, adăugă grăbit Korabliov. Dar, pricepi, mi-e teamă că nu-i ceva chiar așa de simplu ! Trebuie s-o întrebi totuși și pe Katia : poate că ea nici nu vrea să se mărite. Oricum, va trebui să aștepți pînă se întoarce de la N.

— Aha ! am făcut eu pe deplin liniștit — au trimis-o la N. ? Minunat !

Korabliov mă privi din nou, de astă dată cu o vădită curiozitate.

— S-a îmbolnăvit o mătușă a ei, și Katia s-a dus să o vadă, adăugă el. Lipsește numai cîteva zile ; cînd începe școala, o să fie aici. Cred că n-ai nici un motiv să te neliniștești !

— Nu sînt cîtuși de puțin neliniștit, Ivan Pavlîci. În privința lui Liho, dacă doriți, sînt gata să-i cer scuze. Vreau numai să-și retragă afirmația că sînt idealist.

Ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, ca şi cînd Katia n-ar fi fost trimisă la N. şi ca şi cînd nu m-aş fi hotărît niciodată să-l ucid pe Romaşka, am rămas la Ivan Pavlîci încă vreun sfert de ceas, vorbindu-i liniştit despre lucrarea mea la literatură. Pe urmă, rugîndu-l să-mi îngăduie să-l vizitez a doua zi, mi-am luat rămas bun şi am plecat.

XI

PLEC LA N.

Să-l omor pe Romaşka !? Totul era opera lui, n-aveam nici o îndoială ! Cine altul ar fi putut să o facă ? El a stat pitit în foaier şi el m-a văzut sărutînd-o pe Katia.

Mă uitam plin de ură spre patul şi măsuţa lui de noapte. După ce l-am aşteptat vreo jumătate de ceas, i-am scris un bileţel, cerîndu-i explicaţii şi ameninţîndu-l că, dacă refuză, voi spune la toată şcoala că e un ticălos. Totuşi, în clipa următoare am rupt biletul şi m-am dus să-l caut pe Valka la Parcul Zoologic.

Bineînţeles, l-am găsit tot lîngă rozătoarele lui ! Într-un halat murdar, cu un ciot de creion după ureche şi un blocnotes cît toate zilele la subsuoară, şedea lîngă colivia liliecilor, pe care-i hrănea cu mîna lui. Le dădea să mănînce viermi şi fluiera plin de mulţumire.

L-am strigat, şi el s-a întors spre mine nedumerit, apoi mi-a făcut înciudat un semn cu mîna şi mi-a spus :

— Aşteaptă !

— Valka ! Numai o clipă !

— Ai răbdare... că mă încurci ! Opt, nouă, zece...

Număra viermii.

— Eh, da lacom mai eşti ! Şaptesprezece, optsprezece, douăzeci...

— Valka ! strigai eu cu implorare în glas.

— Să ştii că te gonesc ! izbucni Valka.

M-am uitat cu ură la lilieci. Atîrnau cu capetele în jos, cu urechile pleoştite şi cu nişte mutre nespus de ciudate, aproape omeneşti. Păcătoşii ! Numai că n-aveam încotro : trebuia să aştept să se ghiftuiască !

Uf, gata, a terminat! Dar nu: frecîndu-şi nasul cu un deget murdar, Valka mai zăbovi vreo jumătate de ceas, însemnînd ceva în blocnotes. Într-un tîrziu m-am văzut scăpat şi de chinul acesta!

— Lua-te-ar naiba să te ia! Mi-ai scos sufletul cu dihăniile astea ale tale. Ai bani?

— Douăzeci şi şapte de ruble în cap! răspunse Valka mîndru.

— Dă-i încoace pe toţi...

Era o cruzime! Ştiam bine că el adună ban cu ban de multă vreme, ca să-şi cumpere nişte şerpi. Dar ce puteam să fac? Eu aveam numai şaptesprezece ruble, iar biletul de tren costa de două ori pe atît.

Valka clipi de cîteva ori, mă privi îngîndurat şi-mi întinse banii.

— Plec, Valka.

— Unde?

— La N.

— De ce?

— Îţi povestesc cînd mă întorc. Deocamdată îţi spun numai atît: Romaşka e un ticălos. Eşti prieten cu el, fiindcă nu ştii cît e de ticălos. Dacă cumva ştii, atunci eşti şi tu la fel de ticălos. Asta-i tot! La revedere!

Valka mă strigă din urmă cînd eu tocmai o luasem la pas. Dar mă strigă cu un glas atît de ciudat, încît m-am întors într-o clipă.

— Sanea, — murmură el, — eu nu sînt prieten cu Romaşka, să ştii! În general... — şi Valka tăcu un timp, şi din nou începu să-şi frece nasul cu degetul.

— Eu sînt de vină! urmă el cu hotărîre. Trebuia să te previn. Mai ţii minte istoria cu Korabliov?

— Cum aş putea s-o uit?!

— Ei, află... că el.

— Ce vrei să spui?

— Romaşka s-a dus la Nikolai Antonîci şi i-a spus tot.

— Minţi!

Mi-am amintit într-o clipă de seara cînd, întors de la Tatarinovi, i-am povestit lui Valka tot ce se punea la cale împotriva lui Korabliov.

— Stai puţin. Păi, eu atunci ţi-am spus numai ţie!

— Da, dar Romaşka a ascultat tot.

— Şi de ce-ai tăcut?

Valka lăsă ochii în pămînt.

— Mi-a cerut cuvîntul de onoare, șopti el. Afară de asta, mă amenința într-una că noaptea, cînd dorm, o să stea și o să se uite la mine. Înțelegi, eu nu pot să sufăr să se uite cineva la mine cînd dorm. Am rămas cu cusurul ăsta dintr-o noapte cînd m-am trezit și l-am văzut că se uită la mine. E o nerozie, abia acum îmi dau seama.

— Ești un prost, asta-i !

— El însemnă într-un carnețel tot ce aude vorbindu-se și-i raportează lui Nikolai Antonîci — continuă trist, Valka. Mă scoate din fire. După fiecare denunț vine și-mi spune și mie. Eu mi-astup urechile, dar el nu se sinchisește și povestește mai departe.

Cu trei ani în urmă, în școală la noi se spunea că Romașka doarme cu ochii deschiși — și asta era adevărat. Chiar eu l-am văzut odată. El dormea, dar printre gene puteai să-i zărești, subțiată cît o dungă, pupila tulbure, înspăimîntătoare. Neplăcută senzație : doarme și nu doarme ! Romașka zicea că el nu doarme niciodată. Mințea, se înțelege ! Totul era din pricină că avea pleoapele prea scurte. Totuși, printre băieți erau unii care-l credeau, îl respectau și în același timp se temeau de el pentru această însușire, de „a nu dormi niciodată". De aici se trăgea și frica lui Valka ; doar el dormise cinci ani de zile în patul de lîngă Romașka.

Toate aceste lucruri mi se perindară tulbure prin minte. „Zevzecul, mi-am spus eu în gînd despre Valka. Strașnic naturalist !"

— Ești un om de nimic ! Acum n-am timp, dar cred că ar trebui să scrii celulei comsomoliste despre carnețelul lui Romașka. Nici nu mi-aș fi închipuit că a pus șaua pe tine în halul ăsta. De cîte ori i-ai dat „cuvîntul de onoare" ?

— Nu mai știu ! mormăi Valka.

— Atunci, să numărăm !

El se uită la mine cu tristețe.

Din Parcul Zoologic m-am dus la gară să-mi cumpăr bilet de tren, iar de acolo — la școală. Aveam o cutie de compasuri nou-nouță și m-am hotărît s-o iau cu mine, ca la nevoie s-o vînd.

În felul acesta, la toate nechibzuințele mele s-a mai adăugat încă una, pe care am plătit-o însă cu vîrf și îndesat.

În dormitor am găsit vreo zece băieți și pe Tania Veliciko, o fată din clasa noastră.

Toți făceau cîte ceva; unii citeau, alții stăteau de vorbă.

Șura Kocinev îl imita pe noul nostru profesor de matematică: se repezea cu mîinile ridicate spre o tablă închipuită, după care se așeza pe pat, încet și cu demnitate. Băieții se tăvăleau de rîs. Pe scurt, nimeni nu lua în seamă ce face Romașka: el ședea în genunchi lîngă patul meu și-mi scotocea de zor în cufăr.

Am încremenit văzînd această nouă ticăloșie. Simțeam cum mi se urcă sîngele la cap. Totuși m-am apropiat de el fără grabă.

— Ce faci aici, Romașka? l-am întrebat eu, vorbind cît se poate de liniștit.

El ridică spre mine niște ochi speriați și, cu toată furia ce mă stăpînea, mi-am dat seama că așa cum arăta în clipa aceea — era alb ca varul la față, iar urechile lui clăpăuge ardeau ca focul — seamănă leit cu o bufniță.

— Cauți scrisori de la Katia? am continuat eu. Ca să i le dai lui Nikolai Antonîci? Na!

Și deodată i-am repezit piciorul în față.

Pînă atunci vorbisem așa de liniștit, încît nimeni nu se aștepta să-l lovesc. După aceea, cred că l-am mai izbit de vreo două, trei ori. De n-ar fi fost Tania Veliciko, l-aș fi omorît! Băieții stăteau și se uitau la noi cu gura căscată, dar Tania s-a aruncat fără teamă să ne despartă: s-a agățat de mine și m-a împins cu atîta putere, încît m-am prăvălit pe pat.

— Ai înnebunit?

I-am zărit fața ca prin ceață. În ochii ei era atîta silă încît mi-am venit numaidecît în fire.

— Băieți, am să vă explic totul! am început eu șovăielnic.

Ei tăceau cu toții. Romașka, lungit pe podea, cu capul căzut pe spate, tăcea și el. O vînătaie îi brăzda obrazul. În clipa următoare mi-am luat cufărul în mînă, și am ieșit pe ușă...

Vreme de trei ceasuri am umblat fără nici un rost prin gară, stăpînit de o nemărginită amărăciune. Cu un simțămînt de silă am citit un ziar, apoi tot mersul trenurilor, și apoi am intrat la bufetul de clasa a treia și am cerut un ceai. Mi-era foame. Totuși ceaiul mi se păru fără nici un gust, iar de tartine nici măcar n-am putut să mă ating. Aveam în gură un gust îngrozitor, de parcă aș fi mîncat viermi, așa ca liliecii lui Valka. Nu știu de ce, dar mă simțeam murdar după întîmplarea din dormitor. Eh, n-ar fi trebuit să mă abat pe la școală! Ce naiba aveam? Ce nevoie aveam de cutia de compasuri? N-aș fi găsit eu la mătușa Dașa atîția bani ca să-mi iau bilet la întoarcere?

XII

ACASĂ

O singură impresie mi-a rămas întipărită în suflet din această călătorie prin locurile pe unde vagabondasem odinioară împreună cu Petka Skovorodnikov, furînd sau cerşind: aceea a unei libertăţi neîngrădite.

Călătoream cu trenul şi aveam bilet — pentru prima oară în viaţa mea. Stăteam fără teamă pe locul de lîngă fereastră, vorbeam cu ceilalţi călători şi, dacă aş fi fost fumător, puteam chiar să fumez. Cînd a apărut controlorul, n-am mai fost nevoit să mă ascund sub bancă. I-am întins biletul cu un aer nepăsător, fără să întrerup discuţia în care eram prins. Faptul acesta m-a făcut să cunosc o senzaţie extraordinară şi o bucurie nemărginită, în compartimentul acela strîmt. Mă gîndeam plin de voioşie la N., la surioara mea, la mătuşa Daşa, la sosirea mea neaşteptată şi la faptul că cei de acasă n-au să mă mai recunoască.

Cu aceste gînduri am aţipit. Am aţipit şi am dormit un somn atît de adînc şi atît de lung, încît ceilalţi călători începuseră să se neliniştească, întrebîndu-se dacă nu cumva am murit. După cum vedeţi, n-am murit!

Ce minunat lucru e să te întorci în oraşul natal după o lipsă de opt ani de zile! Totul ţi-e cunoscut şi în acelaşi timp, necunoscut. Asta să fie oare casa guvernatorului? Odinioară mi se părea atît de mare! Asta să fie strada Zastennaia? Oare era şi mai înainte la fel de îngustă şi de întortochiată ca şi azi? Asta să fie bulevardul Lopuhinski? Singur bulevardul acesta mi-a risipit tristeţea: în lungul aleii de tei se înşiruiau nişte clădiri noi, minunate. Teii desfrunziţi şi mohorîţi păreau desenaţi, iar siluetele lor cenuşii se proiectau oblic pe zăpada albă. Era o privelişte neînchipuit de frumoasă!

Mergeam cu pas voinicesc, recunoscînd în fiece clipă locurile de odinioară sau minunîndu-mă de schimbările făcute. Oare acesta-i orfelinatul, unde mătuşa Daşa voia să ne ducă pe mine şi pe surioara mea? Astăzi, clădirea era vopsită într-o culoare verzuie, iar la intrare se afla o placă mare de marmură, cu o inscripţie aurită. Nu-mi venea să-mi cred ochilor cînd am citit inscripţia:

„În casa aceasta a locuit, în anul 1824, Alexandr Sergheevici Puşkin". La naiba! Chiar aici! Cum s-ar mai fi fudulit copiii din orfelinat, dacă ar fi ştiut lucrul acesta!

Iată şi clădirea „stăpînirii", unde fusesem împreună cu mama să ducem jalba judecătorului. Astăzi nu mai era cîtuşi de puţin a „stăpînirii". Gratiile ce străjuiau odinioară ferestrele înguste fuseseră scoase. Deasupra porţii am văzut o altă inscripţie: „Casa Culturii"!

Iată şi digul oraşului! Inima începu să-mi bată cu putere în piept. Aveam înaintea ochilor un chei zidit din blocuri de granit, în care abia am putut recunoaşte sărăcăciosul nostru mal de odinioară. Însă, mai mult decît orice m-a uimit faptul că pe locul unde înainte vreme se afla casa noastră, acum era un parc; dădace cu copii mici în braţe şi înfofoliţi ca nişte moaşte, şedeau pe bănci. La asta nu m-aş fi aşteptat! Am rămas multă vreme lîngă digul oraşului, buimăcit, privind cu luare-aminte parcul, cheiul zidit din blocuri de granit şi bulevardul în lungul căruia jucam cu băieţii popice. Pe locul maidanului, în spatele căruia se înşiruiau odinioară nişte dughene, acum se înălţa o clădire mare, cenuşie. Un paznic îmbrăcat într-o şubă cît toate zilele se plimba prin faţa intrării. Mă apropiai de el.

— E uzina electrică a oraşului! mi-a răspuns paznicul plin de importanţă, cînd am arătat întrebător spre clădire.

— Dumneata nu ştii cumva unde stă Skovorodnikov?

— Judecătorul?

— Nu.

— Atunci nu ştiu. Noi avem un singur Skovorodnikov: pe judecător.

M-am îndepărtat. Era cu putinţă ca bătrînul Skovorodnikov să fi devenit judecător? M-am întors din nou spre paznic şi, uitîndu-mă la clădirea înaltă şi minunată a uzinei, ridicată pe locul unde altădată se înghesuiau căsuţele noastre sărăcăcioase, am hotărît deodată: da, e cu putinţă!

— Cum arată judecătorul? E înalt?

— Înalt.

— Are mustăţi?

— Nu, n-are mustăţi! se răsti paznicul, supărat parcă pentru Skovorodnikov.

„Hm, va să zică n-are mustăţi? Atunci, slabă nădejde!"

— Şi unde stă judecătorul?

— Pe strada Gogol, în fosta casă Marcuz.

Ştiam casa — era printre cele mai frumoase din oraş; două capete de lei străjuiau peronul de la intrare. Dar eram tot atît de nedumerit şi de astă dată. Cum n-aveam încotro, m-am dus în strada Gogol, cu o fărîmă de nădejde în suflet: poate că totuşi

bătrînul Skovorodnikov și-a ras mustățile, a devenit judecător și s-a mutat în casa aceea frumoasă.

După o jumătate de ceas eram pe strada Gogol, lîngă fosta casă Marcuz. Capetele celor doi lei se înnegriseră în răstimpul acestor opt ani, însă erau la fel de impunătoare. Stăteam nehotărît în fața intrării. Să sun ori să cer milițianului din post să mă îndrumeze spre biroul de adrese?

La ferestre — perdele de muselină, după gustul mătușii Dașa. Văzîndu-le, m-am hotărît într-o clipă și am sunat.

Mi-a deschis o fată oacheșă, de vreo șaisprezece ani, îmbrăcată într-o rochie albastră de flanelă și cu părul pieptănat lins, cu cărare la mijloc. Oacheșă — eram din nou nedumerit!

— Aici stă Skovorodnikov?

— Da.

— Vă rog... Daria Gavrilovna e acasă?

— Acum trebuie să vină! răspunse fata zîmbind și privindu-mă cu curiozitate. Zîmbea la fel ca Sanea, numai că eu o știam pe Sanea bălaie, cu părul buclat și ochii albaștri. „Nu, nu este Sanea!" mi-am spus eu în gînd.

— Aș putea să aștept?

— Poftim!

După ce mi-am lăsat cufărul în antreu și mi-am scos paltonul, ea mă conduse într-o încăpere mare și luminoasă, frumos, ba chiar bogat mobilată. În mijloc se afla un pian — ceea ce nu aducea de loc cu fosta odaie a mătușii Dașa. În schimb, pe pian, între două vaze de sticlă albastră, era o fotografie — fotografia eroului în jilțul de răchită, pe fondul unor munți înzăpeziți. După asta am recunoscut într-adevăr că sînt la mătușa Dașa.

Cred că mă uitam în jur cu un aer prostit și totodată plin de bucurie, fiindcă fata începu să mă privească cu luare-aminte. Deodată își aplecă fruntea și ridică din sprîncene, așa cum făcea mama. Am înțeles într-o clipă că fata din fața mea este Sanea.

— Sanea? am întrebat eu, șovăielnic.

Ea se miră.

— Da, eu sînt.

— Ia stai puțin... tu erai blondă, urmai eu cu glas tremurînd. Ce s-a întîmplat? Pe vremea cînd stăteam la țară, aveai fața bălaie, și azi te văd oacheșă...

Ea rămăsese cu gura căscată.

— Unde, la țară?

— Atunci cînd a murit tata! am spus, izbucnind în rîs. Hei, dar tu ai uitat totul! Nici pe mine nu mă mai ții minte. Pe-

semne că limba mi se împleticea de bucurie. Surioara mea mi-era așa de dragă. O revedeam acum după opt ani. Semăna cu mama, ca două picături de apă.

— Sanca? făcu și ea în cele din urmă. Doamne! Și noi credeam c-ai murit de mult!

Mă îmbrățișă.

— Sanea, Sanea! Ești tu cu adevărat? Și mătușa Dașa tocmai acum e plecată de-acasă! Stai jos, de ce-ai rămas în picioare? De unde vii? Cînd ai sosit?

Ne-am așezat alături, dar ea sări deodată și alergă în antreu după cufărul meu.

— Stai puțin! Unde te duci? Spune-mi cum trăiți voi aici? Ce face mătușa Dașa?

— Dar tu? De ce nu ne-ai scris? Noi mereu te-am căutat. Am dat și anunțuri prin ziare.

— Nu mi-au căzut sub ochi! am spus eu cu părere de rău. Abia acum am putut să-mi dau seama cu adevărat cît de ticălos a trebuit să fiu ca să uit că am o asemenea soră! Și o mătușă așa de bună, încît — după cum mi-a mărturisit Sanea — nici nu s-ar fi încumetat să-i spună dintr-o dată că am venit, fiindcă ea putea să moară de bucurie.

— Și Petka te-a căutat! îmi dădu Sanea de veste. De curînd a scris și la Tașkent. Credea că ești acolo...

— Petka?

— Da.

— Petka Skovorodnikov?

— Care altul?

— Unde-i acum?

— La Moscova! răspunse Sanea.

Eram uimit.

— De mult?

— De-atunci de cînd ați plecat.

Petka la Moscova! Nu puteam să-mi vin în fire, într-atît mă uluise vestea aceasta.

— Sanea, păi și eu tot la Moscova sînt.

— Adevărat?

— Pe cuvînt de onoare! Și ce-i cu Petka? Ce face?

— Bine, ce să facă! Anul ăsta termină școala.

— Măi, să fie! Eu la fel! N-ai vreo fotografie de-a lui?

Mi se păru că Sanea s-a tulburat puțin atunci cînd am pomenit de fotografie. „Îndată!" mi-a răspuns ea, și a ieșit din odaie ca să se întoarcă după o clipă, de parcă ar fi avut fotografia lui Petka în buzunar.

— Ascultă, să ştii că-i băiat frumos! am spus eu, izbucnind în rîs. E roşcovan?

— Roşcovan.

— Nu mai spune! Şi bătrînul? Ce face bătrînul? Oare-i adevărat?

— Ce anume?

— E adevărat că-i judecător?

— De cinci ani e judecător.

Ne puneam unul altuia întrebări, luîndu-ne vorba din gură, fără să mai isprăvim. După o vreme, Sanea fugi în bucătărie, dar de astă dată m-am ţinut după ea, spunîndu-i că mi-e urît dacă mă lasă singur. Şi acesta era adevărul-adevărat! Fără Sanea mi-era urît!

Am pregătit împreună samovarul pentru ceai şi am aprins focul în plită. Curînd se auzi, surd, clinchetul clopoţelului.

— E mătuşa Daşa!

— Tu rămîi aici, şopti Sanea. Am s-o pregătesc. Ştii, are inima slăbită...

Ieşi s-o întîmpine, iar după o clipă le auzii vorbind în odaia alăturată:

— Mătuşă Daşa, te rog să nu te nelinişteşti! Am o veste foarte bună pentru matale. Să nu te emoţionezi, să fii liniştită.

— Hai, spune, căprioară!

— Mătuşă Daşa, azi matale nu te-ai gîndit să coci plăcinte şi-o să trebuiască să le faci de-acum înainte.

— A venit Petka?

— Petka ca Petka, nu chiar el. Mătuşă Daşa, n-o să te emoţionezi?

— Nu.

— Pe cuvînt de onoare?

— Ei şi tu! Fie, pe cuvînt de onoare!

— Uite cine-a venit! spuse Sanea şi deschise uşa spre bucătărie.

Ceea ce m-a mişcat în mod deosebit este faptul că m-a recunoscut din prima clipă.

— Sanea! şopti ea.

Mătuşa Daşa m-a îmbrăţişat şi pe urmă m-a aşezat pe un scaun şi a închis ochii. Eu i-am luat încet mîinile într-ale mele.

— Dragul meu... Tu eşti... cu adevărat?

— Eu, mătuşică Daşa!

— Nu cumva visez?

— Nu, mătuşică Daşa.

Pesemne că ea nu m-a crezut, fiindcă închise iarăşi ochii, de parcă ar fi aţipit.

— Dragul meu, trăieşti? Pe unde-ai fost? Te-am căutat în lumea întreagă!

— Ştiu, mătuşică Daşa. Sînt vinovat!

— Vinovat! Dumnezeule! A venit şi mai spune că-i vinovat. Dragul meu! Ce voinic te-ai făcut! Ce chipeş eşti!

Mătuşei Daşa eu i-am părut întotdeauna frumos...

Ce să mai amintesc şi ce să mai spun despre revederea noastră? În vreme ce vorbea, mătuşa Daşa a sărit pe neaşteptate în picioare, şoptind îngrozită Sanei:

— Dumnezeule, şi nu i-am dat să mănînce nimic!

Ceva mai tîrziu m-am prăpădit de rîs văzînd masa încărcată cu toate bunătăţile şi auzind-o pe mătuşa Daşa spunînd că nu-s decît „mici gustări înainte de masă".

Din clipa aceea am mîncat într-una. Povesteam şi mîncam. Curînd, mătuşa Daşa găsi că sînt murdar şi m-am văzut nevoit să mă duc la baie şi să mă spăl. Aşa a trecut toată ziua.

Spre seară eram îmbăiat şi sătul şi şedeam tustrei în sufragerie: eu la mijloc, Sanea şi mătuşa Daşa în dreapta şi în stînga mea. Se uitau amîndouă la mine cu atîta dragoste, încît mi-era ruşine, pur şi simplu. Nu trecu mult timp şi iată că sosi şi judecătorul.

Paznicul nu m-a minţit: bătrînul îşi răsese mustăţile. Asta îl întinerise cu zece ani, şi acum era greu să-ţi închipui că s-a îndeletnicit vreodată cu fabricatul cleiului din răsura pieilor şi mai ales că-şi punea atîta nădejde în cleiul acesta. Ştia de întoarcerea mea: Sanea îl înştiinţase la telefon.

— Ei, fiu rătăcitor! spuse el îmbrăţişîndu-mă. Ia zi, nu ţi-e teamă că am să-ţi iau capul? Hoinarule!

Ce puteam să spun în apărarea mea? Am îndrugat ceva în chip de pocăinţă şi-atît.

Noaptea, tîrziu, am rămas de vorbă numai noi doi. Bătrînul dorea să afle ce am făcut şi cum am trăit atîţia ani, apoi să-i povestesc despre fuga noastră din oraş. După aceea, întocmai ca un judecător, m-a întrebat despre toate chestiunile mele — şcolare şi personale.

I-am spus că vreau să mă fac aviator. Bătrînul a tăcut o vreme îndelungată, privindu-mă pe sub sprîncenele lui stufoase şi aspre.

— Aviator militar?

— Nu, polar. Dar — dacă va fi nevoie — şi militar.

El tăcu iarăşi.

— E o profesie primejdioasă, dar interesantă, minunată! exclamă bătrînul Skovorodnikov.

Nu i-am mărturisit însă că am venit la N. după Katia. Nu mă încumetam să spun că, dacă n-ar fi fost Katia la mijloc, ar mai fi trecut poate mult timp pînă să mă întorc în orașul copilăriei, acasă.

XIII

SCRISORI VECHI

A doua zi dimineața m-am trezit în clipa cînd ușa sufrageriei se deschise și cineva spuse în șoaptă: „Doarme". De alături se auzea un zăngănit ușor de linguriță și am înțeles că Sanea a preferat să bea ceaiul în bucătărie, numai ca să nu-mi strice somnul. M-am hotărît să mă scol îndată și mi se părea că m-am și sculat. Totuși, nu știu cîtă vreme a mai trecut, fiindcă eu am rămas mai departe în pat și dormeam, dojenindu-mă în somn pentru lenea mea.

Pe scurt, am dormit pînă aproape de ora unsprezece dimineața. Sanea, surioara mea, plecase de mult la școală, bătrînul la slujbă, iar mătușa Dașa — după cum mi-a spus singură — a avut vreme să pună mîncarea pe foc.

Ea m-a poftit la ceai și a rămas îngrozită, că nu mănînc mai nimic.

— Uite cum vă hrănesc acolo la școală! spuse mătușa mînioasă. Țiganul își hrănea mai bine calul, și tot a dat ortul popii!

— Mătușică Dașa, sînt ghiftuit de cît am mîncat ieri. Mă doare burta, zău, mătușico. Știi, întîi m-am dus să vă caut acolo unde stăteam înainte. Casa noastră a fost dărîmată?

— Dărîmată! oftă mătușa Dașa.

Am început să vorbim de vecini. Așa am aflat că Minka, băiatul care odinioară mă uluise cu înfățișarea lui, este astăzi căpitanul vaporului „Turgheniev", fost „Neptun"; că moș Mișa, starostele hamalilor din port a murit anul trecut și că fiul lui este președintele Sovietului orășenesc.

Printre altele, i-am povestit mătușii Dașa întîmplarea cu Gaer Kuli. Ea m-a ascultat cu luare-aminte, aici mirîndu-se, aici rămînînd îngrozită.

— Mătușică Dașa, matale îi știi pe Bubencikovi?

Bubencikovii erau rudele Ninei Kapitonovna, și eu eram încredințat că la ei a venit Katia.

— Aia afurisiţi de biserică? Păi, cine nu-i ştie ?

— Dar, de ce-s afurisiţi ?

— Părintele i-a afurisit! răspunse mătuşa Daşa. Bubencikovii l-au gonit din oraş, iar el i-a afurisit. Asta a fost demult, înainte de Revoluţie. Tu erai mic pe-atunci... De ce mă-ntrebi ?

— Trebuie să le transmit salutări din Moscova, am minţit eu.

Mătuşa Daşa dădu din cap a îndoială:

— Bine, dacă-i vorba de salutări...

Le ştiam adresa. Casa lor se afla lîngă sinagoga evreiască, numai că astăzi sinagoga nu mai exista. În general, totul se schimbase în oraş, şi pînă la urmă s-a dovedit destul de greu să-i găsesc pe Bubencikovi. După multă căutare m-am oprit în dreptul unui gard înalt, pe care atîrna o tăblie cu următoarea inscripţie: *„Casa M.G., L.G. şi O.G. Bubencikov, strada Laputina 8"*.

Am deschis cu uşurinţă portiţa înţepenită şi m-am trezit într-o grădină mare, în fundul căreia se vedea o căsuţă bătrînească, cu nişte stîlpi de lemn în faţă şi cu frontonul sculptat. O singură cărare, şi ea abia bătătorită prin zăpadă, pleca din faţa porţii şi străbătea grădina. În lungul ei păşea agale o capră. M-am avîntat voios pe cărare spre casă.

Lucrurile s-au petrecut cum nu se poate mai simplu, şi iată cum: cînd am intrat în grădină, ţin minte şi astăzi că am rămas uimit văzînd cît e de frumoasă. Stătea toată sub un covor de zăpadă, în bătaia soarelui. Ajungînd aproape de capră, ea începu să behăie şi deodată totul se schimbă ca prin farmec. Undeva se trînti o uşă, apoi răsună un strigăt şi văzui o bătrînă ieşind într-un suflet din casă, cu un băţ în mînă. Poate nu era chiar un băţ, ci un simplu vătrai.

— Maşenka, Maşenka! strigă ea. E de-al nostru, e de-al nostru!

M-am bucurat auzind că mă socotesc „de-al lor". Numai că bucuria mea s-a dovedit cum pripită: din casă ieşi o altă bătrînă, care alergă spre mine dezvelindu-şi dinţii într-un zîmbet nu tocmai prietenos. Ţinea în mînă un bătător de covoare şi fără îndoială că avea de gînd să-mi dea vreo cîteva pe spinare.

— Maşenka, Maşenka! striga şi acum prima bătrînă. E de-al nostru!

Capra pesemne nu o credea, fiindcă behăia din ce în ce mai tare. Aş fi vrut să mă prezint — aveam chiar o frază anume pregătită — dar, în împrejurarea dată, era ceva cu neputinţă. M-am oprit în loc cîteva clipe şi apoi m-am îndreptat spre por-

tiță, mergînd foarte încet, ca să nu-mi știrbesc cîtuși de puțin demnitatea.

Bătrîna cea posomorîtă veni cîțiva pași după mine și se întoarse.

Mare comedie! Ajungînd în stradă, nu mi-am putut stăpîni rîsul și cred că m-au auzit amîndouă rîzînd. Foarte ciudat! N-am fost întrebat nici cine sînt, nici pe cine caut: băbuțele poate s-au gîndit că am intrat în curtea lor din greșeală. Tot așa de ciudat mi se părea și faptul că, în tot timpul acestui tămbălău, Katia n-a ieșit din casă. De altfel, toată întîmplarea era ciudată!

Mătușa Dașa se miră văzînd că m-am întors așa curînd.

— Mătușică Dașa, Sanea s-a întors?

— Abia la trei după masă se-ntoarce. Azi stă șase ore la școală.

I-am cerut un plic, o foaie de hîrtie și m-am așezat să-i scriu Katiei. „Îi scriu, iar Sanea o să-i ducă scrisoarea. Poate are norocul să nu fie primită cu atîta asprime!"

De abia am așternut pe hîrtie cuvîntul „Katia" — și am rămas pe gînduri. Cum se întîmpla mai întotdeauna în astfel de împrejurări, cartea de scrisori a lui Petka mi-a revenit și de astă dată în minte:

„Intîlnind în dumneavostră, prea milostivă doamnă, toate virtuțile aceleia pe care am plîns-o atît, consider ca o datorie să devin soțul dumneavoastră și să dau copiilor mei o mamă duioasă."

Am pufnit deodată în rîs, încît mătușa Dașa s-a speriat.

Intr-un tîrziu, m-am hotărît.

„Katia — am început eu scrisoarea — *am încercat să pătrund la tine, dar am dat înapoi în fața caprei și a celor două bunici ale tale. Ele reprezintă o barieră de netrecut. După cum vezi, sînt la N. Doresc mult să te văd. Vino în grădina Catedralei la ora patru. Acest bilet ți-l va da — ghici cine? Sora mea! A. Grigoriev".*

— Mătușică Dașa, Petka avea niște cărți interesante. Pe unde mai sînt? Spune-mi unde țineți cărțile?

Cărțile lui Petka erau în odaia Sanei. Se vedea că nu li se acordă prea mare cinste, căci erau aruncate la întîmplare, pe polița de jos a etajerei, printre tot felul de boarfe. Am recunoscut una, intitulată „O noapte cumplită sau minunatele întîmplări ale cazacului de la Don în munții Caucaz", și m-am întristat dintr-o dată. Naiba știe cît eram de mic și de necăjit cînd am citit-o pentru prima oară!

Răscoleam de zor cărţile, căutînd pe aceea cu modele de scrisori, cînd, pe neaşteptate, un pachet de scrisori, înfăşurat într-o hîrtie de jurnal arsă pe margine, căzu pe podea. Erau scrisorile acelea vechi — le-am recunoscut dintr-o privire! Erau scrisorile pe care apa le adusese cîndva în curtea noastră, în geanta unui poştaş. Mi-am amintit de serile lungi de iarnă, cînd mătuşa Daşa citea cu glas tare vreuna dintre ele. Ce minunate şi ce neobişnuite mi se păreau aceste lecturi.

Scrisori străine! Cine ştie pe unde-or mai fi oamenii care se osteniseră să le aştearnă pe hîrtie? Iată, bunăoară, scrisoarea din plicul acesta gros şi îngălbenit: poate că cineva n-a dormit nopţi la rînd, aşteptînd-o!

Am desfăcut fără voie plicul şi am citit cîteva rînduri.

„MULT STIMATĂ MARIA VASILIEVNA

Mă grăbesc să vă înştiinţez că Ivan Lvovici trăieşte şi este sănătos. Acum patru luni, urmînd sfaturile sale, am părăsit corabia şi, împreună cu mine, alţi treisprezece oameni din echipaj...“

Citeam şi nu-mi venea să-mi cred ochilor.

Era scrisoarea ofiţerului secund, pe care odinioară o ştiam pe de rost şi o spusesem de nenumărate ori în trenurile dintre N. şi Moscova! Numai că acum mă izbea cu totul altceva.

„Sfînta Maria“ — am citit eu mai departe — *a fost prinsă de sloiuri încă în Marea Kara şi, din octombrie 1913, înaintează necontenit spre nord, purtată de gheţarii polari“.* „Sf. Maria“, aşa se numea şi corabia căpitanului Tatarinov! Am întors fila şi am citit scrisoarea de la început.

„Mult stimată Maria Vasilievna“. Maria Vasilievna! *„Mă grăbesc să vă înştiinţez că Ivan Lvovici...“*

Ivan Lvovici! Katia se numeşte Katerina Ivanovna!

Am scos o exclamaţie puternică şi am început să caut de zor prin scrisorile acelea vechi. Mătuşa Daşa a crezut că mi-am pierdut minţile.

Eu însă ştiam ce fac! Mătuşa Daşa îmi citise odinioară o scrisoare, unde se povestea despre viaţa unei corăbii prinse de gheţari, despre un marinar care a căzut de pe un sloi, rănindu-se de moarte şi despre felul cum oamenii echipajului spărgeau şi scoteau ghiaţa din cabine.

— Mătuşică Daşa, aici sînt toate scrisorile?

— Dumnezeule mare, ce s-a întîmplat?

— Nimic, mătuşică, nimic! Printre ele este una foarte importantă. Uite-o, am găsit-o!

Eram în al noulea cer.

„PRIETENA MEA, SCUMPA MEA, DRAGA MEA MAŞENKA

Iată, sînt aproape doi ani de cînd ţi-am trimis scrisoarea aceea expresă de la Iugorski-Şar. Nu pot să-ţi spun cum s-au schimbat toate de atunci! Află că pe atunci navigam normal, potrivit itinerariului stabilit, iar din octombrie 1913, corabia noastră înaintează încet spre nord, purtată de gheţarii polari. Vrînd-nevrînd a trebuit să renunţăm la intenţia noastră iniţială — de a ajunge la Vladivostok, navigînd în lungul ţărmurilor Siberiei. Dar există rău fără bine? Alt gînd mă preocupă acum. Nădăjduiesc să nu ţi se pară şi ţie „copilăros" şi „nechibzuit", aşa cum îl socotesc unii dintre tovarăşii mei de drum."

Aici se sfîrşea prima pagină. Am întors foaia, dar în afară de cîteva cuvinte fără legătură, care abia se mai desluşeau, pe faţa cealaltă a hîrtiei, pătată, n-am putut citi nimic. Fila a doua a scrisorii începea cu descrierea corăbiei:

„...ajungînd în unele locuri la o adîncime considerabilă. În mijlocul unui astfel de cîmp stă şi „Sf. Maria", corabia noastră, acoperită de zăpadă pînă la parmalîcul bordului. Cîteodată, promoroaca se desprinde ca nişte ghirlande de pe catarte risipindu-se pe punte cu un foşnet uşor. După cum vezi, Maşenka, am devenit poet de atîta mîhnire. De altfel avem şi un adevărat poet printre noi: este bucătarul Kolpakov! Un suflet care nu cunoaşte descurajarea! Zile întregi ne cîntă o poemă a lui. Transcriu prima strofă pentru tine, ca amintire:

„Sub steagul maicii Rusii;
Conduşi de căpitanul neînfricat,
Vom ocoli cu-a noastră corabie
Al Siberiei ţărm îngheţat."

Scriu şi recitesc mereu această lungă scrisoare. Şi pe urmă mă apuc iarăşi să scriu. Deşi ar trebui să-ţi împărtăşesc o mulţime de lucruri importante, bag de seamă că mai mult flecăresc. Trimit prin Klimov un mic pachet pentru şeful Direcţiei hidrografice. El conţine toate observaţiile mele, scrisorile oficiale, precum şi o dare de seamă despre felul cum s-a desfăşurat deriva noastră. Pentru orice eventualitate, îţi împărtăşesc şi ţie descoperirea noastră. La nord de peninsula Taimîr nu este însemnată pe hărţi nici cea mai mică fîşie de pămînt. Totuşi, pe cînd ne aflam în punctul situat la 79° 35' latitudine, meridianul 86 şi 87 la răsărit de Greenwich, am zărit o pronunţată dungă argintie, puţin bombată, care pornea dinspre orizont. La 3 aprilie, dunga aceasta a

devenit un scut mat, de culoarea lunei; în ziua următoare am zărit în direcția aceea niște nori de o formă ciudată, ca o ceață ce acoperea parcă niște munți îndepărtați. Sînt ferm convins că este vorba de pămînt. A trebuit să rămîn pe loc, cu toată părerea de rău, căci nu se putea să nu țin seama de situația grea în care se afla corabia și să înaintez într-acolo! Am însă tot timpul înainte! Deocamdată am dăruit acestui pămînt necunoscut numele tău, și astfel, pe orice hartă îți vei arunca ochii, vei găsi un salut pornit din inimă, de la al tău..."

Aici sfîrșea pagina de pe versoul filei a doua. Am pus-o deoparte și m-am apucat să citesc cea de-a treia filă a scrisorii. Primele rînduri erau șterse de apă. După aceea, însă, cuvintele se puteau desluși:

„E dureros cînd te gîndești că totul putea să fie altfel. Știu că el se va justifica. Poate va izbuti chiar să te convingă că eu singur sînt vinovat de toate. Te implor doar atît — să nu dai crezare acestui om! Pot spune fără șovăire că toate nereușitele noastre i se datoresc numai lui. E destul să-ți spun că din cei 60 de cîini pe care ni i-a vîndut la Arhanghelsk, a trebuit să împușcăm cea mai mare parte, încă pe Novaia Zemlia. Iată cu ce preț am plătit serviciile acestui om! Nu numai eu, ci întregul echipaj îl blestemă. Știam din capul locului că ne primejduim viața și că expediția noastră este plină de riscuri, dar nu ne-am așteptat nici o clipă la o astfel de lovitură. Acum nu ne mai rămîne decît să ne bizuim pe propriile noastre puteri. Cîte aș avea să-ți povestesc despre călătoria noastră! Katiei, povestirile acestea i-ar ajunge o iarnă întreagă! Dumnezeule, cu ce preț trebuie să plătim! Nu vreau să crezi că situația noastră este desperată, dar să nu ne așteptați prea curînd..."

Așa cum fulgerul luminează într-o pădure, risipind întunericul din jur și descoperind lămurit chiar și frunzele copacului care cu o clipă mai înainte părea cine știe ce fiară sau uriaș, așa și eu am înțeles totul, citind aceste rînduri. Mi-am amintit pînă și cele mai neînsemnate întîmplări, pe care le crezusem uitate pentru totdeauna.

Am înțeles dintr-o dată vorbele ipocrite ale lui Nikolai Antonîci despre „vărul cel răposat". Am înțeles cauza pentru care ținea cu tot dinadinsul să fie îngîndurat, atunci cînd vorbea despre el. Încrunta întotdeauna din sprîncene și lua un aer sever, ca și cum în tot ce s-a întîmplat erau vinovați într-o oarecare măsură și acei care-l ascultau. Am înțeles josnicia de neînchipuit a acestui om, care voia să convingă pe cei din jur că se mîndrește cu noblețea lui sufletească. În scrisoare nu se pomenea nu-

mele lui, dar era limpede: el, Nikolai Antonîci, era binefăcătorul! N-aveam nici o îndoială în această privință!

Gîtul mi-era iască de emoție. Am început să vorbesc singur și atît de tare, că mătușa Dașa se sperie de-a binelea.

— Sanea, ce-i cu tine?

— Nimic, mătușică Dașa. Unde mai ai scrisori din astea?

— Sînt toate aici.

— Nu se poate! Adă-ți aminte. Odată mi-ai citit una lungă de tot. Avea vreo opt file.

— Nu mai țin minte, băiatule dragă!

Din cele opt file ale scrisorii nu găsisem în pachet decît trei. Dar era destul și atît.

În scrisoarea pe care urma să o trimit Katiei, am schimbat ora întîlnirii. I-am cerut să vină la trei, nu la patru, ca apoi să o rog să vină la două. Cum însă se și făcuse ora două, am revenit iarăși, rugînd-o să ne întîlnim tot la trei.

XIV

ÎNTÎLNIREA DIN GRĂDINA CATEDRALEI. „SĂ NU DAI CREZARE ACESTUI OM"

În copilărie fusesem de nenumărate ori în grădina Catedralei, dar niciodată nu mi-am închipuit că este atît de frumoasă. Grădina se afla pe o culme de deal, de la înălțimea căruia privea cum se întîlnesc în vale apele a două rîuri — Pescinka și Tihaia — și era înconjurată de zidul cetății. Zidul era tot atît de trainic, dar turnurile deveniseră parcă mai scunde decît în ziua cînd venisem acolo pentru ultima oară, împreună cu Petka, ca să ne legăm amîndoi prin acel „jurămînt sîngeros de credință".

Zăpada bogată făcea urcușul anevoios, dar tot m-am urcat pe culmea unde se afla turnul călugărului Martin.

Doream să văd ce-i cu lunca Irinovsk, cu școala Nikolsk și cu fabrica de pielărie. Erau toate pe locul unde le știam în trecut, neschimbate. Iar zăpada imaculată se întindea pînă în zare.

În sfîrșit, Katia și Sanea veniră. Sanea, care semăna cu o bunică în cojocelul ei cu blana galbenă, arătă cu mîna în jur, ca și cînd ar fi vrut să-i spună Katiei: „Uite, asta-i grădina

Catedralei !" Apoi își luă rămas bun pe neașteptate de la ea. și plecă dînd din cap cu un aer tainic.

— Katia ! am strigat eu.

Ea tresări. O clipă mai tîrziu mă văzu și rîse...

Vreo jumătate de oră n-am făcut altceva decît să ne certăm unul pe altul. Eu, pentrucă nu mi-a dat de veste că pleacă, ea, pentrucă am venit la N. fără să-i aștept scrisoarea. După aceea ne-am dat deodată seama că nu ne-am spus nimic din ce era important. Am aflat astfel că Nikolai Antonîci a stat cu ea de vorbă și, „în memoria vărului răposat" a oprit-o să se mai întîlnească cu mine. I-a ținut un adevărat discurs, ba chiar a și lăcrimat.

— Poate că tu nu mă crezi, Sanea, — spunea Katia cu seriozitate, — dar îți jur că l-am văzut cu ochii plini de lacrimi !

— Va să zică, așa ! am făcut eu, apăsînd cu mîna pe buzunarul de la piept, unde aveam înfășurate într-o hîrtie de calc, cerută de la mătușa Dașa, scrisorile căpitanului Tatarinov.

— Ascultă, Katia, — am început eu cu hotărîre, — vreau să-ți povestesc ceva. Uite... închipuiește-ți că stai undeva pe marginea unui rîu și că, într-o bună zi, vezi o geantă plină cu scrisori, azvîrlită pe mal. Firește, geanta n-a picat din cer : a adus-o apa. S-a înecat poștașul ! Ei bine, geanta asta ajunge în mîinile unei femei, căreia îi place foarte mult să citească. Din întîmplare, printre vecinii ei este un băiețaș de opt ani, căruia îi place să asculte. Și iată că, într-una din zile, ea îi citește următoarea scrisoare :

— *„MULT STIMATĂ MARIA VASILIEVNA..."*

Katia tresări și mă privi uimită.

— *„Mă grăbesc să vă înștiințez că Ivan Lvovici trăiește și este sănătos* — continuai cu repeziciune. *Acum patru luni, urmînd sfaturile sale..."*

Și i-am spus pe de rost și fără să răsuflu scrisoarea ofițerului secund. Katia mă prinse de braț în cîteva rînduri, uimită și îngrozită în același timp, dar eu nu m-am oprit.

— Ai văzut tu, cu ochii tăi, scrisoarea asta ? întrebă ea pălind. Scria acolo de tata ? întrebă iarăși Katia, de parcă aci mai putea să încapă vreo îndoială.

— Da ! Și asta nu-i tot !

I-am povestit cum mătușa Dașa a găsit o altă scrisoare, unde se vorbea despre viața de pe o corabie prinsă de sloiuri și care se mișca încet spre nord.

— *„Prietena mea, scumpa mea, draga mea Mașenka"*, am început eu iarăși pe de rost, dar în clipa următoare am tăcut.

Simţeam că mă trec fiorii prin şira spinării, iar gîtlejul mi-era uscat, ca de iască. Chipul posomorît şi îmbătrînit al Mariei Vasilievna, cu ochii întunecaţi, care priveau printre gene, îmi apăru deodată în minte. Pe vremea cînd căpitanul Tatarinov scria această scrisoare, Maria Vasilievna era aşa cum este Katia astăzi, iar Katia o fetiţă mică de tot, care aştepta în fiece zi „scrisoarea de la tata". Iată, acum o primea !

— Intr-un cuvînt, uite Katia, — am spus eu, hotărîndu-mă şi scoţînd la iveală pachetul cu scrisori din buzunar, — stai şi citeşte. Eu mă duc. Cînd termini, am să mă întorc.

N-am plecat nicăieri, se înţelege. Am rămas în preajma turnului aceluia ce purta numele călugărului Martin şi m-am uitat la Katia tot timpul. Mă durea inima pentru ea. La gîndul că e lîngă mine, îmi simţeam sufletul plin de bucurie, dar cînd îmi dădeam seama ce îngrozitor lucru este pentru ea să citească acele scrisori, parcă mă treceau fiori de gheaţă. O vedeam îndreptîndu-şi absentă cele cîteva şuviţe de păr ce o împiedicau să citească şi cum se ridică de pe bancă, chinuindu-se să desluşească un cuvînt. Pînă atunci nu ştiam că asemenea scrisori te pot face nenorocit sau te pot umple de bucurie. Dar, uitîndu-mă la Katia, am înţeles că ele aduc o nenorocire cumplită !

Mi-am dat seama că ea nu-şi pierduse nici o clipă speranţa ! In urmă cu treisprezece ani, tatăl ei dispăruse fără urmă în imperiul nesfîrşit al gheţarilor polari, unde nu era nimic mai simplu decît să mori de foame şi de frig. Insă, pentru Katia, el abia acum murise !

Cînd m-am întors, am găsit-o cu ochii roşii de plîns. Şedea pe bancă, tristă, cu mîinile lăsate de-a lungul corpului şi cu scrisorile pe genunchi.

— Ai îngheţat ? întrebai eu, neştiind cum să încep vorba.

— N-am înţeles cîteva cuvinte... Uite, aici : „Te implor..."

— Care, astea ? Aici scrie aşa : „Te implor doar atît — să nu dai crezare acestui om..."

Seara, Katia fu invitată la noi. Potrivit înţelegerii dintre noi, n-am pomenit nici un cuvînt despre scrisori. Numai că pe mătuşa Daşa n-a răbdat-o inima să nu povestească întîmplarea cu poştaşul adus de apa rîului. Intre timp se aflase că la mijloc nu-i o nenorocire şi că el singur s-a înecat, „de inimă rea", după cum spunea mătuşa Daşa. Poştaşul acesta iubea o fată, dar părinţii ei o măritaseră după altul.

— Măcar de-ar fi apucat să împartă scrisorile ! mai spuse mătuşa Daşa cu amărăciune.

Katia era foarte tristă. Noi toţi căutam să o mai înveselim, şi în deosebi Sanea. Ea se ataşase de Katia, aşa cum numai fetele sînt în stare. La plecare am însoţit-o amîndoi pînă acasă. Capra se plimba şi acum pe cărare, numai că de data asta nu mai era furioasă, ci doar niţeluş supărată, şi scutura mereu din barbă.

Cînd ne-am întors, bătrînii nu se culcaseră încă. Judecătorul o certa cu oarecare întîrziere pe mătuşa Daşa, că n-a dus la poştă scrisorile din geanta poştaşului („măcar alea pe care se putea citi adresa!" bombănea el) şi-i găsea o singură scuză: faptul că au trecut zece ani de cînd s-a petrecut această întîmplare. Mătuşa Daşa vorbea într-una de Katia: după părerea ei, soarta mea era hotărîtă.

— Ce să mai zic: mi-a plăcut fata! ofta ea. Frumoasă, tristă, sănătoasă!

Am cerut Sanei harta regiunii arctice sovietice şi i-am arătat drumul pe care ar fi trebuit să-l străbată căpitanul Tatarinov, din Leningrad pînă la Vladivostok. Acum mi-am amintit deodată şi de descoperirea căpitanului Tatarinov. Oare ce era pămîntul acesta imens, situat la nord de peninsula Taimîr?

— Aşteaptă puţin, — spuse Sanea, — trebuie să fie Pămîntul Nordic!

La naiba! Era Pămîntul Nordic, situat la 79°35' latitudine, între meridianul optzeci şi şase şi optzeci şi şapte, şi descoperit în anul 1913 de către locotenentul Vilkiţki. Foarte ciudat!

— Daţi-mi voie, tovarăşi! am exclamat eu, şi cred că în clipa aceea mi-a fugit tot sîngele din obraji, fiindcă mătuşa Daşa mă privi speriată. Înţeleg totul! „Am zărit o pronunţată dungă argintie, care pornea dinspre orizont; la 3 aprilie, dunga aceasta a devenit un scut mat".

— Sanea! făcu mătuşa Daşa, neliniştită.

— Daţi-mi voie, tovarăşi! Toate acestea s-au petrecut în ziua de 3 aprilie. Dar Vilkiţki a descoperit Pămîntul Nordic toamna, în septembrie sau octombrie — nu-mi aduc aminte prea bine cînd. Toamna, adică cu o jumătate de an mai tîrziu! Toamna, şi asta înseamnează că Vilkiţki n-a descoperit nimic, întrucît pămîntul acesta a fost descoperit mai înainte!

— Sanea! rosti şi bătrînul Skovorodnikov, judecătorul.

— Descoperit şi botezat cu numele Mariei Vasilievna, în cinstea ei! am continuat eu, apăsînd cu degetul locul unde era însemnat pe hartă Pămîntul Nordic, de parcă m-aş fi temut să nu se întîmple vreo altă greşeală. În cinstea Mariei Vasilievna: „Pămîntul Mariei" sau un nume asemănător. Şi acum, să vă explic...

Cum oare să mai închizi ochii după o asemenea zi ? Beam apă și mă uitam mereu pe hartă. Pe pereții sufrageriei atîrnau cîteva peisaje din N. Le privii cu luare-aminte, neștiind că sînt pictate de Sanea, că ea învață pictura și visează să studieze la Institutul de arte plastice. Aruncîndu-mi din nou privirile pe hartă, mi-am amintit că Pămîntul Nordic, acest șirag de insule, au fost numite de curînd de Vilkițki : „Pămîntul lui Nicolae al II-lea".

Tatăl Katiei, sărmanul de el ! N-avusese noroc ! Numele lui nu era pomenit în nici o carte de geografie și nimeni din lumea aceasta nu-i cunoștea faptele.

M-am simțit înfiorat de admirație și de păreri de rău. Era ora șase dimineața și m-am culcat, fiindcă pe stradă se auzeau măturătorii. Însă mi-a fost cu neputință să închid ochii. Mă frămîntau frînturi de fraze din scrisoarea căpitanului Tatarinov ; mi se părea că aud glasul mătușii Dașa și parcă o vedeam cum ne citește scrisoarea aceasta și cum se oprește în răstimpuri, oftînd și uitîndu-se pe deasupra ochelarilor. Tabloul făurit odinioară în închipuire — corturi albe pe zăpadă albă, cîini înhămați la sănii, un uriaș cu niște cizme de blană și cu o căciulă cît toate zilele pe cap — îmi apăru din nou înaintea ochilor. Doream ca totul să mi se fi întîmplat mie ; doream să mă fi aflat și eu pe corabia care înainta încet spre pieire, purtată de ghețarii plutitori, să fi fost eu căpitanul care scrie soției lui scrisoarea de adio. Scrie mereu, fără să poată termina scrisoarea.

„Am dăruit acestui pămînt necunoscut numele tău, și astfel, pe orice hartă îți vei arunca ochii, vei găsi un salut pornit din inimă de la al tău..."

Cum oare se sfîrșea fraza asta ? Deodată, ceva îmi trecu încet prin minte, încet de tot și parcă fără voia mea. M-am așezat pe pat, fără să-mi cred mie însumi, cu teamă că-mi pierd mințile. Că-mi pierd mințile, numai fiindcă mi-am adus aminte !

„...de la al tău Mongotimo-Gheară de Uliu, cum tu îmi spuneai altădată. Cît e de mult de atunci, dumnezeule ! Dar nu mă plîng... Dar nu mă plîng..." continuam eu să-mi amintesc, mormăind și încurcîndu-mă : un cuvînt, încă unul, încă unul... Totuși, mai departe nu mai știam, parcă uitasem totul.

„...Dar nu mă plîng. Ne vom revedea și toate vor fi iarăși bune. Numai un gînd, un singur gînd mă chinuiește !"

Am sărit din pat, am aprins lumina și m-am repezit la masă, unde erau niște creioane și harta desfăcută.

„E dureros să-ți dai seama — scriam acum pe hartă — *e dureros să-ți dai seama că totul putea să fie altfel. Nereușitele s-au*

ținut lanț. Cea dintîi greșeală a noastră, pentru care sîntem nevoiți să plătim în fiecare ceas, în fiecare clipă, este că am încredințat echiparea expediției lui Nikolai".

Nikolai? Oare așa scria în scrisoare? Da, întocmai așa: „lui Nikolai!"

Aici m-am oprit descumpănit: nu știam cum continuă scrisoarea. Însă, mai departe îmi aminteam limpede acest lucru — se povesta cum marinarul Skacikov a căzut în crăpătura unui ghețar și cum la puțin timp după aceea a murit. Numai că acesta era conținutul scrisorii și nu textul ei: în afară de unele cuvinte răzlețe, nu-mi mai aminteam nimic.

Am stat așa la masă pînă a doua zi, fără să închid ochii o clipă. La opt dimineața, judecătorul era în picioare și s-a speriat găsindu-mă în cămașa de noapte lîngă harta ținuturilor arctice. Însă pe harta aceasta eu urmărisem amănunțit naufragiul corăbiei „Sfînta Maria". Atît de amănunțit, încît însuși căpitanul Tatarinov s-ar fi mirat — firește dacă avea să se întoarcă vreodată.

În ajun ne înțelesesem să vizităm muzeul orașului, pe care Sanea ținea neapărat să ni-l arate. Muzeul acesta — mîndria orașului nostru — era instalat în sălile Pagankin, o casă de modă veche a unui fost negustor. Petka Skovorodnikov îmi spunea odată despre casa aceasta că e plină cu aur și că în pivniță ar fi zidit însuși negustorul Pagankin, care strînge de gît pe oricine se încumetă să intre acolo. Și într-adevăr, ușa de la pivniță era zăvorîtă și străjuită de un lacăt cît toate zilele — probabil de prin secolul al XII-lea; în schimb, ferestrele pivniței erau deschise, și cîțiva căruțași aruncau lemne înăuntru.

La etajul doi se aflau expuse tablourile pictorului Tuv, profesorul Sanei, și ea ne-a dus să le vedem de cum am intrat. Pictorul era și el acolo: un om scund și prietenos, într-o tolstovcă de catifea, cu plete negre în care luceau fire groase, cărunte. Tablourile erau destul de reușite, dar puțin cam monotone: orașul N. și iarăși orașul N.! Orașul N. ziua, noaptea, pe lună, pe soare. Orașul N. de altădată și de astăzi. De altfel, le-am lăudat într-un mod nerușinat. Prea cumsecade era acest Tuv și prea multă admirație se citea în ochii Sanei!

Sanea bănui, pesemne, că vreau să vorbesc cu Katia, fiindcă rămase la muzeu, scuzîndu-se sub un pretext oarecare. Eu cu Katia am coborît în sala cea mare, unde erau niște cavaleri în zale, ce se vedeau sub pieptare ca o cămașă sub haină.

Ardeam să-i povestesc Katiei descoperirile făcute peste noapte. Dar, cum să încep discuția? Spre norocul meu, ea însăși deschise vorba.

— Sanea — spuse ea, cînd ne-am oprit să privim un cavaler de pe timpul lui Stefan Bathory (nu știu de ce, dar mie acest Bathory îmi amintea de Korabliov) — am chibzuit mult la cine se gîndea tata, scriind: „să nu dai crezare acestui om"....

— Și ?

— Am hotărît că... nu-i el.

Am tăcut amîndoi. Katia stătea cu privirile aţintite asupra cavalerului acela.

— Ba nu, chiar despre el e vorba ! am răspuns eu, oarecum supărat. Află că tatăl tău a descoperit Pămîntul Nordic — el și nu Vilkiţki. Eu însumi am stabilit lucrul acesta.

Știrea aceasta, care peste cîţiva ani avea să uimească geografii din întreaga lume, nu produse însă asupra Katiei nici o impresie.

— Ce te face să crezi ? continuă ea, cu oarecare greutate. De ce ar fi el... Nikolai Antonîci ? Scrisoarea doar nu dă nici un indiciu.

— Vrei indicii ? Sînt cîte poftești ! Simţeam că încep să mă supăr de-a binelea. În primul rînd, cîinii. Cine s-a lăudat de mii de ori că a cumpărat și înzestrat expediţia cu niște cîini minunaţi ? În al doilea rînd...

În clipa aceea se apropie de noi Sanea și am tăcut iarăși, uitîndu-ne la niște panouri ce înfăţișau unul „felul de viaţă al cnejilor ruși din vechime", iar altul „izba afumată a ţăranului din guvernămîntul N., sub regimul capitalist". Ne uitam, dar nu vedeam nimic. Sanea ne explica ceva, numai că noi n-o ascultam, mai ales Katia. Toată vremea mi-a aruncat priviri supărate, ca și cînd ar fi vrut să mă întrebe: „Ești sigur ?" Și eu îi răspundeam tot din ochi : „Absolut sigur !"

Curînd, Sanea și-a luat rămas bun de la noi și a plecat. Și am umblat încă multă vreme împreună cu Katia, prin sălile întunecoase ale muzeului.

— În al doilea rînd ?

— În al doilea rînd, în astă noapte mi-am amintit altă parte din scrisoare. Ascultă.

Și i-am spus pe de rost acea parte a scrisorii, ce începea cu cuvintele „Mongotimo-Gheară de Uliu". Vorbeam răspicat și tare, de parcă aș fi recitat o poezie. Katia mă asculta cu ochii mari, înmărmurită ca o statuie. Deodată am zărit în ochii ei o licărire ca un fulger de gheaţă și am avut impresia că ea nu mă crede.

— Nu crezi ce spun, Katia ?

Palidă, ea șopti :

— Te cred, Sanea!

Mai mult n-am vorbit. Am întrebat-o dacă nu știe de unde e acest nume: „Mongotimo-Gheară de Uliu“, și ea mi-a spus că nu știe, dar i se pare că l-a întîlnit într-o carte de Gustave Aimard. Pe urmă mi-a spus că eu nici nu pot să-mi dau seama ce cumplite sînt veștile mele pentru mamă-sa.

— E mai complicat decît crezi! constată ea mîhnită, vorbind ca un om mare. Mamei, și așa îi vine foarte greu să trăiască. Apoi, la ce să mai vorbim de ce-o așteaptă! Cît despre Nikolai Antonîci...

Katia tăcu, dar după puțin timp mă lămuri și în această privință. Era ceva poate mai neașteptat decît concluzia mea că Pămîntul Nordic a fost descoperit de către căpitanul Tatarinov. Aflai acum că Nikolai Antonîci este îndrăgostit de ani de zile de Maria Vasilievna! Anul trecut, cînd ea fusese bolnavă, el stătuse de veghe îmbrăcat, cîteva zile și nopți în șir, ba angajase și o soră, deși nu era nevoie. După boală o însoțise personal la Soci, instalînd-o la hotelul „Riviera“, deși acolo exista un sanatoriu unde ar fi cheltuit mult mai puțin. „Și-a pierdut mințile!“ spunea pe bună dreptate despre el Nina Kapitonovna. În primăvară, el plecase cu niște treburi la Leningrad, iar la întoarcere i-a adus Mariei Vasilievna o blană scumpă, cu mînecile în formă de aripioare. Nu se culca niciodată cînd ea nu era acasă. O sfătuia să renunțe la facultate, pe motiv că e greu să aibă și servici și în același timp să și învețe. Dar întîmplarea cea mai ciudată se petrecuse acum de curînd, în iarna aceasta: Maria Vasilievna i-a spus că nu vrea să-l mai vadă în ochi, iar el a dispărut de-acasă. A plecat numaidecît, așa cum era, și nu s-a mai întors vreo zece zile. Nimeni nu știa pe unde a stat în acest timp — poate pe la hoteluri. Însăși Nina Kapitonovna i-a luat apărarea spunînd de astă dată Mariei Vasilievna că purtarea ei este un „fel de inchiziție“. Și l-a adus înapoi acasă. Totuși, Maria Vasilievna nu i-a vorbit o lună de zile încheiată...

Era aproape cu neputință să crezi că Nikolai Antonîci poate să-și piardă mințile din dragoste. Nikolai Antonîci, cu mîinile lui grăsune, cu dintele lui de aur, el, un om atît de în vîrstă! Ascultînd-o pe Katia, mi-am închipuit însă această complicată și chinuitoare situație. Mi-am închipuit viața Mariei Vasilievna de-a lungul acestor ani lungi de așteptare. Era o femeie foarte frumoasă, care rămăsese singură la numai douăzeci de ani: „Nici văduvă, nici măritată!“ Luase hotărîrea să trăiască așa, cinstind memoria soțului ei! Mi l-am închipuit apoi pe Nikolai Antonîci curtînd-o ani de zile la rînd, înconjurînd-o cu atenții, lingușind-o

perseverent și răbdător. Pe de altă parte se pricepuse să o convingă că numai el singur a știut să-l înțeleagă și să-l iubească pe soțul ei. Katia avea dreptate. Pentru Maria Vasilievna, scrisoarea aceea ar fi fost o lovitură îngrozitoare. Nu era oare mai bine să o lăsăm să zacă în odaia Sanei, acolo pe etajeră, între cărți ca „Clopot-Împărat" și „Minunatele întîmplări ale cazacului de la Don în munții Caucaz" ?

XV

NE PLIMBĂM. LA CIMITIR, LA MORMÎNTUL MAMEI. BUBENCIKOVII. ZIUA PLECĂRII

Deși a fost mai curînd tristă decît veselă, săptămîna petrecută la N. mi-a lăsat amintiri minunate, pentru toată viața.

Mă plimbam cu Katia în fiecare zi, arătîndu-i locurile dragi mie odinioară și povestindu-i despre copilăria mea. Am citit undeva că arheologii reconstituiesc, uneori după o singură inscripție, istoria și obiceiurile unui întreg popor. Întocmai ca și ei, arătînd Katiei cîte un colțișor rămas ici-colo din vechiul N., îi evocam viața noastră de mai înainte.

Pînă și eu am admirat orașul, minunatul N. În copilărie nu putusem să-mi dau seama de frumusețea grădinilor așternute pe dealuri, a străzilor ușor povîrnite, a cheiurilor înalte, de frumusețea locului numit și astăzi „Reșiotka", unde se întîlnesc apele celor două rîuri.

Numai într-o singură zi n-am văzut-o pe Katia. În ziua aceea am fost la cimitir, la mormîntul mamei. Nu știu de ce mi se părea că după atîția ani n-a mai rămas nici o urmă din mormîntul mamei. L-am găsit totuși. Un gărduț putred de lemn îl înconjura, iar pe crucea povîrnită la pămînt se putea citi și acum : „Veșnică pomenire roabei tale, doamne !" Zăpada acoperea toate mormintele, totuși mormîntul mamei părea părăsit.

Plin de o mare tristețe am rătăcit pînă tîrziu prin cimitir, gîndindu-mă la mama. Cîți ani ar fi avut astăzi ? Patruzeci de ani. Ar fi fost o femeie încă tînără. Mai amar era însă gîndul că astăzi ar fi putut să trăiască fericită, așa ca mătușa Dașa. Mi-am amintit de privirea ei grea și obosită, de mîinile ei rănite de atîta spălat ; mi-am amintit de serile acelea multe cînd nu putea să pună nimic în gură, fiind sfîrșită de oboseală. Ce minte

ageră a[illegible]! Numai t[illegible] Gaer Kuli era vinovat! Lui i se datorau toate! El o făcuse să-şi piardă capul şi o omorîse cu zile!

M-am întors din nou la mormînt, de parcă aş fi vrut să-mi iau rămas bun de la mama. Ceva mai tîrziu l-am zărit pe îngrijitorul cimitirului, care spărgea lemne într-un cavou pe jumătate dărîmat.

— Moşule, — i-am spus eu, — aici aproape e mormîntul Axiniei Grigorieva. Uite, pe cărarea asta, la a doua cotitură.

El avu aerul că ştie despre ce mormînt e vorba, dar mie mi se păru că se preface.

— ...Nu s-ar putea să fie îngrijit mai bine? Am să-ţi plătesc pentru asta, se înţelege.

Bătrînul merse puţin pe cărare, se uită în direcţia arătată şi apoi se întoarse.

— Păi, mormîntul e bine îngrijit. Acuşa-i iarnă şi nu se bagă de seamă. Altele nu-s prea îngrijite, recunosc. La unele, crucile sînt smulse, şi cîte altele. Da cel de care spui e bine îngrijit.

I-am dat îngrijitorului trei ruble şi am plecat.

În drum spre casă mă gîndeam la Gaer Kuli şi la mama. Cum a putut oare să se îndrăgostească de omul acesta? Mi-am amintit fără să vreau de Maria Vasilievna şi am hotărît, o dată pentru totdeauna, că nu sînt în stare să înţeleg femeile...

Cu Katia mă întîlneam în fiecare zi, dar abia în ajunul plecării am găsit un moment potrivit s-o întreb de bătrînele Bubencikov şi dacă este adevărat să au fost afurisite. Katia se miră.

— Ce spui? Eu habar n-am avut. Dar se prea poate, fiindcă ele sînt ateiste şi nihiliste. Ai citit „Părinţi şi copii"?

— Da.

— Acolo e vorba de un nihilist, Bazarov, ţii minte?

— Da.

— Ei bine, bătrînele Bubencikov sînt nihiliste, aşa ca Bazarov.

— Stai puţin, Katia. Lucrurile astea s-au petrecut de multă vreme?

— Ce importanţă are? Acum au îmbătrînit. Pe deasupra au şi o capră cu toane. Toate trei beau lapte de capră. Mi-au dat şi mie să beau, însă eu n-am vrut. Cînd capra e furioasă, laptele se strică întotdeauna.

— Astea-s poveşti! i-am spus eu Katiei, după o clipă de nedumerire.

— Nu, pe cuvîntul meu de onoare! se grăbi Katia să mă încredinţeze.

O capră cu toane, de care au grijă trei nihiliste! Naiba știe ce mai e și asta! Oricum, se vedea că e ceva încurcat la mijloc.

Și iată, sosi și ziua plecării! Mătușa Dașa începuse să coacă plăcinte de pe la șase dimineața și, cînd m-am trezit, am simțit în cameră un miros de șofran și de alte mirodenii care se pun în aluat.

După puțin timp, mătușa Dașa intră îngîndurată în sufragerie, unde dormeam eu, cu ochelarii pe nas și mînjită toată de făină, aducîndu-mi grijulie o scrisoare de la Petka.

— Trebuie s-o trezim și pe Sanea! vorbi ea aspru. A venit o scrisoare de la Petinka.

Scrisoarea era într-adevăr de la Petinka: era o scrisoare scurtă, dar „înțeleaptă", după cum a spus mai tîrziu judecătorul. Petka explica în primul rînd de ce n-a venit acasă în vacanță: fusese la Leningrad, cu o excursie. In al doilea rînd se mira de apariția mea la N. și mărturisea bunele sentimente pe care le nutrește față de mine. În al treilea rînd îmi trăgea o săpuneală strașnică pentru că nu i-am scris și nu l-am căutat și, în genere, pentru purtarea mea „nesimțită ca a unui cal". În al patrulea rînd, în plic mai era o scrisoare numai pentru Sanea. Ea rîse cînd o văzu: „Vai ce prost! Putea foarte simplu să scrie ce are să-mi spună, în scrisoarea pe care ți-a trimis-o ție!" Se vede însă că Petka nu putea să-mi scrie mie ceea ce avea să-i spună ei, fiindcă Sanea luă scrisoarea și se închise în odaie la ea, unde stătu aproape trei ceasuri să o citească. Asta, pînă cînd eu am dat buzna pe ușă, implorînd-o să mă scape de pregătirile mătușii Dașa, care avea de gînd să-mi dea pe drum o plăcintă cît toate zilele.

Pesemne că același lucru se petrecea și în casa de la numărul opt de pe ulicioara Laputin, deoarece Katia n-a avut vreme să iasă nici măcar pînă la poartă. Pe lîngă că o încărcau cu merinde, de parcă ar fi plecat la Polul Nord, mătușile ei o mai și găteau. Zestrea străveche a celor trei nihiliste: dantele turcești, jachete de catifea în dungi cu mînecile bufante, rochii grele și căptușite — fusese toată pusă în lucru.

Amuzant e faptul că Sanea, intrînd pentru o clipă la Bubencikovi, a zăbovit atîta, încît a întîrziat de la masă. S-a întors acasă puțin tulburată și ne-a spus că acolo se petrece ceva nemaipomenit. Toate trei bătrînele coseau de zor și, după părerea ei, izbutiseră să coasă o rochie foarte frumoasă. Pe Katia rochia aceasta o prindea de minune, dar pe ea — de loc. În schimb, căciulița Katiei îi stătea bine și ei. Așa că va trebui neapărat să-și facă una la fel.

— Ce să mai spun, le-am încercat pe toate, — rîse Sanea, — de ameţisem, nu alta !

În ziua aceea, pentru că eu plecam din N., judecătorul a venit mai devreme de la slujbă, ca să stea cu mine la masă. A adus şi o sticlă cu vin. Am băut cu toţii cîte un pahar, iar după aceea el a ţinut o cuvîntare — o cuvîntare mult mai frumoasă decît aceea rostită cînd Gaer Kuli a intrat în batalionul morţii. Pe Petka şi pe mine ne-a asemuit cu nişte vulturi şi a spus că nădăjduieşte să ne mai întoarcem şi de acum înainte la cuibul părintesc. Spunea că ar fi bucuros să se laude că a crescut asemenea flăcăi, dar nu poate să o facă, fiindcă ţara însăşi este aceea care ne-a crescut pe noi şi nu ne-a lăsat să pierim. Chiar acestea au fost cuvintele lui. Auzindu-l, mătuşa Daşa a plîns, dînd de înţeles că şi ea ar fi putut să ne crească, fără vreun ajutor străin. La urmă m-am ridicat şi eu să-i răspund. Nu mai ţin minte ce am spus, dar mi se pare că am vorbit destul de bine şi eu. În general, am spus că noi nu avem încă cu ce să ne lăudăm.

Am zăbovit atît de mult la masă, încît eram cît pe ce să scap trenul. Într-un tîrziu ne-am urcat cu toţii într-o trăsură şi ne-am dus la gară. Era pentru prima oară în viaţă că plecam în condiţii aşa de bune la drum: mergeam la gară cu o trăsură, iar la picioare aveam un coş încărcat cu bunătăţi. Coşul aş fi putut să spun că a picat din cer — venisem doar cu mîna goală la N. ! — dacă n-aşi fi văzut-o cu ochii mei pe mătuşa Daşa umplîndu-l cu tot felul de plăcinte.

Cînd am ajuns la gară, am văzut-o pe Katia stînd pe scara unui vagon, în vreme ce bătrînele Bubencikov se întreceau care mai de care să-i dea sfaturi: ba să aibă grijă să nu răcească pe drum ori să nu i se fure lucrurile, ba să nu iasă pe platformă, ba să le telegrafieze de îndată ce ajunge, ba să transmită salutări la toţi cunoscuţii, ba să le scrie.

Nu ştiu, se poate ca ele să fi fost cîndva nihiliste, dar mie mi s-au părut doar nişte biete bătrîne, aşa cum erau înfofolite în blănurile lor de vulpe, cu nişte coşcogea manşoane caraghioase care atîrnau de un şnur petrecut pe după gît.

Eu aveam locul în alt vagon, şi din pricina asta am salutat-o pe Katia şi pe bătrînele Bubencikov de la distanţă. Katia ne-a făcut semn cu mîna, iar bătrînele au răspuns la salut, dînd din cap cu un aer grav.

Răsună al doilea semnal dinaintea plecării ! O îmbrăţişez în grabă pe Sanea şi pe mătuşa Daşa. Judecătorul mă roagă să mă duc la Petka, iar eu făgăduiesc pe cuvînt de onoare că am să mă duc să-l văd chiar în ziua sosirii. O invit pe Sanea să vină la

Moscova și ea îmi promite că va veni în vacanța mare (lucru hotărît de altfel dinainte și în mare taină cu Petka).

Al treilea semnal ! Mă urc în vagon. Sanea scrie ceva cu mîna în aer.

— Bine, bine ! răspund eu la nimereală.

Mătușa Dașa începe să plîngă încetișor, iar Sanea îi ia batista făcută ghem în mînă și-i șterge, rîzînd, lacrimile. Este cel din urmă lucru pe care-l mai văd ! Trenul se pune în mișcare și gara N., care-mi este așa de dragă, pășește spre mine. Repede. Tot mai repede ! Iată, acum au trecut prin fața ferestrei mătușile nihiliste ale Katiei ! Încă o clipă — și peronul gării dispare cu totul. Rămîi cu bine N. !

La gara următoare am schimbat locul cu un bătrînel respectabil, căruia de altfel schimbul acesta îi convenea, și m-am mutat în compartimentul Katiei. Mi-a plăcut din prima clipă : mai întîi fiindcă era mai luminos, și apoi fiindcă era compartimentul ei.

Aici domnea o rînduială plăcută : Katia pusese un șervețel curat pe măsuță și aranjase și perdeaua de la fereastră. Ai fi zis că ea călătorește cu vagonul acela de o sută de ani !

Amîndoi abia ne ridicasem de la masă, dar se cuvenea să cinstim și bunătățile cu care ni se încărcaseră coșurile.

In genere, coșul Katiei l-a întrecut pe-al meu. Katia avea și mere — niște mere tomnatice minunate, culese chiar de la ei din grădină ! Am mîncat fiecare cîte un măr, oferind unul și vecinului nostru, un om negricios-vinețiu la față, scund, neras și cu ochelari, care se chinuia să ghicească ce sîntem : frate și soră ? De, nu prea semănăm ! Soț și soție ? Cam prea tineri !

Pe la ora trei după amiază, vecinul nostru sforăia de răsuna vagonul, cu nasul sprijinit în pumnul lui mic și puternic, dar eu cu Katia stăteam pe culoarul îngust și tot mai vorbeam. Zgîriam cu unghia pe geamul înflorat de ger diferite cuvinte : întîi scriam inițialele și după aceea, restul literelor.

— Ca în „Ana Karenina“ ! spuse Katia.

Însă, după părerea mea, ceea ce făceam noi nu semăna cu nimic din „Ana Karenina“ și de nicăieri.

Katia stătea lîngă mine și mie mi se părea cu totul alta. Se pieptănase așa ca o doamnă, cu cărare la mijloc, iar părul ei castaniu, care-mi era atît de drag, lăsa să se vadă o urechiușă trandafirie, surprinzătoare. Cînd rîdea, dinții ei albi erau parcă și mai frumoși și mai strălucitori. Niciodată pînă atunci n-o văzusem întorcînd capul spre mine cu atîta distincție și mîndrie, întocmai ca o femeie frumoasă ! Katia nu mai era cea dinainte, se schim-

base cu desăvîrşire ! Simţeam că o iubesc dureros de mult, că mi-e dragă mai mult ca orice pe lume !

Prin faţa geamului, sîrmele de telegraf lunecau cu repeziciune, aici prăbuşindu-se în rîpi nevăzute, aici izbucnind în văzduh. Cîmpia stătea acoperită de o zăpadă murdară. Nu ştiu cu ce viteză mergea trenul nostru, dar cred că înaintam cu cel mult patruzeci de kilometri pe oră. Totuşi, mie mi se părea că mergem cu o viteză de neasemuit, că zburăm ca în poveşti. Totul era înainte. Nu puteam să ştiu ce-mi rezervă viitorul, dar eram adînc încredinţat de un lucru : Katia este a mea şi eu al ei. Pentru toată viaţa...

XVI

CE MĂ AŞTEPTA LA MOSCOVA

Inchipuieşte-ţi că te întorci în casa părintească, unde ai petrecut jumătate din viaţă, şi că eşti privit cu mirare, ca şi cînd ai fi nimerit în altă parte. Un simţămînt asemănător am încercat şi eu, atunci cînd m-am întors la şcoală.

La garderobă mi-a ieşit în cale Romaşka, care m-a privit chiorîş, ca numaidecît să-mi zîmbească.

— Bine-ai venit ! spuse el cu răutate. Hapciu ! Sănătos !

Iţi dădeai seama cu uşurinţă că băiatul acesta mîrşav se bucură de ceva. Era ultima zi de vacanţă şi n-am întîlnit niciunul dintre băieţi, aşa că m-am dus la bucătărie, să-i dau ziua bună lui moş Petea. Bătrînul m-a întîmpinat într-un fel destul de ciudat.

— Nu-i nimic, frate, se-ntîmplă ! şopti el.

— Ce să se întîmple, moş Petea ?

El, ca şi cînd nu m-ar fi auzit, aruncă în cazan un pumn de sare şi încremeni aşa, adulmecînd aburul fierturii.

Korabliov trecu pe coridor şi eu am alergat să-l ajung din urmă.

— Bună ziua, Ivan Pavlîci !

— A, tu erai ? făcu el cu un aer grav. Să treci pe la mine. Să stăm puţin de vorbă.

...Pe măsuţă, în cameră la el, era fotografia unei tinere femei, dar eu n-am recunoscut-o din prima clipă pe Maria Vasilievna : mi se părea prea frumoasă ca să fie ea ! Privind fotografia mai cu luare-aminte, mi-am dat însă seama că şiragul de coral de la

gîtul acelei femei este șiragul purtat de Katia în seara balului. Eram din ce în ce mai voios. Șiragul mi se părea un salut din partea Katiei.

Curînd veni și Korabliov.

— Ivan Pavlîci, despre ce-i vorba ?

— E vorba să te elimine din școală, răspunse Korabliov fără grabă.

— De ce ?

— Cum, nu știi ?

— Nu.

El mă privi cu asprime.

— Vezi, asta nu-mi place.

— Ivan Pavlîci ! Nu știu nimic, pe cuvîntul meu de onoare.

— Pentru lipsă nemotivată din cămin timp de nouă zile, începu Korabliov, îndoind un deget de la mînă. Pentru insulta adusă lui Liho, urmă el, îndoind un alt deget. Pentru bătaie...

— Care va să zică, așa ? Minunat ! am răspuns eu foarte liniștit. Dar, înainte de a mă elimina din școală, fiți bun și mă ascultați și pe mine.

— Poftim, vorbește.

— Ivan Pavlîci — am început eu solemn. Vreți să știți de ce i-am dat peste bot lui Romașka ?

— Fără „bot" ! mi-o reteză Korabliov.

— Bine, fără „bot"... I-am dat peste bot lui Romașka fiindcă este un ticălos. În primul rînd a povestit Tatarinovilor despre mine și Katia. În al doilea rînd ascultă tot ce vorbesc băieții despre Nikolai Antonîci și apoi se duce și-i pîrăște. În al treilea rînd a cotrobăit în cufărul meu fără să-mi ceară voie. Mi-a făcut percheziție în lege. Băieții sînt martori că l-am prins asupra faptului. Este adevărat că l-am lovit. Recunosc, n-ar fi trebuit s-o fac, mai ales să-l lovesc cu piciorul — dar sînt și eu om, nu piatră. N-am mai putut să rabd. Oricui i se poate întîmpla una ca asta.

— Așa ! Mai departe !

— În privința lui Liho, dumneavoastră cunoașteți situația. Să dovedească întîi că sînt idealist. Ați citit compoziția mea ?

— Am citit-o... E o lucrare slabă !

— Fie, să zicem că lucrarea e slabă, dar nu-i nici pomeneală de idealism. Pun mîna-n foc !

— Să zicem că așa este. Mergi mai departe.

— Mai departe ? Dar asta-i tot !

— Nu, nu-i tot. Te-au căutat cu miliția, știi ?

— Ivan Pavlîci... Eu i-am spus lui Valka că plec, însă recunosc, asta nu se poate lua în seamă. Am plecat în vacanță —

și unde? în orașul meu natal, unde n-am mai fost de opt ani... Este asta o vină, ca să fiu eliminat din școală?

De îndată ce Korabliov a pomenit de miliție, am înțeles că fără „tărăboi" n-am să scap. Și nu m-am înșelat cîtuși de puțin!

Korabliov mă mai muștruluise odată. Asta a fost în clasa a patra: Iska Grumant, scăldîndu-se, și-a zdrelit piciorul în niște pietre, iar eu m-am apucat să-i fac băi de soare, din care pricină a trebuit să i se taie două degete. A ieșit cu „tărăboi" mare și atunci. Astăzi, lucrurile se repetau aproape la fel. Cu ochii holbați, Korabliov țipa la mine de zor, în timp ce eu căutam sfios să mai spun din cînd în cînd cîte ceva.

— Ivan Pavlîci!

— Să taci!

Și tăcu el însuși cîteva clipe, ca să-și mai tragă răsuflarea...

Încetul cu încetul am înțeles că într-adevăr sînt vinovat de multe lucruri. Oare au să mă elimine? Dacă mă elimină, atunci va trebui să-mi iau „adio" de la toate visurile mele! Adio, școală de zbor! Adio, viață!

În cele din urmă, Korabliov se potoli.

— Asta-i prea din cale afară! spuse el.

— Ivan Pavlîci, — am început eu cu un glas mai mult dogit decît tremurător, — n-am să vă contrazic, deși sînteți nedrept în multe privințe. Dar nu asta are însemnătate. Dumneavoastră nu vreți să fiu eliminat, nu?

Korabliov tăcea.

— Să spunem că așa este...

— Atunci sfătuiți-mă: ce să fac?

— Să ceri iertare lui Liho.

— Bine. Dar, mai întîi...

— Am și vorbit cu el! mi-o reteză Korabliov, înciudat. A șters cuvîntul „idealism", dar nota a rămas neschimbată.

— Nota nu mă interesează. Totuși, nu-mi prea vine să cred că lucrarea mea merita acest „extraordinar de slab". De altfel, o asemenea notă nici nu există. Poate că înseamnă insuficient cu minus, știu eu?

— În al doilea rînd, — continuă Korabliov, — trebuie să ceri scuze lui Romașka...

— Lui, niciodată.

— Dar singur ai spus-o: „Recunosc, n-ar fi trebuit s-o fac".

— E adevărat, am spus. Puteți să mă eliminați din școală, însă, eu lui Romașka nu-i cer scuze.

— Ascultă Sanea, vorbi Korabliov cu un aer grav. Am obținut cu multă greutate să fii chemat în fața consiliului pedagogic, dar

acum îmi pare rău că am intervenit. Dacă acolo ai să începi să spui : „Niciodată ! Puteți să mă eliminați din școală !“ — te asigur că ai să fii eliminat. Să nu te îndoiești de asta nici o clipă.

În aceste cuvinte era o intonație deosebită și mi-am dat seama numaidecît la cine face aluzie Korabliov. Nikolai Antonîci cel rotofei, meticulos și plin de politețe îmi apăru deodată înaintea ochilor. Iată cine se va strădui din răsputeri să se hotărască eliminarea mea din școală !

— ...Cred că n-ai dreptul să-ți primejduiești viitorul pentru o ambiție măruntă.

— Dar, aici nu-i vorba de o ambiție măruntă, ci de onoarea mea, Ivan Pavlîci ! am răspuns cu însuflețire. Vreți oare să trec sub tăcere întîmplarea cu Romașka, numai pentru că această întîmplare dăunează lui Nikolai Antonîci și pentru că de el depinde dacă voi fi eleminat din școală sau nu ? Vreți să mă cobor la o asemenea ticăloșie fără de pereche ? Niciodată ! Acum îmi dau seama de unde vine stăruința lui Nikolai Antonîci ca să obțină eliminarea mea din școală ! El ține cu orice preț să scape de mine, vrea să mă silească să plec undeva departe și să n-o mai văd niciodată pe Katia. Cum nu ! Voi povesti totul consiliului pedagogic. Voi dovedit că Romașka este un ticălos și că numai un ticălos poate să-i ceară scuze.

Korabliov rămase pe gînduri.

— Ia stai puțin. Susții că Romașka ascultă ce vorbesc băieții despre Nikolai Antonîci și că apoi îi pîrăște. Poți s-o dovedești ?

— Am martor... Valka e martor...

— Care Valka ?

— Valka Jukov. El mi-a spus totul : „Romașka însemnă într-un carnet tot ce aude vorbindu-se despre Nikolai Antonîci și apoi se duce și-i raportează. După fiecare denunț vine și-mi povestește și mie. Eu mi-astup urechile întotdeauna, dar el nu se sinchisește și povestește mai departe“. Acestea-s chiar cuvintele lui.

— Hm, interesant ! făcu Korabliov, înviorîndu-se. Și Valka de ce-a tăcut pînă acum ? După cîte știu eu, sînteți prieteni buni.

— Ivan Pavlîci, Romașka are influență asupra lui. Noaptea, cînd doarme, se uită țintă la el, iar Valka nu poate suporta asta. Ceva mai tîrziu, i-a cerut cuvîntul de onoare că n-o să divulge nimănui ce-i spune el. Fără îndoială; Valka e un prost că și-a dat cuvîntul. Dar odată dat, cuvîntul de onoare trebuie respectat, nu ?

În clipa aceea, Korabliov se ridică în picioare și începu să se plimbe prin cameră. După un timp scoase din buzunar un mic pieptene, cu care își netezi mustățile și sprîncenele, și apoi din nou mustățile. Era vădit că se gîndește și chibzuiește lucrurile. Eu n-am mai scos un cuvînt. Inima îmi zvîcnea cu putere în piept. Să-l las să se gîndească în voie! Mă temeam atît de mult să nu-l tulbur, încît am început să-mi țin și răsuflarea.

— Uite ce e, Sanea, — spuse el în cele din urmă, — tu tot nu știi să umbli cu șiretlicuri. Așa cum mi-ai povestit mie acum, să povestești totul și în fața consiliului pedagogic. Cu o singură condiție...

— Care, Ivan Pavlîci?

— Să nu-ți pierzi cumpătul. De pildă, adineauri ai spus că Nikolai Antonîci vrea să te elimine din pricina Katiei. Despre un asemenea lucru nu se cuvine să amintești în fața consiliului.

— Îmi dau seama, Ivan Pavlîci!

— Îți dai seama, însă, îți cam pierzi capul... Eu zic să facem amîndoi o convenție, Sanea. Cînd ai să vorbești tu, eu am să pun mîna pe masă, uite, așa, cu palma în jos. Să nu-ți iei ochii de la ea. Dacă vezi că bat darabana cu degetele, e semn că ai început să-ți pierzi cumpătul. Dacă nu, înseamnă că totul e bine.

— De acord, Ivan Pavlîci. Vă mulțumesc. Cînd se întrunește consiliul?

— Azi, la trei după-amiază. Pe tine, însă, au să te cheme mai tîrziu.

Korabliov mă rugă să-l trimit la el pe Valka Jukov și după aceea, eu am plecat.

XVII

VALKA

Străduindu-mă să fiu liniștit, mi-am strîns toate lucrurile: voiam să fiu pregătit și, în cazul că voi fi eliminat, să pot pleca numaidecît. Prima mea grijă după aceea a fost să mă duc să citesc ziarul de perete. De mine nu se pomenea un cuvînt. Prin urmare, cazul nu ajunsese încă în discuția celulei comsomoliste. Ori, cine știe, poate că în timpul vacanței nu se ținuse nici o ședință.

Mai mult decît orice mă îngrozea gîndul că nu voi fi îndepărtat numai din școală, ci și din Comsomol. Ce se știa, la drept vor-

fiind, despre întîmplarea cu Romaşka ? Doar că am dat buzna în dormitor şi l-am bătut şi că apoi am plecat la N., fără să spun nimănui. Fireşte, eram vinovat, faptele mele nu erau vrednice de un comsomolist. Ar fi trebuit să explic la vreme purtarea mea, iar acum îmi ziceam că e prea tîrziu să o fac.

Am fost amărît toată ziua şi nici n-am putut să mă gîndesc la altceva. Sediul celulei comsomoliste era închis, şi la cămin, în afară de Nina Şeneman, nu mai vedeam pe nimeni din biroul celulei. Ea nu-mi era simpatică şi nu-mi prea venea să-i spun ce am pe inimă. Socoteam că Nina e o proastă.

Vremea trecea, şi eu îl tot aşteptam pe Valka, dar Valka nu mai venea. Era la Parcul Zoologic, nici vorbă ! În cele din urmă i-am lăsat un bileţel cam trist, pentru cazul că nu ne vom mai vedea şi am plecat spre Presnea.

De astă dată l-am găsit cu multă greutate.

— Jukov e cu tovarăşul profesor, mă înştiinţă un băiat de vreo cincisprezece ani, care avea aceeaşi faţă bună şi acelaşi aer puţin cam aiurit ca şi Valka.

— Şi profesorul, unde-i ?

— La vizită.

Am mai întrebat o dată :

— Vizită, aici în parc ?

Pînă atunci crezusem că o asemenea vizită condusă de un profesor se practică numai prin spitale. Băiatul mă lămuri însă cu răbdare că lucrul acesta este obişnuit nu numai într-un spital, ci şi într-un parc zoologic, dar că aici cei vizitaţi sînt animalele, pensionarii parcului, nu bolnavii.

— Uneori şi animalele se îmbolnăvesc, adăugă el după o clipă de gîndire. Mai rar decît oamenii, se înţelege.

Profesorul era renumitul profesor R., despre care Valka îmi împuiase capul. L-am recunoscut de cum l-am văzut. Semăna şi el cu Valka, dar cu un Valka bătrîn, cu nasul mare, pe care se sprijineau nişte ochelari uriaşi, cu o şubă lungă de tot şi o căciulă înaltă de astrahan.

Stătea lîngă pavilionul maimuţelor, înconjurat de o mulţime de oameni în halate albe, îmbrăcate peste palton. Toţi se străduiau parcă să ajungă mai aproape de profesor, cu aerul că vor să-i spună ceva. În schimb, el nu-l asculta decît pe Valka. Şi se vede că preţuia foarte mult spusele lui, fiindcă la un moment dat scoase de sub căciulă o ureche mare şi zbîrcită, nesocotind frigul de afară.

M-am oprit la oarecare depărtare de grup. Valka era pesemne tare emoţionat, căci clipea într-una. „Bravo lui !“ mi-am spus eu în gînd, fără să vreau.

Valka vorbi destul de mult, iar profesorul l-a ascultat cu luare-aminte toată vremea, pînă ce începu şi el să clipească şi să tragă aer pe nas. Deodată deschise gura — probabil cu intenţia să-l contrazică — dar Valka se apropie mai mult de el, plin de hotărîre şi cu un aer aproape supărat, încît profesorul închise gura, supus.

Într-un tîrziu, Valka tăcu. Profesorul îşi vîrî urechea la loc sub căciulă şi rămase pe gînduri. După cîteva clipe îl bătu pe umăr cu un fel de mirare veselă şi scoase pe neaşteptate o exclamaţie cu totul şi cu totul asemănătoare unui nechezat de cal. Apoi porni mai departe, însoţit de întreg grupul, într-o larmă de glasuri. Singur Valka rămase pe loc, pe faţă cu o expresie tîmpă de extaz. În clipa aceea l-am strigat şi eu.

— Valka !

— A, tu eşti !

Nu-l mai văzusem niciodată atît de emoţionat. Zîmbea buimăcit, cu ochii împăienjeniţi de lacrimi.

— Ce-i cu tine ?

— Ce să fie ?

— Plîngi ?

— Hai, te cară ! mi-o reteză Valka.

Îşi şterse ochii cu pumnul şi oftă adînc, fericit.

— Ce s-a întîmplat, Valka ?

— Nimic deosebit ! În ultima vreme am studiat nişte specii de şerpi şi am reuşit să dovedesc ceva interesant.

— Ce ?

— Că vipera îşi schimbă sîngele în raport cu vîrsta.

L-am privit mirat : să plîngi de bucurie pentru că vipera îşi schimbă sîngele în raport cu vîrsta ? Era ceva mai presus de înţelegerea mea !

— Felicitările mele ! Uite, aş vrea să stăm puţin de vorbă. Spune-mi, eşti în stare ?

— Desigur.

Am pornit spre încăperea unde se aflau rozătoarele lui.

— Tu ştii că vor să mă elimine din şcoală ?

Valka, pesemne, ştia, dar uitase. Făcu ochii mari şi se lovi deodată peste frunte.

— Ah, da, ştiu !

— Biroul celulei a discutat despre chestiunea asta ?

Vorbeam puțin răgușit. Valka dădu din cap, în semn că da.

— Au hotărît să aștepte pînă te întorci la școală.

Am simțit că mi s-a luat o piatră de pe inimă.

— Ai scris celulei despre Romașka ?

Valka lăsă ochii în pămînt.

— Să vezi, îngînă el. N-am scris. Dar i-am spus lui Romașka că dacă nu-mi dă pace, am să scriu celulei comsomoliste. Mi-a făgăduit că o să-și vadă de treabă.

— Hm, va să zică, ție prea puțin îți pasă că eu am să fiu eliminat din școală.

— De ce să te elimine ? făcu Valka, îngrozit.

— Așa, fiindcă tu ești singurul care poate susține că eu nu l-am bătut pe Romașka numai din motive personale. Dar tu ești un fricos, și frica uneori se transformă în ticăloșie. Ți-e frică să-mi iei apărarea, asta-i !

Vorbisem cu prea multă cruzime, însă eram pornit împotriva lui. Pe Romașka îl socoteam un individ periculos societății și aveam datoria să lupt contra lui.

— Am să scriu chiar azi celulei, spuse Valka cu un glas sfîrșit.

— Bine ! am răspuns eu cu răceală. Dar bagă de seamă că eu nu te rog cîtuși de puțin s-o faci. Ești comsomolist și, după părerea mea, ai datoria asta. Încă ceva : Korabliov te-a rugat să treci pe la el.

— Cînd ?

— Chiar acum.

El mă rugă să mai zăbovim măcar un sfert de ceas, ca să poată hrăni nu știu ce soi de broască, dar eu nici n-am vrut să aud. I-am aruncat paltonul pe umeri și l-am dus la Korabliov...

S-a întors de acolo după o jumătate de oră, supărat foc. Gîfîia și-și freca mereu nasul cu degetul. Mai tîrziu mi-a spus că printre altele, Korabliov l-a întrebat dacă-i adevărat că lui nu-i place să se uite cineva la el cînd doarme. Asta-l uluise cu totul.

— Nu pricep de unde a aflat ! Tu i-ai spus, porcule !

— Nu, nu, căutam eu să-l mint.

— Știi ce mi-a mai spus : „De unde știi că nu ești privit cu dragoste ?"

— Și ?

— I-am răspuns că „nu pot să-mi dau seama..."

La cinci și jumătate, portarul școlii veni să mă caute.

— Grigoriev, poftește. Ești chemat la consiliul pedagogic ! spuse el respectuos.

XVIII

ÎMI SCUFUND SINGUR CORĂBIILE

Şedinţa consiliului padagogic s-a ţinut în cancelaria cea mică a şcolii şi se părea că e o şedinţă obişnuită. Membrii consiliului stăteau în jurul unei mese acoperite cu un postav albastru, cu ciucurii rupţi. Eu însă aveam impresia că toţi mă privesc într-un fel ciudat şi plin de înţeles. Serafima Petrovna era în şoşoni, iar mie chiar şi lucru acesta mi-a apărut vag, ca o enigmă. In clipa cînd am intrat, l-am auzit pe Korabliov rîzînd. „O face înadins!" mi-am spus eu în gînd.

— Ei, Grigoriev, începu domol Nikolai Antonîci. Cunoşti, cred, motivele pentru care te afli acum în faţa consiliului. Ne-ai mîhnit, şi nu numai pe noi; pot spune că ai mîhnit întreaga şcoală. Da, Grigoriev, ne-ai mîhnit cu faptele tale sălbatice. Ele sînt nedemne de societatea în care trăim şi la dezvoltarea căreia trebuie să contribuim pe măsura puterilor şi a posibilităţilor noastre.

— Vă rog să-mi puneţi întrebări, am spus eu.

— Nikolai Antonîci, daţi-mi voie, interveni pe neaşteptate Korabliov. Grigoriev, unde ai petrecut aceste nouă zile, de cînd ai fugit de la şcoală?

— N-am fugit, am plecat la N., am răspuns eu cu sînge rece. Acolo am pe sora mea, pe care n-am văzut-o de opt ani. Judecătorul Skovorodnikov, care m-a găzduit, poate confirma totul. Locuieşte pe strada Gogol, numărul 13, în fosta casă Marcuz.

Dacă aş fi spus adevărul, dacă aş fi mărturisit că toate aceste nouă zile le-am petrecut în tovărăşia Katiei Tatarinova, trimisă la N. numai ca să fie undeva departe de mine şi astfel să se pună capăt, cel puţin în timpul vacanţei, întîlnirilor noastre — cuvintele mele n-ar fi făcut o mai puternică impresie asupra lui Nikolai Antonîci! El păli dintr-odată, începu să clipească şi îşi lăsă capul pe umăr.

— De ce n-ai spus nimănui de plecarea ta? întrebă Korabliov.

Am răspuns că mă socotesc vinovat de călcarea disciplinei şi am făgăduit că o a doua abatere nu se va mai întîmpla.

— Foarte bine, Grigoriev! exclamă Nikolai Antonîci. Ai răspuns minunat. Noi am dori să explici într-un mod tot atît de satisfăcător şi celelalte fapte ale tale. Şi mă privi cu duioşie. Avea o uimitoare stăpînire de sine. Acum să ne spui despre purtarea ta faţă de Ivan Vitalievici Liho.

Povestind întîmplarea cu Liho, n-am amintit nimic despre „idealism“ şi nici astăzi nu pot să-mi dau seama de ce. Mi-am închipuit, poate, că de vreme ce Liho a retras această apreciere a sa, nu mai are rost să vorbesc despre ea. Ce mare greşeală! Afară de asta, n-ar fi trebuit să amintesc că eu scriu compoziţiile la literatură fără să citesc înainte vreun articol de critică. Lucrul acesta n-a plăcut nimănui. Korabliov se încruntă deodată şi puse mîna pe masă.

— Va să zică, nu-ţi place critica, aşa ? conchise Nikolai Antonîci. Ce i-ai spus lui Ivan Vitalievici ? Repetă totul cuvînt cu cuvînt.

Să repet cuvînt cu cuvînt în faţa consiliului pedagogic tot ce i-am spus lui Liho ! Era cu neputinţă ! Dacă n-ar fi fost atît de mărginit, Liho însuşi ar fi căutat să evite această chestiune. Însă el se mulţumea să mă privească cu un aer triumfător.

— Aşteptăm ! stărui Nikolai Antonîci.

— O clipă, Nikolai Antonîci, interveni Korabliov. Noi ştim cu toţii aceste cuvinte adresate. Altceva am dori să aflăm, şi anume cum explică Grigoriev purtarea lui faţă de Ivan Vitalievici.

— Daţi-mi voie, daţi-mi voie ! sări Liho. Eu cer ca elevul Grigoriev să repete aici tot ce mi-a spus ! Nici în şcoala Dostoievski, unde elevii au insuficienţă mintală, nu mi-a fost dat să aud asemenea injurii.

Eu tăceam. De-aş fi ştiut să citesc gîndurile, aş fi desluşit în ochii lui Korabliov următorul îndemn : „Sanea, spune-le că te-a supărat faptul că ai fost învinuit, în compoziţia ta, de „idealism“. Dar, vai, nu ştiam să citesc gîndurile !

— Ei ! repetă îngăduitor Nikolai Antonîci.

— Nu mai ţin minte, am mormăit eu. Era un răspuns stupid şi toţi membrii consiliului şi-au dat seama că mint. Liho scoase o exclamaţie ca un nechezat de cal.

— Azi mă insultă pentru o notă rea, iar mîine o să mă taie în bucăţi. Asta-i huliganism !

Întocmai ca în ziua cînd urcam amîndoi scara, ceva mă îmboldi şi acum să-i dau una cu piciorul în spate. Dar m-am stăpînit, se înţelege ! Stăteam cu dinţii încleştaţi şi mă uitam ţintă la mîna lui Korabliov. El ciocăni încetişor cîteva clipe cu degetele în tăblia mesei, apoi mîna rămase liniştită.

— Recunosc că lucrarea mea la literatură este slabă, am spus eu, străduindu-mă să-mi păstrez cumpătul şi gîndindu-mă cu desperare cum aş putea să ies din această situaţie idioată. Totuşi mă îndoiesc că merita aprecierea „extraordinar de slab“, mai ales

fiindcă o asemenea notă nici nu există. Repet, lucrarea mea la literatură n-a fost o lucrare izbutită. Dacă onoratul consiliu hotărăște să-mi cer scuze, mă voi supune.

Pesemne că și răspunsul acesta al meu a fost tot atît de puțin inspirat. În cancelarie se stîrni o larmă grozavă, de parcă aş fi spus cine știe ce grozăvie. Korabliov mă privea plin de ciudă.

— Va să zică, Grigoriev, — rosti Nikolai Antonîci, cu un zîmbet nefiresc, — tu ești gata să ceri scuze lui Ivan Vitalievici, dar numai dacă așa hotărăște consiliul. Cu alte cuvinte nu te socotești vinovat. Luăm act de atitudinea ta! Să trecem la o altă chestiune.

...N-ai dreptul să-ţi primejduieşti viitorul pentru o ambiţie măruntă!" — îmi răsunară deodată în minte cuvintele lui Korabliov.

— Vă cer scuze! am îngînat eu, întorcîndu-mă spre Liho.

Dar era prea tîrziu! Nikolai Antonîci începuse să vorbească, iar Liho se făcu că nu mă aude.

— Iată, Grigoriev: l-ai bătut în mod sălbatic pe tovarășul tău, Romașka. L-ai lovit cu piciorul în față, pricinuindu-i răni grave, care au avut urmări asupra sănătății lui. Cum explici această purtare a ta, nemaipomenită pînă astăzi în școala noastră?

Cred că în clipa aceea, văzînd cum lungește cuvintele și cît de grijuliu caută să-și rotunjească frazele, îl uram mai mult ca oricînd. Dar, tocmai atunci, mîna lui Korabliov se ridică cu hotărîre de pe masă, alungîndu-mi cea mai mică urmă de enervare.

— Mai întîi, eu nu-l consider „tovarășul meu" pe Romașka. Pentru mine ar fi o rușine să am un astfel de tovarăș! În al doilea rînd, l-am lovit numai o singură dată. În al treilea rînd, n-am prea băgat de seamă să i se fi șubrezit sănătatea din pricina asta.

Membrii consiliului începură să se agite cu toții, plini de indignare. Singur Korabliov rămase liniștit și-mi făcu un semn imperceptibil din cap.

— Iată cum explic purtarea mea, am continuat eu, simțindu-mă din ce în ce mai stăpîn pe mine. Pe Romașka îl socotesc un ticălos și pot dovedi oricînd acest lucru. N-ar fi trebuit să-l bat, ci să constituim o judecată publică, la care să ia parte întreaga școală.

Nikolai Antonîci încercă să mă oprească, dar eu n-am tăcut.

— ...Romașov este un nepman tipic. El nu vorbește decît de bani și nu se gîndește decît la un singur lucru: cum să se îmbogățească! La cine găsești întotdeauna bani pe gaj? La Romașov! La cine găsesc fetele pudră și ruj? Tot la el! Romașov cumpără

o cutie de pudră și vinde pudra cu picătura. Este un element dăunător societății, care strică întreaga școală !

Am vorbit așa mai departe, aproape în aceiași termeni, de parcă aș fi fost într-adevăr un acuzator public. Uneori, ceea ce spuneam aducea cu discursurile lui Gaer Kuli de odinioară, dar eu nu prea aveam vreme să mă gîndesc la asta.

— ...N-am terminat încă ! Susțin că Romașov caută să aibă o influență psihologică asupra băieților mai slabi, cu scopul de a-i domina. Dacă e nevoie de un exemplu, iată, Valka Jukov ! Romașov s-a folosit de faptul că Valka e nervos și l-a speriat cu tot felul de absurdități. Ce-i face ? Mai întîi îl pune să-și dea cuvîntul de onoare că va tăcea și apoi îi povestește toate secretele lui mîrșave. Am rămas uimit cînd am auzit ! Un comsomolist care-și dă cuvîntul de onoare că nu va spune nimănui nimic — și ce anume ? Lucruri de care el habar n-are ! Cum se numește o asemenea faptă ? Dar asta nu-i nimic...

Korabliov ciocănea de mult cu degetele în masă, însă eu nu mai aveam timp să mă gîndesc dacă mi-am pierdut cumpătul sau nu. Mi se părea că sînt foarte liniștit.

— Dar asta nu-i nimic ! Eu întreb, — am rostit apăsat, întorcîndu-mă spre Nikolai Antonîci, — putea oare să existe în școala noastră un elev cu Romașov, dacă n-ar fi avut protectori ? Nicidecum ! Și Romașov are protectori ! Pe unul dintre ei îl cunosc : este Nikolai Antonîci !

A fost ceva de neînchipuit. Nici eu însumi nu mă așteptasem să vorbesc cu atîta curaj. În cancelarie se așternu o tăcere grea ; tăcea tot consiliul pedagogic ! Așteptau cu toții să vadă ce se mai întîmplă. Nikolai Antonîci rîse și păli la față ca întotdeauna cînd rîdea.

— ...Cum dovedesc ? Nimic mai simplu. Pe Nikolai Antonîci l-a interesat dintotdeauna ce se vorbește în școală despre dînsul. Nu știu de ce ținea să afle aceste lucruri, dar știu că în acest scop l-a tocmit pe Romașka. Spun „tocmit", fiindcă Romașov n-ar face nimic fără plată. Așadar, l-a tocmit. Romașov a început să asculte ce se vorbește în școală despre Nikolai Antonîci, raportîndu-i totul fără întîrziere. Ceva mai tîrziu, același Romașov i-a cerut lui Jukov cuvîntul de onoare că va tăcea și a început să-i povestească de-a fir-a-păr denunțurile lui. Mă veți întreba, poate, de ce am tăcut pînă acum ? Am aflat totul în ziua cînd am plecat la N., iar atunci Jukov mi-a făgăduit că va înfățișa situația, în scris, celulei comsomoliste. Dar, abia astăzi a făcut-o.

Am tăcut. Korabliov luă mîna de pe masă și se uită cu interes la Nikolai Antonîci. De altfel, din tot consiliul pedagogic, numai

el nu se simțea stînjenit. Ceilalți nu prea arătau că sînt la largul lor.

— Ai terminat cu explicațiile? întrebă Nikolai Antonîci cu o voce egală, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

— Da.

— Are cineva de pus vreo întrebare?

Nimeni nu se arătă dornic să-mi pună întrebări.

— Nikolai Antonîci, — interveni amabil Korabliov, — cred că Grigoriev poate pleca. Sînteți de părere că trebuie să-l chemăm aici pe Jukov sau pe Romașov?

Nikolai Antonîci își descheie nasturele de sus de la vestă și duse mîna în dreptul inimii. Se făcu deodată mai palid. O șuviță din părul lui rar și pieptănat pe spate se desfăcu și-i căzu pe frunte. În clipa următoare se lăsă pe spătarul scaunului și închise ochii. Iar membrii consiliului se repeziră spre el.

Așa a luat sfîrșit ședința consiliului pedagogic.

XIX

UN VECHI PRIETEN

În școală nu se vorbea decît de felul cum am vorbit eu în fața consiliului pedagogic, lucru care începu să-mi dea de gîndit și mie. Fetele din celelalte clase veneau să mă vadă și discutau cu glas tare despre înfățișarea mea. Totuși aș minți dacă aș spune că mă simțeam un erou. Pentru prima oară în viață mi s-a iertat faptul că sînt mic de statură. Se spunea că semăn cu Charlie Chaplin. Tania Veliciko, o fată pentru care toți elevii școlii aveau o stimă deosebită, îmi mărturisi că deși în timpul vacanței a luat sistematic cuvîntul împotriva mea, acum este încredințată că am avut dreptate bătîndu-l pe Romașov.

— Ar fi trebuit, totuși, să dovedești mai întîi că este un individ dăunător societății, adăugă ea, cuminte.

Pe scurt, am fost neplăcut surprins primind din partea celulei comsomoliste, tocmai cînd mi se creiase o astfel de faimă, o mustrare aspră cu avertisment. Consiliul pedagogic nu se mai întruni, fiindcă Nikolai Antonîci era bolnav, iar Korabliov mă înștiință că am toate șansele să fiu transferat la o altă școală.

Nu era ceva prea plăcut și — după cum socoteam eu — nici prea drept! Cu hotărîrea celulei comsomoliste eram de acord.

Dar să mă transfere la altă școală! De ce? Fiindcă am dovedit că Romașov este un ticălos? Fiindcă am arătat că Nikolai Antonîci este protectorul lui? Stăteam la bibliotecă așa amărît, cînd aud pe cineva întrebînd din ușă, cu o șoaptă apăsată:

— Care zici că este?

Am văzut în prag un băiețandru înalt și roșcovan, cu părul vîlvoi, care mă privea întrebător.

Roșcovanilor le place îndeobște să poarte părul mare, dar cel din ușă avea o chică de-a dreptul sălbatică, așa ca oamenii primitivi din cărțile de geografie. Vrednic de luare-aminte mi se pare faptul că acesta a fost primul meu gînd și că abia după aceea mi-am dat seama că în fața mea se afla Petka. Petka Skovorodnikov în carne și oase! Stătea în pragul bibliotecii și se uita la mine uimit. Eu am sărit deodată în picioare și am alergat într-un suflet la ușă, doborînd cîteva scaune.

— Petea?!

Ne-am strîns mîinile cu putere și, după o clipă de gîndire, ne-am îmbrățișat.

— Petea... tu ești... ce faci? Trăiești, ești sănătos? Cum de nu ne-am întîlnit pînă acum?

— Asta-i din vina ta, diavol împielițat! mormăi Petka. Te-am căutat prin toată lumea! Și, cînd colo, uite-l unde stătea ascuns...

Era leit cel din fotografia văzută de mine la Sanea, numai că acolo era pieptănat cumsecade. Cît mă bucuram că-l văd! Nu mă simțeam cîtuși de puțin stingherit: parcă m-aș fi întîlnit cu un frate.

— Petka! La naiba! Bine c-ai venit! Am niște scrisori pentru tine. Uite!

Și i-am întins scrisorile.

— Spune-mi cum de-ai dat de mine? Ți-au scris de la N.?

— Păi sigur! Abia așteptam să vii... Nu mai vine odată, îmi ziceam. Bătrînii cum o duc?

— Bătrînii, ehei, bine de tot! i-am răspuns eu.

Petka izbucni în rîs:

— Și eu care credeam că ești în Turkestan. Nici n-ai călcat pe-acolo, ai?

— Dar tu?

— Eu, da, am fost, spuse Petka. Dar nu mi-a plăcut. E o arșiță nemaipomenită și mereu ți-e sete. M-au vîrît ăia și la închisoare! Pînă la urmă m-am săturat și am venit înapoi. Ție pe-acolo ți-ar fi rămas oasele!

M-am dus cu el în dormitor, dar băieţii ne-au înconjurat îndată. Se uitau în gura noastră ca la altceva, încît mi-am dat seama că la noi în şcoală nu-i chip să stai de vorbă cu cineva.

— Hai pe stradă. Azi e o vreme! De ce să nu ne plimbăm puţin? Dacă vrei, mergem la mine.

— Stai singur?

— În doi! arătă Petka degetele.

În doi!

— Te-ai însurat?

El mă ameninţă cu pumnul.

— Stau cu un tovarăş.

Am luat fiecare cîte o bucată mare din plăcinta coaptă de mătuşa Daşa la N., ne-am îmbrăcat, şi aşa, vorbind cu gura plină, am început să coborîm scara. Şi atunci am avut o întîlnire foarte ciudată.

La primul etaj, în faţa cabinetului de geografie, stătea o femeie într-o scurtă de blană, cu guler de veveriţă. Stătea lîngă balustradă şi se uita în josul scării. În prima clipă, văzînd cum se leagănă încetişor, cu ochii închişi, chiar lîngă balustradă, am crezut că vrea să se arunce jos. Bănuiesc că am speriat-o, fiindcă, cum ne-a văzut, ea s-a apropiat nehotărîtă de uşă. Era Maria Vasilievna! Am recunoscut-o numaidecît, deşi era foarte schimbată la faţă. Dacă aş fi fost singur, poate că m-ar fi oprit.

Eu însă eram cu Petka şi, afară de asta, înfulecam de zor din plăcintă. Am salutat-o cu stîngăcie, iar ea a dat din cap şi s-a întors cu spatele la noi.

Slăbise mult de cînd o văzusem pentru ultima dată. Avea faţa împietrită şi posomorîtă. Cu gîndul la această ciudată întîlnire, am ieşit în stradă şi am pornit alături de Petka. Din nou împreună, iarna, prin Moscova, după o despărţire atît de lungă.

Povestea lui Petka semăna cu a mea. Îl ascultam cu o umbră de tristeţe în suflet, cu simţămîntul că am sub ochi o poveste uitată, citită în copilărie, dar pe care o trăisem cîndva amarnic şi cu o adîncă emoţie. Ciudat: mi se părea că în copilărie, eram amîndoi mai maturi şi mai cu experienţa vieţii... Astăzi eram parcă doi moşnegi mititei.

În Taşkent, Petka devenise spaima raţelor — a raţelor domestice, bineînţeles, nu sălbatice. Le alunga din apă spre mal, unde le prindea şi le sucea gîtul, ca după aceea să le rumenească în frigare, în grădina Casei copilului. Pentru asta fusese aruncat în cele din urmă la închisoare. Acolo s-a scîrbit pentru tot restul vieţii lui de caise fiindcă la închisoare nu mînca decît caise uscate. După o vreme, cînd i-au dat drumul, el s-a întors la Mos-

cova și a fost reținut în gara Kazan, de o razie. A intrat la școală cu un an în urma mea şi mă ajunsese din urmă abia de un an, dînd două clase deodată.

— Mai ții minte: „Pf! Pf! jak szmiesz tak robii?"

— Cum nu! Dar tu, mai ții minte: „Cine va călca acest legămînt nu va fi iertat pînă ce nu va număra cîte frunze sînt în pădure și cîte picături de ploaie cad din cer..."

Și am spus jurămîntul pînă la capăt.

Strașnic! exclamă Petka încîntat. Strașnic jurămînt! Să lupți și să cauți, să găsești și să nu te lași doborît! Ți-aduci aminte?

— Dar tu ți-aduci aminte cum l-am căutat pe unchiu-tău? i-am luat eu vorba din gură. Pe unde-o fi acum? Ai dat de el?

Petka mi-a spus că unchiul lui a murit pe front, de tifos exantematic.

— Ți-aduci aminte?...

Așa am vorbit aproape tot timpul: „Ți-aduci aminte..." Mergeam foarte repede, nu știu de ce. Fulgii zburau prin văzduh, și pe bulevard se jucau o mulțime de copii. O dădacă tinerică se uită la noi și rîse.

— Ce-om fi gonind așa? întrebă Petka, și îndată am domolit pasul.

— Petea, am o propunere, am spus eu la capătul plimbării noastre, după ce intrasem într-o cofetărie de pe Tverskaia și ne așezasem la o masă.

— Zi.

— Eu mă duc să dau un telefon. Tu stai aici liniștit, bei cafeaua și taci.

Petka rîse.

— E caraghios! exclamă el.

Băgasem de seamă că are o adevărată slăbiciune pentru cuvintele: „caraghios" și „diavol împielițat".

Telefonul se afla departe de măsuța noastră, chiar lîngă intrare. Iar eu vorbeam tare înadins:

— Katia, aș vrea foarte mult să vă cunoașteți. Ce zici, vii? Afară de asta, trebuie să vorbesc neapărat cu tine.

— Și eu vreau. Aș veni, crede-mă, dar toți din casă sînt bolnavi.

Vocea ei era tristă. Un dor cumplit mă cuprinse deodată: acum țineam să o văd cu orice chip.

— Cum toți? Adineauri m-am întîlnit cu Maria Vasilievna.

— Unde?

— Se ducea la Korabliov.

— Aaa... rosti Katia, cu nu știu ce umbră de ciudățenie în glas. Bunica-i bolnavă, nu ea.

— Ce are?

— A căzut de pe scaun, spuse Katia, amărîtă. A vrut să ia ceva de pe poliță și a căzut. Acum o dor șalele. Sîntem destul de necăjiți din pricina asta. Nu stă locului o clipă... Sanea, știi, i-am dat scrisorile! șopti ea pe neașteptate. Fără să vreau, am apăsat și mai mult receptorul la ureche. I-am spus că am fost împreună la N. și i le-am dat.

— Și? am întrebat eu tot în șoaptă.

— Am făcut foarte rău. Îți povestesc altădată. Da, foarte rău.

Katia tăcu, dar eu îi auzeam în receptor respirația grea. Ne-am luat rămas bun și m-am întors la masă, încredințat că sînt nespus de vinovat față de ea. M-am întristat dintr-odată. Îmi simțeam sufletul plin de neliniște. Petka, pesemne, a înțeles totul dintr-o privire.

— Ascultă, spuse el schimbînd vorba, cu tata te-ai sfătuit în privința școlii de zbor?

— Da.

— Ce-a spus?

— N-are nimic împotrivă.

Petka tăcea. Ședea cu picioarele lui lungi întinse sub masă și își trecea gînditor mîna peste față, zăbovind pe locul unde, cu timpul, aveau să-i crească barba și mustățile.

— Și eu ar trebui să-i vorbesc, făcu el puțin încurcat. Știi, anul trecut am vrut să intru la Institutul de arte plastice.

— Și?

— M-am răzgîndit.

— De ce?

— M-am gîndit că poate n-am destul talent.

Eu am rîs, însă Petka avea un aer grav și îngîndurat.

— Dacă e să vorbim pe față, uite, mie mi se pare cam ciudată dorința ta de a urma Institutul de arte plastice. Am fost întotdeauna convins că vei deveni un explorator sau un căpitan.

— Asta ar fi mai interesant, se înțelege! făcu Petka șovăind. Dar ce vrei: dacă am talent!

— Ai arătat cuiva lucrările tale?

— Da. Lui...

Și rosti numele unui pictor cunoscut.

— Și?

— Mi-a spus că am talent...

— Dacă-i așa, gata! Trebuie să-ți urmezi calea! Căci, dragul meu, ar fi curată gogomănie să ajungi, cu talentul tău, în-

tr-o școală de zbor. Mai știi? Poate în tine zace un al doilea Repin!

— Nu, nu-mi vine a crede!

— Dar dacă-i adevărat?

— Rîzi de mine, diavol împielițat! se necăji Petka. Numai că asta-i o chestiune serioasă!

Am făcut plata, am ieșit și ne-am plimbat vreo jumătate de ceas pe Tverskaia. Vorbeam despre tot ce ne venea în minte, trecînd de la N. la Șanhai, care abia fusese eliberat de armata populară, de la Șanhai la Moscova, la școala mea, de la școala mea la școala lui Petka — și căutam să ne dovedim unul altuia că viața noastră nu se desfășoară la întîmplare, ci că noi chibzuim adînc lucrurile, potrivit unui anumit scop.

La cinematograful „Ars“ rula filmul „Căderea Romanovilor“. Ne-am oprit să ne uităm la poze. Toți ofițerii din suită semănau cu țarul. Țarul ședea într-un automobil mare și caraghios, care semăna mai curînd cu o trăsură cu coșul lăsat, și zîmbea politicos.

— Să mă ia naiba, dacă știu ce să fac! se afurisi Petka cu năduf.

— Știi ceva: hai să-ți spun eu dacă ai talent.

— Că tu tare te mai pricepi!

— Mă pricep!

Ne-am dus numaidecît la el acasă.

Pînă anul trecut, Petka locuia la cămin, ca și mine. În urmă, împrietenindu-se cu un muncitor care avea o cameră cu chirie în piața Sobacia, se mutase acolo, cu el. Prietenul acesta al lui se numea Heifeț. L-am găsit dormind.

— Privește, mi-a spus Petka ridicînd becul ce atîrna deasupra tăbliei patului și luminînd unul din tablourile ce împodobeau pereții destul de murdari ai camerei. Am privit tabloul cu un singur ochi, apoi cu ochiul pe jumătate închis și la urmă în felul specialiștilor, prin mîna strînsă ca un ochean.

Era un portret și am ghicit îndată pe cine înfățișază: era portretul lui Heifeț, prietenul său.

Stînjenit de bătaia luminii, Heifeț deschisese ochii, dar adormi din nou numaidecît, acoperindu-și fața cu mîna și oftînd. Găseam că portretul este minunat. Ochii visători ca ai unui copil, fruntea hotărîtă, sprîncenele drepte și împreunate ale lui Heifeț — totul era admirabil redat.

— E în tuș?

— Mai mult apă decît tuș! răspunse trist Petka.

Portretul, deși lucrat cu tuș slab, vădea un simț deosebit al contrastului dintre alb și negru, precum și o nespusă îndrăzneală din partea artistului.

— Da, Petka, ai talent! am rostit eu cu un respect involuntar. Hai, mai arată-mi ceva!

Toate celelalte tablouri o înfățișau pe sora mea, Sanea: Sanea în luntre, Sanea lîngă plită, Sanea în sarafan, după portul ucrainean, Sanea în chip de bunică, strînsă în cojocelul ei galben. Mi-am adus aminte fără să vreau de felul cum s-a pierdut Sanea atunci cînd am întrebat-o dacă nu are cumva o fotografie a lui Petka și cît de repede a venit cu ea: ai fi zis că a ieșit din odaie numai de ochii mei și că o avea în buzunar. La urma urmelor, de ce nu? Erau o pereche potrivită, după vorba judecătorului. Nu degeaba se pregătea și Sanea să urmeze Institutul de arte plastice!

Trebuie să fiu însă drept cu Petka: el n-a căutat s-o înfățișeze pe Sanea mai frumoasă decît în realitate. Totuși, parcă îi plăcea să accentueze trăsăturile ei mongole: pomeții obrajilor ieșiți, tăietura îngustă a ochilor și privirea aceea orientală, tătărască. Poate că din pricina asta aducea Sanea, în unele tablouri, atît de mult cu mama.

Multe din tablourile cu Sanea erau mai puțin izbutite decît portretul lui Heifeț, dar unul dintre ele: „Sanea lîngă plită", găseam că este minunat. Imi plăcea mai ales plita: fiertura din oale dădea în clocote parcă cu adevărat, iar micile bobițe albe se rostogoleau parcă pe plită, sub ochii mei.

— Mda, frate, asta e!

— Ce vrei să spui?

— Ai talent...

Petka oftă:

— Ce mare scofală e să fii pictor! Uite îți spun sincer. Azi nu-mi mai place atît să pictez. Altădată îmi plăcea. Însă azi nu-mi mai place.

— Vorbești și tu ca să te afli în treabă. Păi, asta-i o profesie minunată.

— De ce „minunată"? făcu Petka cu ciudă. Tu, bunăoară, vrei să devii pilot. Și asta îți place. In schimb, pe mine pictura nu mă mai interesează.

— Vorbește mai încet. Ai să-l trezești.

— Las' că nu se trezește el! mormăi Petka supărat, aruncînd o privire spre Heifeț.

— Lui i-ai cerut sfatul?

— El zice că-s nebun.

Am izbucnit în rîs.

— Şi totuşi s-au mai văzut astfel de cazuri! adăugă Petka. Cehov, de pildă, era şi medic şi scriitor!

— Da, aşa e. Ştii ce-aş face eu, să fiu în locul tău?

— Ce?

— M-aş face pilot, aş zbura vreo douăzeci de ani, şi pe urmă m-aş apuca să pictez.

— Te dezveţi şi uiţi tot în timpul ăsta!

Am rămas la Petea pînă seara tîrziu. Heifeţ a dormit tot timpul. Am încercat de cîteva ori să-l trezim, dar n-a fost chip: rîdea în somn ca un copil şi se întorcea numaidecît pe partea cealaltă.

XX

TOTUL PUTEA SĂ FIE ALTFEL

Înainte vreme, cînd se întîmpla să ne întoarcem la cămin după ora zece seara, ne strecuram în vîrful picioarelor, cu frica în sîn, pe lîngă cerberul de Iafet. Înfofolit într-o şubă cît toate zilele, el veghea pe un scaun lîngă uşa de la intrare şi dormea — oh, era bine cînd dormea! În schimb, acum, ca absolvent, puteam să mă întorc la cămin oricînd.

De altfel nici nu era prea tîrziu: aproape douăsprezece noaptea. În dormitor, băieţii mai stăteau încă de vorbă. Valea, aşezat turceşte pe pat, scria ceva.

— Sanea, Ivan Pavlîci te-a rugat să treci pe la el, îmi spuse Valea, văzîndu-mă. Te aşteaptă pînă la ora douăsprezece. Cît e ceasul?

— Unsprezece şi jumătate.

— Fugi!

Mi-am aruncat paltonul pe umeri şi am alergat la Korabliov.

A fost o convorbire neobişnuită, care mi-a rămas întipărită în minte pentru toată viaţa. Sînt dator, deci, să o redau calm, cu desăvîrşire calm. Nu trebuie să mă las cuprins de emoţie, mai ales acum cînd au trecut atîţia ani de atunci. Se înţelege, totul putea să fie altfel. Totul putea să fie altfel, dacă mi-aş fi dat seama cîtă însemnătate are pentru Maria Vasilievna fiecare cuvînt al meu şi dacă aş fi putut să bănuiesc ce va urma după această convorbire... Dar aceşti „dacă" sînt fără de sfîrşit, şi eu n-am

de ce să mă apăr, nici de ce să mă învinovățesc. Așadar, să încep:

La Korabliov am găsit-o pe Maria Vasilievna. Petrecuse acolo toată seara, dar nu venise pentru el, ci pentru mine, anume pentru mine; de altfel, mi-a spus lucrul acesta din prima clipă.

Ședea dreaptă, cu fața împietrită, și din cînd în cînd își netezea părul cu mîna ei mică. Alături, pe o măsuță — o sticlă de vin și niște prăjituri. Korabliov își umplea paharul fără încetare, dar ea abia atingea buzele de vin. Nici măcar primul pahar nu-l golise.

Fumase tot timpul. Peste tot era scrum de țigară — pînă și pe rochia ei. La gît purta șiragul de coral ce-mi era mie atît de cunoscut; de cîteva ori trase ușor de el, de parcă o sugruma. Iată ce a urmat.

— Ofițerul Klimov scrie că nu vrea să riște trimițînd scrisoarea prin poștă, începu Maria Vasilievna. Totuși, în geanta factorului se găseau amîndouă scrisorile. Cum îți explici lucrul acesta ?

Am răspuns că nu pot da nici o explicație și că în această privință ar trebui întrebat însuși Klimov, dacă mai trăiește.

Maria Vasilievna clătină din cap:

— Dacă mai trăiește!

— Poate că rudele lui știu ceva. Maria Vasilievna, — adăugai eu, fulgerat de un gînd, — ofițerul Klimov a fost găsit de expediția locotenentului Sedov. Iată cine mai cunoaște aceste lucruri! Sînt convins că el le-a povestit totul.

— Da, posibil, răspunse Maria Vasilievna.

— Pe urmă, este și pachetul pentru Direcția hidrografică! Cum Klimov a trimis scrisorile prin poștă, putem presupune că a trimis și pachetul tot prin poștă. Trebuie să aflăm!

Maria Vasilievna spuse iarăși:

— Posibil.

Am tăcut. Tot timpul am vorbit numai eu, iar Korabliov n-a scos un cuvînt. Nici nu pot spune cum se uita la Maria Vasilievna! Din cînd în cînd se ridica brusc de la măsuță și începea să se plimbe prin odaie în vîrful picioarelor, cu mîinile la piept. Era foarte ciudat în seara aceea. Parcă avea aripi și zbura. Ai fi zis că mustățile au să i se răsfire în vînt, dintr-o clipă în alta. Hotărît, nu-mi plăcea cum arată! Altminteri, îl înțelegeam. Korabliov era bucuros că Nikolai Antonîci se dovedește a fi un netrebnic și mîndru de faptul că el a spus-o încă de mult. Ce-i drept, îl stăpînea o umbră de teamă în privința Mariei Vasilievna și

suferea, fiindcă suferea şi ea. Mai mult decît orice însă se bucura, şi asta mă dezgusta.

— Ce-ai făcut la N.? mă întrebă deodată Maria Vasilievna. Ai rude acolo?

Am răspuns că la N. am cîteva rude şi pe sora mea.

— Iubesc mult oraşul! vorbi Maria Vasilievna, adresîndu-se lui Korabliov. Minunat oraş! Ce frumoase parcuri! După ce am plecat de acolo, n-am mai călcat printr-un parc.

Începu să povestească despre N. Ne-a spus nu ştiu de ce, că acolo are trei mătuşi care nu cred în dumnezeu şi care se mîndresc cu lucrul acesta, şi că una a făcut filozofia la Heidelberg. N-o bănuiam aşa vorbăreaţă! Era palidă şi foarte frumoasă, cu ochii strălucitori, şi fuma într-una.

— Katia mi-a spus că ţii minte unele fraze din scrisoare, mi se adresă Maria Vasilievna uitînd într-o clipă de mătuşile ei şi de N. Numai că ea nu mi le-a putut spune.

— Da, adevărat.

Mă aşteptam să mă roage să le spun, dar ea tăcea, de parcă i-ar fi fost groază să le audă.

— Hai, Sanea, spune! interveni Korabliov cu o falsă încurajare în glas.

— Scrisoarea se termină cu aceste cuvinte: „Salutări de la al tău..." Aşa e?

Maria Vasilievna încuviinţă din cap.

— De la al tău „Mongotimo-Gheară de Uliu".

— Mongotimo? făcu Korabliov cu mirare.

— Da, Mongotimo! am repetat eu plin de hotărîre.

— „Montigomo-Gheară de Uliu!" şopti Maria Vasilievna, cu vocea deodată tremurătoare. Aşa-i spuneam eu odinioară...

Astăzi, faptul că Maria Vasilievna îi spunea soţului ei, căpitanului Tatarinov, „Montigomo-Gheară de Uliu", poate să pară caraghios. Mie îmi vine să rîd, mai ales că eu ştiu astăzi despre căpitanul Tatarinov mai mult decît oricine de pe lume. Dar pe atunci nu puteai nici zîmbi, auzind vorba liniştită şi glasul devenit deodată tremurător al Mariei Vasilievna.

Între altele, am aflat că acest nume nu este din Gustave Aimard, aşa cum crezusem eu şi Katia, ci din Cehov. Cehov are o nuvelă, în care un băiat cu părul roşu îşi zice „Montigomo-Gheară de Uliu".

— Fie şi „Montigomo". Eu însă aşa îmi aduc aminte că scria: „Mongotimo, cum îmi spuneai tu altădată. Ce mult e de atunci, dumnezeule! Dar nu mă plîng. Ne vom revedea şi toate vor fi iarăşi bune. Numai un gînd, un singur gînd mă chinuieşte"... Cu-

vintele „un singur gînd“ se repetă. Să nu credeți cumva că le spun de la mine. Așa e în scrisoare — se repetă.

Maria Vasilievna încuviință din nou din cap.

— „E dureros să-ți dai seama, — urmai eu ceva mai apăsat, — că totul putea să fie altfel. Insuccesele s-au ținut lanț și prima nereușită, prima noastră greșeală, pentru care sîntem nevoiți să plătim în fiece ceas, în fiece clipă, este că am încredințat echiparea expediției lui Nikolai.“

Poate că n-ar fi trebuit să apăs pe ultimul cuvînt, fiindcă Maria Vasilievna, și așa foarte palidă, se făcu deodată și mai palidă. Ședea înaintea noastră atît de albă la față, încît nu puteai spune că e palidă, și fuma aprinzînd o țigară de la alta. După un timp rosti niște cuvinte stranii — și atunci m-am gîndit pentru prima oară că e puțin nebună. Totuși, cum în seara aceea și Korabliov mi se părea nebun, n-am luat în seamă acest lucru. În plus, numai el singur era în stare să înțeleagă ce se petrece cu ea. Numai că el își pierduse capul cu totul. Își închipuia pesemne că Maria Vasilievna o să-l ia de bărbat chiar a doua zi.

— Îndată după consiliul acela, Nikolai Antonîci s-a îmbolnăvit, spuse ea adresîndu-se lui Korabliov. L-am rugat să chemăm doctorul, dar nu vrea. M-am gîndit să nu-i spun de scrisori, mai cu seamă acum, cînd se simte așa de prost cu sănătatea. Deocamdată nu-i nimerit, nu crezi ?

Era adînc tulburată și îndurerată, dar eu nu înțelegeam încă nimic.

— Va să zică... „deocamdată nu-i nimerit“, am spus eu. Bine. Atunci am s-o fac singur. Am să-i trimit o copie a scrisorii, să o citească și el.

— Sanea ! strigă Korabliov, ca trezit din somn.

— Nu, Ivan Pavlîci, trebuie să-i spun. Pe mine, toate astea mă revoltă. Expediția a pierit din cauza lui — acesta-i adevărul ! E un fapt istoric ! El este vinovat de o crimă înspăimîntătoare ! Și cred că Maria Vasilievna, ca soție a căpitanului Tatarinov, are datoria să-i aducă ea însăși această învinuire.

Maria Vasilievna însă nu era soția, ci văduva căpitanului Tatarinov. Iar acum era soția lui Nikolai Antonîci, ceea ce însemna că ar fi trebuit să-și învinovățească propriul soț. Dar eu n-am înțeles nici asta prea curînd.

— Sanea ! strigă din nou Korabliov.

Eu tăceam : nu mai aveam nimic de spus. Convorbirea continua, deși nu mai aveam despre ce vorbi. Am adăugat doar că pămîntul despre care se vorbește în scrisoare este Pămîntul Nordic și că cel care l-a descoperit cu adevărat este căpitanul Tata-

rinov. Ce ciudat au răsunat cuvintele „longitudine“ și „latitudine“ acolo, la Korabliov, la ora aceea tîrzie din noapte. Korabliov se zbuciuma fără încetare, măsurînd odaia în lung și-n lat, iar Maria Vasilievna fuma, aprinzînd țigările una de la alta. În scrumieră se adunase o grămăjoară de mucuri, cu capetele înroșite de ruj. Ședea nemișcată și liniștită ; din cînd în cînd trăgea încetișor de șiragul de coral de la gît, încît ai fi zis că o sugrumă. Ce departe era Maria Vasilievna de Pămîntul Nordic, aflat undeva departe, între cine știe ce meridiane !

Asta era tot. Luîndu-mi rămas bun, am mai spus ceva, dar Korabliov se îndreptă spre mine încruntat și m-am pomenit închizînd ușa pe dinafară.

XXI

MARIA VASILIEVNA

Ceea ce m-a mirat mai mult e faptul că Maria Vasilievna n-a pomenit un cuvînt despre Katia. Eu și Katia petrecusem împreună nouă zile la N., iar ea n-a spus nimic !

Tăcerea aceasta îmi dădea de bănuit. Noaptea, pînă ce am adormit, apoi a doua zi dimineața, la ora de fizică, de sociologie și mai ales la ora de literatură, nu m-am putut gîndi la altceva.

Firește, la ora de literatură s-ar fi cuvenit să am cu totul alte gînduri, mai apropiate de Gogol și de nemuritoarea lui operă „Suflete moarte“, pe care tocmai o studiam. Ar fi trebuit să fiu foarte atent, deoarece Liho, mai ales după ședința consiliului pedagogic, făcea totul ca să dovedească întregii școli că, dacă nu sînt idealist, nu merit în orice caz o notă mai mare ca „extraordinar de slab“.

Nu știu de ce, dar nu mă așteptam cîtuși de puțin să fiu ascultat. Și e ușor de înțeles că am tresărit cînd mi-am auzit numele rostit apăsat de către Liho.

— Aflu că unii oratori își îngăduie să profereze injurii față de oamenii merituoși, spuse el. Să vedem acum dacă sînt îndreptățiți să o facă.

Începu prin a mă întreba dacă am citit „Mantaua“ lui Gogol, ca și cum așa ar fi putut să rezolve ceva în această chestiune.

Asta n-ar fi încă nimic ; „Mantaua“ făcea însă parte dintre lecțiile vechi, și întrebarea lui n-avea nici o noimă, cu atît mai mult cu cît pentru ziua aceea aveam de studiat „Suflete moarte“. Totuși am răspuns foarte liniștit :

— Da, am citit-o.

— Bine. În ce sens trebuie înțelese cuvintele lui Dostoievski: „Noi toți am ieșit din „Mantaua“ lui Gogol“?

Am răspuns că deși acestea sînt într-adevăr cuvintele lui Dostoievski, din „Mantaua“ lui Gogol n-a ieșit în realitate nimeni și că în literatură, precum și în societate, s-a ivit mai tîrziu un curent cu totul nou. „Mantaua“ reprezintă o împăcare a omului cu realitatea, iar din operele lui Lev Tolstoi reiese că omul luptă împotriva realității.

— Va să zică, nu ești de acord cu Dostoievski, așa? zîmbi Liho disprețuitor.

Am răspuns că într-adevăr nu sînt de acord cu el, dar că aceasta nu înseamnează idealism.

Toată clasa începu să rîdă, iar Liho se făcu stacojiu la față. O clipă am crezut că e gata să-mi pună în catalog un „slab“. De enervare, îi tremurau mîinile. Fiindcă nu putea să o facă, îmi puse de ochii clasei încă o întrebare:

— Spune, care dintre eroii lui Gogol trebuie socotit un pierde-vară?

Am răspuns că toți eroii lui Gogol sînt niște pierde-vară, cu excepția lui Taras Bulba, singurul care a reușit să înfăptuiască ceva potrivit năzuințelor sale. După aceea am arătat că scriitorul nu poate fi învinovățit de această caracteristică a eroilor săi, deoarece el oglindește cu fidelitate viața de pe vremea aceea.

Liho își șterse sudoarea de pe față și apoi scrise în catalog: „slab“.

— Ivan Vitalievici, voi cere să fiu examinat de Academia de științe, am spus eu, așezîndu-mă în bancă. Nu avem aceleași păreri asupra literaturii.

Liho mormăi ceva, dar în clipa aceea se auzi și clopoțelul de recreație.

Băieții socoteau că de astă dată am avut dreptate și că vina de a nu împărtăși părerea lui Dostoievski ori de a socoti niște pierde-vară pe eroii lui Gogol nu-l îndreptățește pe Liho să-mi pună „slab“ în catalog. Valea ținu să-mi atragă atenția că în Gogol există încă un erou pozitiv, și anume, moșierul Kostanjoglo, în partea a doua a romanului „Suflete moarte“, azvîrlită de Gogol în foc. Eu am obiectat că, de vreme ce însuși scriitorul a distrus această parte a operei sale, înseamnează că ea nu mai poate fi luată în discuție; afară de asta, un moșier nu poate fi niciodată un erou pozitiv. Și deodată l-am zărit pe Petka.

Petka la noi la școală, în recreația mare? Era ceva cu totul neașteptat.

— Petca, ce-i cu tine?
— Am treabă pe-aici, pe la voi! rîse Petka.
— Ce treabă?
— Treabă. Uite, bunăoară să stau de vorbă cu tine.
— Despre ce?
— Despre Repin. Ieri mi-ai împuiat capul cu prostii! Repin nu putea să nu se dedice picturii; iar dacă l-ai fi sfătuit să se ducă la şcoala de zbor, ştii ce-ar fi răspuns?
Il priveam uimit.
— Va să zică, de ăştia-mi eşti!
— Ce vrei să spui?
— Mă, tu eşti nebun, zău aşa!
Petka se încruntă.
— Nu! răspunse el cu ciudă. Vorbesc foarte serios.
— Şi eu vorbesc tot atît de serios. Spune, azi de ce nu eşti la şcoală?
— Azi chiulesc! zise Petka cu repeziciune. Trebuie să mă gîndesc la lucrurile astea şi la şcoală nu pot. Mă simt stînjenit.
Recreaţia se sfîrşi. Cum în ziua aceea aveam numai patru ore, Petka spuse că mă va aştepta la Colţul roşu.
Şi m-a aşteptat într-adevăr. Se aşeză pe un scaun cu capul lăsat pe spate, cu ochii închişi şi cu mîinile înfundate în buzunare.
— Uite, tu vrei să devii pilot, începu el o oră mai tîrziu, cînd l-am găsit stînd în aceeaşi poziţie. Spune-mi, cunoşti vreun fapt din viaţa ta, care să te facă să crezi că vei deveni un bun pilot?
În clipa aceea mi-am amintit de hotărîrea mea de a pleca după Katia la N. — hotărîre pe care o luasem fără să şovăi cîtuşi de puţin.
— Da, cunosc!
— S-aud şi eu.
— Parcă trebuie numaidecît să-ţi spun.
— Fie! Totuşi ai făcut această alegere în mod logic, nu instinctiv.
— Logic, se înţelege.
— Cu mintea adică, nu cu inima, adăugă Petka înroşindu-se.
— Nu, am făcut-o cu inima.
— Minţi! Uite, alţi băieţi care vor să devină aviatori construiesc modele, planoare.
— Ei şi? În schimb, eu am cunoştinţe teoretice.
Puteam să-i spun că în fiecare an mă străduisem să organizez în şcoală un cerc de planorişti amatori, numai că aceste cercuri se destrămau foarte repede, deoarece băieţii erau atraşi

numai şi numai de teatru. În afară de mine şi de Valka, toţi visau să devină actori. Mulţi dintre ei şi-au văzut mai tîrziu acest vis cu ochii, ca de pildă Grişa Faber.

— Eu cred, — urmă Petka după un răstimp de tăcere, — că fiecare dintre noi avem datoria să ne alegem profesia dorită, căreia să ne dăruim cu toată fiinţa noastră. Am citit asta undeva şi găsesc că e foarte adevărat. În ce mă priveşte, nu sînt convins că pot să mă dăruiesc picturii. Tu eşti oare convins?

— Da, sînt convins.

— Ei, atunci, norocul tău.

Deşi era timpul mesei, m-am hotărît să-l însoţesc pînă acasă, atît de interesantă mi se părea convorbirea noastră.

— Ştii, Petea, cred că nici tu nu poţi renunţa la pictură, am spus eu după ce ieşisem din şcoală, oprindu-mă în colţul străzii Vorotnikovskaia. Uite, încearcă un an, doi şi dac-ai să vezi că te plictiseşti, te-ntorci din nou la pînzele tale. Mai mult, cred că frămîntarea ta, gîndul ăsta că n-ai să devii un adevărat pictor, e un semn bun.

— De ce?

— Astea-s „îndoieli".

— Cum adică „îndoieli"?

— Foarte simplu! Adevăraţii pictori trebuie să aibă neapărat îndoieli. Ei sînt veşnic nemulţumiţi. De aceea, îndoiala ta e un semn îmbucurător, spusei eu cu căldură. Nu, Petka, e limpede: tu trebuie să urmezi Institutul de arte plastice.

Petka oftă şi clătină din cap. Totuşi, ideea cu „îndoielile" mi se pare că i-a plăcut.

Mergeam aşa pe strada Vorotnikovskaia, discutînd. Ţin minte că la un moment dat ne-am oprit în faţa unui panou cu afişe. Îl ascultam pe Petka şi citeam maşinal titlurile spectacolelor cînd, deodată, de după colţ se ivi o fată care traversă strada grăbită. Pe gerul de afară ea umbla în capul gol, numai într-o rochie cu mîneci scurte. Pesemne că din pricina asta nici n-am recunoscut-o din prima clipă pe Katia.

— Katia!

Ea se întoarse pentru o clipă, dar nu s-a oprit din mers: se mulţumi să-mi facă doar un semn cu mîna. Am ajuns-o din urmă numaidecît.

— Katia, de ce n-ai luat paltonul pe tine? Ce s-a întîmplat?

Ea ar fi vrut să vorbească, dar tremura toată, de-i clănţăneau dinţii în gură. Ca să se poată stăpîni, îşi încleştă fălcile cu putere.

— Sanca, mă duc repede să caut un doctor! îngăimă ea într-un tîrziu. Mama se simte foarte rău.

— Ce are?

— Nu știu. Cred că s-a otrăvit...

Sînt împrejurări cînd viața pornește dintr-o dată să se desfășoare cu repeziciune, cînd totul din jurul tău începe să gonească, să zboare, schimbîndu-se mai iute decît ai putea să-ți dai seama.

Din clipa cînd am auzit-o pe Katia spunînd: „Cred că s-a otrăvit", totul din jur începu să se schimbe cu o repeziciune uluitoare pentru mine. Cuvintele ei se repetau ca un ecou în adîncul sufletului meu, îngrozindu-mă.

Împreună cu Petka — el deși n-a înțeles nimic, n-a pus nici o întrebare — am alergat la un doctor, pe strada Pimenovskaia, apoi la un altul care stătea deasupra fostului cinematograf Hanjonkov. Am dat buzna cu toții în locuința curată și liniștită a doctorului, cu fotolii și canapele îmbrăcate în huse. O bătrînă uricioasă, într-un fel de halat albastru, ne ieși înainte.

Bătrîna ne ascultă clătinînd din cap a mustrare și apoi plecă să-l anunțe pe doctor. În drum luă ceva de pe masă: se temea că noi putem să furăm, vezi bine!

După puțin timp apăru doctorul — un om cărunt, mic de statură și rumen la față, cu părul tăiat scurt, ca de arici, și cu o țigară în gură.

— Ce este, flăcăilor?

Am așteptat în vestibul să se îmbrace. Ne era teamă să ne și mișcăm, fiindcă babornița nu ne slăbea din ochi, deși acolo în vestibul nu era nici un lucru mai acătării. La un moment dat plecă și aduse o cîrpă cu care începu să șteargă parchetul. Aceasta cu toate că nu lăsasem nici o urmă, afară doar de o mică băltoacă, rămasă de la galoșii lui Petka. Doctorul tot nu era gata îmbrăcat și Petka îl zorea într-una. Pe fața Katiei se citea atîta îngrijorare și atîta durere, încît de cîteva ori am vrut să-i vorbesc, dar n-am îndrăznit.

Petka rămase în urmă să vină cu doctorul, în timp ce eu cu Katia am pornit într-un suflet acasă.

Pe drum i-am dat să îmbrace paltonul meu, fără să scot o vorbă. Cozile îi lunecaseră de pe creștet și ea și le-a prins din mers cu niște ace de păr. Una s-a desprins însă aproape numaidecît, iar Katia o vîrî supărată, sub guler.

În fața porții stătea mașina Salvării. Ne-am oprit fără să vrem în loc, îngroziți. Doi sanitari coborau scara, purtînd-o pe Maria Vasilievna pe o targă.

Maria Vasilievna era întinsă pe targă, cu fața descoperită: era palidă, aşa cum fusese în ajun, la Korabliov, numai că acum fața ei părea tăiată în piatră.

M-am lipit de balustrada scării, să fac loc sanitarilor să treacă. „Māmico"! strigă Katia sfîşietor și porni în urma celor doi care purtau targa. Maria Vasilievna nu deschise ochii și nu făcu nici o mișcare. Parcă era moartă. In clipa aceea mi-am spus că va muri.

Stăteam în curte zdrobit și mă uitam cum sanitarii așază targa în mașină și cum bunicuța învelește cu mîinile tremurînde picioarele Mariei Vasilievna. Răsuflarea tuturor aburea: și răsuflarea sanitarului care scosese la iveală un registru și tot cerea o iscălitură, şi răsuflarea lui Nikolai Antonîci care privea îndurerat pe sub ochelari și semnă pînă la urmă în registru.

— Eh, nu aici! spuse grosolan sanitarul și, dînd din mînă cu ciudă, vîrî registrul în buzunarul halatului.

Katia alergă în casă, de unde se întoarse îmbrăcată cu paltonul ei — paltonul meu l-a lăsat în bucătărie — și se urcă în ambulanță. Și deodată, cele două uși mici ale mașinii, în spatele cărora se afla Maria Vasilievna, cu fața îngrozitor de schimbată și nespus de palidă, se închiseră. Ambulanța se smuci înainte ca o mașină obișnuită și porni în goană spre spital.

Nikolai Antonîci și bunicuța rămaseră singuri în curte. O vreme tăcură amîndoi. Pe urmă, Nikolai Antonîci se întoarse și intră în casă pășind mecanic și în același timp cu grijă, de parcă s-ar fi temut să nu se prăbușească la pămînt. Nu-l mai văzusem niciodată așa.

Bunicuța mă rugă să ies înaintea doctorului, ca să-l anunț că nu mai e nevoie de el. Am alergat într-un suflet și l-am întîlnit în piața Triumfalnaia, lîngă un debit de tutun: era cu Petka și tocmai își cumpăra chibrituri.

— A murit? întrebă el.

Am răspuns că bolnava a fost transportată la spital cu mașina Salvării, că nu a murit și că, dacă vrea, pot să-i plătesc pentru osteneală

— Nu-i nevoie, nu-i nevoie, mormăi doctorul acru.

M-am despărțit acolo și de Petka, făgăduind să-i povestesc totul a doua zi și m-am întors în casa de pe Tverskaia-Iamskaia. Bunicuța ședea în bucătărie și plîngea. Nikolai Antonîci nu mai era acasă: plecase la spital.

— Nina Kapitonovna, — am întrebat eu, — aveţi nevoie de ceva?

Ea îşi suflă nasul, mai plînse puţin, apoi iarăşi îşi suflă nasul. Eu aşteptam în tăcere. Într-un tîrziu mă rugă s-o ajut să se îmbrace şi am plecat împreună la spital.

XXII

NOAPTEA

Peste noapte copleşit de repeziciunea cu care s-au desfăşurat lucrurile — totul parcă îmi şuiera în urechi — şi copleşit de senzaţia că zbor spre o ţintă nedesluşită, deşi stăteam în aşternut şi în jurul meu stăpînea întunericul, mi-am dat seama că Maria Vasilievna a hotărît încă din ajun, de la Korabliov, să se sinucidă.

Aşa se explica liniştea ei, aşa se explica faptul că a fumat tot timpul fără întrerupere, şi vorbele ei stranii. Maria Vasilievna gîndea într-un chip ciudat, de care noi habar n-aveam. În tot ce spunea se ascundea această hotărîre a ei. Nu mie îmi punea întrebări, ci ei înseşi şi tot ea îşi răspundea.

A crezut cumva că eu m-am înşelat şi că în scrisoare este vorba de altcineva? A nădăjduit că frazele acelea pe care le mai ţineam minte şi pe care Katia n-a vrut dinadins să i le spună, n-au să fie chiar atît de îngrozitoare pentru ea? S-a aşteptat ca Nikolai Antonîci, omul care făcuse aşa de mult pentru răposatul ei soţ — aşa de mult, încît ea numai cu el s-a putut mărita — nu se va dovedi pînă la urmă atît de vinovat şi de josnic?

Dar, ce vină aveam eu aici?

Mi se făcu cald, apoi frig şi iarăşi cald. Am aruncat plapuma şi am început să respir adînc, vrînd să mă liniştesc, să pot gîndi la toate aceste lucruri cu sînge rece. Mi-am reamintit din nou convorbirea noastră. Ce bine o înţelegeam acum! Fiecare cuvînt îmi venea încetişor în minte, şi eu îi găseam un al înţeles, rămas tainic pînă atunci.

„Iubesc mult N-ul. Minunat oraş. Ce frumoase parcuri!“ În clipele acelea îi plăcuse să-şi amintească de tinereţea ei şi poate că a vrut să-şi ia rămas bun de la N. — în clipele acelea cînd hotărîrea ei era luată.

„Montigomo-Gheară de Uliu“ — așa-i spuneam odinioară“. Glasul ei tremura, fiindcă nimeni nu avea de unde să știe că-și dezmierda astfel soțul, și asta dovedea, fără putință de tăgadă, că eu mi-am amintit întocmai cuprinsul scrisorii.

„M-am gîndit să nu-i spun de scrisori, mai cu seamă acum, cînd se simte așa de prost cu sănătatea. Deocamdată nu-i nimerit, nu crezi?“ Cu o seară mai înainte, cuvintele acestea mi se păruseră foarte stranii. Ce bine le înțelegeam acum! Nikolai Antonîci era soțul ei — poate chiar omul cel mai apropiat din lume. Și, firește, ea nu voia să-l mîhnească. Știa bine că va avea și alte supărări.

Uitasem de mult că mi-am propus să respir adînc: acum ședeam în capul oaselor, cu picioarele atîrnînd spre podea, și mă gîndeam, mă gîndeam.

Da, Maria Vasilievna a ținut să-și ia rămas bun și de la Korabliov! Doar și el o iubea, ba poate mai mult decît oricine. A vrut să-și ia rămas bun de la viața pe care nu izbutiseră s-o trăiască împreună și la care de bună seamă că ea visase. În ce mă privește, am fost întotdeauna încredințat că ea visa un soț ca Korabliov.

Trebuia să dorm de mult, mai ales că a doua zi aveam o lucrare de control foarte grea și apoi fiindcă nu era cîtuși de puțin plăcut să mă gîndesc la cele petrecute în ziua aceea nenorocită.

Mi se pare că am și ațipit, dar în clipa următoare aud deodată o șoaptă: „A murit!“ Am deschis ochii: bineînțeles, lîngă mine nu era nimeni. Pesemne că eu singur îmi spusesem asta, însă nu cu glas tare, ci în gînd.

Împotriva voinței mele, mi-am amintit cum am intrat cu Nina Kapitonovna la spital, în sala de așteptare. Voiam să dorm cu orice preț, numai că acum nu mai aveam nici un fel de putere asupră-mi. Vedeam ca aievea tot ce-a urmat:

...Ne-am așezat amîndoi pe o bancă mare, albă, în fața unor uși, albe și ele. Targa pe care stătea culcată Maria Vasilievna se afla desigur undeva pe aproape, dar eu nu mi-am dat seama de la început de lucrul acesta.

O soră ceva mai în vîrstă ieși pe coridor și ne întrebă:

— Ați venit la Tatarinova? Puteți intra și fără permis.

După aceea o ajută în grabă pe bunicuța să îmbrace un halat alb.

Eu am simțit că-mi îngheață inima. Am înțeles numaidecît că dacă ni se dă voie să intrăm fără permis, însemnează ca Mariei

Vasilievna îi este foarte rău. Sora se apropie de o soră tînără, care înscria bolnavii într-un registru și care o întrebă ceva.

— Da' de unde! Abia am adus-o! răspunse sora cea vîrstnică.

Şi pentru mine a început așteptarea. Priveam țintă la ușile albe şi mi se părea că-i văd pe toți — pe Nikolai Antonîci, pe bunicuța şi pe Katia, strînși în jurul tărgii pe care stă întinsă Maria Vasilievna. Curînd, cineva ieși din încăpere și, prin ușa rămasă o clipă deschisă, am putut să văd că acolo nu există nici o targă, ci numai un pat scund în care, sub un cearșaf alb, zăcea un trup omenesc, cu părul negru revărsat pe pernă. Lîngă pat stătea un om în genunchi, îmbrăcat în alb și el. Am mai văzut o mînă atîrnînd peste marginea patului. Pe urmă, ușa s-a închis. După puțin timp se auzi deodată un țipăt subțire și răgușit, iar sora care înscria bolnavii se opri o clipă din scris, ca apoi să se aplece din nou asupra registrului și să dea lămuriri. Nu știu de ce, dar mi-am dat seama îndată că Nikolai Antonîci a țipat. Să aibă el un glas atît de subțire? Așa ca un copil?

Sora cea vîrstnică deschise ușa și ieși pe coridor.

Cu un aer îngîndurat și nefiresc, ea începu să vorbească cu un flăcău care-și tot mototolea căciula în mîini. Îmi aruncă și mie o privire, dar, cînd își aduse aminte că am venit cu Nina Kapitonovna, întoarse capul în altă parte: în clipa aceea, eu am înțeles că Maria Vasilievna a murit.

Pe urmă am auzit-o spunînd: „Păcat de ea, că tare era frumoasă!" Parcă era un vis. Poate că nu ea rostise aceste cuvinte. Şi tocmai în clipa aceea Katia cu bunicuța ieșiră din odaia unde Maria Vasilievna murise.

XXIII

IARĂŞI REGULILE. NU-I EL OMUL ACELA

Au fost zile nespus de triste. Țin bine minte fiecare convorbire, fiecare întîlnire, fiecare gînd aproape, dar n-aș vrea să le înfățișez aici prea amănunțit. Începînd cu aceste zile, o umbră mare, chinuitoare s-a așternut parcă peste viața mea.

După moartea Mariei Vasilievna m-am apucat să învăț. Învățam cu o furie cumplită, silindu-mă să nu mă gîndesc la nimic altceva; pesemne făceam totul, urmînd îndemnul unui simțămînt de autoconservare. Dacă Petka m-ar fi întrebat iarăși dacă există

în viaţa mea fapte care să-mi dea încredinţarea că sînt apt să devin pilot, aş fi răspuns „da“, de astă dată cu şi mai multă convingere.

Şi totuşi nu-mi venea prea uşor. Mă chinuia cu stăruinţă gîndul că la înmormîntarea Mariei Vasilievna m-am apropiat de Katia, iar ea mi-a întors spatele.

Nici astăzi nu sînt în stare să-mi amintesc de lucrul acesta, fără o adîncă turburare, aşa că vă puteţi da seama ce-am simţit atunci, cît de uluit şi de îndurerat am fost!

Iată cum s-au petrecut lucrurile:

La înmormîntare a venit neaşteptat de multă lume — foşti colegi de birou şi chiar studenţi, foşti colegi ai ei de la medicină. În viaţă, Maria Vasilievna părea un om retras, dar abia acum vedeai cîtă lume o cunoştea şi o iubea. Printre aceşti oameni străini care vorbeau în şoaptă, privind îndureraţi spre poartă, pe unde urma să fie scos sicriul ce întîrzia, se afla şi Korabliov. Avea ochii stinşi, faţa trasă şi îmbătrînită, ceea ce făcea ca mustăţile lui să pară mult mai mari.

Văzusem odată, într-o împrejurare asemănătoare, că rudele şi cei apropiaţi mortului însoţesc sicriul, atunci cînd e scos din casă, şi că nişte oameni străini stau la poartă şi fac ordine. Acum însă, poate pentru că nu avea cine să scoată sicriul, era altfel decît ştiam eu.

Nikolai Antonîci stătea retras, cu capul în piept, iar Nina Kapitonovna îl ţinea de mînă. Deşi se ţinea foarte drept, aveai impresia că bunicuţa îl sprijină. Erau de faţă şi bătrînele Bubencikov, care păreau nişte călugăriţe în paltoanele lor demodate, cu trenă. Katia stătea lîngă ele şi se uita ţintă spre poartă. În ciuda nenorocirii abătute asupra-i, avea obrajii îmbujoraţi, dar durerea ei se citea lămurit pînă şi în mişcarea nervoasă cu care îşi îndrepta căciuliţa ce-i tot cădea pe frunte. Pesemne că nu-şi prinsese bine cozile...

Aşteptam de vreo jumătate de ceas şi sicriul nu mai era scos din casă. La un moment dat mi-am luat inima în dinţi şi m-am apropiat de ea.

Eu nu-mi dau seama, dar poate că, în împrejurarea de atunci, lucrul acesta nu era nimerit. Însă doream să-i spun măcar un cuvînt.

— Katia!

Ea se uită o clipă la mine şi apoi îmi întoarse spatele...

Am stat zile întregi înfundat între cărţi. Acum mi-am reluat vechiul meu obicei şi mă sculam la şase dimineaţa, mă spălam cu apă rece, făceam gimnastică în faţa ferestrei deschise, şi după

aceea mă apucam să învăț lecțiile. „Regulile pentru educarea voinței" alcătuite cîndva se dovedeau din nou folositoare, și mai ales una dintre ele: „Învață să-ți ascunzi sau cel puțin să nu-ți exteriorizezi sentimentele". Mă străduiam din răsputeri să urmez această regulă, dar din zi în zi îmi venea tot mai greu. Umbra aceea mare se apropia parcă tot mai mult. La început o văzusem departe, dar apoi din ce în ce mai aproape.

Mai aveam jumătate de an și terminam și cu ultimul examen. Voiam cu orice preț să obțin „bine" la toate obiectele, și asta nu era chiar așa de simplu, mai ales la literatură.

Într-o bună zi, Liho, tot codindu-se și strîmbînd din nas, mi-a pus un „bine". În ce privește compoziția de sfîrșit de an, nu aveam nici o teamă. Am lăsat de o parte orice ambiție și am scris-o așa cum voia acest dobitoc. Eram încredințat că numai faptul de a-i satisface amorul propriu va atrage după sine cea mai mare notă.

La sfîrșitul anului am ieșit printre primii din clasă. Valka mi-a luat-o înainte: el însă avea aptitudini excepționale și, afară de asta, era mai inteligent decît mine.

Totuși, umbra aceea se apropia, se apropia mereu... Cînd mă întîlnea Korabliov, mă privea în silă, de parcă-i era greu să mă vadă! Nikolai Antonîci nu mai venea la școală. Nimeni nu amintea de conflictul pe care-l avusesem cu el la adunarea consiliului pedagogic, dar vedeam în ochii tuturor o umbră de imputare, ca și cum faptul că atunci a leșinat și moartea Mariei Vasilievna, survenită după aceea, l-ar fi dezvinovățit pe deplin de orice.

Tuturor le era greu să mă vadă, și eu mă simțeam singur ca niciodată! Dar nu știam ce lovitură mă aștepta.

Într-una din zile — la două săptămîni de la moartea Mariei Vasilievna — m-am abătut pe la Korabliov, ca să-l rog să ne însoțească la Muzeul Geologic. (Eram instructor al unui detașament de pionieri și copiii stăruiau să le arăt muzeul.) Odată în primele clase, Korabliov ne-a dus și pe noi la muzeu și-mi aminteam bine ce lucruri interesante am văzut.

Mi-a deschis foarte tulburat și m-a rugat să revin ceva mai tîrziu.

— Cînd, Ivan Pavlîci?

— Nu știu, mai tîrziu!

In cuierul din antreu am văzut o șubă și o căciulă, iar pe măsuță — fularul cafeniu pe care bunicuța îl împletise cîndva de față cu mine. Oaspetele lui Korabliov era Nikolai Antonîci!

Am plecat abătut. Ajungînd la cămin m-am apucat să citesc o carte: „Flota aeriană în trecut și perspectivele ei de viitor".

Țin bine minte că aceasta era cartea. Citeam, dar nu rețineam nimic. Gîndurile îmi rătăceau aiurea și la fiecare pagină era nevoie să-mi amintesc de una din „regulile pentru educarea voinței". Oare ce căuta Nikolai Antonîci la Korabliov, cînd n-a mai fost pe la el de patru ani? Și ce-a putut să-i spună, ca să-l tulbure pînă într-atît?

Cînd m-am întors la Korabliov, Nikolai Antonîci plecase. Îmi amintesc ca acum: focul ardea în sobă, iar Ivan Pavlîci, în haina lui groasă și păroasă, pe care o purta întotdeauna cînd era bolnav sau puțin amețit de băutură, ședea la gura sobei și privea învîlvorarea flăcărilor. În momentul cînd am intrat în odaie, el ridică ochii spre mine și spuse:

— Ce-ai făcut, Sanea? Pentru numele lui dumnezeu, ce-ai făcut?

— Ivan Pavlîci!

— Pentru numele lui dumnezeu, ce-ai făcut! repetă cu desperare Korabliov. Nu-i el omul acela, nu-i el! Mi-a dovedit-o pe deplin, într-un fel care nu admite discuție și nici îndoială.

— Nu înțeleg nimic, Ivan Pavlîci! Despre cine vorbiți?

Korabliov se ridică de pe scaun și apoi se așeză iar, ca după o clipă să se ridice din nou.

— Nikolai Antonîci a fost la mine. Mi-a dovedit că în scrisoarea căpitanului Tatarinov nu-i vorba de el, ci de un alt Nikolai, un oarecare von Vîșimirski, un industriaș.

Eram uimit.

— E o minciună sfruntată, Ivan Pavlîci! Vă asigur că minte.

— N-ai dreptate! rosti cu hotărîre Korabliov. Echiparea expediției a fost afacere mare, despre care noi n-am știut nimic. Mulți s-au dovedit amestecați aici: negustori, furnizori. Căpitanul a știut din capul locului că expediția a fost mizerabil echipată și i-a scris despre asta lui Nikolai Antonîci. Am văzut scrisorile cu ochii mei.

Ascultam și nu-mi venea să cred. Fusesem întotdeauna încredințat — deși nu aveam nici un temei — că scrisoarea găsită la N. este singura scrisoare a căpitanului Tatarinov. Iar știrea despre existența unor alte scrisori mă uluise.

— Au avut multe greutăți de întîmpinat — continuă Korabliov. Înainte de a ieși la mare, nu știu ce mare armator a redus echipajul. Cînd abia au găsit un aparat de radiotelegrafie, au fost nevoiți să renunțe la el, fiindcă n-au găsit un radiotelegrafist. Și multe altele. De ce să fie Nikolai Antonîci vinovat de toate acestea? E limpede doar. Oh, dumnezeule! Și eu... Eu

mi-am dat seama. Numai că eu... Tăcu fără să sfîrșească fraza. L-am privit și am văzut că plînge.

— Ivan Pavlîci, — am spus eu, străduindu-mă să evit această scenă de necrezut: Korabliov plîngînd! — asta vrea să însemne că nu-i el vinovatul, ci un „von" oarecare? Dacă-i așa, de ce a susținut întotdeauna Nikolai Antonîci că s-a ocupat personal de echiparea expediției? Întrebați-l să vă spună și azi cît bulion uscat a luat expediția, cîte macaroane, cîți pesmeți și cîtă cafea! De ce n-a pomenit niciodată de acest von?

Korabliov își șterse ochii și mustățile cu batista, apoi scoase dintr-un dulăpior zidit în perete o sticlă cu vodcă. Turnă într-un pahar pînă se umplu pe jumătate, dar după o clipă turnă puțin, cu mîna tremurîndă, înapoi în sticlă. Goli paharul dintr-o sorbitură și se așeză pe scaun.

— Fie, acum e totuna! spuse el, făcînd un gest cu mîna. Am fost orb, groaznic de orb! adăugă apoi cuprins de aceeași desperare. Ar fi trebuit s-o conving și pe ea că una ca asta e cu neputință, de necrezut. Că și dacă ar fi fost vorba de Nikolai Antonîci, nu poți învinovăți un singur om de nereușita unui lucru de o asemenea amploare. Aș fi putut să-i spun că tu îl arăți vinovat cu atîta înverșunare, numai pentru că îl urăști.

Îl ascultam în tăcere. Nutrisem totdeauna pentru el o puternică afecțiune, eram obișnuit să-l stimez și-mi venea greu să-l văd așa, cu această jalnică înfățișare. Plîngea sughițînd ca o femeie, cu părul și mustățile zbîrlite.

— Dacă-l urăsc sau nu, — am început eu liniștit, — asta nu are aici nici o importanță. În general, nu știu ce vreți să spuneți. Credeți că înverșunarea mea împotriva lui Nikolai Antonîci se datorește unor motive mîrșave, personale?

Korabliov tăcea.

— Ivan Pavlîci!

El continuă să tacă.

— Ivan Pavlîci! am strigat eu, pierzîndu-mi stăpînirea de sine. Dumneavoastră credeți că am ținut să mă amestec neapărat în această afacere, numai ca să mă răzbun pe Nikolai Antonîci! Din pricina asta ați spus că e totuna, fie că vinovatul este el sau un oarecare „von", fiindcă nereușita unei încercări de o asemenea amploare nu poate fi atribuită unui singur om. Credeți oare că eu sînt vinovat de tot ce s-a întîmplat? Spuneți-mi-o deschis! Credeți asta?

Korabliov tăcea. Mi s-a făcut deodată negru înaintea ochilor. Inima îmi zvîcnea puternic și rar și-i auzeam deslușit bătăile.

— Ivan Pavlîci ! am rostit eu cu glasul tremurînd, dar hotărît. Nu-mi rămîne decît să mor sau să dovedesc că am dreptate. Şi am s-o dovedesc ! Am să mă duc chiar astăzi la Nikolai Antonîci. Am să-i cer să-mi arate actele şi scrisorile de care mi-aţi vorbit. Nikolai Antonîci v-a convins că în scrisorile căpitanului Tatarinov nu-i vorba de el, ci de un oarecare „von". Să mă convingă şi pe mine !

— Fă ce vrei ! vorbi trist Korabliov.

Am plecat. El nu s-a mişcat de pe scaun : a rămas acolo, în faţa sobei, istovit şi deznădăjduit. Eram amîndoi desperaţi, numai că desperării mele i se adăuga o furie rece, în vreme ce el era un om obosit, bătrîn, fără nici o nădejde, şi singur, cu desăvîrşire singur, în odaia lui friguroasă şi pustie.

XXIV

CALOMNIA

Uşor de spus : „am să mă duc şi-am să-i cer să-mi arate scrisorile !" Mi-era silă şi să mă gîndesc la lucrul acesta ! La drept vorbind, oare Nikolai Antonîci o să vrea să stea de vorbă cu mine ? O să-mi dea un brînci pe scară şi cu asta basta ! Doar n-am să mă iau la bătaie cu el ! Oricum, e un om bătrîn şi bolnav.

Nu mă prea trăgea inima să mă duc, dar un gînd mă chinuia fără încetare : Katia !

Ori de cîte ori îmi aminteam de atitudinea ei crudă faţă de mine la înmormîntarea Mariei Vasilievna, începea să mă doară capul. Acum îmi explicam purtarea ei : Nikolai Antonîci izbutise s-o convingă că sînt vinovat de tot ce s-a întîmplat.

Mi-l închipuiam vorbind Katiei şi inima îmi bătea să-mi spargă pieptul : „Dacă prietenul tău are o memorie atît de bună, de ce nu şi-a amintit de aceste scrisori înainte de a pleca la N. ?"

Şi pe bună dreptate ! Cum de le-am putut uita ? Eu, care în copilărie eram uimit ascultîndu-le ! Eu, care le spusesem pe de rost în tren, între N. şi Moscova ! Cum de a fost cu putinţă să uit de existenţa acestor scrisori, căzute în micuţul nostru oraşel ca nişte stele depărtate ?

Nu aveam decît o singură explicaţie şi rămîne să judecaţi singuri dacă este întemeiată ori nu.

Întotdeauna, și atunci cînd Katia îmi povestea despre tatăl ei și cînd îl priveam în fotografiile acelea vechi, îmbrăcat într-un veston de uniformă, cu trese și cu șapca cu calota albă, și atunci cînd îi citeam cărțile — mi s-a părut că totul s-a petrecut cîndva foarte de mult (în ori ce caz, cu mulți ani înainte ca eu să plec din N.), iar scrisorile existau abia din anii copilăriei mele, adică din cu totul altă perioadă de vreme. Pur și simplu, nu mi-a trecut niciodată prin minte că aceste două perioade de vreme, cu totul deosebite una de alta, se succed totuși una după alta. Așadar nu era la mijloc o greșeală a memoriei, ci o altă greșeală, cu totul altă greșeală.

De mii de ori m-am gîndit la omul acela, la acel „von"... Așadar, despre el scria căpitanul Tatarinov: „întreaga expediție îl blestema!" Despre el scria: „Toate nereușitele noastre le datorăm numai lui"! Korabliov susținea că de nereușita unei asemenea încercări nu poate fi învinovățit un singur om, însă căpitanul Tatarinov gîndea altfel.

Așadar, despre el scria: „Iată cu ce preț a trebuit să plătim serviciile lui!" În fond, de ce să fie un oarecare „von" omul care i-a făcut căpitanului Tatarinov aceste servicii? De ce să nu fie bogatul său văr? Doar nu degeaba l-am auzit lăudîndu-se de atîtea ori în această privință...

Pe scurt, în seara zilei de 2 februarie, cînd, îmbrăcat în costumul meu bleumarin de sărbătoare, am sunat la ușa Tatarinovilor și i-am spus unei fete necunoscute, care mi-a deschis, că doresc să vorbesc cu Nikolai Antonîci, n-aveam nici un plan de acțiune.

Prin ușa deschisă am văzut că toți ai casei sînt în sufragerie, la ceai. Nina Kapitonovna tocmai spunea ceva cu jumătate de glas. Am văzut-o stînd lîngă samovar, cu un șal în dungi pe umeri.

Nu știu la ce s-a gîndit Nikolai Antonîci cînd a dat cu ochii de mine, dar văzîndu-mă a tresărit și s-a tras puțin înapoi.

— Ce dorești?

— Aș dori să vorbesc cu dumneavoastră.

O clipă a rămas pe gînduri:

— Intră!

Am vrut să mă îndrept spre birou, dar el mă opri:

— Nu, poftim încoace!

Abia mai tîrziu mi-am dat seama că în mod intenționat a procedat așa. M-a poftit în sufragerie, fiindcă ținea să se răfuiască cu mine de față cu toată lumea.

Toți s-au speriat puțin văzîndu-mă că intru în sufragerie, în urma lui. Bătrînele Bubencikov, pe care nu mă așteptam să le văd aici, tresăriră amîndouă deodată, iar aceea care alergase după mine la N., scăpă lingurița din mînă. Katia, care tocmai atunci veni în sufragerie din camera ei, rămase încremenită.

Am murmurat :

— Poate că aici nu-i tocmai potrivit, nu credeți ?

— De loc ! E foarte potrivit.

Ar fi trebuit să salut din prima clipă și, deși acum poate nu se mai cuvenea, am salutat pe toți cei de față.

Nu mi-a răspuns nimeni la salut. Singură Nina Kapitonovna a înclinat ușor din cap.

— Ei ?

— Dumneavoastră ați spus lui Ivan Pavlîci că Tatarinov v-a scris despre un oarecare von Vîșimirski. Este necesar să cunosc și eu aceste scrisori, deoarece reiese că am căutat într-adins să o conving pe Maria Vasilievna de anumite lucruri, ca să vă fac rău. Așa gîndește, bunăoară, Korabliov. Și alții gîndesc la fel. Într-un cuvînt am venit să vă rog să-mi arătați aceste scrisori, cu ajutorul cărora dumneavoastră doriți să dovediți că vinovat de pieirea expediției este un oarecare von Vîșimirski, iar de moar... (am înghițit acest cuvînt)... de rest, eu.

A fost un discurs destul de lung și cum eram pregătit dinainte, l-am rostit fără să mă încurc. M-am încurcat doar atunci cînd am pomenit de moartea Mariei Vasilievna și cînd am spus : „Și alții gîndesc la fel“, fiindcă mă gîndeam la Katia. Ea stătea și acum în prag, dreaptă și cu răsuflarea tăiată.

Abia acum mi-am dat seama cît a îmbătrînit Nikolai Antonîci. Semăna, cu nasul lui încovoiat, cu o pasăre bătrînă. Obrajii i se scofîlciseră, iar dintele de aur, care altădată mi se părea că-i luminează fața, își pierduse toată strălucirea.

Nikolai Antonîci mă asculta respirînd zgomotos, cu aerul că nu știe ce să răspundă. Deodată, una din bătrînele Bubencikov întrebă mirată :

— Cine este ?

Nikolai Antonîci își trase răsuflarea și începu să vorbească.

— Cine este ? repetă el cu voce șuierătoare. Nimeni altul decît calomniatorul acela ticălos, despre care vă spun în fiecare zi, în fiecare ceas...

— Nikolai Antonîci, dacă aveți de gînd să mă insultați...

— El a omorît-o ! rosti Nikolai Antonîci, frîngîndu-și mîinile. Un tremur nervos îi cuprinse fața. Omul acesta mi-a adus

cea mai îngrozitoare calomnie pe care o poate născoci o minte omenească! Dar eu mai trăiesc încă!

Nimănui nu-i trecuse prin minte că el, Nikolai Antonîci, ar fi murit. Tocmai mă pregăteam să-i spun lucrul acesta, cînd el strigă iarăşi:

— Eu mai trăiesc încă!

Nina Kapitonovna îi prinse mîna, dar Nikolai Antonîci se smuci îndată:

— Aş fi putut să recurg la justiţie, care să-l condamne pentru tot... pentru tot ce-a făcut ca să-mi otrăvească viaţa. Există însă o altă justiţie, o altă judecată... şi această justiţie îl va face să simtă odată toată mîrşăvia faptelor sale! El a omorît-o! repetă Nikolai Antonîci, şi ochii i se umplură de lacrimi. Din cauza lui a murit! Să-l lăsăm să trăiască, dacă mai poate trăi...

Aici, Nina Kapitonovna se ridică de pe scaun şi-i prinse braţul, sprijinindu-l de parcă s-ar fi temut să nu se prăbuşească. El îi aruncă o privire pierdută, şi-n clipa aceea eu m-am îndoit de dreptatea mea. Dar numai în clipa aceea.

— Şi din pricina cui, dumnezeule, din pricina cui? continuă Nikolai Antonîci. Din pricina acestui băieţandru josnic, care îndrăzneşte să calce iarăşi în casa unde ea şi-a dat sufletul! Din pricina acestui băieţandru cu sînge murdar...

Nu ştiam ce vrea să spună cu asta, nici de ce el ar avea sîngele curat şi eu nu. În schimb eram liniştit şi-l ascultam în tăcere. Katia stătea rezemată de perete, încremenită.

— ...Îndrăzneşte să calce iarăşi în casa de unde l-am azvîrlit ca pe un şarpe. Oh, ce soartă am avut, dumnezeule! I-am dăruit viaţa, am făcut pentru ea tot ce poate să facă un om pentru fiinţa iubită, şi ea a murit din pricina acestui şarpe. Din pricina acestui şarpe ticălos şi josnic, care i-a spus că eu nu sînt eu, că am minţit-o toată viaţa şi că i-am omorît bărbatul, pe vărul meu.

Am rămas uimit, văzîndu-l vorbind cu atîta aprindere şi pierzîndu-şi orice stăpînire de sine. Simţeam că mi-a pierit tot sîngele din obraji. Dar eram liniştit: ştiam ce trebuie să răspund.

— Nikolai Antonîci, — am început eu, străduindu-mă să-mi păstrez cumpătul şi dîndu-mi seama totuşi că limba nu prea mă ascultă, — n-am să răspund şi n-am să ţin seama de cuvintele grele pe care le-aţi spus la adresa mea, fiindcă înţeleg starea dumneavoastră. M-aţi alungat din casă, e adevărat! Eu însă am venit astăzi din nou şi voi continua să vin pînă în clipa cînd am

să dovedesc că nu sînt cu nimic vinovat de moartea Mariei Vasilievna. Dacă este cineva vinovat de cele întîmplate, apoi acela nu sînt eu, ci altcineva. Adevărul este că dumneavoastră sînteți în posesia unor scrisori ale defunctului căpitan Tatarinov, cu ajutorul cărora l-ați convins pe Korabliov și — evident — pe toți ceilalți că eu v-am calomniat. Vă rog să-mi arătați aceste scrisori, ca toată lumea să se convingă că într-adevăr eu sînt un șarpe ticălos, așa cum ați spus mai înainte.

În clipa cînd am tăcut, se stîrni o larmă cumplită. Bătrînele Bubencikov, la fel de nedumerite și acum, întrebau care mai de care, luîndu-și vorba din gură :

— Cine-i ? Cine-i ?

Nimeni însă nu se ostenea să le dea această prețioasă lămurire, iar ele strigau din ce în ce mai tare. Nina Kapitonovna îmi repeta poruncitor să plec. Singură Katia tăcea, rezemată de perete și uitîndu-se cînd la Nikolai Antonîci, cînd la mine.

Pe neașteptate se făcu liniște. În clipa aceea, Nikolai Antonîci o împinse încetișor pe Nina Kapitonovna din calea lui și ieși din odaie. După o clipă se întoarse, cu un teanc de scrisori în mînă. Nu erau două sau trei, ci un teanc întreg — vreo patruzeci de scrisori. Mă îndoiam că toate sînt scrisori ale căpitanului Tatarinov ; îmi spuneam că mai curînd sînt scrisori primite de la diferiți oameni, o corespondență în legătură cu expediția sau ceva asemănător. Nikolai Antonîci îmi azvîrli scrisorile în față și mă scuipă, apoi se prăbuși într-un fotoliu. Bătrînele fură într-o clipă, toate trei, lîngă el.

Poate că dacă mă scuipa în față l-aș fi lovit ori l-aș fi omorît chiar. Pînă atunci, nimeni nu îndrăznise să mă umilească astfel. În ciuda regulilor mele de voință, cred că eram în stare să ucid pentru acest lucru. Dar Nikolai Antonîci nu izbutise să mă scuipe în față și nici scrisorile nu m-au atins.

Se înțelege că nu m-am repezit să le adun de pe jos, deși la un moment dat am fost ispitit să ridic una, un plic străjuit de un sigiliu de ceară roșie, cu inscripția „Sf. Maria". Însă n-am făcut-o. Mă aflam pentru ultima oară în această casă. Katia era acum între noi : stătea lîngă fotoliul pe care se prăbușise Nikolai Antonîci, cu dinții încleștați și cu mîinile pe inimă. Și am privit-o drept în ochi, încredințat că-i văd ochii pentru ultima oară.

— Bine ! am rostit eu într-un tîrziu. N-am să citesc aceste scrisori pe care mi le-ați aruncat în față. Altceva voi face : voi găsi expediția ! Eu nu cred că expediția a dispărut fără urmă. Și atunci se va vedea cine are dreptate.

Aş fi vrut să-mi iau rămas bun de la Katia, să-i spun că n-am să pot uita niciodată purtarea ei faţă de mine la înmormîntarea Mariei Vasilievna, dar Nikolai Antonîci încercă din nou să se ridice din fotoliu. Din nou se stîrni o larmă îngrozitoare. Bătrînele Bubencikov se năpustiră asupra mea şi mă izbiră dureros cu ceva în spate. Eu am dat din mînă şi am plecat.

XXV

ULTIMA ÎNTÎLNIRE

Eram singur ca niciodată! M-am apucat cu şi mai multă furie de citit. Uitasem aproape cu desăvîrşire să gîndesc. Minunat lucru! Era mai bine să n-am gînduri.

Pe neaşteptate îmi trecu prin minte că s-ar putea să nu fiu primit la şcoala de zbor, din pricina sănătăţii mele. Şi m-am apucat de gimnastică; făceam fel de fel de exerciţii — sărituri, punţi şi mişcări pentru respiraţie. În fiecare dimineaţă îmi pipăiam muşchii şi-mi controlam dinţii. Mă neliniştea mai ales statura mea afurisită! Supărările din ultima vreme mă făcuseră parcă şi mai scund.

Spre sfîrşitul lunii martie mi-am strîns totuşi actele necesare şi le-am înaintat Osoaviahim-ului [1] împreună cu o cerere, în care stăruiam să fiu trimis la Şcoala de zbor din Leningrad.

Cred că nu mai e nevoie să explic de ce doream să plec din Moscova.

Petka, definitiv hotărît să urmeze Institutul de arte plastice, se pregătea şi el să plece la Leningrad. Sanea, care avea acelaşi ţel, de asemenea.

Cîndva modelasem caii baronului Claude şi, în închipuirea mea, Leningradul îmi apărea legat de aceste minunate statui, care străjuie intrarea pe marele pod al oraşului. Eram apoi încredinţat că la Leningrad voi întîlni la fiece pas monumente şi clădiri de marmură. Petka mă sfătui să citesc „Călăreţul de aramă“, ceea ce m-a făcut să doresc şi mai mult să cunosc acest minunat oraş. Totuşi se putea foarte bine să fiu repartizat la şcoala de zbor din Moscova ori de la Sevastopol.

---

[1] Asociaţia pentru sprijinirea apărării aviaţiei şi industriei chimice a U.R.S.S. (n. r.)

În vacanța de vară am plecat cu Petka la N., călătorind tot iepurește, adică fără bilet. Păstram banii, să-i avem după ce vom termina școala.

De astă dată, călătoria mi se părea cu totul alta. Eu însumi devenisem altul în răstimpul acestei jumătăți de an! Mătușa Dașa se uita la mine și ofta mereu, iar judecătorul îmi spuse de cum mă văzu că va trebui să răspund în fața tribunalului pentru înfățișarea mea jalnică și că „va lua măsuri pentru depistarea cauzelor ce au făcut ca inculpatul să-și piardă echilibrul sufletesc".

„Inculpatul" nu scoase însă o vorbă despre cauzele mîhnirii lui. Copleșit de aceeași tristețe, el rătăci prin grădina Catedralei, pe cheiul de lîngă Reșiotka și prin toate locurile pe care le arătase nu de mult „reclamantului" cu coade și cu căciuliță cu apărătoarele de urechi în vînt.

I-am povestit numai lui Petka, deși foarte pe scurt și lui, discuția avută cu Korabliov și felul cum m-a primit Nikolai Antonici. Petka privi însă lucrurile într-un fel cu totul neașteptat. După ce m-a ascultat, spuse inspirat:

— Și dacă o găsești?

— Ce să găsesc?

— Expediția!

„Dacă o găsesc?" mă fulgeră un gînd.

Am simțit că mă trec fiorii prin tot corpul. Am devenit vesel dintr-odată, dar tristețea stăruia în mine și acum. „Dacă o găsesc?" Întocmai ca odinioară în copilărie, vedeam ca prin ceață înaintea ochilor: corturi albe pe zăpadă albă, cîini înhămați la sănii, răsuflînd din greu, un om uriaș cît un munte, cu niște cizme îmblănite în picioare, ieșind în întîmpinarea săniilor. Mă vedeam purtînd niște cizme îmblănite ca și el, cu o căciulă cît toate zilele pe cap, stînd cu pipa în gură în ușa unui cort...

Trebuie să mai spun că la N., Petka avea o purtare ciudată. Era cu capul în nori, pur și simplu! Nu degeaba îmi făcea judecătorul cu ochiul și aducea vorba pe departe la masa de prînz de avantajele căsniciilor timpurii! Sanea se făcea roșie ca focul, iar Petka asculta cu privirile pierdute și mînca, mînca mereu... Mă uitam la el și-mi spuneam că în vacanța de iarnă de bună seamă că m-am purtat la fel și eu: mîncam îngrozitor de mult și înțelegeam cu întîrziere tot ce mi se spunea. Numai că acum mi se părea că toți ai casei nu găsesc nimic deosebit în purtarea lui Petka.

La N. m-am gîndit necontenit la Katia. Într-o zi am găsit printre cărțile Sanei un roman minunat: „Tăunul". Citindu-l,

mi-am zis că viaţa Tăunului seamănă nespus de mult cu a mea. Fusesem calomniat ca şi el, iar fata pe care o iubeam mi-a întors spatele, aşa cum i s-a întîmplat şi lui. Îmi închipuiam că eu şi Katia ne vom întîlni după paisprezece ani şi ea nu mă va recunoaşte. Mă vedeam arătîndu-i, ca şi Tăunul, o fotografie de-a mea :

— Cine este ? dacă îmi îngăduiţi să vă întreb.

— Este fotografia din copilărie a prietenului meu, de care v-am vorbit.

— Acela pe care l-aţi ucis ?

Atunci ea va tresări şi mă va recunoaşte. În schimb, eu îi voi arunca în faţă toate dovezile dreptăţii mele şi mă voi despărţi de ea pentru totdeauna.

Dar erau puţine speranţele unei asemenea întîlniri !

În sinea mea eram încredinţat pe deplin de dreptatea mea. Uneori însă simţeam că-mi îngheaţă inima, mai cu seamă atunci cînd mă gîndeam la acel „von" afurisit. Cu puţin înainte de a pleca la N., Korabliov îmi spusese că Nikolai Antonîci i-a arătat în original procura dată de căpitanul Tatarinov lui Nikolai Ivanovici von Vîşimirski pentru conducerea tuturor problemelor legate de echiparea expediţiei.

— Te-ai înşelat ! mi-a spus Ivan Pavlîci, scurt şi fără milă.

La Moscova m-am întors singur. Petka a mai rămas acasă cîteva zile, ţinut la pat de o gripă, dar eu aveam impresia că a vrut cu tot dinadinsul să se îmbolnăvească. Oricum, era foarte mulţumit de boala lui.

Mă plictisisem de moarte la N. ! Mi se părea că odată ajuns la Moscova, mă voi apuca să învăţ şi n-am să mai am vreme de gînduri. Dar n-a fost de loc aşa ! Umblam fără ţintă prin şcoală, încruntat şi tăcut...

Într-una din zile se întîmplă să o păruiesc puţin pe Martînova, o fată din clasa noastră. În primul rînd, pentru că făcuse o faptă mîrşavă : a furat stiloul Taniei Velicikο şi pe urmă a căutat să arunce vina asupra lui Valka. Şi în al doilea rînd, pentrucă era fată...

A doua zi m-au chemat la celula comsomolistă, ca să-mi explic purtarea. Raporturile noastre cu fetele erau tovărăşeşti, totuşi nu era îngăduit să baţi o fată, mai ales pentru un elev din ultimul an ca mine. Am spus că Martînova este o ticăloasă şi faptul că este fată nu are nici o importanţă. După aceea am întrebat că dacă aş fi bătut un băiat, oare aş mai fi fost chemat în faţa celulei ?

Băieţii se gîndiră un timp şi mi-au dat dreptate.

Într-altă zi, întorcîndu-mă la cămin găsesc la intrare, pe masa unde se lăsa corespondenţa noastră, un plic închis pe care scria : „Pentru A. Grigoriev, clasa a noua."

Am deschis plicul numaidecît : „Sanea, vreau să stau de vorbă cu tine. Dacă poţi, vino astăzi la şapte şi jumătate în scuarul de pe Triumfalnaia." E de-a dreptul caraghios să-mi amintesc, dar din clipa cînd am citit rîndurile Katiei, m-am schimbat cu desăvîrşire ! Pe scară l-am întîlnit pe Liho şi l-am salutat ; la masă i-am dat prăjitura mea lui Valka, iar Martînova, pînă şi ea, nu mi se mai părea atît de ticăloasă ! „Poate nici nu se cuvenea s-o bat — mi-am spus în gînd — mai cu seamă că de... oricum, ea e fată !..."

Ora şase ! Şase şi jumătate ! Şapte ! La şapte mă aflam în scuar. Şapte şi un sfert ! Şapte şi jumătate ! Începu să se întunece. Felinarele nu erau încă aprinse. Fel şi fel de gînduri absurde îmi treceau prin minte : „Felinarele n-au să se aprindă şi eu n-am s-o văd pe întuneric... Felinarele au să se aprindă, dar ea n-o să vină ! Felinarele n-au să se aprindă şi ea n-are să mă vadă pe întuneric"...

Deodată, felinarele se aprinseră ! Scuarul unde eu şi Petka vindeam cîndva ţigări, unde primăvara repetasem lecţiile de mii de ori, scuarul zgomotos, unde numai la 17 ani poţi să repeţi lecţiile — acest bătrîn scuar, unde toată şcoala noastră, dimpreună cu alte două şcoli : a 143-a şi a 28-a îşi dădeau întîlnirile — fu cotropit într-o clipă de lumină şi se schimbă cu desăvîrşire. Acum mi se părea o scenă de teatru. Katia trebuie să vină din moment în moment. Iat-o !

Ne-am spus bună ziua şi apoi am tăcut. Era în două aprilie şi vremea se încălzise bine de tot. Deodată începu să ningă. Fulgii parcă porniseră să cadă într-adins, ca să mă facă să-mi întipăresc în minte şi să nu uit ziua aceasta toată viaţa.

— Katia, sînt foarte bucuros că ai venit... Şi eu voiam să vorbesc cu tine. Atunci, la voi n-am putut să-ţi explic nimic. Nikolai Antonîci începuse să ţipe, aşa că explicaţiile mele nu mai aveau nici un rost. Bineînţeles, dacă tu îl crezi...

Mi-era frică să-mi spun gîndul pînă la capăt. Dacă ea îl credea, atunci trebuia să plec din scuarul unde ne aflam, palizi şi serioşi amîndoi, şi vorbeam fără să ne uităm unul la altul. Trebuia să plec din scuarul ce părea pustiu, deşi fiecare bancă era ocupată, în vreme ce micul şi încruntatul său paznic îi cutreiera aleile şchiopătînd.

— Să nu mai vorbim despre asta.

— Katia, eu nu pot să nu vorbesc. Dacă tu-l crezi, noi nu mai avem ce vorbi.

Katia mă privi cu ochi triști. Mă privi așa ca un om matur, mult mai matur și mai înțelept decît mine.

— El spune că eu sînt vinovată de tot ce s-a întîmplat.

— Tu ?!

— Spune că de vreme ce am crezut mai întîi această monstruozitate, de vreme ce am crezut că în scrisoarea tatei este vorba de el, înseamnează că sînt vinovată de tot ce s-a întîmplat.

În clipa aceea mi l-am amintit pe Korabliov spunînd Mariei Vasilievna : „Credeți-mă, este un om îngrozitor"... Mi-am amintit cum scria despre el căpitanul Tatarinov : „Te implor să nu dai crezare acestui om". Și am simțit că înghet la gîndul că omul acesta va căuta să o convingă pe Katia că ea este vinovată de tot ce s-a întîmplat, că și-a omorît mama, că lui i-a luat singura fericire din viață — și deci este vinovată și față de el — iar astăzi, după această faptă îngrozitoare, nimeni altul decît el nu este în stare să-i rînduiască viața... Și toate acestea, încetul cu încetul, zi de zi ! Cu vorbe lungi, rotunjite, la auzul cărora începe să ți se învîrtă capul.

Am izbucnit cu desperare, înspăimîntat :

— Cincisprezece ani de acum înainte îți va spune mereu că ești vinovată, și pînă la urmă ai să-l crezi, așa cum l-a crezut și Maria Vasilievna. În asta stă puterea lui, cum de nu-ți dai seama ? Iar cînd te va convinge că ești vinovată, atunci va avea o putere deplină asupra ta și tu vei face tot ce va vrea el !

— Am să plec.

— Unde ?

— Nu știu încă. Sînt hotărîtă să mă înscriu la Institutul de cercetări geologice. Am să termin școala și am să plec.

— N-ai să pleci nicăieri. Poate că astăzi ai fi putut să pleci, dar peste patru ani... Te asigur că n-ai să pleci nicăieri. Știe el cum să te încînte ! Și Maria Vasilievna l-a crezut bun și nobil ! Mai ales se socotea îndatorată față de el pentru grija ce-i poartă. Ce naiba i-a venit să se lege de tine ! Nu spunea el tot timpul că vinovatul sînt eu ?!

— Spune că ești un ucigaș.

— Așa.

— Și că nu i-ar fi prea greu să te trimită în fața plutonului de execuție.

— Foarte bine. Prin urmare, toți sînt vinovați, afară de el. Eu îți spun însă că e un ticălos. Te îngrozești numai la gîndul că pe fața pămîntului există asemenea oameni.

— Să nu mai vorbim despre asta...

— Bine. Spune-mi, Katia: ce crezi tu din toate astea?

Katia tăcu multă vreme. M-am așezat din nou lîngă ea și i-am luat mîna într-a mea cu teamă. Ea nu se împotrivi și nu-și retrase mîna.

— Cred că n-ai spus tot ce-ai spus numai ca să-i faci rău. Și cred că erai convins că el e vinovat într-adevăr.

— Sînt convins și acum.

— Numai că nu trebuia să mă convingi pe mine și mai ales pe mama de lucrul acesta.

— Bine, dar el este...

Katia se depărtă puțin de mine și își trase mîna.

— Să nu mai vorbim despre asta.

— Fie. Dar într-o zi am să dovedesc totul, chiar de va trebui să-mi închin acestui lucru toată viața.

— Nu-i el! Și dacă nu vrei să plec, atunci încetează.

— Bine, nu mai vorbim...

Și n-am mai vorbit. Katia se interesă cum mi-am petrecut vacanța de vară la N., ce fac bătrînii și Sanea, iar eu i-am transmis salutări din partea lor. Nu i-am spus însă ce urît mi-a fost acolo fără ea, mai ales atunci cînd mă plimbam prin locurile noastre, nici că Petka mînca la masă cît șapte, nici că era cu capul în nori, nici că purtarea lui n-a părut nimănui deosebită. Nu știam dacă mă iubește sau nu, și mi se părea cu neputință s-o întreb, deși mă simțeam mereu îmboldit s-o fac. Acum cînd stăteam alături unul de altul și vorbeam cu atîta seriozitate, palizi amîndoi, acum cînd Katia semăna atît de mult cu mamă-sa, nu puteam nici măcar să rostesc acest cuvînt. Mi-am amintit de călătoria pe care o făcusem împreună, la întoarcerea de la N.: scriam cu degetul pe geamul înghețat și pe neașteptate ne apărea înaintea ochilor cîmpia întunecată și acoperită de zăpadă. Totul era altfel acum. Nu mai puteam fi unul față de celălalt așa cum fusesem atunci. Și totuși, eu țineam să aflu cu orice preț dacă Katia mă iubește ori nu.

— Katia, — întrebai eu pe neașteptate, — tu nu mă iubești?

Ea tresări și mă privi uimită. Pe urmă se înroși toată la față și mă îmbrățișă. M-a îmbrățișat și ne-am sărutat cu ochii închiși — cel puțin de mine sînt sigur, dar mi se pare că ea a făcut la fel, fiindcă amîndoi am deschis ochii în aceeași clipă.

Ne-am sărutat acolo, în scuarul de pe Triumfalnaia, în inima Moscovei, în scuarul unde puteau să ne vadă trei școli — școala noastră, școala nr. 143 și școala nr. 28. Era un sărut amar! Un sărut de rămas bun... Deși cînd ne-am despărțit am stabilit o altă întîlnire, eu simțeam lămurit că sărutul acela a fost sărutul nostru de rămas bun.

Din pricina asta am rămas în scuar și după plecarea Katiei și m-am plimbat încă multă vreme, trist, de unul singur. Mă așezam mereu pe banca unde stătusem cu Katia, dar mă ridicam și plecam îndată, ca iarăși să mă întorc. Mi-am scos chipiul. Fruntea îmi ardea, inima îmi era plină de durere și nu mă puteam hotărî să pleç...

La cămin, pe măsuța de lîngă patul meu am găsit un plic mare, cu sigiliul Osoaviahim-ului și numele meu întreg scris cu litere mari. Pentru prima oară în viață mi se spunea astfel. Am deschis plicul cu mîinile tremurînde. Consiliul Osoaviahim-ului mă anunța că actele mele au fost admise și că pe ziua de 2 mai trebuie să mă prezint în fața comisiei medicale a școlii de zbor.

PARTEA A PATRA

NORDUL

I

ŞCOALA DE ZBOR

Vara anului 1928. Mă văd cu o boccea în mînă, pe străzile Leningradului. In boccea aveam „indemnizaţia". La absolvirea şcolii, noi căminiştii primeam o „indemnizaţie" : o lingură, o cană, două rînduri de schimburi şi „toate cele necesare pentru primul culcuş". Eu cu Petka locuiam la Sioma Ghinsburg, un fost elev al şcolii noastre, tîmplar la fabrica „Electrosila". Mama lui Sioma se temea de administratorul casei şi din pricina asta, dimineaţa trebuia să-mi iau bocceaua la subsuoară, adică „toate cele necesare pentru primul culcuş", iar seara să le aduc înapoi, cu aerul că abia atunci viu în casă. In zilele cu soţ mîncam la cantină felul întîi — cu cincisprezece copeici, în zilele fără soţ felul doi — cu douăzeci şi cinci de copeici. Hoinăream prin oraşul uriaş ori ne plimbam pe cheiul larg al Nevei... Petea, care

la Leningrad se simțea ca la el acasă, îmi spunea povestea Călărețului de aramă și în acest timp eu mă întrebam : „Am să fiu primit în școală sau nu ?"

Aveam de înfruntat trei comisii : comisia medicală, comisia de verificare și comisia de examen. Inima, plămînii, urechile și din nou inima ! Cine sînt, unde m-am născut, unde am făcut școala și de ce vreau să mă fac pilot ?

Este adevărat că am nouăsprezece ani ? Nu cumva sînt mai mic ? După înfățișare nu prea par să am vîrsta asta ! De ce recomandația Comitetului raional de Comsomol e semnată Grigoriev ? Cine-i acest Grigoriev — o rudă sau cineva cu același nume ?

Și iată, în sfîrșit, ziua hotărîtoare. Eram în fața Muzeului aeronautic, unde se ținuse examenul — o clădire impunătoare pe bulevardul Rochelle, străjuită la intrare de niște lei. Petka îmi spusese că leii de acolo sînt descriși în „Călărețul de aramă" și că Evgheni ar fi scăpat odată de înec la o revărsare a rîului, urcîndu-se călare pe unul dintre ei. Nici pînă astăzi nu știu dacă lucrul acesta este adevărat ! Atunci nu-mi ardea mie de Pușkin. Leii îmi aruncau o uitătură, încît mi se părea că și ei vor să mă întrebe cine sînt, unde m-am născut și dacă e adevărat că am nouăsprezece ani.

Deodată, frica mă cuprinse cu adevărat. Am urcat la primul etaj. În afișierul negru era lista celor admiși în școală.

Citesc : „Vlasov, Voronov, Golomb, Gribkov, Deniseak..." Mi se întunecă înaintea ochilor : eu nu sînt printre ei ! Citesc din nou : „Vlasov, Voronov, Golomb, Gribkov, Deniseak". Nu sînt ! Am tras aer în piept, să pot citi liniștit : „Vlasov, Voronov, Golomb, Gribkov, Deniseak". Mă uitam pe listă și mi se părea că acolo sînt înșirate numele tuturor oamenilor de pe lume, afară doar de numele meu... O amărăciune cumplită mă cuprinse, așa cum se întîmplă numai atunci cînd nu vrei să mai trăiești.

M-am întors acasă pe o ploaie torențială : „Vlasov, Voronov, Golomb". Fericit Golomb !

Vasco Nunez de Balboa ! Cînd rosteam acest nume, un uriaș lat în umeri, cu fața aspră mi se înfățișa înaintea ochilor. Da, desigur, nu era de mine școala de zbor ! Statura asta a mea afurisită !

Mi-a deschis Petea, care s-a speriat văzîndu-mă. Eram ud pînă la piele și palid la față.

— Ce-i cu tine ?

— Petea, nu m-am găsit pe listă !

— Minți !

Mama lui Sioma ieşi în fugă din bucătărie şi mă întrebă dacă nu cumva m-a văzut administratorul. Nici măcar nu i-am răspuns. Stăteam pe un scaun, iar Petea, cu capul lăsat în piept, stătea trist în faţa mea.

A doua zi dimineaţa ne-am dus la Muzeul aeronautic împreună, şi de astă dată am găsit pe listă şi numele meu. Era într-o altă coloană, unde mai erau cîteva nume cu litera G., şi chiar doi Grigoriev : Ivan şi Alexandr ! Petea mă încredinţă că numai de emoţie nu mi-am găsit numele în ajun.

Timpul nu stă în loc. Mă văd într-o sală a Muzeului aeronautic, unde s-a ţinut şi examenul. Treisprezece băieţi admişi de comisia medicală şi de comisia de verificare stăteau înşiraţi în rînd. Comandantul şcolii, un bărbat înalt, roşcovan şi vesel apăru în uşă şi strigă :

— Atenţiune, tovarăşi elevi piloţi !

Tovarăşi elevi piloţi ! Eram elev pilot ! Mă trecură toţi fiorii ! Mi se părea că m-a cufundat cineva întîi într-o bute cu apă fierbinte şi apoi într-una cu apă rece. Eram elev pilot ! Voi zbura cu avionul ! N-am auzit nimic din ce-a spus comandantul...

Timpul trece în zbor. Veneam la lecţii de-a dreptul de la fabrică. Sioma Ghinsburg mă ajutase să intru ca ajutor de tîmplar la „Electrosila". Ni se făcea descrierea avionului, ni se vorbea despre teoria zborului, despre motoare... După opt ceasuri de muncă, ai vrea mai degrabă să dormi, dar noi ascultam descrierea avionului, ascultam vorbindu-ni-se despre teoria zborului şi despre motoare. Din cînd în cînd, Mişa Golomb, un băiat tot aşa de scund ca şi mine, punea capul pe bancă, în spatele meu şi începea să sforăie încetişor. Curînd, însă, sforăitul lui răsuna din ce în ce mai puternic, şi atunci eu îl dădeam cu capul de bancă, dar cu grijă.

Eram elevi ai şcolii de zbor, dar cît de puţin semăna şcoala noastră cu ceea ce se numeşte astăzi şcoală de zbor ! N-aveam nici motoare, nici avioane, nici o clădire de şcoală, nici bani ! E drept, la Muzeul aeronautic existau cîteva avioane vechi şi stricate şi, dacă ţineai cu tot dinadinsul, puteai foarte bine să-ţi închipui că eşti plecat în recunoaştere pe un aparat „haveland" sau pe un bombardier „newport" — avioane folosite pentru ultima oară pe fronturile războiului civil. Numai că pe acestea, care-şi făcuseră cu prisosinţă datoria, nu puteai să faci şcoală.

Noi montam motoare. Aveam împuternicirea Osoaviahim-ului — împuternicire minunată — în baza căreia puteam lua orice piesă de avion, şi cutreieram Colţurile roşii din tot Leningradul. Uneori găseam piese nu numai pe la Colţurile roşii, ci şi pe la

vreun comitet de clădire, atîrnînd deasupra vreunui birou de contabil, amator de aviaţie. Noi luam aceste piese şi le transportam pe aerodrom. Lucrurile se petreceau cîteodată în linişte, alteori cu ceartă. La Clubul meşterilor croitori a trebuit să ne ducem de trei ori, însoţiţi de un tehnician, ca să-l convingem pe administrator că motorul vechi, expus în holul clubului, nu are nici o însemnătate din punct de vedere propagandistic.

Cîtă bătaie de cap ne dădeau piesele acestea ruginite, atunci cînd ne cădeau, în sfîrşit, în mînă! Le curăţam, le curăţam şi iar le curăţam. De altfel, mi se pare că în prima jumătate a anului n-am făcut altceva decît să curăţim şi să montăm motoare. Mie unuia îmi venea mai greu decît celorlalţi (aproape toţi elevii erau lăcătuşi sau şoferi). Totuşi, mă apucam de treaba cea mai grea, şi asta înadins. Astfel, planul din stînga al avionului-şcoală U.I. mi-a rămas în minte pentru toată viaţa. Acesta era locul cel mai murdar al avionului: uleiul ce alimenta motorul era împroşcat sub planul acesta, şi eu făcusem prinsoare că am să-l curăţ în fiecare zi, pînă la terminarea şcolii. Stăteam culcat pe spate şi curăţam locul folosindu-mă întîi de o surcică, apoi de o perie şi la urmă de o cîrpă. Eram lac de sudoare, şi din pricina mirosului de ulei îmi venea rău...

Nu prea semănam cu nişte viitori piloţi, se înţelege, mai ales seara, tîrziu, cînd ne întorceam de la aerodrom şi cînd călătorii din tramvai strîmbau din nas şi ne aruncau priviri indignate. Nouă însă nu ne păsa cîtuşi de puţin! Mişka spunea:

— Cine naiba duhneşte aşa a ulei de ricin? Ptiu! şi îşi ţinea nasul cu mîna, demonstrativ.

Începeam activitatea devreme, dimineaţa la ora şapte. Pînă la zece montam motoare, explicînd cu toţii pe rînd lui Vanea Gribkov ce este „orizontul". Aveam un asemenea coleg, Vanea Gribkov, căruia toată şcoala îi explica zadarnic ce este „orizontul". După aceea soseau instructorii şi începea zborul.

Instructorul meu era în acelaşi timp comandantul şcolii şi tot el se îngrijea de chestiunile tehnice şi administrative. Era un zburător încercat, pilot din anii războiului civil. Un om voinic şi vesel, cu slăbiciune pentru istorioare neobişnuite, din care putea să povestească ceasuri întregi; se aprindea iute, dar la fel se şi potolea. Era curajos şi superstiţios. Îndatorirea lui de instructor o înţelegea într-un mod foarte simplu: înjura, şi cu cît luam mai mare înălţime, cu atît mai aprigă îi era înjurătura. Înjurăturile lui au contenit pentru prima oară la jumătate de an după începerea şcolii...

A fost o zi minunată! Zburasem vreo zece minute, într-o dispoziție excelentă. Nici o înjurătură! Pesemne că pilotam strașnic avionul! Zgomotul motorului te asurzea, dar mie mi se părea că zbor într-o liniște desăvîrșită, fapt cu totul neobișnuit pînă acum!

Curînd am înțeles pricina: telefonul se desprinsese și receptorul se bălăbănea dincolo de bord. Am prins receptorul și odată cu el și ultima frază a instructorului:

— Cizmă! Nu-i zborul de dumneata. Sînteți buni doar să desfundați haznale!

Instructorul meu rostea cele mai strașnice afurisenii ale lui vorbind politicos, cu „dumneata".

Un alt chip îmi apare în față atunci cînd îmi amintesc de primul an petrecut la Leningrad. Pe aerodromul școlii venea zilnic C. Îndeplinea o funcție simplă: conducea un avion vechi cu care făcea zboruri de agrement. Noi însă știam ce fel de om este, îl cunoșteam îndeaproape și-l iubeam cu mult înainte ca țara întreagă să-l cunoască și să-l iubească. Noi știam de cine vorbesc piloții cînd se adunau la Muzeul aerodromului — pe atunci un fel de club al nostru. Știam pe cine imită comandantul școlii, atunci cînd vorbea cu glas liniștit de bas, rotunjind puțin cuvintele:

— Ei, cum merg treburile? Virajele-s adînci? Numai, fără minciuni! Haidem!

Alergam cît ne țineau picioarele spre locul unde ateriza omul acesta, după uimitoare acrobații aeriene. În timp ce el ne privea din carlingă, fără ochelari, amatorii de zboruri înalte, verzi ca iarba de emoțiile prin care trecuseră, coborau din avion și o ștergeau de acolo, mergînd aproape de-a bușilea. Era un zburător fără de pereche, un adevărat vultur!

Pe lîngă stetoscopul lăsat ca amintire de doctorul Ivan Ivanîci, eu port la mine mereu fotografia acestui pilot. Mi-a dăruit-o el însuși, dar nu la Leningrad, pe cînd eram elev pilot, ci mult mai tîrziu, după cîțiva ani, la Moscova. Pe fotografie a scris: „Dacă-i vorba să fii — atunci caută să fii cît mai bun." Sînt cuvintele lui...

Așa a trecut la Leningrad anul acesta, greu — e adevărat — dar minunat! Greu, fiindcă munceam peste puteri, iar bursa ce ni se dădea lunar abia era de patruzeci și șase de ruble. Mîncam pe unde apucam sau nu mîncam nimic, și în loc să învățăm tainele zborului, ne pierdeam trei sferturi din vreme cu curățitul și montatul motoarelor vechi. Minunat, fiindcă a fost un an de visuri care, întocmai ca o linie de demarcație, a hotărît drumul

vieții mele. Anul cînd m-am simțit în stare să-mi făuresc această viață așa cum o visam.

Deși n-aveam aproape o clipă de răgaz, țineam un fel de jurnal, însemnînd diferitele gînduri și impresii ale mele. Îmi pare rău că nu l-am păstrat. Mi-amintesc că pe prima pagină a jurnalului am transcris o frază din Clausewitz: „O săritură mică este mai ușor de făcut decît una mare. Totuși, dacă vrei să sari peste un șanț larg, nu trebuie să începi prin a face o jumătate de săritură, în fundul șanțului."

Aceasta este și ideea care m-a călăuzit la Leningrad — să merg necontenit înainte, fără să fac „jumătăți de sărituri."

Timpul, care trecea în zbor, se opri numai pentru o zi, spre sfîrșitul lui august 1930. Mă aflam la o masă plină de bunătăți — o masă mare, încropită din vreo zece mese de înălțimi și forme diferite, într-o încăpere cu ferestrele mari și tavanul de sticlă. Acesta era atelierul pictorului-fotograf Berenștein, la care locuia sora mea, Sanea, într-o cameră cu chirie.

II

NUNTA SANEI

Mă duceam la Sanea oricînd aveam o zi liberă și trebuie să spun, deși poate părea ciudat să ai asemenea gînduri despre o soră, că îmi plăcea din ce în ce mai mult. Era nu știu cum: veselă, plină de vioiciune și foarte activă.

Abia intrată la Institutul de arte plastice, găsise ceva de lucru la Editura pentru copii. Odaia unde stătea cu chirie era minunată, iar pictorul-fotograf și toată familia lui — ea lucra ceva și pentru el — o adorau pur și simplu. Sanea era întotdeauna la curent cu toate treburile noastre — ale lui Petka și ale mele — și scria cu regularitate bătrînilor despre noi. Pe lîngă toate acestea, muncea mult și la Institut. Deși talentul ei nu era la fel de puternic și de îndrăzneț ca al lui Petka, totuși picta minunat și ea. Iubea îndeosebi miniatura — artă pe care pictorii de astăzi au uitat-o aproape cu desăvîrșire — iar finețea cu care zugrăvea cele mai mici detalii ale feței și ale îmbrăcămintei era pur și simplu extraordinară. Întocmai ca și în copilărie, îi plăcea să vorbească mult, iar cînd se simțea jignită sau impresionată de ceva, începea să turuie cu atîta repeziciune, încît pînă

la urmă nu mai înțelegeam nimic din ce spune. Într-un cuvînt, aveam o soră minunată! Și iată, acum se mărita.

Bineînțeles că nu-i prea greu de ghicit cu cine se mărita. Totuși, dintre toți băieții care se strînseseră în seara aceea în atelierul pictorului-fotograf, Petea aducea cel mai puțin a mire. Ședea liniștit lîngă un tînăr cu nasul ascuțit și tăcea: iar băiatul acesta se tot năpustea asupra lui, de parcă ar fi vrut să-l împungă cu nasul. Am întrebat-o pe Sanea în șoaptă cine este și ea mi-a spus cu o umbră de respect în voce:

— E Izea.

Mie însă, nu știu de ce, acest Izea nu mi-a plăcut.

Drept să spun, nunta mi s-a părut ciudată. Toată seara, oaspeții au discutat despre o vacă: Într-adevăr, Filipov pictează de doi ani și jumătate o vacă. Se pare că a împărțit pînza în pătrățele și că pictează fiecare pătrățel separat.

Tocmai voiam să spun că pictorul acesta nu-i întreg la minte, cînd am băgat de seamă că Izea izbutise să înjghebeze, pe tema vacii amintite, o întreagă teorie. Ba chiar i-a dat și un nume, ceva ce se termina în „ism". Cît despre tinerii căsătoriți, pe ei nu-i lua nimeni în seamă.

Venisem la nunta Sanei cu un simțămînt deosebit, solemn. Se mărita sora mea! Asta nu se întîmplă de două ori în viață! De dimineață sosise de la N., din partea judecătorului și a mătușii Dașa, o telegramă nesfîrșită, adresată pe numele mirelui și al miresei, și o copie a acestei telegrame pe adresa mea. În ce mă privește, economisisem ban cu ban o lună întreagă, numai ca să le pot dărui de nuntă un mic aparat de radio. Dar pictorilor nu le păsa de nimic. Toată seara n-au discutat decît despre vaca aceea.

De altminteri — după cît mi se părea — băieții erau plini de voie bună, și mai ales Petea. „Caraghios!" exclama el din cînd în cînd, și apoi se uita în jur foarte mulțumit. Sanea nu mai prididea cu treburile: nu-i ajungeau farfuriile și fu nevoită să servească oaspeții în două rînduri.

Se așeză jos numai pentru cîteva clipe, aprinsă la față și adînc preocupată de îndatoririle ei. Purta o rochie nouă, cu niște cusături care mi-au amintit — nu știu de ce — de N. și de mătușa Dașa. M-am folosit de aceste clipe de răgaz ale ei și m-am ridicat în picioare.

— Atenție! Toast! rosti Izea, privindu-mă plin de curiozitate.

Se făcu tăcere.

— Prieteni, mai întîi vă propun să bem în sănătatea tinerei

mirese, am început eu. Este sora mea — e adevărat — dar, cum niciunul dintre oaspeți nu s-a gîndit că trebuie să închinăm un pahar în sănătatea ei, mă văd nevoit s-o fac eu.

Toată lumea strigă „ura“! și ciocni pe rînd paharul cu Sanea.

— În al doilea rînd propun să bem pentru tînărul mire, — am continuat eu, — deși, la drept vorbind, el ar fi trebuit să închine în sănătatea mea! De ce? Fiindcă eu sînt acela care l-am convins că trebuie să se facă pictor și nu pilot. Poate divulg un secret, dar acesta-i adevărul: voia să devină pilot! Odată am discutat despre asta o zi întreagă, iar el susținea că nu-i place de loc să picteze! Se temea că nu va izbuti să se dăruiască cu tot sufletul picturii.

Izbucni un hohot general de rîs, încît am bătut cu lingurița în pahar, cerînd liniște.

— ... Acum, de ce am spus că trebuie să devină cu orice preț pictor? Foarte simplu: fiindcă mi-a arătat tablourile lui! Vă asigur că pe atuncea îl interesa un singur subiect: și am arătat spre Sanea.

— Minte! Pe cuvînt de onoare! mormăi Petka.

— Subiectul era înfățișat în fel și chip: în luntre, lîngă plită, pe o bancă lîngă poartă, pe o bancă în grădină, în palton, fără palton, în bluză ucraineană, ba pînă și într-un halat albastru. Ținînd seama de toate acestea, nu era greu să prezici: mai întîi, că prietenul nostru va deveni pictor, și apoi, că odată ne vom aduna să sărbătorim acest eveniment și că vom bea în sănătatea tinerilor căsătoriți, ceea ce de altfel propun să facem.

Am ciocnit cu Sanea și cu Petea și am golit paharul pînă la fund.

Pe urmă am băut în cinstea mea, iar ceva mai tîrziu, pentru Izea. Asta a fost o greșeală, fiindcă Izea, drept răspuns, a ținut un discurs nesfîrșit, presărat cu o mulțime de atacuri ironice la adresa pictorului Filipov — ironii de care rîdea numai el singur. Petea îl asculta cu o vădită mulțumire și exclama într-una: „Caraghios“!, ca apoi să devină deodată stacojiu la față și să spună: „Izea e tipul insului banal. Pe deasupra, lipsit și de talent.“

Izea însă nu era de acord că este banal și lipsit de talent. Nu știu cum s-ar fi terminat cearta lor, dar tocmai atunci sosi profesorul Sanei, un om deosebit de impozant, cu fața încadrată de o minunată barbă neagră. Zărindu-l, alergară cu toții să-l întîmpine, așa că cearta s-a sfîrșit.

În fond, acum vedeam pentru prima oară în viața mea un profesor adevărat. Mi-a plăcut foarte mult. S-a amețit în doi timpi și trei mișcări și mi-a spus că a dorit întotdeauna să devină aviator, încă de pe vremea războiului din 1914. Apoi a îmbrățișat-o și a sărutat-o pe Sanea ceva mai mult decît s-ar fi cuvenit pentru un profesor cu o barbă atît de impozantă și de respectabilă. După aceea s-a întins pe divan și-a adormit.

Pe scurt, la nunta Sanei a fost multă veselie. Totuși, pe mine mă chinuia un dor aprig, pe care nu voiam să mi-l mărturisesc nici mie. Pictorii mi se păreau niște oameni foarte ciudați, și lucrul este lesne de înțeles, deoarece viața mea era cu totul alta și eu aveam alte preocupări. De altfel, mi se pare că și ei gîndeau la fel despre mine; am simțit-o asta lămurit, în timp ce rosteam toastul.

Mai era și altceva care făcea să fiu atît de trist. Sanea ghici motivul, fiindcă atunci cînd profesorul se trezi și spuse în gura mare că-i interzice să se mărite pînă ce nu-și ia diploma și cînd toți îl înconjurară rîzînd, ea îmi făcu un semn abia vizibil și trecurăm amîndoi în bucătărie.

— Ai salutări, știi de la cine?

Deși am înțeles îndată cine îmi trimite salutările, i-am răspuns calm:

— Nu.

— De la Katia!

— Da? Oricum, îți mulțumesc.

Sanea mă privi supărată. Era plină de ciudă pe mine și chiar se făcu puțin palidă. Vedea bine că mă prefac, se înțelege.

— Minți! spuse ea cu repeziciune. Uf, ia te uită, Childe Harold în carne și oase! Te rog să nu îndrăznești să mă minți, mai ales astăzi, cînd e nunta mea! Am să-i scriu Katiei că m-ai rugat o zi întreagă să-ți dau scrisoarea asta și că cu tot nu m-am lăsat înduplecată.

— Eu nu-ți cer nimic.

— În sufletul tău o ceri, — vorbi Sanea cu convingere, — dar te prefaci, ca eu să cred că-ți este indiferent. Uite, ți-o dau, numai dacă promiți că nu citești ultima pagină! Da?

Zicînd acestea, îmi puse scrisoarea în mînă și fugi. Desigur că am citit-o numaidecît, iar ultima pagină am recitit-o de trei ori, fiindcă acolo era vorba de mine. Katia n-o ruga să-mi transmită salutări, se interesa numai ce fac și cînd voi termina școala. La prima vedere, scrisoarea părea obișnuită, dar în realitate era foarte tristă. Iată, bunăoară, ce scria Katia într-un loc:

„E ora patru după amiază și aici, la noi, s-a și întunecat. Am

ațipit fără să-mi dau seama, și cînd m-am trezit nu știam ce-am visat atît de frumos. Am visat că sînt la N. și că mătușile mele mă pregătesc de drum..."

Am citit de cîteva ori aceste rînduri, și plecarea noastră din N., care mi se întipărise în minte pentru toată viața, mi se înfățișă deodată înaintea ochilor: le vedeam pe mătușile ei strigîndu-i diferite sfaturi, în timp ce trenul se punea în mișcare; îmi aminteam cum am trecut ceva mai tîrziu în compartimentul Katiei și cum ne-am apucat să scotocim amîndoi prin coșurile încărcate cu bunătăți de cei de acasă, cum vecinul nostru, un om scund și nebărbierit, se căznea să ghicească ce sîntem noi doi, și cum Katia stătea lîngă mine pe culoar. Stătea lîngă mine și eu o priveam și-i vorbeam. Greu de închipuit așa ceva, acum, cînd ea era atît de departe.

Furat de gînduri, n-am auzit pe Sanea intrînd.

— Ai citit?

— Sanea, te rog să-i scrii că o duc bine, că termin școala în octombrie și că după aceea... După aceea, nu știu ce am să fac... Cred că am să cer să plec în Nord.

— Chiar acum să te apuci să-i scrii toate astea singur, cu mîna ta!

— Nu, eu nu-i scriu.

— Nu te las să pleci pînă nu-i scrii!

— Sanea!

— Îl chem pe Petka! mă amenință Sanea, serioasă. Îi chem și pe ceilalți, pe toți! O să îngenunchem cu toții în fața ta, numai să te înduplecăm să-i scrii. Cred că te porți prea crud.

— Du-te la naiba, Sanea! Te-ai amețit de tot. Ei, eu am plecat.

— Unde pleci? Ai înnebunit?

— Nu, plec! E tîrziu și mîine dimineață trebuie să mă scol cu noaptea-n cap. La urma urmei...

N-am spus ce înțelegeam prin acest „la urma urmei", dar ea și-a dat seama, și la plecare m-a sărutat pe obraz, plină de compătimire.

III

SCRIU DOCTORULUI IVAN IVANÎCI

Eram supărat pe Katia. Înainte de a pleca din Moscova, vrînd să-mi iau rămas bun, i-am scris o scrisoare, dar ea nu mi-a răspuns și nici n-a venit la întîlnire; aceasta deși știa că plec pen-

tru multă vreme și că s-ar putea să nu ne mai vedem niciodată.' Altă scrisoare nu i-am mai scris, firește ! Nikolai Antonîci avusese timp, desigur, să o convingă că eu l-am calomniat cu „cea mai îngrozitoare calomnie care poate fi născocită de o minte omenească", că sînt „un băiețandru fără sînge curat" și că eu am omorît-o pe mamă-sa.

Viitorul era înainte, e adevărat, totuși simțeam că se învîrtește pămîntul cu mine, cînd îmi aminteam de această împrejurare.

Ce puteam să fac la Leningrad, cînd munceam la uzină de la opt dimineața la cinci după amiază, iar de la cinci după amiază la unu noaptea eram la școala de zbor ?

Iarna, pînă să înceapă zborurile, aveam cursuri de teorie în sala de lectură a Muzeului aeronautic. Odată l-am întrebat pe directorul muzeului dacă nu știe ceva despre căpitanul Tatarinov. Nu avem cumva în bibliotecă vreo carte despre el, ori chiar propria lui lucrare : „Cauzele naufragiului expediției lui Grill" ?

Directorul, nu știu de ce, m-a ascultat cu mult interes. Aici trebuie să adaug că el era unul dintre organizatorii școlii noastre de zbor, iar elevii piloți îi cereau sfaturi ori de cîte ori îi frămînta ceva.

— Căpitanul Tatarinov ? repetă el mirat. Ei, bravo ! Și de ce te interesează căpitanul Tatarinov ?

Ca să-i răspund, ar fi trebuit să-i povestesc tot ce-ați citit pînă acum, așa că am preferat să răspund scurt :

— Îmi place să citesc cărți despre călătorii.

— Păi, despre călătoria asta nu se știe aproape nimic, spuse directorul muzeului. Haidem totuși în bibliotecă.

Fără ajutorul lui, desigur, n-aș fi găsit nimic din ce mă interasa. În bibliotecă am dat peste diferite ziare, cu articole stinghere, și doar peste o singură carte — o broșură de douăzeci și cinci de pagini — intitulată „Femeia pe mare", scrisă de căpitanul Tatarinov. Prin urmare, el nu scrisese numai despre expediția lui Grill !

Am citit-o de două ori. Era o carte interesantă, mai ales dacă te gîndeai că a scris-o un ofițer de marină. Și cînd ? În 1910, pe vremea țarismului !

Autorul demonstra că femeia poate fi marinar și aducea exemple grăitoare din viața pescarilor de pe țărmurile mării de Azov ; aici, în caz de primejdie, femeile se purtau ca și bărbații, ba dovedeau chiar mai mult curaj. Căpitanul susținea că în ciuda largii răspîndiri de care se bucura superstiția că femeia aduce nenoroc pe vapor, „neadmiterea femeilor în profesiunea de mari-

nar" cauzează de fapt multe nenorocini marinarilor, deoarece aceştia sînt siliţi să trăiască multă vreme departe de familiile lor rămase pe uscat. În concluzie, căpitanul Tatarinov arăta că în viitor el vede pe bordul vaselor „femeie-mecanic, femeie-secund şi femeie-căpitan".

Citind această carte, mi-am amintit de însemnările căpitanului în legătură cu călătoria lui Nansen şi de raportul lui asupra expediţiei plecată spre Polul Nord, în anul 1911. Acum m-am gîndit pentru prima dată că el n-a fost numai un marinar îndrăzneţ, dar şi un om cu o minte deosebit de pătrunzătoare, cu vederi largi şi înaintate asupra vieţii.

Unii dintre autorii articolelor publicate prin ziare gîndeau însă altfel.

Astfel, în „Jurnalul Petersburg"-ului, de pildă, un ziarist oarecare se ridica împotriva expediţiei, pentru simplul motiv că consiliul de miniştri „a respins cererea căpitanului Tatarinov pentru alocarea fondurilor necesare." Vrednic de luare-aminte mi s-a părut şi tonul articolului: „Dat fiind că departamentele interesate atestează că justificarea practică a acestei călătorii nu este suficient de întemeiată şi ţinînd seama că numita expediţie a căpitanului Tatarinov poartă un caracter de nechibzuinţă, Consiliul de Miniştri admite că guvernul, prin reprezentantul Ministerului Marinei, trebuie să se pronunţe pentru respingerea acestui proiect".

Într-un alt ziar am găsit o fotografie interesantă: o corabie mare, frumoasă, care îmi amintea de caravela văzută în cartea „Un secol de descoperiri". Era „Sf. Maria". Era nespus de suplă şi de graţioasă, poate prea suplă şi prea graţioasă pentru a naviga de la Petersburg la Vladivostok, în lungul ţărmurilor Siberiei.

In numărul următor al aceluiaşi ziar am găsit o fotografie şi mai interesantă: echipajul corăbiei. Într-adevăr, era foarte greu să desluşeşti ceva în fotografia aceea; totuşi, felul cum erau aşezaţi oamenii, precum şi faptul că în mijlocul grupului se afla căpitanul, cu mîinile la piept, mi-a lăsat impresia că am în faţă o fotografie cunoscută. Unde am mai văzut-o oare? La Tatarinovi desigur, printre celelalte fotografii vechi pe care mi le-a arătat Katia. Am căutat să-mi amintesc cu precizie acest lucru: nu, nu la Tatarinovi am văzut această fotografie, ci la doctorul Ivan Ivanîci.

În 1923, după ce ieşisem din spital, îl vizitasem pe doctor, să-mi iau rămas bun de la el. Se pregătea să plece în Nord. La un moment dat, pe cînd se chinuia să închidă un geamantan,

această fotografie a căzut chiar la picioarele mele. Am ridicat-o de jos, m-am uitat cu atenţie la ea şi l-am întrebat pe doctor de ce nu se află şi el în mijlocul echipajului.

— Pentru că eu n-am navigat pe „Sf. Maria", mi-a răspuns Ivan Ivanîci şi apoi, luîndu-mi fotografia din mînă, a adăugat: Mi-a lăsat-o un om ca amintire...

Cine era omul acesta?

Deodată îmi trecu prin minte un gînd simplu şi în acelaşi timp extraordinar, un gînd pe care singur doctorul Ivan Ivanîci putea să-l confirme. M-am hotărît să-i scriu numaidecît. Trecuseră aproape şapte ani de cînd el plecase din Moscova, dar eu — nu ştiu de ce — eram încredinţat că trăieşte şi este sănătos, că spune şi acum pe de rost versuri din Kozma Prutkov şi că în timp ce vorbeşte ia în mînă un lucru aflat mai la îndemînă şi-l aruncă în sus, ca apoi să-l prindă ca un adevărat jongler.

Iată scrisoarea:

„STIMATE IVAN IVANOVICI,

Rîndurile acestea vi le trimite „bolnavul interesant", pe care l-aţi lecuit cîndva de „surdo-muţenie", aşa cum spuneaţi dumneavoastră. Vă mai aduceţi aminte de mine sau m-aţi uitat? Cînd aţi plecat în Nord, m-aţi rugat să vă ţin la curent cu viaţa şi starea sănătăţii mele. Şi iată acum, după şapte ani, mă învrednicesc, în sfîrşit, să vă scriu. Mă simt bine. Astăzi sînt elev pilot al Şcolii de zbor şi sper să zbor cîndva cu avionul spre dumneavoastră. Vă scriu, între altele, pentru a limpezi o chestiune. Cînd am fost la dumneavoastră, la Moscova, aţi avut în mînă o fotografie ce înfăţişa echipajul corăbiei „Sf. Maria". Căpitanul Tatarinov a plecat din Petersburg în mai 1912 şi a dispărut fără urmă în marea Kara, în toamna anului 1913. Vă amintiţi, poate: mi-aţi spus că această fotografie v-a lăsat-o un om ca amintire, dar, cine este omul acesta, nu mi-aţi spus. Pentru mine este foarte important să ştiu lucrul acesta. Desigur, sînteţi îndreptăţit să mă întrebaţi: „Şi de ce te interesează?" Vă voi răspunde pe scurt: mă interesează tot ce priveşte persoana căpitanului Tatarinov. Îi cunosc familia şi pentru mine are o deosebită importanţă să pot înfăţişa familiei un tablou exact al vieţii şi al morţii sale.

Voi fi foarte bucuros să primesc răspunsul dumneavoastră.

Vă salut, ALEXANDR GRIGORIEV

Muzeul aeronautic al Şcolii de zbor a Osoaviahim-ului,
Bulevardul Rochelle, 12."

Oare puteam să nădăjduiesc că-mi va răspunde? Poate că doctorul s-a întors de mult la Moscova. Poate că a plecat şi mai departe spre Nord. Ori, şi mai simplu, poate că a uitat de mine, iar cînd va citi scrisoarea mea, nu va pricepe nimic: ce fotografie? care Grigoriev?.

IV

PRIMESC RĂSPUNS

Trecu o lună, trecură două, trei luni. Acum terminasem cursurile teoretice şi ne mutasem definitiv pe aerodromul şcolii.

25 septembrie 1930! A fost „o zi mare'" pe aerodrom, de care ne amintim pînă astăzi sub acest nume. Ea începu ca o zi obişnuită: la şapte dimineaţa, noi elevii ne şi aflam lîngă „deşeurile noastre preţioase", cineva încercă în fel şi chip „să-l uimească" pe Mişa Golomb, care nu se mira niciodată de nimic; iar Vanea Gribkov mai întrebă încă o dată ce este „orizontul".

— Uite, mă! E colo unde cerul se contopeşte cu pămîntul. Înţelegi?

— Păi, cînd zbor, de ce nu se contopeşte?

Pînă la urmă, Vanea se lămuri, numai că, după el, „orizontul" se afla întotdeauna în acelaşi loc, anume pe malul golfului, dincolo de Putilov. In direcţia aceea de altfel zbura. Cum se desprindea de pămînt, îi şi „dădea bătaie spre orizont".

Şi a tot ţinut-o aşa pînă într-o bună zi, cînd s-a pomenit mutat în grupa mecanicilor.

La ora nouă sosi instructorul şi tot acum începură evenimentele: în primul rînd, instructorul veni însoţit de un bărbat impozant, îmbrăcat într-o salopetă şi cu nişte ochelari cu ramă de aur, care se dovedi că este secretarul Comitetului raional de partid. El se uită la avioane şi la corpurile de avioane vechi din apropiere, în care noi încropiserăm un fel de ateliere, şi apoi spuse instructorului:

— Uite ce e, dragul meu: înainte de toate, dumneata trebuie să organizezi aici o pază. Pe aerodrom hoinăresc tot felul de indivizi suspecţi şi asta nu-i bine...

— Care-s ăia? întrebă instructorul. Aha, ăştia? Păi, ei sînt elevii mei, piloţii mei.

În al doilea rînd, de îndată ce oaspetele plecă, instructorul începu să ne ocărască de mama focului, pe motiv că risipim

benzina. Fața i se făcuse aproape tot atît de roșie ca și părul. Asta nu se întîmpla pentru prima dată, și eram încredințați că după o vreme se va potoli.

Dar, nici pomeneală de așa ceva! Instructorul se ghemui pe vine și se apucă să vîre degetele în șănțulețele din jurul rezervorului de benzină. Șănțulețele erau pline cu apă, dar el o ținea morțiș că-i benzină.

— Da' de unde, e apă! îl contrazicea Golomb.

— Și eu spun că-i benzină!

— E apă!

— Benzină!

— Fie, benzină! încuviință Golomb, nemaiavînd încotro.

Instructorul cercetă alt șănțuleț, după care își mirosi degetele și se ridică în picioare. Cu un aer fioros își mirosi încă o dată degetele.

— Apă! mormăi el cu jumătate de glas. Noi ne tăvăleam pe jos de rîs.

În al treilea rînd... Numai că ce s-a petrecut în al treilea rînd trebuie să povestesc mai amănunțit.

În ziua aceea am zburat împreună cu el de cîteva ori și toată vremea m-a privit cu luare-aminte, fără să înjure măcar o dată, lucru ce nu se potrivea cîtuși de puțin cu obiceiul lui.

— Ei, acum ai să zbori singur!

Pesemne, păream emoționat, fiindcă el mă privi o clipă cu blîndețe și plin de grijă. După aceea controlă motorul și aparatele de bord și întări cureaua din prima despărțitură a carlingii, care avea să rămînă goală.

— ... Zbor normal în jurul aerodromului! Decolezi și iei înălțime! Mai jos de o sută cincizeci de metri nu cobori! Efectuezi tururi de pistă și aterizezi.

Stăpînit de un sentiment ciudat, de parcă un altul ar fi decolat, nu eu, am întors avionul spre start și am ridicat mîna. Starterul coborî stegulețul alb, în semn că pot decola. Am apăsat pe manșă, și avionul o porni în goană pe aerodrom...

Uitasem de mult ciuda aceea copilărească, încercată atunci cînd m-am ridicat în văzduh pentru prima oară și cînd am înțeles ce este zborul. Pe atunci eram convins că voi zbura întocmai ca o pasăre. Și cînd colo, ședeam pe un scaun, ca și cînd m-aș fi aflat pe pămînt. Ședeam pe un scaun, și totuși nu puteam să mă gîndesc nici la pămînt, nici la cer. Abia la al zecelea sau la al unsprezecelea zbor de unul singur am fost în stare să-mi dau seama că pămîntul seamănă, privit de sus, cu o hartă geografică, și că noi locuim o planetă desăvîrșit geometrică. Îmi

plăceau umbrele norilor presărate ici-colo pe fața pămîntului și am înțeles că universul este minunat de frumos...

Așadar, zburam de unul singur pentru prima dată. Locul instructorului era gol și totuși avionul zbura. Primul tur de pistă. Al doilea tur de pistă. Încercam sentimentul copleșitor al deplinei libertăți. Zburam singur. Al treilea tur de pistă. Trebuia să aterizez. Al patrulea tur. Atențiune! Am redus motorul. Pămîntul se apropia din ce în ce. Iată-l sub trenul de aterizare. Am rulat... Stop...

Mi se pare că n-a fost prea rău, fiindcă și morocănosul nostru instructor încuviință din cap, iar din spatele lui, Mișa Golomb ridică victorios în sus degetul cel mare.

— Bravo, Sanka! exclamă el, după ce ne-am așezat amîndoi pe o moviliță de pămînt și ne-am aprins țigările. Strașnic, pe cuvînt de onoare! Aha, ți-a venit o scrisoare! Am fost azi la Muzeu și portarul mi-a spus: „Nu vrei să dai scrisoarea asta lui Grigoriev?"

Și-mi întinse scrisoarea. Era de la doctorul Ivan Ivanovici.

„DRAGĂ SANEA,

Mă bucur mult că ești sănătos. Totuși, degeaba spui că eu te-am vindecat de „surdo-muțenie". O boală ca asta, frate, nici nu există: „Muțenie fără surzenie" — asta da! Te aștept să vii aici cu avionul tău, fiindcă altfel voi fi nevoit să umblu mereu în sănii trase de cîini. Acum, în privința fotografiei: fotografia de care vorbești mi-a dăruit-o secundul de pe „Sf. Maria", Ivan Dmitrievici Klimov. În 1914 a fost adus la Arhanghelsk cu picioarele degerate și a murit în spitalul orașului, de septicemie. De la el au rămas două caiete și niște scrisori — destul de multe, vreo douăzeci după părerea mea. Aceasta, desigur, e poșta adusă de el de pe corabie, deși e foarte posibil ca unele scrisori să le fi scris el pe drum — Klimov a fost găsit de expediția locotenentului Sedov. După moartea lui, direcția spitalului a expediat scrisorile, iar caietele au rămas la mine, dimpreună cu cîteva fotografii. Dacă tu cunoști familia și intenționezi să înfățișezi un tablou exact al vieții și al morții (evident, nu a familiei, ci a căpitanului), nu mai încape vorbă că aceste caiete te interesează. Sînt două caiete obișnuite, școlărești, scrise cu creionul și, din păcate, foarte nedeslușit, încît eu, deși am încercat de cîteva ori să le citesc, am fost nevoit să renunț pînă la urmă. Mi se pare că asta e tot ce știu. Toate aceste lucruri s-au petre-

cut spre sfîrşitul anului 1914, cînd războiul abia începuse şi expediţia căpitanului Tatarinov nu interesa pe nimeni. Eu păstrez şi astăzi caietele şi fotografiile. Vino — adică zboară încoace — şi le citeşte, dacă ai răbdare. Adresa mea: Zapolearie, strada Kirov, 24.

Scrie-mi, te rog, bolnavule interesant!

Doctorul tău,

I. PAVLOV

Ce mai face surioara ta? Mai coaceţi cartofi pe beţişoare?"

Era aşa cum credeam eu! Doctorul avea fotografia de la ofiţerul secund. Prin urmare îl văzuse cu ochii lui pe omul care îşi încheia scrisoarea cu cuvintele: „Cu deosebită stimă. I. Klimov, ofiţer secund de cursă lungă!" Acesta era omul care mă uimise în copilărie cu nişte cuvinte extraordinare: „latitudine", „goeleta", „Fram", precum şi cu politeţea deosebită a scrisorii: „... ţin să vă asigur..." sau: „Deoarece nădăjduiesc să vă pot revedea cît de curînd..." Acelaşi om din scrisorile căruia aflasem că expediţie nu este încăperea murdară de la subsolul poştei, ci o călătorie lungă, cu căpitani şi cu gheţari plutitori.

M-am hotărît ca, îndată ce termin şcoala, să plec în Nord şi să citesc caietele. Doctorul s-a văzut „nevoit să renunţe", dar de bună seamă că n-ar fi făcut lucrul acesta, dacă ar fi nădăjduit să găsească măcar un singur cuvînt care să dovedească dreptatea sa, dacă ar fi fost scuipat în faţă ca mine şi ar fi constatat, ca mine, că pînă şi Katia îl crede vinovat de moartea mamă-si...

Pesemne că începusem să vorbesc cu glas tare, fiindcă Mişa Golomb, care şedea alături de mine, pe moviliţa aceea de pămînt, mă privi într-un anumit fel, de parcă era gata să se mire.

— Mişa, — i-am spus eu, — după ce terminăm şcoala, haidem în Nord, vrei?

— Vreau! Da' de ce?

— Trebuie!

— Dacă trebuie, atunci mergem!

— Sigur?

— Sigur!

De altfel, eu mă hotărîsem de mult să fac lucrul acesta. În Nord însă aveam să ajung abia după trei ani.

V

TREI ANI

Tinerețea nu sfîrșește într-o zi anumită și nu poți însemna în calendar: „Astăzi s-a sfîrșit tinerețea mea." Tinerețea trece fără să prinzi de veste, pe nesimțite, încît nu ai răgaz să-ți iei rămas bun de la ea. Abia începi să fii tînăr și chipeș, cînd un pionier îți spune pe neașteptate în tramvai: „Unchiule!" Te uiți în oglinda întunecată a vagonului și gîndești cu mirare: „Mda, unchiule. A trecut tinerețea, dar cînd, în ce zi, la ce oră — nu știi!"

Așa a trecut și tinerețea mea. Dar ziua cînd mi-am dat seama că privesc cu totul altfel lucrurile care constituiau sensul năzuințelor mele în viață, ziua aceasta o țin foarte bine minte...

Din Leningrad am fost trimis la Balașov.

Abia terminasem școala de zbor și am început altă școală de zbor — de astă dată cu un instructor adevărat și pe un avion adevărat.

Nu-mi amintesc o altă perioadă din viața mea cînd să fi muncit cu atîta stăruință.

— Știi cum zbori? mi-a spus la Leningrad, comandantul școlii. Ca o ladă! Iar pentru Nord trebuie să ai școală înaltă!

Am învățat tainele zborurilor de noapte, cînd de îndată ce iei startul, începe întunericul și tot timpul pînă iei înălțime ți se pare că dibuiești pe un coridor întunecos. Jos, pe aerodrom, lucea viu T-ul, iar de jur împrejur, cîmpul negru părea presărat cu lumini roșiatice. Intersecțiile de cale ferată se vedeau de sus nespus de lămurit, cu totul altfel decît mi-apăreau ziua. Peste tot — întuneric! Pămîntul — nicăieri! Deodată, în depărtare se vedeau flăcări. După cîteva clipe îți dădeai seama că flăcările nu-s flăcări: acolo era orașul. Lumini, mii de lumini, de toate felurile și toate culorile! Un tablou de o măreție fantastică!

Am învățat, de asemenea, tainele zborurilor fără vizibilitate, cînd totul în jur este învăluit într-o ceață lăptoasă, încît ți se pare că zbori într-o altă eră, după cîteva milioane de ani. Parcă nu te mai afli într-un avion, ci conduci o mașină a vremii, care zboară înainte, necontenit înainte!

Acum mi-am dat seama că un aviator trebuie să cunoască preprietățile aerului, toate aplicațiile și toanele lui, tot așa cum un bun marinar le cunoaște pe acelea ale apei.

În acești ani, Arctica — regiune despre care pînă atunci se credea că se află foarte departe și că nimeni nu are nevoie de ea, fiind doar o întindere de ghețari — a devenit tuturor apropiată, iar primele mari zboruri efectuate într-acolo au atras atenția întregii țări.

Fiecare dintre noi cei tineri își avea idolul lui printre zburători. Ne prindeam în discuții nesfîrșite, în care ne întreceam să arătăm că A. zboară mai bine decît L., iar C., mai bine decît amîndoi. De curînd, aviatorul S. transportase în America, acoperit cu drapelul național, corpul neînsuflețit al colonelului Ben Elison, din aviația americană, mort la bordul avionului său. Manșa îi străpunsese pieptul! Zborul acesta ne-a uimit, ne-a înfierbîntat imaginația! Nu, asta era tot tinerețe!

Ziarele publicau zilnic articole despre expedițiile arctice, navale și aeriene. Le citeam cu emoție. Și doream cu putere să ajung în Nord.

Și iată, odată — în ziua aceea aveam unul dintre cele mai grele examene de zbor — cînd tocmai mă urcasem în carlingă, am văzut în mîna instructorului meu un ziar. Ochii mi-au căzut pe un titlu de-o șchioapă, care m-a făcut să-mi scot casca și ochelarii și să cobor din carlingă.

„Călduroase salutări și felicitări membrilor expediției, care a străbătut fără escală Oceanul Înghețat de Nord!“ stătea scris cu litere mari, în mijlocul primei pagini.

Fără să ascult ce-mi spune instructorul, care era uimit de purtarea mea, mi-am aruncat iarăși ochii pe ziar. Aș fi vrut s-o citesc dintr-o dată! „Marea, calea maritimă a Nordului este deschisă!“ glăsuia titlul unui alt articol. „Sibiriakov în strîmtoarea Behring!“ se intitula un altul. „Salutări învingătorilor!“ spunea un al treilea. Toate aceste articole dădeau amănunte despre performanța istorică a expediției „Sibiriakov“ care, pentru prima oară în istoria navigației, izbutise să parcurgă fără escală Calea maritimă a Nordului — aceeași cale pe care se avîntase căpitanul Tatarinov cu corabia „Sfînta Maria“.

— Ce-i cu dumneata? Ești bolnav?

— Nu, tovarășe instructor.

— Înălțime o mie două sute de metri. Două viraje adînci pe o parte, două pe cealaltă. Patru tururi de pistă.

— Am înțeles, tovarășe instructor!

Eram atît de emoționat, încît o clipă am vrut să-l rog să-mi amîne zborul...

Toată ziua m-am gîndit la Katia, la răposata Maria Vasilievna și la căpitanul Tatarinov, a cărui viață se împletise în

chip uimitor cu viaţa mea. Dar acum priveam lucrurile altfel decît înainte. Suferinţele mele de odinioară mi se înfăţişau în altă lumină, mult mai blîndă. Nu uitasem nimic, desigur! Nu uitasem nici ultima convorbire cu Maria Vasilievna, cînd fiecare cuvînt avea un înţeles tainic, fiind un rămas bun de la tinereţe şi de la viaţă. Nu uitasem nici cum am stat, a doua zi, cu bunicuţa pe coridor, la spital: uşa s-a deschis pe neaşteptate şi am văzut un trup omenesc acoperit cu ceva alb şi cu părul negru revărsat pe pernă, şi o mînă atîrnînd spre podea. Nu uitasem nici purtarea Katiei, care mi-a întors spatele la înmormîntarea Mariei Vasilievna, nici visurile mele că ne vom întîlni după cîţiva ani, iar eu îi voi arunca în faţă dovezi zdrobitoare ale dreptăţii mele. Nu uitasem nici clipa cînd Nikolai Antonîci a vrut să mă scuipe în faţă.

La un moment dat, toate acestea mi-aû apărut ca nişte întîmplări dintr-o piesă de teatru, unde eroul principal intră în scenă abia în ultimul act, după ce pînă atunci doar s-a vorbit de el! Într-adevăr, toţi vorbeau despre omul al cărui portret îl văzusem eu — portretul marinarului acela, cu fruntea lată, cu bărbia voluntară şi cu ochii adînc înfundaţi în orbite...

Da, el era eroul principal! Iar dacă, în desfăşurarea acestor întîmplări, tinereţea mea jucase un rol atît de însemnat, asta era din pricină că la optsprezece ani îţi trec prin minte cele mai îndrăzneţe gînduri! El fusese un mare navigator — fapt pe care cei din jur nu-l recunoşteau — iar povestea lui era deasupra oricărui interes personal sau de familie. Descoperirea căii maritime de nord — iată povestea lui. A străbate fără escală Oceanul Îngheţat — iată gîndul lui. Oamenii care rezolvaseră această problemă, aflată în faţa omenirii de patru sute de ani, iată prietenii lui. Cu ei putea să vorbească de la egal la egal.

Ce erau, în comparaţie cu toate acestea, iluziile, speranţele, dorinţele mele? Ce voiam eu? De ce m-am făcut aviator? De ce ţineam cu tot dinadinsul să ajung în Nord?

Şi iată, întocmai ca în piesa mea de teatru închipuită, toate şi-au găsit locul într-o clipă. Gînduri neaşteptat de simple despre viitorul şi rostul meu în viaţă îmi poposiseră în minte. O mulţime din lucrurile pe care le ştiam din viaţa aviatorilor polari îmi apăreau acum pe dos. Îmi închipuiam noaptea polară fără de sfîrşit, de dincolo de cercul polar şi care ţinea şase luni de zile în şir; îmi închipuiam săptămînile de istovitoare aşteptare pentru un timp prielnic de zbor; îmi închipuiam zboruri pe deasupra lanţurilor muntoase, acoperite cu zăpadă, cînd ochii caută cu încordare un loc nimerit pentru aterizarea forţată; îmi închipuiam

zboruri pe nişte viscole cumplite, cînd nu mai vezi nici măcar aripile avionului; îmi închipuiam chinul de a pune motorul în mişcare pe un ger de cincizeci de grade. Mi-am amintit cuvintele unui aviator polar: „Ce înseamnează să zbori în Nord? Să lupţi cu viscolul şi să dezgheţi mereu motorul!" Mi-am amintit unele povestiri ce înfăţişau îngrozitoarele viscole din Nord, care îngroapă omul în zăpadă la numai doi paşi de uşa cortului.

Dar, oare, membrii expediţiei „Sibiriakov" s-au speriat de aceste greutăţi şi primejdii, atunci cînd, cu toate pînzele întinse, au ieşit din marea Behring, unde spărgătorul de gheaţă pe care se aflau şi-a pierdut elicea?

Da, Petea avea dreptate! În viaţă trebuie să-ţi alegi profesia căreia eşti în stare să i te dăruieşti cu toată fiinţa ta. Nordul şi profesia de aviator polar mă atrăgeau, deoarece eu socoteam că această profesie cere răbdare, curaj şi dragoste pentru patria şi pentru munca ta.

Cine ştie, odată poate că voi fi şi eu amintit între oamenii cu care căpitanul Tatarinov putea să vorbească de la egal la egal.

Mi-am notat în minte ziua cînd mi-au venit aceste gînduri: 3 octombrie, 1932.

Cu o lună înainte de a termina şcoala de la Balaşov, am înaintat direcţiei o cerere, în care stăruiam să fiu trimis în Nord. Însă cererea nu mi s-a aprobat. Am rămas la şcoală ca instructor şi am petrecut acolo încă un an de zile. N-aş putea să spun că am fost un bun instructor. Bineînţeles, eram în stare să învăţ un om tainele pilotajului, totuşi nu simţeam nici cea mai mică dorinţă să înjur. Îmi înţelegeam elevii! Aşa, de pildă, îmi explicam foarte bine de ce atunci cînd coboară din avion, unul se grăbeşte să-şi aprindă o ţigară, iar altul ţine cu tot dinadinsul să pară vesel. În schimb nu aveam vocaţie de profesor şi mă plictiseam să explic altora, de mii de ori, lucruri pe care eu le ştiam de mult.

În august 1933 mi s-a acordat o permisie şi am plecat la Moscova. În foaia de drum se arăta că merg la N., prin Leningrad. Eram aşteptat de ai mei şi la Leningrad şi la N., dar eu m-am hotărît să trec prin Moscova, unde nu mă aştepta nimeni.

Aveam treburi la Moscova! În primul rînd trebuia să trec pe la Direcţia principală maritimă a căilor nordice, ca să vorbesc despre transferarea mea în Nord; în al doilea rînd doream să-i văd pe Valea Jukov şi pe Korabliov. În general, mi se părea că am o mulţime de treburi acolo, aşa că mi-a fost foarte uşor să mă conving că trebuie să mă opresc neapărat la Moscova...

Firește, nici prin gînd nu-mi trecea să-i telefonez Katiei! Asta cu atît mai mult, cu cît în toți acești trei ani nu primisem nimic de la ea, afară de salutările transmise prin Sanea. Între noi, totul se sfîrșise și era dat uitării de mult. Între noi totul se sfîrșise și era dat uitării de atîta vreme, încît m-am hotărît să-i telefonez totuși. Pentru orice eventualitate, mi-am pregătit prima frază — o frază amabilă și indiferentă, dar în clipa cînd am ridicat receptorul a început să-mi tremure mîna. Și m-am pomenit că cer legătura cu alt număr de telefon — numărul lui Korabliov.

Nu l-am găsit acasă : era plecat în concediu. O voce necunoscută de femeie mi-a spus că se va întoarce abia la începutul noului an școlar.

— Vă rog să-i transmiteți respectuoase salutări din partea unui fost elev, aviatorul Grigoriev.

Și am așezat receptorul în furcă. Aceasta se petrecea la hotel. Aici trebuia mai întîi să ceri legătura cu orașul, și abia apoi să spui numărul cu care doreai să vorbești. Priveam cu jind telefonul, dar nu mă încumetam să ridic receptorul. Ce-i voi spune? Dar nu se putea să vorbesc cu Katia ca și cu un străin...

M-am hotărît să-i telefonez lui Valea, la Parcul Zoologic.

Nici Valea nu era în Moscova : mi s-a comunicat în termeni foarte politicoși că asistentul Jukov este plecat în Nordul Îndepărtat și nu se știe dacă se întoarce mai înainte de șase luni.

— Cine întreabă ?

— Vă rog să-i transmiteți salutări din partea aviatorului Grigoriev.

Nu mai aveam cui să telefonez în toată Moscova. Nu-mi rămînea decît să sun pe cineva de la secretariatul Direcției civile a flotei aeriene, dar mie nu-mi ardea acum de secretari. Am ridicat receptorul.

— Orașul !

Orașul mi-a răspuns, și eu am rostit numărul cu care doream legătura.

Mi-a răspuns Nina Kapitonovna. I-am recunoscut vocea numaidecît : era la fel de blajină și de hotărîtă ca totdeauna.

— Pot vorbi cu Katia ?

— Cu Katia ? repetă mirată Nina Kapitonovna. Nu-i aici.

— Nu este acasă ?

— Nici acasă, nici în oraș. Cine întreabă ?

— Grigoriev, am răspuns eu. Nu-mi puteți da adresa ei ?

Nina Kapitonovna tăcu un timp. Se vede că nu m-a recunoscut. Parcă puțini Grigorievi erau pe lume!

— Katia e plecată la practică. Adresa ei este: orașul Troițk, Grupul geologic al Universității din Moscova.

Am mulțumit și am așezat receptorul în furcă.

Mi-era peste putință să mai rămîn la hotel, singur, în odaia aceea posomorîtă, și pînă la ora două, cînd urma să mă primească secretarul Direcției principale maritime a căilor nordice, mai era mult. Am ieșit în oraș și am rătăcit fără nici o țintă pe străzi.

Să nu te plimbi niciodată singur prin locurile unde te-ai plimbat cu fata iubită. Un scuar obișnuit din inima Moscovei ți se pare cel mai trist loc din lume. O stradă destul de liniștită și de murdară, cum erau atîtea în Moscova, poate să te indispună atît de mult, încît te simți deodată îmbătrînit și cu mai multă judecată.

Acum, după cîțiva ani, îmi scrutam singur și calm sufletul. Și vedeam totul cu alți ochi: și acea înflăcărare de prisos în chestiuni ce privesc tot ce e mai scump pe lume — inima omului, și neîncrederea mea față de mine, care îmi rămăsese poate, din copilărie, de pe vremea cînd eram mut și lumea mi se părea nespus de complicată. Aveam impresia că și astăzi stăruie în mine ceva din muțenia de odinioară. Așa, de pildă, în dragostea mea n-am știut să spun tot ce gîndesc și am trecut sub tăcere lucrurile mai importante. Aveam impresia că n-am avut noroc în dragoste, numai din pricină că ea, dragostea mea, a fost înconjurată din toate părțile de lucruri complicate și de lumea aceea complicată, în fața căreia încremeneam, stăpînit de o ciudată uimire, pe vremea cînd eram un biet copil mut.

Acum, totul se schimbase în sufletul meu — simțeam lămurit lucrul acesta! Nu mai eram băiețandrul înflăcărat, care căuta să-și dovedească dreptatea, fără să piardă măcar o clipă. Acum știam că mai mult decît orice am nevoie de liniște și de tărie.

Gîndeam la anii adolescenței și la iubirea mea de adolescent cu tristețe și compătimire pentru mine însumi. Acum, adolescența trecuse, iar iubirea era altfel și ea. În schimb, așa ca și odinioară, nădăjduiam totul de la viitor. Acum priveam înainte cu și mai multă nădejde decît în trecut.

N-am rămas prea mult la Moscova. La Direcția principală maritimă a căilor nordice și apoi la Direcția civilă a flotei aeriene am fost primit cu o deosebită amabilitate. Pînă ce școala de la Balașov nu va fi de acord și nu va încuviința plecarea mea, nici gînd de plecare în Nord — așa mi s-a spus.

Abia după un an și jumătate am reușit să obțin numirea mea în Nord, dar, și de astă dată, mulțumită unei întîmplări. La Le-

ningrad am cunoscut un vechi aviator polar, care dorea să se întoarcă la centru, întrucît la vîrsta lui nu mai putea să facă față condițiilor grele ale zborurilor polare. Am schimbat amîndoi: el a ocupat locul meu de la școală, iar eu am obținut numirea ca pilot secund pe una din îndepărtatele linii aeriene din Nord.

VI

LA DOCTOR, ÎN ZAPOLEARIE

Nu era prea greu să găsești casa, fiindcă de la un capăt la altul al străzii se întindea o singură casă. Celelalte existau doar în închipuirea constructorilor din Zapolearie.

Se întunecase cînd am ciocănit la ușa doctorului și tocmai atunci se luminară și ferestrele. O umbră trecu parcă îngîndurată pe după perdele. Cum nu venea nimeni să-mi deschidă, am intrat singur înăuntru, împingînd încetișor ușa grea. M-am pomenit într-un antreu curat și spațios.

— Stăpînii-s acasă?

Nici un răspuns. Într-un colț al încăperii era un ștergător și mi-am curățit pîslarii, căci afară zăpada îți ajungea pînă la genunchi.

— E cineva acasă?

Tăcere deplină. Un motănaș roșcat țîșni de sub cuier, mă privi speriat și fugi, făcîndu-se nevăzut numaidecît. După o clipă, în ușă apăru doctorul Ivan Ivanovici.

S-ar putea să pară neverosimil din punct de vedere medical, dar doctorul nu îmbătrînise cîtuși de puțin în acești ani, ba, dimpotrivă, întinerise. Era și acum omul acela înalt, vesel și bărbos, care ne învățase cîndva, pe mine și pe surioara mea, să coacem cartofi pe bețișoare.

— Pe mine mă cauți?

— Doctore, aș dori să vedeți un bolnav, vorbii eu cu repeziciune. Un caz interesant: muțenie fără surzenie! Omul aude tot, dar nu poate să zică nici „mamă".

Doctorul își ridică încet ochelarii pe frunte.

— Cum ați spus?

— Un caz interesant! repetai eu cu toată seriozitatea. Bolnavul nu poate să spună decît șase cuvinte: „găină", „șa", „ladă", „viscol", „beau", „Abram". Este bolnavul G. S-au scris și articole despre el.

Doctorul se apropie de mine cu aerul că e gata să-mi spună să scot limba sau să-mi examineze urechea, şi, cînd colo, rosti doar atît:

— Sanea!

Ne-am îmbrăţişat.

— Va să zică, tot ai zburat încoace!

— Da, am zburat.

— Ei, bravo! Aviator? Bravo! Bravo!

Mă cuprinse pe după umeri şi mă conduse în sufragerie. Aici, un băiat de vreo doisprezece ani, care semăna foarte mult cu doctorul, îmi întinse mîna şi spuse apăsînd pe „o“: — Volodea.

Sufrageria era mult mai luminoasă decît antreul. Doctorul se uită din nou la mine, măsurîndu-mă din cap pînă-n picioare. De astă dată mi se păru într-adevăr că abia se stăpîneşte ca să nu-mi examineze urechea.

— Ei, bravo! repetă el de vreo zece ori la rînd. Dar surioara? Pe unde-i? Zboară şi ea?

— Sora mea vă trimite multe sărutări. E pictoriţă, s-a măritat şi locuieşte la Leningrad.

— Gata, s-a şi măritat? Fetiţa aceea cu codiţe?

Am rîs: cînd era mică, Sanea avea coade.

— Oh, am îmbătrînit! oftă doctorul. Băieţaşul scund şi plăpînd de altă dată, care umbla cu nişte pantaloni lungi şi ponosiţi a venit să mă viziteze. Aviator! Iar fetiţa aceea cu codiţe e pictoriţă, s-a măritat şi locuieşte la Leningrad!

— Nu v-aţi schimbat de loc, Ivan Ivanîci, pe cuvînt de onoare! E ceva de-a dreptul uimitor. Găsesc chiar c-aţi întinerit!

Doctorul rîdea cu poftă. Îi făcea plăcere să audă asemenea lucruri şi din pricina asta, toată seara i-am repetat sau că a întinerit sau că nu s-a schimbat de loc.

Cînd veni soţia sa, eram la ceai. Ana Stepanovna era o femeie voinică, înaltă, care mi se părea un zeu nordic cu blana şi cu pîslarii ei. Şi-a scos blana, apoi şi-a schimbat pîslarii, dar tot mare a rămas; atît de mare încît doctorul, ca să nu mai vorbesc de mine, nu mai părea înalt pe lîngă ea. Faţa ei tînără de tot se potrivea de minune cu casa aceea curată de lemn, cu duşumeaua galbenă, acoperită cu preşuri ţărăneşti. În fiinţa ei era ceva vechi, rusesc, ca de altfel în întregul Zapolearie, deşi era vorba de un oraş nou, construit abia de cinci-şase ani. Mai tîrziu am aflat că Ana Stepanovna este pomoră [1] de origină.

---

[1] Populaţie băştinaşă de pe ţărmul Mării Albe şi al Oceanului Îngheţat de Nord. (n. t.)

Am vorbit despre Zapolearie şi aşa am aflat povestea acestui minunat oraş de lemn, cu trotuare şi străzi de lemn, dedesubtul cărora, în loc de pămînt, era un strat de rumeguş.

— După ce plouă, mergi pe stradă şi ţi se pare că mergi prin casă! spunea Ana Stepanovna. Peste tot e podit. Pînă şi şoseaua e din lemn!

Doctorul sosise la Zapolearie cu primul vapor şi oraşul se ridicase sub ochii lui.

— În 1928, pe aici stăpînea taigaua, — spuse el, — iar pe locul unde stăm noi acum şi bem ceai, se vînau iepuri.

— Azi, pe locul acesta e clădită o casă! rosti Ana Stepanovna. Era gata să se construiască şi o stradă, dar nu s-a mai făcut.

— Dar, de teatru ce spui, îţi place?

— E minunat.

— Anul trecut, a venit la noi Teatrul de Artă din Moscova, se amestecă în vorbă Volodea, înroşindu-se la faţă. I-am întîmpinat pe artişti cu flori. Au rămas miraţi văzînd că avem flori! Dar noi avem flori cîte vrei!

— Lui Volodea îi place teatrul, — mă înştiinţă Ana Stepanovna, — şi-i mai place şi...

— Mămico!

Doctorul rîdea.

— Mămico, vrei să vii puţin? vorbi Volodea ameninţător, şi ieşi din odaie.

Ana Stepanovna rîse şi plecă după el.

— Scrie poezii, îmi şopti doctorul. Nu, astăzi este foarte interesant să-ţi aduci aminte, urmă el. S-a muncit într-o cadenţă impresionantă. Cînd s-a construit prima fabrică de cherestea, în ziar, în loc de dată, se scria: mai sînt atîtea zile pînă la darea în exploatare a fabricii. Douăzeci de zile! Nouăsprezece zile! Şi, în sfîrşit — o singură zi! Dar primele avioane! Cum le-am întîmpinat! Dar tu? făcu doctorul, amintindu-şi de mine. Ce-ai făcut? Ce planuri ai?

— Să zbor.

— Unde?

— Încă nu ştiu! Am planuri mari, dar deocamdată transport blănuri şi piei la Krasnoiarsk.

— Şi ce planuri ai? E vorba cumva de vreun nou raid?

— Da... Ivan Ivanîci, am spus eu, după ce am mîncat tot ce era pe masă şi s-a destupat o sticlă de vin de merişoare, făcut în casă şi foarte gustos. Vă mai aduceţi aminte de scrisoarea pe care v-am trimis-o de la Leningrad?

— Da.
— Dumneavoastră mi-aţi scris nişte lucruri foarte interesante despre acel ofiţer secund. Înainte de orice, vreau să ştiu dacă mai păstraţi caietele?
— Da, le păstrez.
— Foarte bine! Şi acum, vă rog să mă ascultaţi. E o poveste destul de lungă, totuşi am să v-o spun pînă la capăt. Doar dumneavoastră m-aţi învăţat să vorbesc. Aşa că n-aveţi încotro, trebuie să mă ascultaţi.
Şi i-am povestit lui Ivan Ivanovici totul, începînd cu scrisorile pe care mătuşa Daşa mi le citea cu glas tare. Despre Katia am pomenit doar în treacăt şi numai atît cît trebuia ca să ştie de ea. Doctorul zîmbi, dar după o clipă redeveni serios.
— ...Era un om sleit de puteri, spuse Ivan Ivanîci, vorbind despre ofiţerul secund. De fapt, el n-a murit de septicemie, ci de oboseală. Cheltuise mult prea multă energie ca să lupte cu moartea, iar pentru viaţă nu i-a mai rămas nimic. Asta era impresia pe care ţi-o făcea.
— Dumneavoastră aţi vorbit cu el?
— Da.
— Despre ce-aţi vorbit?
— După cîte ţin minte, despre un oraş din Sud — răspunse doctorul — Suhumi ori Baku. Era o idee fixă la el. Pe atunci, abia începuse războiul şi toţi vorbeau despre război. El însă vorbea despre Suhumi — ce frumos şi ce cald e acolo! Desigur că s-a născut pe undeva, pe acolo.
— Ivan Ivanîci, unde sînt caietele? Le aveţi aici, acasă?
— Da.
— Vă rog să mi le arătaţi.
Mă gîndisem de atîtea ori la aceste caiete, încît pînă la urmă am ajuns să mi le închipui groase, cu coperte negre de muşama. În schimb, doctorul care ieşi din odaie se întoarse după cîteva clipe cu două caiete subţiri, care aduceau cu două repertoare, în care scoteam în şcoală cuvintele necunoscute. Am deschis unul la întîmplare şi m-am simţit tulburat:
„OFIŢERULUI SECUND I. DM. KLIMOV,
Întrucît sînt de acord cu dorinţa dumitale şi a restului echipajului, îţi propun dumitale şi oamenilor numiţi mai jos să părăsiţi corabia, cu scopul de a ajunge la un pămînt locuit...“
— Dar are un scris admirabil, doctore! Citesc fără nici o greutate!
— Ei, scrisul ăsta admirabil e scrisul meu, răspunse doctorul. Tu citeşti ceea ce am reuşit eu să descifrez. În unele locuri am

anexat cîte o foaie de hîrtie și am transcris textul. Cît despre scrisul din restul caietului — uite cum arată!

Și deschise caietul la prima pagină.

În viața mea văzusem multe scrisuri greu de descifrat. Valea Jukov, bunăoară, scria atît de încîlcit, încît profesorii au crezut multă vreme că rîde de ei. Însă asemenea hieroglife vedeam pentru prima oară. Literele erau ca niște adevărate cîrlige de pescuit, de mărimea unui vîrf de ac, aruncate la întîmplare pe toată pagina.

Primele pagini erau mînjite cu un fel de unsoare, iar creionul abia se deslușea pe hîrtia galbenă și străvezie. Pe celelalte — o harababură de cuvinte scrise doar pe jumătate, apoi schița unei hărți și apoi iarăși harababura aceea, în care nici măcar un grafolog n-ar fi putut să se descurce.

— Bine! am spus eu, închizînd caietul. Am să-l citesc.

Doctorul mă privi cu o vădită bucurie:

— Îți doresc succes din toată inima!

Am rămas acolo peste noapte. Cît timp stătusem noi de vorbă, afară se întunecase și începuse să viscolească, iar în Zapolearie nu se obișnuia să ieși din casă pe viscol. Ana Stepanovna îmi pregăti să dorm pe un pat de campanie, în camera lui Volodea. Înainte de a mă culca, m-am uitat îndelung la el: dormea pe o parte, cuminte, cu mîinile sub obraz. În somn mi se părea cu adevărat doctorul în miniatură. Numai barba îi lipsea. Cînd m-am așezat să-mi scot pîslarii, patul începu să scîrțîie, iar Volodea deschise pentru o clipă ochii lui mari și albaștri, bolborosi ceva și adormi din nou.

VII

CITESC JURNALUL

N-aș putea să spun că sînt un om lipsit de răbdare, dar cred că numai cineva înzestrat cu o răbdare fără de margini ar fi fost în stare să descifreze caietele acelea. Însemnările, fără îndoială, erau scrise în timpul popasurilor, la lumina feștilei cu grăsime de focă, pe un ger de patruzeci și cinci de grade, de o mînă înghețată și vlăguită. Unele pagini erau brăzdate de cîte o linie lungă și nesigură — pesemne că mîna celui care scria luneca pe hîrtie, sleită de puteri.

Totuși trebuia să citesc aceste caiete cu orice preț!

Şi mă apucam iarăşi de munca chinuitoare a descifrării lor. Noapte de noapte şi în fiece zi liberă, cînd nu zburam, mă aşezam la masă, cu lupa în mînă. Atunci începea cazna încordată a transformării literelor ca nişte cîrlige de pescuit în cuvinte. Erau aşternute acolo cuvinte de desperare, cuvinte de nădejde...

Un timp am citit acele însemnări de-a dreptul, fără nici o metodă, dar curînd, luminat de o idee înţeleaptă, am făcut altfel: citeam întîi fiecare cuvînt în parte şi abia după aceea întreaga pagină.

Tot răsfoind jurnalul, am băgat de seamă că unele pagini sînt scrise mult mai desluşit, bunăoară pagina cu ordinul copiat de doctor. Am extras din aceste pagini toate literele, de la „a" la „z", alcătuind un alfabet al secundului şi, în plus, am început să transcriu, imitîndu-i caracterele scrisului. Aşa, munca descifrării însemnărilor mergea mult mai repede.

Adeseori, cunoscînd scrisul, mulţumită alfabetului, era destul să ghicesc una sau două litere, ca restul cuvîntului să apară de la sine.

Astfel, muncind cu încordare zile întregi, am ajuns să descifrez jurnalul secundului.

JURNALUL OFIŢERULUI SECUND DE CURSĂ LUNGĂ I. DM. KLIMOV

Miercuri, 27 mai. Am plecat tîrziu şi în 6 ore am parcurs 4 verste. Astăzi e zi de sărbătoare pentru noi: cred că ne-am îndepărtat de vas cu vreo sută de verste. Desigur, nu-i prea mult pentru o lună întreagă de marş, dar drumul a fost peste aşteptările noastre de greu. Am sărbătorit evenimentul în mod solemn: am fiert supă de afine uscate, pe care am îndulcit-o cu două borcane de lapte conservat.

Vineri, 29 mai. Dacă ajungem cumva la ţărm, atunci oamenii aceştia, pe care nici nu vreau să-i numesc aici, să ţină minte ziua de 29 mai — ziua salvării lor de la moarte — şi să o sărbătorească toată viaţa. Deşi noi am scăpat, arma noastră cu două ţevi şi mama noastră, bucătăria, au pierit, s-au scufundat în apă. Din pricina asta, ieri am fost nevoiţi să mîncăm carne crudă şi să bem apă rece, amestecată cu lapte. Eh, numai de mi-ar ajuta dumnezeu să ajung cu bine la ţărm cu aceşti gură-cască!

Duminică, 31 mai. Iată documentul, în baza căruia a trebuit să iau conducerea acestei părţi din echipaj, care e cu mine:

„OFIȚERULUI SECUND I. DM. KLIMOV,

Întrucît sînt de acord cu dorința dumitale și a restului echipajului, îți propun dumitale și oamenilor numiți mai jos să părăsiți corabia, cu scopul de a ajunge la un pămînt locuit. Veți pleca astăzi, 10 aprilie. Veți străbate gheața pe jos, trăgînd săniile cu bărci și provizii socotite pentru două luni. Părăsind corabia, veți merge spre sud, pînă veți zări pămînt. Odată ajunși, procedați potrivit împrejurărilor. E de preferat să căutați a ajunge la canalul Britanici, aflat între insulele Frantz-Iosif și să urmați calea aceasta — întrucît e mai bine cunoscută — pînă la capul Flora, unde presupun că sînt construcții și se pot găsi provizii. Dacă timpul și împrejurările vă îngăduie, vă îndreptați apoi spre Spitzberg. Spitzbergul vă va pune în față o grea problemă : se poate să găsiți acolo oameni de așezările cărora noi nu știam nimic, dar eu sper totuși să-i găsiți pe partea sudică a țărmului. În caz contrar, veți căuta să întîlniți un vapor comercial. Dumneata vei fi însoțit, potrivit dorinței lor, de treisprezece oameni din echipaj.

Căpitanul corăbiei „Sfînta Maria",

IVAN TATARINOV.

10 aprilie 1914
În Oceanul Înghețat de Nord".

Numai dumnezeu știe ce greu mi-a fost să plec și să-l las singur, într-o situație grea, aproape desperată.

Marți, 2 iunie. Înainte de a părăsi bordul, mecanicul Kornev ne-a făcut patru perechi de ochelari, dar n-aș putea să spun că-și ating scopul. Sticlele ochelarilor sînt tăiate din niște sticle de gin. La primele sănii trag fericiții, „cei care văd", iar „orbii" pășesc cu ochii închiși în urma lor și privesc drumul numai din cînd în cînd, printre gene. Lumina e chinuitoare, de nesuferit, ochii te dor. Iată tabloul înaintării noastre, pe care n-am să-l uit niciodată : mergem cu pas măsurat, egal, ținîndu-ne cu o mînă de marginea săniei și încordîndu-ne în același timp în hamul petrecut peste piept. Ținem ochii strîns închiși. În mîna dreaptă, fiecare are un baston de schi, care se înfige înainte, e împins încet spre dreapta și rămîne domol în urmă, într-o cadență mecanică. Ce monoton și ce răsunător zgomot face zăpada sub vîrful ascuțit al bastoanelor ! Asculți fără voie și ți se pare că auzi lămurit : „Departe, de-par-te"... Mergem în neștire, mecanic, încordîndu-ne în hamul săniilor ce ne apasă pieptul... Astăzi mi s-a năzărit că mă plimb pe cheiul unui port, într-o zi

călduroasă de vară, în umbra unor clădiri înalte. Clădirile erau depozite de fructe exotice, cu ușile larg deschise, și aroma fructelor proaspete sau uscate umplea văzduhul. Amețitor miros! Portocale, piersici, mere uscate, cuișoare! Negustori persani udau trotuarul cu asfaltul muiat de arsiță și eu le auzeam vorba domoală și guturală. Dumnezeule, ce îmbietoare aromă, ce răcoare plăcută! M-am împiedicat în baston și m-am dezmeticit. M-am apucat cu mîna de marginea saniei și m-am oprit în loc, uimit: împrejur era zăpadă, zăpadă, numai zăpadă. Soarele ne orbește și ochii ne dor îngrozitor, ca și pînă azi.

Joi, 4 iunie. Astăzi, mergînd în urma lui Dunaev, am observat că scuipă sînge. M-am uitat la gingiile lui: are scorbut. În ultimele zile se plîngea de picioare.

Vineri, 5 iunie. Nu-mi iese din minte Ivan Lvovici, așa cum era în clipa plecării noastre de pe corabie: ne-a însoțit puțin și la despărțire ne-a spus cîteva cuvinte de rămas bun. Apoi a tăcut deodată, strîngînd din dinți și uitîndu-se în jur, cu un zîmbet neputincios. A fost bolnav, abia atunci se sculase din pat. Doamne, dumnezeule, plecarea noastră e o greșeală cumplită! Însă, de întors, nu putem să ne întoarcem.

Sîmbătă, 6 iunie. Acum trei zile, Morev tot nu-mi dădea pace, spunînd într-una că din vîrful muntelui de gheață spre sud, pînă departe, e o întindere foarte netedă de gheață. „Cu ochii mei am văzut-o, domnule secund! E netedă ca-n palmă.“ Azi dimineață nu l-am găsit în cort. A plecat fără schiuri. Urmele pîslarilor lui abia se vedeau pe stratul subțire de zăpadă. L-am căutat toată ziua, am strigat, am fluierat, am tras focuri de armă. Ne-ar fi răspuns, fiindcă avea cu el o pușcă încărcată și încă vreo douăsprezece cartușe. N-am auzit însă nimic.

Duminică, 7 iunie. Pe vîrful muntelui de gheață am înălțat din sănii, schiuri și bastoane un catarg înalt de cinci stînjeni, cu două fanioane la capătul de sus. Dacă Morev trăiește, va vedea semnalul nostru.

Marți, 9 iunie. Din nou la drum. Acum am rămas treisprezece oameni — cifra fatală! Cînd, cînd oare vom ajunge să călcăm pe pămînt? Poate să fie chiar un pămînt gol și neprimitor, numai să stea pe loc, să scăpăm de primejdia de a fi purtați mereu spre Nord!

Miercuri, 10 iunie. Astăzi, spre seară, mi s-a năzărit iarăşi că văd un oraş din Sud, cu cafenele de noapte pe chei şi cu oameni care poartă pălării albe de panama. Să fie Suhumi? Iarăşi m-a copleşit aroma aceea îmbietoare de fructe şi am încercat iarăşi gînduri amare: „Ce mi-a venit să mă aventurez în aceste ape îngheţate, cînd e atît de bine să navighezi în Sud! Ce cald e acolo! Poţi să umbli numai în cămaşă, ba chiar şi desculţ. Poţi să mănînci portocale, struguri şi mere cît pofteşti. Ciudat, mie fructele nu mi-au plăcut niciodată prea mult! Ciocolata şi pesmeţii de secară pe care-i ronţăiam la popasurile noastre de amiază sînt de altfel tot atît de gustoşi! Numai că primim prea puţin: abia cîte un pătrăţel din pachetul de ciocolată. O, ce bine e să ai în faţă o farfurie plină cu pesmeţi de secară şi un pachet întreg de ciocolată în mînă şi să mănînci atîta cît pofteşti! Cîte verste mai avem de făcut pînă la această posibilitate? Cîte ceasuri, cîte zile, cîte săptămîni!

Joi, 11 iunie. Drumul este îngrozitor! O zăpadă adîncă, şi sub ea apă. Ochiuri de apă ne închid mereu calea. Astăzi, abia dacă am mers trei verste. Toată ziua a fost ceaţă şi o lumină mată care ne istoveşte ochii. Acum, cînd scriu, văd hîrtia ca printr-o sită şi lacrimi calde îmi lunecă pe obraji. Mîine e „Sfînta Treime"! Ce bine o să fie mîine, „acolo", undeva în Sud, şi ce rău e aici, la 82 grade latitudine, pe gheţarii plutitori, presăraţi la tot pasul cu ochiuri de apă şi cu munţi de gheaţă. Gheaţa se deplasează mereu, sub ochii noştri. Un ochi de apă se închide şi altul se deschide, de parcă nişte uriaşi ar juca şah pe o tablă imensă.

Duminică, 14 iunie. Am făcut o descoperire despre care n-am pomenit nimic tovarăşilor mei: deriva gheţarilor ne îndepărtează de pămînt. Astăzi am atins latitudinea ţării lui Frantz-Iosif. Continuăm să plutim spre sud, dar nu zărim nimic care să indice existenţa unei insule. Da, deriva gheţarilor ne îndepărtează de pămînt. Îmi dau seama de asta şi după cronometrul meu — deşi nu-i bun de nimic — şi după vînturile care bîntuie, şi după direcţia derivei.

Luni, 15 iunie. L-am lăsat bolnav, într-o situaţie desperată, pe care numai el a putut s-o ascundă. Asta mă face să nu mai cred în salvarea noastră.

Marţi, 16 iunie. Am acum doi oameni bolnavi de scorbut. S-a îmbolnăvit şi Solkin. Gingiile lui sînt umflate şi sîngerează. Tot

tratamentul meu constă în faptul că-i trimit pe amîndoi cu schiurile în recunoaştere, iar peste noapte le dau cîte o pilulă de chinină. E poate un tratament crud, dar cred că este singurul eficace — bineînţeles, atîta vreme cît omul nu şi-a pierdut nădejdea. Cea mai grea formă de scorbut am văzut-o la Ivan Lvovici, care a dus boala aproape jumătate de an şi numai printr-o voinţă supraomenească s-a făcut sănătos. Mai bine zis nu şi-a putut îngădui să moară! Şi această voinţă, această minte cuprinzătoare şi cu idei înaintate, această neobişnuită şi nesecată vigoare sufletească, sînt condamnate în mod inevitabil la pieire.

Joi, 18 iunie. Latitudine 81 grade. Astăzi mă mir din nou de repeziciunea cu care înaintează deriva spre sud.

Vineri, 19 iunie. Către ora patru, de pe locul popasului nostru am văzut „ceva" spre E-S-E: doi norişori trandafirii, chiar deasupra orizontului. Pînă nu i-a acoperit ceaţa, nu şi-au schimbat forma. Mi se pare că niciodată nu ne-a înconjurat atîta apă ca acum. O mulţime de ereţi şi de pescăruşi zboară prin aer. Ah, pescăruşii aceştia! adesecori, noaptea nici nu ne lasă să dormim. Sînt într-o continuă forfotă şi se ceartă între ei în jurul măruntaielor vreunei foci moarte şi aruncate pe gheaţă. Păsările acestea îşi bat joc de noi, ca nişte spirite rele: parcă rîd în hohote, parcă chiuie, parcă fluieră, ba îmi vine să cred că şi înjură. Multă vreme am să-mi aduc aminte de „strigătele" pescăruşului alb ca zăpada, de aceste nopţi nedormite, petrecute în cort, şi de soarele care nu apune şi străbate prin pînza cortului.

Sîmbătă, 20 iunie. Intr-o săptămînă am derivat cu gheaţa spre sud, un grad întreg.

Luni, 22 iunie. Seara, ca de obicei, m-am urcat pe un gheţar înalt, să privesc orizontul. De astă dată am văzut spre E. ceva care m-a făcut să mă aşez de emoţie, să-mi şterg grăbit binoclul şi să mă frec la ochi. O dungă luminoasă ce aduce cu o trăsătură îngrijită de penel pe un fond albastru. La început am crezut că e luna; dar nu puteam să-mi explic de ce, pe măsură ce partea stîngă a acestei lune se întuneca, partea dreaptă devenea mai accentuată. Peste noapte am ieşit de vreo cinci ori să mă uit cu binoclul şi de fiecare dată am văzut luna în acelaşi loc. Nimeni dintre tovarăşii mei n-a observat ceva, şi asta mă miră. Abia m-am stăpînit să nu alerg în cort şi să nu strig: „Cum staţi ca nişte momîi şi dormiţi? Nu vedeţi că ne apropiem de pămînt?" Nu pot să-mi dau seama ce m-a reţinut, dar nu le-am spus nimic.

Poate că și acum aveam halucinații! Odată doar mi s-a năzărit că sînt undeva într-un oraș din Sud, pe timp de vară, și că mă plimb pe chei, în umbra unor clădiri înalte.

Cu această frază sfîrșea primul caiet. Al doilea caiet începea cu o însemnare datată 11 iulie.

Sîmbătă, 11 iulie. ...Am ucis o focă și am umplut două străchini cu sînge. Cu sîngele acesta de focă și cu niște creți am făcut o supă minunată. De obicei, cînd facem ceai sau supă nu glumim. De dimineață am mîncat o găleată cu supă și am băut o găleată cu ceai; la amiază am mîncat o găleată cu supă și am băut o găleată cu ceai, iar la cină, după ce am mîncat peste patru sute grame de carne fiecare, am așteptat cu nerăbdare să fiarbă și găleata cu ceai. Aveam o găleată mare, de forma unui con cu vîrful retezat. Totuși nu ne-am fi dat în lături să pregătim și o găleată cu supă, dar ne era rușine: trebuie să „facem economie"! Nu aveam o foame de lup, așa cum se zice, ci o foame de nepotolit, bolnăvicioasă, chinuitoare.

Acum sîntem pe o insulă; sub noi nu mai avem gheața de care n-am scăpat doi ani de zile, ci pămînt și mușchi. Toate bune! Numai un gînd nu-mi dă pace, ca și mai înainte: de ce n-a venit și căpitanul cu noi? N-a vrut să-și lase corabia, fiindcă nu putea să se întoarcă „cu mîinile goale"! „Au să-mi scoată ochii, dacă mă-ntorc cu mîinile goale." Și apoi, gîndul acela nechibzuit și copilăros al lui: „Dacă împrejurări desperate mă constrîng să părăsesc corabia, am să mă îndrept spre pămîntul pe care l-am descoperit." Am impresia că în ultima vreme îl persecuta gîndul la pămîntul acesta. Noi l-am zărit în aprilie, 1913.

Luni, 13 iulie. Spre E-N-E, pînă la orizont, nu vezi nici un ghețar pe mare. Ehei, chipeșa noastră „Sfînta Maria", iată unde ar fi trebuit să nimerești! Aici ai fi navigat în voie, chiar și fără mașini!

Marți, 14 iulie. Astăzi, Sotkin și Korolkov au descoperit spre extremitatea insulei ceva extraordinar. Au văzut în apropierea țărmului o mică ridicătură de pietre, a cărei formă regulată i-a uimit pe amîndoi. Cînd s-au apropiat, au găsit o sticlă de bere englezească, cu dopul înșurubat. S-au apucat numaidecît să dărîme ridicătura aceea și au găsit sub pietre o cutie de fier ca un borcan. Înăuntru au dat peste un steag englezesc, foarte bine păstrat, sub care era o sticlă la fel ca prima. Pe sticlă era lipită o bucată de hîrtie cu cîteva nume, iar în ea — un bilet scris în

limba engleză. L-am descifrat cu greu şi cu sforţări unite, împreună cu Nils: expediţia polară engleză, de sub conducerea lui Jackson, plecată în august 1897 de la capul Flora, trecuse pe la capul Mary Harmsworth, unde lăsase steagul şi biletul acesta. Biletul sfîrşea cu ştirea că pe corabia „Windword" totul e bine.

Este o explicaţie neaşteptată pentru toate temerile mele! Noi ne aflăm la capul Mary Harmsworth, deci la sud-vest de Pămîntul lui Alexandru. Ne-am propus ca mîine să trecem pe ţărmul sudic al insulei şi să pornim spre capul Flora, ca să ajungem la moşia acestui englez vestit, Jackson.

Miercuri, 15 iulie. Am părăsit locul popasului, dar nu ştim ce-i mai bine să facem: să urmăm drumul pe gheţar, trăgînd săniile cu provizii, sau să ne împărţim în două grupuri. Un grup ar străbate gheaţa pe schiuri, iar celălalt, format din cinci oameni, ar înainta cu bărcile în lungul gheţarului. Noi am ales această ultimă cale.

Joi, 16 iulie. De dimineaţă, Maxim cu Nils s-au apucat să aducă bărcile mai aproape de locul de popas. Barca lui Nils a fost purtată foarte departe de curentul apei, încît a fost nevoie să plece doi dintre noi ca s-o oprească. Eu urmăream totul prin binoclu: Nils ridicase vîslele şi se uita neputincios spre barca ce-i venea în ajutor. Se vede că Nils e foarte bolnav, altfel nu-mi pot explica purtarea lui. In genere, a devenit tare ciudat: merge cu pas sigur şi se ţine departe de ceilalţi tot timpul. Astăzi, pentru cină am fiert doi ereţi şi un eider. [1]

Vineri, 17 iulie. E o vreme îngrozitoare. Prelungim popasul pe capul Grant, aşteptînd grupul celor ce urmează drumul pe ţărm. Peste noapte s-a înseninat. In faţa noastră, foarte aproape, chiar spre E-N-E., în spatele unui perete masiv de gheaţă, zăresc o insulă stîncoasă. Să fie insula Nordbrook pe care se află Capul Flora? Prin urmare se apropie ziua cînd se va vedea dacă am avut dreptate căutînd să ajungem la Capul Flora. Dar în douăzeci de ani se pot petrece multe. Poate că acolo n-a mai rămas nici o urmă din construcţiile lui Jackson. Ce era să facem? Un mare înconjur? Însă nenorociţii mei tovarăşi de drum, bolnavi şi zdrenţuiţi, îmbîcsiţi de untură de peşte şi plini de păduchi, vor putea să reziste?

---

[1] Pasăre care trăieşte în regiunile Oceanului Ingheţat de Nord (n. t.)

Sîmbătă, 18 iulie. Mîine, dacă timpul este prielnic, pornim mai departe. Nu mai pot să aştept ! Nils abia îşi mai tîrăşte picioarele, iar Korolkov nu se poate lăuda că e într-o stare mai bună. Dunaev se plînge şi el de picioare, dar nu arată apatia şi slăbiciunea ce mă sperie la Nils şi la Korolkov. De ce întîrzie tovarăşii noştri ? Nu ştiu, dar ca să mai rămînem pe loc înseamnă moarte sigură.

Luni, 20 iulie. Insula Belle. De îndată ce am coborît din bărci, ne-am convins cu toţii că Nils nu mai poate să meargă ; cădea mereu din picioare, dar căuta să se ţină după noi, mergînd pe brînci. Am întocmit un adăpost ce aducea a cort şi l-am silit să stea acolo liniştit, acoperindu-l cu singura plapumă pe care o mai aveam. El tot încerca să se tîrască undeva, însă pînă la urmă s-a liniştit. Nils e danez, dar în cei doi ani petrecuţi pe „Sf. Maria“ a învăţat bine ruseşte. Totuşi, de ieri a uitat cu desăvîrşire vorba rusească. Mai mult decît orice mă uimesc ochii lui lipsiţi de expresie şi plini de groază — ochii omului care şi-a pierdut minţile. Am fiert bulion şi i-am dat să bea o jumătate de ceaşcă. El a băut-o şi apoi a adormit. Păcat de Nils ! Era un bun marinar, harnic şi inteligent. În urmă s-au culcat cu toţii, iar eu am luat puşca şi m-am dus să privesc de pe stînci Capul Flora.

Marţi, 21 iulie. Peste noapte, Nils a murit. A murit fără măcar să mişte plapuma de pe el. Chinurile morţii nu i-au schimonosit faţa. După două ore am aşezat pe o sanie trupul acestui tovarăş, căruia moartea i-a adus liniştea, ca să-l îngropăm. Pămîntul era foarte îngheţat şi nu i-am săpat o groapă adîncă. Nimeni n-a plîns deasupra acestui mormînt stingher, de la capătul lumii. Moartea lui Nils nu ne miră cîtuşi de puţin. Ni se pare ceva foarte firesc. Desigur, aici nu-i vorba de nesimţire, nici de lipsă de inimă : este îndobitocirea în faţa morţii care ne pîndeşte pe toţi. Acum ne uităm parcă cu ochi răi la celălalt „candidat“, la Dunaev, întrebîndu-ne : „Oare va rezista pînă la capăt sau ne va părăsi ?“ Unul dintre noi i-a strigat chiar cu răutate : „Ascultă, ce stai ca o găină plouată ! Vrei să-i ţii de urît lui Nils ? Hai, caută vîsla, mişcă-te !“ Şi, în timp ce Dunaev pleca supus după vîslă, îi mai strigă din urmă : „Vezi să nu te împiedici !“ Asta nu era o răutate faţă de Dunaev : vîsla nu mai avea acum nici o importanţă. Era furie împotriva bolii care ne răpea tovarăşul, era chemare îndîrjită la luptă împotriva morţii. „Împiedicarea“ — simptomul caracteristic al bolii — face să ţi se înmoaie picioarele, pe care le simţi ca paralizate. Limba începe să nu te mai asculte.

Bolnavul vorbește cu greutate și, văzînd că nu-i în stare să rostească un cuvînt sau altul, parcă se intimidează și amuțește.

Miercuri, 22 iulie. La ora trei am plecat mai departe, spre Capul Flora. Din nou m-am gîndit la Ivan Lvovici. Acum sînt convins că de cînd am descoperit pămîntul acela, și-a cam pierdut mințile. În ultima vreme se învinovățea mereu că n-a trimis cîțiva oameni să-l exploreze. De altfel, despre asta a amintit și cînd ne-am luat rămas bun, la plecarea noastră de pe corabie. Niciodată n-am să uit fața lui palidă și inteligentă și privirea-i pierdută spre zare ! Ce mai avea el comun cu idolul de odinioară al echipajului, cu omul acela rumen și plin de viață, cu povestitorul de istorioare hazlii, care se apuca de orice lucru greu spunînd o glumă ? Nimeni nu s-a clintit cînd el a tăcut. Ivan Lvovici stătea cu ochii închiși, de parcă și-ar fi adunat gîndurile, ca să ne spună un cuvînt de adio. Dar, în loc de cuvinte, am auzit un geamăt surd și i-am zărit în colțul pleoapelor strălucirea unei lacrimi. La început a vorbit în fraze sacadate, apoi din ce în ce mai liniștit. „Ni-i greu să ne despărțim de voi, tovarășii noștri de care ne leagă doi ani de luptă și de muncă. Dar nu trebuie să uităm că, dacă n-am atins scopul principal al expediției, totuși n-am făcut puțin. Expedițiile organizate de ruși au înscris pagini de seamă în istoria Nordului, cu care Rusia se poate mîndri. Pe umerii noștri apasă o mare răspundere, fiindcă noi trebuie să dovedim că sîntem vrednici urmași ai exploratorilor ruși. Dacă vom pieri, cu noi nu trebuie să piară și descoperirea noastră. Tovarășii noștri au datoria să anunțe că prin strădania expediției noastre s-a alipit Rusiei o mare întindere de pămînt, botezată de noi „Pămîntul Mariei". Aici, Ivan Lvovici tăcu un timp, apoi ne-a îmbrățișat pe fiecare și ne-a spus : „Aș vrea să nu vă spun „adio", ci „la revedere".

Joi, 30 iulie. Acum am rămas numai opt oameni : patru în bărci și patru undeva, pe Pămîntul lui Alexandru.

Sîmbătă, 1 august. Iată ce s-a întîmplat astăzi : ne aflam la două mile de Capul Flora, cînd deodată a început să bată un vînt puternic dinspre N-E., care se întărea din ce în ce ; după o jumătate de oră sufla năpraznic, stîrnind valuri mari. Din cauza ceții, fără să ne dăm seama, am pierdut din vedere cealaltă barcă, cu Dunaev și Korolkov. Era cu neputință să lupți cu vîntul și cu valurile. Am acostat lîngă un aisberg mai mare, pe partea adăpostită și ne-am cățărat pe el, trăgînd barca după noi. Ajungînd pe culme am ridicat în sus catargul, la capătul căruia legasem un

steag, cu nădejdea că Dunaev o să-l vadă și va urma pilda noastră. Era frig și, cum ne simțeam obosiți, ne-am vîrît în sacii noștri de blană și ne-am culcat unul la picioarele celuilalt. Picioarele lui Maxim erau la spatele meu, aciuate în blana mea, iar picioarele mele aciuate în blana lui. Am adormit așa ghemuiți și am dormit netulburați vreo șapte-opt ceasuri. În schimb, deșteptarea a fost îngrozitoare. Ne-a trezit o troznitură de nedescris și am simțit că ne prăvălim în apă. În clipa următoare, „sacul de dormit" era plin de apă. Ne scufundam. Făceam sforțări desperate ca să ne eliberăm din sacul trădător și ne ajutam împingîndu-ne unul pe altul. Eram în situația pisicilor aruncate în apă ca să se înece. Nu pot să spun cît timp ne-am zbătut așa, dar mie unuia mi s-a părut o veșnicie! Odată, cu gîndul că voi pieri și că trebuie să mă salvez, îmi treceau prin minte o mulțime din întîmplările călătoriei noastre: moartea lui Morev, moartea lui Nils și a celor patru oameni care urmau drumul spre țărm. Acum venise rîndul nostru și nimeni, niciodată, n-avea să știe nimic de moartea noastră. Deodată, picioarele mele au întîlnit picioarele lui Maxim și, împingîndu-ne cu putere, am ieșit din sac. După o clipă stăteam uzi pînă la piele, pe „talpa" ascunsă sub apă a aisbergului și aruncam pe ghețar tot ce plutea în jurul nostru: cizme, căciuli, mănuși. Blănurile erau atît de grele, încît noi doi abia le puteam ridica. Plapuma n-am putut s-o prindem — s-a dus la fund. Ce să facem? Zadarnic îmi frămîntam mintea. Fără plapumă vom îngheța. Ca un răspuns la această întrebare, din vîrful aisbergului căzu deodată pe apă barca noastră! Pesemne că a împins-o vîntul ori că s-a rupt gheața sub ea, așa cum s-a întîmplat și în cazul nostru. Acum știam ce avem de făcut! Ne-am stors ciorapii și hainele și, după ce le-am îmbrăcat, am aruncat în barcă tot ce ne mai rămăsese. Apoi la vîsle! Doamne, cu cîtă înverșunare am vîslit! Cred că numai asta ne-a salvat! După vreo șase ore ne apropiam de Capul Flora..."

Printre primele însemnări ale secundului, scrise la puțin timp după părăsirea corăbiei, am găsit o hartă foarte interesantă. Era o hartă veche și la început am crezut că seamănă cu harta anexată la cartea despre călătoria lui Nansen pe „Fram". Ceva însă m-a uimit: aceasta era harta derivei corăbiei „Sfînta Maria", din octombrie 1912 pînă în aprilie 1914. Semnele derivei treceau pe locul numit „Pămîntul lui Petermann". Cine nu știe astăzi că acest pămînt nu există? Dar cine știe că acest adevăr l-a stabilit pentru prima oară căpitanul Tatarinov cu corabia „Sfînta Maria"?

Ce a făcut, totuşi, căpitanul Tatarinov, dacă numele său nu-i pomenit în nici o carte de geografie măcar? El a descoperit Pămîntul Nordic, a dovedit că „Pămîntul lui Petermann" nu există şi a modificat harta Arcticei. Şi, cu toate acestea, el socotea că expediţia nu şi-a atins scopul. Dar e ceva şi mai important. Recitind pentru a cincea, a şasea şi a şaptea oară jurnalul, după copia mea (deci fără să mă mai chinui cu descifratul cuvintelor), atenţia mi-a fost atrasă de însemnările ce arătau atitudinea căpitanului faţă de această descoperire.

„În ultima vreme se învinovăţea mereu că n-a trimis cîţiva oameni să-l exploreze", adică Pămîntul Nordic.

„...Dacă vom pieri, cu noi nu trebuie să piară şi descoperirea noastră. Tovarăşii noştri au datoria să anunţe că prin strădania expediţiei noastre s-a alipit Rusiei o mare întindere de pămînt, botezată de noi „Pămîntul Mariei".

„Dacă împrejurări desperate mă constrîng să părăsesc corabia, am să mă îndrept spre pămîntul pe care l-am descoperit".

Iar secundul spunea despre gîndul acesta că e „copilăros" şi „nechibzuit".

Copilăros şi nechibzuit! Mi-am adus aminte că în ultima scrisoare a căpitanului, scrisoare pe care mi-o citise mătuşa Daşa, erau şi aceste două cuvinte: „Vrînd, nevrînd a trebuit să renunţ la intenţia noastră iniţială, de a ajunge la Vladivostok navigînd în lungul malurilor Siberiei. Dar nu-i rău fără bine! Alt gînd mă preocupă acum. Nădăjduiesc să nu ţi se pară şi ţie „copilăros" şi „nechibzuit", aşa cum îl socotesc unii dintre tovarăşii mei de drum!"

Pagina se sfîrşea cu aceste cuvinte. Fila următoare a scrisorii lipsea, aşa că nu puteam şti care a fost gîndul căpitanului Tatarinov: desigur a vrut să părăsească corabia şi să se îndrepte spre acest pămînt. Expediţia — ţelul vieţii lui — nu-şi atinsese scopul, şi el nu se putea întoarce acasă „cu mîinile goale". Căpitanul voia să ajungă pe acest pămînt descoperit de el şi eu mi-am dat lămurit seama că dacă urmele expediţiei trebuie căutate undeva, atunci ele trebuie căutate numai pe acest pămînt.

Oare se putea ca numai eu singur să-mi dau seama de lucrul acesta? Să-mi dau seama lămurit de toate acestea, numai pentru că am cunoscut-o pe femeia al cărui nume a fost dăruit acestui pămînt? Pentru că am fost martor la moartea ei? Pentru că voiam cu orice preţ să găsesc urmele expediţiei şi să-i dovedesc astfel Katiei că mi-e dragă şi că nu voi înceta niciodată s-o iubesc?

Noaptea, tîrziu — era în martie 1935 — am izbutit să descifrez şi am transcris ultima pagină a jurnalului.

Clădirea impunătoare a Comitetului executiv regional, unde locuiam, era de mult cufundată în somn. Numai la fereastra mea se vedea lumină, și lumina desprindea din întuneric copacii firavi, acoperiți de zăpada de pe stradă. Mă durea puțin capul și ochii de asemenea. M-am îmbrăcat și am ieșit să mă plimb.

Afară era liniște și ger. Sub cerul spuzit de stele, noaptea nu era prea întunecoasă. Spre apus, Aurora Boreală abia se zărea. Pe neașteptate mi-am simțit iarăși sufletul cuprins de simțămintele acelea de neuitat, trăite pe aerodromul de la Balașov.

Niște lumini se aprinseră brusc în jurul meu și am văzut lîngă mine oamenii pe care abia îi văzusem pe scena acelor întîmplări. Oare așa s-au petrecut lucrurile ? Cu o clipă mai înainte se părea că nu poți să spui dacă ei sînt într-adevăr niște ființe vii sau numai niște plăsmuiri ale închipuirii, care pălesc și dispar în lumina clară a lucidității. Dar iată, aceste lumini s-au aprins și nimic nu dispare. Dimpotrivă, îi văd pe toți în jurul meu, în chip neobișnuit de limpede, îi văd trăind, cu toate fricile și bolile lor, cu desperările, cu năzăririle și nădejdile lor. Cînd au părăsit bordul, corabia se afla la o sută șaptezeci de kilometri de țărm, iar ei au străbătut aproape două mii de kilometri prin pustiul înghețat, numai pentru că au fost purtați de curentul apei pe lîngă pămînt. Căpitanul lipsea dintre ei, însă jurnalul acela de îngrozitoare suferințe era plin de el, de cuvintele lui, de dragoste și de grijă pentru viața lui ! Cuvintele de rămas bun ale căpitanului erau scrise mai apăsat și alcătuiau pasajul cel mai citeț din întreg jurnalul : „Dar, în loc de cuvinte, am auzit un geamăt surd și i-am zărit în colțul pleoapelor strălucirea unei lacrimi..."

Oare voi ști vreodată întîmplările prin care a trecut omul acesta, care parcă m-a însărcinat să povestesc istoria vieții și a morții lui ? Oare a părăsit corabia, ca să exploreze pămîntul descoperit de el, sau a pierit de foame, împreună cu restul echipajului, și corabia a plutit ani de-a rîndul printre ghețari, pe lîngă țărmurile Iamaliei, pe calea lui Nansen, spre Groenlanda, ducînd pe bord doar niște morți ? Oare corabia a fost cumva strivită de ghețari, într-o noapte cu furtună și ger, cînd nu se văd nici stelele, nici luna, nici Aurora Boreală, oare catartele și verigele vintrelelor s-au prăbușit pe punte cu zgomot asurzitor, nimicind totul în cale și omorînd oamenii, oare trupul corăbiei a început să troznească întocmai ca în spasmele morții și, după două ore, vifornița a acoperit pentru vecie locul nenorocirii ?

Oare oamenii de pe „Sf. Maria", care ar putea să povestească despre soarta corăbiei și a căpitanului lor, trăiesc și astăzi pe undeva, pe vreo insulă pustie de la Pol ? Așa, bunăoară, într-o re-

giune nelocuită a Spitzbergului, șase marinari ruși au supraviețuit cîțiva ani, vînînd urși și foce, hrănindu-se cu carnea lor, îmbrăcîndu-se și așternînd pieile lor prin coliba înălțată din blocuri de gheață.

Dar nu, așa ceva era cu neputință! Se împlineau douăzeci de ani de cînd căpitanul împărtășise tovarășilor săi gîndul acela „copilăros și nechibzuit" de a părăsi corabia și a se îndrepta spre „Pămîntul Mariei"! Oare a pornit într-acolo? Și oare a ajuns pe acest pămînt?

VIII

FAMILIA DOCTORULUI

Toată iarna am citit jurnalul secundului. Intre timp, viața mea la Zapolearie își urma cursul ei obișnuit: transportam la Krasnoiarsk utilaj pentru fabricile de cherestea. Pînă la urmă, în zilele de vară am ajuns să străbat această distanță cu avionul în numai opt ore și jumătate. Am transportat grupuri de cercetători la Norilsk, am dus profesori, doctori și activiști de partid în regiunile depărtate ale nenților. Am zburat la Dickson împreună cu faimosul aviator M., și am făcut adeseori zboruri de recunoaștere în regiunea afluenților rîului Ienisei, Kureik și Nijni-Tungusk.

Cînd mă întorceam la Zapolearie, primul meu drum era acasă la doctorul Ivan Ivanîci, bineînțeles după ce mai întîi treceam pe la baie și pe la frizer.

Mă legasem mult de doctor și de familia lui și mi se părea că și ei mă iubeau. Din cale afară de caraghios era faptul că doctorul se purta cu mine ca și cum aș fi fost opera lui. Închidea un ochi și mă privea cu un aer neîncrezător, de parcă s-ar fi îndoit că sînt băiețașul negricios și plăpînd de odinioară, care purta niște pantaloni largi și îngîna anevoie: „găină", „șa", „ladă".

Firește, doctorul nu mi se mai părea așa misterios ca pe vremea cînd eram țînc și stăteam la țară. Totuși, nici acum nu puteai spune ce va face după o clipă. Așa, de pildă, în timp ce vorbeai cu el, putea să arunce pe neașteptate spre tine scaunul pe care stătea, iar tu trebuia neapărat să-l prinzi și să i-l arunci înapoi. Gimnastica aceasta continua cîteva minute, după care doctorul se așeza liniștit pe scaun, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, și își relua vorba. Doctorului îi plăcea să le citească nenților, printre care avea prieteni buni, din Kozma Prutkov.

Nenţii îl vizitau adeseori. Smoliţi, cu părul negru şi cu faţa lată, purtînd şube de reni, împodobite cu şiraguri cusute de mărgele, ei stăteau de vorbă cu doctorul, în timp ce renii suri şi cu ochii trişti, aşteptau înhămaţi la săniile înalte, în faţa casei.

Ivan Ivanîci le cunoştea bine graiul, iar nenţii veneau să-i ceară întotdeauna sfatul, uneori în chestiuni de mare importanţă. Ei nu prea înţelegeau noile stări de lucruri din regimul socialist şi nu prea aveau încredere într-un oarecare preşedinte Vaska, deşi acesta trecea în sfatul Tundrei drept omul cel mai priceput în problemele colhoznice. Astfel, într-una din zile veniră la doctor să-l întrebe cum ar trebui să procedeze cu un bandit : să-l ucidă ei singuri sau să-l predea autorităţilor ? Altădată au venit să-i lămurească dacă primusul, această maşină mititică, poate fi de vreun folos în gospodărie.

Doctorul le demonstra îndelung că orice bandit trebuie predat autorităţilor şi că primusul este de mare folos într-o gospodărie, iar nenţii ascultau în tăcere, cu o seriozitate copilărească. De altfel, şi mie mi s-a întîmplat să le ţin nenţilor un adevărat discurs despre primus. Dar despre asta voi povesti mai tîrziu.

Oricum, nenţii aveau o prietenie statornică faţă de doctor. Ivan Ivanîci mi-a povestit că totul a început din clipa cînd a organizat la Habarovo, un cătun locuit de nenţi, un punct sanitar contra viermilor intestinali. A fost un adevărat triumf al medicinei ! Doctorul fusese numit „spaima viermilor", şi faima lui se răspîndise în întreaga tundră...

În casa doctorului trăiau o mulţime de animale : în primul rînd, motanul Filka, apoi o broască ţestoasă, un arici, precum şi o bufniţă, care stătea toată vremea sub masă. De fiecare dată cînd se aşezau la masă, bufniţa scotea un fel de strigăt : „ai, ai, ai !" Toate aceste animale erau ale lui Volodea. Băiatul mai avea doi cîini — pe Buska şi Togu — pe care-i învăţa să tragă la ham. Nenţii îi dăruiseră nişte hamuri minunate, împodobite cu mici plăcuţe din os de mamut. Volodea nu se lăuda că scrie poezii, şi asta îmi plăcea. Era taina lui ! Toată iarna l-am auzit doar o singură dată recitîndu-şi versurile. În primele clipe le mormăia, neştiind că mă aflu în odaia vecină şi-l ascult, dar după aceea a început să le spună cu glas tare şi plin de patos :

„Evenok Ciolkar dinspre şcoală în goană s-arată
Cu luna zîmbind în ochişorii înguşti.
Face semne zorit, din sanie sare îndată
Şi umple casa de larma-i voiasă de puşti."

Și iar a început să mormăie.

I-am povestit lui Volodea despre căpitanul Tatarinov și i-am explicat însemnătatea pe care o are jurnalul secundului Klimov în istoria expediției. Acum, de fiecare dată cînd veneam la doctor cu o nouă pagină descifrată din jurnal, în odaie apărea numaidecît și Volodea. Asculta ce vorbim, și pe fața lui se citea atîta emoție, încît doctorul mă privea cu înțeles și-l îmbrățișa plin de dragoste. Desigur că Volodea n-a dedicat numai o singură poezie expediției, așa că viața căpitanului Tatarinov n-a fost povestită numai în proză.

Doctorul se interesa în mod deosebit de boala descrisă de secund, boală care se manifesta la început prin înțepenirea picioarelor și a maxilarelor, precum și de moartea rapidă și nemotivată a bolnavilor. Volodea își aminti că de o boală asemănătoare a murit și Evans, tovarășul de călătorie al căpitanului Scott.

— Scott scrie că boala asta dobora chiar și oamenii cei mai puternici, spuse băiatul înroșindu-se la față. El credea că e ceva de natură psihică.

Presupunerea mea că vasul ar putea să stea și astăzi imobilizat de ghețari, pe undeva lîngă vreo insulă pustie, cu tot echipajul mort la bord, îl uimi pe Volodea. El vru să mă întrebe ceva, dar tăcu ; doar a deschis gura, copilărește, iar pielea feței, a frunții și chiar pielea de pe gît i se făcu ca de gîscă, atît era de emoționat...

Persoana cea mai însemnată din casă era, se înțelege, Ana Stepanovna. Toți ascultau de ea, pînă și bufnița care altfel nu voia să știe de nimeni și care-l mustra pe doctor, repetînd la nesfîrșit : „Ai, ai, ai !" Nu degeaba spuneau nenții doctorului : „Oi, strașnic cînd așa mare nevast este !" Ana Stepanovna le inspira respect. Dar, de părerea ei nu se ținea seama numai în casă, ci și în întreg orașul.

Era dintr-o vestită familie de marinari : tatăl, unchii și frații ei, navigau cu toții, erau căpitani pe diferite vase. Cîteodată, în timpul Karei — așa se numea la Zapolearie lunile august și septembrie, cînd spărgătoarele noastre de gheață trec prin Marea Kara vase sovietice și străine — acești frați și unchi apăreau în casa doctorului, la fel de înalți și la fel de voinici ca și Ana Stepanovna, mustăcioși, cu fața mare și nasul proeminent.

Odată, vorbind despre povestea căpitanului Tatarinov, Ana Stepanovna atinse o latură neașteptată :

— Femei nenorocite ! spuse ea, deși noi nu pomenisem nimic despre femei. Așteaptă un an, doi... Bărbatul poate că le-a pierit de mult fără de urmă, dar ele tot îl așteaptă ! Speră mereu : poate se întoarce ! Cîte nopți nedormite ! Dar copiii ? Ce să le spună

copiilor? Pînă la urmă el cuprinde desperarea, şi-şi doresc moartea! Nu, nici să nu încercaţi să mă contraziceţi, rosti cu hotărîre Ana Stepanovna. Am văzut cu ochii mei aceste lucruri. Dacă un astfel de om se reîntoarce, este un erou, fără îndoială! Dar şi soţia lui este o eroină!

IX

NOI NE-AM ÎNTÎLNIT, MI SE PARE...

Volodea veni să mă ia pe la şapte dimineaţa. Îl auzeam prin somn cum ceartă cîinii înaintaşi de la sanie — pe Buşka şi Togu. Ne înţelesesem în ajun să vizităm sovhozul animalelor, şi el mi-a propus pe neaşteptate să mergem cu sania.

— Cîinii nu ştiu să întoarcă, numai atît, — spunea el cu seriozitate, — altfel merg foarte bine. La cotituri am să mă dau jos şi am să întorc singur sania.

I-am spus că poate ar fi totuşi mai bine să mergem cu schiurile, dar Volodea s-a simţit jignit pentru cîinii lui, aşa că am fost nevoit să consimt.

— Întreab-o şi pe mama! spuse el supărat. Pe drum drept merg admirabil.

După ce ne-am aşezat în sanie, Volodea chiui ca un adevărat nenţ: „hai" ! şi cîinii porniră. Oho, cum mai şfichiuia zăpada măruntă! Te orbea şi-ţi tăia respiraţia! La un moment dat, sania noastră fu aruncată pe un morman de zăpadă şi eu m-am agăţat în grabă de Volodea. El însă s-a întors şi m-a privit cu un aer mirat, încît i-am dat drumul numaidecît. Nişte cureluşe întinse foarte slab, după părerea mea, mă săltau fără încetare în sus. Mi-am zis în gînd că n-ar fi rău dacă am goni ceva mai încet. Nici vorbă! Nici vorbă de aşa ceva! Cu băţul ridicat ameninţător în aer, Volodea striga la cîini şi cîinii fugeau din ce în ce mai iute. Fireşte că puteam foarte uşor să-i cer să-şi mai potolească zmeii, dar acesta era mijlocul cel mai sigur de a pierde pentru totdeauna stima lui Volodea. Poate că totuşi i-aş fi spus pînă la urmă, fiindcă prea ţopăia pe troiene afurisita de sanie! În clipa cînd eram hotărît s-o fac, Volodea se întoarse spre mine, cu faţa îmbujorată şi plină de o nemăsurată fericire, cu căciula dată ştrengăreşte pe ceafă, încît m-am lungit supus cu burta pe sanie.

Stop! Cîinii încremeniră deodată pe loc, încît mă mir cum de n-am fost zvîrlit de pe sanie. Nu era nimic deosebit! Trebuia

să cotim spre Protok şi Volodea oprise cîinii, ca să schimbe direcţia.

Nu pot să-mi aduc aminte de cîte ori mi-am jurat atunci că n-am să mai merg cu o sanie trasă de cîini. Pesemne că am făcut-o de fiecare dată cînd a trebuit să cotim pe drumul ce ducea la insula unde se afla sovhozul. În schimb, Volodea era entuziasmat.

— Straşnic, nu ?

Eu încuviinţam că într-adevăr e „straşnic".

Iată, în sfîrşit, şi insula Protok ! Am dat peste nişte tufişuri, sania a lunecat de pe mal pe gheaţă şi am pornit-o mai departe. Acum eram pe deplin încredinţat că la drum drept cîinii lui Volodea merg admirabil ! Telegarii noştri erau gata în fiecare clipă să facă sania ţăndări, lovind-o de cîte un bloc colţuros de gheaţă, iar Volodea mai-mai să răguşească de atîtea strigăte şi dăcuieli ! Noroc că malul opus era foarte abrupt şi a silit cîinii, cum e şi firesc, să-şi mai domolească avîntul.

După ce am trecut de Protok, cîinii îşi iuţiră din nou goana. Deodată începură să latre... Ce să fie ? De dincolo de brazi se auzi, ca un răspuns, un lătrat ce răsuna în sute de feluri, prelung şi sălbatic, la început surd, apoi din ce în ce mai desluşit, mai aproape. Lătratul acesta făcea să ţi se strîngă inima fără să vrei.

— Volodea, de unde-au apărut aici atîţia cîini ?

— Nu-s cîini, sînt vulpi !

— Păi dacă-s vulpi, atunci de ce latră ?

— Sînt vulpi cu chip de cîine, strigă Volodea, întorcîndu-se spre mine. De asta latră !

Se înţelege că mai văzusem în viaţă vulpi argintii. Volodea îmi spusese însă că acest sovhov se ocupă în mod special cu creşterea vulpilor negre-argintii, care nu există nicăieri altundeva în lume. În genere se socoteşte că o blană de vulpe argintie, a cărei coadă are vîrful alb, este frumoasă, dar aici în sovhoz se căuta să se obţină vulpi fără nici un fir alb în coadă.

Începură să mă intereseze spusele lui Volodea, şi pe drept cuvînt ! După un sfert de oră, cînd am ajuns la poarta sovhozului şi paznicul, cu o puşcă în spinare, ne-a spus că accesul vizitatorilor nu-i îngăduit în ziua aceea, am fost foarte amărît.

— Dar, pentru ce este permis ?

— Pentru muncă ştiinţifică ! ne-a răspuns paznicul cu importanţă.

Era cît pe ce să spun că şi noi am venit acolo cu acest scop, însă m-am uitat la timp la Volodea şi am tăcut.

— Putem vorbi cu directorul ?

— Directorul e plecat.

— Şi cine-i ţine locul ?

— Şeful de lucrări ! răspunse paznicul, cu un aer care te făcea să crezi că el însuşi este şeful de lucrări.

— Aha ! Tocmai cu el avem treabă !

L-am lăsat pe Volodea să mă aştepte la poartă şi am intrat să-l caut pe şeful de lucrări.

Pesemne că în sovhoz nu era lume prea multă, fiindcă numai o cărare îngustă, acoperită şi ea de zăpadă, străbătea curtea largă, pînă la clădirea pe care mi-o arătase paznicul. Clădirea aducea cu laboratorul murdar, cu ziduri verzi, din Parcul Zoologic din Moscova, unde Valea Jukov ne arătase cîndva rozătoarele lui, cu singura deosebire că acesta era ceva mai mare. Impresia aceasta era atît de puternică, încît mi s-a părut că regăsesc pînă şi mirosul acela nesuferit de şoareci. Mi-am scuturat pîslarii de zăpadă, apoi am deschis uşa. M-am pomenit într-o încăpere scundă şi spaţioasă, care dădea într-o altă încăpere şi mai mare decît prima. Acolo, la o masă, şedea un om, care mi s-a părut că este chiar Valka — deşi la început, din pricină că veneam de afară, unde sclipirea zăpezii îţi lua ochii, nu i-am putut desluşi faţa prea bine. In plus, de cum m-a văzut, omul acesta s-a ridicat de la masă, aşa că acum stătea cu spatele spre fereastră. Mi s-a părut că mă priveşte întocmai ca Valka, cu aceeaşi expresie bună şi puţin aiurită, că are ca şi el un puf negru pe obraji — numai puţin mai des şi mai negru — şi mă aşteptam să mă întrebe cu glasul lui Valka : „Ce doriţi ?“

— Valea, — spusei eu, — tu eşti. Tu, Valka ?

— Cum ? întrebă nedumerit omul acela, aplecînd capul ca şi Valea.

— Valka, nătărăule ! am strigat eu, simţind că inima e gata să-mi sară din piept. Ce, nu mă recunoşti ?

Zîmbind la fel de nedumerit, el îmi întinse mîna.

— Cum să nu ! făcu apoi cu glas străin. Parcă ne-am mai întîlnit noi.

— Da ! Parcă ne-am mai întîlnit !

L-am apucat de mînă şi l-am tras la fereastră.

— Haide, uită-te la mine ! Nătîngule !

El mă cercetă cu privirea şi rîse nedumerit.

— La naiba ! Nu mă recunoşti, într-adevăr ? am exclamat eu mirat. Cum asta ? Oare m-am înşelat ?

El începuse deodată să clipească, nedumerirea îi dispăru de pe faţă şi redeveni într-o clipă Valka — acelaşi Valka de odinioară, adevăratul Valka, pe care nu-l mai puteai confunda cu ni-

meni de pe lume! Pesemne că atunci mi-am recăpătat şi eu înfăţişarea de altădată, fiindcă el, în sfîrşit, mă recunoscu.

— Sanea! strigă Valka, deodată, cu răsuflarea tăiată. Tu eşti? Ne-am sărutat şi am pornit amîndoi, îmbrăţişaţi, spre uşă. In prag m-a mai sărutat o dată.

— Va să zică, tu eşti? Să te ia dracu! Ce voinic te-ai făcut! Cînd ai venit?

— N-am venit, locuiesc aici.

— Cum adică?

— Foarte simplu. Sînt aici de o jumătate de an.

— Cum aşa, frate? tot mormăia Valea. Ei, da, eu vin foarte rar în oraş, altfel te-aş fi întîlnit. Auzi, o jumătate de an! Zău, eşti venit de o jumătate de an?

Mă conduse într-o altă încăpere. Odaia aceasta mi se păru în totul asemănătoare cu aceea din care abia ieşisem, numai că aici era un pat şi o puşcă atîrnată pe perete. Cea dintîi era cameră de lucru, iar aceasta dormitorul. Undeva, în apropiere, exista şi un laborator. Nu era prea greu de ghicit, fiindcă se simţea un miros greu în toată casa. Mi-a venit să rîd — aşa de mult se potrivea cu Valea, cu privirea lui distrată, cu puful ce-i înnegrea obrazul şi cu chica lui netunsă, mirosul acesta de animal. Valea aducea întotdeauna cu el un miros greu.

Stătea singur cuc în trei camere mari şi o bucătărie. Era şef de lucrări şi, potrivit regulamentului, i se cuvenea această locuinţă mare, cu care el nu ştia ce să facă.

Mi-am amintit că Volodea mă aştepta la poartă, iar Valea trimise pe ajutorul său să-l cheme. Ajutorul lui Valea era un bărbat impunător şi bărbos, cu un nas uriaş şi fioros, cu vreo treizeci de ani mai în vîrstă decît el. Apărură amîndoi după vreo jumătate de oră, discutînd prieteneşte, şi se vedea că a făcut o impresie foarte bună asupra micului meu prieten. Volodea ne spuse că Pavel Petrovici — aşa se numea ajutorul lui Valka — i-a făgăduit să-i arate bucătăria vulpilor.

— Ba chiar o să gustăm din mîncarea vulpilor! rîse Pavel Petrovici.

— Ce mîncare au astăzi?

— Roşii şi griş cu lapte.

— Arată-i dumneata „jungla", îl rugă Valea pe Pavel Petrovici.

Volodea se înroşi la faţă şi parcă îşi ţinu chiar şi răsuflarea la auzul acestui cuvînt. Cred şi eu! Junglă!

— Pavel Petrovici, nu s-ar putea să mergem întîi să vedem „jungla"? întrebă Volodea în şoaptă.

— Nu, întîi la bucătărie, că pierdem dejunul!

Ei plecară împreună, iar eu am rămas cu Valka, care se apucă să mă ospăteze. Îmi oferi un pahar de ceai și-mi aduse din bucătărie o bucată de plăcintă.

— Uite ce plăcintă mîncăm noi aici! Nu-i rea, nu-i așa?

Plăcinta mirosea și ea a nu știu ce dihanie. Am gustat din ea și am exclamat ca moș Petea, bucătarul nostru de la școală:

— Ptiu! Otravă!

Valea rîdea fericit.

— ...Pe unde-or fi acum? Unde-i Tania Veliciko? Grișa Faber? Dar Ivan Pavlîci? Ce-i cu el?

— Ivan Pavlîci e bine, mi-a spus Valea. L-am vizitat de curînd. Știi, a întrebat de tine.

— Și?

— I-am spus că habar n-am pe unde ești.

— Bine, dar cred că tu știai. Cine ți-a telefonat la Moscova? Nu ți-au comunicat?

— Ba da... Mi s-a spus că m-a căutat la telefon un aviator și pe atunci eu nu știam că ești aviator.

— Minți, asta e! Spune-mi cum ai ajuns aici?

— Păi să vezi... Am făcut o descoperire interesantă, zise Valea. Am descoperit care cresc mai repede.

— Cine să crească?

— Vulpile.

Eu am pufnit în rîs.

— Iar e vorba că sîngele se schimbă o dată cu vîrsta?

— Cum?

— Vipera își schimbă sîngele o dată cu vîrsta! am repetat eu triumfător. Asta-i tot o descoperire de-a ta. Drace, de-ai ști cît mă bucur că te văd!

Și, într-adevăr, mă bucuram din toată inima de revederea noastră. Fusesem prieteni buni întotdeauna. Nici unul dintre noi însă nu știam cîtă bucurie poate ascunde o revedere neașteptată după cîțiva ani, cînd undeva, departe de Moscova, viața de altădată ți se pare ceva uitat aproape cu desăvîrșire.

Am început să vorbim de Korabliov, dar Valea își aminti deodată că trebuie să dea niște doctorii puilor de vulpe.

— Trimite și tu pe altcineva să le dea!

— Nu se poate! Înțelegi, eu, cu mîna mea, trebuie să le dau doctoriile, răspunse Valea îngrijorat. E un preparat împotriva rahitismului. Mă aștepți? Mă-ntorc numaidecît.

Cum nu-mi venea să mă despart de el, l-am însoțit.

X

NOAPTE BUNĂ

Amurgea cînd Volodea se întoarse din „junglă" — așa se numea partea de pădure îngrădită ce ținea de sovhoz și unde animalele trăiau în libertate. Cel mai mult îi plăcuseră căsuțele vulpilor.

— Strașnic! spunea el, căutînd să nu arate că este entuziasmat. Să vedeți, trăiesc întocmai ca oamenii. Dejunează, după aceea au o oră de siestă, puii lor se joacă, iar unele vulpi mai vîrstnice merg în vizită.

Întrucît Valea mă convinsese să rămîn peste noapte la el, i-am telefonat doctorului că Volodea se întoarce singur acasă.

Zapolearie era un oraș zgomotos. Mișcare și forfotă nu prea vedeai — se înțelege — deși cîteodată se întîmpla să treacă în același timp pe stradă, întrecîndu-se, automobile, reni și sănii trase de cai ori de cîini. În schimb, din fabricile de cherestea izvora un vuiet puternic și crescînd, pe care-l aveai în urechi și ziua și noaptea. Pînă la urmă te obișnuiai și nu-l mai luai în seamă, dar șuieratul ferăstraielor continua totuși să-ți răsune fără încetare în urechi.

La sovhoz era liniște. M-am plimbat cu Valka prin pădure, unde l-am întîlnit pe Pavel Petrovici, care întindea lațuri pentru prins potîrnichi. Am stat cu el de vorbă despre pădure, despre Kara și despre vreme.

— Valentin Nikolaevici, cum facem? Îl luați la noapte pe Don Carlos cu dumneavoastră? întrebă el, și mi s-a părut foarte caraghios și în același timp foarte plăcut, că un bărbat atît de impozant și cu nasul uriaș, îi spune lui Valea: Valentin Nikolaievici și-i vorbește atît de respectuos, ca unui adevărat șef de lucrări. (Don Carlos era un pui de vulpe, care nu putea suporta gerul).

Curînd ne-am întors în casă și am ciocnit amîndoi cîte un păhărel. Valea îmi mărturisi că în ultimele șase luni n-a ieșit aproape de loc din sovhoz, că a scris o lucrare foarte interesantă, că a studiat stomacul samurului și a lămurit în ce constă hrana sa. La început avea numai cîteva stomacuri de samuri, dar direcțiunea unui zapovednik,[1] dînd dovadă de o deosebită amabilitate, i-a pus la dispoziție două sute de stomacuri. Astfel, el a putut să explice un lucru foarte interesant, anume că la vînatul

[1] Loc rezervat creșterii anumitor plante sau animale rare. (n. t.)

animalelor mici cu blană scumpă trebuie cruțat burunducul[1] care constituie hrana preferată.

Eu ascultam în tăcere. Eram cu desăvîrșire singuri în casa aceea pustie, iar camera mare și neprimitoare era aproape goală: cameră de om singur, de burlac.

— Da, interesant! făcui eu atunci cînd Valea sfîrși. Prin urmare, samurului îi plac burunducii. Straşnic! Ştii ce-ar trebui să faci tu? Ceva de care ai neapărată nevoie: să te însori!

Valea începu să clipească și izbucni în rîs.

— Ce te face să crezi una ca asta? întrebă el descumpănit.

— Faptul că trăiești ca un cîine! Și știi ce fel de nevastă ți-ar trebui? Una care să-ți aducă mîncarea în laborator și să nu-și dea prea multă osteneală ca tu s-o iei în seamă.

— Mult trebuie că te-ai mai gîndit, mormăi Valea. Sigur că o să mă însor, și asta cît de curînd. Întîi însă vreau să-mi dau aspirantura; după aceea sînt liber. Peste puțin timp mă întorc la Moscova. Dar tu?

— Ce vrei cu mine?

— Tu de ce nu te însori?

— Cu mine-i altceva, cu totul altceva. Eu trăiesc o altă viață! Azi sînt aici, iar mîine peste nouă mări și nouă țări. Eu n-am voie să mă însor.

— Nu, și tu trebuie să te însori, stăruia Valea. Ascultă, — spuse el cu o însuflețire neașteptată, — mai ții minte cînd ați venit la mine, la Parcul Zoologic? Katia era cu o prietenă. Cum o chema? Era o fată înaltă cu cozi.

Fața lui căpătă acum o expresie atît de copilăroasă și plină de atîta bunătate, încît am început să rîd fără să vreau.

— Cum să nu! Kiren! Frumoasă, nu-i așa?

— Foarte frumoasă! întări Valea. Foarte frumoasă!

A vrut să mă culce în patul lui, dar eu n-am primit și m-am culcat pe jos. Paturi de campanie erau destule acolo, dar mie mi-a plăcut să dorm pe jos. Salteaua înaltă și umplută cu fîn s-a lăsat sub greutatea corpului meu, încît am exclamat: „Oh!" Valea era îngrijorat că n-am să dorm ca lumea, dar eu mă simțeam minunat. De jos se vedea pe fereastră cerul — un cer nespus de liniștit, încît ai fi zis că și acolo, sus, e numai pădure și zăpadă. Era atît de plăcut să privești cerul și să stai de vorbă! N-aveam nici o poftă de somn!

Despre ce n-am vorbit! Ne-am amintit chiar și de ariciul pe care el l-a vîndut Universității cu douăzeci de copeici. Ceva mai tîrziu am revenit la Korabliov.

[1] Mic animal din specia rozătoarelor. (n. t.)

— Știi ceva? rosti pe neașteptate Valea. Se poate să mă înșel, desigur, dar mi se pare că Ivan Pavlîci a fost puțin îndrăgostit de Maria Vasilievna. Tu ce crezi?

— Tot ce se poate.

— Uite un lucru foarte ciudat. Odată, cînd m-am dus la el, am văzut pe măsuță fotografia Mariei Vasilievna. L-am întrebat ceva despre Tatarinovi, fiindcă mă pregăteam să trec pe acolo chiar a doua zi, iar el a început deodată să vorbească despre Maria Vasilievna. Cînd a tăcut, avea o nemărginită durere întipărită pe față. „Trebuie să fie ceva la mijloc", mi-am spus.

— Să te ia dracu', Valka! mormăii eu cu ciudă. Pe cuvîntul meu de cinste dacă pricep pe ce lume trăiești. „Puțin îndrăgostit"! Află că nu putea trăi fără ea! Și toată povestea asta se petrecea sub ochii tăi! Ei da, se înțelege, pe atunci tu erai ocupat cu viperele.

— Zău? Săracul!

— Da, săracul!

Am tăcut amîndoi. După o vreme am întrebat:

— Tu te duceai des pe la Tatarinovi?

— Nu prea. Am fost numai de vreo trei ori.

— Ei, cum o mai duc?

Valea se rezemă într-un cot. Rostisem întrebarea cît se poate de calm, dar aveam impresia că vrea să străbată întunericul și să mă vadă.

— Bine! Nikolai Antonîci e profesor.

— Nu mai spune! Și ce predă?

— Pedologia, continuă Valea. Te asigur că este un bun profesor și foarte respectat. În general...

— Ce vrei să spui?

— Mi se pare că tu l-ai judecat greșit...

— Crez aista cu adevărat?

— Da, da! repetă Valea cu o profundă convingere. Te-ai înșelat! Să-l vezi, de pildă, cum se poartă cu elevii lui. E gata să intre și-n foc pentru ei! Romașov îmi povestea că anul trecut...

— Romașov? Pe ăsta de unde l-ai mai luat?

— Cum, de unde? Doar el m-a dus la Tatarinovi.

— Va să zică îi și vizitează.

— El? E asistentul lui Nikolai Antonîci. În fiecare zi e la ei. E cel mai apropiat prieten al casei.

— Ia stai puțin. Ce tot spui tu, că eu nu pricep nimic! Romașka?

— Întocmai, întări Valea. Numai că acum nimeni nu-i mai

spune aşa, se înţelege. Afară de asta, am impresia că vrea să se însoare cu Katia.

Parcă m-a săgetat ceva drept în inimă. M-am ridicat în capul oaselor şi mi-am ghemuit picioarele sub mine. Valea făcu şi el la fel şi mă privi ţintă, plin de mirare.

— Ce ai? întrebă el. Ei drace! Eu am uitat cu desăvîrşire!

Mormăi ceva nedesluşit, se uită buimac în jur şi apoi se dădu jos din pat.

— Înţelegi, nu c-ar vrea el...

— Lasă, lasă asta. Acum spune totul pînă la capăt, rostii eu foarte liniştit.

— Cum adică să spun pînă la capăt? îngăimă Valea. Eu nu ţi-am spus nimic. Asta-i o impresie a mea, dar ce, parcă e după mine. Cîteodată îmi vin nişte gînduri de mă mir singur.

— Valea!

— Îţi spun că nu ştiu nimic! repetă el cu desperare. Ce ai cu mine, nătărăule? Aşa mi s-a părut. Naiba mai ştie ce mi se poate năzări mie. Tu n-ai decît să nu mă crezi, şi basta!

— Ţi s-a părut că Romaşov vrea să se însoare cu Katia ori nu?

— Nu, mă, ce naiba! Îţi spun că nu! Nici pomeneală de aşa ceva! Romaşka a început să se îmbrace elegant, şi asta-i tot!

— Valea!

— Îţi jur că nu ştiu mai mult!

— Voi doi aţi stat de vorbă?

— Şi ce dacă am stat de vorbă? Mi-a povestit că adună ban cu ban de la treisprezece ani şi că acum s-a apucat şi i-a cheltuit pe toţi într-o jumătate de an. Tu crezi că povestea asta are vreo legătură cu...

Acum nu-l mai ascultam pe Valea. Stăteam lungit pe salteaua mea şi priveam cerul. Mi se părea că zac undeva, într-o adîncitură îngrozitoare, că deasupra mea vuieşte întreg universul, că sînt singur şi că n-am cu cine să schimb o vorbă. Cerul nu se luminase încă, şi stelele abia se mai vedeau. Totuşi, undeva departe începu să se întrezărească o geană de lumină slabă. M-am gîndit deodată că am stat toată noaptea de vorbă cu Valea şi că nu mai aveam ce să ne spunem.

— Noapte bună!

— Noapte bună! am răspuns eu absent.

Mai bine plecam cu Volodea! Simţeam că mi s-a pus un nod în gît. O clipă am vrut să mă ridic şi să ies afară, la aer, dar am renunţat. M-am întors doar cu faţa în jos şi mi-am luat obrajii în palme. Va să zică, aşa! Nu era ceva sigur, totuşi lucrul

acesta nu trebuia scăpat din vedere o clipă. Ceva de necrezut era cu Romaşka însuşi, fiindcă nu puteam să mi-l închipui alături de Katia! De unde pînă unde am putut să cred despre Katia că mă mai ţine minte şi acum? Doar nu ne-am văzut de atîţia ani!

Stăteam lungit pe saltea și tot felul de gînduri îmi treceau prin minte. Mi-am amintit că Valea nu putea suferi să se uite cineva la el, noaptea, cînd doarme și că Korabliov l-a întrebat odată în glumă: „Dar dacă se uită la tine cu dragoste?" Pe urmă mi-am dat seama că mă gîndeam din nou la Katia. Mi-am dat seama cu cîtă bucurie îmi aminteam întotdeauna nu de ea, ci de acea minunată stare sufletească care mă cuprindea ori de cîte ori o vedeam. Deşi în clipa aceea doream mai mult ca orice să dorm, nu numai că nu puteam să închid ochii, dar nici să-mi iau privirea de la cerul ce începuse, în sfîrșit, să se lumineze, încet într-adevăr, însă începuse să se lumineze.

Valea adormise. Dacă aș fi ieșit din cameră, s-ar fi trezit, desigur.

Nu ţineam cîtuşi de puţin să mai vorbesc cu el, aşa că am rămas culcat acolo pe saltea, cînd cu faţa în jos și cu obrajii în palme, cînd pe spate.

Deodată — cred că era șapte dimineaţa — se auzi zbîrnîind telefonul. Valea sări și alergă somnoros în camera alăturată, tîrînd plapuma după el.

— Alo! E pentru tine, zise el, întorcîndu-se după o clipă.

— Pentru mine?

Mi-am luat şuba pe umeri şi m-am dus la telefon.

— Sanea! am recunoscut eu glasul doctorului. Unde ai dispărut? Sînt la Comitetul executiv raional. Uite, vorbeşte.

— Da, ascult, am răspuns eu.

— Tovarăşe Grigoriev, — spuse o altă voce, — vorbeşte împuternicitul N.K.V.D.[1]-ului din Zapolearie. O chestiune urgentă. Vei executa un zbor cu doctorul Pavlov în cantonamentul Vanokan. Îl cunoşti pe Ledkov?

Cred şi eu că l-am cunoscut! Ledkov era unul dintre membrii Comitetului executiv raional, unul dintre cei mai stimaţi oameni din Nord. Toată lumea îl cunoştea.

— E rănit și are nevoie urgentă de ajutor. Cînd puteţi decola?

— Peste o oră, am răspuns eu.

---

[1] Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne. (n. t.)

— Doctore, dumneavoastră?

Răspunsul doctorului nu l-am auzit.

— Motorul, aparatele de bord sînt în ordine? Perfect! Peste o oră vă aştept la aerodrom.

XI

ZBORUL

În dimineaţa zilei de cinci martie, cînd am decolat de la Zapolearie, îndreptîndu-ne spre nord-est, eram în avion: doctorul foarte îngrijorat, cu nişte ochelari negri, care-l schimbau într-un chip uimitor; Luri, mecanicul meu de bord, unul dintre cei mai populari oameni din Zapolearie, care devenea popular oriunde apărea, chiar dacă stătea numai trei, patru zile, și cu mine.

Era al cincisprezecelea zbor al meu în Nord, dar de astă dată zburam într-un raion unde nu se mai văzuseră avioane. Cantonamentul Vanokan se afla într-o deplină pustietate, în apropierea unui afluent al Piasinei. Doctorul, care mai fusese prin regiunea Piasinei, ne spunea însă că nu-i greu de găsit.

Un membru al Comitetului executiv raional fusese rănit. Accidentul se întîmplase la vînătoare sau poate că nu se întîmplase la vînătoare. Oricum, împuternicitul N.K.V.D.-ului ne ceruse, mie şi doctorului, să lămurim chestiunea. La Vanokan trebuia să ajungem către ora trei după amiază, înainte de a se întuneca. Totuși, pentru orice eventualitate luasem cu noi: alimente pentru trei persoane, socotite pe treizeci de zile; un primus, rachete, o puşcă şi cartuşe, lopeţi, topoare, un cort.

Despre condiţiile atmosferice, știam doar că la Zapolearie e un timp minunat. Cum va fi vremea de-a lungul itinerariului nostru, rămînea de văzut. Ca să poruncesc să se facă vremea frumoasă, „n-aveam nici răgaz şi nici cui".

Totul era în ordine cînd am decolat de la Zapolearie, îndreptîndu-ne spre nord-est. Totul era în deplină ordine, iar eu nu mă mai gîndeam la nimic din ce aflasem peste noapte de la Valea. Jos, sub aripile avionului, se zărea Ienisei-ul — o panglică lată și albă, între maluri albe și străjuite de pădure.

Malurile aici se apropiau, aici se depărtau unul de altul. Mă durea puţin capul, din pricină că nu dormisem, şi din cînd în cînd începeau să-mi ţiuie urechile. Într-adevăr îmi ţiuiau urechile, fiindcă motorul funcţiona perfect.

Curînd am lăsat rîul în urmă. Începu tundra — întindere netedă, nesfîrşită şi înzăpezită, fără nici un punct negru pe ea. N-aveai pe ce să-ţi opreşti ochiul...

De ce oare eram atît de convins că lucrul acela nu se poate întîmpla? Poate că ar fi trebuit să-i scriu totuşi Katiei, atunci cînd ea mi-a trimis salutări prin Sanea. Eu însă n-am vrut să cedez, înainte de a-i dovedi că nu sînt cu nimic vinovat faţă de ea. Pesemne că niciodată nu trebuie să fii sigur că eşti iubit, că fata care te iubeşte, te iubeşte fără să ţină seama de nimic şi că ea nu va înceta să te iubească, chiar dacă trec cinci sau zece ani!

Jos, încotro întorceai privirea, zăpadă, zăpadă şi iar zăpadă. În faţă nori. Am luat înălţime şi am intrat cu avionul în nori. Era de preferat un zbor fără vizibilitate, decît să ai sub ochi acea nesfîrşită şi posomorîtă întindere albă, care denaturează perspectiva.

Nu-l uram de loc pe Romaşka, dar dacă în clipa aceea ar fi fost în faţa mea, cred că l-aş fi ucis. Nu-l uram, pentru că nu puteam să mi-l închipui pe acest om, cu nişte laţe ca de pisică, în loc de păr, şi cu urechile veşnic roşii, pe acest om care la 13 ani hotărîse să se îmbogăţească şi de atunci strîngea ban lîngă ban şi-şi tot socotea averea — nu puteam, şi pace, să mi-l închipui pe acest om alături de Katia! Iar în faptul că a îndrăznit să dorească acest lucru, era ceva atît de absurd, ca şi cînd ar fi vrut să devină un altul, un om cum era Katia, cu sufletul ei drept şi atît de frumos.

Am trecut de primii nori şi am intrat în alţii, dincolo de care se cerneau fulgi de zăpadă. Undeva jos, zăpada scînteia în soare, dar noi nu vedeam soarele, fiind acoperit de nori.

Am simţit că încep să-mi îngheţe picioarele. Acum îmi părea rău că n-am luat o altă pereche de cizme îmblănite, în locul acelora care mă strîngeau.

O hotărîre îmi apăru limpede: voi pleca la Moscova! Trebuia să o înştiinţez neapărat de venirea mea. Da, să-i scriu o scrisoare — o scrisoare pe care să n-o poată uita...

Am ieşit din stratul negru de nori. Soarele, ca întotdeauna cînd ieşi la lumină, ni se păru deosebit de strălucitor, dar eu nu mă puteam hotărî nici acum cum ar fi mai bine să încep scrisoarea. Să scriu simplu: „Katia“, sau „dragă Katia“...

...„Nu ne-am mai scris de multă vreme, Katia, şi probabil că vei fi mirată primind scrisoarea mea. Ce mai faci? Dacă nu ţi-am scris atîta amar de vreme, este fiindcă mi-am închipuit că eşti supărată pe mine. Ai dreptate, desigur: sînt vinovat că nu ne-am

mai văzut. Cînd m-am întors de la N., ar fi trebuit să mă opresc iar la Moscova, să caut să te văd şi să nu mă plimb prin jurul casei voastre, ca la optsprezece ani"...

Am părăsit deodată scrisoarea. Cel mai bun lucru ar fi fost s-o iau de acolo pe Katia; doar îmi dădeam seama că ea nu trebuie să mai rămîie în casa aceea sumbră, alături de acel îngrozitor şi ipocrit Nikolai Antonîci, în care crede orbeşte.

Iată şi munţii! Piscurile lor golaşe sau acoperite cu zăpadă orbitor de albă străbăteau norii şi erau scăldate în razele soarelui. Am văzut în oglindă cum Luri ridică mîna, ca şi cum l-ar fi salutat şi ar fi strigat ceva doctorului, şi cum doctorul, cu o înfăţişare caraghioasă — semăna cu un animal rotofei — dă nepăsător din cap.

Din loc în loc, norii lăsau ferestre prin care se zăreau defileuri minunate şi foarte lungi — pieire sigură în caz de aterizare forţată! Gîndul acesta mi-a trecut prin minte fără să vreau, şi în clipa următoare am început iarăşi să alcătuiesc scrisoarea pentru Katia. Şi m-am îndeletnicit cu asta, pînă am fost nevoit să mă ocup de alte treburi, mult mai urgente.

Cînd primii nori uriaşi de zăpadă începură să se desprindă de pe piscurile munţilor şi să se înalţe, rotindu-se din ce în ce, parcă încetă orice boare de vînt.

Oglinda în care cu puţin mai înainte îl văzusem pe doctor şi pe Luri, se întunecă dintr-o dată şi îngheţă. După zece minute era cu neputinţă să-ţi închipui că adineauri am avut deasupra noastră soarele şi cerul. Acum nu mai vedeai nici pămîntul, nici soarele, nici cerul. Totul se învălmăşise. Iar vîntul ne ajunsese şi el din urmă, lovind avionul întîi în planul stîng, apoi în faţă şi din nou în planul stîng. Ne-am văzut deodată purtaţi undeva în ceaţă, printr-o ninsoare măruntă şi îngheţată. Zăpada ne şfichiuia faţa şi pătrundea prin toate cusăturile şi cutele hainelor. Curînd am pătruns într-o zonă întunecoasă, iar cînd ne-am uitat din nou în oglindă, n-am mai văzut nimic. Nimic nu se mai desluşea împrejur. Un timp am condus avionul prin această întunecime deplină. Aveam impresia că ne izbim într-una de nişte pereţi nevăzuţi, şi chiar aşa era, fiindcă vîntul ridica în faţa avionului nişte adevăraţi pereţi de zăpadă. Aci îi străpungeam, aci dădeam înapoi, ca după aceea din nou să-i străpungem. Lucrul cel mai groaznic era că din cînd în cînd ne pomeneam mult sub ei, întrucît avionul cădea brusc, pierzînd cam o sută cincizeci, două sute de metri din înălţime, iar eu nu cunoşteam înălţimea acelor munţi, pe care — nu ştiu de ce — nu-i aveam însemnaţi pe harta mea. Nu-mi rămînea decît să fac un ocol de o sută optzeci de grade şi să caut

să mă înapoiez spre Ienisei. Voi zări rîul, voi trece pe deasupra malurilor înalte și voi ocoli viscolul, urmînd să ne întoarcem la Zapolearie numai într-un caz extrem.

Ușor de spus: să faci un ocol! Am apăsat cu piciorul comanda cîrmei, aflată în stînga, dar avionul fu zgîlțîit și azvîrlit din nou într-o parte. Cu toate acestea am continuat să execut ocolul propus. Am spus ceva la adresa aparatului și mi se pare că în aceeași clipă mi-am dat seama că motorul nu mai funcționează așa ca înainte. Jos, sub aripile avionului, am zărit deodată defileurile acelea. Păcat, eram încredințat că le-am lăsat în urmă încă de mult. Ele apăreau și dispăreau, ca din nou să apară — lungi și fără de nici o nădejde. Nimeni nu ne-ar mai fi găsit acolo și niciodată nu s-ar fi știut ce s-a întîmplat cu noi. Trebuia să îndepărtez avionul de regiunea defileurilor. Și pînă la urmă am izbutit, deși avionul aici atîrna neputincios în aer, de parcă furtuna aceea blestemată ar fi chibzuit ce să mai facă cu noi, aici se bălăbănea și plutea la voia întîmplării. Dar ne-am îndepărtat! În schimb, era vădit că motorul are ceva și trebuia neapărat să aterizez.

Trebuia să aterizez foarte lin, să urmăresc mereu indicatorul și să evit și cea mai mică înclinare a planurilor; trebuia să mă gîndesc fără încetare la pămîntul ce se afla undeva jos, fără să știu precis unde și cum se prezintă. Îmi zvîcneau tîmplele, iar în creier simțeam o bătaie cadențată, ca de pendul. Vorbeam cu glas tare cu mine însumi și cu motorul. Dar nu-mi era frică. Țin minte doar că, la un moment dat, o masă întunecată a lunecat cu repeziciune pe lîngă avion. În clipa aceea am simțit că mă trec toate sudorile. M-am aruncat cu avionul într-o parte și era cît pe ce să ating pămîntul cu aripa.

XII

VISCOLUL

N-am să încep să povestesc despre cele trei zile și trei nopți petrecute în tundră, în apropiere de albia Piasinei. Aceasta e una dintre cele mai apăsătoare amintiri din viața mea, și mai cu seamă, monotonă. Un ceas semăna în totul cu celălalt; doar primele minute, cînd a trebuit să asigurăm stabilitatea avionului amenințat să fie luat de viforniță, nu s-au mai repetat.

Încercați să faceți așa ceva în tundră, unde lipsește orice vegetație, pe un vînt ce atinge 10 grade. Fără să oprim motorul, am așezat avionul cu coada în direcția dincotro sufla vîntul. De n-ar fi fost vîntul acela, care spulbera zăpada din lopată, poate că tot am fi izbutit să asigurăm stabilitatea avionului. Așa, însă, avionul era aruncat în toate părțile. Trebuia să găsim o soluție, și încă una bună, fiindcă vîntul se întețea din ce în ce și peste jumătate de oră n-am fi putut să mai facem nimic. Am recurs la ceva foarte simplu, și recomand lucrul acesta tuturor piloților polari : am legat de corpul avionului, în diferite locuri, frînghii, de care am agățat apoi schiuri, geamantane, o ladă mică cu încărcătură, ba chiar și o pîlnie — într-un cuvînt, tot ce putea să ajute la troienirea rapidă a zăpezii. După cincisprezece minute, în jurul acestor obiecte se ridicau nămeți înalți de zăpadă, în vreme ce sub corpul avionului, bunăoară, vîntul spulbera zăpada ca și mai înainte.

Nu aveam altceva de făcut decît să așteptăm. Nu era ceva din cale afară de vesel, dar era singurul lucru cu putință. Trebuia să așteptăm — dar cît anume, nimeni dintre noi nu știa.

Am amintit mai înainte că luasem cu noi tot ce ne-ar fi fost de folos în cazul unei aterizări forțate. Ce puteam însă să facem cu cortul, de pildă, dacă numai faptul de a ieși din carlingă apărea ca o întreprindere chinuitoare și riscantă, la care ne hotăram o singură dată în zi, sub o imperioasă nevoie și atunci ?

Degetele începeau să te doară din pricina gerului, mai înainte de a-ți desface curelușele combinezonului de zbor, și erai silit să te dezlegi în trei reprize. Viscolul te dobora de la primii pași, așa că am fost nevoiți să învățăm să mergem împotriva vîntului, aplecați la pămînt, în unghi de patruzeci și cinci de grade.

Așa a trecut prima zi. Aveam căldură mai puțină, dar o aprigă dorință de somn. Ca să nu adorm, scorneam tot felul de treburi care cer mult timp, deși nu ne aduceau nici un folos. Așa, de pildă, mă căzneam să aprind primusul, iar lui Luri îi ordonam să aprindă lampa de sudat. Grea problemă ! Greu aprinzi un primus cînd simți că ești înghețat din creștet pînă-n tălpi, cînd frigul se aciuiază deodată undeva în fundul urechilor, încît crezi că ți-au și înghețat timpanele, și cînd zăpada ți se lipește de față, prefăcîndu-se numaidecît într-o mască de gheață. Luri încerca să glumească, dar și glumele îngheață pe un ger de cincizeci de grade ! Nu-i rămînea decît să glumească pe socoteala talentului său de a glumi în orice împrejurare și pe orice timp.

Așa a luat sfîrșit prima noapte. Acum aveam și mai puțină căldură, dar o mai aprigă dorință de somn. Iar zăpada spulberată

de vînt zbura pe lîngă noi ca în prima clipă. Pînă la urmă, am ajuns să credem că toată zăpada de pe lume zboară pe lîngă noi.

În tot timpul acestor trei zile „cît am stat ca nişte potîrnichi" lîngă albia Piasinei, am învăţat să-l preţuiesc şi mai mult pe doctorul Ivan Ivanîci.

Simţămîntul acestei totale inactivităţi, a neputinţei noastre de a ieşi din această situaţie desperată — iată ce era mai greu de suportat ! Şi cred că dacă nu eram atît de sănătos şi de puternic, mi-ar fi fost mai uşor. Acestui simţămînt i se adăuga un al doilea — acela că n-am dus la bun sfîrşit însărcinarea primită ; şi un al treilea, care mă privea însă numai pe mine : mă simţeam jignit, rănit în mîndria mea, iar cînd te cuprinde acest simţămînt, nu mai ai nici poftă de mîncare şi, la drept vorbind, nici teamă c-ai să îngheţi.

Doctorul vedea şi înţelegea totul. Niciodată nu mi s-a întîmplat să fiu supravegheat cu atîta grijă. Pentru fiecare din aceste simţăminte, el avea leacul lui, ba mi se pare că avea un leac şi pentru simţămîntul care mă privea numai pe mine.

A treia zi mi-a fost grozav de somn. Căldură aveam şi mai puţină. Blănurile erau din ce în ce mai umede. Gîndul că toată această umezeală poate să îngheţe, făcea să fiu pătruns de un frig nervos pînă la oase.

Totuşi era mai bine aşa, fiindcă din timp în timp trebuia să scoţi gheaţa de sub blănuri. Ca să stai nemişcat şi să te gîndeşti mereu, era trist. Aveam din ce în ce mai puţină căldură, dar nu era nimic de făcut : vîntul ne fura toată căldura. Mi-am pus în picioare mănuşile de sbor şi apoi am încălţat iar pîslarii. Principalul era să nu dormi ! Principalul era să nu-l lăsăm să adoarmă pe mecanic, care se dovedea cel mai slab dintre noi, deşi părea cel mai puternic. Din cînd în cînd, doctorul îl bătea şi-l scutura de umăr. Curînd, însuşi doctorul începu să moţăie, şi de astă dată eram eu nevoit să-l scutur — politicos, se înţelege, dar stăruitor.

— Sanea, nici gînd, nici pomeneală să dorm ! mormăia el, deschizînd ochii cu greutate.

Mie nu-mi mai era somn. Zăpada îmi şuiera în urechi şi uneori, cînd se făcea linişte pentru cîteva clipe — o linişte ce vibra — mi se părea că e mai asurzitoare decît şuierătura lugubră şi chinuitoare a viscolului. Undeva, departe — pe Dickson, ori la Zapolearie — radiotelegrafiştii se întrebau despre noi :

— Unde sînt ? N-au zburat prin cutare loc ?

— Nu, n-au zburat.

Era din cale afară de plictisitor să stai cu mîinile în sîn şi să aştepţi sfîrşitul viscolului. Într-un tîrziu, aducîndu-mi aminte

că am la mine o cărticică, mi-am legat sacul de blană ceva mai sus de genunchi și m-am vîrît cu capul și cu mîinile în el. Mda... era cam strîmt acolo, e drept, dar dacă țineai în mîna stîngă, deasupra urechii, o lanternă de buzunar, și cartea în mîna dreaptă — puteai să citești foarte bine. Lanterna mea era cu dinam și trebuia să apăs tot timpul pe o clapă ca să lumineze, lucru aproape cu neputință de făcut. Din cînd în cînd stăteam puțin ca să mi se dezmorțească degetele, și atunci frigul năvălea dintr-o dată, totul era la fel ca înainte, iar eu începeam să simt că m-a acoperit zăpada suflată prin crăpăturile carlingii.

După cîțiva ani, cînd am citit „Arctica ospitalieră" de Stevenson, mi-am dat seama că am făcut o greșeală silindu-mă să nu dorm atîta timp. Dar, pe atunci eram un pilot lipsit de experiență și mi se părea că, dacă te lași furat de somn într-o asemenea împrejurare, înseamnă moarte.

Se vede că pînă la urmă am adormit și am visat, ori că numai mi s-a năzărit totul : mă vedeam într-o ladă mică și îngustă, îngropată adînc sub pămînt și auzeam lămurit deasupra mea zgomotul străzii, zăngănitul și vuietul tramvaielor. Nu era ceva prea înspăimîntător, totuși eram trist la gîndul că mă aflu acolo singur, fără să pot mișca mîna sau piciorul, în vreme ce trebuia să zbor. Pe urmă, nu știu cum, m-am pomenit pe stradă, în fața unei vitrine luminate ; înăuntru, în magazin, se plimba Katia cu pas măsurat, fără să se uite la mine. Ea era, n-aveam nici o îndoială. Totuși, mă temeam puțin, îmi spuneam că s-ar putea să nu fie ea sau că în ultima clipă va interveni ceva care mă va împiedica să-i vorbesc. Fără să stau pe gînduri, m-am năpustit spre ușa magazinului. Peste tot pustiu și întuneric, iar pe ușa zăvorîtă stătea scris : „Închis".

Am deschis ochii și iarăși i-am închis. Vedeam și nu-mi venea să cred. Mi se părea că trăiesc o fericire de neasemuit : viscolul se potolise ! Zăpada nu te mai orbea și nu te mai sufoca — stătea așternută pe pămînt. Deasupra — soarele strălucitor și cerul. Cerul era de necuprins — așa cum numai pe mare sau în tundră poți vedea. Pe fondul zăpezii și al cerului, la vreo două sute de pași de avion se profila silueta unui om, în mînă cu un băț cu care-și conducea renii. In spatele lui — o sanie la care erau înhămați cîțiva reni. Spre zare se conturau ca desenate, deși nu chiar atît de deslușit, două movilițe de zăpadă : erau iurtele [1] nenților, fără îndoială. Asta era masa întunecoasă de care m-am ferit la ateri-

---

[1] Colibă sau casă din piei, specifică regiunilor arctice. (n.t.)

zare. Zăpada le troienise și numai acoperișurile lor conice, cu vîrful retezat, rămăseseră negre în peisajul alb dimprejur. În apropierea celor două iurte stătea un grup de oameni și de copii. Stăteau nemișcați, ca niște stane, și se uitau la avionul nostru.

XIII

CE ESTE UN PRIMUS

Niciodată nu m-aș fi gîndit că este o fericire să stai cu picioarele întinse în fața focului. Da, este o adevărată fericire — o fericire de neasemuit ! Simți căldura cuprinzîndu-te din ce în ce mai mult și dezmorțindu-ți toate mădularele, iar într-un tîrziu, pe nesimțite și încet de tot simți parcă cum și inima ți se încălzește.

Nu simțeam nimic altceva și nu mă gîndeam la nimic. Doctorul șoptea ceva în spatele meu, dar eu nu-l ascultam și parcă nici nu-mi păsa că vrea să-mi fricționeze picioarele cu alcool.

Fumul tufelor din tundră, asemănător cu fumul cetinii verzi de pin, plutea dens pe deasupra vetrei, dar mie nici de asta nu-mi păsa. Voiam să-mi fie cald, cald. Și-mi era cald, într-adevăr. Aproape că nu-mi venea să cred !

Nenții stăteau în jurul focului, cu picioarele ghemuite sub ei, și ne priveau serioși. Doctorul le spunea ceva în graiul lor, iar ei dădeau din cap și-l ascultau plini de luare-aminte, cu un aer înțelegător. Mai tîrziu ne-am dat seama că n-au priceput nimic. Doctorul dădea necăjit din mînă și căuta să le arate prin gesturi : un om este rănit și un avion zboară în ajutorul lui. Dacă m-aș fi stăpînit și n-aș fi adormit după cîteva clipe, încercarea doctorului m-ar fi înveselit. Ivan Ivanîci aici se lungea la pămînt și se apuca de burtă, aici sărea în picioare și se arunca înainte cu brațele ridicate în lături. La un moment dat se întoarse spre mine :

— Să vezi că ei știu totul ! făcu el uimit. Știu pînă și unde a fost rănit Ledkov ! E vorba de un atentat. Asupra lui Ledkov s-a tras. Și începu din nou să le vorbească nenților. Îl auzeam ca prin vis cum întreabă dacă nu cumva știu cine a tras asupra lui Ledkov.

— Ei spun că făptașul s-a dus acasă să se gîndească. Se gîndește o zi, două, dar pe urmă se întoarce.

Acum mi-era cu neputință să mă mai împotrivesc somnului. Totul începu să-mi joace înaintea ochilor și-mi venea să rîd de bucurie că în sfîrșit am să dorm și eu...

Cînd m-am trezit, iurta era luminată ca ziua. O blană ce ţinea loc de fereastră era dată deoparte. Într-un colţ scăldat într-o lumină orbitoare stătea doctorul, înconjurat de cîţiva nenţi aşezaţi pe vine. La oarecare depărtare de iurtă se vedea avionul nostru. Totul făcea impresia unui cadru cinematografic cunoscut şi gîndul că ar putea să dispară la fel cum a apărut mă înspăimîntă. Dar mă înşelam : nu era nici pomeneală de cadru cinematografic ! Doctorul întreba pe nenţi încotro se află Vanokan.

— Acolo ? striga el supărat, arătînd cu mîna spre sud.

— Acolo, acolo ! încuviinţau nenţii.

— Acolo ? arăta doctorul spre est.

— Acolo !

Pînă la urmă, nenţii arătară cu toţii spre sud-est. Doctorul desenă pe zăpadă o hartă uriaşă, înfăţişînd litoralul Oceanului Îngheţat de Nord. Numai că în problema noastră, harta doctorului nu ne-a fost aproape de nici un ajutor, fiindcă nenţii se uitau la ea ca la o operă de artă. Unul dintre ei, tînăr de tot, făcuse alături de hartă un ren, ca să ne arate că şi el ştie să deseneze...

Să eliberăm avionul de zăpadă — iată prima noastră grijă. Şi, fără ajutorul nenţilor, n-am fi izbutit niciodată. N-am văzut în viaţa mea o zăpadă care să semene aşa puţin cu zăpada ! O spărgeau cu topoarele şi lopeţile, o fărîmiţau cu cuţitele. În sfîrşit, ultimul bulgăre de zăpadă fu desprins şi aruncat în lături, iar întăriturile pe care le-am recomandat mai înainte piloţilor polari, desfăcute. Nenţii încălzeau apă în toate cazanele şi ceainicele lor, ca să putem porni motorul. Tînărul care desenase renul se oferise să ne arate drumul spre Vanokan, şi acum îşi lua rămas bun de la femeia lui, care plîngea. Era ceva amuzant. Ea purta nişte pantaloni de blană de ren, şi numai cîteva bucăţi de stofă colorată, prinse în cozi, o deosebeau de un bărbat. Soarele ieşi de după lîna scărmănată a norilor cirus — semn că vom avea vreme frumoasă. Doctorul punea unui nenţ cîteva picături de apă de plumb în ochi şi tocmai îi spunea că e timpul să plecăm, cînd se apropie Luri şi mă anunţă că nu putem decola.

Era rupt trenul de aterizare al avionului — probabil că s-a rupt atunci cînd am aterizat şi cînd am ferit avionul de iurtele nenţilor. Nu putusem observa stricăciunea, fiindcă nenţii curăţaseră avionul de zăpadă, nu noi. Trecuseră patru zile şi patru nopţi de cînd decolasem din Zapolearie. Eram căutaţi fără îndoială. Pînă la urmă, în ciuda faptului că viscolul nu ne îndepărtase cu mult de la itinerariul nostru, tot ne vor găsi. Ne vor găsi, desigur, dar cine ştie cînd ? Atunci poate că va fi prea tîrziu ca să mai zburăm

la Vanokan sau poate că vom zbura totuşi, dar vom găsi acolo un mort.

Acesta era „botezul" meu în luptă, aici în Nord. Gîndul că n-am să duc la bun sfîrşit însărcinarea primită şi că am să mă întorc cu mîinile goale, mă îngrozea. Iar gîndul că voi fi găsit în tundră, stînd neputincios ca un căţeluş lîngă avionul meu, tot atît de neputincios şi el, mă îngrozea şi mai mult. Ce trebuia să fac?

L-am strigat pe doctor şi i-am spus să cheme la sfat toţi nenţii...

A fost o adunare de neuitat! Eram strînşi în jurul focului, sau mai bine zis, în jurul fumului gros ce ieşea prin deschizătura rotundă de deasupra noastră. Nu pricep nici azi cum de am încăput atîţia oameni acolo în iurtă. În cinstea noastră se înjunghiase un ren. Nenţii mîncau carne crudă: prindeau hălcile de carne între dinţi, le întindeau cu mîna şi le retezau cu cuţitul chiar lîngă buze cu o îndemînare uimitoare. Era de mirare că nu-şi retează şi vîrful nasului!

Nu sînt prea greţos de felul meu, dar căutam să nu-i văd cum înmoaie cu toţii, pe rînd, bucăţile de carne într-o strachină cu sînge şi cum apoi le înfulecă, plescăind...

— E rău, mi-am început eu cuvîntarea. Am plecat pentru a veni în ajutorul unui om rănit, în ajutorul unui om iubit — şi iată, stăm aici de patru zile şi nu sîntem în stare să-l ajutăm cu nimic. Tălmăciţi-le asta, Ivan Ivanîci!

Doctorul traduse.

— ...Dar e şi mai rău că după atîta vreme sîntem încă departe de Vanokan. Mai mult, nici nu ştim încotro să zburăm — spre nord sau spre sud, spre est sau spre vest.

Doctorul traduse iarăşi.

— ...Şi mai rău este că avionul nostru a suferit o stricăciune. S-a stricat şi fără ajutorul vostru nu-l putem repara.

Nenţii începură să vorbească de-a valma cu toţii, dar doctorul ridică mîna şi ei tăcură îndată. Băgasem de seamă, încă din timpul zilei, că au mult respect faţă de doctor.

— Nouă ne-ar fi fost foarte greu fără ajutorul vostru, am continuat eu. Fără voi am fi îngheţat şi n-am fi putut să curăţim avionul de zăpadă. Traduceţi, Ivan Ivanîci.

Doctorul traduse.

— ...Avem încă o rugăminte. Ne trebuie o bucată de lemn. O bucată nu prea mare, lungă de un metru, numai să fie lemn tare. Aşa vom repara avionul şi vom putea să ne continuăm drumul, ca să venim în ajutorul omului acela iubit.

Căutam să vorbesc cît mai simplu, închipuindu-mi că traduc tot timpul din limba nenţilor în limba rusă.

— ...Îmi dau seama că lemnul e foarte rar şi foarte scump. Eu aş vrea să vă dau pentru această bucată de lemn tare, lungă de un metru, mulţi bani. Dar n-am bani. În schimb, vă dăruiesc un primus.

Luri — asupra acestui lucru ne înţelesesem dinainte — scoase din sac primusul şi-l ridică deasupra capului.

— ...Ştiţi ce este un primus. Este o maşină cu care încălzeşti apă, fierbi carne şi ceai. Cît timp vă trebuie să aprindeţi focul ? Jumătate de ceas ! Ei bine, primusul îl aprindeţi într-o clipă. La primus se pot coace şi plăcinte ! E o maşină minunată, de mare ajutor într-o gospodărie.

Luri pompă primusul, scăpără un chibrit şi flacăra se ridică pînă aproape de tavan. Dar, parcă era un făcut : afurisitul de primus nu voia să se aprindă cu nici un chip ! Ne-am prefăcut că aşa trebuie să funcţioneze, adică să nu se aprindă dintr-o dată. Asta nu era prea uşor, fiindcă abia spusesem că primusul se aprinde într-o clipă !

— Voi să ne daţi o bucată de lemn tare, lungă de un metru, iar noi vă dăm în schimb primusul.

Mi-era oarecum frică, gîndindu-mă că nenţii au să se supere văzînd că le oferim un lucru atît de modest. Ei însă se uitau cu toată seriozitatea la primus, fără să scoată o vorbă. Luri pompa într-una, iar pe căciula încinsă a primusului se fugăreau scîntei roşii. Mărturisesc că în clipa aceea, acolo, în iurta nenţilor din tundra cea sălbatică şi depărtată, primusul mi s-a părut şi mie ceva viu şi plin de viaţă — o minune zgomotoasă. Nenţii tăceau şi-l priveau cu o vădită admiraţie.

După un timp, un bătrîn cu o pipă în gură şi cu o basma pe cap, ceea ce însă nu ştirbea cîtuşi de puţin din aerul lui neobişnuit de impunător, se ridică şi spuse nenţilor cîteva cuvinte. Mie mi s-a părut o frază nesfîrşită. După aceea se adresă doctorului, dar în realitate acum îmi răspundea mie. Iată cum mi-a tălmăcit Ivan Ivanîci spusele lui :

— „În trei chipuri poţi să lupţi cu fumul : în primul rînd fereşti deschizătura pe unde iese cu o îngrăditură aşezată în partea dincotro suflă vîntul, că aşa curentul de aer se înteţeşte ; în al doilea rînd ridici blana de la intrare, iar în al treilea rînd faci deasupra uşii altă deschizătură, că atunci fumul iese mai iute afară. Dar numai într-un singur chip poţi să cinsteşti un

oaspete: să-i dai tot ce dorește! Mîncăm renul, dormim și pe urmă ți-aducem tot lemnul pe care-l avem.

Cît despre minunea asta de primus, faci cu el așa cum ți-e voia".

XIV

O VECHE ANCORĂ DE ARAMĂ

De îndată ce isprăviră de mîncat renul crud — cu cap, cu urechi și cu ochi cu tot — nenții începură să aducă și să așeze în fața noastră tot ce era lemn prin iurtele lor.

Un taler adînc, un cîrlig pentru atîrnat ceaunul deasupra focului, o unealtă de țesut — ceva ca o scîndură cu găuri pe amîndouă laturile — tălpi de sanie și schiuri.

— Nu-s bune?

Și se mirau.

— Păi, ăsta-i lemn tare, ține și o sută de ani.

Au adus pînă și un spătar de scaun! Dumnezeu știa cum a ajuns la ei în tundră un scaun. Cel care se oferise să ne fie călăuză, a adus un chip de zeu — un adevărat idol, împodobit cu fel și fel de cîrpe, cu scăfîrlia țuguiată și cu un cui bătut în locul unde omul are buricul.

— Nu-i bun? Păi, e lemn tare, ține și o sută de ani!

Mărturisesc că mi-a fost rușine de primusul meu, atunci cînd l-am văzut pe nențul acesta cum spune ceva răstit bietei lui neveste, care avea ochii plînși, și cum apoi scoate din iurtă o ladă învelită cu tablă. Desigur, era lucrul cel mai de preț pe care-l aveau. Nențul se îndreptă spre mine și lăsă foarte mulțumit lada pe zăpadă.

— „Ia lada! mi-a tradus doctorul vorbele lui. E făcută din patru scînduri tari. Eu sînt comsomolist și nu-mi trebuie nimic. Scuip pe primusul tău".

Nu știu, se poate că doctorul nu mi-a tradus prea bine ultimele cuvinte. Oricum, gestul lui m-a impresionat și i-am strîns mîna din toată inima.

Vi s-a întîmplat vreodată să vă stăpînească un singur gînd, încît să vi se pară ciudat că există și alte dorințe și gînduri pe lume? Și, pe neașteptate, să vă dați seama că un alt gînd a năvălit ca o furtună în viața voastră și că într-o clipă ați uitat cu desăvîrșire țelul acela spre care tindeați cu tot sufletul?

Întocmai aşa mi s-a întîmplat şi mie, văzînd o veche ancoră de aramă, aruncată la întîmplare printre prăjinile pe care nenţii le foloseau la construirea iurtelor.

Fără îndoială, totul fusese neobişnuit aici, începînd cu acel „hocus-pocus", cînd le-am ţinut lecţia despre primus, iar nenţii m-au ascultat cu luare-aminte, şi sfîrşind cu fumul gros ca un stîlp, ce se înălţa în mijlocul iurtei şi stătea printre noi ca un mănunchi de fîşii lungi, cenuşii.

Ciudate erau şi obiectele casnice de lemn, aşezate pe zăpadă în jurul avionului. Ciudat mi s-a părut şi un nenţ bătrîn, de vreo şaizeci de ani, cu o lulea în gură, care spuse ceva poruncitor femeii lui, iar aceasta ne-a adus îndată o bucată de os de morsă.

Mai ciudat decît orice era însă ancora aceea. Cred că n-a existat pe lume un lucru mai ciudat.

Luri tocmai scosese capul din carlingă şi mă strigase. I-am răspuns absent, de departe, din lumea aceea depărtată, în care mă transportase pe negîndite ancora aceea.

Ce fel de ancoră era ? O ancoră obişnuită ! O ancoră veche, de aramă. Numai că pe bucata aceea de aramă, puţin înverzită de cocleală, era gravat şi se putea desluşi cu uşurinţă : „Corabia Sfînta Maria".

M-am întors. Luri, din carlingă, continuă să mă privească. Da, nici o îndoială, era Luri, cu barba lui de care rîdeam în fiecare zi, fiindcă îşi lăsase barbă numai ca să semene cu vestitul zburător polar F., deşi nu se potrivea cîtuşi de puţin pentru faţa lui tînără şi mobilă.

Departe, lîngă ultima iurtă, stătea doctorul înconjurat de nenţi.

Totul era la fel ca şi cu o clipă mai înainte. Numai că acum aveam în faţa mea ancora aceea pe care se puteau citi cuvintele : „Corabia Sfînta Maria".

— Luri, am spus eu cu desăvîrşire calm, vino puţin încoace.

— E bun ? întrebă Luri din carlingă.

Sări jos din avion, se apropie de mine şi se uită nedumerit la ancoră.

— Citeşte !

El se supuse şi citi.

— E de la vreo corabie, făcu Luri. De la corabia „Sfînta Maria".

— Nu se poate, Luri ! Imposibil !

Zicînd acestea, am ridicat ancora de jos şi am strîns-o în braţe, ca pe un copil. Luri a crezut probabil că mi-am pierdut minţile, fiindcă l-am văzut îndată alergînd spre doctor.

Doctorul se apropie neliniştit, îmi luă capul în mîinile lui, care acum tremurau puţin, şi se uită un timp ţintă în ochii mei.

— Să vă ia dracu', tovarăşi! am spus eu necăjit. Ce, credeţi că mi-am pierdut minţile? Nici gînd! Doctore, ancora asta e de pe „Sfînta Maria"...

Ivan Ivanîci îşi scoase ochelarii şi începu să examineze ancora.

— Se vede că nenţii au găsit-o pe Pămîntul Nordic, explicam eu agitat. Ba nu pe Pămîntul Nordic, ci undeva pe litoral. Doctore, îţi dai seama ce înseamnă asta?

Nenţii, care se strînseseră de mult în jurul nostru, aveau aerul că m-au văzut de cel puţin o mie de ori arătînd doctorului ancora aceea, strigînd şi agitîndu-mă.

Doctorul întrebă a cui este ancora. Un bătrîn cu o faţă împietrită şi brăzdată de zbîrcituri adînci, aşa cum sînt chipurile sculptate în lemn, ieşi înaintea celorlalţi şi rosti ceva în limba lui.

— Ce spune, doctore? De unde are ancora?

— De unde ai ancora? întrebă doctorul în graiul nenţilor.

Bătrînul răspunse.

— Spune că a găsit-o.

— Unde?

— „În luntre", mi-a tradus doctorul.

— Cum, în luntre? Şi luntrea unde a găsit-o?

— „Pe mal", mi-a tradus iarăşi doctorul.

— Unde, pe care mal?

— Taimîr.

— Doctore, Taimîr! am strigat eu din toate puterile, lucru care l-a făcut din nou să mă privească neliniştit. Taimîr! Adică cel mai apropiat ţărm de Pămîntul Nordic! Şi luntrea unde-i?

— „Luntrea nu este", mi-a tradus doctorul. „Numai o bucată este".

— Ce bucată?

— O bucată din luntre.

— Arat-o, să o văd!

În vreme ce bătrînul a plecat să aducă bucata aceea de luntre, Luri îl luă deoparte pe doctor şi începură să vorbească amîndoi în şoaptă: pesemne că Luri nu renunţa la ideea lui şi credea că mi-am pierdut minţile.

După cîteva clipe, bătrînul se întoarse cu o bucată de prelată, ceea ce însemna că luntrea găsită de el era din prelată.

— „Nu-i de vînzare", mi-a tradus doctorul spusele lui.

— Ivan Ivanîci, întrebați-l dacă a găsit în luntre și alte lucruri? Ce lucruri anume și unde sînt acum?

— „Au fost lucruri, — mi-a tradus doctorul, — dar nu mai știu unde sînt. Asta a fost demult. Sînt vreo zece ani de atunci. Merg la vînătoare, mă uit — pe zăpadă o sanie. Pe sanie o luntre și în luntre — lucruri. Pușca era proastă, n-avea gloanțe. Schiuri proaste. Era un singur om..."

— Un om?

— Stai puțin, poate am înțeles greșit, spuse doctorul în grabă și repetă întrebarea.

— „Da, un singur om", întări doctorul. Era mort, firește. Urșii îi mîncaseră fața. Stătea culcat în luntre. Asta-i tot.

— Cum tot?

— Mai mult nu era nimic.

— Ivan Ivanîci, întrebați-l dacă nu l-a căutat prin buzunare, dacă omul acela n-avea asupra lui hîrtii, acte?

— Avea.

— Și unde sînt acum?

— Unde sînt? întrebă doctorul.

Bătrînul ridică din umeri și nu spuse nimic. Mi s-a părut că socotește întrebarea mea fără nici un rost.

— Din tot ce-a fost în luntre, numai ancora a rămas? Presupun că omul acela era îmbrăcat. Unde-i sînt hainele?

— Hainele nu sînt.

— Cum „nu sînt"?

— Foarte simplu, mi-o reteză supărat doctorul. Ori crezi că i-a păstrat hainele, gîndindu-se că peste zece ani ai să pici din cer cu avionul tău? Sînt zece ani la mijloc. Și încă zece de cînd a murit omul acela din luntre...

— Dragul meu Ivan Ivanîci, nu te supăra... Totul e limpede. Dar eu țin să aștern pe hîrtie această povestire: eu o scriu și dumneavoastră semnați că ați fost de față și ați auzit totul. Întrebați-l cum îl cheamă.

— Cum te cheamă? întrebă doctorul în graiul nenților.

— Vîlka Ivan.

— Cîți ani ai?

— O sută.

Am tăcut cu toții. Luri se tăvălea de rîs.

— Cîți ani ai? l-a întrebat doctorul pentru a doua oară.

— O sută de ani! repetă bătrînul.

Doctorul se uită neputincios în jur.

— Naiba știe cum s-o fi zicînd „o sută" în graiul nenților! bombănea el. Poate mă înșel?

—

— O sută de ani! repetă îndărătnic Ivan Vîlka, dar de astă dată într-o rusească fără de cusur.

Şi cît timp eu am scris în iurtă povestirea lui, el ne repeta mereu că are o sută de ani. Poate nu avea chiar o sută, cel puţin judecînd după înfăţişarea lui. Totuşi, pe măsură ce priveam mai mult faţa împietrită şi ochii spălăciţi ai bătrînului, eram tot mai încredinţat că spune adevărul. Faptul că are o sută de ani era mîndria lui! Ne-a spus lucrul acesta de atîtea ori, încît l-am consemnat şi în procesul verbal: „Vînătorul Ivan Vîlka, în vîrstă de o sută de ani."

XV

VANOKAN

Pe cuvînt de onoare că nici astăzi nu ştiu de unde au scos nenţii bîrna cu care am reparat avionul! Peste noapte au plecat nu ştiu unde cu schiurile — pesemne într-o aşezare vecină — iar de dimineaţă, cînd am ieşit din iurtă, după o noapte despre care n-aş putea să spun că este printre cele mai liniştite din viaţa mea, am găsit în faţa uşii o bîrnă de cedru.

Da, n-am avut o noapte prea veselă! Ivan Ivanîci dormea lîngă foc, cu căciula pe cap şi apărătorile de urechi legate pe creştet; capetele lungi ale apărătorilor ieşeau din sacul de blană, ca nişte urechi caraghioase de iepure. Luri se tot întorcea de pe o parte pe alta şi tuşea într-una. Eu nu dormeam. Lîngă un leagăn, o femeie cînta o melodie monotonă — n-aş putea zice cu nepăsare, dar cu un fel de uitare de sine. Repeta mereu aceleaşi cuvinte, încît pînă la urmă mi s-a părut că tot cîntecul e alcătuit numai din cîteva cuvinte. Copilul adormise de mult, dar ea cînta înainte. În răstimpuri, cînd flăcările cuprindeau ramurile verzi de salcie, faţa-i rotundă se lumina, şi am văzut că ea cîntă cu ochii închişi. A doua zi dimineaţa, doctorul mi-a tradus cîntecul:

„Iarna, pe zăpadă,
puiul mamei drag,
încotro mă uit
alb e cîmpul tot,
puiul mamei drag.

Încolo, pe lac,
gheaţa albăstreşte,
puiul mamei drag.
Departe pe munte,
frunţi de piatră neagră,
puiul mamei drag.
Tundra mea cea dragă
albă-i pînă-n zare,
puiul mamei drag.
Ce sprinten îmi eşti,
puiul mamei drag.
Mărgean ţi-e urechea,
puiul mamei drag.
Dragi mi-s ochişorii,
puiul mamei drag.
Drag mi-e năsucul,
puiul mamei drag.
Mă uit sus, la cer;
norii cum gonesc
peste tundra dragă.

Mă cuprinse un simţămînt pe care-l încercasem de curînd, în timpul convorbirii cu Valea, dar cu atîta putere, încît am vrut să mă ridic şi să ies din iurtă. Barem să nu mai aud melodia aceea tristă, pe care femeia nenţă o cînta cu ochii închişi! Totuşi, nici nu m-am mişcat. Femeia cînta din ce în ce mai rar, din ce în ce mai potolit. Într-un tîrziu tăcu: adormise. Acum, toţi dormeau şi numai eu singur vegheam. Era întuneric şi-mi simţeam inima sîngerînd de atîta singurătate şi amărăciune. La ce bun acest nou indiciu, cînd totul se sfîrşise, cînd între mine şi Katia nu mai era nimic, aşa cum nici în viitor nu va fi, şi cînd nu ne rămăsese decît să ne întîlnim ca doi străini? Căutam să-mi înfrîng dorul şi nu puteam. Tîrziu de tot am adormit şi eu.

Spre amiază, trenul de aterizare era reparat. Am ascuţit bîrna şi la capete am fixat-o pe locul barei de distanţă, iar pentru mai multă siguranţă, am legat scoabele şi cu frînghie. Avionul arăta jalnic. Eu şi Luri ne-am dat înapoi cîţiva paşi şi ne-am privit opera de la distanţă, dar fără pic de entuziasm.

— Ei, ce zici?

Luri dădu din mînă amărît.

N-aveam încotro însă, trebuia să spunem că totul e minunat. Acum trebuia să încălzim apă: era timpul să pornim motorul.

Am umplut două bidoane cu zăpadă şi le-am pus, pe rînd, pe primus. Plicticoasă îndeletnicire! Ardea prost primusul nostru „maşina minunată, de mare ajutor într-o gospodărie"!

Curînd, totul era în ordine. Motorul se încălzise. Am încercat să fac contactul. Nenţii învîrteau elicea.

— Atenţie!

— Da!

— Unu, doi, trei — drumul!

Elicea scăpa, iar nenţii cădeau în zăpadă.

Luam totul de la capăt:

— Atenţiune!

— Da!

— Unu, doi, trei — drumul!

Treaba asta s-a repetat de patru ori. Motorul tresărea, tuşea, făcea vreo douăzeci de turaţii şi se oprea. În sfîrşit, motorul porni. Era timpul să ne luăm rămas bun. Nenţii se adunaseră în jurul avionului. Le-am strîns mîinile, le-am mulţumit pentru ajutorul dat şi le-am urat noroc la vînătoare. Ei rîdeau mulţumiţi. Zîmbind stingherit, călăuza noastră se urcă în carlingă. Nu ştiu ce a putut să-i spună nevestei lui, fiindcă acum ea stătea veselă lîngă avion. Purta o blană tivită cu postav de diferite culori, încinsă peste mijloc cu un cordon lat, şi un capişon cu marginea mare de blană, care-i încadra faţa, ca o aureolă.

Capişonul ei, înalt de aproape jumătate de metru şi încărcat cu fel şi fel de zorzoane, şi faţa ei mică şi rotundă, au fost singurele lucruri pe care le-am văzut în momentul decolării.

Am ridicat mîna din obişnuinţă, de parcă aş fi cerut start, acolo, în tundra nenţilor.

— Rămîneţi cu bine, tovarăşi!

Zburam!...

N-am să povestesc cum a decurs zborul pînă la Vanokan şi cît m-a uimit călăuza noastră, care citea pe întinderea înzăpezită şi monotonă a tundrei, ca pe o hartă. Cînd ne aflam deasupra unui cătun, m-a rugat să aterizăm şi să rămînem puţin acolo, şi a fost tare amărît auzind răspunsul meu, că nu ne putem îngădui acest lucru.

N-am să povestesc nici cum am aterizat la Vanokan. Piloţii experimentatori cunosc bine acest sentiment arzător, amestec de risc, răspundere şi hazard. La urma urmei, atunci pilotam un aparat unic, cu trenul de aterizare reparat cu o bară de lemn, lucru care constituia o noutate în domeniul construcţiei de avioane. Totuşi, mi se pare că avionul a atins pămîntul cu toată greutatea lui, aşa cum trebuie, căci Luri sări din carlingă mai

înainte de a se fi oprit și mi-a arătat numaidecît, în semn de victorie, degetul mare de la mînă.

N-am să povestesc nici despre primirea ce ni s-a făcut la Vanokan, nici despre cele trei case unde samovarele s-au stricat din pricină că a secat apa din ele, nici că, în a patra casă, un copil căzuse din leagăn și că doctorul a fost nevoit să-i dea pe loc îngrijirile necesare.

N-am să povestesc nici cum am fost ospătați pe săturate cu plăcinte și cu somoni, nici cum am înființat un cerc de aeromodelism și cum am plimbat pionierii cu avionul, nici despre faptul că locuitorii căutau mereu să mă convingă că, în ziua și la ora cînd noi am ajuns deasupra cătunului, alte două avioane s-au rotit deasupra Vanokanului și că abia mai tîrziu mi-am dat seama că avioanele cu pricina erau chiar avionul nostru, care ocolise cătunul de trei ori înainte de a ateriza.

Dar e cu neputință să nu povestesc despre purtarea doctorului Ivan Ivanîci la Vanokan.

L-am găsit pe Ledkov într-o stare proastă. Îl văzusem de cîteva ori pînă astăzi, la niște întruniri, ba odată l-am dus cu avionul de la Krasnoiarsk la Igarka. Între altele, m-au surprins cunoștințele lui literare. Aflasem că a absolvit Institutul pedagogic din Leningrad și că este un om instruit, care nu l-a citit numai pe Lev Tolstoi, ci și pe Voltaire. Pînă la douăzeci și trei de ani fusese cioban în tundră. Nu degeaba vorbeau nenții de el cu mîndrie și dragoste.

Și iată, acum, acest om minunat și inteligent, acest neobosit activist de partid, zăcea în pat, rănit de un nemernic. Cînd am intrat în casă, nici nu l-am recunoscut, într-atît era de schimbat. Nici nu se poate spune că stătea lungit. Stătea doar pe pat și scrîșnea de durere. Durerea îl făcea să sară în sus și atunci el se ridica în capul oaselor, se prindea cu mîinile de tablia patului și se arunca dintr-o săritură pe scaun. Era îngrozitor să privești zvîrcolindu-se omul acesta voinic cît un munte! Din cînd în cînd, durerea îl lăsa pentru cîteva clipe, și atunci fața lui căpăta o expresie omenească. Dar începea numaidecît să-l chinuie iarăși. El își mușca buza de sus, iar ochii lui, ochii acestui om atît de puternic și care totuși nu era în stare să se stăpînească, aveau o căutătură rătăcită; se ridica de pe scaun, sprijinindu-se pe piciorul sănătos, și, buf! se trîntea pe pat. Numai că nici în pat nu-și găsea locul. Nu știam ce-i pricinuia atîta suferință — nimerise oare glonțul într-un centru nervos, ori rana se cangrenase? Nu-mi fusese dat să văd în viață un tablou mai înspăimîntător! Ți-era milă să-l privești! Toți cei aflați acolo se fă-

ceau palizi cînd Ledkov începea să se zvîrcolească în pat, deşi se silea din răsputeri să se stăpînească şi să stea liniştit, ca apoi, deodată : buf ! să se arunce iarăşi pe scaun.

Aveai de ce să-ţi pierzi cumpătul, în faţa unui asemenea bolnav ! Ivan Ivanîci, însă, nu şi-a pierdut cumpătul. Dimpotrivă, parcă ar fi întinerit într-o clipă : îşi ţuguiase autoritar buzele, încît semăna cu un tînăr doctor militar, care impune. Alungă numaidecît toată lumea din casă, între care şi pe preşedintele Comitetului executiv local, deşi acesta — nu ştiu de ce — ţinea să asiste neapărat la examinarea lui Ledkov. Iar cînd sanitara din cătun — o bătrînă uscăţivă şi cu ochelari — se prezentă în faţa lui tremurînd toată, Ivan Ivanîci o întrebă politicos :

— Aţi avut prilejul să asistaţi la amputarea unui picior ?

Cu mişcări libere şi îndemînatice, doctorul schimbă într-o clipă toată rînduiala mobilei din cameră. Scoase afară o masă care era de prisos, iar pe aceea pe care voia să facă operaţia, o împinse în mijlocul încăperii, sub lampa ce atîrna din tavan.

Pe urmă ceru să se aducă toate lămpile din cătun, adăugînd „să nu fileze" vreuna, şi le atîrnă de jur împrejur pe pereţi, iar camera se umplu de o lumină nemaivăzută pînă atunci la Vanokan.

Fu destul să ridice din sprîncene, că sanitara cea uscăţivă alergă val-vîrtej să aducă un alt prosop : doctorului nu i s-a părut prea curat. O auzeam spunînd în bucătărie, politicos şi în acelaşi timp ironic, întocmai ca Ivan Ivanîci :

— Ce, drăguţilor, vreţi să mă băgaţi în mormînt ?

Nimeni nu voia s-o bage în mormînt şi toţi alergau de colocolo, în vîrful picioarelor, zicînd doctorului : „el".

Timp de vreo jumătate de oră, Ivan Ivanîci s-a săpunit şi s-a tot frecat pe mîini cu o perie, dînd mereu ordine, politicos, dar răspicat. Pe urmă, fără să-şi şteargă mîinile, a intrat în odaia unde se afla bolnavul, s-a oprit în loc cu picioarele desfăcute şi cu mîinile depărtate de corp, cercetînd totul din jur cu o privire pătrunzătoare. După aceea, uşa s-a închis şi tabloul acela, nemaivăzut la Vanokan — o odaie orbitor luminată, bolnavul culcat pe masa de un alb imaculat, ca şi halatele doctorului şi infirmierei — pieri.

Aşa s-a purtat Ivan Ivanîci al nostru la Vanokan.

După patruzeci de minute ieşi din camera de operaţie. Am ştiut îndată că operaţia a reuşit admirabil, căci, pe cînd îşi scotea halatul, doctorul mi-a spus ceva în latineşte şi apoi un vers din Kozma Prutkov :

„De vrei să fii fericit — ce aştepţi ? !"

A doua zi, dis-de-dimineaţă, am plecat din Vanokan şi, după trei ore şi jumătate de zbor în bune condiţii atmosferice, aterizam la Zapolearie.

Despre acea operaţie strălucită, pe care doctorul a reuşit să o facă în condiţii atît de grele şi, în genere, despre zborul nostru, a apărut mai tîrziu un mic articol în ziarul „Izvestia", care sfîrşea astfel: „Starea bolnavului se îmbunătăţeşte cu repeziciune". Şi într-adevăr, bolnavul s-a făcut sănătos foarte curînd.

Eu şi Luri am primit mulţumiri, iar doctorul o diplomă de onoare din partea Districtului Naţional al Nenţilor.

Acea veche ancoră de aramă atîrna acum pe perete, în camera mea, lîngă o hartă mare, înfăţişînd deriva corăbiei „Sfînta Maria".

La începutul lunii iunie am plecat la Moscova. Spre regretul meu, aveam o permisie foarte scurtă — numai zece zile — şi în acest timp trebuia să pun la punct atît treburile mele personale, cît şi unele chestiuni personale şi de servici ale căpitanului meu.

Tot drumul m-am gîndit la mine şi la relaţiile mele cu Katia. Povestea tatălui ei se ridică însă şi de data asta deasupra acestor gînduri, cerînd parcă o atenţie şi un respect deosebit. Îl întîlnisem, vrînd-nevrînd, la fiecare cotitură a vieţii mele şi, pînă la urmă, izbutisem să închег toate acele frînturi din viaţa lui, într-un tot armonios. Ancora aceea veche era ultima verigă logică în lanţul dovezilor mele. Ea dădea răspuns la cea mai grea întrebare.

Şi într-adevăr, pe cînd citeam jurnalul secundului, mă întrebam mereu: oare voi afla vreodată întîmplările prin care a trecut căpitanul Tatarinov? Oare a părăsit corabia, să exploreze pămîntul descoperit de el, sau a pierit de foame, împreună cu restul echipajului, şi corabia, purtată de gheţarii plutitori, a ajuns la ţărmurile Groenlandei?

Acum puteam să răspund: Da! Căpitanul a părăsit corabia. E adevărat, nu cunoşteam împrejurările acestui fapt — oare o parte din echipaj a pierit? oare corabia a fost strivită de gheţari? — dar ştiam că şi-a îndeplinit acest gînd „copilăros" şi „nechibzuit".

Mai înainte mă întrebam: Oare a ajuns pe Pămîntul Nordic?

Acum puteam să răspund: Da, a ajuns pe Pămîntul Nordic. Altfel cum ar fi putut ajunge pe ţărm sania cu luntrea de prelată, găsită cu cîţiva ani în urmă de vînătorul Ivan Vîlka?

Mai înainte mă întrebam: Unde ar trebui să caut urmele expediţiei? Şi mai trebuie oare să le caut?

Acum puteam să răspund: Da, trebuie să le caut, fiindcă regiunea acestor cercetări poate fi determinată cu precizie printr-un calcul simplu! Despre însemnătatea ştiinţifică a chestiunii, nu mai aveam nici o îndoială.

Discutam cu mine însumi aspru, ca la judecată, numai întrebări şi răspunsuri. Dar, în spatele acestor cuvinte aspre şi reci, visam cu totul alte cuvinte şi o vedeam pe Katia, de care mi-era dor, dor.

— M-ai uitat, nu-i aşa?

— Nu, va răspunde ea. Dar vremea cînd aveam şaptesprezece ani a trecut. Tu ai dispărut. Am crezut că o dată cu anii aceia a trecut şi dragostea noastră.

— Ba nu s-a sfîrşit! am să spun eu. Ştiu astăzi despre tatăl tău mai mult decît ştii tu şi oricine pe lume. Uite ce ţi-am adus — aici e toată viaţa lui. Am strîns aici viaţa lui, dovedind că este viaţa unui om mare. Ştii pentru ce am făcut asta? Pentru că te iubesc...

Atunci, ea mă va întreba:

— Nu m-ai uitat? Adevărat?

Şi eu am să-i răspund:

— N-aş fi putut să te uit, nici dacă nu mă iubeai.

Ce minunată a fost convorbirea aceasta închipuită din timpul călătoriei. Şi n-aş putea spune că n-a semănat puţin cu convorbirea pe care, foarte curînd, am avut-o cu Katia. A semănat şi nu prea, ca un vis care seamănă şi nu seamănă cu realitatea.

PARTEA A CINCEA

PENTRU INIMĂ

I

INTÎLNIREA CU KATIA

Zece zile nu-i prea mult ca să poți desface o nuntă și să pui alta la cale. Mai cu seamă că aveam și alte treburi la Moscova; astfel, mă pregăteam să prezint un referat la Societatea de geografie: „Despre o expediție arctică uitată", referat pe care nu-l scrisesem încă, și totodată să ridic la Direcția maritimă a căilor nordice chestiunea căutării corăbiei „Sfînta Maria".

Valea îmi dădu o mînă de ajutor, îngrijindu-se între altele să discute cu Societatea de geografie despre referatul meu. Dar, se înțelege că nu putea să-l și scrie.

O vreme am vrut să cer găzduire lui Korabliov, dar m-am răzgîndit și mi-am luat o cameră la hotel — același hotel unde stătusem cu doi ani în urmă, cînd venisem de la Balașov. A fost o greșeală. Mie, oricît de ciudat ar părea lucrul acesta la un

burlac, nu-mi plăcea să stau la hotel. Întotdeauna cînd trăgeam la vreun hotel, mă cuprindea melancolia.

Am telefonat acasă la Katia şi chiar ea a răspuns.

— Alo...

— Aici e Sanea.

Katia tăcu o clipă şi apoi întrebă cu nepăsare:

— Sanea?

— Chiar el!

Tăcu din nou.

— Eşti pentru mult timp la Moscova?

— Numai pentru cîteva zile, am răspuns eu. Mă străduiam să vorbesc cu aceeaşi nepăsare, dar o aveam în faţa ochilor, aşa cum venise la ultima noastră întîlnire, pe Triumfalnaia, cu căciuliţă de blană cu apărătorile de urechi în vînt şi cu paltonul albit de zăpadă.

— În permisie?

— Şi în permisie şi cu treburi.

A trebuit să-mi adun toate puterile ca să n-o întreb: „Am auzit că-l vezi des pe Romaşka". M-am stăpînit şi n-am întrebat-o.

— Ce face Sanea? se interesă Katia pe neaşteptate de sora mea. O vreme ne-am scris, dar după aceea am întrerupt.

Am început să vorbim despre Sanea. Ea mi-a spus că a văzut de curînd „Mama" de Gorki, jucată de un teatru din Leningrad în turneu la Moscova, şi că a găsit pe program numele pictorului P. Skovorodnikov.

— Serios?

— Decorurile lui erau foarte bune. Simple, dar îndrăzneţe.

De cîteva ori am avut impresia că se fereşte să-mi rostească numele; l-a spus o singură dată, şi atunci în şoaptă, de parcă n-ar fi vrut ca cei de acasă să-şi dea seama cu cine vorbeşte. Nu mi-a spus niciodată „tu". Vorbeam amîndoi cu aceeaşi nepăsare, asta pînă în clipa cînd eu am simţit că mă cuprinde frica: îmi ziceam că tot aşa se va sfîrşi şi convorbirea noastră, că ne vom spune la revedere şi că după aceea nu voi mai avea nici un motiv să-i mai telefonez.

— Katia, vreau să ne vedem. Tu cînd ai putea ieşi?

Spusesem: „tu". După o clipă mi-am dat seama însă că ar fi fost stupid să spun: „dumneata".

— Şi astă seară.

— Pe la nouă e bine?

Mă aşteptam să mă invite la ea, dar n-a făcut-o. Rămînea deci să ne întîlnim în oraş, dar unde?

— În scuarul de pe Triumfalnaia?
— Scuarul acesta nu mai există, mi-a răspuns Katia cu răceală.
Şi atunci am hotărît să ne întîlnim lîngă coloanele Teatrului Mare.
Aceasta a fost toată convorbirea noastră telefonică. Totul era limpede şi n-aveam de ce să tălmăcesc şi să răstălmăcesc fiecare cuvînt, cum am făcut în prima zi a şederii la Moscova.
Am trecut pe la Direcţia civilă a flotei aeriene şi pe la Valea, la Parcul Zoologic. Pesemne că eram tare distrat, fiindcă el mi-a repetat de cîteva ori că a doua zi are loc, într-un cadru festiv, la şcoală, sărbătorirea lui Korabliov pentru douăzeci şi cinci de ani de activitate pedagogică.
În sfîrşit, seara, în jurul orei nouă, m-am îndreptat spre Teatrul Mare...
Katia era neschimbată, cu cozile prinse pe creştet şi cu cîţiva zulufi pe frunte — zulufi de care-mi aminteam întotdeauna cînd mă gîndeam la ea — numai că acum era palidă şi mai înaltă. Fireşte, nu mai era adolescenta care mă sărutase odată în scuarul de pe Triumfalnaia. Nu mai avea în ochi neastîmpărul de altădată, iar glasul mi se părea mai potolit. Totuşi era ea, Katia, şi nu semăna chiar atît de mult cu Maria Vasilievna — mie, nu ştiu de ce, mi-era teamă de lucrul acesta. Dimpotrivă, trăsăturile maturizate o făceau parcă să fie mai mult şi mai cu adevărat Katia. Purta o bluză albă de mătase, cu mînecile scurte, şi o fundă albastră cu buline albe, prinsă la piept. În timp ce vorbeam am încercat s-o privesc în ochi, dar faţa ei devenea severă de fiecare dată.
Am rătăcit împreună pe străzile Moscovei, în ziua aceea tristă, cu sentimentul că ne aflăm în două odăi alăturate, că ne vorbim prin perete şi că numai arareori se deschide uşa, iar Katia scoate capul afară, să vadă dacă sînt eu ori nu. Eu vorbeam, vorbeam mereu — nici nu ştiu cînd am mai vorbit atît. Nu spuneam însă nimic din ce-aş fi vrut să-i spun. I-am povestit, de pildă, cum am alcătuit „alfabetul secundului" şi cît de greu am descifrat jurnalul său. I-am povestit, de asemenea, cum a fost găsită ancora aceea veche de aramă, cu inscripţia: Corabia „Sfînta Maria".
În schimb, n-am pomenit un cuvînt despre motivul ce m-a determinat să fac toate aceste lucruri! Era ca şi cînd acea veche poveste ar fi fost de mult dată uitării, ca şi cînd aici n-ar fi fost vorba de atîtea umilinţe şi atîta dragoste, de moartea Mariei

Vasilievna, de gelozia mea față de Romașka, de inima mea și a Katiei...

Anul acela se începuse la Moscova construirea metroului. Garduri tăiau străzile de-a curmezișul în locurile cele mai cunoscute și erai nevoit să mergi în lungul lor, pe niște punți de scîndură, care se îndoiau sub greutatea corpului, ba adeseori să vii și înapoi, fiindcă la capătul gardului dădeai peste cîte o groapă care nu exista în ajun și din care se auzeau glasuri și zgomotul muncii subterane.

Așa a fost și convorbirea noastră — cu ocoluri și întoarceri, cu garduri în locurile cunoscute ale anilor copilăriei și ale anilor de școală. Mereu am întîlnit în cale aceste garduri! Mai ales atunci cînd ne apropiam de un loc primejdios, numit „Nikolai Antonîci"...

La un moment dat am întrebat-o pe Katia dacă a primit scrisorile mele — una trimisă de la Leningrad și alta de la Balașov. Mi-a răspuns că n-a primit nimic și atunci i-am dat să înțeleagă că scrisorile ar fi putut să cadă în mîini străine.

— În casa noastră nu sînt mîini străine! mi-o reteză ea cu asprime.

Ne-am întors în piața teatrului. Se făcuse tîrziu, dar chioșcurile de flori erau încă deschise. Eram obișnuit cu viața la Zapolearie și freamătul tumultuos al orașului mi s-a părut ciudat: vedeam oameni, automobile, case luminate, becuri ce se legănau suspendate în aer.

Ne-am așezat pe o bancă. Katia mă asculta cu mîinile împreunate după ceafă și capul dat pe spate. Uitîndu-mă la ea, mi-am amintit cît îi plăcea să stea în cea mai comodă poziție, atunci cînd vrea să asculte ceva, și tot acum mi-am dat seama ce s-a schimbat la ea: avea ochii triști.

A fost singura clipă caldă a întîlnirii noastre. Am întrebat-o dacă mai ține minte ultima noastră convorbire din scuarul de pe Triumfalnaia și ea n-a spus o vorbă. Tăcerea aceasta era pentru mine cel mai îngrozitor răspuns. Răspunsul pe care-l rostea odinioară: „Să nu mai vorbim despre asta".

De-aș fi putut s-o privesc țintă în ochi, poate că aș fi înțeles multe lucruri. Dar ea se uita în altă parte, așa că am renunțat.

Cu fiecare clipă, simțeam că devine tot mai rece.

— Am să te țin la curent cu tot ce-am să fac, spusei eu, și ea se mulțumi doar să încuviințeze din cap.

Am invitat-o apoi să-mi asculte referatul și ea îmi mulțumi politicos:

— Mulțumesc. Am să caut neapărat să vin.

— Voi fi foarte bucuros să te văd în sală.

Un timp am tăcut amîndoi.

— Sanea, aș vrea să-ți spun că sînt adînc mișcată de atitudinea ta față de mine. Eram convinsă că ai uitat de mult povestea asta.

— După cum vezi, n-am uitat-o.

— Aș vrea să-i spun toate astea și lui Nikolai Antonîci. Ai ceva împotrivă ?

— Nicidecum ! Sînt lucruri care-l interesează. Doar îl privesc îndeaproape, poate mai mult decît își închipuie.

Dar nu era de loc așa, și insinuarea mea nu avea nici un temei. Adevărul e că eram pornit.

Katia mă privi cu luare-aminte și rămase pe gînduri. Mi s-a părut că vrea să mă mai întrebe ceva, dar nu poate să se hotărască. Ne-am luat rămas bun și ne-am despărțit. Eram foarte tulburat, furios și obosit, iar cînd am ajuns la hotel, a început să mă doară capul. Pentru prima oară în viața mea.

II

SĂRBĂTORIREA LUI KORABLIOV

Să organizezi sărbătorirea unui profesor în plină vacanță, cînd elevii sînt plecați și școala e închisă — iată o idee ciudată. Din capul locului i-am spus lui Valea că n-are să vină nimeni.

Dar n-a fost așa ! Școala era plină de elevi. Cînd am ajuns la școală, băieții încă mai împodobeau scara de la intrare cu ghirlande de mesteacăn și de arțar. La garderobă era un morman de crengi, iar sala unde se ținea adunarea avea deasupra ușii un uriaș „25". Fetele zoreau să ducă undeva niște ghirlande. Elevii aveau cu toții un aer serios și preocupat. Urmărind cu privirea acest nesfîrșit du-te-vino, și neobosita agitație din jur, m-am simțit deodată plin de voie bună — mai cu seamă fiindcă eram din nou în școala mea cea dragă.

N-am fost lăsat însă prea multă vreme singur, cu amintirile mele. Eram în uniformă și băieții m-au înconjurat într-o clipă. Vezi bine : pilot ! Abia mai prididearn să răspund la întrebări.

Ceva mai tîrziu, o fată de prin ultimile clase, care semăna puţin cu mătuşa Varea, şi-mi aducea aminte de „Comisia noastră gospodărească" — o fată trupeşă şi cu obrajii bucălaţi — se apropie de mine şi-mi spuse, înroşindu-se, că Ivan Pavlîci mă aşteaptă.

L-am găsit în cancelarie. Era îmbătrînit, puţin adus de spate şi cu părul alb. Da, cu părul alb. Acum semăna cu Mark Twain! Dar şi aşa, îmbătrînit, mi s-a părut mai voinic decît era ultima oară cînd l-am văzut. Avea mustăţile cărunte şi stufoase, cu capetele răsucite în sus, gîtul roşu şi puternic strîns în gulerul cămăşii.

— Vă felicit, scumpe Ivan Pavlîci! am spus eu, şi nu mai sfîrşeam să ne îmbrăţişăm şi să ne sărutăm. Vă felicit, — repetam eu, îmbrăţişîndu-l, — şi vă doresc ca toţi elevii dumneavoastră să vă poarte tot atîta recunoştinţă ca şi mine.

— Mulţumesc, Sanicika!

Şi mă îmbrăţişă cu putere încă o dată. Era foarte tulburat. Buzele îi tremurau puţin.

După o oră, Ivan Pavlîci şedea pe estradă, în sala unde cîndva avusese loc procesul lui Evgheni Oneghin; noi, oaspeţii de onoare, şedeam în prezidiu, la dreapta şi la stînga sărbătoritului. Noi, adică Valea, care îşi pusese anume pentru această solemnitate o cravată verde deschis, inginerul constructor Tania Veliciko, care devenise o femeie înaltă şi grasă, încît era aproape cu neputinţă să-ţi închipui că este Tania cea subţirică de odinioară, şi alţi elevi ai lui Ivan Pavlîci, foşti în clase mai mici pe vremea noastră şi pe care nici nu-i socoteam oameni în toată firea, ca noi. Printre ei erau mulţi studenţi şi m-am simţit tare mulţumit, recunoscînd trei băieţi din detaşamentul meu de pionieri.

La un moment dat apăru măreţ, binevoitor, cu nişte ghetre albe şi cu vestă groasă de lînă, artistul Teatrului dramatic din Moscova, Grişka Faber. Nu se schimbase de loc! Cu aerul că tot ce se petrece în sală îl priveşte în primul rînd pe el, Grişka sărută distins amîndoi obrajii lui Korabliov şi se aşeză pe un scaun, picior peste picior. Ocupa un loc respectabil în prezidiu, de parcă el era sărbătoritul, nu Ivan Pavlîci! Pe urmă aruncă o privire voalată asupra sălii şi îşi potrivi frizura cu un mic pieptene. I-am scris un bilet: „Grişka, ticălosule, salutare!", iar el l-a citit şi mi-a făcut un semn cu mîna, zîmbind îngăduitor.

A fost o seară minunată! Minunată pentru că toţi cîţi au luat cuvîntul, au spus numai adevărul. Nimeni n-a minţit! Asta, desigur, fiindcă despre Korabliov nu era greu să vorbeşti respec-

tînd adevărul. De altfel, tocmai lucrul acesta îl cerea şi el elevilor săi: să spună numai adevărul!

Îmi doresc doar ca, după douăzeci şi cinci de ani de muncă, să se vorbească şi despre mine aşa cum s-a vorbit în seara aceea despre Ivan Pavlîci.

S-a luat cuvîntul în numele părinţilor, al promoţiei anului 1931, al elevilor ce au lucrat în atelierul de tîmplărie al şcolii, din partea Consiliului raional şi a Secţiei orăşeneşti de învăţămînt. Şi toţi au adus flori. Coşurile erau care de care mai mari.

La un moment dat, preşedintele anunţă: „În numele actorilor ieşiţi de pe băncile şcolii noastre, are cuvîntul Grigori Ivanovici Faber", şi în clipa aceea, doi tineri voinici înaintară spre prezidiu purtînd un uriaş coş de flori, care uimi sala şi stîrni un murmur printre rînduri.

Grişka s-a ridicat de pe scaun şi a vorbit admirabil, numai că a început să zbiere, ca de obicei. Mi s-a părut ciudat că n-a învăţat la teatru să vorbească mai potolit. El l-a numit pe Ivan Pavlîci „profesorul vieţii în artă", adăugînd că, în cariera lui, Korabliov a jucat un rol imens. După aceea l-a sărutat încă o dată pe obraji şi s-a aşezat foarte mulţumit de sine.

Pe estradă se adunau tot mai multe flori. Ivan Pavlîci era îmbujorat la faţă, şi din cînd în cînd îşi netezea mustăţile cu un aer încurcat. Ai fi zis că-l stinghereşte atîta fericire. Avea ochi de suferind, de fiecare dată cînd i se aduceau laude.

Pe urmă luă cuvîntul un locotenent care, pe vremea cînd noi absolveam şcoala, era abia în clasa a cincea. El spuse că, întrucît tovarăşul Faber a vorbit în numele artiştilor, îşi îngăduie să-l salute pe Korabliov în numele elevilor şcolilor militare şi al ofiţerilor Armatei Roşii ieşiţi de asemenea de pe băncile şcolii noastre...

— Scumpe Ivan Pavlîci, — am început eu, cînd preşedintele mi-a dat cuvîntul, — îngăduiţi-mi şi mie să vorbesc în numele aviatorilor, căci nu puţini dintre elevii dumneavoastră zboară astăzi pe deasupra măreţei noastre ţări sovietice. Sînt încredinţat că ei se alătură cu toţii cuvintelor mele. Se spune că scriitorii sînt ingineri ai sufletului omenesc. Dar şi dumneavoastră sînteţi un „inginer al sufletului omenesc". Într-o zi, de pildă, m-am trezit mai de dimineaţă, l-am văzut pe vecinul meu de pat că stă cu ochii aţintiţi în tavan. Era atît de absorbit, încît nici n-a catadicsit să răspundă la întrebările mele. Urmărindu-i privirea, am descoperit desenat pe tavan un cerc negru cît un ban. Acelaşi lucru s-a repetat şi a doua zi. Două luni de zile, zi de zi, vecinul meu de pat a privit ţintă cercul acela negru din tavan.

De ce credeți că o făcea? Firește, ar putea să răspundă el singur la această întrebare, dat fiind că și în clipa de față este vecinul meu, de astă dată la masa prezidiului — Valea începu să rîdă stingherit și după o clipă izbucni în rîs întreg prezidiul și întreaga sală — dar, fie, am să răspund eu în locul lui: căuta să-și dezvolte agerimea privirii! Și a cui privire îl uimise atît de mult? Vestita privire a lui Ivan Pavlîci Korabliov. Scumpe Ivan Pavlîci, acum vă mărturisesc deschis, că noi nu puteam să înfruntăm privirea dumneavoastră. Cînd se întîmpla să facem vreo poznă și ne pregăteam să spunem o minciună, dacă vă întîlneam privirea ori numai ne aduceam aminte de ea, spuneam adevărul aproape fără să vrem. De altfel, după părerea mea, acesta este lucrul cel mai de seamă pe care trebuie să-l învățăm în școală.

Îndată ce am sfîrșit de vorbit, m-am îndreptat spre Ivan Pavlîci, să-l sărut. Valka se apropia și el din partea opusă și ne-am ciocnit cap în cap.

Pînă în acea clipă, sala mă aplaudase destul de rar; dar în clipa cînd ne-am ciocnit cap în cap, izbucni un ropot asurzitor de aplauze.

După mine luă cuvîntul Tania Veliciko, dar eu nu mai ascultam: venise Nikolai Antonîci!

Gras și voinic, cu un aer binevoitor și cu niște pantaloni largi se îndrepta spre masa prezidiului, pășind puțin aplecat înainte. Biata Serafima Petrovna, bătrîna noastră învățătoare, care ne învăța odinioară ce este „rața", după metoda pedagogică complexă, alerga înaintea lui să-i facă drum, iar el n-o învrednicea nici măcar cu o privire ori cu un zîmbet.

Nu-l mai văzusem pe Nikolai Antonîci din ziua aceea penibilă cînd a strigat la mine, frîngîndu-și degetele, și cînd a vrut să mă scuipe în față. Era foarte schimbat. În urma lui venea un bărbat destul de corpolent și el, care pășea aplecat înainte și fără să zîmbească, întocmai ca Nikolai Antonîci.

Fără îndoială că n-aș fi ghicit cine este, dacă Valea nu mi-ar fi șoptit: „Uite-l și pe Romașka!"

„Cum, ăsta să fie Romașka? atît de voinic, de dichisit, cu fața atît de albă și de rotunjită, cu înfățișarea aceasta foarte simpatică, cu acest minunat costum gri? Unde erau lațele lui galbene, ca de pisică? Unde erau ochii lui nefiresc de rotunzi, ochii aceia de bufniță, care rămîneau deschiși și noaptea, cînd dormea?"

Întreaga-i înfățișare se schimbase, se șlefuise, devenise mai blîndă. Bărbia lui masivă și pătrată pierduse aerul acela rigid

de odinioară, se rotunjise, ba era chiar destul de acceptabilă. Dacă lui Romașka i-ar fi stat în putință să-și modeleze singur chipul, potrivit dorințelor sale, sînt convins că n-ar fi izbutit să facă ceva mai bun. În orice caz, așa cum arăta, putea să facă unui străin chiar o impresie bună.

Nikolai Antonîci urcă pe estradă și se îndreptă spre masa prezidiului, urmat de Romașka. Tot ce făcea el făcea și Romașka. Nikolai Antonîci îl felicită pe Korabliov, amabil, dar foarte reținut. Se mulțumi să-i strîngă mîna fără să-l sărute, iar Romașka la fel. După aceea învălui cu privirea întregul prezidiu și înainte de orice îl salută pe conducătorul Secției orășenești de învățămînt. Romașka făcu la fel. Poate să pară curios, însă adevărul e că se arăta mai sigur pe sine, mai îndrăzneț.

Pe mine, Nikolai Antonîci nu m-a observat sau mai bine zis s-a făcut că nu mă observă. În schimb, Romașka, ajungînd în dreptul meu, își desfăcu brațele a mirare: eu să fiu oare? — de parcă niciodată nu i-aș fi dat cu piciorul în bot.

— Bună ziua, Romașka! am rostit eu cu indiferență.

El se strîmbă puțin, dar numaidecît luă un aer ce parcă voia să spună că sîntem vechi prieteni și deci putem să ne spunem pe nume: „Sanka, Romașka". După aceea se așeză lîngă mine și începu să turuie ceva în șoaptă, însă eu l-am oprit disprețuitor și i-am întors spatele, dîndu-i de înțeles că vreau s-o ascult pe Tania.

Nici măcar n-o auzeam pe Tania. Fierbeam în mine și numai o sforțare deosebită m-a ajutat să-mi păstrez expresia liniștită de mai înainte.

Adunarea luă sfîrșit și oaspeții fură invitați la masă. Pe coridor, Romașka mă ajunse din urmă.

— A fost minunată sărbătorirea lui Ivan Pavlîci, nu?

Pînă și vocea i se schimbase: acuma era moale și catifelată.

— Da, într-adevăr.

— Păcat că ne întîlnim așa rar. Sîntem prieteni vechi. Unde ai servici?

— În aviația civilă.

— Văd asta! răspunse Romașka, rîzînd. Am vrut să întreb în ce loc.

— În Nordul Îndepărtat.

— Ah, drace, uitasem! Doar mi-a spus Katia! La Zapolearie!

Katia! Katia, i-a spus. Simțeam că mă trec toate năduşelile, dar am răspuns foarte calm:

— Da, la Zapolearie.

Romașka tăcu cîteva clipe și apoi mă întrebă, prudent:

— Pentru multă vreme... la noi?

— Încă nu știu, am răspuns eu, la fel de prudent. Depinde de multe lucruri.

Răspunsul acesta calm și atît de prudent m-a încîntat. În clipa aceea, toată enervarea mea se risipi ca prin farmec și am devenit rece, politicos și viclean ca un șarpe.

— Katia spunea că te pregătești să ții un referat la Casa oamenilor de știință?

— Nu, la Societatea de geografie.

Romașka mă privi satisfăcut. Ai fi zis că e mulțumit de faptul că țin referatul la Societatea de geografie și nu la Casa oamenilor de știință. În realitate, chiar așa era, dar atunci n-aveam de unde să știu nimic.

— Despre ce e vorba în referat?

— Vino să-l asculți și ai să vezi! am răspuns eu indiferent. Te va interesa.

Romașka se strîmbă iarăși, dar de astă dată abia vizibil.

— Mda, — mormăi el, — trebuie să-mi însemn, ca să nu uit, și scrise ceva cu grijă în agendă. Cum se intitulează referatul?

— O expediție polară uitată.

— Ia stai: nu cumva e vorba de expediția lui Ivan Lvovici?

— De expediția căpitanului Tatarinov, rectificai eu cu răceală.

Romașka s-a făcut însă că nu bagă de seamă.

— Ai date noi?

Un calcul timp și pe care eu îl cunoșteam bine îi luci în ochi, făcîndu-mă să-mi dau seama numaidecît despre ce este vorba.

„Aha, ticălosule! mi-am spus eu în gînd, cu sînge rece — te-a trimis Nikolai Antonîci! Vrea să știe dacă nu cumva am de gînd să demonstrez din nou că el și numai el e vinovat de pieirea expediției și nu un oarecare von Vîșimirski“.

— Da, am date noi.

Romașka mă privi cu luare-aminte. Pentru o clipă redeveni vechiul Romașka și parcă socoti ce cîștig va avea el, dacă va izbuti să afle de la mine despre ce date e vorba.

— Fiindcă ai pomenit de expediție, — începu el, — știi, și Nikolai Antonîci are material în legătură cu ea. Posedă multe scrisori, unele foarte interesante. Nu mai țin minte cu ce ocazie mi le-a arătat. Cred că n-ar strica să-l consulți și pe el!

„Hm, înțeleg! mi-am spus eu din nou. Nikolai Antonîci te-a însărcinat să aranjezi o întîlnire, ca să discutăm lucrurile astea împreună. El se teme de mine, dar vrea ca eu să fac primul pas. S-aștepte!“

— Da' de unde! am răspuns eu indiferent. În fond, Nikolai Antonîci ştie prea puţin. Oricît ar părea de ciudat, despre aportul lui la această expediţie, eu ştiu mai mult chiar decît el însuşi.

A fost o lovitură bine ţintită, căci Romaşka, deşi mult evoluat, era totuşi prost: a rămas cu gura căscată şi m-a privit descumpănit.

„Katia, Katia!" mă gîndeam eu, şi simţeam cum mi se strînge inima de durere pentru amîndoi.

— Da-a, făcu lung Romaşka. Va să zică, aşa stau lucrurile!

— Da, aşa.

Cum între timp ne apropiasem de masă, convorbirea noastră a luat sfîrşit. Cu greu şi numai ca să nu-l supăr pe Ivan Pavlîci n-am plecat. Eram indispus, aş fi vrut să beau, dar pînă la urmă n-am băut decît un pahar, şi acela în cinstea sărbătoritului.

Tradiţionalul toast fu rostit de Romaşov, care s-a ridicat în picioare şi a aşteptat multă vreme, plin de importanţă, pînă s-a făcut linişte. Vorbind, a rotunjit o frază grozav de bine şi, în clipa aceea, o imensă satisfacţie i-a luminat faţa. Între altele a spus ceva şi despre „prietenia care leagă toţi elevii scumpului sărbătorit" şi, ridicînd paharul, m-a privit, în semn că bea şi pentru mine. Am ridicat paharul şi eu, politicos, dar se vede că nu aveam o înfăţişare prea prietenoasă, fiindcă Ivan Pavlîci s-a uitat la amîndoi — întîi la Romaşka, apoi la mine. Şi deodată — eu n-am înţeles din prima clipă tîlcul acestui gest — a pus mîna pe masă, arătîndu-mi-o din ochi. Degetele ciocăniră de cîteva ori în tablia mesei şi rămaseră liniştite. Era semnul unei vechi înţelegeri dintre noi: „Păstrează-ţi cumpătul!" Am izbucnit amîndoi în rîs. Şi după aceea am fost puţin mai vesel.

III

FĂRĂ TITLU

În ziua aceea trebuia să mă întîlnesc cu un redactor al „Pravdei", căruia voiam să-i povestesc tot ce aflasem despre expediţie. Fiind mereu ocupat, el amînase de două ori întîlnirea noastră, dar acum, în sfîrşit, îmi telefonă că mă aşteaptă, aşa că am plecat numaidecît la ziar.

Era un bătrîn înalt, cu ochelari, care se uita puţin cruciş, ceea ce te făcea să crezi că se uită în altă parte şi se gîndeşte

la altceva. „Într-o oarecare măsură, mă pricep în problemele zburătorilor“, spuse el. Povestirea mea părea să-l intereseze, căci ascultîndu-mă începu să însemne cîte ceva într-un bloc-notes. După aceea mă rugă să-i arăt mai lămurit, printr-o schiță, metoda mea de a asigura stabilitatea avionului pe timp de viscol și-mi spuse că ar trebui să scriu un articol pentru revista „Aviația civilă“. Telefonă chiar atunci la redacția revistei, stabilind cînd și cui urma să predau articolul. Bătrînul își dădu seama — sau cel puțin așa mi s-a părut mie — de însemnătatea expediției „Sfînta Maria“. Mi-a spus că această chestiune este bine venită și de actualitate, întrucît Arctica și problemele ei interesează astăzi în mod deosebit.

— Totuși s-a mai scris despre această expediție. Mi se pare că în „Arctica sovietică“.

— În „Arctica sovietică“ ?

— Da, a fost un articol publicat anul trecut.

Lucrul acesta era o noutate pentru mine! Un articol despre căpitanul Tatarinov, publicat anul trecut în revista „Arctica sovietică“ !

— N-am citit acest articol, am răspuns eu. Oricum, autorul articolului nu putea să știe ce știu eu. Eu am descifrat jurnalul secundului, singurul membru al expediției care a ajuns pînă la Pămîntul cel Mare.

În clipa aceea mi-am dat seama că am în față un adevărat gazetar. Ochii bătrînului se aprinseră dintr-o dată. El începu să scrie cu atîta înfrigurare în bloc-notes încît rupse vîrful creionului. Se vede că era senzațional ce spuneam eu. De altfel, bătrînul însuși a folosit acest cuvînt :

— Da, da, e senzațional!

La sfîrșit închise biroul cu cheia și mă conduse, după cum m-a avizat pe coridor, la „direcție“.

Acolo am repetat totul pe scurt, iar la urmă am stabilit:

a) că a doua zi voi aduce la direcție jurnalul secundului ;

b) că în ziua cînd voi citi referatul meu la Societatea de geografie, în sală se va afla un redactor al „Pravdei“ ;

c) că voi arăta într-un articol tot ce am descoperit în legătură cu expediția și că apoi „vom vedea unde-l publicăm“.

Aveam de gînd să vorbesc tovarășilor de la „Pravda“ și despre căutarea expediției, dar, nu știu de ce, mi-am zis că asta e altă chestiune, care n-are nici o legătură cu presa. Rău am făcut! Ziariștii m-ar fi sfătuit cui să mă adresez la Direcția maritimă a căilor nordice, ba poate că ar fi și telefonat acolo.

...La Direcția maritimă a căilor nordice am făcut anticameră aproape două ceasuri, pînă să am cinstea să văd pe unul dintre secretari. În sfîrşit, am fost condus într-un birou, dar şi acolo a trebuit să aştept vreo jumătate de ceas. Secretarul era ocupat: prin birou se perindau fără încetare ba marinari, ba aviatori, ba radiotelegrafişti, ba ingineri, ba tîmplari, ba agronomi, ba pictori şi el trebuia să dea impresia că se pricepe de minune în toate — şi în aviație, şi în agronomie, şi în pictură, şi în radiotelegrafie. Într-un tîrziu m-a luat în seamă şi pe mine.

— Din punct de vedere istoric este interesant! hotărî secretarul, cînd eu am sfîrşit de povestit. Dar acum trebuie rezolvate alte probleme, mai de actualitate.

Am răspuns că înțeleg perfect că Direcția maritimă a căilor nordice nu are cîtuşi de puțin menirea de a face cercetări pentru descoperirea expedițiilor dispărute. Dar am adăugat că, întrucît chiar anul acela o nouă expediție urma să plece spre Polul Nord, ar putea să i se dea în plus această mică sarcină, de a cerceta regiunea unde a dispărut căpitanul Tatarinov.

— Tatarinov, Tatarinov! repetă secretarul, cu aerul că se străduieşte să-şi amintească ceva. A scris un articol despre această chestiune, nu-i aşa?

Am răspuns că i-ar fi fost cu neputință să scrie articolul, deoarece expediția a plecat din Petersburg, în urmă cu aproape douăzeci de ani şi că ultima ştire de la el s-a primit prin anul 1914.

— Bine, dar atunci care Tatarinov a scris articolul?

— Tatarinov a fost căpitanul corăbiei, am început eu să explic, răbdător. În toamna anului 1912, el a plecat cu corabia „Sfînta Maria", vrînd să străbată Calea maritimă a Nordului, adică acea cale pentru care între timp s-a înființat direcția dumneavoastră, unde mă aflu eu astăzi. Expediția nu şi-a atins scopul, dar în timpul călătoriei căpitanul Tatarinov a făcut descoperiri geografice foarte importante. Am toate motivele să susțin că el a descoperit Pămîntul Nordic, şi nu Vilkițki.

— Ei da, asta-i foarte adevărat, încuviință secretarul. Totuşi, despre această expediție s-a scris un articol pe care l-am citit şi eu.

— Cine a scris articolul?

— Mi se pare că tot Tatarinov. Expediția lui Tatarinov, articolul lui Tatarinov... În fond, ce propuneți dumneavoastră?

I-am repetat propunerea mea.

— Bine. Faceţi un memoriu, spuse secretarul pe un ton care dădea impresia că regretă dinainte munca mea de a aşterne pe hîrtie acest memoriu, ce va rămîne apoi să zacă la el în birou.

Am plecat.

Desigur, nu putea să fie la mijloc o simplă potrivire de nume. Am cercetat într-o librărie de pe strada Gorki toate numerele revistei „Arctica sovietică", apărute în decursul anului precedent. Articolul se intitula: „Despre o expediţie arctică uitată" — adică întocmai aşa cum se intitula şi referatul meu — fiind semnat: N. Tatarinov. Era scris de Nikolai Antonîci!

Era un articol mare, sub forma unor amintiri, dar totodată cu un vădit caracter ştiinţific. Autorul începea cu o descriere amănunţită a corăbiei „Sfînta Maria", ancorată în vara anului 1912 la Petersburg, în apropiere de podul Nikolaevski... „Vopseaua albă abia se uscase pe pereţii şi tavanul cabinelor, iar mobila de mahon lucea ca oglinda. Prin cabine erau aşternute covoare. Cămările şi magazia erau pline cu tot felul de alimente. Ce nu găseai acolo?! Nuci, bomboane, ciocolată, diferite compoturi, lăzi cu ananas, cu dulceţuri şi cu prăjituri, fructe uscate şi încă multe altele, apoi carne conservată, stive de saci de făină şi saci de crupe."

Nikolai Antonîci începea înainte de toate cu aprovizionarea. Faptul acesta era de-a dreptul caraghios, iar pentru mine constituia o dovadă în plus. În continuare, articolul părea scris mai cu cap. Arătînd că expediţia a fost echipată prin mijloace publice, Nikolai Antonîci făcea o vagă aluzie la meritele sale personale şi amintea că el cel dintîi s-a gîndit „să se păşească pe urmele lui Nordenskjöld." După aceea arăta cu amărăciune piedicile pe care presa reacţionară şi Ministerul Marinei le-au pus în calea expediţiei şi reproducea textul rezoluţiei Ministerului Marinei pe un memoriu al său, în legătură cu dispariţia fără de urmă a corăbiei „Sfînta Maria": „Regretăm că Tatarinov nu s-a înapoiat. Pentru mînuirea neglijentă a averii statului, l-aş trimite în faţa judecăţii fără nici o întîrziere!"

În continuarea articolului, Nikolai Antonîci arăta cu o adîncă amărăciune lăcomia şi lipsa de onestitate a furnizorilor din Arhanghelsk, care l-au înşelat pe vărul său, vînzîndu-i cîini proşti, nedresaţi, „de doi bani perechea", cumpăraţi parcă de pe stradă, de la nişte băieţandri, şi în general că echiparea expediţiei a avut de suferit numai pentru că el, Nikolai Antonîci, s-a îmbolnăvit şi n-a mai putut să continue munca începută. Furnizorii însă nu erau numiţi — cred şi eu! Unul singur era indicat sub iniţiala V. Acest V. era învinuit că s-a îmbogăţit furnizînd expediţiei carne

alterată, pe care echipajul a fost nevoit să o arunce în mare, încă înainte ca „Sfînta Maria" să ajungă la Iugorski-Şar.

În această parte, articolul se dovedea scris cu o deosebită competenţă. Nikolai Antonîci îl cita chiar şi pe Amundsen: „Reuşita unei expediţii depinde în întregime de felul cum este echipată", şi demonstra magistral justeţea acestei afirmaţii, prin exemplul expediţiei conduse de „răposatul" său văr. Mai departe, Nikolai Antonîci cita pasaje întregi din scrisorile „răposatului" său văr, în care acesta i se plîngea de furnizori, adăugînd că toţi au profitat de scurtarea neaşteptată a popasului de la Arhanghelsk, întrucît corabia a trebuit să iasă mai repede în larg.

Despre călătoria propriu-zisă, Nikolai Antonîci nu scria mai nimic. El amintea doar în treacăt că „Sfînta Maria" a întîlnit la Iugorski-Şar nişte vase comerciale, care aşteptau să se desprindă sloiurile ce blocau toată partea de sud a mării Kara. După spusele unui căpitan, „Sfînta Maria" a pătruns curajos în marea Kara şi a dispărut după orizont, dincolo de linia compactă a gheţarilor, în zorii zilei de 17 septembrie". „Ţelul urmărit de căpitanul I. L. Tatarinov — continua Nikolai Antonîci — n-a fost atins. Dar în timpul călătoriei, căpitanul Tatarinov a făcut o descoperire de excepţională însemnătate. E vorba de descoperirea Pămîntului Nordic, pe care el l-a numit „Pămîntul Mariei"...

Am cumpărat numărul acela al „Arcticei sovietice", cu atît mai mult, cu cît în articol se făceau trimiteri şi la alte articole ale aceluiaşi autor, consacrate aceleiaşi chestiuni, şi m-am întors la hotel.

N-aş putea spune că eram prea bine dispus! Mi se părea că, de vreme ce acest articol mincinos a fost publicat, şi încă de mai bine de un an de zile, totul s-a sfîrşit! Era prea tîrziu ca să mai fac ceva. Nimeni nu mă va asculta! Nikolai Antonîci s-a pus la adăpost! Totul era o minciună, e drept, dar o minciună împletită cu adevăr. El, cel dintîi a arătat însemnătatea expediţiei! El, cel dintîi a arătat că Pămîntul Nordic a fost descoperit de căpitanul Tatarinov cu jumătate de an mai înainte să-l fi zărit Vilkiţki! Toate aceste date le avea din scrisorile pe care eu i le dădusem Katiei, se înţelege! Da, Nikolai Antonîci mi-o luase înainte!

Mă plimbam prin odaie şi fluieram.

La drept vorbind, în clipa aceea doream mai mult ca orice să plec la gară, să-mi cumpăr un bilet Moscova-Krasnoiarsk şi, o dată ajuns acolo, să-mi urmez drumul cu avionul pînă la Za-

polearie. Totuşi n-am plecat. Dimpotrivă, m-am aşezat la masă şi m-am apucat să scriu referatul. Am scris aşa toată ziua, şi cînd lucrezi intens ceasuri în şir, o mulţime de gînduri îţi trec prin minte, dar tu le uiţi, fiindcă ele nu mai au loc în mintea încordată.

IV

MULTE LUCRURI NOI

Cînd am intrat, Ivan Pavlîci şedea în faţa sobei şi aprindea focul. Cît de cunoscut mi-era tabloul acesta! Ivan Pavlîci, cu haina lui cea veche şi păroasă, aprinde focul! O clipă am avut impresia că ultimii ani nici n-au existat, că sînt elev ca şi mai înainte şi că el „va tuna şi va fulgera" din moment în moment, ca atunci în clasa a IX-a, cînd am plecat la N. după Katia. Dar Ivan Pavlîci se întoarse şi... „Cît a îmbătrînit!" mi-am spus eu în gînd. Şi toate s-au schimbat într-o clipă, înfăţişîndu-mi-se aşa cum erau în realitate.

— În sfîrşit, iată-te! vorbi el cam supărat. De ce n-ai venit să stai la mine?

— Vă mulţumesc, Ivan Pavlîci.

— Mi-ai scris doar că ai să stai la mine, nu?

— Cît de cît, tot v-aş fi stînjenit.

El mă cercetă cu privirea şi chiar închise un ochi, ca să mă vadă mai bine. Era o privire gospodărească. Se uita la mine ca la ceva făurit de mîinile lui. Cred că i-am plăcut, fiindcă el îşi netezi cu mulţumire mustaţa, după care îmi porunci să şed.

— Ieri n-am putut să te văd cum trebuie. N-am prea avut vreme.

Se apucă şi aşeză masa, apoi scoase dintr-un dulap zidit în perete o sticlă mică, tăie pîine şi aduse o bucată de friptură rece de viţel, pe care o ţinea între geamuri, şi tăie carnea. Stătea tot singur, numai că acum odaia lui cea umedă devenise parcă mai plăcută. Parcă nu mai era umedă ca altădată. În timp ce vorbea, Ivan Pavlîci goli singur sticla, fără să se atingă de mîncare, şi asta mă întristă.

I-am făgăduit să-i povestesc toate lucrurile mai însemnate petrecute în viaţa mea, în timpul acestor ani. Dar poţi oare să-ţi aminteşti numai de lucrurile acestea mai însemnate, atunci cînd revezi după atîţia ani pe cineva drag? Ivan Pavlîci mă întreba

de Nord, de zborurile mele și era nemulțumit de fiecare dată, fiindcă găsea că răspunsurile mele sînt prea scurte.

— Dragul meu Ivan Pavlîci, ce-aș putea să vă spun în această privință ? Eu am zburat încă prea puțin. În schimb, odată era cît pe ce să înghet ! Vă mai aduceți aminte de doctorul care m-a îngrijit, atunci cînd am fugit de la școală ? Atunci ați venit la spital să mă vedeți.

— Da, mi-aduc aminte.

— E tot la Zapolearie și el. L-am găsit curînd și casa lui e singura casă unde mă duc în vizită. De altfel, am observat că toată viața m-am atașat de oameni străini. Cînd eram copil — de Skovorodnikov, v-am povestit despre el, vă mai amintiți ? Apoi de familia Tatarinov și acum de familia doctorului.

— Ei, frate, e vremea să-ți întemeiezi și tu o familie, rosti Korabliov cu seriozitate.

— Nu, Ivan Pavlîci.

— De ce ?

— N-am noroc în privința asta.

Korabliov tăcu. Își umplu paharul, ciocnirăm și băurăm amîndoi, apoi din nou și-l umplu. După aceea își desfăcu haina — semn că se pregătește pentru o discuție mai lungă.

— Ascultă, Sanea, mai ții minte ce mi-ai spus cînd ai plecat din Moscova ? Uite ce mi-ai spus : „Nu-mi rămîne decît să mor, dar să dovedesc că am dreptate." Ei ? Ai dovedit ?

Era o întrebare neașteptată și n-am știut ce să răspund. Nu uitasem de această convorbire, desigur. Mai țineam minte cum m-a mustrat Korabliov : „Ce-ai făcut, Sanea ? Pentru numele lui dumnezeu, ce-ai făcut !" — și cum plîngea, spunînd că sînt vinovat de tot ce s-a întîmplat, numai pentru că susțineam cu încăpățînare că în scrisoarea căpitanului Tatarinov este vorba de Nikolai Antonîci, cînd în realitate era vorba de un oarecare Vîșimirski.

În locul lui Korabliov, eu n-aș fi pomenit de acea discuție. Se vede însă că el ținea foarte mult să mi-o amintească. Mă privea cu seriozitate și în același timp părea plin de o tainică mulțumire.

— Nu știu cine are nevoie de dovezile mele ! am obiectat eu posomorît. Nu văd pe cine putea să-l intereseze.

— Uite, aici te înșeli, Sanea ! vorbi Korabliov. Asta-i ceva foarte important în primul rînd pentru tine, apoi pentru mine și pentru încă cineva. Cu atît mai mult, cu cît tu ai avut dreptate.

M-am uitat țintă la Ivan Pavlîci. Trecuseră cinci ani de la convorbirea noastră. Știam acum mai mult ca oricine despre ex-

pediția căpitanului Tatarinov. Găsisem jurnalul secundului și-l citisem în întregime. A fost cel mai anevoios lucru din viața mea. Am avut noroc să stau de vorbă cu un bătrîn nenț, care văzuse cu ochii lui o sanie aparținînd expediției, cu un cadavru pe ea — poate chiar cadavrul căpitanului Tatarinov. Și totuși nu aveam nici o dovadă a dreptății mele.

Iar acum, venind la Moscova și vizitîndu-l pe bătrînul meu profesor, deși eram încredințat că el a uitat de mult această istorie, îl aud că-mi spune: „Tu ai avut dreptate!"

— Ivan Pavlîci, — am început eu cu hotărîre în glas, — dumneavoastră n-ar trebui să susțineți asemenea lucruri, dacă nu aveți...

Voiam să spun: „dovezi de netăgăduit", dar el mă opri deodată. Mi s-a părut că a sunat cineva la intrare. Korabliov își mușcă buza îngrijorat, se uită în jur și apoi îmi puse mîinile pe umeri:

— Uite ce e, Sanea... Trebuie să vorbesc cu cineva. Tu să stai aici.

Și mă duse în odaia vecină, care aducea mai curînd cu un dulap cît toate zilele, decît cu o cameră, unde erau o mulțime de cărți și, în loc de ușă, o perdea verde, găurită.

— Stai aici și ascultă, că asta îți va fi de folos.

Am uitat să spun că, în seara aceea, Ivan Pavlîci mi s-a părut cam ciudat de la bun început. În cîteva rînduri s-a pornit din senin să fluiere. Afară de asta se tot plimba prin cameră, ținîndu-și capul în mîini, și la un moment dat a început să ronțăie o codiță de pară, cu care se scobise în dinți. După ce m-a instalat în „dulap", a luat iute sticla de vodcă de pe masă, a scos ceva dintr-un sertar și a mestecat în grabă, după aceea a înghițit și a tras aer în piept, cu gura larg deschisă, și abia pe urmă s-a dus să deschidă.

Cu cine credeți că s-a întors din antreu? Cu Nina Kapitonovna! Nina Kapitonovna era neschimbată, cu aceeași scurteică de catifea, numai ceva mai gîrbovită și mai slăbită, cu zbîrciturile bătrîneței în jurul ochilor.

Bunicuța i-a spus ceva de cum a intrat în odaie, dar eu nu eram atent la ea. Mă uitam la Ivan Pavlîci, la grija cu care își înconjura oaspetele. A vrut să-i ofere o ceașcă cu ceai, dar bunicuța îl refuză.

— Nu vreau. Abia am băut ceai. Cum o mai duci?

— De, nu prea mă laud, Nina Kapitonovna, spuse Korabliov. Mă cam dor șalele.

— Şi ce-i cu asta? Ce faci pe bătrînul?! Auzi, îl dor şalele! Fricţionează-te cu bonbengue şi-o să-ţi treacă.

— Cum spui? Bonbengue?

— Bonbengue. E o unsoare. Ia zi, dumneata bei vodcă?

— Nu beau, Nina Kapitonovna, pe cuvînt de cinste! se grăbi Korabliov să o încredinţeze. Am lăsat-o pentru totdeauna. Doar cînd şi cînd cîte un păhărel, dar şi atunci numai înainte de masă. Asta însă şi medicii recomandă.

— Nu te cred! Bei! Iaca eu, cînd eram tînără, am trăit la ţară. Taică-meu doar era cazac. Cîteodată se întîmpla să vină acasă abia ţinîndu-se pe picioare. Şi zicea: „Asta nu-i nimic! Da' un păhărel înainte de masă e moarte curată!"

Korabliov începu să rîdă. Nina Kapitonovna se uită la el şi începu să rîdă şi ea.

După aceea, bunicuţa povesti despre o contesă beţivă, care cum făcea ochi dimineaţa, gata şi golea un pahar de vodcă! Umbla brambura de colo-colo, cu faţa galbenă şi buhăită, cu părul numai laţe. După o vreme dădea pe gît alt pahar. Dimineaţa era ceva mai trează, dar spre amiază se clătina de-a binelea pe picioare. În schimb, seara avea casa plină de oaspeţi. Purta nişte rochii minunate. Şi se aşeza la pian şi cînta. Tare bună la suflet mai era contesa! Orice se întîmpla, la ea veneau după ajutor! O femeie minunată. Dar o beţivă...

Mi se pare că lui Korabliov nu i-a prea plăcut povestea cu contesa, fiindcă a schimbat vorba îndată, întrebînd de Katia.

Nina Kapitonovna făcu încetişor cu mîna.

— Mereu ne certăm cu ea! oftă ea. Tare ambiţioasă mai e. Nu sfîrşeşte bine o treabă, că se apucă de alta. Din pricina asta s-a făcut nervoasă.

— Nervoasă?

— Nervoasă! Şi mîndră! Şi tot timpul tace. Ţi-i ştiu eu pe ăştia care tac. Nu-mi place de loc că tace. De ce tace, că nu pricep. Spui ce te doare — şi gata! Dar ea nimic.

— Poate că ar fi bine s-o întrebi, Nina Kapitonovna.

— N-o să spună. Şi eu-s aşa: nu spun, să mă tai!

— Eu am întîlnit-o de curînd. Mi s-a părut că arăta bine. Se ducea la teatru, singură. Asta mi s-a părut ciudat... Altfel, era destul de veselă. Între altele mi-a spus că Institutul geologic i-a oferit undeva o cameră.

— Mda, i-a oferit, dar ea nu s-a mutat.

— De ce?

— Îi pare rău de dînsul.

— Îi pare rău? repetă Korabliov.

— Da, da. În amintirea mamă-si, pesemne. Şi aşa. Iar el nu poate trăi fără ea. Cum intră pe uşă, şi întreabă: „Unde-i Katia? A telefonat?"
— Am înţeles îndată că acest „el" este Nikolai Antonîci.
— Uite aşa, n-a plecat. Tot aşteaptă pe cineva.
Aici, Nina Kapitonovna se aşeză într-un fotoliu, mai aproape de Korabliov.
— Odată am citit o scrisoare, urmă ea în şoaptă, cu o umbră de şiretenie în ochi, uitîndu-se în jur, ca şi cînd Katia ar fi putut s-o vadă. Pesemne că s-au împrietenit la N., cînd s-a dus acolo în vacanţă. Scrisoarea era de la sora lui. Ea scrie: „În fiecare scrisoare mă asaltează cu rugăminţile: „Unde-i Katia, ce face, aş da totul numai s-o văd!" El nu poate trăi fără tine. Nu înţeleg cearta voastră stupidă".
— Iartă-mă, Nina Kapitonovna, nu înţeleg. A cui soră?
— Cum a cui! A ăstuia al dumitale!
Korabliov se uită fără să vrea spre odaia unde mă aflam. Printr-o ruptură a perdelei ce ţine loc de uşă, i-am întîlnit privirea. Sora mea? Sanea?
— Ce să-i faci, pesemne că aşa este, spuse el. Pesemne că într-adevăr nu poate să trăiască fără ea. E foarte simplu.
— „Mă asaltează cu rugăminţile"! repetă apăsat Nina Kapitonovna. „Nu poate trăi fără tine." Iac-aşa! Şi nici ea nu poate fără el.
Korabliov se uită din nou spre perdeaua cea verde şi mi se păru că acum zîmbeşte pe sub mustaţă.
— Hm, va să zică nu poate să trăiască fără el, dar uite că se pregăteşte să se mărite cu altul?
— Da' de unde! Nu şi l-a ales ea. Uite, aşa spune. Nu-l vrea pe Romaşov ăsta. Şi nici eu nu-l vreau. Fecior de popă.
— Cum fecior de popă?
— E fecior de popă. Şi un mincinos. Orice spui, numaidecît adaugă o codiţă. Eu nu-i pot suferi pe de-alde ăştia. Şi-apoi, cam şi fură.
— Ce spui, Nina Kapitonovna! Adevărat?
— Da, fură. Odată mi-a luat patruzeci de ruble, să cumpere, chipurile, un cadou, şi nu mi i-a mai dat înapoi. Se înţelege că eu nu i-am amintit nimic. Se tot bagă în sufletul omului, of, dumnezeule! Să nu fi fost eu bătrînă...
Şi dădu amărîtă din mînă.
Nu-i greu să vă închipuiţi în ce stare sufletească ascultam eu această convorbire. Mă uitam la Nina Kapitonovna prin ruptura perdelei. Ruptura aceasta rotundă era ca obiectivul unui

aparat de fotografiat, și tot ce se petrecuse între mine și Katia se limpezea acum cu fiecare clipă, de parcă s-ar fi aflat în focarul lentilei. Totul se vedea mai lămurit și parcă se așeza la locul său; și erau atîtea lucruri și atît de frumoase, încît simțeam că-mi amorțește inima în piept. Așa mi-am dat seama că sînt foarte emoționat. Un singur lucru nu puteam să înțeleg. N-o „asaltasem" niciodată pe sora mea cu rugămințile și niciodată nu i-am scris că „nu pot trăi fără Katia."

„Sanka a născocit totul! mi-am spus eu în cele din urmă. Ea a mințit, dar totul e adevărat."

Nina Kapitonovna continuă să povestească, dar eu nu mai ascultam ce spune. Eram atît de adîncit în gînduri, încît am început să mă plimb de-a lungul și de-a latul camerei și abia atunci cînd am auzit tusea severă a lui Korabliov m-am desmeticit.

Am stat în „dulap" pînă la plecarea Ninei Kapitonovna. Totuși n-am înțeles de ce a venit. Cine știe, poate că voia să-și mai descarce inima și ea. La plecare, Korabliov i-a sărutat mîna, iar ea l-a sărutat pe frunte. Și mai înainte tot așa își luau rămas bun.

Cufundat în gîndurile mele, n-am auzit cînd s-a întors Ivan Pavlîci din antreu și m-am dezmeticit abia cînd i-am văzut nasul și mustățile deasupra mea, în deschizătura perdelei.

— Trăiești?

— Trăiesc, Ivan Pavlîci.

— Ei, acum ce mai ai de spus?

— Spun că sînt un nătîng fără de pereche și totodată foarte deznădăjduit! am răspuns eu, luîndu-mi fruntea în palme. Cum am vorbit cu ea! Oh! Cum i-am vorbit! Cum de n-am înțeles nimic! Cum de nu i-am spus nimic, cînd ea nu aștepta decît să-i vorbesc! Ce-a fost în sufletul Katiei, Ivan Pavlîci? Ce crede acum despre mine?

— Nu-i nimic, o să-și schimbe părerea.

— Nu, niciodată! Știți ce i-am spus: „Am să te țin la curent cu tot ce-am să fac."

Korabliov începu să rîdă.

— Ivan Pavlîci!

— I-ai scris doar că nu poți să trăiești fără ea.

— Eu nu i-am scris nimic! am izbucnit eu desperat. Asta-i opera Sanei. Dar tot ce i-a scris ea e adevărat, Ivan Pavlîci! E adevărul-adevărat! Nu pot să trăiesc fără ea. Și e tot atît de adevărat că cearta noastră a fost ceva stupid; fiindcă eu am crezut că nu mă mai iubește de mult. Ce să fac acum? Ce să fac?

— Uite ce, Sanea. La ora nouă trebuie să mă duc la un teatru, am întîlnire cu cineva. Aşa că tu...

— Bine, plec îndată. Credeţi că aş putea să trec acum pe la Katia?

— O să te dea afară, şi pe bună dreptate.

— Lasă să mă dea afară, Ivan Pavlîci! am spus eu, sărutîndu-l pe neaşteptate. Habar n-am ce să fac, să mă ia naiba. Dumneavoastră ce credeţi?

— Acum trebuie să mă schimb! spuse Korabliov şi trecu în odaia-dulap. În ceea ce te priveşte, cred că înainte de orice trebuie să-ţi vii în fire.

Mă uitam la Ivan Pavlîci cum îşi scoate haina şi cum şi-a ridicat gulerul moale al cămăşii, ca să-şi înnoade cravata.

— Ivan Pavlîci — am strigat eu pe neaşteptate. Staţi puţin! Am uitat cu totul. Dumneavoastră mi-aţi spus că eu am avut dreptate cînd susţineam că în scrisorile căpitanului Tatarinov e vorba de o anumită persoană.

— Întocmai.

— Ivan Pavlîci!

Korabliov ieşi din „dulap" într-un costum nou, gri, pieptănat cu îngrijire, cu o înfăţişare tinerească şi foarte prezentabilă.

— Acum mergem împreună la teatru, — rosti el cu seriozitate, — şi acolo ai să afli totul. Un singur lucru ai de făcut: să asculţi liniştit şi să taci. Înţelegi?

— Nu înţeleg nimic. Mergem?

V

LA TEATRU

Teatrul de Dramă din Moscova! Dacă ar fi fost să judeci după Grişa Faber, puteai să-ţi închipui un teatru impunător, un adevărat teatru, unde actorii poartă cu toţii aceleaşi elegante ghetre albe, iar pe scenă vorbesc lămurit şi tot atît de tare ca şi el. Un teatru ca Teatrul de Artă. În realitate, teatrul acesta era un teatru modest, aflat undeva pe o străduţă lăturalnică, Sretenka.

După cum anunţa un afiş, într-o vitrină luminată de lîngă intrare, în seara aceea se reprezenta „Cărarea lupului". Printre interpreţi l-am găsit îndată şi pe Grişka. Avea rolul doctorului:

„Doctorul — G. Faber." Rolul acesta, nu știu de ce, era trecut ultimul pe afiș.

Grișka, ca de obicei foarte elegant, ne întîmpină la intrare și ne invită în cabina lui.

— Am să-l chem cînd începe actul doi, spuse el misterios, adresîndu-se lui Korabliov.

„De cine e vorba?" am întrebat eu din ochi, dar Korabliov, care tocmai își potrivea o țigară în țigaret, se făcu că nu înțelege.

În cabină mai erau trei actori și toți aveau aerul că sînt în cabina lor. În vreme ce Grișka ne invita să luăm loc, tustrei ieșiră pe nesimțite, și abia atunci se scuză el pentru că ne-a primit acolo.

— Cabina mea e în reparație, spuse el.

Ne-am amintit de teatrul nostru din școală, de tragedia „A sosit ceasul", în care Grișka jucase rolul copilului adoptiv evreu, și i-am spus că, după părerea mea, a jucat admirabil. Grișka izbucni în rîs și tot aerul lui important dispăru ca prin farmec.

— Sanka, eu nu pricep! Tu pictai. Atunci, cum de-ai ajuns să zbori? Vino la teatrul nostru, ce naiba! O să facem din tine un pictor decorator! Ce, crezi că-i rău?

I-am spus că sînt de acord. Grișka ne ceru încă o dată scuze (dintr-o clipă în alta trebuia să intre în scenă, și-l aștepta grimerul), apoi plecă. Am rămas singuri.

— Dragă Ivan Pavlîci, acum vreți să-mi explicați? De ce m-ați adus aici? Despre cine e vorba? Cu cine vreți să-mi faceți cunoștință?

— N-ai să faci prostii?

— Ivan Pavlîci!

— Ai mai făcut una, spuse mustrător Korabliov. Ba chiar două! Prima, n-ai venit să stai la mine. A doua, i-ai spus Katiei: „Am să te țin la curent cu tot ce-am să fac."

— Ivan Pavlîci, eu n-am știut nimic! Dumneavoastră mi-ați scris: „Să vii la mine", dar nici n-am bănuit că mă chemați pentru lucruri atît de importante. Spuneți-mi, pe cine așteptăm aici? Cine este omul acesta și de ce țineți să-l cunosc și eu?

— Fie, se învoi Korabliov. Numai să nu uiți condițiile: să asculți liniștit și să taci. Este von Vîșimirski!

Știți că mă aflam în cabina lui Grișka, la Teatrul de dramă din Moscova. Dar, în clipa aceea mi s-a părut că totul se petrece pe scenă, fiindcă Ivan Pavlîci abia rostise aceste cuvinte și în cabină, aplecîndu-se puțin, ca să nu se lovească de pragul de sus, intră von Vîșimirski.

Deși pînă în ziua aceea nu-mi trecuse niciodată prin minte

că omul acesta există într-adevăr, mi-am dat seama numaidecît că este el. Eram încredințat că Nikolai Antonîci l-a inventat pe von Vîşimirski, numai ca să aibă asupra cui să arunce toate învinuirile. Von Vîşimirski fusese pentru mine numai un nume și iată că dintr-o dată devenea o realitate, sub chipul unui bătrîn înalt, uscăţiv şi puţin adus din spate, cu niște mustăţi galbene şi încărunţite. Se înțelege că acum se numea numai Vîşimirski, fără nici un „von". Purta un veston de uniformă, cu nasturi strălucitori. Era garderobier! Un moţ de păr îi împodobea creştetul, iar sub bărbie îi atîrnau niște pungi zbîrcite de piele.

Korabliov îl salută, iar el răspunse cu o uşoară înclinare a capului, după care îi întinse îngăduitor mîna.

— Iată cine mă aştepta! Tovarăşul Korabliov! vorbi Vîşimirski. Şi nu-i singur, e cu fiul său. E fiul dumneavoastră, nu? urmă el cu repeziciune, mutîndu-și brusc privirea asupra mea, apoi asupra lui Korabliov şi din nou asupra mea.

— Nu, nu-i fiul meu, este un fost elev al meu. Acum este aviator și dorește să vă cunoască.

— E aviator şi doreşte să mă cunoască! repetă Vîşimirski, cu un zîmbet neplăcut. Cu ce l-ar putea interesa persoana mea?

— Iată de ce-l interesează persoana dumitale, lămuri Korabliov. El scrie istoria expediţiei căpitanului Tatarinov, iar dumneata — după cum se ştie — ai luat parte activă la plecarea acestei expediţii.

Mi s-a părut că această remarcă nu i-a prea plăcut lui Vîşimirski. El mă privi din nou, întorcînd capul spre mine cu o mișcare tot atît de bruscă, şi prin ochii lui spălăciţi trecu o umbră de frică ori bănuială. Totuşi, în clipa următoare se îndreptă din spate şi începu să turuie pe nerăsuflate. Se adresă lui Ivan Pavlîci, spunîndu-i mereu „tovarăşe Korabliov", şi se lăuda fără nici o ruşine. Ne-a spus că această expediţie a fost o expediţie istorică, măreaţă, şi că el a muncit mult, foarte mult, ca totul „să reuşească minunat". In timp ce vorbea, nu putea să stea o clipă locului; se tot ridica de pe scaun şi făcea fel de fel de gesturi, ori se apuca de mustaţa stîngă şi o trăgea nervos în jos, şi multe altele.

— Dar asta a fost demult, foarte demult! se pronunţă el într-un tîrziu, parcă cu mirare.

— Nu prea demult, interveni Korabliov. Cu puţin înaintea Revoluţiei.

— Da, da, cu puţin înaintea Revoluţiei. Pe atunci nu slujeam în atelierul invalizilor. Dar slujba asta e ceva temporar. Eu am merite mari. Am muncit mult atunci. Au fost munci foarte grele.

Tocmai voiam să întreb în ce anume au constat aceste munci, dar Korabliov mă privi sever drept în ochi, aşa că am închis supus gura.

— Nikolai Ivanîci, dumneata mi-ai povestit odată despre această expediţie, începu Ivan Pavlîci. După cîte mi-amintesc, la dumneata s-au păstrat nişte hîrtii şi scrisori. Te rog să repeţi povestirea dumitale acestui tînăr, căruia poţi să-i spui simplu, Sanea. Dă-i adresa şi hotărăşte ziua şi ora cînd să vină la dumneata.

— Mă rog! Voi fi bucuros! Vă rog să poftiţi, deşi trebuie să-mi cer scuze de pe acum pentru locuinţă. Pe vremuri aveam o casă cu unsprezece camere! Nu ascund lucrul acesta, dimpotrivă îl amintesc în fiecare memoriu al meu, pentru că eu am adus nenumărate servicii poporului. Acum am făcut intervenţii să mi se acorde o pensie personală. Mi-o vor acorda, fără îndoială, fiindcă eu am adus multe servicii... Expediţia căpitanului e ca o picătură de apă în mare! Eu am construit podul de pe Volga!

Şi din nou se porni să turuie. Părea o pasăre bătrînă şi chinuită, cu moţul lui ţuguiat şi cărunţit de pe creştet.

După puţin timp, becul din cabina lui Grişa se stinse pentru o clipă — semn că s-a sfîrşit actul — şi Vîşimirski, această fantomă din veacul trecut, pieri tot atît de neaşteptat cum venise.

Toată convorbirea ţinuse vreo cinci minute, dar mie mi s-a părut un veac, aşa cum se întîmplă numai în vis. Korabliov se uită la mine şi începu să rîdă: pesemne că aveam un aer tîmp de tot.

— Ivan Pavlîci!

— Ce e, dragul meu?

— El e?

— Chiar el.

— E cu putinţă?

— Este.

— El, în carne şi oase?

— In carne şi oase!

— Ce v-a povestit? Il cunoaşte pe Nikolai Antonîci? Se duce pe la el?

— Da' de unde! răspunse Korabliov. Tocmai asta-i că nu dă pe acolo.

— De ce?

— Il urăşte pe Nikolai Antonîci.

— De ce-l urăşte?

— Pentru diferite matrapazlîcuri.

— Ce anume v-a povestit? De unde a luat Nikolai Antonîci procura pe numele von Vîşimirski? Mi-aţi vorbit de această procură, vă amintiţi?

— Da, da. Tocmai aici e miezul afacerii! Procura! A început să tremure cînd l-am întrebat de procură.

— Ivan Pavlîci, vă rog să-mi povestiţi totul cu rost! Credeţi că aţi făcut bine, spunîndu-mi abia în ultima clipă despre Vîşimirski? Eu mi-am pierdut cumpătul cu totul şi probabil că i-am părut un idiot.

— Dimpotrivă, i-ai plăcut foarte mult, răspunse serios Korabliov. El are o fată de măritat şi priveşte toţi tinerii pe care-i cunoaşte, dintr-un singur punct de vedere: e bun sau nu e bun de ginere. Te-a găsit bun, fără discuţie: tînăr eşti, urît nu eşti, şi apoi aviator!

— Ivan Pavlîci! am spus cu o umbră de imputare în glas. Nu vă mai recunosc, pe cuvînt de onoare. V-aţi schimbat mult, foarte mult! Dumneavoastră, care ştiţi cît de importante sînt toate aceste lucruri pentru mine, glumiţi.

— Lasă, nu te supăra, Sanea. Am să-ţi povestesc totul pe urmă, spuse Korabliov. Dar, pînă una, alta, hai s-o ştergem că, dacă ne prinde aici Grişa, ne sileşte să vedem piesa. De, Teatrul de dramă din Moscova!

N-am mai apucat să fugim! Becul clipi încă o dată, şi Grişa intră grăbit în cabină. Avea nişte favoriţi roşcaţi şi un nas lung şi albicios, încît semăna mai curînd cu un clovn de circ, decît cu un doctor — dar un clovn cu trăsături nobile şi îndrăzneţe. Nici eu, nici Ivan Pavlîci nu l-am recunoscut. Se vede că auzise ultimele cuvinte ale lui Ivan Pavlîci: „ne sileşte să vedem piesa. De, Teatrul de dramă din Moscova!“ — dar el nu găsi nimic jignitor. Dimpotrivă, socoti că aceste cuvinte exprimă dorinţa noastră fierbinte de a vedea piesa şi de a-l vedea pe el interpretînd rolul doctorului.

— N-aveţi grijă, aranjez imediat totul! se oferi Grişa.

Conducîndu-ne în sală, ne-a purtat pe nişte coridoare strîmte şi întortochiate, pe unde treceau actorii spre scenă. L-am întrebat de ce e grimat în chip atît de ciudat pentru un doctor, iar el mi-a răspuns plin de importanţă:

— Aşa trebuie!

La asta nu mai aveam ce să spun.

Mi se pare că Ivan Pavlîci nu avea o părere prea bună despre talentul lui Grişa. Mie însă îmi plăcea foarte mult cum joacă şi eram încredinţat că are talent. În piesa aceea, el interpreta un rol mic şi, după mine, a jucat admirabil. Ieşind de la un bolnav,

căzu deodată pe gînduri și rămase mult timp pe primul plan al scenei, bazîndu-și tot jocul pe mimică și lăsînd spectatorul să ghicească dinainte ce va spune. Păcat numai că rolul l-a silit să spună cu totul altceva decît te așteptai, judecînd după întreaga lui înfățișare și după expresia îndrăzneață a feței. Scriind o rețetă, a lăsat să se vadă că chibzuiește adînc. Iar atunci cînd a primit onorariul, a avut un gest foarte stînjenit, ca un adevărat doctor. Poate că n-ar fi fost rău, dacă ar fi vorbit puțin mai încet. Oricum, a jucat admirabil, și eu m-am grăbit să-i spun lui Ivan Pavlîci, cu toată seriozitatea, că Grișa va deveni un mare actor.

După ce a luat onorariul, Grișa a ieșit din scenă, împiedicîndu-se de un scaun, ceea ce, de asemenea, i-a reușit foarte bine. Pe urmă, nici eu, nici Ivan Pavlîci n-am mai urmărit piesa.

Aș fi vrut să discutăm despre Vîșimirski, dar cum am deschis gura cei din lojă au început să țistuie. Doar atît am apucat să întreb :

— Cum ați dat de el ?

Iar Ivan Pavlîci a apucat să-mi răspundă și el :

— Foarte simplu ! Băiatul lui învață la noi la școală.

VI

DIN NOU, MULTE LUCRURI NOI

Niciodată n-am fost priceput în materie de polițe ! Cuvîntul acesta nu mai exista pe vremea cînd am început eu să învăț ! Ce este o „scrisoare de împrumut" ? O „ipotecă" ? O „cambie" ? Un „scont" ?

Ori de ctîe ori întîlneam aceste cuvinte prin cărți, ele îmi aminteau — nu știu de ce — de autoritățile din N. : de băncile de fier de pe coridorul lung și întunecos, și de slujbașul acela nevăzut, din spatele unui perete de scînduri, slujbaș în fața căruia mama se închina cu atîta umilință. Toate acestea țineau de trecut, de viața aceea de mult dată uitării și, pe măsură ce Vîșimirski îmi povestea nenorocirea lui, ea învia din nou în mintea mea.

Stăteam de vorbă într-o cămăruță aflată la subsolul unei clădiri, sub o fereastră prin care am văzut toată vremea o mătură și niște picioare — pesemne ale îngrijitorului. Totul era vechi acolo în odaie, scaunele legate cu sfori, ca și masa pe care am

pus cotul, ca după o clipă să-l retrag îngrijat, fiindcă una din scînduri parcă nu visa decît să se rupă. Perdelele de la ferestre, învelitoarea de pe divanul hărtănit, pînza ce acoperea nişte rochii agăţate pe perete — totul era făcut din acelaşi material murdar. Noi erau numai cele cîteva bucăţele de scîndură, mosoare şi gheme de sîrmă, cu care se juca într-un colţ, la o masă, fiul lui Vîşimirski, un băiat de vreo doisprezece ani, cu faţa rotundă şi arsă de soare. Pînă şi copilul acesta era aici nou şi el şi foarte departe de lumea aceea, de care eu îmi aminteam ca prin vis, ascultînd povestirea lui Vîşimirski, cu sconturile şi cu poliţele lui.

Era o poveste lungă şi încurcată, cu ocoluri nesfîrşite şi pline de fleacuri. Bătrînul „îşi făcea un merit" din absolut tot ce-a întreprins în viaţă, zicînd că a făcut totul „pentru popor". Îi plăcea mai ales să vorbească despre o anumită slujbă a lui, aceea de secretar al mitropolitului Isidor. Spunea că el cunoaşte ca nimeni altul viaţa clerului şi că a studiat-o numai la gîndul că lucrul acesta va fi „de folos poporului". Era oricînd gata să-l demaşte pe acest mitropolit.

Nu înţelegeam de ce îşi face un merit şi dintr-o altă slujbă a lui, îndeplinită pe lîngă un oarecare amiral Hekert. Amiralul avea „un fiu cam nebun", şi Vîşimirski îl purta tot timpul prin restaurante, astfel ca nimeni să nu bănuiască, fiindcă „ei ascundeau lucrul acesta faţă de toată lumea"...

La un moment dat, Vîşimirski începu să vorbească despre Nikolai Antonîci. Eram numai urechi. Pînă atunci crezusem că Nikolai Antonîci a fost întotdeauna profesor, pedagog. El doar întruchipa tipul pedagogului. Pînă şi acasă dădea sfaturi, explica, dădea exemple.

— Nici pomeneală de aşa ceva! mă contrazise Vîşimirski furios, încruntîndu-se. Şi-a ales meseria asta, în lipsă de ceva mai bun. Înainte se ţinea de afaceri. Juca la bursă şi făcea afaceri! Un om bogat, care juca la bursă şi făcea afaceri — iată cine a fost.

Aceasta era o primă noutate. Iar cînd am întrebat ce legătură era între expediţia căpitanului Tatarinov şi afacerile de bursă, ce anume l-a determinat pe Nikolai Antonîci să se apuce de echiparea expediţiei şi dacă această afacere putea să fie avantajoasă pentru el, am aflat o altă noutate.

— Dacă expediţia ar fi plecat, să zicem pe lumea cealaltă, s-ar fi apucat de afacerea asta şi mai bucuros! mormăi Vîşimirski. El spera, spera mult în asta. Şi chiar aşa a şi fost pînă la urmă!

— Nu înțeleg...

— Era îndrăgostit de soția căpitanului Tatarinov. Pe atunci s-a vorbit foarte mult pe chestia asta. Circulau tot felul de zvonuri. Însă, căpitanul nu bănuia nimic. Era un om minunat, dar prea încrezător. Și ce marinar!

Am rămas încremenit de uimire.

— Îndrăgostit de Maria Vasilievna! Încă de pe atunci!

— Da, da, da! repetă nerăbdător Vîșimirski. Erau chestii personale la mijloc. Înțelegeți? Chestii personale! El și-ar fi dat bucuros toată averea, numai să-l trimită pe căpitan pe lumea cealaltă. Și l-a trimis.

Dragostea însă e dragoste, și afacerile sînt afaceri. Nikolai Antonîci nu numai că nu și-a irosit averea ca să-și ajungă scopul, ci — dimpotrivă — și-a dublat-o. Așa, de pildă, a procurat expediției haine putrede de la un furnizor care i-a dat șperț. A procurat de asemenea ciocolată cu miros de gaz — bineînțeles, tot contra șperț.

— Dușmănie! Dușmănie! mormăia Vîșimirski. Avea un plan. Un plan dușmănos.

Cred însă că pe atunci Vîșimirski avea cu totul alte păreri despre acest plan, pentru că a luat parte la înfăptuirea lui și chiar a fost trimis la Arhanghelsk de către Nikolai Antonîci, ca să întîlnească expediția acolo și să completeze echiparea ei.

Și iată, acum veni vorba și de procura pe care Nikolai Antonîci i-o arătase lui Korabliov. Prin această procură s-au trecut pe numele lui Vîșimirski, bani — polițe și bani...

Smiorcăindu-se supărat, bătrînul scoase din scrin cîteva polițe. O poliță e un fel de chitanță care se dă în schimbul unei sume de bani, cu obligația de a-i restitui la termenul fixat. Dar chitanța aceasta era scrisă pe o hîrtie oficială, groasă, cu ceva de nedeslușit însemnat în filigran, cu un aspect frumos și convingător. Vîșimirski mă lămuri că pe atunci, în loc de bani, circulau aceste polițe. Totuși nu puteai fi prea sigur de bani fiindcă, la un moment dat, emitentul poliției putea să declare că el n-are lescaie.

În domeniul acesta al polițelor erau posibile fel de fel de combinații necinstite, și tocmai de o astfel de combinație îl acuza Vîșimirski pe Nikolai Antonîci.

El mi-a spus că atît procura, cît și polițele pe care i le-a transmis Nikolai Antonîci, erau „fără nici o speranță", din capul locului, adică fără acoperire. Cu alte cuvinte, Nikolai Antonîci a știut dinainte că emitenții polițelor sînt ruinați și că n-au să le poată onora niciodată. În schimb, el, Vîșimirski, habar n-avea,

și a primit polițele în loc de bani, cu atît mai mult, cu cît emitenții erau diferiți negustori și oameni de afaceri foarte stimați pe vremea aceea. Abia după plecarea corăbiei, care lăsa în urmă datorii de patruzeci și opt de mii de ruble, a aflat totul. Se înțelege că nimeni n-a primit aceste polițe neacoperite în contul datoriilor făcute, și Vîșimirski a fost nevoit să plătească totul din buzunarul lui. Pe urmă a trebuit să plătească aceste polițe încă o dată, deoarece Nikolai Antonîci l-a dat în judecată, iar judecata a hotărît ca Vîșimirski să plătească toate sumele trecute la Arhanghelsk pe numele lui.

Firește, aici povestesc întîmplarea pe scurt. Bătrînul însă a povestit două ceasuri, ridicîndu-se și așezîndu-se mereu pe scaun.

— Pînă la urmă am ajuns și la Senat! spuse el amenințător. Dar nu mi-au dat dreptate.

Nu i-au dat dreptate, iar asta a însemnat sfîrșitul lui: toată averea i-a fost scoasă la licitație și vîndută. Casa — Vîșimirski avea și el o casă — i-a fost vîndută și ea, iar el s-a mutat într-o altă locuință mai mică. Soția lui a murit de supărare, lăsîndu-l cu doi copii mici. Pe urmă a izbucnit Revoluția și din această a doua locuință, modestă, nu i-a mai rămas decît o singură cameră, unde era nevoit să trăiască și astăzi. Se înțelege, totul „era ceva temporar", fiindcă „guvernul va aprecia foarte curînd serviciile pe care le-a adus poporului". Pînă în acea clipă, el se resemna să trăiască în odaia aceea, deși avea o fată de măritat, — care vorbea două limbi străine — și care numai din acest motiv nu se mărita. Viitorul ei soț nici nu avea unde să stea. Dacă i se va acorda pensia cerută, Vîșimirski avea de gînd să se mute:

— Oriunde, fie chiar și la Casa invalizilor! spuse el cu un gest amărît.

Pesemne că fata lui ținea morțiș să se mărite și că-i făcea zile fripte din pricina asta.

— Nikolai Ivanîci, — l-am întrerupt eu, — pot să vă pun o întrebare? Mi-ați spus că ați primit procura, cînd ați fost la Arhanghelsk. Atunci, cum de-a ajuns din nou în mîinile lui Nikolai Antonîci?

Vîșimirski se ridică brusc de pe scaun: nările i se dilatară, iar moțul lui cărunt de pe creștet începu să tremure de furie.

— I-am azvîrlit-o în obraz! spuse el. A alergat să-mi aducă un pahar de apă, dar eu n-am vrut să beau apă adusă de el. Am plecat și am leșinat în stradă. Dar, la ce să mai vorbim!

Și din nou dădu amărît din mînă.

Îl ascultam, apăsat de un sentiment greu. În povestirea lui era ceva murdar, ca de altfel tot ce ne înconjura. Simțeam mereu nevoia să mă spăl pe mîini. În același timp eram încredințat că această convorbire va fi o nouă dovadă a dreptății mele, tot atît de nouă și de uimitoare, pe cît de neașteptată era apariția acestui om. Și nu mă înșelam. Ceea ce nu-mi plăcea era faptul că aceste noi dovezi scoteau la iveală o mîrșăvie de neînchipuit.

După aceea, Vîșimirski se apucă iarăși să-mi spună că trebuie să i se acorde neapărat o pensie, deoarece el are în urmă patruzeci și cinci de ani de muncă neîntreruptă. Mi-a spus de asemenea că a mai fost vizitat de un tînăr, care a luat actele necesare pentru obținerea pensiei și că acest tînăr s-a interesat și el îndeaproape de Nikolai Antonîci.

— Mi-a promis că intervine ! șopti Vîșimirski — dar de atunci n-a mai dat pe aci.

— S-a interesat de Nikolai Antonîci ?

— Da, da ! Desigur !

— Cine este ?

Vîșimirski desfăcu brațele :

— Ne-a vizitat doar de cîteva ori. Știți, eu am o fată de măritat. Au băut ceai împreună și au stat de vorbă. O cunoștință. O cunoștință !

O umbră de zîmbet îi trecu peste față. De bună seamă că de această cunoștință el își lega anumite speranțe.

— Da ? Ciudat ! Și a luat actele dumneavoastră ?

— Da, pentru pensie. Ca să intervină.

— Și a întrebat de Nikolai Antonîci ?

— Da, da ! M-a mai întrebat chiar dacă nu cunosc și alte persoane care să știe ce matrapazlîcuri a mai făcut... Nikolai Antonîci, păsăruica asta ! L-am mai trimis la cineva.

— Interesant ! Și cum arăta tînărul acesta ?

— E foarte prezentabil ! mă încredință Vîșimirski. Mi-a promis că intervine și mi-a spus că toate actele pe care le-a luat sînt necesare să-mi obțină pensia, pensia mea.

L-am întrebat cum se numește, dar bătrînul nu mai ținea minte.

— Nu mai știu cum... Parcă a spus ceva cu „șo".

După puțin timp a intrat în odaie fata lui. Trebuia s-o mărite cît mai repede, într-adevăr. Nu era ceva prea ușor și asta nu pentru că „viitorul soț" n-ar avea unde să stea. Buba era că fata avea un nas uriaș, pe care-l mișca în toate părțile, ca o pasăre de pradă. Nu știu dacă vreun guturai cronic sau numai un

narav prost purta vinovăţia acestui tic, dar cînd am văzut-o pufnind o dată amenințător spre tată-său, mi-am dat seama într-o clipă de ce dorește bătrînul să se mute, fie chiar și la Casa invalizilor.

Am salutat-o curtenitor, iar ea a fugit din cameră, ca să se întoarcă cu totul alta. Lăsase burnusul arab, pe care-l purta și îmbrăcase o rochie obișnuită.

Am început să vorbim, la început de Korabliov — singura noastră cunoștință comună, apoi de elevul lui Korabliov, băiatul care stătea în colțul odăii, fără să ne dea nici o atenție, fiind ocupat cu mosoarele lui. Discuţia ar fi fost chiar plăcută, dacă n-ar fi avut ticul acela nesuferit. Fata îmi mărturisi că nu-i place cinematograful, pentru că la cinematograf oamenii sînt „galbeni ca moartea". În clipa aceea, bătrînul începu să vorbească din nou de pensia lui.

— Niutocika, cum se numeşte tînărul acela ? întrebă el sfios.

— Care ?

— Cel care mi-a promis că intervine pentru pensia mea.

Niutocika se încruntă şi buzele începură să-i tremure dintr-o dată. Cîteva simţăminte i se oglindiră pe faţă, dar mai ales furia, indignarea :

— Nu-mi aduc aminte, dar mi se pare că Romaşov, rosti ea cu nepăsare.

VII

„ŞTII, AVEM UN MUSAFIR"

Romaşka ! Romaşka a fost în casă la ei ! I-a făgăduit bătrînului că-i obţine pensie și i-a făcut curte Niutei, cu toate că avea nasul atît de caraghios. Iar pînă la urmă a dispărut luînd niște acte, despre care bătrînul nici măcar nu-şi amintea ce acte sînt. La început am crezut că e o simplă potrivire de nume şi că e vorba de altcineva. Nici pomeneală ! Era el ! L-am descris amănunțit și Niuta a spus cu ură :

— El e !

Era limpede că i-a făcut curte fetei şi că a părăsit-o, fiindcă altfel ea nu l-ar fi ocărît aşa cum îl ocăra. A venit să afle tot ce știa bătrînul despre Nikolai Antonîci. Așadar, culegea informaţii. Cu ce scop ? De ce a luat actele acelea de la Vîșimirski ? Din aceste acte nu se putea trage decît o singură concluzie,

anume că Nikolai Antonîci n-a fost profesor înaintea Revoluției, ci un murdar afacerist de bursă.

Am plecat de la Vîșimirski pur și simplu buimăcit. Două lucruri erau posibile: Romașka a luat actele sau ca să nimicească urmele trecutului, sau ca să-l aibă la mînă pe Nikolai Antonîci.

Să-l aibă la mînă? În ce scop? Doar era elevul lui, omul de încredere, mîna dreaptă a lui Nikolai Antonîci! Așa fusese el întotdeauna, încă de pe băncile școlii, cînd asculta ce vorbesc băieții despre Nikolai Antonîci, ca apoi să-i raporteze totul. Nu, aici a acționat din ordinul lui Nikolai Antonîci! Oare l-a însărcinat Nikolai Antonîci să afle tot ce știe Vîșimirski despre el? L-a trimis să ia acele acte care puteau să-l compromită, în situația lui de profesor sovietic?

Am intrat într-o cofetărie și am cerut o înghețată, iar după ce am mîncat-o, am băut apă. Mi-era foarte cald. Și mă gîndeam cu înfrigurare. De la absolvirea școlii, cînd m-am despărțit de Romașka, trecuseră mulți ani. Pe atunci, el avea un suflet mîrșav, o inimă de piatră. În schimb, de Nikolai Antonîci era legat în mod sincer, sau cel puțin așa mi se părea. Astăzi nu puteam să spun că-l cunosc. Cine știe, poate s-a schimbat! Poate că a vrut să distrugă actele acelea, capabile să umbrească renumele profesorului și prietenului său, fără știrea lui Nikolai Antonîci, numai din dragoste față de el!

Era o adevărată prostie să crezi așa ceva! Ajungea să ți-l amintești pe Romașka cel de altădată, cu fața palidă și ochii lui nefiresc de rotunzi, ca să te întorci la realitate.

Am mai cerut o înghețată, apoi încă una, și fata care mă servea începu să rîdă. Pesemne i-a plăcut că mănînc atîta înghețată, fiindcă s-a dus la oglindă să-și aranjeze părul.

Nu, Romașka n-ar face niciodată ceva numai din simplu atașament față de un om. Aici se ascundea altceva. Îmi dădeam seama lămurit de lucrul acesta, dar nu puteam ghici scopul urmărit de el, mai ales că trebuia să judec totul după vechile relații dintre Nikolai Antonîci și Romașka, fiindcă pe cele noi le cunoșteam vag.

Putea, bunăoară, să urmărească o avansare. Doar Nikolai Antonîci era profesor, iar Romașka asistentul lui. Putea, apoi, să facă toate acestea numai pentru bani. Nu degeaba începeau să-i ardă urechile, pe vremea cînd era elev și venea vorba de bani! Naiba mai știe! Poate că urmărea să obțină un salariu mai mare!

Am telefonat acasă la Valea. Voiam să mă sfătuiesc cu el,

fiindcă în ultimii ani el se ducea des pe la Tatarinovi. Nu l-am găsit. Hoinărea ca întotdeauna cînd aveai nevoie de el!

„Nu, aici nu-i vorba nici de salariu, nici de carieră! continuam eu să mă gîndesc. Pe acestea le-a dobîndit prin alte mijloace, mult mai simple. E destul să-l priveşti, ca să vezi ce bine i-au mers treburile."

Amurgea şi era timpul să mă întorc la hotel. Dar seara aceea semăna atît de puţin cu serile de la Zapolearie încît, deşi pînă la hotel era o bucată bună de drum, am simţit nevoia să merg pe jos.

Am pornit încet, mai întîi în direcţia străzii Gorki, apoi am cotit pe strada Vorotnikovsk. Locuri cunoscute! Hotelul rămăsese de mult în urmă, dar eu mergeam înainte pe strada Vorotnikovsk. Curînd mă aflam pe Sadovaia-Triumfalnaia şi treceam prin faţa şcolii. După cum ştiţi, Sadovaia-Triumfalnaia este foarte aproape de a 2-a Tverskaia-Iamskaia. După cîtva timp am ajuns pe a 2-a Tverskaia-Iamskaia şi m-am oprit în faţa casei aceleia atît de cunoscute.

Uitîndu-mă prin grilajul portiţei am regăsit curtea mică şi curată cu magazia de zid, unde cîndva spărgeam lemne, ajutînd bunicuţei la treburi. Iată şi scara pe care am fost azvîrlit, iată şi uşa capitonată, cu tăbliţa de alamă, pe care scrie cu slove înflorate: „N. A. Tatarinov".

— Katia, am venit să te văd. Mă goneşti?

Mai tîrziu, Katia mi-a mărturisit că şi-a dat seama din prima clipă că sînt „cu totul alt om", decît acela pe care-l întîlnise ea cu trei zile mai înainte, lîngă coloanele Teatrului Mare.

Un singur lucru n-a putut ea să înţeleagă: dacă am venit în chip atît de neaşteptat s-o văd, fiind „cu totul alt om", atunci de ce nu mi-am luat ochii toată seara de la Nikolai Antonîci şi de la Romaşka?

Exagera, bineînţeles, dar era foarte adevărat că din cînd în cînd îi priveam cu luare-aminte pe amîndoi. În seara aceea, mintea mea se frămînta ca în ajunul unui examen. Ghiceam şi înţelegeam totul, fie şi dintr-un cuvînt spus numai pe jumătate.

Am uitat ceva. Pe cînd eram în cofetărie, am cumpărat un buchet de flori şi m-am dus la Tatarinovi cu florile în mînă, din care pricină mă simţeam, nu ştiu cum, stînjenit. Nu mai umblasem pe stradă cu flori în mînă, de pe vremea cînd furam cu Petka micşunele din grădina publică din N., ca să le vindem, după terminarea programului artistic, cu cinci copeici buchețelul. Atunci cînd am intrat, s-ar fi cuvenit să ofer florile Katiei... dar eu nu ştiu ce-am făcut şi-am pus buchetul pe măsuţă, lîngă chipiu.

Cred că eram totuşi emoţionat. Am spus ceva şi mi-am auzit glasul străin, iar Katia m-a privit pentru o clipă drept în ochi.

Tocmai mă conducea spre camera ei, cînd, din sufragerie, apăru Nina Kapitonovna. Am salutat-o, iar ea s-a uitat nedumerită la mine şi mi-a răspuns ceremonios la salut.

— Bunico, este Sanea Grigoriev. Nu-l mai cunoşti ?

— Sanea ? Dumnezeule ! Adevărat !

Și aruncă o privire speriată peste umăr : prin ușa deschisă a sufrageriei l-am văzut pe Nikolai Antonîci, care stătea într-un fotoliu, cu un ziar în mînă. Deci era acasă !

— Bine v-am găsit, scumpă Nina Kapitonovna ! Vă mai aduceți aminte de mine ? De bună seamă că m-aţi uitat de mult !

— Ei asta-i ! Auzi, cică l-am uitat ! N-am uitat nimic ! răspunse bunicuța.

Nikolai Antonîci se ivi și el în ușa sufrageriei şi noi tot ne mai sărutam.

O clipă ne-am cîntărit din nou unul pe celălalt cu privirea. Nikolai Antonîci ar fi putut să nu mă observe, aşa cum nu m-a observat la sărbătorirea lui Korabliov. Ar fi putut, apoi, să spună că nu ne cunoaștem și, în sfîrșit — deși lucrul acesta era destul de riscant — să-mi arate ușa. El însă nu alese niciuna din aceste trei soluții.

— A, tînărul vultur ! făcu Nikolai Antonîci cu amabilitate. În sfîrșit, ai zburat și spre noi ! De mult s-ar fi cuvenit !

Și-mi întinse mîna cu îndrăzneală.

— Bună ziua, Nikolai Antonîci.

Katia ne privea uimită, iar bunicuţa clipea buimăcită. În schimb, pe mine, această întorsătură neaşteptată mă amuza : acum puteam să discut cît poftesc cu Nikolai Antonîci !

— Da-a... Arăţi bine. Minunat ! şi Nikolai Antonîci mă privi cu seriozitate. Parcă mai ieri era un băiețel, şi acum, poftim, pilot polar ! Şi ce profesie şi-a ales ! Felicitările mele !

— E o profesie obișnuită, Nikolai Antonîci. O profesie ca oricare alta.

— Ca oricare alta ? Dar stăpînirea de sine ? Dar curajul în caz de primejdie ? Dar disciplina, și nu numai disciplina de serviciu, ci și aceea interioară — ca să zic așa... autodisciplina ?

Frazele acestea false şi ipocrite mă scîrbeau ca şi odinioară, totuşi îl ascultam atent și foarte politicos. Nikolai Antonîci avea fața obosită şi mi se păru mult mai bătrîn decît în ajun, la sărbătorirea lui Korabliov. Pe cînd treceam în sufragerie, o cu-

prinse cu brațul pe Katia pe după umeri, dar ea se desprinse încetișor de lîngă el.

În sufragerie mai era una din bătrînele Bubencikov, dar n-am putut să-mi dau seama dacă e aceea care a vrut să mă bată cu palma de scuturat sau cealaltă, care căuta să liniștească capra. Oricum, de astă dată mă întîmpină foarte prietenos.

— Ei, așteptăm, așteptăm! spuse Nikolai Antonîci, după ce Nina Kapitonovna, agitîndu-se sfios în jurul meu, îmi umpluse un pahar cu ceai și-mi pusese la îndemînă tot ce era pe masă. Așteptăm să povestești despre regiunile polare. Despre zborurile fără vizibilitate și gerul de acolo, despre întinderile de pămînt înzăpezite, despre deriva ghețarilor.

— Totul e în ordine, Nikolai Antonîci, am răspuns eu. Ghețarii sînt ghețari, iar zăpada — zăpadă.

Nikolai Antonîci începu să rîdă.

— M-am întîlnit odată cu un vechi prieten, care se află la Roma ca reprezentant comercial al țării noastre. „Ei, — l-am întrebat eu, — cum e la Roma?" „Bine, cum să fie! mi-a răspuns el. Roma e Roma!" Ceva asemănător, nu găsești?

Vorbea pe un ton îngăduitor. Katia asculta cu ochii plecați. Fiindcă trebuia să întrețin conversația, am început să povestesc despre nenți, despre peisajele Nordului și, între altele, despre zborul făcut împreună cu doctorul la Vanokan. Nina Kapitonovna mă întreba mereu dacă zbor pe sus — și asta mi-a amintit de o scrisoare a mătușii Dașa, primită încă pe cînd eram la școala din Balașov: „Dacă asta ți-e soarta, să nu mergi pe pămînt ca toți oamenii, te rog, Sanicika, zboară mai jos."

După aceea am povestit cum Mișa Golomb mi-a furat scrisoarea și cum, de atunci, era destul să-mi pun casca pe cap, că tot aerodromul răsuna de strigăte:

— „Sanea, zboară mai jos!"

Tot Mișa luase inițiativa unei gazete de perete, de satiră și umor, în cadrul școlii noastre, cu titlul: „Zboară mai jos". Gazeta avea o rubrică specială: „Tehnica zborului în desene", cu următorul moto:

„E strașnic să plutești printre nori,
E jale să vii ca un pietroi spre-acoperișuri!
Sanea, mătușica te roagă frumos:
— Ferește-te de pericol și zboară mai jos..."

Mi se pare că am povestit întîmplarea cu destul haz, fiindcă toată lumea rîdea. Dar, cel mai tare rîdea Nikolai Antonîci. Pur și simplu se prăpădea de rîs ! Se făcuse palid ca întotdeauna cînd rîdea.

Katia nu stătu aproape de loc la masă. Se ridica mereu de pe scaun și întîrzia multă vreme la bucătărie. Mi se părea că face asta numai ca să poată fi singură cu gîndurile ei, cel puțin așa lăsa impresia cînd se întorcea în sufragerie. Bunăoară, într-un rînd intră cu o zaharniță în mînă și se duse la bufet, unde rămase descumpănită, ca și cînd ar fi uitat ce voia să facă. Am privit-o în ochi și, drept răspuns, ea s-a uitat la mine nedumerită și în același timp îngrijorată.

Bănuiesc că Nikolai Antonîci ne-a surprins această privire, căci o umbră i se așternu deodată pe față și începu să vorbească tot mai rar și cu fraze tot mai rotunjite.

Ceva mai tîrziu veni Romașka. Nina Kapitonovna se duse să-i deschidă și o auzii spunînd cu o sfială răutăcioasă :

— Știi, avem un musafir !

Romașka zăbovi multă vreme în antreu — cred că-și aranja ținuta — iar cînd intră în sufragerie, nu se miră cîtuși de puțin dînd cu ochii de mine.

— A, uite musafirul ! începu el cu un zîmbet acru. Bucuros, bucuros, foarte bucuros. Foarte bucuros.

Se și vedea cît e de bucuros ! Eu, da, eram într-adevăr bucuros ! Nici n-a intrat bine, și eu am început să-i urmăresc fiecare mișcare. Nu-l slăbeam din ochi o clipă. Ce fel de om e Romașka acum ? Cum se poartă cu Nikolai Antonîci ? Dar cu Katia ? Iată, acum s-a apropiat de Katia, acum i se adresează lui Nikolai Antonîci. Fiecare gest și fiecare cuvînt al lui era pentru mine un fel de mică ghicitoare, pe care o dezlegam numaidecît. L-am urmărit cu încordare tot timpul, gîndindu-mă la el și chibzuind lucrurile.

Acum, văzîndu-l pe Romașka alături de Katia îmi venea chiar să rîd, într-atît de inexistent, de urît și de meschin era față de ea. Vorbea foarte sigur de sine și eu am observat în gînd : „Prea sigur“. Spuse o glumă Ninei Kapitonovna, dar nimeni nu zîmbi și eu am observat iarăși în gînd : „Nici chiar Nikolai Antonîci n-a zîmbit.“

De altfel, curînd el și cu Nikolai Antonîci începură să vorbească despre chestiuni profesionale, despre o oarecare diserta-

ţie, pe care Nikolai Antonîci o socotea slabă, în timp ce Romaşka susţinea că e bună.

Făceau asta într-adins, desigur ca să arate că nu se sinchisesc prea mult de prezenţa mea. Mie însă îmi convenea de minune, fiindcă aşa puteam să stau liniştit, să ascult şi să mă gîndesc în voie.

„Nu — îmi spuneam eu în sinea mea — Romaşka nu mai este cel de odinioară, care se mîndrea cu faptul că Nikolai Antonîci dispune de el fără condiţii". Acum îi vorbeşte de sus, aproape cu impertinenţă, iar Nikolai Antonîci răspunde încruntat şi obosit. Lui Nikolai Antonîci nu-i plac cîtuşi de puţin aceste relaţii complicate. Deci, eu am avut dreptate. Nu-i vorba de o însărcinare specială din partea lui Nikolai Antonîci. Romaşka n-a luat actele de la Vîşimirski ca să le distrugă, ci ca să le vîndă lui Nikolai Antonîci, lucru care de altfel îl caracterizează. Şi pesemne că i le-a vîndut scump, iar dacă n-a făcut-o încă, înseamnă că mai stă şi acum la tocmeală."

Katia mă întrebă ceva, iar eu i-am răspuns. Romaşka, pînă atuncea atent la spusele lui Nikolai Antonîci, se uită la noi neliniştit.

În mintea mea se ivi pe neaşteptate un gînd, care se strecură încetişor printre alte gînduri, rămînînd parcă ceva mai retras şi aşteptînd să mă apropii eu de el. Era un gînd ciudat, dar pentru mine, care-l cunoşteam pe Romaşka din copilărie, era cum nu se poate mai firesc. Totuşi, în clipa aceea nu mă puteam opri asupra acestui gînd, pentru că era un gînd îngrozitor, aşa că preferam să nu-l bag în seamă. M-am mulţumit doar să-l privesc din depărtare.

Curînd, Nikolai Antonîci şi Romaşka trecură — nu ştiu de ce — în birou. Eu şi Katia am rămas cu cele două bătrîne, dintre care una nu auzea nimic, iar cealaltă se prefăcea numai că nu aude.

— Katia, am spus eu aproape în şoaptă, Ivan Pavlîci te roagă să treci mîine la ora şapte pe la el. Vii ?

Ea încuviinţă din cap, fără o vorbă.

— Nu te-a supărat vizita mea ? Doream foarte mult să te văd.

Ea dădu şi de astă dată din cap, în semn că nu.

— Te rog să uiţi întîlnirea noastră de acum trei zile. Totul e altfel ! Consideră că încă nu ne-am văzut.

Katia mă privi tăcută. Nu înţelegea nimic.

VIII

CREDINCIOS AMINTIRII

Ce era cu gîndul acesta? Am reflectat toată seara asupra lui, încît n-am simţit cînd am adormit, iar de dimineaţă m-am trezit cu sentimentul că n-am dormit o clipă şi că el mi-a stăruit în minte tot timpul.

Gîndul acesta m-a urmărit peste zi, fără încetare. Cu el am plecat la Direcţia maritimă a căilor nordice, la Societatea de geografie şi la redacţia unei reviste polare. Cîteodată uitam de el, dar era ca şi cum l-aş fi lăsat să mă aştepte afară, fiindcă atunci cînd ieşeam în stradă îl regăseam şi aveam impresia că întîlnesc o veche cunoştinţă.

La ora şase, obosit şi enervat, am ajuns la Korabliov. L-am găsit corectînd nişte caiete. Pe masă erau două teancuri de caiete, iar el, cu ochelarii pe nas şi cu tocul în mînă, sublinia fără milă greşelile. Nu înţelegeam de ce munceşte şi acum, în vacanţă, cînd şcoala era închisă. Korabliov ştia însă să-şi găsească ceva de făcut şi în timpul vacanţei.

— Ivan Pavlîci, nu vă întrerupeţi, eu am să mă odihnesc puţin. Sînt cam obosit.

Un timp am rămas amîndoi tăcuţi; liniştea odăii era tulburată doar de scîrţîitul peniţei şi de mormăielile lui Korabliov. Pînă atunci nu băgasem de seamă că mormăie atît de supărat, atunci cînd lucrează.

— Ei, Sanea, cum merg treburile?

— Ivan Pavlîci, aş vrea să vă pun o întrebare.

— Te ascult.

— Dumneavoastră ştiaţi că pînă mai ieri, Romaşov se ducea în vizită la Vîşimirski?

— Da, ştiam.

— Ştiaţi şi pentru ce se ducea la el?

— Da, ştiam.

— Ivan Pavlîci, — am spus eu cu imputare în glas, — nu vă mai recunosc, pe cuvînt de onoare! Aţi ştiut lucrul acesta şi mie nu mi-aţi spus nimic.

Korabliov mă privi cu seriozitate. În seara aceea era foarte serios. Pesemne că era puţin emoţionat de vizita Katiei, dar nu voia să mă lase să bănuiesc nimic.

— Multe nu ţi-am spus, Sanea, — răspunse el, — fiindcă tu, deşi pilot, pocneşti omul cu piciorul peste bot, fără să stai prea mult pe gînduri.

— Ei da, asta s-a întîmplat de mult. Ivan Pavlîci, mă urmărește un gînd. S-ar putea să mă înșel, se înțelege. Dar e cu atît mai bine, dacă mă înșel.

— Vezi, vezi, te-ai și enervat! observă Korabliov.

— Nu m-am enervat cîtuși de puțin, Ivan Pavlîci, dumneavoastră nu credeți că Romașka ar putea să-i ceară... Că ar putea să-i spună lui Nikolai Antonîci că va tăcea, numai dacă el îi ajută să se însoare cu Katia?

Korabliov tăcea.

— Ivan Pavlîci! am izbucnit eu cu putere.

— Te enervezi!

— Nici pomeneală! Totuși, nu pricep cum de-a putut Katia să-i îngăduie numai să se gîndească la așa ceva! Ea doar e Katia!

Korabliov, care-și scosese ochelarii, se plimba gînditor prin odaie. Avea un aer trist și de cîteva ori am băgat de seamă că se uita la portretul Mariei Vasilievna, care se afla în același loc, pe măsuță, și o înfățișa cu șiragul acela de coral la gît.

— Da, Katia, — rosti el rar, — Katia, pe care tu n-o cunoști de loc.

Era o noutate pentru mine: eu n-o cunosc pe Katia!

— Tu nu știi cum a trăit ea în acești ani. Dar eu știu, fiindcă m-am interesat, urmă Korabliov cu repeziciune. Mai cu seamă că nimeni nu s-a prea interesat de ea...

Era o vădită aluzie la mine.

— A fost foarte tristă după moartea mamă-si, — spuse Korabliov, — și alături de ea era un om tot atît de trist, ba poate și mai trist. Știi de cine vorbesc...

Vorbea despre Nikolai Antonîci.

— ... Un om cu multă experiență și foarte complicat sufletește, un om îngrozitor. Dar omul acesta a iubit-o într-adevăr pe mama Katiei, a iubit-o toată viața, și asta nu-i puțin! Pe scurt, moartea ei i-a apropiat.

Își aprinse o țigară, cu degetele cuprinse de un tremur ușor, și apoi puse cu grijă chibritul în scrumieră.

— Și iată că deodată apare Romașov, urmă Korabliov. Trebuie să-ți spun că nici pe el nu-l cunoști. Este tot un fel de Nikolai Antonîci, numai că face parte dintr-altă categorie. În primul rînd e un om energic. În al doilea rînd, n-are nici un fel de morală — nici bună, nici rea. În al treilea rînd, este un individ capabil să ia o hotărîre, adică este omul afacerilor. Și iată că acest om de afaceri, care știe foarte bine ce vrea, apare într-o bună zi în casa profesorului și prietenului său și-i spune:

„Nikolai Antonîci, închipuiţi-vă că acest Grigoriev a avut dreptate. Dumneavoastră aţi jefuit într-adevăr expediţia căpitanului Tatarinov. In plus, aveţi la activul dumneavoastră şi alte matrapazlîcuri, despre care n-aţi pomenit nimic la anchetă..." Nina Kapitonovna a auzit această convorbire. Ea n-a înţeles despre ce-i vorba şi a alergat la mine. Iar mie nu mi-a fost greu să înţeleg.

— Aşa, am făcut eu. Interesant!

Tăcurăm amîndoi.

— Ce a urmat după aceea? continuă Korabliov. Putem judeca după rezultate. Il cunoşti pe Nikolai Antonîci; el nu se pripeşte niciodată. La început, pesemne că i-a spus asta Katiei în treacăt, ca o glumă, ca apoi să i-o repete din ce în ce mai serios şi mai stăruitor.

— Dar, de convins, n-a convins-o, Ivan Pavlîci, nu-i aşa?

— Sanea, Sanea, ciudat mai eşti! Dacă ar fi convins-o, ţi-aş mai fi scris oare să vii încoace? Totuşi, pînă la urmă poate că ar fi obţinut ce dorea, cum a obţinut...

Am înţeles ce vrea să spună: „Cum a obţinut ca Maria Vasilievna să devină soţia lui".

Nu ştiam dacă trebuie să plec sau să rămîn: era şapte şi Katia putea să sune din clipă în clipă. Fiziceşte mi-era aproape cu neputinţă să plec de acolo, pur şi simplu. Mă uitam în tăcere la Korabliov cum fumează, cu capul lui încărunţit lăsat în piept, cu picioarele lui lungi întinse înainte, şi mă gîndeam. Ce mult a iubit-o el pe Maria Vasilievna! Dragostea lui n-a fost împărtăşită şi, totuşi, cît de credincios a rămas el amintirii ei! Aşa se explică de ce a urmărit cu atîta grijă viaţa Katiei în aceşti ani.

Curînd, Korabliov se gîndi că ar fi mai bine ca eu să plec.

— Fără tine îmi va fi mai uşor să-i vorbesc.

Mă însoţi pînă la uşă, unde ne-am luat rămas bun, hotărînd să ne vedem a doua zi.

Incă nu se întunecase cînd am ieşit pe Sadovaia. Soarele cobora spre asfinţit, răsfrîngîndu-şi razele în ferestrele caselor de pe cealaltă parte a străzii.

Am rămas undeva în apropierea casei, uitîndu-mă mereu în lungul străzii, în direcţia de unde bănuiam că trebuie să vină Katia. Se vede că am aşteptat destul de mult, fiindcă ferestrele începuseră să se întunece pe rînd, mai întîi cele din stînga, apoi cele din dreapta. După un timp am zărit-o, dar ea nu venea din partea de unde o aşteptam. Tocmai dădea colţul străzii Orujeinaia şi cîteva clipe stătu pe trotuar, aşteptînd să treacă maşi-

nile. Nu știu de ce mi s-a făcut frică, văzînd ce tristă și îngîndurată traversează strada. Purta aceeași rochie cu care venise la întîlnirea de lîngă coloanele Teatrului Mare. Acum era foarte aproape de locul unde mă aflam. Mergea cu ochii în pămînt, așa că nu m-a văzut. Dar nici nu țineam să mă vadă. I-am dorit în gînd curaj și mult noroc — tot ce puteam să-i doresc în clipa aceea — și am însoțit-o cu privirea pînă ce a intrat în casă. Acum nu o mai vedeam, dar continuam s-o urmăresc cu gîndul, pas cu pas: îl vedeam pe Ivan Pavlîci ieșind să-i deschidă, emoționat și străduindu-se să pară liniștit; îl vedeam apoi cum, înainte de a începe să-i vorbească, își potrivește îndelung și cu nervozitate țigara în țigaretul său lung.

Ferestrele începură deodată să se întunece, dar reflexele sîngerii ale amurgului încă zăboveau în cele două geamuri ale ultimei case de pe Orujeinaia. Pe vremea cînd eram elev, în casa aceea se afla subsecția artistică a sovietului din Moscova.

Era abia opt și nu mă trăgea inima să mă întorc la hotel. Am stat încă mult timp pe o bancă, într-o grădiniță din fața unei case, de unde se vedea intrarea școlii noastre. Și m-am strecurat de nenumărate ori în curte, ca să văd dacă nu s-a aprins lumina la Korabliov. Ei vorbeau pe întuneric: Ivan Pavlîci vorbea, iar Katia asculta în tăcere.

Uitîndu-mă așa, la ferestrele întunecate ale odăii lui Korabliov, mi-am amintit deodată de o altă convorbire: la fel ca și astăzi, poate, Korabliov se ridica mereu de pe scaun și începea să se plimbe prin odaie, cu mîinile încrucișate la piept, iar Maria Vasilievna asculta, dreaptă, cu fața împietrită, netezindu-și din cînd în cînd părul cu mîna ei mică și delicată. „Montigomo-Gheară de Uliu", așa-i spuneam eu odată." Ședea în fața noastră, dar nu pot să spun că era palidă, ci, nu știu cum, lividă, și fuma, fuma mereu, iar scrumul căzuse peste tot, chiar și la ea în poală. Asculta nemișcată, liniștită, și doar din cînd în cînd trăgea încetișor de șiragul de coral de la gît, de parcă ar fi sugrumat-o. Ea se temea de adevăr, nu avea putere să-l privească în față. Dar Katia nu se temea de adevăr! Și totul se va schimba în bine, cînd ea va ști adevărul!

... Lumina ardea de mult în odaie la Korabliov și am văzut silueta lui deșirată, proiectată ca o umbră pe storul de la fereastră. Curînd, lîngă el veni Katia, dar dispăru îndată, de parcă i-ar fi spus doar o frază mai lungă.

Acum, strada era cufundată în întuneric, și asta mă bucura, fiindcă începusem să mă simt prost, zăbovind acolo, în grădiniță și ridicîndu-mă mereu de pe bancă, să mă uit la fereastra

lui Korabliov. Katia ieși pe neașteptate în stradă, singură, și se îndreptă spre Sadovaia.

Se ducea acasă, desigur. Totuși, se vede că nu se prea grăbea și că voia să se mai gîndească pe drum. Mergea și se gîndea, iar eu mergeam în urma ei. Mi se părea că noi doi sîntem singuri în orașul uriaș, că sîntem cu desăvîrșire singuri : iar Katia mergea înainte și eu în urma ei. Ea nu mă vedea. Tramvaiele străbăteau piața cu repeziciune, scăldate în lumina roșiatică a farurilor de automobile și făcînd un zgomot asurzitor. Mi se pare foarte greu să te poți gîndi, cînd în jur domnește un zgomot drăcesc ca acesta. Acum îți trece prin minte și ce n-ar trebui ! Și nu ceea ce ne trebuia atît de mult nouă, mie și Katiei, și căpitanului — dacă ar mai fi trăit, și Mariei Vasilievna — dacă ar mai fi trăit, — nouă, celor vii, ca și celor morți.

IX

TOTUL E HOTĂRÎT: EA PLEACĂ

Lumina zilei năvălise de mult în camera mea de la hotel. M-am văzut în oglindă : eram palid, asta poate din pricina becului electric pe care uitasem să-l sting. Mi-era frig și din cînd în cînd simțeam că mă trec fiori pe spinare. Am telefonat acasă la Katia, dar telefonul a sunat zadarnic multă vreme. Într-un tîrziu, cineva a ridicat receptorul și am recunoscut vocea Katiei :

— Eu sînt, Katia ! Te rog să nu te superi că telefonez cu noaptea-n cap ! Abia era opt dimineața, dar ea mi-a spus că n-are de ce să se supere.

— Nu te-am trezit din somn ?

— Nu.

Eu nu închisesem ochii toată noaptea și eram încredințat că nici ea n-a dormit.

— Katia, pot să vin la tine ?

Ea tăcu o vreme și spuse :

— Da, vino.

Mi-a deschis o fată pe care n-o cunoșteam, puțin cam trupeșă, cu cozile bălaie prinse pe creștet ; s-a împurpurat la față cînd am întrebat :

— Katia e acasă?

— Da.

M-am repezit înainte, nici eu singur nu ştiu încotro — pesemne că spre Katia — dar fata îmi trînti uşa în nas, şi după aceea începu să mă iscodească cu un aer batjocoritor:

— Ce-i cu dumneavoastră, tovarăşe comandant? Ce vă grăbiţi aşa!

Şi începu să rîdă cu hohote — un rîs care te asurzea, fără de nici un motiv — aşa că mi-era cu neputinţă să n-o recunosc.

— Kiren!

Katia apăru în uşa sufrageriei, tocmai cînd săream amîndoi pe deasupra geamantanelor, îndreptîndu-ne unul spre altul. Era cît pe ce să ne îmbrăţişăm aşa din zbor, dar Kiren se trase deodată înapoi, intimidată. Din pricina asta ne-am mulţumit doar să ne strîngem mîinile.

— Kiren, tu eşti? De unde-ai picat?

— Chiar eu! mă încredinţă Kiren, rîzînd cu hohote. Ştii, te rog să nu-mi mai spui Kiren. Acum nu mai sînt proastă ca înainte.

Şi din nou ne-am strîns îndelung mîinile. Cred că ea dormise la Katia, fiindcă purta un halat de casă de-al ei. Nasturii de la halat se descheiau mereu şi i-au dat de furcă tot timpul cît am făcut bagajele. Două geamantane aşteptau deschise în antreu şi altele în sufragerie. Ne-am apucat tustrei să aşezăm cu grijă în geamantane rufe, cărţi, precum şi nişte aparate — pe scurt, tot ce aparţinea Katiei în casa aceea. Katia pleacă. Nu întrebam unde. Pleacă! Totul e hotărît: ea pleacă...

N-am întrebat-o nimic: ştiam şi aşa fiecare cuvînt din ce-a vorbit cu Korabliov, după cum ştiam şi ce i-ar spune lui Nikolai Antonîci, dacă acesta ar fi acasă.

Palidă, dar hotărîtă, Katia trecea de la unul la altul, împărţind porunci cu glas tare. Asta este însă liniştea omului zdruncinat şi simţeam că nu trebuie să-i spun nimic. I-am strîns doar mîinile şi i le-am sărutat, iar ea, drept răspuns, mi-a strîns încetişor degetele.

Cît despre bunicuţa, ea era buimăcită cu adevărat. La venire m-a întîmpinat cu o privire severă, abia mi-a răspuns la salut, şi a trecut cu un aer foarte distant pe lîngă mine. Ceva mai tîrziu s-a întors pe neaşteptate în antreu şi, aşezînd o bluză în geamantan, spuse cu răzbunare în glas:

— Foarte bine! Ei şi, ce? Aşa şi trebuie să facă!

Bunicuţa stătea în sufragerie fără să ne dea vreun ajutor şi mereu găsea cîte ceva de spus despre felul cum rînduim în gea-

mantane lucrurile Katiei. După aceea trecea în bucătărie, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, și se apuca să ocărască pe femeia din casă, pe motiv că a făcut prea puține cumpărături.

— De o mie de ori i-am spus: Dacă găsești ficat — cumpără! Dacă găsești o bucată bună de carne — cumpăr-o! Iar ea de colo: „Fără alde matale nu mă pricep să tîrguiesc". Ce pricepere o fi trebuind aici? Nu-i hotărîtă, asta-i. Nu pot suferi oameni de ăștia.

— Bunico, eu n-am nevoie de nimic, spunea Katia.

— Cum n-nai nevoie?! Ai fi luat ceva cu tine.

Nu trecea mult și bunicuța dădea uitării grijile gospodărești. Acum începea să ofteze și din cînd în cînd scotea o sticluță din bufet și lua pe furiș cîteva picături de valeriană. Altcori pleca într-o cameră unde nu era nimeni și căuta să se convingă că nu trebuie să se enerveze, dar curînd uita de sfaturile pe care și le dădea singură și iarăși dădea fuga la bufet, după sticla cu valeriană...

Nu ne-a trebuit prea mult timp ca să facem bagajele Katiei. Pleca dintr-o casă unde-și petrecuse aproape toată viața, totuși n-avea prea multe lucruri. Totul aparținea aici lui Nikolai Antonîci. În schimb, ea nu lăsă nimic din ce era al ei. Nu voia să lase nimic în casa aceea, care să amintească de ea.

Pleca de aici toată, cu toată tinerețea ei, cu scrisorile ei, cu primele ei desene, care se păstraseră în camera Mariei Vasilievna, cu „Elena Robinson" și „Un secol de descoperiri", cărți pe care mi le împrumutase să le citesc, pe cînd eram în clasa a III-a.

Cînd eram în clasa a IX-a, mi-a împrumutat alte cărți. Veni și rîndul acestora să fie împachetate, și atunci Katia mă chemă deodată în camera alăturată.

— Sanea, vreau să-ți dăruiesc aceste cărți, spuse ea cu un tremur ușor în glas, după ce închise ușa. Sînt cărțile tatei și eu am avut întotdeauna grijă de ele. Acum aș dori să ți le dăruiesc ție. Sînt cîteva broșuri, cartea lui Nansen și cartea aceea scrisă de el.

Pe urmă mă duse în biroul lui Nikolai Antonîci și desprinse de pe perete portretul căpitanului Tatarinov — portretul acelui minunat marinar cu fruntea lată, bărbia voluntară și ochii limpezi, plini de vioiciune.

— Nu vreau să i-l las lui! rosti ea hotărîtă.

Am luat portretul și l-am dus în sufragerie, împachetîndu-l cu grijă într-un balot, laolaltă cu pernele și plapuma.

Acesta era singurul lucru ce aparţinea lui Nikolai Antonîci, pe care Katia îl lua cu ea. De-ar fi putut, ar fi luat însă şi amintirea căpitanului din casa aceasta sumbră.

Deşi nu ştiam a cui este busola care cîndva mă uimise atît de mult, am pus-o într-un geamantan, fără să mă vadă Katia. Oricum, tot de la căpitanul Tatarinov o aveau.

Asta a fost totul! Plecarea Katiei se dovedea lucrul cel mai simplu de pe lume. Cum am terminat cu strînsul lucrurilor, am ieşit în antreu, cu paltoanele pe braţ, să ne luăm rămas bun de la Nina Kapitonovna. Bunicuţa rămînea să locuiască tot aici, dar numai pentru puţin timp, pînă ce Katia avea să obţină camera oferită de către institutul ei.

— Să nu mă laşi s-aştept prea mult! îi aminti solemn bunicuţa, izbucninid în plîns, şi o sărută.

Pe scară, Kira se împiedică şi, ca să nu cadă, se aşeză pe geamantan. Ca de obicei, pufni în rîs numaidecît. „Kira, proasto!" o certă Katia supărată. Eu veneam în urma lor şi mi se părea că-l văd pe Nikolai Antonîci urcînd scara, sunînd şi ascultînd tăcut spusele bunicuţei. Il vedeam trecîndu-şi mîna tremurîndă peste chelie. Il vedeam cum păşeşte mecanic spre odaia lui de lucru, de parcă s-ar fi temut să nu se prăbuşească la pămînt. Singur! Casa pustie! Cît despre Katia, bănuia că ea nu se va mai întoarce acolo niciodată.

X

ÎN SIVŢEV-VRAJKA

Sivţev-Vrajka era pînă atunci pentru mine o simplă ulicioară din Moscova, strîmtă ca oricare alta, bunăoară, ca ulicioara Sobacia, pe care stătea cîndva Petka. Dar îndată ce Katia se mută acolo, ea se schimbă cu desăvîrşire. Deveni strada Katiei, ceea ce o deosebea de toate ulicioarele Moscovei. Insuşi numele, care mi se păruse întotdeauna caraghios, acum mi se părea foarte frumos şi, nu ştiu cum, „al Katiei", ca de altfel tot ce era în legătutră cu ea...

Mă duceam în fiecare zi în Sivţev-Vrajka. La ora cînd veneam eu, Katia şi Kira nu erau încă acasă şi mă primea mama Kirei, care-mi ţinea de urît. Minunată mamă! Era artistă declamatoare şi citise prin mai toate cercurile culturale din Moscova diferite fragmente din clasici. Micuţă şi căruntă, dăruită cu o fire

romantică, ea nu semăna de loc cu Kira. Vorbea cu însufleţire despre orice şi vedeai îndată că iubeşte literatura mai mult ca orice pe lume. Iar dacă ar fi fost să-ţi aminteşti cu cîtă greutate a răzbit Kira să citească „Dubrovski" şi cît era de convinsă că pînă la urmă „Maşa s-a măritat cu el", ţi-ai fi dat seama că ea nici în această privinţă nu-i prea seamănă mamă-si.

Cîteodată stăteam de vorbă cîte două ceasuri, dar, spre regretul meu, întotdeauna vorbeam despre o oarecare Varvara Rabinovici, tot declamatoare şi ea, însă o declamatoare vestită, de la care mama Kirei avusese de gînd odată să ia lecţii. Numai că după aceea s-a răzgîndit, fiindcă această Varvară a primit-o „cu nasul prea sus".

Nu trecea mult timp şi venea Kira, care de fiecare dată cînd intra în casă spunea aceleaşi şi aceleaşi cuvinte:

— Vai, vai, vai, iar staţi singuri pe întuneric! Interesant! Interesant! Sanea, tremur pentru mama, spunea ea tragic. S-a îndrăgostit de tine. Mămiţico, ce-i cu dumneata? O asemenea pasiune la bătrîneţe! Mi-e teamă să nu se sfîrşească prost.

Mamă-sa se supăra, ca de obicei, şi pleca la bucătărie, iar Kira alerga după ea şi-i cerea iertare, sărutînd-o.

Într-un tîrziu venea şi Katia. Ivan Pavlîci avea dreptate: eu n-o cunoşteam pe Katia! În viaţa ei erau o mulţime de lucruri de care habar n-aveam. Aşa, de pildă, anul trecut, grupa ei (ea lucra ca şefă de grupă) descoperise zăcăminte aurifere în Uralii de sud, iar la o expoziţie-concurs a fotografilor amatori — ea luase premiul întîi. Dar, mai ales, nu-i cunoşteam tăria sufletească, onestitatea şi cumpătarea ei, înţelepciunea cu care privea viaţa — într-un cuvînt „sufletul ei serios, neuşuratic", cum atît de bine spunea Korabliov. Aveam impresia că e mai în vîrstă decît mine, în deosebi atunci cînd vorbea despre artă, de care eu nu mă prea interesasem în ultimii ani. Pe neaşteptate, ea redevenea însă Katia de odinioară, fetiţa pasionată de explozii şi care rămînea adînc impresionată că, „însoţit de cele mai bune urări ale băştinaşilor, Fernando Cortez a pornit la drum şi după cîteva zile a intrat în Honolulu". Mi-am amintit de Fernando Cortez, văzînd o fotografie a Katiei, unde era călare pe un cal, cu pantaloni, cizme, o carabină în spate şi o pălărie cu borurile largi pe cap. Geolog explorator! Căpitanul Tatarinov ar fi fost mulţumit de ea, dacă ar fi văzut această fotografie.

Aşa au trecut cîteva zile, în care n-am pomenit un cuvînt despre cele întîmplate după ultima noastră întîlnire. Erau atîtea lucruri, încît am fi putut să vorbim despre ele toată viaţa, dar simţeam amîndoi că trebuie să ne amintim mai întîi de noi

nouă înșine. Nimic despre Nikolai Antonîci, nimic despre Romașka, nimic despre vina mea față de ea. Totuși, asta nu era chiar atît de ușor. Mai ales că bunicuța venea aproape seară de seară în Sivțev-Vrajka!

La început, pînă a nu se întoarce Nikolai Antonîci la Moscova, venea într-o rochie cu mînecile bufante, cu un aer solemn și ceremonios. Ne spunea fel și fel de lucruri. Astfel, ne-a povestit despre o prietenă a ei, care s-a măritat cu un „popă tuns". Popa, îmbogățindu-se, s-a urcat într-o bună zi în amvon și a spus: „Cetățeni, eu am ajuns la convingerea că dumnezeu nu există". Nu știam de ce ne-a spus această întîmplare, dar pesemne ea era încredințată că între acest popă și Nikolai Antonîci există o mare asemănare.

Într-una din zile veni în fugă, posomorîtă, și ne dădu de veste în șoaptă:

— S-a întors!

Pe urmă s-a închis cu Katia într-o cameră, iar la plecare i-a spus supărată:

— Trebuie să ai tact, să știi să trăiești între oameni.

Katia n-a răspuns nimic și a sărutat-o îngîndurată.

A doua zi, bunicuța veni plînsă, obosită, cu umbrela ei nelipsită, și se așeză pe un scaun chiar în antreu.

— S-a îmbolnăvit! oftă ea. Am chemat un doctor homeopat și el l-a gonit. Spune mereu: „Eu i-am dat viața și uite care mi-e mulțumirea!" Și bunicuța continuă suspinînd: „Era ultimul lucru care mă mai ținea în viață. Acum, totul s-a sfîrșit!" Sau cam așa ceva.

Dar se vede că acesta nu era încă sfîrșitul. Doborît la pat de o criză de inimă, după cîteva zile, Nikolai Antonîci se puse iar pe picioare. O chemă pe Katia la el, dar ea n-a vrut să se ducă și am auzit-o spunînd Ninei Kapitonovna:

— Bolnav sau sănătos, viu ori mort, eu nu vreau să-l mai văd, bunico... Înțelegi?

— Înțeleg, oftă Nina Kapitonovna.

Iar la plecare începu să i se plîngă mamei Kirei:

— Iacă, și tată-său era la fel. De-i intra ceva în cap — gata, s-a isprăvit! Nici pe ea n-o scoți dintr-ale ei. O încăpățînată!

Nikolai Antonîci se puse pe picioare, iar bunicuța își recăpătă voia bună. Acum se abătea chiar de două ori pe zi pe la Katia. În felul acesta aveam tot timpul noutăți despre el și Romașka. De altfel, odată pomeni chiar Katia de Romașka.

— A fost zilele astea pe la mine, la serviciu, mi-a spus ea scurt. Am rugat să i se comunice că n-am timp să stau de vorbă cu el şi că n-o să am niciodată.

— Scriu împreună o scrisoare! ne dădu de veste bunicuța într-o zi. Aviatorul G. în sus, aviatorul G. în jos! Trebuie să fie un denunț. Şi feciorul acela de popă turbează, nu alta! Nikolai Antonîci tace mereu. In ultima vreme s-a buhăit la față. Şade aşa şi tace. Acum se înfofoleşte cu şalul meu...

De cîteva ori veni şi Valea în Sivțev-Vrajka. Cînd venea el, toată lumea lăsa baltă orice treabă, să-l vadă cum îi face curte Kirei. Intr-adevăr, Valea îi făcea o curte aşa cum scrie la carte şi în acelaşi timp era convins că nimeni nu bănuieşte nimic.

Ii aducea flori în glastre — întotdeauna aceleași, încît odaia se transformă curînd într-o mică seră de trandafiri și primule. Pe mine și pe Katia ne vedea ca prin vis. El n-avea ochi decît pentru Kira, iar din cînd în cînd și pentru mamă-sa, căreia îi aducea cîte ceva în dar. Astfel, într-una din zile i-a dăruit „Arta de a declama" — o carte tipărită în anul 1917.

Cîteodată își aducea aminte și de noi, și atunci ne povestea cîte ceva amuzant din viața rozătoarelor sau a liliecilor lui. Noroc că nu era nevoie să te chinuiești prea mult, ca s-o faci pe Kira să rîdă...

Aşa treceau serile în Sivțev-Vrajka — ultimele seri înainte ca eu să mă întorc în Nord.

Aveam multe pe cap. N-aş putea să spun că propunerea mea de a se porni în căutarea expediției căpitanului Tatarinov a fost primită cu entuziasm. Oare am procedat eu nechibzuit?

Scrisesem cîteva articole despre metoda mea de asigurare a stabilității avionului pe timp de viscol, care se publicaseră în revista „Aviația civilă". Scrisesem de asemenea, un articol despre jurnalul secundului, pentru „Pravda", precum şi memoriul pe care urma să-l depun la Direcția maritimă a căilor nordice. După cîteva zile, chiar în ajunul plecării, la ultima ședință a Societății de geografie trebuia să susțin un referat despre deriva corăbiei „Sfînta Maria".

Intr-o zi, pe la ora unu, m-am întors vesel la hotel și m-am îndreptat spre cabina portarului, să-mi iau cheia.

— Aveți o scrisoare, mi-a spus portarul.

Şi mi-a întins un plic şi un ziar.

Era o scrisoare foarte scurtă: Secretariatul Societății de geografie mă anunța că nu pot să-mi mai susțin referatul, deoarece nu l-am înaintat la vreme în scris. Ziarul, abia luat în

mînă, s-a deschis singur într-un anumit loc, unde era îndoit dinainte. Am văzut un articol intitulat: „În apărarea unui învățat". M-am apucat să citesc articolul acesta, și rîndurile au început să-mi joace dinaintea ochilor...

XI

O ZI PLINĂ DE GRIJI

Iată ce se scria în articol:

1. Că la Moscova locuiește cunoscutul pedagog și luptător pe tărîm social, profesorul N.A. Tatarinov, autorul mai multor articole despre cucerirea și explorarea Arcticei;

2. Că un oarecare pilot G. colindă diferite instituții polare, ponegrind prin toate mijloacele pe acest respectat învățat și susținînd că profesorul Tatarinov a jefuit expediția vărului său, căpitanul I.L. Tatarinov;

3. Că acest pilot G. se pregătește să citească chiar un referat, considerînd, după cum se vede, calomnia sa drept o mare izbîndă științifică;

4. Că ar trebui să se atragă atenția Direcției maritime a căilor nordice asupra acestui om, care dezonorează prin acțiunile sale pe cercetătorii polari sovietici.

Articolul era semnat „I. Krîlov", și faptul că redacția publica un asemenea articol, sub numele acestui mare scriitor, mă miră. Nu mă îndoiam cîtuși de puțin că articolul l-a scris Nikolai Antonîci cu mîna lui. Asta era „scrisoarea" despre care ne spunea bunicuța. Ziarul fusese expediat prin poștă, pe numele meu.

„Să mă ia naiba! Dacă totuși nu-i el!" Era ora trei, și eu tot mă mai plimbam prin cameră, chibzuind lucrurile. Scrisoarea de la Societatea de geografie era opera lui, aici nu mai încăpea nici o îndoială. De altfel, Korabliov m-a avizat că Nikolai Antonîci este membru al societății și m-a certat cînd a aflat că i-am spus lui Romașka despre referatul meu. Articolul era tot opera lui. Nikolai Antonîci și-a pierdut cumpătul. Katia a plecat de acasă, iar el și-a pierdut cumpătul din pricina asta.

Mi-l închipuiam stînd înfofolit în șalul bunicuței, fără să scoată o vorbă, în timp ce Romașka îi vorbește obraznic. Tot ce se poate.

„Ei doi ar trebui să dorească cel mai puțin să fiu chemat la Direcția maritimă a căilor nordice, ca să dau explicații!" mă

gîndeam eu, după ce m-am culcat. Asta aş dori şi eu. „Un om care dezonorează prin acţiunile sale..." Ce acţiuni? Doar nu vorbisem nicăieri despre Nikolai Antonîci! Credeau oare că aşa au să mă sperie şi că am să dau înapoi?

Poate că dacă n-ar fi fost acest articol, aş fi plecat din Moscova fără să fac aproape nimic pentru căpitanul Tatarinov. Dar articolul m-a îndîrjit. Acum trebuia să acţionez, şi cu cît acţionam mai repede, cu atît era mai bine.

Nu-i nevoie să credeţi că eram liniştit ca acum, cînd îmi amintesc şi doar povestesc aceste lucruri. De cîteva ori m-am surprins cu nişte gînduri de-a dreptul sălbatice şi care lăsau să se întrezărească limpede corespondentul lor în codul penal. Însă mi-era destul să-mi amintesc de Katia şi de cuvintele ei: „Bolnav sau sănătos, viu ori mort, eu nu vreau să-l mai văd" — ca totul să revină la normal. Ba chiar m-am mirat singur de liniştea cu care am vorbit şi acţionat în ziua aceea agitată.

De dimineaţă mi-am făcut un plan. Un plan foarte simplu, dar din care se vedea de la o poştă că m-am săturat să tot discut cu diferiţi funcţionari şi secretari.

1. Să mă duc la „Pravda". Tot aveam treabă la „Pravda": înainte de plecare trebuia să predau la redacţie articolul promis.

2. Să mă duc la C.

Ideea de a mă duce la C. — faimosul C., care cîndva era idolul Şcolii de zbor din Leningrad şi între timp devenise Erou al Uniunii Sovietice, cunoscut şi iubit de întreaga ţară — îmi venise peste noapte, dar la început mi s-a părut prea îndrăzneaţă. Oare făcea să-i telefonez? Îşi mai aducea aminte de mine? Nu m-a mai văzut de pe vremea cînd eram elev pilot!

Acum, însă, eram hotărît. Oricum, el mă va primi, chiar dacă nu-şi mai amintea de mine!

Nu ştiu cine mi-a răspuns la telefon, probabil soţia lui.

— Aici aviatorul Grigoriev.

— Ce doriţi?

— Aş dori să vorbesc cu tovarăşul C., dacă se poate, am spus eu, rostindu-i numele întreg. Am sosit din Zapolearie şi... am mare nevoie de dînsul.

— Treci dumneata pe aici.

— Cînd?

— Chiar astăzi ar fi bine. Pe la zece, cînd se întoarce de la aerodrom...

M-am dus la „Pravda", unde l-am aşteptat aproape două ceasuri pe redactorul cu care am vorbit prima oară. Într-un tîrziu îşi făcu apariţia.

— A! Aviatorul G.? mă întîmpină el destul de prietenos. Cel care dezonorează?

— Chiar el!

— Ia spune, cum vine asta?

— Dați-mi voie să vă explic, am început eu liniștit.

Urmă o convorbire foarte serioasă în biroul redactorului responsabil, în timpul căreia am pus pe masă, pe rînd: a) ultima scrisoare a căpitanului Tatarinov (în copie); b) scrisoarea secundului, care începea cu cuvintele: „Mă grăbesc să vă înștiințez că Ivan Lvovici trăiește și este sănătos" (în copie); c) jurnalul secundului; d) povestirea vînătorului Ivan Vîlka, confirmată de doctor; e) povestirea lui Vîșimirski, confirmată de Korabliov; f) o fotografie a ancorei, cu inscripția „Corabia Sfînta Maria".

Cred că argumentele mele au fost foarte convingătoare. Un bărbat foarte serios mi-a strîns mîna, iar altul mi-a spus că articolul meu despre deriva corăbiei „Sfînta Maria" va apărea într-unul din numerele viitoare ale „Pravdei".

De la redacție pînă la locuința lui C. erau cel puțin șase kilometri, dar abia la jumătatea drumului mi-am dat seama că aș fi putut să iau tramvaiul. Zburam, nu mergeam, și toată vremea m-am gîndit cum am să povestesc lui C. discuția de la redacția „Pravdei". Iată că urc scara — o scară curată, într-o clădire nouă — iată că mă opresc în fața ușii și-mi șterg fața — era foarte cald — căutînd să mă gîndesc la ceva — un mijloc sigur să te liniștești.

Ușa se deschise, eu mi-am spus numele și am auzit din odaia vecină glasul lui care apăsa pe „o":

— Am oaspeți?

Și iată, omul acesta pe care l-am iubit în adolescență și apoi, cu fiecare an, l-am iubit din ce în ce mai mult, deși nu l-am mai văzut, numai auzind despre genialele lui zboruri, ieși să mă întîmpine și-mi întinse mîna lui puternică.

— Tovarășe C., — am spus eu, rostindu-i numele întreg, — nu știu dacă vă mai amintiți de mine. Vă vorbește Grigoriev, adică nu „vă vorbește", ci, simplu, Grigoriev. V-am fost elev la Școala de zbor din Leningrad.

Un timp rămase pe gînduri și apoi exclamă bucuros:

— Cum să nu! Erai un vultur! Mi-aduc aminte!

M-a poftit în birou. Am început să-i povestesc emoționîndu-mă tot mai mult, și asta numai pentru că știam că el n-a uitat de mine...

La această întîlnire, C. mi-a dăruit portretul lui cu dedicaţia: „Dacă e să fii — atunci caută să fii cît mai bun!“ Mi-a spus că mă număr printre acei „care vor realiza lucruri mari în viaţă“, m-a ascultat atent şi mi-a făgăduit că va telefona a doua zi chiar şefului Direcţiei maritime a căilor nordice, ca să-i vorbească despre propunerea mea.

XII

ROMAŞKA

Abia la douăsprezece noaptea m-am despărţit de C. şi m-am întors la hotel. Este o oră cam nepotrivită pentru musafiri şi totuşi eu aveam un musafir. Un musafir nepoftit, e adevărat, dar... musafir.

— Vă caută cineva, mi-a spus portarul.

Şi în întîmpinarea mea veni îndată Romaşka.

Cred că s-a pregătit pentru această vizită nu numai sufleteşte, ci şi ca înfăţişare, pentru că atît de elegant nu-l mai văzusem pînă atunci. Purta un pantalon larg şi uşor, de culoarea oţelului, şi o pălărie de fetru moale, care nu-l prindea cîtuşi de puţin şi stătea ţeapănă pe scăfîrlia lui mare şi ţuguiată. Mirosea apoi a parfum de la o poştă.

— A, Romaşka! am spus eu vesel. Noroc, Bufniţo!

Mi s-a părut mişcat de acest salut.

— Mda, „bufniţă“! repetă el, zîmbind. Am uitat cu totul porecla asta din şcoală. E surprinzător cum de ţii minte asemenea fleacuri!

Se străduia să vorbească cît mai firesc şi el.

— Eu, frate, nu uit nimic! Ai venit la mine?

— Dacă nu ai treabă.

— Nu, n-am nici o treabă, am răspuns eu.

In lift, tot timpul s-a uitat cu luare-aminte la mine. Se întreba, pesemne, dacă nu-s cumva beat şi socotea cam ce foloase ar putea să tragă el în cazul că aş fi într-adevăr beat. Dar nici vorbă de aşa ceva: băusem un singur pahar cu vin, în sănătatea marelui pilot şi a mai marelui meu prieten...

— Prin urmare, aici stai! ţinu el să sublinieze, cînd i-am oferit politicos un fotoliu. Splendidă cameră!

— Potrivită.

Mă aşteptam să întrebe îndată cît plătesc pentru ea, dar n-a făcut-o.

— În general, ăsta e un hotel bun, spuse Romaşka. Tot atît de bun ca şi „Metropol".

— Tot ce se poate.

Nădăjduia să încep eu discuţia. Eu însă şedeam picior peste picior, fumam şi citeam cu mare atenţie „Regulamentul pentru pasageri", de sub cristalul biroului. Văzînd că n-are încotro, Romaşka oftă — destul de sincer de astă dată — şi începu.

— Sanea, noi doi avem cîteva chestiuni de discutat, spuse el cu seriozitate. Cred că sîntem oameni destul de civilizaţi, ca să discutăm şi să rezolvăm totul pe cale paşnică, nu ?

Nu uitase, pesemne, că odată am rezolvat „totul" în chip nu tocmai paşnic. Cu fiecare clipă vorbea tot mai sigur de el.

— ... Nu ştiu ce motive urgente au determinat-o pe Katia să plece din casă, dar sînt în drept să întreb : nu cumva aceste motive sînt legate de apariţia ta ?

— Mai bine s-o întrebi pe Katia, am răspuns eu liniştit.

Romaşka tăcu. Urechile începură să-i ardă, ochii lui căpătară o privire de nebun, iar fruntea i se netezi dintr-o dată. Mă uitam la el plin de curiozitate.

— Şi totuşi — continuă el cu o voce puţin gîtuită — am aflat că ea cu tine a plecat.

— Asta-i foarte adevărat ! I-am ajutat chiar să-şi strîngă lucrurile.

— Aşa ! făcu el răguşit.

Acum avea un ochi aproape închis, iar cu celălalt se uita cruciş. Arăta destul de înfricoşător şi era pentru prima oară că-l vedeam astfel.

— Aşa ! repetă el.

— Chiar aşa.

— Mda.

Tăcurăm un timp.

— Ascultă, vorbi iarăşi Romaşka. Noi n-am terminat discuţia începută la sărbătorirea lui Korabliov. Trebuie să-ţi spun că în linii mari cunosc şi eu povestea expediţiei „Sfînta Maria". Şi eu m-am interesat de ea, cel puţin atît cît te-ai interesat şi tu, dar — ca să zic aşa — din alt punct de vedere.

N-am răspuns nimic: cunoşteam acest punct de vedere.

— ...Mi se pare că vrei să ştii ce rol a jucat Nikolai Antonîci în această expediţie. Cel puţin aşa am dedus din discuţia noastră.

Deşi ar fi putut să deducă lucrul acesta nu numai din discuţia noastră, nu l-am contrazis. Nu înţelegem încă unde vrea să ajungă.

— ...Cred că în această chestiune aş putea să-ţi fac un important serviciu.

— Serios?

— Da, desigur.

Şi, pe neaşteptate, se repezi spre mine. Eu am sărit instinctiv în picioare, oprindu-mă în spatele fotoliului.

— Ascultă, ascultă, — bolborosea Romaşka, — ştiu despre el o mulţime de lucruri! Cunosc o afacere! Am dovezi, de care n-o să scape el cu una cu două, numai dacă ştii să pui problema cum trebuie. Ce crezi, cine-i el?

Repetă de trei ori aceste cuvinte, vîrîndu-se mereu în mine, încît am fost nevoit să-l împing uşurel de umeri. În schimb, el nici nu băgă de seamă.

— Nişte afaceri de care şi el a uitat, continuă Romaşka. Am acte!

Vorbea de actele luate de la Vîşimirski, fără îndoială.

— ...Ştiu de ce v-aţi certat! Tu susţineai că el a jefuit expediţia şi atunci te-a dat afară. Dar adevărul acesta e! Ai avut dreptate!

Era a doua oară cînd auzeam aceste cuvinte, numai că acum nu-mi făcea nici o plăcere. Totuşi, am spus cu o mirare prefăcută:

— Serios?

— El este! urmă Romaşka, stăpînit de o mîrşavă însufleţire. Am să te-ajut. Îţi dau totul, toate dovezile. O să-l dau peste cap!

Ar fi trebuit poate să tac, dar nu m-am putut stăpîni să-l întreb:

— Cît ceri?

Acum, Romaşka se dezmetici.

— Poţi să înţelegi cum vrei, — începu el, — dar eu te rog un singur lucru: să pleci.

— Singur?

— Da!

— Fără Katia?

— Da.

— Interesant. Cu alte cuvinte îmi ceri să renunţ la Katia?

— O iubesc! rosti Romaşka, aproape cu înfumurare.

— Aha, o iubeşti! Interesant! Şi noi va trebui de asemenea să nu ne mai scriem, nu?

Romaşka tăcea.

— Aşteaptă o clipă, mă întorc imediat! am spus eu şi am ieşit din odaie.

Ingrijitoarea etajului ședea pe coridor, la o măsuță. Am rugat-o să-mi permită să telefonez, și tot timpul cît am vorbit, m-am uitat în lungul coridorului, cu teama că Romașka ar putea să plece. Dar n-a plecat. Cred că nici nu-i trecea prin minte cui anume telefonez.

— Nikolai Antonîci? Aici Grigoriev.

El întrebă încă o dată cine sînt, probabil că n-a auzit bine.

— Nikolai Antonîci, am spus eu politicos, vă rog să mă iertați că telefonez la o oră atît de nepotrivită. Trebuie însă neapărat să vă văd.

Tăcere.

— Atunci vino la mine, rosti el în cele din urmă.

— Nikolai Antonîci! Cum să vă spun. Să nu ținem seama de politețe — cine trebuie să vină la celălalt. Credeți-mă, e vorba de ceva foarte important, și nu atît pentru mine, cît pentru dumneavoastră...

Tăcea și-i auzeam răsuflarea grea în receptor.

— Cînd? Astăzi nu pot veni.

— Nu, chiar astăzi, acum! Nikolai Antonîci, — rostii eu apăsat, — credeți-mă măcar o singură dată în viață! Vă aștept!

Și am închis telefonul.

Nu m-a întrebat numărul camerei unde locuiesc și asta era încă o dovadă că ziarul cu articolul „În apărarea unui învățat" mi l-a trimis tot el. Acum, însă, n-aveam vreme de asemenea fleacuri. M-am întors la Romașka.

Nu țin minte să mai fi mințit vreodată cu atîta seninătate, dar am făcut-o numai ca să treacă cele douăzeci de minute, pînă a venit Nikolai Antonîci. Mă prefăceam că nu mă interesează cîtuși de puțin cine a fost în trecut Nikolai Antonîci, întrebam mereu de ce acte este vorba și-l asiguram pe Romașka cu o voce josnică, de șireată ce era, că nu pot pleca fără Katia. Deodată se auzi ciocănind la ușă.

— Intră! am strigat eu.

Nikolai Antonîci deschise ușa și se opri în prag fără să salute.

— Bună seara, Nikolai Antonîci, am spus eu.

Nu mă uitam la Romașka. Abia mai tîrziu i-am aruncat o privire: ședea pe marginea fotoliului, cu capul vîrît între umeri și asculta speriat; acum semăna într-adevăr cu o bufniță.

— Iată despre ce este vorba, Nikolai Antonîci, am continuat eu foarte liniștit. Dumneavoastră cunoașteți desigur pe acest cetățean. Este un oarecare Romașov, elevul și asistentul dumneavoastră iubit, ba, dacă nu mă înșel, într-un viitor foarte apro-

piat, chiar şi rudă. V-am invitat aici, să vă comunic în linii mari ce-am discutat împreună mai înainte...

Nikolai Antonîci stătea şi acum în prag, drept, uimitor de drept, cu paltonul pe el şi cu pălăria în mînă. Ceva mai tîrziu a scăpat pălăria pe jos.

— ...Acest Romaşov a venit la mine de o oră şi jumătate şi mi-a propus să mă folosesc de dovezile pe care le posedă el şi din care se poate constata: în primul rînd, că dumneavoastră aţi jefuit expediţia căpitanului Tatarinov şi, în al doilea rînd, diferite alte afaceri din trecutul dumneavoastră, despre care n-aţi amintit la nici o anchetă...

La aceste cuvinte, Nikolai Antonîci scăpă pălăria din mînă.

— Mi-a făcut impresia că nu face pentru prima oară un astfel de tîrg, am urmat eu. Nu ştiu, se poate să mă înşel.

— Nikolai Antonîci, — strigă pe neaşteptate Romaşka, — e o minciună! Nu-l credeţi! Minte!

Am aşteptat pînă Romaşka s-a liniştit.

— Se înţelege, lucrurile acestea n-au nici o importanţă, am reînceput eu. Acum e vorba numai de relaţiile dintre dumneavoastră amîndoi. Dumneavoastră eraţi însă conştient...

Simţeam de mult că-mi zvîcneşte o vînă pe obraz şi asta nu-mi plăcea de loc, mai ales că-mi făgăduisem să vorbesc cît se poate de liniştit.

— ...Dumneavoastră eraţi conştient că omul acesta ar fi putut să devină soţul Katiei dar, speriat de el, aţi încercat să o convingeţi că e bine să-l ia de bărbat şi aţi făcut asta din mîrşăvie, desigur. Şi iată că, astăzi, omul acesta vine la mine şi-mi spune: „O să-l dăm peste cap!"

Nikolai Antonîci, ca şi cum s-ar fi dezmeticit, făcu un pas înainte şi se uită ţintă la Romaşka. Il privi îndelung şi stăruitor, atît de stăruitor, încît pînă şi mie mi-a fost greu să suport liniştea, tăcerea aceea apăsătoare.

— Nikolai Antonîci! scînci jalnic Romaşka.

El continua şi acum să-l privească. Deodată începu să vorbească, şi glasul lui dogit, de bătrîn, m-a uimit.

— De ce m-ai chemat aici? Sînt bolnav şi mi-e greu să vorbesc. Ai vrut să-mi arăţi că e un ticălos? Nu-i o noutate pentru mine. Ai vrut din nou să mă zdrobeşti? Dar nu eşti în stare să faci mai mult decît ai făcut, şi este ireparabil...

Oftă adînc. Vedeam că într-adevăr îi e greu să vorbească.

— O las pe ea să judece, continuă el tot atît de încet, dar de astă dată cu înverşunare. Să judece ce-a făcut, plecînd fără

să-mi spună un cuvînt. Dînd crezare unei calomnii mîrşave, care m-a urmărit toată viaţa.

Eu tăceam. Romaşka turnă apă într-un pahar, cu mîinile tremurînde, şi i-l întinse.

— Nikolai Antonîci, — murmură el, — n-aveţi voie să vă enervaţi.

Nikolai Antonîci îi dădu mîna de o parte cu violenţă şi apa se vărsă pe covor.

— Nu primesc! izbucni el pe neaşteptate, smulgîndu-şi ochelarii şi sfărîmîndu-i în mîini. Nu primesc nici imputări, nici compătimire. O priveşte! E viaţa ei! Eu nu-i doresc decît fericire. Amintirea vărului meu n-o dau însă nimănui! adăugă el şi mai răguşit, iar faţa lui buhăită, cu buze groase, se întunecă. Aş fi fost poate bucuros să plătesc şi cu această suferinţă, ba chiar şi cu viaţa, fiindcă viaţa de mult nu-mi mai foloseşte. Lucrurile nu s-au petrecut însă aşa cum susţii dumneata şi resping aceste acuzaţii dezonorante, îngrozitoare. Şi nu un martor, o mie de martori mincinoşi să aduci, nimeni nu va crede că eu l-am omorît pe omul acesta cu idei atît de mărețe şi cu un suflet atît de mare...

Aş fi vrut să-i amintesc că n-a avut întotdeauna o părere atît de bună despre vărul său, dar el nu m-a lăsat să vorbesc.

— ...Numai pe un singur om îl recunosc, pe el însuşi, pe Ivan... El singur poate să mă acuze şi, dacă sînt vinovat, numai el singur are acest drept.

Începuse să plîngă. Îşi tăiase degetele în sticla ochelarilor şi acum se căznea să-şi scoată batista din buzunar. Romaşka sări să-l ajute, dar Nikolai Antonîci îl îndepărtă şi de astă dată.

— Chiar şi un mort ar fi vorbit aici! spuse el, şi se aplecă, gemînd, să-şi ridice pălăria.

— Nikolai Antonîci, — am început eu foarte liniştit, — să nu credeţi că am de gînd să-mi dau viaţa, ca să dovedesc lumii vinovăţia dumneavoastră. Pentru mine, lucrul acesta e limpede de mult, iar acum nu-l cunosc numai eu singur. Cu alt scop v-am invitat aici... Am socotit de datoria mea să vă descopăr adevărata faţă a acestui ticălos. Eu n-am nevoie de informaţiile pe care mi le-a dat despre dumneavoastră; mai mult, eu cunoşteam dinainte aceste lucruri. Vreţi să-i mai spuneţi ceva?

Nikolai Antonîci tăcea.

— Hai, atunci ieşi afară! am spus eu poruncitor, adresîndu-mă lui Romaşka.

Romaşka se repezi spre Nikolai Antonîci şi începu să-i şoptească ceva, dar el stătea ca un mort, cu privirile aţintite îna-

inte. Abia atunci mi-am dat seama cît a îmbătrînit în ultimele zile. Ce trist, ce jalnic arăta! Nu-mi era însă milă de el. Asta ar mai fi lipsit.

— Hai, ieşi! i-am strigat din nou lui Romaşka.

Totuşi, Romaşka nu pleca. A mai şuşotit cîteva clipe, şi după aceea l-a luat de braţ şi l-a dus spre uşă. La una ca asta nu mă aşteptam. Eu îi spusesem să plece lui Romaşka, nu lui Nikolai Antonîci, care venise aici invitat de mine. Voiam să-l mai întreb cine a scris articolul „În apărarea unui învăţat". I. Krîlov este oare vreun urmaş necunoscut al scriitorului de fabule? Acum, însă, era prea tîrziu: plecau împreună.

Îi vedeam pe amîndoi, mergînd la braţ pe coridor, şi mi se părea că au rămas tot prieteni. La un moment dat, Nikolai Antonîci se opri în loc şi începu să-şi smulgă părul din cap. Era chel, dar pe degete i-a rămas totuşi un puf ca de copil, la care el se uita cu o mirare chinuitoare. Romaşka i-a prins mîinile, l-a şters pe palton şi apoi au pornit tacticos mai departe, dispărînd după colţul coridorului.

În ajunul plecării, C. îmi telefonă să-mi spună că a vorbit cu şeful Direcţiei maritime a căilor nordice şi că el personal i-a citit memoriul meu. Răspunsul Direcţiei era afirmativ. Acum era prea tîrziu ca să mai plece o expediţie, dar anul viitor aveam toate şansele în această privinţă. Propunerea mea se dovedise destul de amănunţit şi de temeinic argumentată, dar asupra itinerariului mai trebuia să se discute. Aspectul istoric al chestiunii fusese de asemenea găsit foarte interesant. Voi fi chemat la timp. Comunicarea aceasta urma s-o primesc mai tîrziu, pe cale oficială.

Toată ziua am colindat magazinele. Voiam să-i dăruiesc ceva Katiei, la această nouă despărţire, dar asta nu era ceva prea uşor. Oare să-i cumpăr o „babă"[1] pentru ceainic? Dar ea nu avea ceainic. Să-i cumpăr rochie? Dar, niciodată n-am fost în stare să deosebesc crêpe-satinul de crêpe-de-Chine. Să-i cumpăr un aparat de fotografiat „Leika"? Un „Leika" i-ar trebui, desigur, dar eu n-aveam bani destui.

Fără îndoială că pînă la urmă nu i-aş fi cumpărat nimic, dacă nu l-aş fi întîlnit întîmplător, pe strada Arbat, pe Valea. Se uita gînditor în vitrina unei librării. Altădată aş fi pariat

---

[2] Păpuşă mare, cu fuste dintr-un material gros, care se aşază pe ceainic acoperindu-l în întregime, ca să păstreze ceaiul fierbinte. (n. t.)

fără şovăială că se gîndeşte la dihăniile lui. Ei, dar acum, Valea mai avea un subiect de meditaţie.

— Valea, i-am spus fără nici o introducere, ai bani?

— Am.

— Cîţi?

— Cinci sute de ruble.

— Dă-mi-i pe toţi.

Valea rîdea:

— Ce, mă, vrei să pleci iar la N. după Katia?

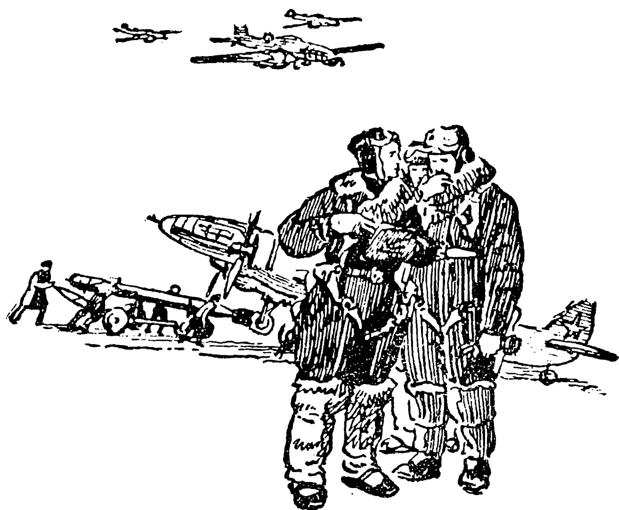
Am intrat amîndoi într-un magazin cu articole fotografice şi am cumpărat un aparat „Leika"...

Pentru toată lumea plecam la ora unu noaptea, dar cu Katia am început să-mi iau rămas bun încă de dimineaţă. Ba alergam acasă la ea, ba la ea la birou. In schimb, nu ne despărţeam pentru multă vreme. Apoi, în august urma să vină la mine, la Zapolearie. Afară de asta, speram să fiu chemat la Moscova cît de curînd, poate chiar în iulie. Cu toate acestea mă temeam că s-ar putea să ne despărţim pentru mai mult timp...

La gară, Valea îmi aduse „Pravda", unde apăruse articolul meu. Păstraseră toate ideile, dar reduseseră manuscrisul la jumătate şi într-un loc îmbunătăţiseră stilul. Citatele din jurnalul secundului erau publicate în întregime: „Niciodată n-am să uit faţa lui palidă, inteligentă şi privirea-i pierdută spre zare. Ce mai avea el comun cu idolul de odinioară al echipajului, cu omul acela rumen şi plin de viaţă, cu povestitorul de istorioare hazlii care se apuca de orice lucru greu spunînd o glumă? Nimeni nu s-a clintit cînd el a tăcut. Ivan Lvovici stătea cu ochii închişi, de parcă şi-ar fi adunat gîndurile, ca să ne spună un cuvînt de adio. Dar, în loc de cuvinte, am auzit un geamăt surd şi i-am zărit în colţul pleoapelor strălucirea unei lacrimi..."

Citeam rîndurile acestea cu Katia pe culoarul vagonului. Ii simţeam părul atingîndu-mi obrazul şi simţeam că ea abia îşi stăpîneşte lacrimile.

CARTEA A DOUA

PARTEA A ŞASEA

(Povesteşte Katia Tatarinova)

TINEREŢEA SE DESFĂŞOARĂ MAI DEPARTE

I

„TU NU-L CUNOŞTI"

Ivan Pavlîci coborî fără grabă din vagon, în timp ce Valea îl tot ruga pe Sanea să transmită salutări din partea lui unui oarecare Pavel Petrovici din sovhozul animalelor. „Ei, drace, şi doctorul! Era să uit!" Şi a ţinut-o aşa, pînă ce Kira s-a întors şi l-a apucat de braţ, trăgîndu-l după ea. Rămăsesem singuri. Oh, cum aş fi vrut să nu plece!

Voiam să mi-l întipăresc în minte pe Sanea aşa cum era în clipa aceea, să nu-mi rămînă în amintire numai ochii lui, pe care nu mă mai săturam să-i privesc: stătea în picioare, fără chipiu, cu o înfăţişare atît de tinerească, încît mi-am spus că e prea devreme să se însoare. In uniformă părea mai înalt, dar era mic de-

statură și poate că din pricina asta se înălța uneori, fără să-și dea seama, pe vîrful picioarelor, chiar și acum cînd mă uitam la el. Era încins, îmbrăcat cu îngrijire, iar pe creștet avea un ciuf care-l prindea de minune, mai ales atunci cînd zîmbea. Cînd, după ce ne-am îmbrățișat, am întors pentru ultima oară capul, el zîmbea, semănînd cu acel Sanea oacheș, hotărît și drag, de care mă îndrăgostisem cîndva.

Ceilalți stăteau cu toții undeva în apropiere, totuși eu nu vedeam pe nimeni și, cînd am coborît din vagon, era cît pe ce să cad. Oh, cum aș fi vrut să nu plece!

De îndată ce-a pornit trenul, el a început să-mi facă semne de rămas bun cu chipiul; eu mergeam pe lîngă vagon, repetînd mereu: „Da, da!"

— Ai să-mi scrii?

— Da, da.

— În fiecare zi?

— Da!

— Ai să vii?

— Da, da!

— Mă iubești?

A pus această întrebare în șoaptă, dar eu am ghicit-o numai după mișcarea buzelor.

— Da, da!

De la gară, ne-am dus cu toții să-l conducem pe Ivan Pavlovici, iar pe drum el mi-a vorbit tot timpul despre Sanea.

— Mai ales, ferește-te să-l crezi un om prea complicat, spunea Ivan Pavlîci. Tu ești o fire ambițioasă, și la început o să vă certați. De fapt, Katia, tu nu-l cunoști.

— Asta-i bună!

— Știi ce-l caracterizează pe el? Va rămîne totdeauna tînăr, fiindcă are un suflet înflăcărat și plin de idealuri.

Ivan Pavlîci mă privi cu asprime și repetă:

— Un suflet plin de idealuri... În schimb, tu ești mîndră și s-ar putea să nu observi asta.

Am început să rîd.

— N-ai de ce să rîzi. Da, ești mîndră, Katia, dar cînd erai mică, erai cu totul altfel. El e iute din fire... Vreau să-ți spun să te gîndești mai mult la el, Katia.

Am răspuns că mă gîndesc și așa prea mult și că el nu-i chiar atît de bun ca să o merite.

Cu toate acestea, în seara aceea nici n-am făcut altceva: m-am cuibărit undeva și mi-am îndreptat gîndurile spre Sanea. Toți erau plecați: Valea cu Kira la un film, iar Alexandra Dmitrievna la

un club, să citească un studiu asupra lui „Strasti-Mordasti" de Gorki, studiu scris chiar de ea și de care era foarte mîndră. Am rămas singură, aplecată deasupra hărții mele, dar foarte curînd, năpădită de gînduri, am părăsit-o.

Da, Ivan Pavlîci avea dreptate: nu-l cunoșteam pe Sanea! Fără să vreau îmi apărea mereu înaintea ochilor băiețandrul acela în scurtă, care mă așteptase odată plimbîndu-se neliniștit pe aleea scuarului de pe Triumfalnaia, pînă ce s-au aprins felinarele, cînd eu m-am hotărît să mă apropii și am traversat piața; băiețandrul pe care l-am sărutat acolo în scuar, deși trei școli — a noastră, a 143-a și a 28-a — ar fi putut să ne vadă. Băiețandrul acesta nu mai trăia însă decît în închipuirea mea: Sanea cel de astăzi semăna prea puțin cu cel de odinioară, tot așa cum primul nostru sărut semăna prea puțin cu ceea ce era azi între noi.

Nu-l socoteam de loc pe Sanea un om complicat. Îmi dădeam totuși seama că înapoia mulțimii de gînduri și simțăminte pe care le cunoșteam, există o întreagă lume, de care nu știu nimic. Aceasta era lumea profesiei lui — lumea zborurilor monotone și primejdioase acolo, în Nordul Îndepărtat, a întîlnirilor neprevăzute, la Clubul piloților, cu aviatori cunoscuți, a extazului copilăresc în fața unui motor nou — o lume fără de care n-ar fi putut să trăiască nici măcar o săptămînă. Deocamdată, eu nu aveam loc în această lume a lui. Odată, cînd mi-a povestit peripețiile unui zbor, m-am surprins stăpînită de un simțămînt ciudat: ascultam cu impresia că e vorba de altcineva. Nu-mi venea să cred că pe el l-a prins viscolul și că el a scăpat ca prin minune de moarte, aterizînd cu bine. Nu puteam să mi-l închipui stînd în avion trei zile și trei nopți în șir, străduindu-se să-și alunge somnul și simțind treptat, treptat cum îngheață. I-am pus o întrebare și acum îmi dădeam seama că a fost stupidă:

— N-ai putea să iei măsuri ca asta să nu se mai repete?

El a părut puțin încurcat și mi-a răspuns ironic:

— S-a făcut! N-o să se mai repete!

...Firește, ar fi putut să-mi povestească singur convorbirea cu Vîșimirski. L-a rugat însă pe Ivan Pavlovici s-o facă. A simțit că nu e vorba numai de faptul că dreptatea se dovedea de partea lui. Aici nu se mai punea problema dreptății lui, era cu totul altceva. Și lucrul acesta a trebuit să-l aflu anume de la Ivan Pavlovici, care a fost îndrăgostit de mama și care a rămas pentru toată viața singur și nefericit. Știam că atunci, seara, Sanea mă așteaptă în stradă și n-am fost cîtuși de puțin surprinsă zărindu-l în fața grădiniței de la întretăierea străzilor Vorotnikovshaia și Sadovaia. Nu m-a oprit, dar l-am simțit mergînd în urma mea pînă

acasă. A înțeles că am nevoie să rămîn singură și că, oricît de apropiat mi-ar fi, în acele clipe mă simt cu desăvîrșire străină față de el, fiindcă dreptatea se dovedea de partea lui și nu de partea mea ; și a înțeles tot atît de bine că am fost jignită să aflu toate aceste lucruri de la Korabliov...

Tot timpul cît a rămas la Moscova, am petrecut doar o seară împreună. A venit la noi obosit, și Alexandra Dmitrievna ne-a lăsat singuri numaidecît, deși ardea să ne spună ce greu e să apari în fața publicului și că în asemenea împrejurări trebuie neapărat să fii stăpînit de emoție, fiindcă altfel nu faci nimic. Strădița Sivțev-Vrajka era scăldată de razele amurgului, încît ai fi zis că soarele a părăsit restul pămîntului, hotărîndu-se să se mute, pentru totdeauna, pe ulicioara noastră cea îngustă și întortochiată. I-am adus o ceașcă cu ceai — lui îi plăcea ceaiul tare — și am rămas să privesc cum soarbe și cum mănîncă, dar pînă la urmă, Sanea mă sili să beau ceai și să mănînc și eu cu el.

La un moment dat și-a adus aminte cum ne duceam împreună la patinaj și susținea că odată m-a sărutat pe obraz și că l-a simțit „foarte rece, tare și, în același timp, catifelat." I-am amintit la rîndul meu de procesul lui Evgheni Oneghin, cînd m-a privit posomorît tot timpul, ca la urmă să încheie declarînd că Grișka e un actor „cu mari posibilități."

— Dar tu ții minte cum spuneai ? „Grigoriev : o personalitate vie ! Nici pe Dickens nu l-a citit !"

— Țin minte, firește.

— Dar acum l-ai citit ?

— Nu, — rosti Sanea trist, — tot n-am avut timp. Am citit „Fecioara din Orleans" de Voltaire. Nu știu de ce, în biblioteca noastră de la Zapolearie sînt foarte multe cărți de Voltaire.

In amurg, ochii lui erau negri ca tăciunele și deodată mi se păru că văd numai ochii aceștia și că totul din jur se cufundă în ceață și dispare. Tocmai voiam să spun că găsesc caraghios să aibă acolo, la Zapolearie, atîtea cărți de Voltaire, dar ne-am pomenit sărutîndu-ne pe neașteptate. In clipa aceea sună și telefonul. Am ieșit din cameră și am rămas la telefon vreo jumătate de oră, vorbind cu o fostă profesoară a mea, care-mi spunea „fetițo" și căreia a trebuit să-i spun absolut tot ce-am făcut, unde am luat masa și dacă mi-am cumpărat de la „Miura", un abajur drăguț, pe care-l văzuse și ea. Cînd m-am întors în odaie, Sanea dormea. L-am strigat, dar în aceeași clipă mi s-a făcut milă de el. M-am așezat în genunchi lîngă el și l-am privit de-aproape, de foarte aproape...

În seara aceea, Sanea mi-a încredinţat jurnalul secundului, precum şi toate actele şi fotografiile în legătură cu expediţia. Jurnalul era într-o servietă anume făcută, închisă cu un mic lacăt. După ce-a plecat, am privit îndelung foile acelea cu marginile terfeniţite, acoperite cu slove aici strîmbe şi înghesuite, aici lăbărţate şi şovăielnice, de parcă mîna celui care le aşternuse ar fi continuat să scrie în virtutea inerţiei, în timp ce gîndurile îi rătăceau aiurea. Cîtă perseverenţă şi cîtă voinţă trebuia, ca să poţi descifra aceste însemnări !

Ancora cu inscripţia „Corabia Sfînta Maria" rămăsese la Zapolearie. În schimb, Sanea o avea fotografiată, şi cred că nici o ancoră din lume n-a fost fotografiată cu atîta măiestrie !

Toate acestea păreau frînturi dintr-o mare povestire, împrăştiate în lumea largă şi pe care Sanea le-a adunat, reconstituind-o, cu gîndul poate să scrie odată această povestire ! Dar eu ? Eu nu făceam nimic şi, dacă n-ar fi fost Sanea, n-aş fi avut nici o ştire despre tatăl meu, afară de ceea ce îmi aminteam despre ziua depărtată a despărţirii, în gara din N., cînd tata m-a luat pentru ultima oară în braţe şi m-a aruncat în sus, prinzîndu-mă apoi în mîinile lui mari şi bune.

Deşi i-am făgăduit lui Sanea să-i scriu în fiecare zi, constatam că nu am ce să-i scriu : locuiam tot la Kira, citeam şi lucram tot atît de mult, în ciuda faptului că nu aveam condiţii prea bune de lucru. Lăzile cu colecţiile mele stăteau şi acum în antreu, iar hărţile le desenam pe capacul pianului.

În vara aceea era pentru prima oară cînd n-am plecat pe teren : trebuia să coordonez materialul adunat în anii 1934 şi 1935, iar Administraţia başkiră — în cadrul căreia lucram — consimţise să rămîn la Moscova.

Bunica venea zilnic să mă vadă. În genere, toate erau bune, asta şi din pricină că Valea şi Kira deveniseră deodată nu ştiu cum, mai tăcuţi şi mai serioşi. Stăteau tot timpul în bucătărie, vorbind în şoaptă. În altă parte nu aveau unde să stea, fiindcă toată casa nu era decît o bucătărie spaţioasă, bătrînească, împărţită în „bucătăria cea mare" şi „bucătăria propriu-zisă". Valea cu Kira şedeau în „bucătăria propriu-zisă", ceea ce o silea pe Alexandra Dmitrievna să gătească în „bucătăria cea mare".

Valea nu mai venea cu flori — pesemne că nu avea bani. În schimb, într-una din zile veni cu un şoarece alb şi rămase foarte amărît văzînd cum s-a speriat Kira şi cum a sărit pe masă ţipînd. I-a explicat vreme îndelungată că e vorba de un exemplar rar, numit şobolanul-albinos, dar degeaba : Kira ţipa într-una şi nu voia în ruptul capului să se dea jos de pe masă, aşa că s-a văzut

nevoit să lege șobolanul-albinos în batistă și să-l pună pe măsuța din antreu. Numai că acolo a dat peste el Alexandra Dmitrievna, care tocmai se întorcea de la club. Și s-a stîrnit atîta zarvă, încît Valea n-a avut încotro și-a trebuit să-și ia șoarecele și să plece.

Noaptea șușoteam cu Kira pînă ne săturam, îndemnîndu-ne amîndouă pe rînd: „Gata, hai să dormim!" Kira ațipea numaidecît, și fața ei căpăta în somn o expresie caraghioasă, plină de fericire. În acele clipe cînd rămîneam singură, tristețea își croia în sfîrșit drum pînă la inima mea. Mă gîndeam la dragostea minunată de care se bucurau Kira și Valea în anii lor cei mai frumoși, și cît de puțin seamănă dragostea lor cu dragostea noastră, a mea și a lui Sanea. Ei erau mereu împreună, se vedeau în fiecare zi, pe cînd noi eram atît de departe unul de altul!

Vedeam ca de la fereastra unui tren, cîmpii, păduri, și iarăși cîmpii, apoi taigaua tăiată de panglicile reci ale rîurilor nordice, apoi iarăși cîmpii, nesfîrșite cîmpii acoperite de zăpadă — toate acele întinderi fără de margini, care se așternuseră între noi.

„O să ne vedem, fără îndoială, căutam eu să-mi dau curaj. Și totul va fi minunat. Doi ani de zile nu mi-am luat concediu, dar acum, acum am să-l iau și-am să mă duc să-l văd. Cine știe, în iunie poate că vine el încoace..."

Tristețea însă tot nu mă părăsea.

Progresam anevoie în munca mea, fiindcă hărțile de care mă slujeam erau foarte încîlcite și trebuia să iau totul de la capăt. În zilele de după plecarea lui Sanea, cu cît întîmpinam mai multe greutăți, cu atît mai stăruitor munceam. În ciuda nopților pline de dor, trăiam cu simțămîntul că tot ce-a fost anevoios, plictisitor și încîlcit a rămas în urmă și că de acum înainte mă așteaptă numai lucruri noi și interesante care-ți umplu inima de duioșie: tu te bucuri ușurat și în același timp te simți cuprins parcă de o teamă nedeslușită.

II

ÎN PIAȚA SOBACIA

Peste tot pe unde trecuse în ajunul plecării, atît la Direcția maritimă a căilor nordice, cît și la „Pravda", Sanea lăsase numărul meu de telefon. Cînd am aflat, m-am speriat puțin.

— În definitiv, cine sînt eu? De cine ai spus să întrebe?

— De Katerina Ivanovna Tatarinova-Grigorieva, mi-a răspuns Sanea foarte serios.

Eram convinsă că glumeşte, dar nu trecură nici trei zile de la plecarea lui, şi telefonă cineva care ceru să vorbească cu Katerina Ivanovna Tatarinova-Grigorieva.

— Eu sînt.

— La telefon redacţia „Pravdei".

Şi un gazetar, al cărui nume îl întîlnisem de nenumărate ori în „Pravda", îmi spuse că articolul lui Sanea a stîrnit vîlvă şi că Institutul Arctic s-a interesat de autorul articolului.

— Transmiteţi felicitări soţului dumneavoastră.

Voiam să spun că Sanea nu este încă soţul meu dar, nu ştiu de ce, am tăcut.

— După cîte ştiu, am plăcerea să vorbesc cu fiica căpitanului Tatarinov, nu ?

— Întocmai.

— Nu aveţi cumva şi alt material despre viaţa şi activitatea tatălui dumneavoastră ?

Am răspuns afirmativ, dar am adăugat că fără ştirea lui Alexandr Ivanovici — acum rosteam pentru prima oară, întreg, numele lui Sanea — cu părere de rău, nu pot dispune de ele.

— În cazul acesta, îi vom scrie...

Mi se telefonă şi de la redacţia „Aviaţiei civile", ca să mi se ceară adresa lui Sanea, pentru a i se trimite acolo ultimul număr al revistei, unde el publica un articol despre o metodă de asigurare a stabilităţii avionului pe timp de viscol. Eu nu ştiam de existenţa acestui articol şi am rugat redacţia să trimită două numere — al doilea pe adresa mea. Mi s-a telefonat de asemenea din partea „Gazetei literare", care se interesa dacă nu cumva e vorba de scriitorul Grigoriev.

Convorbirea cea mai importantă am avut-o însă cu C. Nu ştiu ce i-a povestit Sanea despre mine, destul că el mi-a vorbit din capul locului ca unei vechi cunoştinţe.

— Pensie primiţi ?

Nu înţelegeam ce vrea să spună.

— Pensie după tatăl dumneavoastră.

— Nu.

— Atunci trebuie să ne interesăm.

După aceea mi-a spus rîzînd că cei de la Direcţia maritimă a căilor nordice s-au speriat aflînd că Pămîntul Nordic a fost descoperit în realitate de tatăl meu, cînd ei atribuiau altcuiva acest merit.

— Mie, în general, nu ştiu cum să vă spun... nu-mi prea plac asemenea discuţii.

— Eu am crezut că s-a hotărît plecarea expediției.

— Da, într-adevăr, dar între timp a intervenit o schimbare. Am stăruit să plece totuși cu „Pahtusov“, însă mi s-a răspuns că „Pahtusov“ are un pilot. Ce importanță poate avea lucru ăsta? Bărbatul dumitale știe doar cel mai bine ce trebuie să facă!

Chiar așa a spus: „bărbatul dumitale“. Rostise aceste cuvinte cu o voce joasă, de bas.

— ... În sfîrșit, o să mai văd... Te rog caută și treci într-o zi pe la noi.

Am răspuns că voi fi foarte fericită să-i cunosc și apoi ne-am luat rămas bun.

În fiecare zi primeam cîte o scrisoare de la Romașov, uneori chiar şi două scrisori. Adresa de pe plic glăsuia: „Grupa a doua a Direcției geologice bașkiră“ — de parcă scrisorile erau trimise unei instituții. Și într-adevăr, în anii aceia aveam într-un fel rolul unei instituții, altfel nici nu se putea defini munca pe care o desfăşuram la Moscova. Totuși, adresa aceasta era în fond o glumă, care mi se părea cu atît mai puțin izbutită, cu cît se repeta zilnic.

La început citeam scrisorile, apoi am început să i le înapoiez nedesfăcute, ca pînă la urmă să renunț să i le mai trimit ori să le citesc. Nu știu de ce, mi-era groază să ard aceste scrisori. Erau aruncate peste tot prin casă: dădeam fără să vreau peste ele, dar mă feream să le ating.

Tot aşa, la fiece pas, mă loveam și de autorul lor. Înainte vreme era mereu ocupat, dar acum îmi răsărea cu regularitate în cale, la orice oră aș fi ieşit din casă — și nu puteam să-mi explic lucrul acesta. Îl întîlneam fie prin magazine, fie la teatru, şi mă vedeam de fiecare dată pusă într-o situaţie foarte neplăcută, pentru că nu-i răspundeam la salut. Uneori dădea să se apropie de mine, şi eu îi întorceam spatele. Venea la Valea să i se plîngă, iar cînd acesta i-a citat în glumă un caz asemănător de iubire neîmpărtăşită, din viaţa cimpanzeilor, Romaşov a început să se răstească furios la el.

Intr-un cuvînt, Romaşov ocupa atît loc în viața mea, încît am sfîrşit prin a fi obsedată de el. Era destul să închid ochii, ca să-l văd în paltonul lui cel nou, gri, și cu pălăria aceea de fetru moale, pe care — după cum mi-a spus odată — de dragul meu o purta.

Recunosc, ideea de a mă duce la Romașov, ca să ajung în posesia actelor luate de el de la Vîșimirski, e destul de ciudată. Să mă duc la el, după toate scrisorile și florile pe care i le-am trimis înapoi, însemna o adevărată cruzime. Totuși, cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît mă simțeam mai cucerită de ideea mea. Îmi în-

chipuiam cum voi suna la ușă și cum el își va pierde cumpătul văzîndu-mă, cum mă va privi îndelung și fără o vorbă, cum va păli la față și cum se va grăbi să mă poftească înăuntru, unde eu îi voi spune cu sînge rece :

— Mișa, am venit la dumneata într-o anumită chestiune.

Interesant este faptul că totul s-a petrecut întocmai așa cum mi-am închipuit eu.

L-am găsit într-o pijama călduroasă, de culoare albastră. Bănuiesc că abia ieșise din baie, fiindcă era nepieptănat, cu părul lui galben și ud căzut în neorînduială pe frunte. Se făcu palid cînd mă văzu și n-a spus un cuvînt, cît timp mi-am scos haina. După aceea se repezi spre mine :

— Katia !

— Mișa, am venit la dumneata într-o anumită chestiune, am spus eu liniștită. Îmbracă-te, piaptănă-te. Unde să te aștept ?

— Poftim... poftim...

Ieși în grabă pe coridor și-mi deschise ușa camerei lui :

— Poftim, și te rog să mă ierți...

— Dimpotrivă, dumneata trebuie să mă ierți.

Anul trecut, Nikolai Antonîci, bunica și cu mine, fusesem toți trei invitații lui. Bunica, între altele, a făcut toată seara aluzie la niște bani — patruzeci de ruble — pe care Romașov îi împrumutase de la ea, fără să-i mai dea înapoi.

Și atunci mi-a plăcut camera lui, dar acum mi s-a părut și mai frumoasă. Pereții erau zugrăviți într-un gri pal, ușile odăii și ușile dulapului zidit în perete vopsite într-o nuanță ceva mai deschisă, mobila capitonată și confortabilă — într-un cuvînt, un interior frumos și cu gust aranjat. De la fereastră se vedea Piața Sobacia — locul meu preferat din Moscova. Nu știu de ce am îndrăgit încă din copilărie piața aceasta, în mijloc cu un monument închinat cîinilor sacrificați pentru știință — piața și toate străduțele ce dădeau în ea.

— Mișa, — am început eu, cînd el se întoarse pieptănat, parfumat, într-un costum nou, cu care nu-l mai văzusem încă, — am venit anume să-ți răspund la scrisori. Ce sînt prostiile pe care mi le înșiri acolo ? De ce-aș regreta dacă nu mă mărit cu dumneata ? Găsesc că e o copilărie să-mi scrii în fiecare zi, cînd știi că nici nu-ți citesc scrisorile. Știi foarte bine că nu m-am gîndit niciodată să mă mărit cu dumneata, așa că n-ai de ce să spui că te-am înșelat.

Mă temeam puțin să mă uit la el și să-l văd cum se schimbă mereu la față. Venise nerăbdător, bucuros și plin de nădejde, dar,

cu fiecare cuvînt al meu, speranța lui se irosea și fața i se împietrea. El întoarse capul și lăsă ochii în pămînt.

— ...Ar trebui prea multe explicații, ca să înțelegi de ce admiteam mai înainte să-mi vorbești despre asta. Aveam destule motive. Dumneata ești un om inteligent, așa că nu ți-ai închipuit niciodată că te-aș putea iubi.

— Tu n-ai să fii fericită alături de Sanea !

— De ce-mi spui „tu" ? am întrebat eu cu răceală. Să știi că plec imediat.

— Tu n-ai să fii fericită alături de Sanea ! repetă Romașov. Îi tremurau genunchii și de cîteva ori clipi într-un fel ciudat. Mi-am amintit deodată că Sanea mi-a povestit despre el că, în școală, dormea cu ochii deschiși.

— Am să mă omor și-am să te omor și pe tine, șopti el într-un tîrziu.

— N-ai decît să te omori, dacă vrei, am spus eu liniștită. Nu țin să mă cert cu dumneata, dar dacă așa merge treaba, te întreb : cu ce drept îmi vorbești despre asemenea lucruri ? Ai urzit tot felul de intrigi, de parcă astăzi mai poți face o căsătorie folosind asemenea uneltiri neghioabe. Ești lipsit de orice demnitate, altfel nu te-ai ține după mine ca un cîine, în fiecare zi. Acum taci și ascultă, fiindcă știu dinainte tot ce vrei să-mi spui. Uite pentru ce am venit : unde sînt actele pe care le-ai luat de la Vîșimirski ?

— Ce acte ?

— Mișa, nu te preface, știi foarte bine despre ce este vorba. Sînt actele de care voiai să te folosești împotriva lui Nikolai Antonîci, ca să dovedești că înainte de a deveni profesor a fost speculant de bursă : actele pe care mai tîrziu ai vrut să le oferi lui Sanea, cerîndu-i în schimb să renunțe la mine și să plece. Dă-mi-le imediat, auzi ! Imediat !

El clipi de cîteva ori și oftă. După aceea vru să se așeze în genunchi în fața mea, dar eu l-am oprit strigîndu-i :

— Mișa, să nu cumva să îndrăznești, auzi ?

Se stăpîni cu greu, strîngînd din dinți, și căpătă o înfățișare atît de deznădăjduită, încît am simțit fără să vreau cum mi se strînge inima. Dar nu pentru că mi-ar fi fost milă de el, ci pentru că mă socoteam întrucîtva vinovată de faptul că suferă atît și că nu-i în stare să scoată un cuvînt.

Mi-ar fi fost mai ușor dacă ar fi început cu reproșurile, dar el continua să tacă.

— Mișa, — am rostit eu, simțindu-mă deodată cuprinsă de neliniște, — trebuie să înțelegi că aceste acte nu-ți mai sînt de

nici un folos. Pentru tine e totuna, nu mai poţi să schimbi nimic! Mie, însă, mi-e ruşine la gîndul că nu ştiu aproape nimic despre tatăl meu, cînd în ziare se scriu atîtea despre el. Am nevoie de ele pentru mine, nu pentru altcineva.

Nu ştiu ce i s-a părut lui atunci cînd am spus „pentru mine", fiindcă m-a privit ca scos din minţi, ca după o clipă să-şi răstoarne capul pe spate şi să înceapă să se plimbe prin cameră. Se vede că-şi amintise de Sanea.

— Nu-ţi dau nimic! izbucni el grosolan.

— Ba ai să-mi dai! În caz contrar, mă faci să cred că tot ce mi-ai scris e minciună.

Romaşov ieşi brusc din cameră, lăsîndu-mă singură. Era linişte. Numai dinspre stradă se auzeau nişte glasuri de copii şi zgomotul unei maşini care trecea. Mă simţeam stingherită din pricină că a plecat şi că întîrzie atît. Te pomeneşti că s-a sinucis! Am simţit deodată că-mi îngheaţă inima. Am ieşit pe coridor şi am rămas acolo, ascultînd. Nu se auzea nimic, decît zgomotul apei ce curgea undeva fără întrerupere, dintr-un robinet.

— Mişa!

Uşa de la camera de baie rămăsese întredeschisă. Uitîndu-mă înăuntru, l-am văzut aplecat asupra căzii, dar n-am înţeles din prima clipă ce se petrece cu el, fiindcă nu aprinsese lumina şi încăperea era cufundată în semiîntuneric.

— Mă întorc imediat! rosti el desluşit, fără să se întoarcă.

Stătea aplecat asupra căzii, cu capul sub robinet, iar apa îi curgea pe faţă, pe umeri şi pe costumul lui cel nou, făcîndu-l ciuciulete.

— Ce faci? Ai înnebunit?

— Pleacă de-aici, mă întorc imediat! repetă el furios.

Într-adevăr, după cîteva minute se întoarse, fără guler şi cu ochii roşii, ţinînd în mînă patru caiete albastre, obişnuite.

— Uite, — spuse el, — asta-i tot ce am. Ia-le.

Se putea foarte bine să fie o nouă minciună, fiindcă deschizînd la întîmplare un caiet, am văzut ceva tipărit, ceva ce aducea cu o filă smulsă dintr-o carte. Dar, cum nu se mai putea vorbi cu el, i-am mulţumit politicos şi am plecat.

— Mulţumesc, Mişa.

M-am întors acasă. Mi-au trebuit ore întregi şi apoi o seară petrecută pînă tîrziu cu cititul caietelor albastre, ca să pot uita chipul lui Romaşov şi felul cum s-a înapoiat în cameră, cu hainele ude şi tras la faţă, încît semăna cu o pasăre rănită.

III

„DRUM BUN ŞI IZBÎNDĂ"

Aveam în faţă patru caiete albastre, groase, de model vechi, adică dinaintea Revoluţiei, cu emblema „Friedrich Kann" tipărită pe copertă. Pe prima filă a primului caiet stătea scris cu slove mari şi frumoase: „Întîmplări la care am fost martor în viaţă", şi data: 1916. Erau deci nişte memorii! Apoi urmau tăieturi din diferite ziare vechi, printre care unele ca „Bîrjevîie vedomosti" [1], „Zemscina" ori „Gazeta Kopeika", de care nu auzisem niciodată. Tăieturile erau lipite în genere în lungul paginii, dar pe alocuri şi de-a curmezişul. Iată una dintre ele: „Expediţia Tatarinov. Cumpăraţi cărţi poştale!

1. Te-Deum înaintea plecării.

2. Corabia „Sfînta Maria" în rada portului".

Am răsfoit în grabă primul caiet, apoi pe al doilea şi al treilea. N-am găsit nici un fel de „acte" — cum am înţeles din convorbirea cu Ivan Pavlovici — ci numai articole şi notiţe despre expediţia ce pleca din Petersburg către Vladivostok, în lungul ţărmurilor Siberiei.

Ce conţineau aceste articole? După ce m-am apucat să le citesc, n-am putut să mă mai desprind de ele. Trecutul se deschidea întreg în faţa mea, şi eu citeam încercînd simţămîntul amar al ireparabilului şi o adîncă jignire. Ireparabil — deoarece în fond corabia „Sfînta Maria" pierise încă înainte de a ieşi din port, lucru de care m-au convins aceste articole. Mă simţeam adînc jignită, deoarece acum aflam în ce mod mîrşav a fost înşelat tata şi cît i-a dăunat încrederea pe care o avea în oameni şi sufletul lui deschis.

Iată cum descrie un „martor ocular" plecarea corăbiei „Sfînta Maria":

...„Catartele corăbiei ce porneşte într-o lungă călătorie sînt împodobite sărăcăcios cu steaguri. Se apropie clipa plecării. Se face ultima rugăciune pentru „cei ce pornesc în expediţie", se rostesc ultimele discursuri şi urări de izbîndă... Şi iată, „Sfînta Maria" pluteşte încet, ţărmul rămîne tot mai departe, iar casele şi oamenii se contopesc într-o dungă pestriţă. E un moment solemn! Ultima legătură cu pămîntul, cu patria, s-a rupt! E ruşinos şi trist faptul că despărţirea a vădit atîta nepăsare şi că pe feţele celor mai mulţi

[1] Curierul bursei (n.t.)

se citea doar curiozitatea... Se înserează. „Sfînta Maria" poposește la gura Dvinei. Cei care au ținut să însoțească pînă aici echipajul corăbiei, închină o cupă de șampanie pentru succesul expediției. O ultimă și puternică strîngere de mînă, o ultimă îmbrățișare și trebuie să treacă pe „Lebedin", care-i va duce înapoi, în oraș. Femeile stau pe punte, fluturînd batistele, ștergîndu-și lacrimile și fluturînd din nou batistele. De pe corabia ce se depărtează se aude lătratul nestăpînit al ciinilor. Vasul se vede din ce în ce mai mic, și în cele din urmă se zărește doar ca un punct negru, în zarea învăluită de pîcla înserării... Ființe curajoase, ce vă așteaptă în viitor?"

Corabia abia se avîntase în lunga ei călătorie, iar farul de la Arhanghelsk abia-i trimisese un ultim salut: „Drum bun și izbîndă", cînd, dumnezeule, ce tărăboi se iscă pe țărm! Certuri murdare printre furnizori! Judecăți, licitații! O parte din provizii și echipament rămăsese pe mal și a trebuit să fie vîndută la licitație. Și au început să curgă învinuirile, că nu mai lipsea decît să-i găsească și tatei vreo vină! Dar nu trecu nici o săptămînă de la plecarea corăbiei, și el fu acuzat că n-a luat nici o măsură pentru siguranța lui și a echipajului, că a pornit la drum cu trei săptămîni mai tîrziu decît cereau condițiile unei bune navigații spre pol și că n-a așteptat sosirea radiotelegrafistului. Îl învinuiau de ușurință și nepricepere în alegerea echipajului, în mijlocul căruia nu era nimeni „care să știe mînui pînzele". Îl ironizau spunînd că: „în această aventură stupidă se oglindește, ca-ntr-o picătură de apă, toată viața noastră actuală, plină de ifose, dar lipsită de orice țel."

La cîteva zile după plecarea expediției, în marea Kara se dezlănțui o furtună puternică. Numaidecît se răspîndi zvonul că „Sfînta Maria" a naufragiat în apropiere de Pămîntul Nou. „Cine-i vinovatul?", „Soarta Sfintei Marii", „Unde trebuie căutat Tatarinov?" — și astăzi îmi amintesc de groaza ce m-a cuprins în copilărie din pricina acestor articole. Eram la N., și mama a intrat repede în odăița mea, în rochia ei neagră de mătase foșnitoare, ținînd ziarul în mînă. Eu îi spuneam ceva, dar ea nici nu mă vedea. Am sărit din pat și-am alergat spre ea numai în cămășuță, cu picioarele goale. Dușumeaua era rece, dar mama nu-mi spunea să mă întorc în pat și nici nu mă lua în brațe: stătea la fereastră, cu ziarul în mînă. Atunci am încercat să mă înalț și să ajung pînă la pervaz, dar abia am izbutit să zăresc grădinița din fața casei, așternută cu frunze de arțar galbene și ude, cărările și băltoacele în care picurau cu zgomot ultimii stropi de

ploaie. „Mamă, unde te uiţi ?" Ea tăcea. Am întrebat-o din nou unde se uită. Aş fi vrut să mă ia în braţe, fiindcă muţenia ei mă înspăimînta. „Mamă !" Ţipam din toate puterile şi abia atunci s-a întors să mă ridice. Dar era ceva cu ea, fiindcă s-a aşezat şi s-a întins încetişor pe podea şi a rămas aşa acolo, în rochia ei minunată de mătase neagră şi foşnitoare. M-a cuprins deodată o spaimă cumplită şi am început să ţip în neştire, încît nu mai auzeam decît ţipetele mele îngrozitoare şi în acelaşi timp simţeam că mă lovesc cu mîinile şi cu picioarele de ceva. Într-un tîrziu am auzit lămurit vorba speriată a mamei şi am început iar să ţip, fără să mă mai pot opri. După aceea am adormit şi auzeam ca prin vis cum mama spunea bunicăi :

— S-a speriat de mine.

Eu tăceam, prefăcîndu-mă că dorm : acum o recunoscusem ! Era mămica mea, fiindcă plîngea şi vorbea întocmai ca ea...

Abia astăzi, citind aceste articole, înţelegeam ce s-a petrecut atunci.

Toate zvonurile s-au dovedit însă mincinoase ; căpitanul Tatarinov trimise prin expediţia de la Iugorski-Şar, „salutări cordiale şi cele mai bune urări tuturor susţinătorilor expediţiei".

Scrisoarea s-a publicat în facsimil, alături de fotografia tatei. Nu cunoşteam această fotografie a lui : era în uniformă marinărească, cu bluză şi epoleţi albi — un ofiţer chipeş, cu mustăţile răsucite în sus, după moda veche.

Nu degeaba a trimis tata „cele mai bune urări tuturor susţinătorilor expediţiei". El spera că, prin subscripţiile acestora, „Comitetul pentru cercetarea pămînturilor polare ruseşti" va avea posibilitatea să ajute familiile celor plecaţi. Tocmai despre acest lucru scrie el, în raportul trimis prin expediţia de la Iugorski-Şar şi publicat, la 16 iunie, în ziarul „Novoe vremea".

„Sînt încredinţat că Comitetul nu va lăsa în voia soartei familiile celor care şi-au închinat viaţa unei cauze naţionale."

Speranţă zadarnică ! La 27 iunie, acelaşi ziar publica un comunicat al şedinţei Comitetului : *„Din cele arătate de secretarul Comitetului, N. A. Tatarinov, reiese că rezultatele subscripţiei, închisă de curînd, sînt aproape nule. De asemenea, nici prin celelalte mijloace ca : organizarea de serbări, etc., nu s-au obţinut rezultatele aşteptate. În consecinţă, comitetul nu are posibilitatea să dea suma de 1.000 de ruble pentru familiile oamenilor din echipaj, sumă care-şi propusese să o realizeze în acest scop, prin bunăvoinţă donatorilor"*.

Mi se pare ciudat să citesc despre asemenea „donatori bine-

voitori". Cine știe, poate că și eu cu mama am trăit din mărinimia acestor „donatori", ca niște cerșetoare!

Toate aceste lucruri mi se perindau prin minte, dar nu m-am oprit la aceste jigniri, ce numărau aproape tot atîția ani ca și mine. Altceva mi-a atras atenția și m-a uimit în aceste articole: toată lumea susținea într-un glas că „Sfînta Maria" e sortită în mod sigur pieirii. Unii chiar socoteau cu creionul în mînă că expediția abia va izbuti să ajungă pînă la Novaia Zemlia. Alții presupuneau că „Sf. Maria" va fi prinsă și imobilizată de primii ghețari întîlniți în cale și că va pieri ceva mai tîrziu, după ce va trece de pămîntul lui Frantz Iosif, ca „prizonieră a Arcticei".

Toată lumea era convinsă de faptul că „Sfînta Maria" nu va putea să străbată calea maritimă a Nordului, chiar de ar fi fost să facă una, două sau chiar trei escale.

În schimb, într-un ziar din Arhanghelsk, un poet publica o poezie dedicată „lui I. L. Tatarinov", din care se poate presupune că doar el singur era de altă părere:

„E sănătos și soarta-l are în pază!
Plin de curaj, un drum deschide-nou...
Discul polar, înfrînt, se fărîmițează,
Iar ghețurile-l recunosc erou."

Multe din aceste lucruri nu le știam. În scrisoarea găsită de Sanea la N., tata spunea că „din șaizeci de cîini, a trebuit să împușcăm cea mai mare parte încă atunci cînd ne aflam la Novaia Zemlia". În mărturisirile lui Vîșimirski, așternute de Sanea pe hîrtie, se vorbea despre îmbrăcăminte putredă și ciocolată rîncezită. Într-o scrisoare publicată în ziarul „Arhanghelsk", un furnizor E. V. Demidov, arăta că „nici conservarea cărnii, nici confecționarea de îmbrăcăminte" nu sînt specialitatea lui și că „în cazul de față am fost doar nu simplu comisioner". În plus, făcînd un comerț pe picior mare, se înțelege de la sine că n-a putut să controleze fiecare bucată de carne și de pește din butoaie. Furnizorii primeau mereu din partea căpitanului Tatarinov telegrame de acestea: „Opriți aprovizionarea — nu sînt bani." Sau: „Vindeți proviziile — nu sînt bani." Și așa mai departe. Dacă nu erau bani, atunci de ce se mai echipa expediția? Iar dacă s-au găsit lucruri necorespunzătoare în echipamentul și proviziile pregătite la repezeală, atunci vinovații nu trebuiau căutați printre negustorii localnici, ci undeva, mai sus...

Eu nu știam însă un lucru, așa cum nu știa nici Sanea — și nu înțeleg de ce mi l-a tăinuit mama:

„Cu trei zile înainte ca „Sfînta Maria“ să ridice ancora, s-au descoperit pe amîndouă laturile calei, sub puntea a doua şi ceva mai jos de nivelul apei, urme de topor și de ferăstrău în grosimea peretelui, care răspundeau în afară și amenințau serios siguranța corăbiei. Spărturile au fost fotografiate și măsurate: cea mai mare avea 12 diuimi [1] în lățime și 2 picioare și 4 diuimi în lungime: celelalte erau mai mici. Proveniența lor este foarte misterioasă, iar existența lor face să te gîndești că, în caz de naufragiu, proprietarul corăbiei ar primi o despăgubire corespunzătoare asigurării.“

Desigur, nu mai aveam nevoie și de alte date ca să știu că tatăl meu e pierdut și că niciodată nu se va mai întoarce. Nici nu putea să fie altfel. El a pierit, fiindcă a fost trimis la moarte sigură!

IV

BEM ÎN SĂNĂTATEA LUI SANEA

Așa cum am mai spus, în vara aceea aveam foarte mult de lucru, asta cu atît mai mult, cu cît ajutoarea mea, o studentă în anul III, nu se dovedea prea pricepută. Eram nevoită să iau în seama mea și munca ei și, în plus trebuia să o mai și consolez, fiindcă se simțea nenorocită din pricina lipsurilor ei profesionale. Nici eu nu mă descurcam chiar în toate; la fiecare două-trei zile alergam după explicații la bătrîna mea profesoară, cea care-mi spunea „fetițo“ și care acum se arăta îngrijorată de sănătatea mea. Într-adevăr, eram puțin cam palidă și slăbisem mult. Cred că niciodată n-am avut atîtea gînduri și necazuri. Mă durea inima cînd citeam articolele acelea vechi și mă necăjeam cînd scrisorile lui Sanea întîrziau. Mă necăjeam apoi și din pricina bunicăi, care se supărase și de o bucată de vreme nu mai venea pe la mine. Pe deasupra, eram îngrijorată și pentru Valea și Kira.

Se înțelegeau de minune și acum. Ședeau tot în bucătăria lor, șușotind și bînd ceai cu un aer grav și nătîng, dar plin de fericire. Într-o bună zi, șușoteala lor încetă deodată, și după puțin timp i-am auzit strigînd unul la altul. M-am speriat și am început și eu să strig. Aproape numaidecît apăru Valea, roșu la față și posomorît, și intră pușcă în dulapul din perete, crezînd pesemne că e

---

[1] Măsură de aproape 2½ cm. (n.r.)

ușa ce dă afară. I-am întins pălăria, întrebîndu-l stingherită ce s-a întîmplat.

— Întreab-o pe prietena dumitale! mi-a răspuns el.

Nu mai țin minte cînd am văzut-o plîngînd ultima oară pe Kira : mi se pare că în clasa cincea, din pricina unui „insuficient" la desen. Acum plîngea iarăși, ștergîndu-și ochii cu pumnul, ca un copil.

— Ce s-a întîmplat, Kira ?

— Nimic. Hotărîsem să ne căsătorim, dar el nu vrea să se mute la noi. Asta-i tot.

— Din cauza mea ? Fiindcă-i prea strîmt aici ?

— Nu, nu din cauza ta. Mi-a spus că trebuie să ghicesc singură, dar îți jur că habar n-am ce-o fi. Vrea să mă mut la el și asta nu-mi convine. Acolo la el trebuie să gătesc și să fac de toate. Păi, cînd mai am eu timp ? Pe urmă, aici avem veselă, fețe de masă, rufărie — în sfîrșit, tot ce trebuie.

— Aici e și maică-ta.

— Ei da, și mama !

Am stat amîndouă de vorbă toată seara. Peste noapte, Kira a venit să-mi spună că a ghicit : motivul era că Valea n-o mai iubește, pur și simplu ! Pînă la șapte dimineața m-am străduit să o conving că nu are dreptate, fiindcă cine nu iubește nu se frămîntă atîta. Nu știu dacă am izbutit, însă la un moment dat, Kira mi-a spus că își dă seama foarte bine că Valea e băiat bun și că ea este rea, adăugînd că-i va trimite o scrisoare, în care o să-i spună deschis că nu-l merită și că el n-o mai iubește, fiindcă o crede o proastă.

— Înainte de a i-o trimite, să-mi arăți scrisoarea și mie, am îngînat eu pe jumătate adormită, și ultimul lucru pe care l-am văzut era Kira stînd la masă numai în cămașă și scriind de zor...

A doua zi dimineață am rupt împreună prostiile așternute de ea pe hîrtie și m-am dus la Valea, la Parcul Zoologic. Mi-am amintit cum l-am vizitat odată cu Sanea și cum el ne-a arătat rozătoarele lui. Clădirea de odinioară nu mai exista. În locul ei se ridica un pavilion frumos și alb, cu coloane, iar Valea nu trebui să mai parlamenteze cu paznicul, ca să-l convingă că lucrează în cadrul laboratorului de biologie experimentală. Totuși, pavilionul cel alb și frumos mirosea și el a șoareci. Valea era neschimbat, cu singura deosebire că nu era bărbierit și că purta un halat alb. Mi-a venit să rîd, fiindcă Kira îmi spusese peste noapte că, de supărare, Valea n-o să se bărbierească.

Îmi oferi un scaun și se așeză și el în fața mea, amărît.

— Valea, trebuie să ai în vedere că am venit la tine din proprie inițiativă am început cu încruntată. Să nu crezi că m-a trimis Kira.

— Da ? îngăimă el cu vocea tremurîndă.

Mi se făcu milă de el, totuși am continuat cu aceeași asprime :

— Dacă ai motive serioase să-ți păstrezi locuința mai departe, deși în Sivțev-Vrajka ți-ar fi de o mie de ori mai comod, trebuia să spui lămurit, nu să ceri Kirei să-ți ghicească gîndurile.

Valea tăcu un timp.

— Uite ce e... Eu nu pot să mă mut în Sivțev-Vrajka, cu toate că m-aș simți foarte bine acolo, nu ți-o ascund. Am putea înjgheba un fel de birou și un dormitor, mai ales mutînd peretele despărțitor, iar în locul cămării un mic laborator. Dar e imposibil, nu-i cu putință.

— De ce ?

— Fiindcă... Ascultă, Katia, pe tine nu te amețește femeia asta cu vorba ? izbucni el desperat.

— Cine ?

— Mama Kirei.

Credeam că mor de rîs, nu altceva.

— Tu rîzi, ce-ți pasă ! spuse mustrător Valea. Ți se pare caraghios. Mie însă mi se face rău și simt că mă ia amețeala. Odată m-a întrebat : „Ești palid, ce ai ?“ Era cît pe ce să-i spun totul... Mereu îmi vorbește despre una, Varvara Rabinovici, lua-o-ar s-o ia... Nu, nu mă mut acolo !

— Uite, Valea, am spus eu stăpînindu-mi rîsul. Nu știu care din voi îl amețește pe celălalt. În orice caz, tu nu te porți așa cum trebuie cu Kira. A plîns și n-a închis ochii toată noaptea. Ai face bine să te duci la ea și să-i explici totul.

El se plimba agitat prin cameră, cu o înfățișare nenorocită.

— Nu, nu mă duc.

— Valea !

Tăcea cu încăpățînare. „Oho, iată cine-mi ești !“, m-am gîndit eu, simțind fără să vreau că-l stimez.

— Atunci lăsați-mă în pace și faceți cum vă taie capul ! am spus supărată, ridicîndu-mă să plec. El însă nu m-a lăsat să plec și am rămas acolo încă două ceasuri, chibzuind împreună ce-i de făcut ca Alexandra Dmitrievna să vorbească mai puțin...

Deși-mi venea greu, i-am povestit Kirei totul. La început a fost mirată, și după aceea mi-a spus că și maică-sa i se plînge de Valea, că în fiecare zi o amețește cu vorba. Odată, după plecarea lui, s-a întins pe pat, cu o compresă pe frunte, zicînd că nu mai poate să suporte poveștile lui despre hibrizii de vulpe argintie și

că ea trebuie să fie nebună, să se mărite cu un asemenea om, care nu lasă pe nimeni să scoată o vorbă, în timp ce el turuie ca un megafon.

Kira se îmbrăcă într-o clipă şi plecă la Valea — deşi i-am spus că eu, una, n-aş face niciodată primul pas — iar seara şedeau din nou împreună şi şuşoteau în „bucătăria propriu-zisă". Pînă la urmă a rămas hotărît să se instaleze în Sivţev-Vrajka.

A fost o seară minunată, una din cele mai plăcute seri de la plecarea lui Sanea. Chiar în ajun primisem o scrisoare de la el — o scrisoare lungă şi frumoasă în care, printre altele, îmi spunea că citeşte mult şi că învaţă limba engleză. Mi-am amintit deodată cum s-a mirat aflînd că eu citesc englezeşte cu uşurinţă şi cum s-a înroşit într-o zi cînd, de faţă cu el, cineva a vorbit de un compozitor celebru, Şostakovici, de numele căruia el nici nu auzise măcar. Pe scurt, era o scrisoare minunată, care m-a înviorat şi m-a liniştit. Împreună cu Alexandra Dmitrievna şi ascunzîndu-ne de „tineri" am pregătit o masă excelentă. Cumpărasem chiar şi vin. Pusesem sare şi eu, şi Alexandra Dmitrievna în salata de homari — slăbiciunea lui Valea — dar salata dispăru totuşi din farfurie, cît ai clipi. Valea nu numai că nu se bărbierise din ajun dar nici nu mîncase, aşa că avea o foame de lup.

Am băut un pahar în sănătatea lui Sanea şi pentru realizarea năzuinţelor lui.

— Pentru planurile lui mărețe, — închină Valea, — fiindcă eu sînt sigur că va înfăptui lucruri mari în viaţă !

Apoi ne povesti cum în anul 1925, pe vremea cînd lucra în biroul secţiei tinerilor naturalişti de pe lîngă Comitetul de Comsomol din Moscova, a început să-l convingă odată pe Sanea să plece cu o excursie la Păduricea de Argint. La început, Sanea n-a înţeles ce-ar fi vrednic de văzut acolo, ca după aceea să înceapă să recite versuri, uimindu-i pe toţi cu memoria lui. Între altele a spus şi aceste versuri :

„Să lupţi, să lupţi mereu, fără să pierzi speranţa,
Ce poate fi mai minunat în viaţă decît lupta !"

Şi totodată a adăugat că pasiunea lui nu este să prindă şoareci de cîmp. Alexandra Dmitrievna ţinu să spună şi ea ceva. Ne-am temut că va începe iarăşi să vorbească despre Varvara Rabinovici, dar ne-am înşelat, căci mama Kirei se mulţumi doar să recite versuri, precizînd că ştie şi ea o mulţime de poezii pe dinafară.

Am zăbovit aşa la masă, discutînd pînă spre miezul nopţii. Deodată se auzi soneria de la intrare. Alexandra Dmitrievna, care

tocmai ne arăta cu ce mimică se declamă o poezie, fu de părere că nu poate să fie decît îngrijitorul curţii, care vine după gunoi. Eu am alergat la bucătărie să iau găleata şi, cu ea în mînă, am deschis uşa. Era Romaşov, nu îngrijitorul. În clipa cînd a dat cu ochii de mine s-a tras un pas înapoi şi şi-a scos pălăria.

— E vorba de o chestiune urgentă, care te priveşte ; de aceea am îndrăznit să te deranjez la o oră atît de tîrzie.

Avea un aer foarte serios şi mi-am dat seama numaidecît că într-adevăr a venit într-o chestiune urgentă, aşa cum spune. L-am crezut apoi şi pentru că părea foarte liniştit.

— Intră, te rog.

Stăteam faţă în faţă — el cu pălăria în mînă, eu cu găleata. După o clipă, dezmeticindu-mă, am pus găleata între uşi.

— Mă tem că n-am ales un moment potrivit, începu el politicos. Se pare că ai musafiri.

— Nu ! Nicidecum.

— Putem vorbi chiar aici, pe scară. Sau, dacă vrei, să ieşim pe bulevard. Trebuie să-ţi comunic ceva...

— O clipă, l-am întrerupt eu pe neaşteptate.

O auzişem pe Alexandra Dmitrievna strigîndu-mă şi am închis uşa, grăbindu-mă să-i ies înainte.

— Cine este ?

— Alexandra Dmitrievna, mă întorc numaidecît, am explicat cu zorită. Sau... mai bine să coboare Valea după un sfert de oră şi să mă ia. Sînt pe bulevard.

Ea a mai spus ceva, dar eu n-am înţeles ce spune, fiindcă apucasem să ies şi să trag uşa după mine.

Noaptea era răcoroasă şi eu plecasem numai în rochie. „Ai să răceşti", murmură Romaşov, pe cînd coboram scara. Se gîndea, poate, să-mi ofere paltonul — îşi scoase paltonul, şi acum îl purta pe braţ — dar nu îndrăzni. Curînd, cînd ne-am oprit să stăm pe o bancă, el aşeză paltonul alături. De altfel nici nu-mi era frig. Din pricina vinului şi a neliniştii îmi ardeau obrajii. Simţeam că Romaşov n-a venit numai ca să se afle în treabă.

Bulevardul era liniştit, aproape pustiu. Doar ici-colo, pe băncile dintre statuia lui Gogol şi gardul staţiei de metrou „Palatul Sovietelor", în construcţie, se mai vedea cîte un bătrîn sprijinit în baston.

— Katia, uite ce e, — începu Romaşov cu prudenţă, — eu ştiu ce înseamnă pentru dumneata plecarea expediţiei. Cît şi pentru...

Şovăi o clipă şi continuă oarecum cu uşurinţă :

— ...cît şi pentru Sanea. Totuşi, mă îndoiesc că expediţia are într-adevăr vreo importanţă deosebită. Cu alte cuvinte, mă în-

doiesc că ea ar putea să schimbe ceva în viața celor din jur, bunăoară a unchiului dumitale, care e atît de înspăimîntat de proiectul acesta. Dar această chestiune te privește pe dumneata și din acest motiv nu poate să-mi fie indiferentă...

Vorbise pe un ton cît se poate de firesc.

— ...Pe scurt, am venit să te pun în gardă.

— Ce este ?

— Expediția nu mai pleacă.

— Nu-i adevărat ! Mi-a telefonat C...

— Adineauri chiar s-a hotărît că n-are nici un rost să mai plece, adăugă liniștit Romașov.

— Cine a hotărît ? Și de unde știi dumneata ?

El întoarse capul și, după o clipă, mă privi zîmbind.

— Nu știu cum să-ți spun. S-ar putea să mă socotești din nou un ticălos, așa cum m-ai socotit și altădată.

— Depinde.

Mi-era teamă să nu se ridice și să plece, atît părea de liniștit și de sigur pe el. Abia semăna cu Romașov cel de altă dată ! Dar el nu plecă.

— Nikolai Antonîci mi-a spus că adjunctul șefului Direcției maritime a căilor nordice a făcut un raport asupra acestui proiect și că s-a declarat împotriva plecării expediției. După părerea lui, Direcția n-are menirea să caute căpitani dispăruți în urmă cu douăzeci de ani. Cred însă... Aici Romașov se opri. Se vede că-i era cald, fiindcă își scoase pălăria, punînd-o încetișor pe genunchi. Cred că asta nu-i părerea lui.

— Atunci ?

— E părerea lui Nikolai Antonîci ! vorbi cu repeziciune Romașov. Nikolai Antonîci îl cunoaște pe adjunctul Direcției, care-l consideră drept un mare cunoscător al ținuturilor arctice. Și-apoi, cu cine să se sfătuiască în privința căutării căpitanului Tatarinov, dacă nu cu Nikolai Antonîci ? Doar el a echipat expediția și tot el a scris despre ea ! Este membru al Societății de geografie și, în plus, se bucură de multă stimă.

Eram atît de enervată, încît nu m-am întrebat ce-l determina pe Nikolai Antonîci să caute pe toate căile să împiedice plecarea expediției, după cum nu m-am întrebat nici de ce Romașov îl dă de gol. Mă simțeam jignită nu numai pentru tata, ci și pentru Sanea.

— Cum se numește ?

— Cine ?

— Persoana care spune că Direcţia n-are menirea să caute orice căpitan dispărut.

Romaşov îmi spuse numele.

— Bineînţeles, n-am să încerc să cer explicaţii lui Nikolai Antonîci, am continuat eu, simţind cum îmi freamătă nările şi că nu mai sînt în stare să mă stăpînesc. Noi ne-am explicat odată, dar pentru totdeauna. În schimb am să povestesc la Direcţia maritimă unele lucruri care-l privesc. Sanea n-a făcut-o, nu ştiu de ce, fie pentru că n-a avut timp de răfuială, fie pentru că i s-a făcut milă de el. E adevărat ce mi-ai spus ? l-am întrebat eu deodată pe Romaşov, gîndindu-mă că omul acesta mă iubeşte şi că nu visează decît un mijloc ca să-l răpună mai sigur pe Sanea.

— De ce-aş minţi ? îmi întoarse vorba Romaşov. Ai să afli totul şi singură. Te vor înştiinţa... Desigur însă că trebuie să te duci acolo şi să limpezeşti lucrurile. Te rog numai să nu spui cine te-a informat. Ori poţi să le spui, mi-e totuna ! adăugă el cu îngîmfare. Mă tem doar că s-ar putea să afle Nikolai Antonîci şi că în acest caz n-am să-l mai pot amăgi, ca astăzi.

Voia să-mi dea să înţeleg că de dragul meu l-a amăgit pe Nikolai Antonîci. Mă privea în tăcere şi aştepta.

— Eu nu te-am rugat să amăgeşti pe nimeni. Totuşi cred că faptul de a te fi hotărît (era cît pe ce să spun „pentru prima oară în viaţa dumitale“) să fii cinstit şi să mă ajuţi, nu este o ruşine. Nu ştiu ce sentimente nutreşti astăzi pentru Nikolai Antonîci.

— Îl dispreţuiesc.

— Asta te priveşte, am spus, eu, ridicîndu-mă de pe bancă. Mi se făcuse dintr-o dată silă de el. În orice caz, îţi mulţumesc, Mişa. La revedere...

I-am întîlnit pe Alexandra Dmitrievna, Kira şi Valea venind dinspre Sivţev-Vrajka. Mă căutau îngrijoraţi, iar Alexandra Dmitrievna se tînguia : „Doamne, de unde să ştiu ? Mi-a spus doar atît : Dacă nu mă întorc în zece minute...“

Tramvaiul se opri tocmai între noi, astfel că ei au rămas de o parte a vagonului, eu de cealaltă. Deîndată ce trecu înainte, tustrei porniră cu o înfăţişare războinică în lungul bulevardului.

— Stop !

— Uite-o, Alexandra Dmitrievna ! Uite-o aici ! Katia, ce s-a întîmplat ?

— Aţi băut tot vinul ? am întrebat eu foarte serios. Atunci trebuie să mai cumpărăm. Vreau să mai bem un pahar în sănătatea lui Sanea.

V

ACI STĂ SCRIS: „CORABIA SFÎNTA MARIA"

Șeful Direcției maritime a căilor nordice de pe acea vreme era bine cunoscut în lumea exploratorilor polari. Numele lui putea fi găsit fără greutate pe orice hartă a Arcticei rusești. Desigur, nu era prea ușor să pătrunzi la el, dar un telefon al lui C. a făcut să fiu primită chiar în aceeași zi. E drept, a trebuit să aștept puțin, însă fără să mă plictisesc, fiindcă în anticameră se aflau cîțiva marinari și aviatori abia sosiți de la Zapolearie. Unul semăna un pic cu Sanea și, în timp ce ascultam atentă ce povestește, m-am uitat la el de cîteva ori, fără să vreau. Probabil m-a înțeles greșit, căci a început să-și netezească hainele și mi-a zîmbit prostește. Curînd au plecat cu toții, și eu am rămas singură, supărată pe mine din pricina dorului care-mi cuprindea inima...

Convorbirea avută cu șeful Direcției maritime a căilor nordice mi s-a întipărit în minte, pentru că am reprodus-o cuvînt cu cuvînt în scrisoarea pe care i-am trimis-o lui Sanea în aceeași seară.

La început am fost emoționată și-mi dădeam seama că sînt palidă, dar de îndată ce el m-a întrebat, cu vocea lui politicoasă de bas: „Cu ce vă pot fi de folos ?", emoția mea se risipi ca prin farmec. Ceva mai tîrziu, emoția m-a cuprins iarăși, dar de astă dată era starea aceea pe care o încerci față de necunoscut, care te face să uiți de tine și să te simți cuprins de fiori — de fiori plăcuți.

— Pilotul Grigoriev v-a prezentat o propunere cu privire la căutarea unei expediții, am început eu. În primul moment s-a hotărît să se dea curs acestei propuneri. În schimb, ieri...

Mă asculta cu luare-aminte. Semăna uimitor cu cel din fotografia pe care o văzusem de nenumărate ori prin reviste și ziare, încît mă stăpînea simțămîntul ciudat că nu stau de vorbă cu el, ci cu cel din fotografie.

— Nu, răspunse el, atunci cînd l-am întrebat dacă într-adevăr crede că nu are rost să caute căpitanii dispăruți. Noi am cîntărit însă toate argumentele „pro" și „contra" și am ajuns la concluzia că asemenea întreprinderi sînt dintr-un început condamnate eșecului. Și, pe bună dreptate: în primul rînd, locurile indicate în propunerea respectivă au fost mai mult sau mai puțin cercetate în ultimii ani, dar pînă astăzi nu s-a descoperit nici o expediție „Sfînta Maria"; în al doilea rînd, de la Pămîntul Nordic pînă la

gura Piasinei sînt peste o mie de kilometri, și e ceva foarte complicat să faci cercetări pe o distanţă atît de mare. Şi, în sfîrşit — iar acesta este argumentul de căpetenie — eu nu sînt convins că expediţia tatălui dumitale trebuie căutată în această regiune.

— În privinţa regiunii nu există nici o îndoială ! am rostit eu cu tărie.

— Cum adică ?

— Fiindcă... şi deodată mi-au pierit din minte toate argumentele, deşi în anticameră le repetasem fără încetare, ba chiar le şi numărasem pe degete. Fiindcă...

Se uita la mine şi aştepta. Avea ochii albaştri, o bărbuţă neagră, se uita la mine şi aştepta liniştit. Am trăit o clipă îngrozitoare.

— În primul rînd, lucrul acesta se vede lămurit din jurnalul secundului, am început eu cu vocea puţin tremurîndă. Vă rog să vă amintiţi pasajul unde secundul citează cuvintele tatălui meu : „Dacă împrejurări desperate mă vor sili să părăsesc corabia, mă voi îndrepta spre pămîntul pe care l-am descoperit". În al doilea rînd... — şi zicînd acestea am scos din servietă fotografiile pe care mi le lăsase Sanea — iată, aici stă scris : Corabia „Sfînta Maria". Această ancoră a fost găsită pe Taimîr.

— Fie, dar de ce să nu presupunem că ancora aparţine grupului Klimov, care a părăsit corabia înainte cu două luni ?

— Pentru că Klimov... Unde aveţi harta ? am întrebat eu, deşi pe peretele din spatele biroului se afla atîrnată o uriaşă hartă a arcticei, pe care o avusesem toată vremea sub ochi, fără însă să-mi dau seama de acest lucru — probabil din pricina emoţiei. Klimov a urmat deriva gheţarilor, fiind purtat în cu totul altă direcţie. Îmi daţi voie ? — şi luînd în mînă linia, m-am urcat pe un scaun, deoarece altfel nu puteam să ajung pînă la locul unde era înfăţişat pe hartă capul Flora. — Iată drumul pe care l-a străbătut. S-a întors la Arhanghelsk cu expediţia locotenentului Sedov. Să mergem însă mai departe, am continuat eu, simţind cum devin din nou palidă şi fiori reci străbătîndu-mă prin tot corpul, dar de astă dată din pricina însufleţirii ce mă stăpînea. Dumneavoastră susţineţi că Pămîntul Nordic şi gura Piasinei au fost cercetate încă demult şi vi se pare ciudat că nimeni n-a găsit pînă astăzi, nici măcar mulţumită unei întîmplări, vreo urmă a expediţiei. Dar Rusanov ? Cîţi ani au trebuit să treacă pînă să se găsească urmele expediţiei lui ? Şi unde ? Într-o regiune cu o intensă navigaţie, pe unde au trecut corăbii de mii de ori. Dar marinarul din echipajul lui Amundsen, găsit pe Dickson, la numai trei kilometri de staţia polară de acolo ?

Pe atunci nu știam că mormîntul acestui marinar (se numea Tissen) se află chiar lîngă cantina portului și că oricine se îndreaptă, după masă, spre stația polară, trebuie să străbată însuși drumul ce-i mai rămăsese de făcut lui Tissen, adică drumul dintre moarte și viață.

— ... Nu, aici nu este vorba că locurile acestea au fost cercetate, ci de faptul că tata n-a fost căutat niciodată. Iată drumul pe care l-a urmat el : din acest punct, situat la 79 de grade și 25 de minute latitudine, între meridianele 86 și 87, pînă la insulele Rusești și arhipelagul Nordenskjöld. Apoi, după îndelungate rătăciri, a pornit probabil de la capul Sterlegov spre gura Piasinei. Luntrea lui, așezată pe sanie, a fost găsită aici de un bătrîn nenț. Apoi a pornit spre Ienisei, fiindcă numai acolo putea nădăjdui că va întîlni oameni și va primi ajutor.

Cu aceste cuvinte am sărit de pe scaun. Directorul își mîngîia barba și mi s-a părut că mă privește cu oarecare curiozitate.

— Sînteți sigură ?

— Da. Nici nu poate fi altfel. Acum, ce propune Grigoriev ? Spărgătorul de gheață „Pahtusov" se îndreaptă spre Pămîntul Nordic, în vederea unor lucrări științifice. Este o expediție hidrografică, nu ?

— Întocmai.

— Perfect. El propune ca în lungul acestui itinerar să se întocmească baze pentru două-trei grupuri de cercetare. Grigoriev crede că două grupuri a cîte trei oameni sînt de ajuns. Eu, însă, cred că ar trebui trei grupuri sau, în loc de al treilea grup, o barcă cu motor, care să cerceteze latura dinspre mare a insulelor înșiruite în lungul țărmului. În acest timp, „Pahtusov" ar lucra pe undeva prin apropiere și poate că barca nici n-ar trebui să se îndepărteze de el.

Directorul se ridică de pe scaun și începu să rîdă, iar eu am tăcut deodată. El ocoli biroul și se așeză alături de mine.

— Da, dumneata ești într-adevăr fata căpitanului Tatarinov ! spuse el vesel. Ce studiezi, geografia ?

— Nu, geologia.

— În ce an ?

Am răspuns că am absolvit de mult universitatea și că de doi ani lucrez în cadrul Direcției geologice bașkire.

— Aveți surori, frați ?

— Nu, sînt singură.

— Dar mama dumneavoastră ?

— A murit.

Directorul păstră cîteva clipe de tăcere şi apoi începu iar să vorbească despre propunerea lui Sanea.

— Se înţelege, nu-i ceva prea simplu, — spunea el îngîndurat, — dar nici imposibil. Barca cu motor n-are ce căuta aici, desigur. După cum se vede, o să trebuiască să-l chemăm înapoi pe Grigoriev. Unde-i el acum ?

— La Zapolearie.

Inima începu deodată să-mi zvîcnească cu putere şi am repetat fără să-mi dau seama :

— La Zapolearie.

Directorul mă privi cu un aer şiret.

Acum, inima îmi bătea să-mi spargă pieptul şi nu ştiu de ce am repetat încă o dată :

— La Zapolearie.

— Da, o să trebuiască să-l chemăm înapoi ! spuse el cu o mulţumire copilărească, şi atunci mi-am dat seama că C. i-a povestit unele lucruri despre mine şi Sanea. Nu credeţi că avem nevoie de aportul lui, pentru a rezolva această chestiune ?

— Cred că da, am răspuns eu cu îndrăzneală.

— Sînt de aceeaşi părere. Mi-a făcut plăcere să vă cunosc, rosti el cu seriozitate, ridicîndu-se. Nu ştiu dacă expediţia va pleca sau nu, dar aţi făcut foarte bine că aţi venit la mine şi mi-aţi vorbit cu atîta energie şi în mod atît de convingător.

VI

LA BUNICA

După cum am mai spus, bunica venea să mă vadă în fiecare seară. Venea cu un aer sever şi plin de importanţă şi se aşeza la vorbă cu mama Kirei. Nu-i plăcea că „stau prin străini", mai ales că acasă aveam o „cameră minunată". Se temea apoi de o anume Dora Abramovna, care dăduse în două rînduri peste ea în casă, „să vadă ce e şi cum".

— Eh, am îmbătrînit, — îmi spuse ea deodată cu lacrimi în ochi, — da' niciodată n-am trăit aşa singurică !

Intr-una din seri, bunica nu veni, iar a doua zi dimineaţa mi-a telefonat să-mi spună că se simte prost cu inima. Am întrebat-o dacă Nikolai Antonîci e acasă şi ea m-a mustrat cu o asprime neaşteptată.

— Ce întrebare neroadă! rosti bunica supărată. Unde-ar putea să fie? Crezi că umblă brambura, așa ca tine?

Abia după aceea mi-a spus că e plecat. Eu m-am îmbrăcat în grabă și m-am dus s-o văd.

Am găsit-o întinsă pe divan și acoperită cu vechea ei scurteică de catifea verde. Sticluța cu picături de valeriană — singura doctorie în care avea încredere — era alături, pe o măsuță. Am întrebat-o dacă se simte mai bine și ea s-a mulțumit doar să dea din mînă.

— Făcea ce făcea și iar bătea mătănii! mormăi bunica posomorîtă. Se vedea cît de colo că a fost călugăriță. Era tare credincioasă. Și cînd mi-a venit mie bine odată, am întrebat-o: „Păi, atunci la ce mai slujești?" Pe urmă am gonit-o.

Alungase femeia care-i ajuta în gospodărie, ceea ce era o nechibzuință, fiindcă ea, deși credincioasă, se dovedise vrednică la treabă, iar faptul că a fost călugăriță îi plăcea cîndva și bunicăi.

— Ce-ai făcut, bunico? Acum ai rămas singură și ești bolnavă. Am să te iau la mine.

— Nu mă mișc de aici. Asta-i bună!

N-a vrut cu nici un chip să se dezbrace și să intre în așternut. Mi-a spus că nu are nimic la inimă și că s-a simțit rău numai din pricina salatei de ridiche cu untdelemn pe care o mîncase în ajun cînd nu gătise nimic.

— Să știi că plec dacă nu te culci!

— Oho, crezi că mă sperii?

Pînă la urmă, tot s-a dezbrăcat însă. S-a cuibărit gemînd în așternut și, nu știu prin ce minune, a adormit numaidecît.

Cînd se deschideau ferestrele în camera mamei, se făcea curent, și din pricina asta am crăpat ușa dinspre coridor, vrînd să se primenească aerul. După puțin timp am intrat în camera mea. Ce puțin primitoare și ce pustie mi s-a părut odaia aceasta, în care îmi petrecusem atîția ani! La drept vorbind era mai frumoasă acum după plecarea mea. Patul stătea acoperit cu o veche cuvertură de dantelă a bunicii, iar perdelele imaculate păreau țepene, de mult ce erau scrobite. Peste tot domnea o curățenie desăvîrșită. Pe masă, un volum din enciclopedie, pe care-l citeam în ajunul plecării, deschis la aceeași pagină. Eram așteptată aici...

Pe fereastră, printre cărțile vechi de școală, am găsit un caiet cu citate din operele mele preferate: „Inima omului și mai ales a femeii este ceva ciudat" — Lermontov. Erau niște citate minunate, pline de spirit. Am răsfoit caietul pînă la ultima filă. Mi se părea — ca într-un vis — că sînt în vizită la o fetiță care

știe să gîndească nespus de frumos despre toate lucrurile și care abia descoperă minunăția universului.

„Lumea e un teatru, oamenii — actorii lui" — Shakespeare.

Am ieșit din odaie cu caietul în mînă și o clipă am avut impresia că cineva fuge pe coridor.

Firește, nici nu mi-a trecut prin minte că poate să fie tocmai bunica cea bolnavă, în scurteica ei verde. Și totuși a fost, fiindcă atunci cînd m-am întors în cameră la ea, deși am găsit-o culcată, așa cum o lăsasem, se vedea bine că abia s-a trîntit pe pat și că n-a avut vreme măcar să se acopere ca lumea.

Îți venea să rîzi, văzînd cum se mai preface. Clipea mereu, chipurile ca să arate că a dormit și că nici pomeneală n-a fost să dea fuga pe coridor. Cred că m-a pîndit, dornică să știe cu o clipă mai devreme dacă nu cumva mă hotărăsc să mă întorc acasă.

— Bunico, a fost pe-aici doctorul ? am întrebat eu după o vreme, cînd ea deschise în sfîrșit ochii și căscă cu o prefăcută nevinovăție.

Nu, nu fusese doctorul. Ea nici n-avea nevoie de doctor. Știa că-i este rău din pricina salatei de ridichi.

— La telefon mi-ai spus că te supără inima.

— Ei da, și inima, da' tot de la ridichi mi se trage.

— Prostii. Eu chem doctorul numaidecît.

Bunica se înfurie într-o clipă și mă amenință că dacă chem doctorul, se îmbracă și pleacă la Maria Nikiticina, o vecină a ei.

Știam bine că doctorul nu putea fi chemat pentru bunica, decît după un întreg tărăboi, așa că n-am mai stăruit, mai cu seamă că ea se simțea din ce în ce mai bine. Pînă la urmă se făcu sănătoasă în lege, fiindcă la un moment dat adulmecă aerul și strigă îngrozită :

— Uf, s-a ars !

Apoi își aruncă scurteica pe umeri și fugi la bucătărie.

Plăcinta cu carne, care se cocea în cratița-minune, pe lampa de gătit, răspîndind un miros îmbietor, nu se arsese totuși prea tare, și bunica mi-a spus hotărîtă că, dacă nu mănînc și eu o bucată, i se face iarăși rău.

Toate aceste șiretlicuri îi intraseră bunicăi în obicei, mai ales atunci cînd era vorba de plăcintă cu carne — slăbiciunea mea — pentru care, astăzi, ea nu făcuse economie de unt. Plăcinta trebuia să mă convingă pe deplin că e mult mai bine să stau acasă, decît prin „străini". Eu însă am mîncat două bucăți, am sărutat-o și i-am spus numai că plăcinta e minunată.

Pînă atunci nu pomenisem niciuna despre Nikolai Antonîci. Dar bunica luă deodată un aer nepăsător și am înțeles că va deschide ea vorba. Totuși, începu pe departe.

— Am primit o scrisoare de la Olecika și Lara, spuse bunica. „Să nu mai faci, nu cumva să mai faci gospodărie", îmi scriu ele și pe bună dreptate, fiindcă azi nu mai am putere să muncesc.

Olecika și Lara erau bătrînele mele mătuși Bubencikov de la N.

— Păi cum să nu muncesc, dacă întotdeauna cînd o mustram, ea tăcea ca mutu'? Eu vorbesc, și ea nimic. Îți ieși din fire — ea tăcea înainte. Trăia așa cum vrăja popa! urmă bunica, aprinzîndu-se. La ai ei nu le dădea nimic, totul mergea la popi. O smintită. Popa-i zicea: „Să taci, să suferi și să plîngi", și ea nu mai putea de bucurie. A bătut cuie în dulapul de haine, de și-a atîrnat acolo icoanele. Tu îi vorbeai, și ea abia îngîna: „Ascult." N-am ochi să le văd din pricina asta.

— Lasă, n-o mai ai pe cap. La ce să mai vorbim de ea?

Bunica tăcu.

— Toată casa-i pe dos! începu ea din nou, cu un oftat. Tu te-ai înstrăinat, iar despre el, ce să mai spun. A ajuns că nici nu-i mai pasă dacă e ceva de mîncare ori nu este. Uneori mai mănîncă, dar sînt zile cînd nu se atinge de nimic.

„El" era Nikolai Antonîci.

— Și scrie, și scrie, zi și noapte, zi și noapte, urmă bunica. Dimineața, cum bea ceaiul, ia șalul meu pe umeri și se așază la scris. „Asta, — zice, — va fi rodul vieții mele, Nina Kapitonovna. Acum îmi las prietenii, ca și dușmanii, să judece dacă sînt ori nu vinovat." Eh, și a slăbit! Nici ținere de minte nu mai are! șopti deodată bunica. Zilele astea a venit la masă cu căciula-n cap. O să-și piardă mințile, să știi!

În clipa aceea, ușa de la intrare se deschise cu grijă. Cineva intră în antreu și zăbovea acolo. M-am uitat la bunica și, din felul cum a întors speriată ochii în altă parte, am înțeles că a venit Nikolai Antonîci.

— Ei, bunico, eu trebuie să plec.

— Nu, nu trebuie. Nici plăcinta n-ai mîncat-o.

Nikolai Antonîci ciocăni încetișor la ușă și intră fără să mai aștepte răspunsul.

M-am întors spre el și l-am salutat. Eram bucuroasă că am putut să-l întîmpin cu atît curaj și atîta nepăsare.

— Cum merg treburile, Katiușa?

— Mulțumesc, bine.

Îmi dădeam seama și mi se părea foarte ciudat faptul că el este pentru mine acum doar un bătrîn palid, cu mîinile scurte și cu degetele groase, pe care și le tot agita nervos, într-un fel neplăcut, aici vîrîndu-le sub guler, aici în buzunarele de la vestă, de parcă ar fi vrut să le ascundă. Semăna cu un actor bătrîn. Mi se părea că l-am cunoscut cîndva demult, cu sute de ani în urmă. Acum nu-mi păsa nici că este atît de palid, nici că are gîtul jalnic de slab, nici că mîinile au început să-i tremure, atunci cînd a vrut să miște fotoliul.

După ce se risipi stinghereala primelor clipe, el mă întrebă în glumă ceva despre hărțile mele (dacă n-am încurcat cumva rocile din Zilmerdag cu cele din Așinsk; pe vremea cînd eram studentă, mi se întîmplase odată un asemenea lucru), dar foarte curînd eu m-am ridicat să plec.

— La revedere, bunico.

— Aș putea să plec eu, spuse încet Nikolai Antonîci.

Ședea în fotoliu, gîrbovit, și mă privea cu luare-aminte, cu un aer blînd și plin de simplitate. Arăta așa ca odinioară, după moartea mamei, cînd stăteam uneori îndelung de vorbă. Dar lucrul acesta era pentru mine numai o amintire și nimic mai mult.

— Vorbim altădată, dacă te grăbești.

— Crede-mă, bunico, sînt așteptată.

Bunica mă ținea strîns de mînecă:

— Nu te-așteaptă nimeni, știu eu. Cum vine asta? Doar ți-e unchi!

— Lasă, Nina Kapitonovna, lasă, vorbi cu blîndețe Nikolai Antonîci. Ce contează dacă-i sînt sau nu unchi? Katiușa, probabil că nu vrei să mă asculți...

— Nu.

— Încăpățînato! se răsti cu ciudă bunica.

Am început să rîd.

— N-am să-ți spun acum ce greu mi-a venit cînd ai plecat fără să-ți iei rămas bun de la mine, — urmă zorit Nikolai Antonîci, însă cu aceeași voce simplă și plină de blîndețe, — nici că v-ați înșelat amîndoi, dînd crezare unui biet bătrîn, abia scăpat dintr-un spital de boli mintale.

Și mă privi pe deasupra ochelarilor. Dintr-un spital de boli mintale? Așadar, încă o minciună! Poate, totuși, că nu era o minciună, mi-era totuna. Un singur gînd mă neliniștea, anume că atitudinea mea ar putea să-l supere pe Sanea.

— Dumnezeule, cîte n-a scornit această sărmană minte învălmășită! Ba că l-am ruinat, folosindu-mă de niște polițe, ba că într-adins am echipat expediția atît de prost, ghicești pentru ce? Numai ca să-l răpun pe Ivan.

Nikolai Antonîci rîdea din toată inima.

— ...Din gelozie! Dumnezeule! Susține că am iubit-o pe mama ta și că voiam să-l răpun pe Ivan din gelozie!

Începu din nou să rîdă, dar deodată îl podidi plînsul și își scoase ochelarii, să-și șteargă lacrimile.

— Da, am iubit-o! — șopti el plîngînd, — și dumnezeu mi-e martor că totul putea să fie altfel. Și chiar de-aș fi fost vinovat, care nu m-a pedepsit ea îndeajuns? Și încă, în ce fel! Așa cum nu mi-aș fi putut închipui niciodată!

Îl auzeam ca prin vis și mi se părea că toate acestea s-au mai întîmplat odată, că am mai văzut odată chelia aceasta congestionată, cu cîteva fire de păr pe ea, că am mai auzit odată vocea și cuvintele acestea, că am mai încercat odată acest sentiment neplăcut, care te cuprinde de obicei cînd vezi un bărbat plîngînd.

— Ei? făcu amenințător bunica.

— Bunico, plăcinta matale e grozavă. Mai dă-mi o bucată! am spus eu cu însuflețire. Te ascult, Nikolai Antonîci.

— Katia, Katia!

— Oameni buni, știți ceva? am început eu, simțind cum furia mea se transformă într-o bucurie răutăcioasă. La urma urmei, nu mai sînt un copil. Am douăzeci și patru de ani și cred că pot să fac ce-mi place. Nu vreau să mai locuiesc aici, înțelegeți? Mă mărit. E aproape sigur că voi pleca în Nord, împreună cu soțul meu, care n-are ce face aici, deoarece este pilot polar. Cît despre Nikolai Antonîci, eu l-am mai văzut de multe ori plîngînd și asta mă plictisește. Numai atît pot să spun: că dacă n-ar fi vinovat, nu s-ar mai fi ocupat toată viața de povestea asta. De pildă, nu cred c-ar mai fi intervenit la Direcția maritimă ca să împiedice plecarea expediției lui Sanea.

Se vede că în clipa aceea nu mai eram atît de bine dispusă, fiindcă bunica se uita la mine speriată și mi se pare că și-a făcut pe furiș semnul crucii. Nikolai Antonîci, căruia i se zbătea o vînă pe obraz, tăcea.

— Și, lăsați-mă în pace o dată pentru totdeauna! am izbucnit eu cu o furie cumplită.

VII

IARNA

În noiembrie mi se repartiză o cameră într-o suburbie, undeva, într-o clădire aflată chiar pe malul rîului Moscova. M-am mutat numaidecît, deşi Valea şi Kira mi-au declarat într-un glas că fără mine nu se va alege nimic din căsnicia lor, iar Alexandra Dmitrievna mi-a spus, luîndu-mă deoparte, că nici ea nu va mai rămîne mult acolo, deoarece am fost totuşi „un fel de paratrăznet pentru vulpile argintii". Se temea că, în lipsa mea, Valea o va face să-şi ia cîmpii cu vorbăria lui.

Camera mea era într-o clădire nouă, cu patru etaje, ce stătea singuratică pe malul pustiu, şi despre care n-aş putea să spun că avea un aspect prea atrăgător. Lucrătorii abia plecaseră sau, mai bine zis, se pregăteau să plece, fiindcă mai trebăluiau prin curte, strîngînd materialele rămase. Căzile de baie aşteptau pe paliere şi ici-colo atîrna, uitată, cîte o găleată de-a vopsitorilor.

Astăzi, cu metroul, ajungi în suburbia V. în zece minute, dar, pe atunci, cu tramvaiul făceai un ceas întreg.

Suburbia V. a devenit între timp un cartier al Moscovei. Pe atunci, însă, era un loc plicticos, iar casa noastră, singuratică şi foarte mare, pe care simţeai parcă nevoia s-o îngrădeşti, avea o înfăţişare ciudată alături de vilele vechi din jur, cu coloane, parmalîcuri şi tot felul de ornamente în relief.

Nu numai cu casa, dar nici cu camera mea nu puteam să mă laud. Avea un singur merit: vederea spre rîul Moscova, tot atît de frumoasă şi iarna, mai ales în amurg, cînd lumina difuză a înserării venea parcă de undeva de departe, iar troienele de zăpadă aruncau umbre prelungi, străvezii. În închipuirea mea apărea atunci un oraş mic, de dincolo de cercul polar, oraşul pe ale cărui străzi podite cu bîrne alergau sănii trase de reni. „Dar alături de reni, îmi scria Sanea, — aleargă, luîndu-se la întrecere, sănii cu lemne, automobile, cai şi cîini încordaţi în hamuri, şi asta face să mi se perinde prin faţa ochilor întreaga istorie a omenirii, de la comuna primitivă, pînă la societatea socialistă. Acum construim un oraş nou. Peste tot nu vezi decît material lemnos de construcţie, iar străzile sînt pline de ţăndări. Direcţia aeroportului s-a mutat într-o clădire nouă, minunată, două etaje şi hol. Seara ne strîngem în hol şi citim din Voltaire. Este interesant că autorul acesta „contemporan" a devenit atît de popular printre noi, încît în gazeta noastră de perete întîlneşti adesea citate din opera lui.

Mă gîndesc mult de tot la tine, încît mi se pare ciudat că mai am timp să fac și altceva. Fiindcă și acest altceva se rezumă într-un fel tot la tine: cînd zbor, cînt ori sînt preocupat de ceva, gîndul tot la tine îmi zboară..."

Iarna aceea am dus-o destul de greu în privința banilor. Primeam salariul tocmai de la Ufa, unde se afla Direcția geologică bașkiră, și de multe ori banii îmi veneau cu întîrziere. Din cînd în cînd mă vedeam nevoită să trimit cîte o telegramă cu reproșuri celor de la direcție. Pe de altă parte, n-aveam unde să iau masa și-mi era lene să-mi gătesc singură. Într-un cuvînt, mă sălbăticisem puțin. Odată, cînd am îmbrăcat rochia mea de mătase, de zile mari, m-am așezat pe un scaun și am început să plîng de ciudă.

Toată iarna n-am fost decît o singură dată la teatru, la premiera „Comediei umane", cu Vahtangov, și cu acest prilej am descoperit că rochia mea e demodată și are niște falduri, care nu se mai poartă de cel puțin o sută de ani. Am mai potrivit-o puțin cu ajutorul Kirei, prinzînd cutele și făcînd alte cusături, dar degeaba. Și asta mi-a stricat toată seara.

Iarna petrecută la V. a fost o iarnă tristă. Stăteam singură și singurul om care venea la mine, destul de des de altfel, era Romașov. Nu puteam să-mi închipui că este același om care mă amenința cîndva că mă va omorî și apoi se va omorî și el. Era politicos, liniștit, îmbrăcat cu îngrijire, ba chiar elegant. Vorbea potolit, așa cum probabil citea și prelegerile la Institut...

Odată, veni obosit și flămînd.

— Mișa, nu vrei un ceai? l-am întrebat eu.

El mi-a mulțumit și m-a refuzat politicos, vrînd chipurile să-mi arate că nu dorește să aibă alte relații cu mine, decît acelea legate de expediție și de toate angaralele ei.

De ce se interesa de expediție? Pentru că asta mă privea pe mine și, prin urmare, „nu-i putea fi indiferent". Era apoi și un pic de orgoliu la mijloc. Voia parcă să-mi arate că nu s-a schimbat cîtuși de puțin față de mine, deși am refuzat să devin soția lui. Desigur, însă, că nu renunțase la planul lui: voia să se însoare cu mine, folosindu-se de niște intrigi impe și complicate. În însăși ființa lui era ceva timp și tot atît de complicat ca, de pildă, în acest orgoliu ce-l anima ori în urechile lui clăpăuge și ca de copil. Cîteodată îi surprindeam o licărire înspăimîntătoare în ochi. Nu degeaba mi-a spus odată Ivan Pavlovici că Romașov „este un om foarte complicat, capabil de sentimente foarte puternice".

Mie, însă, puţin îmi păsa de sentimentele lui. Fireşte că lui Sanea nu-i scriam nimic despre vizitele lui Romaşov. Ar fi înnebunit, mai ales că scrisorile mele erau totdeauna seci şi foarte reţinute.

Într-o bună zi aflu că Direcţia maritimă a căilor nordice ezită să-i încredinţeze lui Sanea conducerea cercetărilor. Îl socoteau prea tînăr şi, cu toate că avea un stagiu îndelungat în Nord şi era calificat drept un bun pilot, se îndoiau că ar putea duce la bun sfîrşit o întreprindere atît de complicată, care cere deosebite însuşiri organizatorice. Se întrebau ce fel de om este Sanea — deoarece, după cîte-şi aminteau, a fost acuzat de calomnie, într-un ziar oarecare. Oare, nu el l-a ponegrit pe N.A. Tatarinov, vărul căpitanului şi totodată un temeinic cunoscător al problemelor polare?

Am cerut ziarului în cauză să publice o dezminţire a articolului şi în acelaşi timp să arate că organizarea unei echipe de cercetări, alcătuită doar din şase oameni, nu este o treabă prea complicată, precum şi faptul că aceste cercetări trebuie încredinţate aceluia care, încă din copilărie, n-a visat decît să găsească urmele expediţiei căpitanului Tatarinov — lui şi nu altuia.

Romaşov cunoştea toate aceste demersuri ale mele. La ce se gîndea şi ce spera nu l-am întrebat şi nici el nu mi-a spus. Dar veni o zi cînd am putut să ghicesc multe lucruri.

În cazul că expediţia pleca, intenţionam să plec şi eu cu Sanea spre Pămîntul Nordic — eram convinsă că voi izbuti să obţin lucrul acesta. Scrisesem în această privinţă şefului Direcţiei maritime, oferindu-i serviciile mele de geolog. La puţin timp după aceea am primit un răspuns din partea serviciului de cadre. Spre marea mea părere de rău, nu era răspunsul aşteptat: mi se oferea posibilitatea să lucrez, la alegere, în oricare din staţiunile polare şi eram rugată să trec pe la direcţie, ca să discut această chestiune.

În ziua aceea, ca de obicei cînd nimeream la „oraş", m-am întors tîrziu acasă. Pe cînd urcam scara, am auzit pe cineva cotrobăind prin camera mea şi mi-am adus aminte cu ciudă că la plecare n-am încuiat uşa. Am crezut că sînt nişte hoţi, dar m-am înşelat: era Romaşov! Cînd am intrat, el a rămas încremenit. Mi-am dat seama totuşi că e foarte tulburat.

— Am citit scrisoarea asta, — începu el, fără măcar să-mi dea bună ziua, — şi văd că intenţionezi să pleci împreună cu expediţia. Deci, aşa stau lucrurile!

M-am uitat la el şi mi-am amintit fără să vreau că în şcoală băieţii îl necăjeau, poreclindu-l: „bufniţa". Avea nişte ochi per-

lent rotunzi şi semăna uimitor cu o bufniţă. Numai că bufniţa, în cazul de faţă, era o matahală de om, care strigă pe neaşteptate : „Deci, aşa stau lucrurile !“, ca apoi să-şi tragă cu greu răsuflarea.

— Dumneata, de ce citeşti scrisori care nu-ţi aparţin ? am rostit eu destul de împăciuitoare. Aşa ceva nu se cade, Mişa, zău !

— Te ascunzi de mine ! Faci demersuri fără ştirea mea, ca să pleci !

— Mişa, ai înnebunit ? Atît mai lipsea, să-ţi mai cer şi ţie voie !

Deodată, Romaşov izbucni în nişte hohote ciudate, care puteau tot atît de bine să fie hohote de rîs ori de plîns.

— Chiar eu, — rosti el ridicînd glasul, — chiar eu am să te ajut. Foarte bine, dacă vrei, ai să pleci !

Tăceam. Nu ştiu de ce, dar nu voiam să-l jignesc.

— ... De ce taci ?

— N-am chef să răspund la toate prostiile tale.

— Katia, Katia !

— Ascultă, — am spus eu liniştită, — ştii ceva ? Eşti obosit. Ai nevoie de odihnă. Cum de ţi-ai putut închipui că voi rămîne la Moscova ?

— Da, vei rămîne aici.

Îmi venea să rîd. El însă veni spre mine cu atîta îndîrjire întipărită pe faţă, încît am crezut că e gata să mă lovească.

— Uite ce e, dragul meu, — am continuat eu liniştită, dar nu atît de liniştită cît aş fi vrut, — unde ţi-ai lăsat paltonul şi pălăria ?

— Katia ! murmură Romaşov din nou, de astă dată cu o umbră de desperare în glas.

— Da, „Katia“ ! Ştiu ce speri tu, în cazul că aş rămîne aici. Probabil că ţi-ai pierdut minţile cu totul. Dar, prea puţin îmi pasă de asta ! Ei ?

El îşi îmbrăcă în tăcere paltonul, îşi luă pălăria şi plecă.

În sfîrşit, în toamna anului 1935 se luă o hotărîre în privinţa expediţiei. Profesorul V., un mare cunoscător al problemelor arctice, publică un articol în care arăta că, judecînd după jurnalul secundului Klimov, dacă „materialul expediţiei Tatarinov ar fi găsit, el ar avea o însemnătate deosebită şi ar fi de mare folos studiilor actuale asupra ţinuturilor arctice“. Părerea aceasta îmi apăru şi mie ca foarte îndrăzneaţă, dar pe neaşteptate am avut o confirmare a ei, şi acest fapt anume a avut un rol hotărîtor în aprobarea propunerii lui Sanea. Studiind harta drumului în derivă urmat de „Sfînta Maria“, din octombrie 1912 pînă în

aprilie 1914, profesorul V. ajunse la concluzia că, între 78°02' latitudine şi 64° longitudine, se află pămînturi încă necunoscute. Astfel, mulţumită unei simple ipoteze ştiinţifice, expediţia din 1935 a descoperit pămîntul acesta, pe care V. l-a indicat de la birou. Adevărat, nu era un ţinut prea întins, ci o mică fîşie de pămînt arctic, pierdută printre banchize şi care arăta destul de jalnic. Oricum, însă, aceasta a făcut ca încă „o pată albă" să fie ştearsă de pe harta Arcticei sovietice, şi lucrul acesta a fost cu putinţă numai datorită hărţii cu deriva parcursă de „Sfînta Maria".

Nu ştiu dacă mai trebuie şi alte argumente în favoarea propunerii lui Sanea. În orice caz, acum „grupa de cercetări de pe lîngă expediţia de studiu a Pămîntului Nordic" era prevăzută în planul pe anul următor al Direcţiei maritime. Primăvara, Sanea trebuia să se întoarcă din Nord la Leningrad, oraş unde eu nu fusesem niciodată şi unde urma să ne întîlnim.

VIII

LA LENINGRAD

Cîte lucruri nu mi-au trecut prin minte şi cîte nu mi-am închipuit în dimineaţa aceea de 10 mai 1936, pe cînd mă apropiam de Leningrad, unde a doua zi trebuia să-l întîlnesc pe Sanea! Vagonul zăngănea şi scîrţîia — pesemne că era un vagon vechi — dar cu toate acestea am dormit toată noaptea, ba spre ziuă am început chiar să visez. Ce minunate vise! Mi se părea că zgomotul monoton al roţilor şi răsuflarea grea a vecinilor mei somnoroşi se aude undeva, la mii de kilometri depărtare. Ce minunat orînduiam totul în viaţa mea — lucrurile posibile, cît şi cele imposibile. Eram convinsă că orice e cu putinţă, că tata trăieşte, că-l vom găsi şi că ne vom întoarce împreună. Fireşte, un asemenea lucru era cu neputinţă, dar mă simţeam stăpînită de o nemăsurată linişte şi mulţumire, încît l-am socotit pe deplin realizabil. Era ca şi cum aş fi poruncit inimii mele să-l caute pe tata. Iată-l răsărind deodată înaintea mea, drept şi încărunţit, dar trebuie neapărat să-l facem să doarmă, fiindcă altfel şi-ar pierde minţile de atîta emoţie şi fericire.

Vagonul se hurduca şi scîrţîia, şi toate sunetele acestea alcătuiau o melodie stridentă şi monotonă. O ascultam, dornică să ştiu cum continuă, dar ea se repeta, luînd-o mereu de la capăt.

La ce altceva mai puteam să mă gîndesc și ce altceva mai puteam să-mi doresc? Ce altceva putea să-mi dăruiască viața mai frumos și mai minunat decît lucrul acesta? Îmi închipuiam că ne-am întors din expediție și că sîntem primiți ca eroicii piloți ce au salvat membrii expediției lui Celiuskin, în anul 1933. Mașinile ce purtau oamenii aceștia îndrăgiți de toți și despre care se vorbise atît de mult, înaintau sub o ploaie de flori. Moscova era albă de flori, de manifeste și de rochiile albe ale femeilor, venite să-i întîmpine pe eroi. Dar, eu nu doream nimic din toate acestea pentru mine; doream totul pentru Sanea și pentru tata, în cazul că imposibilul ar fi devenit o realitate, așa cum numai acolo, în vagon, puteam să-mi închipui, cotropită de somnolență, din pricina melodiei aceleia nesfîrșite și monotone a roților...

Pe atunci, „Fulgerul" sosea la Leningrad la ora 10,20 dimineața. Vecinii mei de compartiment ieșiseră de mult pe culoar și fumau, așteptînd probabil să mă îmbrac și să ies și eu. Cu toate acestea am rămas culcată încă multă vreme, de parcă m-aș fi temut că nu voi mai cunoaște decît cine știe cînd o asemenea stare de fericire copilărească.

Sora lui Sanea (căreia eu îi spuneam, Sașa, ca s-o deosebesc de Sanea al meu) îmi scrisese că mă vor aștepta amîndoi în gară, „sau numai Petea singur — adăuga ea — dacă eu nu mă simt bine." Îmi pomenise adeseori de boala ei, dar îmi trimitea niște scrisori atît de vesele și de împestrițate cu desene, încît n-am dat aproape nici o importanță. De altfel, bănuiam cam despre ce e vorba: odată primisem de la ea un desen care-l înfățișa pe Petea cu o scrisoare într-o mînă și în cealaltă cu un copil, care — lucru ciudat — îi semăna leit.

Acum, vecinii mei de compartiment îmbrăcaseră cu toții pardesiurile și-și puseseră pălăriile. Cineva îmi ajută să dau jos din plasă geamantanul, destul de greu fiindcă luasem o mulțime de lucruri cu mine, chiar și cîteva mostre mai interesante de roci (parcă presimțeam că nu mă voi întoarce prea curînd la Moscova!). Leningrad! Eram emoționată. Deodată zării printre capetele celorlalți călători peronul gării și am început să-i caut pe Skovorodnikovi. Peronul îmi fugea pe dinaintea ochilor și ei nu se vedeau. O clipă m-am gîndit cu ciudă că ar fi trebuit să le comunic printr-o telegramă numărul vagonului meu.

Hamalul mi-a coborît geamantanul pe peron și am așteptat împreună pînă ce s-a scurs toată lumea, însă nici acum nu i-am găsit.

— Poate că sînt la ieșire, spuse hamalul.

Am pornit spre ieșire, unde am așteptat încă vreo jumătate de oră. Pînă la urmă m-am supărat : te invită cu atîta stăruință, și poftim — nici nu se obosesc pînă la gară, să te întîmpine ! Mai ales cînd știau că eu vin pentru prima oară la Leningrad !

O clipă am stat pe gînduri, spunîndu-mi că ar trebui să trag la un hotel. Eram însă puțin neliniștită, fiindcă întîmplarea mi se părea totuși ciudată, așa că am pornit-o spre Skovorodnikovi.

La drept vorbind, nici nu-i cunoșteam prea bine. Cu ani în urmă o cunoscusem pe Sașa la N., iar de atunci, dacă ne întîlnisem de trei-patru ori. În schimb ne-am scris cu regularitate, mai ales în anii grei de după moartea mamei, cînd eram singură la Moscova. Ea îmi înșira tot ce-i scria Sanea în scrisorile lui și căuta să mă încredințeze că mă iubește, chiar și atunci cînd el uitase de mine, la Balașov, și mai tîrziu la Zapolearie.

Mi-era o bună prietenă și nu mă îndoiam că acum, cînd ne vom revedea, convingerea mea se va dovedi întemeiată, aceasta cu atît mai mult, cu cît era vorba de sora lui Sanea.

Nici pe Petea nu-l cunoșteam mai îndeaproape. Odinioară, la N., era un tînăr înalt și pletos, care făcea mereu cîte ceva neprevăzut. Așa, de pildă, venea în vizită cînd nimeni nu-l aștepta, ca apoi să se ridice și să plece în chip tot atît de neașteptat. Venise de cîteva ori la Moscova, în turneu, cu un teatru din Leningrad, și de fiecare dată trecuse să mă vadă, la fel de pletos, la fel de grăbit și „neașteptat" dar mai matur, mai cu experiența vieții.

Într-una din scrisorile ei, Sașa îmi dăduse lămuriri, ba chiar îmi arătase printr-o schiță amănunțită cum să ajung de la gară în strada Karl Liebknecht, unde locuiau ei. Numai că eu am încurcat totul și ieșind în cele din urmă pe Nevski, am întrebat politicos un trecător cu ochelari :

— Spuneți-mi, vă rog, cum ajung pe bulevardul Nevski ?

Mai mare rușinea ! Dar, despre asta n-am pomenit nimănui.

Mai tîrziu m-am văzut înghesuită în tramvai și tot ce am putut să observ e faptul că aici străzile erau pustii, în comparație cu Moscova. La fel era și strada în lungul căreia am început să-mi tîrăsc geamantanul, după ce am coborît din tramvai. Iată, în sfîrșit, și casa cu numărul 79 : „Berenstein — pictor fotograf".

Am ajuns !

Tocmai mă oprisem pe palierul de la etajul doi și-mi frecam mîinile amorțite din pricina afurisitului de geamantan, cînd se auzi trîntindu-se ușa de la intrare. Un bărbat înalt, în pardesiu

și cu o șapcă în mînă, trecu grăbit pe lîngă mine, sărind peste cîteva trepte o dată.

— Petea, dumneata ești ?

Pesemne că în clipa aceea nu se gîndea nici pe departe la mine, fiindcă se opri și mă privi o clipă, dar cum fața mea părea să nu-i spună nimic, dădu să urce mai departe. Ceva ca o amintire nelămurită îl ținu totuși pe loc.

— Nu mă recunoști ?

— Te recunosc, cum să nu, Katia ! Vin de la spital, urmă el cu desperare. Azi noapte au dus-o pe Sașa la spital.

— Cum, de ce ?

— Da, au dus-o la spital. Haidem la noi. De asta nu te-am așteptat la gară.

— Ce are ?

— Ea nu ți-a scris nimic ?

— Nu.

— Haidem la noi, că-ți povestesc eu...

Se vede că familia pictorului-fotograf Berenstein era foarte apropiată de Sașa și Petea : o femeie mică și elegantă ieși în antreu să-l întîmpine și întrebă neliniștită :

— Cum se simte ?

El răspunse că nu știe nimic, deoarece nu l-au lăsat înăuntru. În clipa aceea apăru într-un suflet o altă femeie, tot atît de scundă și de elegantă și ea, care întrebă cu aceeași neliniște :

— Cum se simte ?

Petea fu nevoit să explice și de astă dată amănunțit că nu știe nimic, fiindcă nu l-au lăsat înăuntru.

Sașa trebuia să nască — iată de ce fusese dusă la spital.

— Petea, la ce te frămînți atîta ? Sînt sigură că totul se va sfîrși cu bine.

Eram singuri, în cameră la ei. Petea stătea într-un fotoliu, cu capul în piept, cu umerii lui ascuțiți ridicați în sus. Era tulburat și trist, iar cînd i-am spus că totul se va sfîrși cu bine, l-am văzut scrîșnind din dinți.

— Dumneata nu știi... Sașa-i greu bolnavă. Are gripă, tușește. Și ea spune la fel, că totul se va termina cu bine...

Pe neașteptate sări în picioare.

— Trebuie să mă duc la Gabricevski. I-am telefonat și mi-a spus că nu prea poate să o vadă pe Sașa, fiindcă el lucrează la alt spital și ea a fost internată la Schreder.

Am înțeles că Gabricevski este medicul Sașei.

— Nu, întîi mergem la Sașa. E vorba doar de o gripă și nimic mai mult. Sînt sigură că totul se va sfîrși cu bine.

Petea mă privi cu un aer buimac.

— Te rog, Petea, vino-ți în fire! am spus eu puțin necăjită. Pe drum l-am mustrat tot timpul. Încet, încet, el și-a revenit, ba începu să și rîdă cînd i-am înfățișat momentul solemn în care Sașa se va întoarce acasă, cu un băiețel sau o fetiță în brațe.

— Firește, dumneata vrei un băiat, nu?

— Oh, fie ce-o fi, chiar un broscoi, numai să se sfîrșească mai repede.

Nu știu ce spital era acela; Petea mi-a spus că e unul dintre cele mai bune, dar mie mi s-a părut ciudat faptul că nu are o sală de așteptare și că toată lumea stă la intrare, dinapoia unei bare de lemn, ce oprea accesul pe scară. Cîțiva dintre viitorii părinți, care erau la fel de tineri ca și Petea, ședeau posomorîți pe o bancă ori umblau îngrijorați de colo-colo, lovindu-se unul de altul. Petea dădu să se așeze și el pe bancă, dar eu l-am tras după mine. Am urcat scara și am găsit o infirmieră binevoitoare, care ne-a spus că profesorul poate fi prins pe coridor, cînd termină cu vizita și trece într-o altă secție.

În cele din urmă l-am zărit. Profesorul clipi șiret și începu să rîdă văzîndu-l pe Petea năpustindu-se emoționat asupră-i.

După aceea ne-a condus în cabinetul lui și mărturisesc cu rușine că, în jumătatea de oră cît am stat împreună de vorbă, m-am îndrăgostit de el, pur și simplu. Avea ochii albaștri și blînzi, și tot timpul l-a ținut pe Petea strîns de mînă, explicînd că de cutare și cutare lucru trebuie într-adevăr să ne temem, dar de altele nu. Era un om foarte plăcut. N-aș putea să spun că ceea ce am auzit era prea liniștitor, dar nu știu cum, parcă ne-a mai venit inima la loc. În genere, profesorul era aproape sigur că totul se va sfîrși cu bine, „deși, bineînțeles, gripa, într-o atare situație, este ceva de prisos." La urmă ne-a spus că Sașa este foarte curajoasă, cum rar i se întîmplă să vadă.

Ne-am întors acasă plini de voie bună. Cînd am ajuns, Petea își aduse deodată aminte că abia am sosit de pe drum și că nu mi-a oferit nici măcar un ceai. Se auzi un zgomot de uși trîntite, apoi un glas pe coridor:

— Lasă, Petea, avem noi ceainicul fierbinte.

Totuși, cînd se întoarse era fără ceainic. Trase sertarul de la masă, luă niște bani și plecă din nou, deși i-am jurat că nu m-am atins de mîncarea ce am avut-o pe drum și că nu trebuie să cumpere nimic...

Camera lor se vedea cît de colo că e camera unor pictori — asta îți sărea în ochi din prima clipă. Se vedea chiar că acolo lo-

cuiesc doi pictori și că nu prea au destul loc. Puteai ghici de la bun început în ce colț lucrează unul și în ce colț celălalt, precum și porțiunea din odaie unde se acceptau și se stinghereau reciproc.

Masa de lîngă fereastră — o masă albă, frumoasă și în același timp foarte simplă, încropită dintr-o planșetă — era, fără îndoială, a Sașei. Cealaltă masă — murdară, pe care se afla o machetă, precum și o mulțime de creioane, pensule și suluri de hîrtie împrăștiate în dezordine — era, desigur, a lui Petea.

Peste tot se simțea o altă viață, o viață care nu semăna de loc cu a mea. Mi-am dat seama deodată că la Moscova am trăit într-un fel monoton și plicticos, mai ales în ultima vreme. Ei doi erau oameni de artă talentați, dar eu nu eram dăruită cu nici un talent. Prin urmare, ciuda care mă stăpîni fără încetare din pricina acestor gînduri, pînă s-a întors Petea, nu avea nici un rost.

Petea îmi ceru iertare pentru dezordinea ce domnea la ei, spunînd că plecarea Sanei la spital a survenit în mod neașteptat. Mi-a fost rușine : în loc să fac rînduială prin cameră, eu am stat și m-am uitat pe fereastră, ca o proastă...

— Mi-e o foame de lup ! Abia acum văd cît sînt de flămînd.

Am început să bem ceai și să vorbim despre Sașa.

Am uitat să spun că, mai înainte de a pleca de la clinică, ne-am înțeles cu supraveghetoarea să ne telefoneze din oră în oră, ca să ne înștiințeze despre starea Sașei. Petea i-a dat toți banii pe care-i avea la el — o sumă destul de mare probabil, fiindcă supraveghetoarea i-a aruncat o privire speriată și a vrut să-i dea banii înapoi. În jurul orei două, ea telefonă spunînd că totul se desfășoară în mod normal.

— Normal ? strigă Petea.

— Normal.

— Și, cum se simte ?

— Normal.

După o oră telefonă iarăși, ca să ne spună același lucru, că totul se desfășoară în mod normal.

— Geme puțin, adăugă supraveghetoarea, după ce se gîndi un timp.

În clipa aceea răsună indignat glasul persoanei care ne oferise ceva mai înainte ceainicul fierbinte :

— Petea, nu-ți pierde firea. Și ce dacă geme ? Să fii în locul ei, crezi că n-ai geme ?

Așa s-a scurs toată ziua. Spre seară i-am propus sfios lui Petea să ne plimbăm puțin, să văd și eu orașul, dar chipul lui

căpătă o expresie atît de nenorocită și de speriată, încît am renunțat numaidecît.

— Am să încerc eu să te distrez, vrei ?

Îmi arătă ultima lui lucrare — macheta unei statui a lui Pușkin, pregătită în vederea jubileului de o sută de ani. Poetul era înfățișat cu o expresie îndărătnică, dar inspirată, mergînd pe cheiul Nevei, cu vîntul în față, cu poalele mantalei fluturînd. Era un Pușkin tînăr, romantic, semănînd cu un arap, cu un aer îngîndurat, care însă nu izbutea să ascundă voioșia proprie firii sale.

— Îți place ?

— Da, foarte mult ! Nu știam că te ocupi și cu sculptura.

Petea începu să-mi explice ce l-a determinat să se apuce de sculptură, dar pe neașteptate trecu la partida de șah jucată la Moscova, în cadrul campionatului de șah, de către Lasker și Capablanca, iar după aceea — la situația internațională.

În timp ce vorbea era fără încetare atent la telefon și, în tot ce spunea, chiar și atunci cînd comenta războiul italo-abisinian, o amesteca necontenit și pe Sașa, mereu Sașa...

La ora opt, nu știu de ce, supraveghetoarea n-a mai telefonat. Am alergat din nou la clinică, să ne interesăm de starea Sașei. De astă dată am vorbit cu infirmiera cea binevoitoare, care ne-a sfătuit să-l pîndim pe profesor cînd sfîrșește cu vizita. Totul decurgea normal : supraveghetoarea nu telefonase numai pentru că s-a temut să nu ne deranjeze prea mult.

Cînd ne-am întors acasă, Petea mi-a prezentat familia pictorului-fotograf. Am cunoscut-o pe soția lui — femeia aceea mică și elegantă — și pe sora ei, o femeie tot atît de elegantă și mică de statură. Pictorul stătea aproape tot timpul la Moscova. Ele mi-au arătat o fotografie care-l înfățișa ca pe un bărbat chipeș, cu părul bogat, într-o haină de catifea — un adevărat pictor-fotograf, ba poate mai mult pictor, decît fotograf.

La două noaptea m-au trimis să mă culc în patul Sașei. Petea spuse că lui nu-i este somn și se așeză cu o carte în mînă lîngă telefon. Supraveghetoarea telefona acum din oră în oră și de fiecare dată își cerea iertare pentru deranj. La sfîrșitul uneia dintre convorbiri am ațipit și eu, dar cred că numai pentru o clipă, fiindcă am auzit deodată niște lovituri scurte și repezi în perete. Am sărit buimăcită din pat, neînțelegînd unde mă aflu și ce se întîmplă cu mine. Pe coridor era lumină și tot de acolo se auzeau niște glasuri : parcă vorbeau cîteva persoane, luîndu-și una alteia vorba din gură. La un moment dat, Petea, pe care, adormită cum eram, l-am crezut o arătare deșirată, dădu

buzna pe uşă şi începu să danseze prin cameră. Pe urmă s-a întins peste masă, vrînd să desprindă ceva de pe perete.

— Ce-i cu tine, Petea ? Ce s-a întîmplat ?

— Băiat ! strigă Petea din toate puterile. Băiat !...

Ţinea cu tot dinadinsul să desprindă de pe perete un portret mare, încadrat într-o ramă grea. Intîi se sui în genunchi pe masă, apoi se ridică în picioare, încercînd să se strecoare în spaţiul dintre tablou şi perete. Tot ce era pe masă se împrăştie pe jos.

— Şi Saşa ? Cum se simte ? Ai înnebunit ? Ce-ai cu tabloul ?

— I-am promis Rozaliei Naumovna că i-l dăruiesc, dacă totul se sfîrşeşte cu bine.

Zicînd acestea, se dădu jos de pe masă, mă sărută şi începu să plîngă.

IX

REVEDEREA

Totul se petrecuse de o mie de ori mai bine decît ne-am fi putut noi închipui. A doua zi dimineaţa i-am trimis Saşei cîteva rînduri, dimpreună cu nişte bomboane şi un coş cu flori — cel mai mare pe care l-am găsit. Cînd l-am dat omului de serviciu, acesta exclamă : „Oho !", iar sora de servici îşi exprimă suprinderea la fel : „Oho !"

Totul se sfîrşise cu bine, dar profesorul de care eu mă îndrăgostisem în ajun părea nemulţumit de ceva. Poate că nu era la mijloc decît o impresie a mea. Un timp, nu ştiu de ce, Saşa n-a fost adusă în salon. Au mutat-o ceva mai tîrziu, şi chiar atunci s-a întîmplat să fim şi noi la spital. Am rugat-o pe supraveghetoarea cea cu telefonul să se ducă pînă la ea şi aceasta se întoarse cu un bileţel de la Saşa :

„Petinka seamănă cu tine, are nasul tot atît de mare. Nu ţi-am spus că totul o să fie bine ? Katia scumpă, te sărut, te sărut. Iţi mulţumesc pentru flori, sînt minunate. Nu trebuia să-mi trimiţi atîtea bunătăţi. Salutări familiei Berenstein. A voastră, Saşa."

Imi venea să plîng citind biletul, ba mi se pare că am şi plîns puţin. Tocmai atunci, cineva de lîngă noi întrebă cît este ceasul şi aşa am aflat că e zece fără un sfert.

Mi-am luat rămas bun de la Petea, care nu voia în ruptul capului să plece de acolo, și am pornit-o spre gară : la 10,40 sosea trenul de Murmansk.

Îmi dădeam seama că de fiecare dată cînd îl revăd pe Sanea, după o lungă despărțire, mă cuprinde o ciudată dezamăgire. Mi se pare că nimic nu poate să fie mai frumos, decît starea sufletească din pragul revederii, cînd îți închipui această revedere în mii de feluri. Așa mi s-a întîmplat la Moscova, cînd Sanea a venit din Nord și cînd ne-am întîlnit lîngă coloanele Teatrului Mare. Mi se părea că trebuie să se întîmple ceva neobișnuit, că totul din jur trebuie să capete o altă înfățișare — și cerul, și pămîntul. Totuși nu s-a întîmplat nimic, afară doar de faptul că amîndoi am regretat această întîlnire.

Am ajuns la gară puțin speriată de acest simțămînt ce mă stăpînea. Erau și alți oameni pe peron — oameni care așteptau, ca și mine, pe cîte cineva. Hamalii se agitau în așteptarea trenului, iar un conductor urît, cu niște mustăți răsucite și slinoase, striga de zor la însoțitor. Pe neașteptate mi-am dat seama că simțămîntul acesta mă va părăsi, fiindcă această nouă întîlnire a noastră se va petrece altfel, cu totul altfel...

Trenul apăru și peronul fu cuprins într-o clipă de forfotă. Deși nu era prea multă lume, m-am oprit ceva mai departe, ca să pot fi văzută îndată. Mi se părea că sînt liniștită, dar aveam impresia că totul se desfășura cu o încetineală de nedescris : trenul se apropie încet, primii călători coborîră din vagoane încet și porniră apoi cu o încetineală uimitoare în direcția mea. Sanea — nicăieri. Alți și alți călători coborau din vagoane. Inima mi s-a prăbușit parcă într-o prăpastie. Sanea nu era nicăieri ! N-a venit !

— Katia !

M-am întors într-o clipă : Sanea stătea lîngă primul vagon. Am alergat spre el. Alergam și simțeam că tremur toată de emoție și de fericire.

Acum străbăteam și noi peronul cu o încetineală de melc, oprindu-ne și uitîndu-ne mereu unul la altul. Nu mai știu despre ce am vorbit în primele clipe. Sanea mă tot întreba ceva și eu răspundeam fără să-l ascult. După un timp i-am spus despre Sașa și iarăși ne-am oprit din mers — de astă dată, într-un loc nepotrivit, fiindcă ne-am pomenit deodată înghiontiți din toate părțile. Cu toate acestea am rămas pe loc și am vorbit încă multă vreme despre Sașa.

— Și Petka ? Cred că a ridicat în picioare tot Leningradul ! Știu ce nebun e ! Oh, că tare de mult nu l-am mai văzut !

Sanea găsea de cuviință că e mai bine să tragă la un hotel, și atunci ne-am dus la „Astoria". De la hotel i-am telefonat lui Petea, întîi acasă, apoi la clinică, unde începuseră să-l cunoască și de unde ni s-a spus că e plecat să cumpere niște roșcove.

— Ce să cumpere?

— Roșcove.

— S-a dus să cumpere roșcove! am spus eu nedumerită, agățînd receptorul în furcă.

Sanea se prăpădea de rîs.

— Și-o fi adus aminte că Sașei îi plac roșcovele. De cînd o știu i-au plăcut roșcovele. Oh, dragul de el! Ascultă, Petka mai spune: „drac împielițat?" Avea mare slăbiciune pentru vorba asta! „Drac împielițat" și „caraghios"! De ce te uiți așa la mine?

Mă uitam la el fiindcă îmi plăcea mult, ba chiar mult de tot. Nu ne văzusem un an întreg, dar aveam impresia că sîntem de o mie de ori mai apropiați decît în ziua cînd ne-am despărțit. Nu știu de ce mi se părea că a mai crescut, că e mai lat în umeri, mai voinic. Trăsăturile i se maturizaseră, deveniseră mai ferme, mai voluntare, mai cu seamă bărbia și gura. Acum nu mai puteai să spui că e un băiețandru, după cum nu mai puteai să spui nici că e prea tînăr pentru însurătoare. Ciuful lui îndărătnic de pe creștet, deși netezit cu grijă, părea și el, nu știu cum, mai matur.

— Uitasem că ești atît de frumoasă! spuse Sanea. E ciudat, dar acolo asta n-avea pentru mine nici o importanță.

— Și-aici, aici e la fel?

El mă sărută.

I-am telefonat din nou lui Petea și de astă dată l-am găsit acasă. Petea începu să zbiere ca un zmintit cînd i-am spus că Sanea se află lîngă mine și că vrea să-mi smulgă receptorul din mînă. Urmară niște strigăte fără nici o noimă: „Ei!", „ce zici, bătrîne, ai?" și „drac împielițat". Sanea îl întrebă dacă a găsit roșcove și-mi arătă prin semne, înecîndu-se de rîs, că n-a găsit. Într-un tîrziu s-au înțeles să se întîlnească la clinică și să încerce să răzbată împreună pînă la Sașa.

— Dar eu?

Sanea mă îmbrățișă din nou.

— Crezi că pot să plec undeva fără tine? spuse el. De-acuma, basta, s-a isprăvit!

Și mă întrebă în șoaptă, ca în ziua plecării, cînd l-am condus la gară:

— Mă iubeşti ?

— Da, da !

Fireşte, nu ni s-a îngăduit nici de astă dată s-o vedem pe Saşa. I-am trimis un alt bilet, la care ea mi-a răspuns, rugîndu-mă să-l mai astîmpăr pe „Petea“, care a plictisit toată lumea. Saşa mai scria că ar vrea să se plimbe cu noi şi sfîrşea întrebîndu-ne dacă am mîncat ; dacă nu, zicea să-l luăm cu noi şi pe bărbatu-său, fiindcă el e în stare să stea nemîncat două zile şi două nopţi, cînd nu-i aduce nimeni aminte.

Prînzul nostru a rămas însă numai o dorinţă neîmplinită. Sanea trebuia să treacă pe la Institutul arctic şi eu l-am însoţit, fiindcă îmi făcea plăcere şi pentru că aveam de discutat împreună despre chestiunea pentru care stabilisem această întîlnire la Leningrad. El nu primise ultimele mele scrisori, aşa că nu ştia nimic despre spărgătorul de gheaţă „Pahtusov“. Abia de curînd se hotărîse că „Pahtusov“ acesta va trece Matocikin-Şar, apoi va înconjura Pămîntul Nordic şi se va îndrepta spre insulele Liahovski.

— Dacă-i aşa, avem destul timp acolo, spuse Sanea. Mai mult decît orice mă nelinişteа graba, lipsa de răgaz.

Am discutat despre grupul de cercetare. Sanea mi-a spus că a propus un radiotelegrafist de pe Dickson, pe doctorul Ivan Ivanovici şi pe mecanicul său, Luri, despre care-mi scrisese în repetate rînduri de la Zapolearie.

— Radiotelegrafistul e un băiat admirabil. Ştii cine-i ?

— Nu.

— Korzinkin ! rosti Sanea solemn. Chiar el !

I-am mărturist că aud pentru prima oară acest nume şi Sanea mă lămuri că Korzinkin este unul dintre cei doi ruşi care au fost cu expediţia lui Amundsen la Polul Sud şi că Amundsen însuşi îl pomeneşte în cartea sa.

— Straşnic, ce zici ? Al cincilea sînt eu. Tu al şaselea. Pe tine te-am propus în calitate de „fiică“ a căpitanului.

— Serios ? Mie mi se părea că am oarecare drepturi să particip la expediţie, nu numai în calitate de fiică a căpitanului Tatarinov. Tu, chiar aşa ai specificat la profesie : „fiică“ a căpitanului ?

Sanea se simţi prost.

— Ce-are a face ? bolborosi el. Doar n-am făcut nimic rău. Ţie ţi se pare ceva stupid, nu ?

— Foarte stupid.

— Altfel s-ar fi crezut că intervin pentru soţia mea şi aşa ceva nu se face.

— Sanea, eu nu te-am rugat să intervii pentru mine, am spus liniştită. Fiică, soţie! Află că pentru alţii sînt nepoată. Eu sînt un geolog cu experienţă, Sanea, şi am cerut şefului Direcţiei maritime să plec cu expediţia ca geolog şi nu ca nevastă. În plus, nici nu sînt încă soţia ta şi, dacă ai să mai faci asemenea neghiobii, să nu te miri că mă mărit cu altul. După cîte ştiu, nu ne-am căsătorit încă, nu-i aşa?

Mi s-a făcut milă de el, văzînd cum clipeşte şi cum rîde stingherit, cum şi-a scos chipiul şi şi-a şters fruntea cu palma.

— Te rog să mă ierţi, Katia, murmură el.

L-am sărutat la repezeală, fără să ţin seama de faptul că ne aflam în curtea Institutului arctic şi i-am urat:

— Succes!

Sanea făgădui că-mi telefonează la ora şase şi, dacă poate, va trece pe la Petea.

X

NOAPTEA

Sanea fu liber nu la şase, ci la unsprezece noaptea şi nu mai trecu pe la Petea, ci se duse direct la hotel. Ne rugă să venim la el şi să luăm masa cu toţii. Nu mîncase nimic de la prînz, era flămînd ca un diavol, dar singur îi era urît să mănînce.

Petea, după această zi plină de griji, se simţea obosit. Afară de asta, mai băuse şi nişte vodcă, să mai prindă curaj, iar acum stătea pe divan şi-şi holba somnoros ochii: semăna leit cu Petruşka, aşa cum îl înfăţişase Saşa în desenul ei, cu nasul acela sălbatic şi cu nişte mîini şi picioare lungi de tot.

Ţin minte — pe zile — toate întîlnirile mele cu Sanea, şi nu numai întîlnirile, ci şi scrisorile. În scuarul de pe Triumfalnaia ne-am întîlnit la 2 aprilie, iar lîngă coloanele Teatrului Mare — la 13 iunie. 21 mai — o seară de neuitat: mi-a telefonat de îndată ce s-a întors de la Institutul arctic şi eu m-am dus la el. O seară ce mi-a rămas vie în amintire toată viaţa.

Eram prieteni din copilărie şi mi se părea că-l cunosc mai bine decît se cunoaşte el însuşi, dar ca în seara aceea nu-l mai văzusem niciodată. De altfel, în timp ce mîncam, i-am spus-o şi lui.

Propunerea lui fusese acceptată în totul. Cei de la Institutul arctic l-au copleşit cu laudele, şi de bună seamă că nu fără te-

mei. Sanea l-a cunoscut acolo pe profesorul V., cel care descoperise o insulă arctică mulţumită hărţii cu deriva urmată de „Sfînta Maria", şi profesorul a fost de asemenea foarte prietenos faţă de el. Sanea era acum la Leningrad, un oraş mare şi minunat, pe care-l îndrăgea încă de pe vremea şcolii de zbor. De la Zapolearie cel liniştit — la Leningrad! Şi aici, totul îi mergea în plin.

Ce bine i se citea fericirea şi izbînda pe faţă, în orice mişcare, ba pînă şi în felul cum mînca! Ochii îi străluceau, se ţinea drept, dar în acelaşi timp era foarte degajat. De nu mi-ar fi fost dintotdeauna drag, în seara aceea m-aş fi îndrăgostit cu siguranţă de el.

După masă, care ţinu mult de tot, am plecat să ne plimbăm. Îi spusesem că n-am avut răgaz să văd Leningradul, şi Sanea fu bucuros „să-mi arate el însuşi frumuseţile oraşului".

Era trei după miezul nopţii cînd am ieşit de la hotel, şi la ceasul acesta stăpîneşte de obicei un întuneric adînc. Ne-a întîmpinat însă o noapte atît de luminoasă, încît pe strada Gogol m-am oprit dinadins să citesc ziarul.

Noapte albă! Sanea spunea că nopţile albe nu-l mai uimesc şi că la Leningrad ele sînt plăcute, numai pentru că nu ţin jumătate de an.

Trecînd pe sub arcul Marelui Stat Major, în faţa noastră s-a deschis o piaţă minunată, pustie acum, spaţioasă, deşi nu prea mare, şi parcă discretă, care nu semăna cu pieţele vaste ale Moscovei. Spre ruşinea mea, nu ştiam nimic despre ea, aşa că Sanea s-a văzut nevoit să-mi ţină o scurtă lecţie de istorie şi, între altele, aminti de ziua de 7 Noiembrie 1917.

Ne-am îndreptat apoi spre strada Halturin — am citit numele străzii la lumina felinarului — şi am rămas îndelung, să privim giganţii ce susţineau pe umerii lor arcada de la intrarea Ermitajului. Nu ştiu cu ce ochi îi vedea Sanea, dar eu mă uitam la ei cu duioşie, ca la nişte fiinţe vii. Ţineau pe umeri atîta greutate, şi totuşi erau atît de falnici!

Într-un tîrziu am ieşit pe chei. Adevărata noapte albă aici se putea vedea: nu era nici zi, nici noapte, nici dimineaţă, nici amurg! Deasupra Institutului medico-militar, cerul siniliu, albastru închis şi portocaliu în acelaşi timp, părea că a adunat toate nuanţele şi culorile de pe lume! Undeva departe, soarele stătea pitulat în aşteptare. Înspre cetatea Petropavlovsk bolta avea cu totul altă înfăţişare — era cenuşie şi împîclită, încît aproape nu-ţi venea să crezi că e aceeaşi. Ne-am uitat multă vreme la cetate şi la cerul de deasupra ei, apoi ne-am întors

brusc spre Institut, peste care se desfăşura cealaltă jumătate de cer. Era ca şi cum ai fi trecut într-o clipă dintr-o ţară într-alta — dintr-o ţară cenuşie şi nemişcată, într-o ţară minunată, scăldată în culori vii şi mereu primenite.

Se făcuse frig. Eram numai în rochie şi Sanea mă luă lîngă el sub manta. Şi am rămas aşa, îmbrăţişaţi multă vreme, fără să scoatem o vorbă.

Şedeam pe o bancă de piatră în formă de semicerc, chiar lîngă povîrnişul ce cobora spre Neva. Undeva, jos, se auzea abia perceptibil clipocitul valurilor în mal.

Nu mă simt în stare să redau fericirea şi căldura ce-mi umplea sufletul în noaptea aceea. Acum, în sfîrşit, eram împreună şi nimic nu ne mai putea despărţi. Nu mai era nevoie de nici un argument şi nu mai trebuia să ne certăm, aşa cum făceam de obicei. Am luat mîna puternică, hotărîtă şi dragă a lui Sanea şi i-am sărutat-o, iar el mi-a sărutat de asemenea mîna.

Nu mai ştiu pe unde am rătăcit în noaptea aceea, dar ţin minte că nu ne înduram să ne depărtăm de Neva. Moscheea, cu cupola albastră şi cu cele două minarete, unul mai înalt şi altul mai scund, era mereu în faţa noastră. Mergeam fără încetare spre ea, dar ea fugea de noi ca o nălucă.

Măturătorii apărură pe străzi. Discul uriaş şi purpuriu al soarelui se ridicase acum deasupra cartierului Vîborg. Oricît de rău ne părea că ne despărţim de noaptea aceasta, ea se destrăma din ce în ce mai mult. Sanea spuse pe neaşteptate că trebuie să-i telefonăm neapărat lui Petea.

— Să-l întrebăm, — zise el rîzînd, — cum ar fi vrut să petreacă noaptea asta ?

Abia l-am convins să renunţe: telefonul se afla în vestibul şi am fi trezit toată familia pictorului-fotograf Berenstein.

— Sînt oameni foarte simpatici şi nu se cade să le stricăm somnul.

Lîngă moschee — pînă la urmă, tot am ajuns acolo — Sanea chemă un taxi. Ne simţeam atît de bine, încît Sanea propuse să facem întîi o plimbare pînă la insule, şi abia apoi să ne ducem la Petea. Cum însă îl aştepta o zi grea, eu aş fi vrut să se ducă la hotel şi să doarmă puţin.

Ne-am întors la „Astoria" şi ne-am apucat să facem cafele. Sanea avea întotdeauna cu el un ibric şi o maşină de spirt, fiindcă în Nord se obişnuise să bea cafea.

— E atît de bine, încît parcă te cuprinde spaima, nu ? spuse el, îmbrăţişîndu-mă. Cum îţi bate inima ! Şi-a mea bate la fel... Ascultă.

Îmi luă mîna şi mi-o duse în dreptul inimii.

— ...Sîntem atît de tulburaţi amîndoi! Caraghios, nu găseşti?

Vorbea fără să-şi dea seama ce spune, dar deodată, glasul i se schimbă, atît de tulburat era.

La Skovorodnikovi am ajuns abia către ora unu. Ne-a deschis o femeie în vîrstă şi elegantă, care ne-a spus că Petea nu e acasă.

— A plecat la clinică.

— Aşa devreme?

— Da.

Pe faţa ei se citea o mare îngrijorare.

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic, nimic... A telefonat la spital şi de acolo i s-a spus că Alexandra Ivanovna se simte puţin cam rău.

XI

SORA

Acum începură zilele de care şi astăzi îmi amintesc cu un amarnic sentiment de neputinţă şi de tristeţe. Ne duceam de trei ori pe zi la clinica Schreder şi stăteam nemişcaţi în faţa tablei unde se nota temperatura bolnavilor: Skovorodnikova: 37; 37,3; 38,2, 39,9. Aici nu mai putea fi vorba de o simplă pneumonie, cu o criză ce se declară în a noua zi de boală, pentru ca apoi febra să scadă, aşa cum avusesem şi eu pe vremea cînd eram elevă. Aceasta era o pneumonie afurisită, „progresivă“, după cum spunea profesorul.

În zilele cînd temperatura se apropia de normal, veneam veseli acasă, aşteptînd întoarcerea Saşei. Rozalia Naumovna — aşa se numea soţia pictorului-fotograf — ne povestea că şi ea a avut pneumonie şi că boala Saşei e un fleac în comparaţie cu pleurită purulentă, de care a suferit sora ei, Berta. Petea începea să vorbească despre statuia la care lucra şi odată l-am făcut chiar să meargă cu mine la Ermitaj. Dar dimineaţa stăteam din nou tăcuţi în faţa tabelului de la clinică şi nu mai plecam de acolo. La un moment dat, am băgat de seamă că Petea închide şi deschide ochii brusc, întocmai ca în copilărie, cînd îţi închipui că, dacă faci aşa, ai să vezi cu totul altceva decît înainte.

Numai că de văzut vedea acelaşi lucru ca şi mine şi pe care speram mereu să nu-l mai găsim acolo: Skovorodnikova 38,1; Skovorodnikova 39,3; Skovorodnikova 40.

Timp de trei zile, temperatura s-a menţinut la 40 de grade, apoi a scăzut brusc — pentru cîteva ore — şi din nou a crescut, de astă dată pînă la 40,5. Întrucît eram încredinţată că nu-i vorba de o simplă pneumonie, m-am dus fără ştirea lui Petea, acasă la profesor, care a confirmat temerile mele. Se ştia lămurit unde e focarul; şi nu era, numai unul singur, ci mai multe la ambii plămîni. Profesorul adăugă că lucrul acesta nu intră în specialitatea lui şi că Saşa a fost consultată şi de un specialist în boli interne.

— Şi?

— E o gripă cu complicaţii la amîndoi plămînii.

Deşi ştiam că el trece să o vadă pe Saşa de cîteva ori pe zi şi că, în general, la clinică toţi se poartă foarte bine cu ea, l-am întrebat dacă nu socoteşte că ar mai trebui consultat şi un alt specialist.

— Ce spuneţi de Gabricevski?

— Mă rog, desigur. Am să-i telefonez chiar eu.

Gabricevski veni şi o examină şi el pe Saşa, dar temperatura nu cedă.

Pe Sanea aproape că nu-l mai văzusem în aceste zile. Uneori telefona, dar seara tîrziu. Odată am trecut în fugă pe la Institutul arctic. L-am găsit într-o cămăruţă, unde se pregătea echipamentul grupului de cercetare. Şedea la o masă plină de arme, aparate fotografice, mănuşi şi încălţăminte îmblănită. Un bărbat impunător, cu mustăţi, îmbrăcat într-o haină de piele, tocmai luase de pe masă o puşcă cu două ţevi şi ocăra, supărat că ţevile nu se potrivesc cu patul armei.

— Cum se simte? Ai văzut-o? Ce spun doctorii?

Telefonul suna fără încetare şi în cele din urmă, enervat, Sanea ridică receptorul şi-l aruncă pe masă.

— Acelaşi lucru.

— Dar temperatura?

— Azi dimineaţă avea 40,2.

— Drace! Şi nu există oare nici un remediu?

Slăbise mult în aceste zile. Avea un aer obosit şi neliniştit. Parcă nu mai semăna cu Sanea al meu, mai ales acela din clipa sosirii.

— ... Cum ai slăbit! Nu dormi? mă întrebă el. Nu pot să-mi dau seama, spune-mi care-i situaţia?

— Deocamdată nu există nici o primejdie.
— Cum ?
— Gabricevski spune că deocamdată nu există nici o primejdie.
— Să-i ia dracu' ! făcu Sanea înciudat. Nu-s în stare să vindece un om, asta-i. Saşa era sănătoasă şi, după cît ţin minte, n-a fost bolnavă niciodată.

I-am spus lui Sanea că mi s-a permis să o îngrijesc pe Saşa şi că din seara aceea voi dormi la spital, aşa că n-o să putem să ne vedem cîteva zile. El mi-a luat mîna şi m-a privit în ochi cu recunoştinţă, apoi m-a condus pînă la poarta Institutului, unde ne-am despărţit.

Saşa stătea cu ochii pironiţi în tavan şi din cînd în cînd îşi trecea limba peste buzele uscate. În prima clipă nu m-a recunoscut, asta poate din pricina halatului şi a bonetei albe. Un timp am crezut totuşi că mă ia drept altcineva.

Se vede că nu dormise de mult, fiindcă nu mai făcea nici o deosebire între dimineaţă şi seară, de parcă scurgerea timpului ar fi devenit ceva străin de ea.

Faţa ei arsă de soare pălise, iar pomeţii ieşiţi şi ochii înfundaţi în orbite îi dădeau un aer de tătăroaică. Saşa se uita puţin crucis, lucru care înainte o prindea chiar, dîndu-i o expresie drăgălaşă, de cochetărie. În schimb, acum, şi mai ales noaptea, uitătura ei crucişă începu să mă sperie, nu ştiu de ce. Se ridica în capul oaselor, oacheşă şi în acelaşi timp palidă, cu cozile lăsate pe piept şi tăcea, tăcea. Nici o putere de pe lume n-ar fi putut s-o facă să se culce. Asta se întîmplă odată în prezenţa lui Sanea şi el nu putu să-şi vină în fire mult timp după aceea, într-atît îl izbise asemănarea dintre Saşa şi maică-sa.

Pînă atunci nu avusesem prilejul să îngrijesc bolnavi, mai ales într-o stare atît de gravă ca Saşa, dar m-am obişnuit curînd. Mi-era greu în deosebi pentru că Saşa aproape că nu închidea ochii sau, dacă aţipea, se trezea îndată. Trebuia apoi să-i supraveghez fără încetare respiraţia.

Erau zile cînd viaţa se redeştepta în ea cu o putere neobişnuită. Mi-amintesc şi astăzi una din aceste zile — a patra de cînd eu mă aflam la spital. Peste noapte dormi bine şi dimineaţa, cînd s-a trezit, a cerut mîncare. A băut ceai cu lapte şi a mîncat un ou, iar cînd am încercat s-o acoperim cu pătura, ca să putem aerisi salonul, ea m-a întrebat pe neaşteptate :
— Katenka, tu stai tot timpul cu mine ? Dormi aici ?

Pesemne că observă un tremur ușor pe fața mea, fiindcă mă privi mirată.

— Am fost oare așa rău bolnavă ? Adevărat ?

— Sașenka, acum deschidem fereastra, iar tu stai liniştită. Da, ai fost bolnavă, dar o să te faci bine şi totul o să fie minunat.

Ea tăcu, supusă și, în timp ce-i ștergeam fața și mîinile cu oțet aromat, îmi ținu puțin mîna într-a ei. După aceea i s-a adus copilul. Ne uitam la el cum suge lacom, cu ochii mari, cu un aer pe cît de serios, pe atît de inexpresiv.

— Seamănă cu Petea, nu ? mă întrebă Sașa, vorbind de sub masca de tifon ce-i acoperea gura.

Se vede că lucrul acesta o încînta. Într-adevăr, copilul avea profilul prelung, ca Petea ; deși numai de zece zile, profilul i se deslușea destul de lămurit. Totuși, mie mi se părea că seamănă cu Sanea — nu cu maică-sa, ci cu Sanea al meu. Sugea preocupat, cu o lăcomie fără de pereche !

— Petea ce face ? E neliniștit, nu ? Astă noapte am visat că a venit la mine ; stătea aici în cameră, dar îl ascundeau de mine. Îl vedeam lămurit, însă Maria Petrovna tot îmi spunea : „nu, nu-i aici."

Maria Petrovna era supraveghetoarea.

— ... Ședea unde stai tu și tăcea. Nu putea să vorbească, fiindcă îl ascundeau de mine. Dumnezeule, am uitat, tu aproape că nici nu-l cunoști.

— Am impresia că-l cunosc de o mie de ani.

— Sanea ce face ? Cînd plecați ?

— Probabil peste vreo două săptămîni. „Pahtusov" al nostru e încă în reparație. Abia spre sfîrșitul lui iunie iese din docuri.

— Ce sînt alea „docuri" ?

— Nu știu.

Sașa începu să rîdă.

— Dragii mei, ce fericiți sînteți voi !

Am stat așa de vorbă aproape un ceas. Între altele am pomenit și de statuia lui Pușkin, la care lucra Petea. Sașa spunea că și ei i se pare o operă izbutită.

— Totuși, Petea vrea prea multe ! spuse ea cu mîhnire. Cînd s-a apucat de sculptură, m-am împotrivit. De fapt, păcatul ăsta-l are și în pictură.

Își aminti cum ne-am cunoscut la N. și cum, după ce am fost pentru prima oară în casă la ei, mătușa Dașa a spus despre mine : „De, ce să zic, mi-a plăcut fata. Frumoasă, tristă, sănătoasă !"

— Unde-i mătuşa Daşa ? am întrebat eu. De ce n-a venit ? Doar s-a născut primul ei nepot ! Să nu fie ea de faţă la un eveniment ca ăsta !

— Nu ştii ? E rău bolnavă. Are inima foarte slăbită şi doctorii i-au prescris chiar de curînd repaus absolut pentru jumătate de an. Eu şi cu Petea ne ducem adesea la N., aproape în fiecare vară.

Saşa vorbea anevoie şi în răstimpuri se oprea, să-şi tragă răsuflarea. Totuşi nu arăta nici pe departe ca în ajun : era mult mai bine.

— Şi judecătorul ?

— Care judecător ?

— Cum care ? Al nostru !

Şi-mi povesti că judecătorul Skovorodnikov, tatăl lui Petea, a fost decorat cu ordinul „Insigna de onoare".

— E bine acolo, la N., nu ? adăugă Saşa după un timp. O să veniţi şi voi, nu-i aşa ?

— Desigur.

După obişnuita vizită de dimineaţă a doctorului, Petea îmi trimise vorbă că-i în sala de aşteptare şi am alergat la el într-un suflet, să-i spun că Saşa se simte mult mai bine. Şi iată ce s-a petrecut în sala de aşteptare : cu Petea mai era cineva, un tînăr într-o bluză rusească, care aştepta cu nerăbdare să se sfîrşească vizita. Îl cunoşteam din vedere, fiindcă de multe ori, dimineaţa, venisem împreună la spital. Ştiam că vine la o bolnavă, Alexeeva, la care temperatura se menţinea de asemenea ridicată. Numai ea şi cu Saşa erau arătate pe tabel cu febră mare. În timp ce stăteam de vorbă cu Petea, o infirmieră apăru zorită în sala de aşteptare şi i se adresă tînărului :

— Dumneata ai venit la Alexeeva ? Intră, intră.

Pe urmă o auzirăm şoptind femeii de la garderobă :

— Dă-i iute un halat. Poate o mai apucă în viaţă.

Te cuprindea groaza văzînd înfrigurarea cu care se căznea să îmbrace halatul, fără să se uite în jur şi fără să nimerească mînecile. Pînă la urmă, garderobiera îi aruncă halatul pe umeri, ca pe un palton.

Am continuat să vorbim, dar, acum, Petea nu mă mai asculta. Păli deodată la faţă şi atît de tare, încît l-am apucat de mîini.

— Ce-i cu tine ?

— Nimic, nimic.

L-am silit să stea pe un scaun şi am alergat după un pahar cu apă : lui Petea i se făcuse rău.

Profesorul doctor internist, cu care am vorbit în aceeaşi zi, suprimă medicamentele pentru inimă, spunînd că „prea o îndopăm pe Saşa cu doctorii." La plecare, el a adăugat că a citit de curînd despre un leac nou şi minunat împotriva pneumoniei — „sulfamida", descoperită recent de savanţi.

Spre seară, Saşa se simţi ceva mai rău, dar nu m-am alarmat, fiindcă seara avea de obicei o stare mai proastă. Citeam, ţinînd cartea pe măsuţa de noapte sub lampa al cărei abajur îl acoperisem cu o basma, ca să nu o supere lumina. Sanea îmi trimisese în ajun cîteva cărţi asupra Nordului şi-mi amintesc şi astăzi că citeam „Arctica ospitalieră" de Stephenson. Se hotărîse definitiv că voi pleca cu expediţia, ca geolog, şi după cîteva zile trebuia să mă prezint la profesorul V., numit conducător ştiinţific al expediţiei. Bineînţeles, deocamdată ştiam prea puţine lucruri asupra Nordului şi nici nu căutam să ascund lucrul acesta. Trebuia să citesc neapărat cărţile trimise de Sanea, lucrări esenţiale în această privinţă.

Pe la ora trei, ridicîndu-mă să ascult răsuflarea Sanei am văzut-o că stă cu ochii deschişi.

— Ce-i cu tine, Saşenka ?

Tăcea.

— Katia, mor ! spuse ea încetişor, după o clipă.

— Lasă, ai să te faci sănătoasă. Azi ţi-a fost mult mai bine.

— Nu mă tem pentru mine. Mă gîndesc la copil şi mă apucă groaza.

Ochii i se umplură de lacrimi şi ea încerca să întoarcă capul, ca să şi le şteargă pe pernă.

— Au să-l ia la Institut, nu-i aşa ?

— Ce tot vorbeşti, Saşenka, ce Institut ?

I-am şters lacrimile şi am sărutat-o. Fruntea ei ardea.

— Au să-l ia la Institut şi eu n-am să-l mai cunosc. Petea de ce nu-i aici ? De ce nu-l lasă înăuntru ? Cu ce drept îl opresc ? Ce, îşi închipuie că nu-l văd ? Uite-l colo, uite-l, uite-l !

Dădu să se ridice în capul oaselor, dar eu n-am lăsat-o. Supraveghetoarea veni şi am rugat-o să aducă un balon de oxigen...

La ce să mai povestesc grozăvia ce-a început din noaptea aceea ?

Din oră în oră, Saşei i se făceau injecţii cu camfor, iar ceasurile cînd putea să respire fără ajutorul balonului de oxigen erau tot mai rare. Temperatura scădea şi nici camforul, nici digalenul nu mai aveau vreun efect asupra inimii. Saşa stătea

culcată, cu degetele învinețite, cu fața ca de ceară, și bietul ei trup înțepat și chinuit tot nu era lăsat în pace.

Nu știu cît au ținut toate acestea, probabil multă vreme, căci abia noaptea următoare unul dintre doctori, un doctor nou pe care nu-l mai văzusem înainte prin spital, ieși încet pe coridor. Stăteam acolo împreună cu Sanea și cu Petea. Ne alungaseră din salon, nu știu de ce. O clipă, doctorul parcă șovăi, apoi se îndreptă agale spre noi.

XII

ULTIMUL RĂMAS BUN

Cîte afli despre un om după ce moare! Ascultînd cuvîntările rostite la ceremonia funerară de la Institutul de arte plastice, mă gîndeam că atîta timp cît a trăit Sașa, abia dacă s-au spus jumătate din lucrurile frumoase ce se spuneau acum, după moartea ei.

Sicriul, așezat pe un catafalc înalt, era acoperit de flori, încît fața pală a Sașei abia se zărea. Nu știu de ce, toți vorbitorii o tutuiau, subliniind că a fost un „pictor talentat", un „minunat om sovietic", că „această moarte neașteptată a curmat o viață în mod absurd" și multe altele. Ce departe erau toate aceste discursuri de chipul ei încremenit și cu o expresie solemnă și severă!

Mă simțeam prost și abia am putut să rămîn pînă la sfîrșitul înmormîntării. Acum, după străduința de fiece clipă a întregii tale ființe, pentru a salva viața unui om drag, nu mai era nimic de făcut. Eram eliberată de frămîntări și de griji. Stăteam ca încremenită lîngă sicriu. Sanea stătea lîngă mine, dar cu toate acestea aici îl vedeam lămurit, aici ca prin ceață. Stătea lîngă mine și nu-și mai lua ochii de la sora lui. Avea un aer obosit și înciudat, de parcă era supărat pe ea că a murit.

Sanea îngrijise de tot ce trebuia: a cumpărat sicriul, a adus o mașină, dădea îndrumări, a fost la oficiul de stare civilă și la cimitir, după care m-a trimis pe mine la hotel. El a rămas toată noaptea cu Petea. Acum stătea lîngă mine și nu-și mai lua ochii de la surioara lui, de parcă ar fi vrut să-și întipărească în minte, pentru toată viața, chipul ei. L-am întrebat de Petea, și el mi l-a arătat tăcut, printre cei aflați la celălalt capăt al sicriului.

Petea nu părea schimbat, însă avea o înfățișare ciudată, era palid și, nu știu cum, nepăsător. Ai fi zis că așteaptă răbdător să se sfîrșească odată această ceremonie lungă, ca să poată fi iarăși împreună cu Sașa și totul să fie minunat ca înainte. Bătrînul Skovorodnikov, sosit în ajun pentru înmormîntare, stătea în spatele lui. Lacrimile îi șiroiau pe obraji, afundîndu-se în mustățile lui mari și cărunte. După un timp, ceața mi s-a lăsat din nou peste ochi și nu mai știu cum s-a sfîrșit ceremonia.

Bătrînul Skovorodnikov trebuia să se întoarcă la N. și trecu pe la noi, pe la hotel, să-și ia rămas bun. Cred că asta a fost a doua sau a treia zi după înmormîntare. Tocmai venise cineva la Sanea — mi se pare, agentul care urma să expedieze echipamentul la Arhanghelsk — așa că noi am trecut în dormitor. Peste tot erau împrăștiate haine vătuite, rucsacuri, mănuși cu un deget. De la Institutul arctic, expediția se mutase la hotel, la Sanea. I-am ajutat să se așeze pe pat și i-am dat o cafea.

— Va să zică, plecați ? întrebă el.

— Da, curînd.

Tăcurăm amîndoi.

— Mă ierți, eu te cunosc încă foarte puțin, — urmă bătrînul, — dar am auzit multe lucruri bune despre dumneata și mă bucur din suflet că Sanea, la care țin ca la copilul meu, și-a legat viața de a dumitale. Firește, e trist că s-a întîmplat așa... Am fi sărbătorit cu toții împreună... Vieții, însă, nu-i poți porunci...

Oftă adînc și mai spuse o dată :

— Vieții nu-i poți porunci... Petea mi-a povestit cum ai îngrijit-o pe Sașenka. Îți mulțumesc din suflet.

L-am întrebat cum se simte Daria Gavrilovna.

— Tocmai asta e, că se simte prost. Doctorii nu-i dau voie să se dea jos din pat. Respiră cu multă greutate. De-ar fi ea sănătoasă, am lua copilul la noi și-ar sta și Petea un timp. Acum, însă, nu numai că nu pot să-l iau, dar nici măcar nu știu cum mă întorc acasă. Ea s-ar prăpădi, dacă ar afla. Sașenka și Petea erau viața ei.

Știam la ce se gîndește, în timp ce tot învîrtea în mînă o brichetă veche de aramă, făcută dintr-un glonț — pesemne o amintire din războiul civil. Eu însămi mă gîndisem la această soluție, pe cînd mă întorceam de la înmormîntare.

... Masa albă și curată stătea pustie. Pensulele mici, medalionul neterminat — o miniatură în stil antic, la care lucra Sașa în ultimul timp — nu mai slujeau acum nimănui.

„Mă gîndesc la copil şi mă apucă groaza..." Saşa parcă mi-ar fi pus în braţe băieţelul ei. Dacă nu şi-ar fi pierdut cunoştinţa înainte de a-şi da sufletul, cu siguranţă că m-ar fi rugat să am grijă de el.

XIII

MICUL PETEA

Nu puteam să stau cu copilul decît vreo două săptămîni, fiindcă se hotărîse ca plecarea noastră să aibă loc pe la mijlocul lui iunie. Două săptămîni nu-i însă prea puţin pentru un sugaci, care abia are două săptămîni şi el. Azi îmi vine să rîd cînd mi-amintesc cum mă temeam nu numai să-l iau în braţe, dar chiar să-l ating. La clinică, unde m-am dus împreună cu Petea să-l aducem acasă, mă uitam cu groază la sora care, în timp ce-mi explica felul cum trebuie îngrijit un sugaci, a ridicat copilul într-o mînă. Copilul plîngea, dar ea explica liniştită :

— Nu-i nimic, aşa i se dezvoltă plămînii.

Biberonul trebuia fiert, copilul hrănit la trei ore şi îmbăiat la două zile. Atîtea recomandaţii m-au ameţit. În cele din urmă, înfăşîndu-l cu grijă, l-am luat în braţe. Se vede c-am exagerat, fiindcă sora începu să rîdă.

— Curaj, curaj ! mă îndemnă ea.

Eram ocupată tot timpul : copilul ba trebuia înfăşat, ba hrănit, ba îmbăiat. Dimineaţa şi seara trebuia să mă duc la clinică să iau laptele. Intr-un cuvînt, aveam multă bătaie de cap. Poate să pară ciudat, dar pe măsură ce trecea timpul, mi-era tot mai greu să-mi închipui că foarte curînd se va sfîrşi cu baia din două în două seri — copilului îi plăcea să fie scăldat şi stătea mîndru ca un prinţişor în albia lui mititică — ori cu discuţiile interminabile cu Rozalia Naumovna, dacă trebuie sau nu să-i dăm biberonul.

Nu se schimbă bineînţeles nimic. Direcţia geologică başkiră îmi comunică oficial că sînt detaşată pe timp de un an pe lîngă Institutul arctic, iar profesorul V. mă chemă să discutăm împreună, amănunţit, problemele geologice ale expediţiei. Trebuie să recunosc că am cam „bîjbîit" lucrurile în această discuţie, fiindcă pe atunci nu mă pricepeam aproape de loc în problemele geologice ale Extremului Nord.

Am parcurs cu multă greutate „Arctica ospitalieră“, carte pe care am citit-o pe apucate, noaptea, picotind obosită, și țin minte că pînă la urmă tot n-am înțeles de ce este „ospitalieră“. Mie nu mi s-a părut cîtuși de puțin așa !

Cînd mă apucam să citesc, copilul începea să plîngă, de parcă ar fi simțit că am de gînd să-l părăsesc.

Ar fi trebuit să chibzuiesc încă de mult în grija cui să las copilul pe timpul lipsei mele și am încercat, nu o dată, să discut acest lucru cu Petea. El însă mă asculta cu capul în piept, zdrobit și istovit, fără să scoată o vorbă.

— De ce să aducem dădacă ? m-a întrebat odată, pe neașteptate.

Atunci mi-am dat seama că n-ar putea să suporte în casa lor o femeie străină.

Cu toate rugămințile mele, Petea nu mînca aproape nimic. Întotdeauna își căuta șapca, pe care o pierduse probabil pe undeva. Ceea ce mă uimea era faptul că nici nu băga copilul în seamă. Odată, însă, cînd am adormit spre ziuă deasupra cărții, un zgomot și o șoaptă mă treziră din somn. Auzeam un glas în odaie : „Sărmanul meu, dragul meu“.

Petea, slab de tot, numai în cămașă de noapte, desfăcută la piept, stătea aplecat deasupra pătucului și se uita, cu ochii larg deschiși și cu o nedumerire dureroasă, la copilul ce dormea.

Tresări speriat cînd l-am întrebat :

— Ce-i cu tine, Petea ?

Și se depărtă grăbit de pătuc, cu ochii plini de lacrimi și cu buzele tremurînde.

Sanea trecea pe la noi aproape în fiecare zi. Ghiceam întotdeauna, din prima clipă, dacă e mulțumit sau nu de mersul lucrurilor. Stăteam de vorbă, și după un timp, el ieșea să fumeze pe coridor, iar eu îl însoțeam, să-i țin de urît.

— Cît ești de... începu el odată, cînd copilul se porni pe plîns, iar eu l-am luat în brațe și mă plimbam cu el prin odaie, legănîndu-l și cîntîndu-i.

— Ce vrei să spui ?

— Așa... ești ca o mamă.

Am simțit că mă înroșesc fără să vreau. Sanea rîse, ne-a îmbrățișat și a început să ne sărute pe amîndoi...

— Nu știu cum să fac ! îmi spuse el altădată, cu un aer obosit și îngrijorat. Cu toate stăruințele mele, mi-au dat prea puțini bani. Din pricină că mi-au dat puțini bani, am și timp puțin.

— Cum adică ?

— Trebuie să-ți pierzi ore întregi pînă te hotărăști să cumperi ceva. Și mereu te lovești de contabilitate, fir-ar afurisită să fie!

Sanea luase obiceiul să-și muște buza de jos cînd era nemulțumit. Acum făcea la fel. Era negru de supărare.

— N-ai putea să-mi dai o mînă de ajutor? spuse el șovăind. Știu că ai treabă, dar ajută-mă să mă descurc măcar în socoteli.

A doua zi, după mii de recomandații, lăsînd în scris Rozaliei Naumovna orele cînd trebuia să-i dea demîncare copilului, să se ducă după lapte etc., etc. am plecat spre hotel „Astoria", unde stătea Sanea. Peste noapte am rămas acolo și nu m-am îndurat să plec nici a doua zi, deoarece Sanea nu putea într-adevăr să se descurce fără mine. La fiecare cinci minute suna telefonul și aproape că nu era chip să ieși din cameră.

XIV

UN MUSAFIR NOCTURN

Într-una din convorbirile avute cu C., el folosise o expresie — „boala nordului" — și abia acum, în timp ce-l ajutam pe Sanea la echiparea grupului de cercetare, am înțeles ce a vrut să spună. Nu era zi să nu ne pomenim cu cineva bolnav de această boală fără leac. Între aceștia era și P., un pictor bătrîn, prieten și tovarăș de drum al lui Sedov, P., care răspunsese cu entuziasm în „Pravda" la articolul lui Sanea, iar mai tîrziu și-a publicat amintirile de pe „Sf. Foca", corabie care, la întoarcerea spre Pămîntul Mare, l-a luat pe secundul Klimov de la Capul Flora.

O mulțime de tineri veneau să-l roage pe Sanea să-i primească pe „Pahtusov" ca fochiști, bucătari sau orice altceva. Veneau și ambițioși, oameni dornici să găsească o cale ușoară spre glorie și cinste. Veneau visători, cărora Arctica li se părea o țară a minunilor și a prefacerilor, așa ca în povești.

Printre toți aceștia apăru într-o bună zi un om, de care nu pot să nu-mi amintesc astăzi, cînd totul s-a schimbat și emoțiile și grijile de atunci mi se par neînsemnate, ba chiar ridicole. A apărut și a dispărut ca o nălucă. Multă vreme n-am știut nici cum îl cheamă, nici unde l-a cunoscut Sanea. Întîmplarea

aceasta a făcut însă ca viitorul, sau poate chiar viitorul foarte apropiat, să-mi apară deodată în fața ochilor. Și inima mi-a înghețat, de parcă aş fi întrezărit anii ce urmau să vină...

Aşteptîndu-l pe Sanea, ațipisem într-un fotoliu, cu picioarele ghemuite sub mine. Spre miezul nopții m-am trezit și am văzut în cameră un bărbat necunoscut — un marinar — nu știu ce grad avea. Sanea ședea pe marginea mesei și schița fel și fel de mutre pe o foaie de hîrtie, iar marinarul se plimba prin cameră. Era un om vioi, iute, cu ochi negri, ironici și cu un moț căzăcesc pe frunte.

Discutau cu aprindere. Am închis ochii numaidecît, prefăcîndu-mă că dorm. Era plăcut să ascult ce vorbesc, așa pe jumătate adormită, și să mă prefac că dorm. Aşa nu mai eram nevoită să mă prezint, nici să mă pieptăn, nici să-mi schimb rochia.

— Nu-i nimic mai simplu decît să demonstrezi că, a-l căuta pe căpitanul Tatarinov, n-are nimic comun cu problemele de bază ale Direcției maritime a căilor nordice. Asta, se înțelege, e o prostie. Destul să amintești numai de Franklin. Oamenii trebuie căutați, fiindcă asta schimbă harta geografică. Eu vorbesc însă despre altceva.

Acest „altceva" era războiul, războiul în ținuturile arctice, pe malurile Mărilor Barenț și Kara. Am ciulit urechile — era o noutate pentru mine.

Marinarul socoti cu creionul în mînă ce minereuri sînt în peninsula Kola și în ce cantitate, lucru care intra în specialitatea mea. Numai că acest musafir nocturn privea toate aceste minereuri pașnice ca pe o materie primă strategică, necesară în caz de război. Eu îl contraziceam în gînd, fiind convinsă că nu va fi război.

— Te asigur, — spunea grăbit marinarul, — că Ivan Tatarinov știa foarte bine că la baza oricărei expediții polare există o idee militară.

„Știa foarte bine! am repetat eu în sinea mea, cuprinsă de aceeași stare caraghioasă de toropeală, cînd poți să vorbești și să te gîndești în același timp, ceea ce în realitate înseamnă că nici nu vorbești, nici nu te gîndești. Numai că război n-o să fie!"

— ...De mult ar fi trebuit să construim baze navale în lungul căilor urmate de expedițiile noastre științifice... N-ai idee ce plăcere mi-ar face să știu, de pildă, pe Novaia Zemlia, o baterie cu tragere lungă...

„Ce l-a apucat? mă răfuiam eu cu marinarul în gînd — cu cine vrea să lupte? Cu urșii albi! Cu cine?"

Marinarul însă vorbea, vorbea mereu și, deodată, atunci, în toiul nopții, din camera aceea liniștită de hotel, unde stăteam ghemuită într-un fotoliu, pe jumătate adormită, și unde Sanea acoperise lampa cu un colț al feței de masă, ca lumina să nu-mi cadă în ochi, m-am pomenit într-un oraș pe jumătate pîrjolit. Și aici era liniște, dar o liniște înspăimîntătoare, încordată. Toată lumea vorbea în șoaptă și parcă aștepta ceva. Trebuia să coborîm la subsol, mergînd în întuneric și bîjbîind pe zidurile umede. Eu n-am vrut să cobor. Stăteam singură în balconul unei case de lemn, pustie și întunecoasă. Deasupra mea era cerul limpede și tainic. Unde-o fi oare? Prin îngrozitorul pustiu înstelat zbura un avion și huruitul motorului se auzea surd, iar aripile lui acoperite de chiciură păreau că se îngreunează cu fiece clipă. Așa va fi — nimic nu se poate schimba. Motorul se auzea tot mai înfundat și zvîcnea mereu. Apelurile posturilor de telegrafie îndepărtate încetaseră...

— Adevărat, asta-i o istorie veche! rosti deodată cu glas tare marinarul.

M-am trezit oftînd ușurată că toate acestea nu sînt decît niște prostii: peste cîteva zile, eu și Sanea urma să plecăm împreună în Nord. Il aveam înaintea ochilor pe Sanea al meu, obosit, cuminte și drag, Sanea pe care eu îl iubeam și de care nu mă voi mai despărți niciodată.

— ...Celor de la Direcția maritimă nu le pasă însă de istorie. Eh, barem articolul din Buletinul expedițiilor nordice să-l citească afurisiții ăștia! Între altele, articolul are un citat interesant, din Mendeleev. L-am copiat. Admirabil citat. Ascultă...

Și citi cu o voce puțin peltică, de copil, un pasaj cunoscut din scrierile lui Mendeleev, de care eu dădusem pentru întîia oară atunci cînd cercetasem hîrtiile tatei: „Dacă, pentru a se ajunge la Pol, s-ar fi cheltuit măcar a zecea parte din ce-am pierdut la Țușima, escadra noastră ar fi ajuns la Vladivostok, trecînd prin marea Baltică și Țușima."

Sanea mi-a spus odată că mătușii Dașa îi place să-l întrebe:

— „Ei, cum mai călătorești prin viață, Sanicika?"

Atunci cînd ședeam ghemuită în fotoliu, prefăcîndu-mă că dorm și uitîndu-mă alene printre gene la musafirul nostru cel neașteptat, cu moțul lui nostim de cazac, cu vorbirea lui înflăcărată și peltică de copil, puteam oare să-mi închipui că, după cîțiva ani, „călătoria prin viață" îl va duce pe Sanea în casa acestui om? Să nu căutăm însă să pătrundem viitorul. Nimic n-ar mai avea farmec, dacă am cunoaște dinainte „călătoria noastră prin viață".

XV

TINEREȚEA SE DESFĂȘOARĂ MAI DEPARTE

În cele din urmă am găsit o minunată dădacă, o femeie trupeșă, curată, cu patruzeci de ani de experiență în această privință și cu bune referințe — „nu dădacă, ci profesoară mai degrabă!", după cum spunea entuziasmată, familia Berenstein. Dădaca veni urmată de portar, care aducea o ladă mare, veche, de unde ea scoase numaidecît șorțul și boneta, precum și o fotografie ștearsă de vreme, unde era cu părinții, pe cînd avea 7 ani — o fetiță cu fața parcă împietrită.

După ce își puse șorțul și boneta, ea agăță fotografia în locul tabloului dăruit Rozaliei Naumovna de către Petea, la nașterea copilului. Din acea clipă, toată lumea înțelese cine va fi stăpîn în casă de acum înainte. Mie, dădaca îmi spuse că igiena recomandă ca un copil să aibă vesela lui, mobila lui — dacă se poate, vopsită în alb — și un medic permanent, dar ținu să adauge că ea — slavă domnului — a crescut copii și fără veselă deosebită, fără mobilă albă și fără doctor. Familia Berenstein o asculta cu evlavie, ba mi se pare că le era puțin teamă de ea. În schimb, pe mine dădaca nu mă intimida de loc. De fapt nu era decît o bătrînă blajină și simplă, profund convinsă că profesia ei e cea mai însemnată profesie de pe lume.

Am hotărît să ne întoarcem în toamnă la Leningrad și să-i luăm cu noi la Moscova, atît pe micul Petea, cît și pe dădaca Daria Timofeevna. Cu Petea cel mare, lucrurile erau mai complicate. Odată, Sanea veni cu el la hotel și mă rugă să-i las singuri ; au stat amîndoi închiși în cameră toată seara. Nu știu ce anume au discutat, dar cînd m-am întors eu, pe la două noaptea, i-am găsit cu ochii înroșiți — pesemne din pricina fumului, fiindcă odaia era plină de fum și ei nu s-au gîndit să deschidă fereastra.

— Dar trebuie să trăim, bătrîne! spunea Sanea încetișor, cînd am intrat. Ai un fecior. Ia aminte la toate și gîndește-te în liniște.

Petea oftă.

— O să încerc, zise el. Nu-i nimic, o să treacă. Nu vă neliniștiți, copii. Ai dreptate, ce-a fost nu se mai întoarce...

...Expediția de bază întîrzia cu echiparea, în timp ce a noastră terminase de mult, ba chiar expediase lăzile cu echipament la Arhanghelsk. M-am pomenit deodată cu un răgaz de cîteva zile. Însă eram numai eu liberă, fiindcă Sanea era prins de dimineață

pînă seara la Institutul arctic. În aceste cîteva zile mi-am propus să cunosc, cît de cît, Leningradul.

Uitîndu-mă cum se caţără puştii pe soclul Călăreţului de Aramă şi cum încalecă pe zmeu, mi-am zis că, dacă m-aş fi născut la Leningrad, altfel s-ar fi desfăşurat copilăria mea, în apropierea mării, a Balticei. Aici trebuia să citesc „Un secol de descoperiri"!

Am vizitat casa lui Puşkin, grădina de vară, precum şi căsuţa olandeză a lui Petru cel Mare.

Pe Neva erau ancorate cîteva vase. Odată am văzut marinarii coborînd pe chei, în apropiere de clădirea Senatului. Semnalizatorul stătea pe parapet şi transmitea ceva cu ajutorul unor stegulețe, iar de pe vas, în văzduhul plin de strălucirea soarelui şi a Nevei, i se răspundea tot în graiul steguleţelor. Priveliştea avea ceva atît de sărbătoresc şi era plină de atîta lumină, încît mi-au dat lacrimile.

De altfel, la Leningrad plîngeam destul de des. Tristeţea şi bucuria se împleteau în inima mea. Rătăceam tulburată şi vrăjită prin oraşul mare şi minunat, căutînd să nu mă gîndesc că zilele triste şi fericite de la Leningrad se apropiau de sfîrşit.

Sanea îşi dădea seama, fireşte, că se petrece ceva cu mine. Totuşi, mi se pare că-i plăcea chiar că am devenit atît de zburdalnică, după cum i-a plăcut şi faptul că odată am fost geloasă pe fata care ne aducea mîncarea în cameră.

Gînduri înfricoşătoare îmi veneau pe neaşteptate în minte, încît adeseori mă grăbeam să mă întorc la hotel, de cum ieşeam pe stradă. Pe cînd urcam scara, căutam să ghicesc dacă Sanea e sau nu acasă, deşi puteam să aflu asta foarte uşor, întrebînd portarul.

Era o prostie, desigur, dar nu puteam să mă schimb. Aceasta, ca şi cum dorinţa mea fierbinte n-ar fi fost de ajuns şi trebuiau să mai intervină şi alte puteri, supranaturale, ca totul să se sfîrşească cu bine.

...Noaptea dinaintea plecării mi-a rămas întipărită în minte pentru toată viaţa. Seara mă repezisem pînă în Petrogradskaia: Petinka dormea îmbăiat, iar dădaca, cu şorţul şi boneta imaculate, şedea pe lada ei şi croşeta.

— Eu am crescut şi copii de conţi! zise ea mîndră, în chip de răspuns la ultimele mele îndrumări şi rugăminţi.

Pe neaşteptate m-a cuprins teama că bătrîna dădacă, socotindu-se prea învăţată, ar putea să facă vreo prostie. Uitîndu-mă însă la copil, m-am liniştit. Era foarte îngrijit, înfăşat în scutece albe şi totul în jur strălucea de curăţenie.

Petea cel mare şi familia Berenstein se pregăteau să vină la gară, să ne conducă.

Cînd m-am întors la hotel, Sanea dormea ; jos, pe covor, erau împrăştiaţi nişte bani. Am adunat banii şi pe urmă m-am apucat să citesc o listă nesfîrşită, cu treburi lăsate de Sanea pentru a doua zi.

Se întunecase de mult, dar camera era luminată, căci Sanea nu trăsese storurile. Mi-am scos rochia, m-am spălat şi mi-am îmbrăcat halatul. Obrajii îmi ardeau nu ştiu de ce, şi nu-mi venea să dorm. Dimpotrivă, aş fi vrut ca Sanea să se trezească.

Deodată sună telefonul şi m-am grăbit să ridic receptorul.

— Doarme.

— Doarme de mult ?

— Abia adineaori a aţipit.

— Bine, atunci nu-l mai treziţi.

Nici nu mă gîndeam să-l trezesc ! La telefon era V. — i-am recunoscut glasul. Probabil că avea să-i comunice ceva important, altfel n-ar fi telefonat el în toiul nopţii. Mie însă prea puţin îmi păsa, mă bucuram doar că nu l-am trezit pe Sanea ! Dormea îmbrăcat pe divan şi pesemne că visa ceva, deoarece strîngea din buze şi pe faţă îi tot lunecau umbre.

Ah, cum aş fi vrut să se trezească ! Umblam prin cameră, lipindu-mi palmele de obrajii înfierbîntaţi. Era o cameră străină, de hotel, care mereu îşi schimba stăpînii — o cameră ca mii de alte camere asemănătoare : un divan îmbrăcat cu rips albastru, storuri cu franjuri pe margine la ferestre, o masă mică de scris, acoperită cu un cristal. Numai că toate acestea n-aveau nici o însemnătate ; aceasta era prima noastră locuinţă şi voiam să mi-o întipăresc aşa, pentru toată viaţa, în minte.

Alături, prin perete, se auzea un cîntec de vioară ; se auzea de mult, dar eu abia acum începeam să ascult. Cînta un băieţandru subţirel şi roşcovan — un violonist renumit. Odată mi-l arătase cineva în holul hotelului şi între timp am aflat că stă chiar lîngă camera noastră.

Cîntecul viorii era departe de ce simţeam eu, nu rostea simţămîntul ciudat şi fericit în acelaşi timp, de a-l şti pe Sanea al meu şi pe mine a lui. Cîntecul viorii era cîntecul întîlnirilor noastre tinereşti de odinioară, de parcă violonistul ne-ar fi văzut la balul Şcolii nr. 4, cînd Sanea m-a sărutat pentru prima oară...

„Tinereţea se desfăşoară mai departe, spunea vioara băieţandrului cel roşcovan şi care la început mi s-a părut foarte urît.

După tristețe sosește bucuria, după despărțire — revederea. Îți mai aduci aminte cum ți-ai jurat să-l regăsești? Iată-l cum stă în fața ta, drept și cărunt! Aproape-ți pierzi mințile de atîta tulburare și fericire. Mîine, la drum! Totul va fi așa cum dorești! Totul va fi minunat, căci basmele în care am crezut mai dăinuie și astăzi pe pămînt."

M-am întins pe covor și ascultam cîntecul strîngîndu-mi fruntea în palme, plîngînd și mustrîndu-mă singură pentru lacrimile mele stupide. Nu plînsesem însă de mult și întotdeauna căutasem cu atîta stăruință să mă stăpînesc, încît aproape că nu mai știam să plîng...

La șapte dimineața l-am trezit pe Sanea și i-am spus că peste noapte a telefonat V.

— Ești supărat?

— De ce?

Ședea somnoros pe divan și se uita la mine cînd cu un ochi, cînd cu celălalt.

— Pentru că nu te-am trezit.

— Sînt supărat! făcu el, pufnind în rîs. Știi, tu întinerești mereu! Ieri m-a întrebat V. cîți ani ai și i-am spus că ai optsprezece.

Sanea mă sărută și fugi la baie, iar cînd se întoarse se apucă să facă gimnastică numai în chiloți. Mă punea și pe mine să fac gimnastică, dar eu nu eram stăruitoare, mereu începeam și mereu lăsam gimnastica baltă. Cît despre Sanea, el făcea gimnastică cu regularitate, de două ori pe zi, dimineața și seara.

Deși i-am spus că-i prea devreme să-i telefoneze lui V., el se apropie încă ud de aparat, cu prosopul pe umeri, și ridică receptorul. Eu nu știu ce făceam, mi se pare că tocmai aprindeam mașina de spirt, să pregătesc cafeaua. Sanea rosti numele întreg al lui V. și deodată întrebă cu un glas ciudat: „Cum?" M-am întors și am văzut cum îi lunecă prosopul de pe umeri, fără ca el să încerce să-l ridice. Stătea ca încremenit, fără o picătură de sînge în obraji.

— Bine, trimit fulger! spuse el, și așeză receptorul în furcă.

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic, prostii! murmură Sanea, ridicînd prosopul de jos. Astă-noapte, V. a primit o telegramă că plecarea grupului de cercetare se amînă. Eu am ordin să mă prezint îndată la Moscova, la Direcția superioară a flotei militare, pentru o nouă însărcinare.

XVI

„TE VĂD MEREU CU COPILUL ÎN BRAȚE"

Sanea îmi spusese cîndva că așa i se întîmplă lui în viață: totul merge bine și deodată se ivește o cotitură neașteptată, după care încep „virajele" și „lupingurile". De astă dată însă se putea spune că avionul venea în vrie.

Astăzi, cînd sentimentele noastre de o mie de ori mai puternice au pus în umbră tot ce am trăit, toate bucuriile și toate supărările noastre dinaintea războiului, se înțelege că impresia covîrșitoare produsă de această veste proastă asupra lui Sanea, poate să pară ciudată. Era posibil ca vestea aceasta să-i schimbe înseși vederile asupra vieții.

— Totul s-a sfîrșit, Katia! începu el furios, cînd se întoarse de la V. Totul — expediția, Nordul, „Sfînta Maria"! Nu mai vreau să aud nimic de ele. Totul nu-i decît o poveste pentru copii, pe care ar fi trebuit s-o uităm de mult.

I-am făgăduit că o să uităm „această poveste pentru copii", deși eram încredințată că el n-o va uita niciodată.

Mai aveam o slabă speranță, anume că Sanea va izbuti să obțină la Moscova anularea ordinului primit. Iluzii! O telegramă trimisă de el, dar nu de la Moscova, ci de undeva în drum spre Saratov, m-a convins de contrariu. Însăși munca la care era repartizat acum sublinia parcă mai mult eșecul expediției noastre. Sanea fusese trimis în aviația agricolă — așa numita aviație specială de aplicație — și trebuia să semene grîu și să dezinfecteze lacuri — nici mai mult, nici mai puțin. *„Perfect, am să fiu ceea ce cred ei că sînt!* Scria el în prima scrisoare, trimisă din nu știu ce colhoz, unde sosise de vreo două săptămîni și unde „coordona" și „punea în legătură" autoritățile locale cu problemele muncii lui. *S-au dus naibii iluziile mele, fiindcă nu era vorba decît de niște simple iluzii. C. are totuși dreptate: „Dacă e să fii, atunci caută să fii cît mai bun." Dar să nu crezi că am dezarmat: viitorul e încă înainte!"*

„Să fim recunoscători acestei vechi întîmplări — scria el într-o altă scrisoare — *măcar pentru faptul că ne-a ajutat să ne întîlnim și să ne iubim. Sînt totuși convins că aceste vechi socoteli personale vor însemna ceva într-o zi, și nu numai pentru noi."*

Îmi scria apoi, vădind din plin simțul realității, că încetul cu încetul se obișnuiește cu rolul lui folositor de „semănător de grăunțe" și de „aprig luptător împotriva lăcustelor." Se vede chiar

că munca aceasta începea să-l pasioneze, fiindcă la puțin timp după aceea am primit o nouă scrisoare:

„Scumpa mea băbuță — scria Sanea — *închipuiește-ți, există pe lume un așa-numit „verde de Paris" și noi trebuie să-l împrăștiem pe suprafața lacurilor, cîte unsprezece kilograme la kilometru. Pentru asta, închipuiește-ți, trebuie multă pricepere, fie numai pentru că lacurile astea sînt mici, ascunse prin păduri și că seamănă grozav unul cu altul. Te apropii în viteză de un asemenea lac mititel, cobori brusc în picaj și apoi redresezi cu repeziciune aparatul. Interesant, nu? Oricît ar părea de ciudat, atunci cînd viu în picaj pînă deasupra lacurilor pitice de aici, ori cînd semăn în zbor domol, mă gîndesc la cu totul altceva decît la agricultură. O sută douăzeci și cinci de aterizări pe zi — iată un lucru care o să-mi folosească atunci cînd, în locul „verdelui de Paris", voi avea o încărcătură mult mai temeinică în avion. Totul e spre binele meu și nu regret nimic. Te îmbrățișez. Te văd mereu cu copilul în brațe, te aud cum îi cînți. Nu ți-ai prins bine cozile și ele s-au desfăcut. Atunci, tu vii la mine, te așezi în genunchi și mă rogi să ți le prind eu..."*

Nu degeaba mă vedea Sanea mereu cu micul Petea în brațe, deoarece lui îi închinam tot timpul liber. Copilul se schimba din zi în zi. Era interesant de observat cum, pe măsură ce creștea, începea să ne deosebească: pe mine, pe Rozalia Naumovna și pe dădacă, cum în ochii lui de prunc neștiutor se zărește o umbră de mirare și de luare-aminte. Pare de necrezut căci, deși nu împlinise încă o lună, zîmbea. Se uita mereu la lumina din tavan și plîngea atunci cînd cineva dintre noi o stingea. La început se speria de mînuțele lui, dar mai tîrziu a început să se uite îndelung la ele, fără să se mai sperie. Alți copii de seama lui sînt posomorîți și gata mereu să plîngă, dar el era vesel, de parcă s-ar fi bucurat că a venit pe lume. Eu găseam că seamănă cu Sanea, chiar mai mult decît atunci cînd l-am văzut pentru prima oară, la spital. Cînd s-a născut avea un pufușor negru, dar numai pe creștet, în schimb acum avea tot capul acoperit de păr.

Lucrurile s-au petrecut altfel decît mă gîndisem și visasem eu. Venisem la Leningrad pentru două-trei săptămîni, să-l întîlnesc pe Sanea și să plec cu el oriunde s-ar fi dus, și iată că din nou eram departe unul de altul. M-am pomenit deodată cu o familie în seama mea: micul Petea, Petea cel mare și dădaca, cărora trebuia să le port de grijă. Și nimeni nu se îndoia că eu sînt cea care trebuie să fac acest lucru.

Cu toate că-i făgăduisem lui Sanea să dau uitării Nordul pentru totdeauna, continuam, nu știu de ce, să studiez geologia aces-

tor ținuturi. Stăteam cam prost cu banii și m-am văzut nevoită să iau o lucrare cam plicticoasă de la Institutul geologic.

Altă dată, desigur m-aș fi frămîntat, m-aș fi mustrat și m-aș fi gîndit la soarta mea de o mie de ori mai mult decît era nevoie. În schimb, acum mă simțeam plină de o ciudată liniște. Era ca și cum, o dată cu acea „poveste pentru copii", văzînd că nimic din ce mi-am dorit cu atîta putere nu s-a îndeplinit, am lăsat deoparte și ambiția, și mîndria, și supărarea. *Ce să faci, dragul meu!"* i-am răspuns eu lui Sanea, care se căina într-o scrisoare că m-a adus la Leningrad, unde m-a lăsat și cu o întreagă familie pe cap. *„Vorba bătrînului judecător Skovorodnikov: „Vieții nu-i poți porunci"*.

Adeseori îi trimiteam lui Sanea scrisori lungi, în care-i spuneam despre dădaca noastră cea „savantă", că micul Petea crește văzînd cu ochii, că Petea cel mare s-a apucat cu înfrigurare de lucru și că statuia lui Pușkin va fi minunată, fără de pereche...

În schimb nu i-am pomenit nimic despre faptul că într-o zi, în timp ce făceam tîrguieli la magazinul „Gastronom", de pe Bulevardul 25 Octombrie, am zărit prin fereastră o figură cunoscută — pe cineva într-un palton gri și cu o pălărie de fetru moale — pălăria cumpărată de dragul meu și care nu se potrivea de loc pe scăfîrlia mare și colțuroasă a posesorului ei.

Puteam să mă înșel, deoarece tocmai se întunecase. Dar nu, era el, Romașov: sfios, palid și puțin adus din spate, el trecu încet prin fața vitrinei și se pierdu în mulțime.

PARTEA A ŞAPTEA

DESPĂRŢIREA

I

CINCI ANI

Odată am citit o poezie, unde anii erau asemuiţi cu nişte felinare ce atîrnă „de firul subţire al vremii, petrecut prin gînd."

Unele felinare ard cu o lumină vie, strălucitoare, altele pîlpîie şi fumegă.

Locuiam cînd în Crimeea, cînd în Orientul Îndepărtat. Eram soţie de pilot şi am făcut o mulţime de cunoştinţe : soţiile piloţilor din Crimeea şi din Orientul Îndepărtat... Ca şi ele, eram emoţionată cînd se aduceau avioane noi la bază şi telefonam mereu la comandamentul aerodromului, plictisindu-l pe ofiţerul de serviciu, ori de cîte ori Sanea executa vreun zbor şi nu se întorcea la timp; ca şi ele, eram convinsă că niciodată n-am să mă obişnuiesc cu profesia soţului meu, dar pînă la urmă m-am obişnuit, aşa cum s-au obişnuit toate. Deşi mi-era foarte greu, n-am renunţat la geologie. Fosta mea profesoară, care şi acum îmi spunea „fetiţo" şi

care susținea că „mi-aș fi luat de mult doctoratul, dacă nu m-aș fi măritat, și mai ales cu un pilot", s-a văzut nevoită să bată în retragere cînd, în anul 1936, toamna tîrziu, m-am întors din Orientul Îndepărtat la Moscova, cu o lucrare elaborată în colaborare cu Sanea : Explorarea aeromagnetică ! Căutarea din avion a minereurilor de fier !

Acum, Ivan Pavlîci nu mai putea să-mi spună despre Sanea : „Tu nu-l cunoști..." Ca razele subțiri ce răzbat prin crăpăturile obloanelor ferecate, dintr-o casă părăsită în noapte, unde arde o lumină tainică, vedeam în inima lui Sanea, în adîncul gîndurilor și sentimentelor lui, licărirea stelelor arctice ce i-au luminat anii copilăriei. Lumina răzbătea afară prin obloanele ferecate și se revărsa pe drumul pe care mergeam noi, pierzîndu-ne și regăsindu-ne mereu.

— Sanea, abia acum te înțeleg.

Ne aflam în trenul internațional Vladivostok-Moscova. Era de necrezut și totuși adevărat : de zece zile și de zece nopți stăteam sub același acoperiș, fără să ne fi despărțit o clipă. Luam ceaiul, prînzeam și cinam împreună. Eram mereu împreună. Se spune că există femei cărora lucrul acesta nu le pare cîtuși de puțin deosebit...

— Cum adică ?

— Tu ești un explorator !

— Mda, ce să zic ! Vladivostok-Irkutsk ! Decolarea de pe aerodromul Primorsk, dimineața la șapte patruzeci și patru precis !

— Nu-i nimic dacă nu te lasă să pleci ! Tu ești explorator prin vocație, din pasiune. Numai un explorator ca tine e capabil să întrebe cîți ani o fi avînd peștele mîncat la masă.

Sanea rîdea.

— Numai exploratorii se tem așa de birocratism ! Numai ei sînt stingheriți cînd li se oferă flori ! Numai exploratorii fluieră atunci cînd se gîndesc la ceva și numai ei își chinuiesc dimineața nevestele cu cele douăzeci și patru mișcări de înviorare.

— Asta, fără să mai socotim fricțiunile cu apă rece...

— Da, desigur. Numai exploratorii nu îmbătrînesc.

— Păi, uite că eu îmbătrînesc.

— Vezi, întotdeauna am avut impresia că orice om are o vîrstă a lui caracteristică. Unii se nasc bătrîni de patruzeci de ani, în timp ce alții rămîn toată viața tineri, ca niște băiețandri de nouăsprezece. C. și tu așa sînteți. În general, majoritatea zburătorilor, mai ales aceia care visează să treacă oceanele.

— Tu crezi că eu visez să trec vreun ocean ?

— Da. Spune, n-ai să mă părăseşti dacă treci oceanul?
— Nu. Numai că pe mine au să mă întoarcă de la jumătatea drumului.

Tăceam. „Au să mă întoarcă..." Aici era vorba de altceva. Era vorba despre viaţa tatălui meu, pe care Sanca o reconstituise din frînturi împrăştiate de la N. pînă la Taimîr, viaţă care între timp căzuse pe mîini străine. Portretul căpitanului Tatarinov se afla acum la loc de cinste, atît la Societatea de geografie, cît şi la Institutul arctic. Poeţii îi închinau poezii, în cea mai mare parte destul de proaste. „Buletinul expediţiilor nordice" publicase de curînd un lung articol despre el, semnat modest cu iniţialele N.T. Expediţia lui intrase în istoria explorării Arcticei de către ruşi, alături de expediţiile lui Sedov, Rusanov, Tolia...

Pe măsură ce i se acorda o tot mai înaltă cinstire, numele său era tot mai des însoţit de un altul, de numele vărului său, al acelui preţuit savant în problemele Arcticei, savant care-şi jertfise toată averea, ca să poată echipa expediţia „Sfînta Maria", şi care îşi închinase apoi toată viaţa, ca să scrie biografia acestui om de seamă.

Strădaniile lui erau apreciate aşa cum se cuvine. Cartea lui, „În imperiul nesfîrşit al gheţurilor", se reedita în fiecare an, atît pentru copii, cît şi pentru cei mari. Ziarele anunţau „prelegeri ştiinţifice", sub preşedinţia lui. La aceste „prelegeri ştiinţifice", el rostea cuvîntări în care se puteau găsi urmele unor vechi certuri de familie, încheiate abia în ziua şi la ora cînd femeia cu obrazul de ceară a fost scoasă prin curtea pietruită şi rece şi dusă pentru totdeauna din casă. Dar nu, certurile acestea nu se sfîrşiseră încă! Nu degeaba „preţuitul savant în problemele Arcticei" repeta necontenit în cărţile sale că de moartea căpitanului Tatarinov sînt vinovaţi numai „furnizorii" şi îndeosebi un oarecare von Vîşimirski! Nu degeaba aducea „preţuitul savant" dovezi, cu ajutorul cărora încercase cîndva să-l calomnieze pe şcolarul care i-a descoperit taina!

Acum, şcolarul tăcea. Dar viitorul era înainte.

Tăcea şi muncea neobosit zi şi noapte. Desfăşura o intensă activitate în regiunea fluviului Volga, pentru dezinfectarea lacurilor. Transporta poştă de la Irkutsk la Vladivostok şi era fericit cînd putea să aducă la Vladivostok, după două zile, ziarele apărute la Moscova. Primise titlul de „pilot de gradul doi" şi mă simţeam eu jignită pentru el, atunci cînd cerea — pentru a nu ştiu cîta oară — să fie trimis în Nord şi cînd, în loc de răspuns, i se dădea din nou sarcina de „birjar aerian", de astă dată între Simferopol

și Moscova. De unde această umbră misterioasă ce i se așternea de fiecare dată de-a curmezișul? Nu știa nici el, nu știam nici eu!

Muncea și i se spunea că muncește excepțional. Numai eu bănuiam cît l-au obosit aceste zboruri monotone, care semănau între ele ca două picături de apă...

— Zilele trecute am dat peste un carnet vechi. Știi ce scrie pe prima pagină?

Eram într-o rochie albă și stăteam alături de el, pe puntea albă a unui vas luxos. Sanea avea concediu. Eram atît de fericită că a obținut un concediu, că ne-am hotărît dintr-o dată să plecăm la Sevastopol, iar de acolo mai departe, fără vreo țintă anumită.

— ...Ascultă: „Înainte" — așa se numea corabia lui. „Înainte" — iată deviza lui și, într-adevăr, el s-a străduit mereu să meargă înainte." (Nansen despre Amundsen.) Cînd aveam paisprezece ani, asta era și deviza mea. Ce zici, îți place? În schimb, azi înainte și înapoi, Moscova-Simferopol.

...Felinarul anilor aici arde cu o lumină strălucitoare, aici fumegă. Raza lui sfioasă e învăluită aici de durere, aici de bucurie. Timpul aleargă fără să se uite în urmă. Se oprește doar pentru o singură seară, cînd Sanea își povestește viața, dar nu mie.

A fost un moment important, care a avut loc în grădina Clubului aviatorilor. Grădina era așezată pe o costișă, iar cărările coborau sprintene și se furișau printre tufele înflorite de măceș, spre țărmul mării. Pietrișul îngîna pașii piloților, care înaintau cu grijă. O boare stîrnită din senin aducea pe aripile ei firave frunze de vișini și de meri din livezile Ai-Vasili. Sub cerul liber, într-un luminiș unde era ridicată o mică estradă, sub cerul acela sudic ce se întunecă atît de repede, avea loc o adunare deschisă de partid — deschisă în toată puterea cuvîntului.

Sanea povestea curgător, liniștit, dar eu știam ce ascund pauzele neașteptate, pe care el le făcea de fiecare dată cînd începea să vorbească prea repede. Era tulburat! Cred și eu!

Îl ascultam pe Sanea, și tinerețea noastră, aproape uitată, mi se perinda prin fața ochilor, întocmai ca la cinematograf, unde auzi un glas povestind liniștit, în vreme ce pe ecran se fugăresc norii, și pe cîmpia întinsă, spre zare, departe, se zărește panglica învăluită în ceață a rîului! E dimineață. Tinerețea îmi apărea și ea, învăluită în ceață, dar fericită.

La Școala nr. 4, un comsomolist slăbuț și oacheș, cu un moț de păr pe creștet, îl judeca pe Evgheni Oneghin. Odată, la patinaj, mi-a spus pentru întîia oară că el vrea să se ducă la școala de zbor. Îl vedeam apoi la N., în grădina Catedralei, adînc zguduit de cele aflate din scrisorile vechi. La Moscova, în Nord și apoi din

nou la Moscova, el era gata să-şi apere dreptatea în faţa lumii întregi.

Destul însă cu amintirile. Să ascultăm ce se spune despre Sanea.

Şcoala l-a educat. Societatea sovietică l-a făcut om — iată ce se spune despre el. S-a remarcat prin cultura şi prin bogatele lui cunoştinţe profesionale. Ca pilot, încă în anul 1934, a primit mulţumiri din partea Districtului naţional al nenţilor, pentru zborurile sale curajoase, zboruri făcute în condiţiile grele ale tundrei polare, iar de atunci a progresat mult, însuşindu-şi tehnica zborurilor fără vizibilitate. Negreşit, are şi lipsuri. Este irascibil, cam supărăcios şi nerăbdător. Dar, la întrebarea: „Tovarăşul Grigoriev e demn să primească titlul de membru de partid?", trebuie să răspundem: „Da, e demn."

În iarna anului 1937, Sanea a fost transferat la Leningrad. Locuiam la familia Berenstein. Toate ar fi fost bune dacă, atunci cînd mă trezeam noaptea, nu l-aş fi văzut pe Sanea că stă cu ochii deschişi. În fiecare săptămînă urmăream desfăşurarea războiului din Spania, la un cinematograf de pe Nevski, care rula numai jurnale de actualităţi. Tineri în bluze cadrilate, cu puşca în mînă, se ascund printre ruinele Cetăţii Universitare de lîngă Madrid. Iată-i ridicîndu-se şi pornind la atac. Regimentul 5 primeşte arme. Copiii din Madridul asediat sînt evacuaţi. Mamele plîng şi aleargă în urma autobuselor, din care copiii le fac mereu semne de rămas bun. Să fie oare adevărat? Da, e adevărat! Atunci, niciodată şi nicăieri să nu se mai repete acest adevăr amar! Nicăieri, niciodată! De unde lacrimile care mă îneacă? De unde presimţirea dureroasă, furtuna de grijă ce s-a abătut deodată asupra sălii mici şi înăbuşitoare a cinematografului?

Două săptămîni mai tîrziu stăteam amîndoi în antreul locuinţei familiei Berenstein, lîngă cuierul plin cu mantouri de blană şi cu şube vechi. Stăteam aşa, fără să spunem o vorbă, în acel ultim sfert de ceas ce ne mai rămăsese în pragul unei noi despărţiri. Sanea pleca civil. Aşa cum era, într-un palton de croială modernă, lat în umeri şi cu o pălărie de fetru moale pe cap, avea o înfăţişare ciudată, străină.

— Sanea, tu eşti? Parcă n-ai fi tu.

El rîdea.

— Să zicem că nu sînt eu! Plîngi?

— Nu. Ai grijă de tine, dragul meu, scumpul meu...

Mi-a spus că „se va întoarce" şi încă ceva încîlcit, deşi plin de duioşie. Nu ştiu ce am mai vorbit, dar ţin minte că l-am rugat să nu uite de paraşută, fiindcă adeseori zbura fără s-o ia cu el.

Unde pleca? Nu știam. Îmi spunea că pleacă în Orientul Îndepărtat. Atunci, de ce era îmbrăcat civil? Și cînd îl întrebam despre misiunea lui, stătea puțin să se gîndească și abia după aceea răspundea. De ce, cînd era chemat la telefon de la Moscova, noaptea tîrziu, răspundea numai „da" și „nu", iar apoi se plimba prin odaie și fuma tulburat, vesel și parcă mulțumit de ceva? Care era această mulțumire a lui? Nu știam, nu trebuia să știu! De ce nu aveam voie să-l conduc la gară? Pleca doar în Orientul Îndepărtat!

— Asta m-ar stingheri, — îmi explica Sanea, — fiindcă nu plec singur. Poate că nici n-am să plec pînă la urmă. Dacă este totuși posibil să vii, atunci îți telefonez de la gară.

Mi-a telefonat de la gară, cu zece minute înainte de-a pleca trenul. Mi-a spus să nu fiu neliniștită, căci totul va fi bine, și mi-a făgăduit să-mi scrie la fiecare două zile și că, bineînțeles, nu va uita de parașută...

Din cînd în cînd primeam cîte o scrisoare. Pe plic — stampila poștală a Moscovei. Judecînd după scrisorile lui Sanea, și el le primea regulat pe ale mele. O mulțime de necunoscuți îmi telefonau, interesîndu-se de sănătatea mea. Undeva, la mii de kilometri, în munții Guadarrama, se dădeau lupte. Harta Spaniei, străpunsă toată de stegulețe, atîrna deasupra măsuței mele de noapte. Spania cea misterioasă și depărtată, Spania lui José Diaz și a lui Dolores Ibarruri îmi deveni tot atît de apropiată ca și strada pe care am copilărit.

Într-o zi ploioasă de martie, aviația republicană — „tot ce avea aripi" — zbura în întîmpinarea rebelilor, care intenționau să izoleze Valencia de Madrid. Această acțiune deveni victoria de la Guadalajara. Pe unde o fi Sanea al meu?

În iulie, armata republicană respinge rebelii de lîngă Brunetto. Pe unde o fi Sanea al meu? Basconia era izolată. Piloții trebuiau să zboare acum spre Bilbao cu avioane civile vechi: zburau prin ceață, pe deasupra munților... Pe unde o fi Sanea al meu?

„Misiunea mea se prelungește — îmi scria el — *și multe mi se pot întîmpla. Oricum, ține minte că ești liberă și că nu te leagă nici o obligație de mine".*

Am cumpărat de la un anticar de pe bulevardul Volodarski un dicționar ruso-spaniol din 1836, rupt și cu filele îngălbenite, pe care l-am dat la legat. Noaptea stăteam și învățam fraze lungi în spaniolă: „Da, nici o obligație nu mă leagă de tine. Aș muri, fără îndoială, dacă nu te-ai întoarce". Sau: „Dragul meu, de ce-mi trimiți scrisori care mă fac să plîng?"

Șopteam frazele acestea în limba spaniolă, dar pesemne că ele sunau cam ciudat în întuneric, căci dădaca noastră cea „savantă", convinsă că aiurez, se dădea jos din pat și făcea încet semnul crucii asupra mea...

Pe neașteptate se petrecu ceva care mi se părea cu neputință și de necrezut. Era un lucru foarte simplu, dar mulțumită lui, totul — timpul, sănătatea, ocupațiile mele — deveni de o mie de ori mai frumos.

Sanea se întorcea! În toiul nopții mă chemă cineva la telefon de la Moscova. Rozalia Naumovna mă trezi speriată. Am alergat într-un suflet la telefon... Iar după cîteva zile, Sanea stătea înaintea mea, slăbit și ars de soare, cu o înfățișare de adevărat spaniol. Ordinul „Steagul Roșu" i l-am prins de bluză eu, cu mîna mea.

...Toamna am plecat la N. Pelea cu băiatul și cu „dădaca cea savantă" petreceau toate verile acolo, iar mătușa Dașa ne ruga în fiecare scrisoare să venim. In sfîrșit, iată că plecăm și noi! Am luat hotărîrea aceasta într-o dimineață, iar seara îl așteptam pe Sanea lîngă vagon, certîndu-l în gînd: mai erau doar cinci minute pînă să plece trenul, și el tot nu se zărea. Se dusese să cumpere o tortă! Într-un tîrziu apăru în fugă, obosit, dar vesel, și se urcă în tren din mers.

— Ciudată mai ești! făcu el. O tortă ca asta nu găsești pe acolo.

— Ba sînt cîte poftești!

— Dar bomboane? Într-adevăr, se putea ca la N. să nu se găsească asemenea bomboane. Nici măcar nu-ți dădeai seama cum se deschide cutia. Pe capacul cutiei era un mic medalion, roșu, în mijlocul căruia scria cu litere aurite: „Sănătate și belșug!"

Am stat multă vreme în compartiment, fără să aprindem lumina, în semiîntunericul înserării.

Cînd a fost oare? Plecasem de la N. singuri, ca doi oameni mari, lăsînd în gară pe bătrînele mele mătuși nihiliste, cu mansoanele lor vechi și caraghioase, atîrnate cu un șnur pe după gît. Un bărbat scund și nebărbierit se tot căznea să ghicească ce sîntem: frate și soră? De, nu prea semănăm! Soț și soție? Cam devreme! Și ce mere strașnice aveam — niște mere domnești, roșii și tari! De ce oare nu ți-e dat să mănînci astfel de mere decît în copilărie?

— A fost în ziua cînd m-am îndrăgostit de tine.

— Nu. De mine te-ai îndrăgostit altă dată, într-o zi cînd ne-am întors de la patinaj și cînd tu mă tot îmbiai cu niște roșcove. Eu n-am vrut să mănînc și tu le-ai dat unei alte fete.

— Atunci te-ai îndrăgostit tu de mine!

— Ba nu. Tu! Altfel nu-i dădeai roşcovele altei fete.

Sanea rămase pe gînduri.

— Dar tu, cînd te-ai îndrăgostit de mine?

— Nu ştiu, dintotdeauna.

Stăteam pe culoar, urmărind ca şi odinioară firele de telegraf ce coborau şi suiau în văzduh. Nimic nu mai era cum a fost. In schimb, fericirea rămăsese aceeaşi. Conducătorul gras şi mustăcios se uita mereu la noi — oare numai la mine? — ca pînă la urmă să ofteze şi să spună că are şi el o fată tot atît de frumoasă...

Oraşul N... Abia se luminase de ziuă... Tramvaiele încă nu mergeau şi a trebuit s-o pornim pe jos. Un hamal politicos ne ducea lucrurile şi pălăvrăgea, pălăvrăgea ca o moară stricată. Degeaba căutam să-l convingem că sîntem şi noi din N.! El cunoştea pe toată lumea: pe răposatele Bubencikov, pe mătuşa Daşa, pe judecător, mai ales pe judecător, cu care, din întîmplare, se întîlnea mai des.

— Unde?

— In sala de judecată a raionului Lenin.

In piaţă, lîngă căruţele colhoznicilor care vindeau mere şi varză, am văzut-o... — pe cine credeţi? — pe mătuşa Daşa! Era îmbătrînită şi stătea cu o căpăţînă mare de varză în mînă, chibzuind dacă face să o cumpere ori nu.

Sanea o strigă, iar mătuşa Daşa îi aruncă o privire severă pe sub ochelari, aşa cum au obiceiul bătrînele, şi deodată scăpă neputincioasă căpăţîna de varză din mînă.

— Sanicika! Dragii mei! Cum, aţi venit în piaţă?

— Nu, mătuşico, sîntem în drum spre dumneavoastră. Mătuşă Daşa, uite-o pe soţia mea.

Sanea o strigă, iar mătuşa Daşa îi aruncă o privire severă; pînă şi caii şi-au scos boturile din sacii cu nutreţ şi se uitau miraţi cum ne sărutam eu şi cu mătuşa Daşa...

Strada Gogol, casa Marcuz cu intrarea străjuită de amîndouă părţile de chipuri de lei. Dejun după voia mătuşei Daşa şi după care ţi-e groază să te gîndeşti că mai există şi prînz şi cină; o convorbire telefonică cu judecătorul, plecat în raion, să facă parte dintr-un complet de judecată. După glasul lui slab şi depărtat, ai fi zis că se află undeva la capătul pămîntului. Micul Petea mergea acum pe trei ani, şi parcă ieri se discuta cu aprindere dacă trebuie să i se dea sau nu lapte cu biberonul şi dacă trebuie legănat în braţe, ca să adoarmă, ori culcat dintr-un început în pătucul lui.

Pe Petea cel mare l-am găsit în grădina Catedralei, pe locul unde el și cu Sanea au stat cîndva lungiți, încercînd să zărească, ziua-n amiaza mare, luna și stelele. Acolo au citit ei o carte cu modele de scrisori şi tot acolo s-au legat prin acel „jurămînt sîngeros de credință".

Petea ședea cu picioarele ghemuite turcește sub el, cu o pînză mare prinsă într-un cadru, pe genunchi : picta Reşiotka, — locul unde rîul Pescinka se varsă în Tihaia și unde mînăstirea Pokrovsk, albă şi severă, se înalță ca încrustată în văzduhul însorit. În spatele mînăstirii, pe celălalt mal, se zăreau cîmpii nesfîrșite.

— Iartă-mă, cetățene, nu cumva ai văzut pe-aici un pictor ?

El se întoarse și ne privi nedumerit.

— ...Un pictor pistruiat, într-un surtuc cam ca al dumitale, continuă Sanea.

Petea sări în sus neîndemînatic, lung şi deşirat.

— Ați venit ? Şi Katia ? Ei, bravo ! Ce bine-mi pare ! Ei, haide, spuneți. Tu, Sanea, vii doar de acolo !

— Da, de acolo viu.

Am stat două ceasuri de vorbă lîngă turnul călugărului Martin, după care am coborît pe chei și am înconjurat orașul, mergînd prin grădini. Ce minunată toamnă ! Cîtă rugină stătea așternută în frunzișurile arțarilor din Grădina Botanică ! Ce încîntare era să cobori devale, pe aleea părăsită și uitată, devale unde se înșiruiau rînduri drepte de meri pitici, cu trunchiul spoit cu var !

— Pe vremuri veneam aici după mere și tu mințeai că paznicii au puștile încărcate cu sare.

— Nu mințeam de loc ! Oare cum arătam noi în copilărie ? Tu te vezi copil ? Eu, nu.

— Tu erai cam ciudat, Petea ! Mai ții minte, odată ai scornit că șobolanii au o regină-mamă ? Dar, de Turkestan, mai ții minte ? Parcă a fost un vis ! Tu erai pe atunci un artist. Oricum, un om sortit artei.

— Mie mi se părea că tu ai să ajungi artist. Doar modelai destul de bine. De ce te-ai lăsat ?

M-am uitat la Sanea : să-l dau de gol ? El mi-a aruncat o privire fioroasă şi am tăcut mîlc. Sanea modela și astăzi, ori de cîte ori avea o clipă de răgaz.

Judecătorul sosi acasă seara tîrziu, cînd credeam că nu mai vine. Auzirăm deodată în stradă un huruit de motor și, după cîteva clipe, bătrînul se ivi pe cărare, cu o șapcă albă și prăfuită pe cap și cu cîte o servietă în fiecare mînă.

— Bi, cine-s oaspeţii? Numai să mă spăl şi viu să vă sărut şi eu.

Îl auzeam cum se spală la bucătărie şi cum suspină cu desfătare, în timp ce mătuşa Daşa îl bombănea că iarăşi udă pe jos. În loc de răspuns, el icnea şi pufăia: „Uh! ce bine-i!" În cele din urmă apăru în uşă — ferches, într-o tolstovcă curată şi cu picioarele goale în papuci. Ne luă pe rînd în balcon, să ne vadă mai bine: întîi pe mine, apoi pe Sanea. Decoraţia o cercetă aparte.

— Nu-i rău! făcu el mulţumit. Încă o tresă?

— Da.

— Va să zică, căpitan?

— Da, căpitan.

Bătrînul strînse cu putere mîna lui Sanea.

Aşa s-a scurs şi seara aceasta minunată, petrecută la N. Eram foarte apropiaţi sufleteşte unii de ceilalţi, dar ne adunam atît de rar laolaltă, încît acum, gîndul că locuim în oraşe diferite ni se părea ciudat.

Stăteam la masă pînă seara tîrziu şi nu mai sfîrşeam cu vorba. Ne aminteam de Saşa şi vorbeam de ea cu simplitate, ca şi cînd ar fi fost şi ea printre noi. Şi chiar aşa era, fiindcă micul Petea, pe măsură ce creştea, semăna tot mai mult cu maică-sa: aceiaşi ochi de mongol, acelaşi păr negru şi mătăsos, acelaşi fel de a înclina capul şi a ridica din sprîncene...

Sanea ne povesti despre Spania şi din nou m-a cuprins un simţămînt vechi, de mult uitat: îl ascultam şi mi se părea că e vorba de altcineva... Prin urmare, el este acela care odată, pe cînd făcea un zbor de recunoaştere, a zărit cinci „Junkers"-uri şi s-a năpustit fără şovăire asupra lor! El este acela care a trecut printre cele cinci avioane şi a tras aproape la întîmplare, căci era cu neputinţă să nu nimerească! El este acela care a aterizat cu avionul avariat şi combinezonul de zbor în flăcări, apărîndu-şi faţa de dogoare cu mănuşa, ca numai după o oră să se ridice cu un alt avion în văzduh!

Judecătorul îl asculta cu o plăcere copilărească. Ochii îi străluceau sub sprîncenele cărunte şi stufoase. La urmă se ridică cu paharul în mînă şi rosti un discurs (Sanea mă prevenise încă din tren că judecătorul va ţine neapărat un discurs):

— N-am să spun vorbe mari, deşi despre faptele săvîrşite de tine, Sanea, s-ar putea spune asemenea vorbe. Mi-ai mărturisit odată că vrei să ajungi pilot şi eu te-am întrebat: „Pilot militar?" „Nu, polar — ai răspuns tu — dar, la nevoie, şi militar." Şi iată-te militar, pilot combatant. Te am în faţa mea şi

mă gîndesc cu mîndrie că aș putea să te socotesc fiul meu, pe drept cuvînt. Dar și alte gînduri îmi trec prin minte. Mă gîndesc, de pildă, la nobila ta năzuință de a găsi expediția căpitanului Tatarinov, vis ce ți-a luminat anii tinereții. Parcă ți-ai fi pus în minte să te amesteci în istorie și s-o îndrepți după placul tău. Așa se și cuvine! Pentru asta sîntem noi bolșevici — revoluționari. Te cunosc de mic și cred că, mai curînd sau mai tîrziu, ai să rezolvi această mare problemă.

Am ciocnit cu toții, iar Sanea rosti în spaniolă:

— Salud!... Să socotim că abia începe „călătoria prin viață". Că „Sfînta Maria" a părăsit abia ieri portul și că farul se mai zărește încă în depărtare, trimițînd celor de pe corabie urarea: „Drum bun și izbîndă!" Pe cînd eram mici, dar viteji, mergeam odată, noaptea, pe străzile liniștite ale N.-ului. Singura noastră armă era un biet cuțit finlandez, pentru care Petea croise o teacă din carîmbul unei cizme vechi. Însă eram înarmați mai bine decît s-ar fi părut la prima vedere. Mergeam înainte, fiindcă ne legasem amîndoi prin jurămînt: „Să lupți și să cauți, să găsești și să nu te lași doborît." Și de-atunci am tot mers înainte, iar drumul nu s-a sfîrșit încă.

Sanea ridică paharul, îl bău pînă la fund și-l sparse cu zgomot de perete...

În anul 1939 ne aflam la Moscova. Ne duceam des pe la Kira și Valea, în Sivțev-Vrajka. Locuința lor începuse să devină neîncăpătoare.

În „bucătăria cea mare" dormea o fetiță cu cozi bălaie și cu un nas tot atît de mare și de voluntar ca al maică-si, adică al Kirei. În cămara unde Valea încropise cîndva un laborator fotografic atîrnau acum, peste tot, scutece. În bucătăria „propriu-zisă", Sanea era cît pe ce să se așeze pe divan, peste un ghemotoc, din care ieșea la iveală o fetișoară gînditoare și parcă speriată, cu o șuviță de păr negru pe frunte: nu mai lipseau decît ochelarii cu ramă de corn, ca să auzim o prelegere despre hibrizii de vulpe argintie...

Fetița știa să declame „expresiv", lucru în care se simțea educația temeinică dată de mama Kirei, educație cu totul opusă, prin principiile ei, celei promovate de Varvara Rabinovici, o persoană grozav de îngîmfată.

Oare, ce gînduri ne stăpîneau pe noi, veșnici hoinari și călători, cînd poposeam în Sivțev-Vrajka, la prietenii aceștia ai noștri, ai căror copii ne erau atît de dragi?

Ne gîndeam, firește, la faptul că toată viața am trăit sub acoperișuri străine, că ne-aveam un culcuș al nostru, fie el chiar strîmt și neîncăpător, ca locuința Kirei și a lui Valea.

Și ne-am hotărît ca de acum înainte să avem și noi un cămin — la Leningrad...

Felinarele anilor aici luminează cu o lumină strălucitoare, aici pîlpîie și fumegă cînd durerea sau bucuria le învăluie raza sfioasă...

Era o zi însorită de iarnă. Stăteam lîngă zidul Kremlinului, în fața unei plăci de marmură, pe care era scris cu slove modeste un nume drag amîndurora. Sanea își aminti că odată, cînd s-a dus la omul acesta, s-a gîndit tot drumul cum să-și stăpînească emoția, astfel ca să-i poată vorbi întocmai ca la telefon :

— „Tovarășul C ? Vă vorbește Grigoriev"...

Era un an de cînd un oraș cu sute de străzi minunate, cu teatre, parcuri și grădini primise numele acestui om. Totuși, mie și lui Sanea nu ne venea încă să credem că n-o să mai auzim glasul lui adînc de bas...

În 1941 aveam de gînd să ne stabilim definitiv la Leningrad. Pînă atunci am închiriat o vilă cu trei camere, fîntînă în curte și cu un proprietar bătrîn și frumos, care semăna cu un arcaș rus de pe vremuri și pe care Petea se apucă numaidecît să-l picteze. Ne-am mutat aici împreună cu toată familia, cu cei doi Petea și cu „dădaca cea savantă". Anul acela nu ne-am mai dus la N. Ne scăldam în lac și beam ceai dintr-un samovar mare și pîntecos de aramă. Iar gîndul că pot exista femei care nu prețuiesc o asemenea liniște deplină și fericire, mi se părea ciudat.

Sîmbăta, toată familia plecam la gară să-l primim pe Sanea. Se înțelege, cel mai nerăbdător era și astăzi micul Petea, care nădăjduia în taină că, de astă dată, unchiul Sanea o să-i aducă neapărat un cuirasat. Speranța lui s-a realizat, numai că primi în dar o minunată corabie. Sanea sări de pe scara vagonului care tocmai trecuse pe lîngă noi, ne făcu semn cu mîna, și nu puteam să înțeleg de ce continuă să meargă pe lîngă vagon. Cînd trenul se opri, el întinse mîna, ajutînd o bătrînică uscățivă să coboare. O bătrînică cu o înfățișare vioaie și îngrijorată totodată. Intr-o mînă, ea ținea o umbrelă, în cealaltă, un sac de călătorie, din pînză. Aproape să nu-mi cred

ochilor! Era bunica, într-o rochie nouă de mătase și cu o pălărie nostimă de paie.

Bunica! Sanea o ducea respectuos de braț, ferind-o de mulțimea zgomotoasă ce năpădise într-o clipă peronul mic al gării...

II

CE NE-A POVESTIT BUNICA

Trebuie să spun că în ultima vreme începusem să bag de seamă la bunica unele lucruri de neînțeles. Bunica luase întotdeauna în rîs ghicitul în cărți, dar acum căpătase patima ghicitului, încît umbla cu cărțile la ea. Așa, de pildă, tot ghicea de un bărbat de roșu, cu care se vedea că are anumite legături complicate.

— Va să zică, la asta mi te gîndeai, drăguțule! spunea ea supărată. Frumos, n-am ce zice! Dar ce, casa statului nu-ți place?

Sărea cîteodată în mijlocul discuției și se zorea să plece „la rostul ei", deși abia cu o clipă mai înainte se plîngea că-i e urît și că n-are ce face acasă.

— Nu, nu, trebuie să mă duc, spunea ea îngrijorată. Cum așa? Trebuie să mă duc negreșit!

Bunicăi îi plăcea cinematograful, dar acum, cînd o rugam să mergem împreună la un film, aproape se înspăimînta.

— Să nu te duci la cinema, decît dacă știi că e un film foarte bun, rostea ea cu un aer grav.

„Un film foarte bun!" Altădată nici pomeneală să auzi asemenea vorbe din gura bunicăi.

Se înțelege că bănuiam cine-i riga de cupă, căruia ea îi dorea din suflet o casă de la stat; bănuiam de ce se grăbește așa, tam-nisam, să plece acasă și de unde a luat aceste vorbe lungi și măiestrite. Nikolai Antonîci — iată cine pusese stăpînire pe gîndurile bietei bunici! Aceasta nu era decît înrîurirea lui!

Încercasem — și nu o singură dată — să o conving să stea cu mine măcar cîteva zile, pe care le petreceam cu Sanea la Moscova. Degeaba, ea nici nu voia să audă.

— Oriunde m-aș duce, el tot mă găsește, spunea bunica cu un aer misterios. Nu, pesemne că așa mi-e scris.

— Cum o să te găsească? Crezi că are mare nevoie de tine! Nici măcar n-o să te caute!

Bunica tăcea.

— Ba nu, mă caută! Pentru el, asta-i ceva foarte însemnat.

— De ce?

— Fiindcă, dacă stăm împreună, toate ies cum vrea el, nu cum vreți voi. N-ai grijă, în fiecare seară îmi citește.

Nikolai Antonîci citea în fiecare seară bunicăi din cartea lui...

Aș fi dorit foarte mult ca bunica să se mute cu noi, la Leningrad, mai ales acum, cînd ne hotărîsem să ne întemeiem un cămin. În schimb, ori de cîte ori o întîlneam, vedeam lămurit că e cu neputință să o conving. Bunica îl ocăra tot mai rar pe Nikolai Antonîci și vorbea tot mai des despre el, cu un fel de teamă superstițioasă. Pesemne că, în adîncul sufletului, ea era încredințată că el are o putere supranaturală.

— Nu mă gîndesc bine la ceva și gata, el a și ghicit! mi-a spus bunica într-o zi. Săptămîna asta ziceam să fac o plăcintă, și numai că-l aud: „Vezi, n-o face cu sagu, că asta cade greu la stomac."

Oare ce s-o fi întîmplat ca bunica să apară deodată în gara L., vioaie, cu umbrela într-o mînă și cu sacul de călătorie în cealaltă?

Pe drum se interesă dacă la vila noastră trebuia să te anunți la miliție.

— Poți să stai și fără să te anunți, am răspuns eu. La ce-ți faci atîtea griji?

— Nu-i nimic, să mă anunțe dacă trebuie, spuse bunica, dînd din mînă. Acum mi-e totuna!

Îi scrisesem de mii de ori, povestindu-i despre cei doi Petea și despre răposata Sașa. Petea fusese odată pe la noi, pe vremea cînd eu nu eram încă măritată și cînd locuiam pe a 2-a Tverskaia-Iamskaia, așa că bunica îl cunoștea. Cu toate acestea, i-a răspuns atît de ceremonios la salut, încît credeai că-l vede pentru prima oară.

Pe micul Petea l-a sărutat distrată, iar despre „dădaca noastră cea savantă" a spus că are „o mutră fioroasă".

Fără îndoială, ceva s-a petrecut cu bunica. Dar ce anume? Mister!

Închiriasem la mezanin două camere pe o săliță, ce păreau anume clădite pentru bunica, deoarece erau tot atît de mici și de modeste ca și ea. Înainte de toate, bunica cercetă cremoanele de la ferestre și se încredință dacă broasca de la ușă se încuie bine.

— Uite ce e, bunico, m-am săturat! am spus eu hotărîtă. Zăvoresc uşile, ca să nu ne audă nimeni, şi-mi povesteşti numaidecît tot ce s-a întîmplat.

Bunica rămase tăcută o vreme.

— Îţi povestesc! Crezi că mi-e frică de tine?

...Dormi puţin, apoi se spălă pe obraz şi veni la masă, parcă întinerită, într-o rochie cu mînecile bufante şi cu nişte ghete crem, cu vîrful ascuţit.

— Şi-a luat o menajeră! începu bunica fără înconjur. „Nu-i menajeră — zice — e secretara mea şi-o să-mi fie de ajutor". Iar ea şi-a trîntit pe plită pantofii murdari! Uite ajutorul!

În povestea cu pantofii era vorba de o oarecare Alevtina Sergheevna. Foarte interesant! Stăteam cu toţii în grădină şi o ascultam pe bunica, iar ea povestea mîndră, deşi nu prea înţelegeam lămurit ce vrea să spună. Îmi dădeam seama că Petea ar vrea grozav să o picteze şi l-am ameninţat ca nu cumva să se încumete. L-am ameninţat şi pe Sanea, care abia îşi stăpînea rîsul. Singur micul Petea asculta serios.

— Dacă eşti secretară, la ce pui pantofii pe plita unde eu fac mîncare? Aşa ceva n-am să îngădui niciodată. Dacă aprindeam focul?

— Şi?...

— Am şi aprins focul...

— Şi?

— Pantofii au ars! spuse mîndră bunica. Să se înveţe minte!

Noi ne prăpădeam de rîs.

Pe scurt, menajera a rămas fără pantofi, iar Nikolai Antonîci a chemat-o pe bunica la el, ca să aibă o discuţie serioasă.

— „Eu sînt aşa şi aşa!" făcu bunica, umflîndu-şi pieptul, ca să ne arate cum vorbea despre sine Nikolai Antonîci. Păi, taci din gură, dacă te crezi mai grozav decît toţi! Lasă pe alţii să spună. Pe urmă m-a purtat prin toată casa: „Nina Kapitonovna, alege odaia care-ţi place"...

Nikolai Antonîci obţinuse o altă locuinţă, într-o clădire nouă de pe strada Gorki, şi-i cerea bietei bunici să-şi aleagă în acel minunat apartament o cameră pe placul ei. Cutreierase Moscova o lună de zile, ca să găsească mobilă. După cîte spunea Nikolai Antonîci, casa de pe a 2-a Tverskaia-Iamskaia urma să devină „Muzeul căpitan Tatarinov". Căpitanul Tatarinov nici nu trecuse pragul acestei case, dar lui prea puţin îi păsa de lucrul acesta.

— Eu am făcut o plecăciune şi i-am spus: „Mulţumesc, dar prin case străine încă n-am trăit".

În urma acestei convorbiri, în mintea bunicăi încolţi gîndul îndrăzneţ de a fugi la noi. Se vede însă că avea o frică grozavă de Nikolai Antonîci, căci în loc să-şi strîngă lucrurile şi să plece, a căutat mai întîi să se împace cu el, ba chiar a încercat să cîştige şi prietenia menajerei. Şi-a făurit un plan complicat, bizuindu-se pe faptul că Nikolai Antonîci pleacă la Bolşevo, la Casa de odihnă a oamenilor de ştiinţă. Pentru prima oară în douăzeci de ani se urnea şi ea din loc. Şi a plecat din Moscova în mare taină, cu umbrela într-o mînă şi cu sacul de călătorie în cealaltă...

În fiecare zi, Sanea se scula la şapte dimineaţa şi, înainte de a bea ceaiul, ne duceam amîndoi să ne scăldăm. Aşa a fost şi în dimineaţa aceea, care nu se deosebea parcă cu nimic de celelalte.

Da, nu se deosebea cu nimic! Atuncea, de ce mi-a rămas atît de bine întipărită în minte? De ce văd, ca şi cînd ar fi fost ieri, cum am coborît amîndoi în goană povîrnişul, ţinîndu-ne de mînă, cum el a vrut să meargă cumpănindu-se pe trunchiul plopului de munte, aruncat peste pîrîu, şi cum a lunecat în apă, cum eu m-am descălţat şi am trecut desculţă prin vadul rîului, simţind sub tălpi unduirile tari ale albiei nisipoase? De ce ţin minte şi aş putea să repet cuvînt cu cuvînt tot ce-am vorbit? De ce mai simt şi astăzi farmecul lacului adormit şi învăluit de ceaţă, sub razele piezişe ale soarelui? De ce mi-amintesc cu o strîngere de inimă orice amănunt, fie cît de neînsemnat, din dimineaţa aceea: stropii de apă de pe faţa lui îmbujorată şi arsă de soare, de pe umerii şi pieptul lui, şuviţa de păr ce i-a căzut pe frunte atunci cînd a ieşit din apă şi s-a aşezat alături de mine, cuprinzîndu-şi genunchii cu braţele? De ce-mi amintesc de băiatul cu pantalonii sumeşi şi cu o plasă împletită de el, pe care Sanea l-a învăţat că racii se prind ademenindu-i cu ajutorul focului sau cu o nadă de carne putredă?

Mi-amintesc de toate acestea pentru că n-au trecut nici trei-patru ceasuri şi totul — scăldatul nostru minunat, lacul adormit, în care se oglindea malul fără clintire, băiatul cu plasa şi mii de alte gînduri, simţăminte şi impresii, totul s-a depărtat de mine deodată, ca azvîrlit peste nouă mări şi nouă ţări, şi-mi păreau lucruri mici şi neînsemnate, ca şi cînd le-aş fi privit printr-un binoclu întors...

III

„NU UITA CĂ AI ÎNCREDERE ÎN MINE"

Dacă timpul ar putea fi oprit în loc, eu l-aş fi oprit în clipa cînd, dînd o fugă pînă în oraş, nu l-am mai găsit pe Sanea. Am coborît din tramvai pe Nevski, nu ştiu de ce, şi m-am oprit în faţa magazinului „Gastronom", în vitrina căruia era afişat primul comunicat al Comandamentului Suprem. L-am citit stînd chiar lîngă geam, iar după aceea, întorcîndu-mă, am văzut în jur cîteva feţe serioase, emoţionate. Mă cuprinse un sentiment ciudat: totul parcă se petrecea într-o altă viaţă. Era prima seară călduroasă de vară şi umbrele vagi ale trecătorilor ţineau parcă de o viaţă necunoscută, tainică, ca şi faptul că deşi soarele nu asfinţise încă, luna se vedea deasupra clădirii Amiralităţii. Cele dintîi cuvinte întîlnite în viaţa aceasta nouă stăteau scrise cu slove mari acolo, dinapoia vitrinei, şi oameni necunoscuţi, mereu alţii, se apropiau să le citească. Nimic nu se mai putea schimba, oricît aş fi dorit-o eu.

Rozalia Naumovna îmi dădu un bilet din partea lui Sanea, pe care îl tot scoteam din geantă şi-l citeam.

„Dragul meu Pira-Poleikin — era aşternut, cu un scris zorit, pe o foaie albastră din bloc-notesul lui — *te îmbrăţişez. Nu uita că ai încredere în mine."*

Pe vremea cînd stăteam în Crimeea, aveam un cîine, Pirat, care se ţinea după mine, ori de cîte ori udam florile. Sanea rîdea şi ne striga pe amîndoi odată: „Pira-Poleikin [1]!" „Nu uita că ai încredere în mine" — acestea erau cuvintele mele.

I-am spus odată că am încredere în el. Plecase cu un moral minunat, asta e! Nu l-am mai găsit în oraş, plecase încă de pe la unsprezece dimineaţa. Deşi nu ne luasem rămas bun, el nu amintea nimic despre asta în bilet. Ca şi cînd era ceva fără însemnătate.

M-am întors acasă, fără să ştiu de ce, şi mi se pare că n-am închis ochii toată noaptea. Cred însă că tot am aţipit puţin, deoarece la un moment dat m-am trezit buimăcită şi cu inima zvîcnind: „Război! Nu se mai poate schimba nimic".

M-am dat jos din pat şi am trezit dădaca.

— Trebuie să împachetăm. Mîine plecăm.

— Şapte vineri într-o săptămînă! bodogăni dădaca supărată, căscînd.

---

[1] Poleikin, derivat de la polevati — a stropi, a uda. (n. t.)

Şedea somnoroasă în pat, într-o cămaşă de noapte lungă şi albă, bodogănindu-mă într-una, în timp ce eu umblam de colo pînă colo, fără s-o ascult. Ceva mai tîrziu am deschis fereastra: era atîta pace şi atîta fericire senină în păduricea din apropiere!

Bunica, auzindu-ne vorbind, mă chemă la ea în cameră.

— Ei, Katia, ce-i cu tine? începu ea cu asprime.

— Bunico, nu ne-am luat rămas bun! Cum de ne-am despărţit aşa?

Ea mă cercetă cu privirea, mă sărută şi făcu pe furiş semnul crucii asupra mea. „E bine că nu v-aţi luat rămas bun, e bine, asta înseamnă că se întoarce curînd!" spunea ea, şi eu plîngeam, simţind că nu sînt în stare să fac altceva, deşi nici nu ştiam ce-aş putea face...

Cu trenul de seară veni Petea, îngrijorat, obosit, dar hotărît, ceea ce nu era de loc în firea lui.

De la Petka am auzit pentru prima oară că toţi copiii vor fi evacuaţi din Leningrad, şi faptul că trebuia să părăsim vila şi grădina unde sădisem împreună cu dădaca micşunele şi flori de tabac, ale căror tulpini gingaşe şi răsăriseră în răzoare, mi se părea o barieră fără de seamăn. Toată luna iunie fusese rece; acum începuse zăduful şi tocmai acum trebuia să-l vîr pe micul Petea într-un vagon murdar şi ticsit, ca să plece undeva departe, într-un oraş necunoscut!

Petka ne mai spuse că Uniunea artiştilor plastici trimite copiii în regiunea Iaroslavl. Pe Petinka şi pe Nina Kapitonovna îi şi înscrisese, dar cu dădaca era mai greu: trebuia să facă unele intervenţii, deoarece dădacele nu erau admise.

Petka strînse la iuţeală lucrurile, fugi după o căruţă, apoi urcă la bunica, dar ea spuse solemn că nu pleacă la Iaroslavl. Nu ştiu ce au vorbit ei acolo, şi de ce bunica nu putea să sufere regiunea Iaroslavl, totuşi, după vreo jumătate de oră, coborîră amîndoi foarte mulţumiţi, iar bunica începu numaidecît să coasă ceva la rucsacuri şi să critice răutăcioasă munca metodică a dădacei.

Toţi făceau cîte ceva, afară de mine. Pînă şi micul Petea îşi aşeza cu grijă jucăriile în geamantanaşul lui de placaj, căznindu-se să ghemuie capul paiaţei, care nu încăpea.

Şedeam obosită şi copleşită în mijlocul învălmăşelii aceleia de lucruri şi a dezordinii dinaintea plecării. Petea se apropie de mine şi-mi spuse prietenos:

— Katia, dragă, vino-ţi în fire!

...N-am să povestesc cum ne-am întors la Leningrad, cum Petea m-a dus la Uniunea artiştilor, spunînd nu ştiu cui că pot

face orice, şi cum cineva mi-a dat numaidecît să întocmesc nişte liste nesfîrşite.

Ordinul spunea că toţi copiii vor fi evacuaţi fără mame şi fără dădace, şi lupta cea mare se ducea tocmai în jurul acestui lucru: mamele şi dădacele erau mereu şterse de pe listă, ca apoi să fie din nou trecute.

Pesemne că nu m-am descurcat prea bine în munca ce mi s-a încredinţat, căci o pictoriţă mărunţică mi-a luat furioasă listele din mînă. De altfel, cred că nici o mamă şi nici o îngrijitoare nu s-au bucurat de o cît de mică îngăduinţă din partea ei. Dădaca noastră a fost ştearsă de pe listă printre primii.

Aprobarea pentru plecarea în regiunea Iaroslavl trebuia obţinută de la sovietul orăşenesc şi tot astfel şi aprobarea pentru vagoane de călători, în locul celor de marfă. Sovietul orăşenesc urma de asemenea să aprobe toate celelalte nenumărate lucruri neprevăzute, căci ceea ce se petrecea în aceste zile nu se mai petrecuse niciodată înainte.

Am fost la sovietul orăşenesc, apoi la rectorul Institutului de arte plastice, ca să-l rog să telefoneze şi să intervină la sovietul orăşenesc pentru a se aproba încărcarea bagajelor şi a alimentelor necesare pentru drum. Am cusut numere pe mîneci. Această muncă susţinută a făcut să devin şi eu unul dintre oamenii cunoscuţi, cărora li se adresa toată lumea.

Plecarea, hotărîtă pentru 5 iulie, s-a amînat pentru 6 iulie. Astăzi, faptul că toate pregătirile, emoţiile şi durerea despărţirii de copii, într-un oraş mare, cu patru milioane de locuitori, au ţinut numai cîteva zile, poate părea ciudat.

...Trenul întîrzia şi copiii au trebuit să stea multă vreme în sala de aşteptare, sub supravegherea celor mari, astfel ca părinţii să nu stînjenească îmbarcarea. Cei mari slăbiseră însă supravegherea, şi mamele, obosite şi urîţite, răzbiseră de mult în apropierea copiilor. Era cald, copiii cereau de băut şi trebuiau convinşi să mai aştepte. Praful şi zăduful zilei aceleia de iulie sporeau parcă durerea generală a despărţirii.

Într-un tîrziu începu îmbarcarea: întîi şcolarii mari apoi cei de vîrstă mijlocie, apoi copiii de şase, şapte ani. Mergeau voios cu toţii, ţinîndu-se de mînă. Era însă cu neputinţă să-ţi stăpîneşti lacrimile, văzîndu-i cum merg — micuţii de ei — cu raniţele în spate. Plecau, dar unde oare plecau? Încă de acasă simţeam că mi se strînge inima ori de cîte ori îmi cădea în mînă raniţa lui Petinka. Mamele îşi urmau copiii şi atunci am pornit-o şi eu după Petinka al nostru. El mergea în rînd cu o fetiţă curăţică şi dolofană. M-am oprit cu toţi ceilalţi în faţa uşii ce

dădea spre peron, căci părinţii nu erau lăsaţi mai departe. Şi, ca şi ceilalţi, l-am urmărit cu privirea. Ca ei toţi, îmi muşcam buzele să nu plîng. După puţin timp am alergat la staţia de bagaje, unde tocmai se aduseseră bagajele, fiindcă trebuia să avem grijă ca lucrurile copiilor să nu se amestece cu ale celor mari.

Trenul trebuia să pornească la ora patru, şi a plecat fără întîrziere. Petea sosi la gară în ultima clipă: după cum am aflat mai tîrziu, în acest timp fusese cu rectorul la Smolnîi. I-au dat băiatul pe fereastră. El l-a luat în braţe şi a rămas o vreme cu obrazul lipit de căpşorul lui oacheş. Bunica însă începu să dea semne de nerăbdare şi el a sărutat copilul în grabă, dîndu-i-l înapoi...

Şi astăzi sînt tulburată cînd îmi amintesc de plecarea copiilor. Nu ştiu, asta poate din pricină că nu sînt în stare să povestesc întocmai cum s-au petrecut lucrurile. S-ar părea că încercările prin care am trecut în anii războiului, impresiile puternice, nespus de ciudate şi de neobişnuite de atunci, ar fi trebuit să mi se întipărească adînc în suflet. Şi totuşi, zilele acelea îmi apar stinghere şi, într-un fel, date uitării.

IV

„O SĂ NE REVEDEM NEGREŞIT, DAR NU PREA CURÎND"

Deşi Uniunea artiştilor plastici ne-a asigurat că întreg convoiul a sosit cu bine la destinaţie şi că la Iaroslavl copiii au fost primiţi cu flori, telegrama mult aşteptată de la bunica întîrzia. De la Iaroslavl, copiii urmau să plece la Gniloi-Iar şi mi se părea că într-un sat cu un nume aşa de urît, n-au să se simtă bine[1]. Am primit în schimb o scrisoare desperată de la Kira. Se evacua şi ea din oraş, cu copiii şi cu mamă-sa; Valea rămînea la Moscova. Era prima lor despărţire şi, spre mirarea mea, nu se temea atît de bombele fasciste, care puteau să nimerească strada Sivţev-Vrajka, cît de o oarecare Jenia Kolpakci, care cocheta cu Valea. Cerneala era pe alocuri întinsă: biata Kira plînsese în timp ce scria. Mă durea inima pentru ea, deşi se vedea bine că de cînd a început războiul s-a cam prostit.

---

[1] Gniloi — putred. (n. r.)

Sanea — iată ce mă nelinişte cel mai mult! Aveam vise chinuitoare, în care eu mă supăram pe el — de ce, nu ştiu — iar el mă asculta încruntat, palid şi foarte obosit. Rozalia Naumovna înjghebase un post sanitar în biroul fostului cinematograf „Elite" şi Comitetul raional de apărare îmi propuse să lucrez acolo ca infirmieră, deoarece ea le-a spus că „am multă experienţă în îngrijirea bolnavilor".

— Gîndiţi-vă, tovarăşă Tatarinova-Grigorieva, îmi spuse blajin şi oarecum în taină un doctor cărunt, membru al comitetului, — dacă refuzaţi această muncă, vă vom trimite neîntîrziat la construcţiile de fortificaţii.

Să lucrezi la fortificaţii — la „tranşee", cum spuneau leningrădenii — era desigur mult mai greu, decît să fii infirmieră. I-am mulţumit, dar am refuzat.

Spre seară ne-am dus pînă dincolo de Sredniaia Rogatka şi am săpat toată noaptea şanţuri antitanc. Pămîntul era argilos şi tare, încît trebuia să-l sfărîmi cu tîrnăcopul şi abia apoi să-l arunci cu lopata. Nimerisem în brigada unei edituri din Leningrad, care se dovedea grozav de pricepută „să sape mormîntul lui Hitler", cum glumeau cei din jur. Brigada, în mod excepţional, era alcătuită aproape numai din femei: linotipiste, corectoare şi redactoare. Cele mai multe erau foarte bine îmbrăcate şi asta mă mira. Am întrebat o redactoare brunetă şi drăguţa de ce a venit să sape la tranşee într-o rochie atît de elegantă şi ea mi-a răspuns rîzînd că „pur şi simplu nu are alte rochii". Întotdeauna m-am simţit atrasă de oamenii din această lume aparte — lumea teatrului, a literelor şi a artei. Se vede însă că fetele culte, care sfărîmau cu tîrnăcopul lutul cărămiziu şi tare ca piatra, nu prea aveau poftă să discute despre artă, nici dacă venea vorba despre vreo premieră, ori despre pictorul R., care nu era cel mai indicat să pună în scenă piesa „Silvia". În spatele tuturor acestor lucruri stătea războiul tiranic şi de neînlăturat, de care era cu neputinţă să uiţi.

Lucram pereche cu o redactoare brunetă, care-mi spusese că în ajun au plecat pe front soţul şi cei doi fraţi ai ei. Era îngrijorată îndeosebi din pricina fratelui mai mic, un tînăr plăpînd, aproape un copil, şi pe lîngă care soţul ei a stăruit zadarnic ca să-şi schimbe hotărîrea. Eu i-am povestit despre Sanea şi apoi ne-am văzut multă vreme de treabă, în tăcere; puneam targa pe fundul şanţului şi după ce alte fete o umpleau cu pămînt, noi o duceam sus, răsturnînd pămîntul în partea unde se înălţa parapetul. Nu i-am spus însă tovarăşei mele că din prima zi de război n-am primit nici o veste de la Sanea. În

ajun vorbisem la telefon cu mama unui pilot din escadrila lui, care m-a anunțat că a primit o scrisoare de la Rîbinsk. Se putea să fie și Sanea la Rîbinsk, în vederea formării escadrilei lui. Dar, tot atît de bine puteam să mă opresc asupra oricărui alt oraș din Uniunea Sovietică. Oare, mai mult decît unde se află și ce face, nu trebuie să știu? Oare, dacă va pieri, nu voi ști unde și cum s-a petrecut? Poate că în clipa aceea voi fi la teatru sau voi dormi, fără să am nici o presimțire rea, sau voi sta de vorbă și voi rîde cu cineva, ca acum, bunăoară, cînd șeful brigăzii ne sfătuiește să lucrăm mecanic, adică gîndindu-ne la altceva. Auzindu-l, eu și redactoarea cea scundă ne-am uitat deodată una la alta și am izbucnit în rîs. Era un sfat minunat, fiindcă aveam la ce să ne gîndim!

Noaptea trecu pe nesimțite. În lumina îngînată, ce stătea ca încremenită între cer și pămînt, se simți deodată prospețimea dimineții, dar și ea, și boarea ce trecu peste cîmpie, înfiorînd frunzișurile care camuflau tunurile antiaeriene, păreau zămislite de zorile unei astfel de dimineți. Departe, deasupra orașului, se înălțară și pieriră numaidecît în razele soarelui, care încă nu se zărea, ca niște pești uriași și blajini, baloanele argintii ale barajului aerian.

Eram toate puțin cam palide. Unei fete i se făcu rău, dar cu toate acestea, brigada noastră își sfîrși munca înaintea tuturor. Îmi era sete și noua mea prietenă mă convinse să mergem să căutăm niște cvas. Corturile cu alimente erau întinse în apropierea unei biserici vechi și părăsite. Ne-am așezat în rînd, dar pe neașteptate prietena mea mi-a propus să ne urcăm în clopotniță.

Era o prostie, fiindcă mă durea mijlocul și mă simțeam foarte obosită. Totuși am primit numaidecît.

Am găsit sectorul nostru, orientîndu-ne după tărgile înfipte în pămînt, pe care erau afișate ziarele de șantier. Un grup de oameni tocmai se îndrepta într-acolo. Oare am lucrat atît de puțin? Alături de sectorul nostru se înșiruiau alte sectoare ale șantierului. Vedeai numai femei: unele săpau în fundul șanțurilor adînci de trei metri, înălțate într-o parte de parapet, altele aruncau pămîntul afară cu lopata, iar altele îl cărau cu roaba... Printre femeile de aici nu era una măcar care, cu o lună în urmă, să nu fi rîs, dac-ar fi auzit că va veni o zi cînd își va lăsa căminul și munca ei și se va duce noaptea afară din oraș, să sape de zor șanțuri, bastioane și tranșee... În schimb au venit toate să muncească și iată că, acum, uriașele cordoane ce

împresurau orașul, întrerupte doar de șosele și de liniile de cale ferată, erau aproape gata.

Nu știu cum aș putea lămuri simțămîntul cu care priveam cîmpia, biata cîmpie din jurul orașului, brăzdată de imense semicercuri și luminată de raza palidă a soarelui leningrădean.

Mă cuprinse teama, ca înaintea unei furtuni de care nu te mai poți adăposti. Dar, în același timp îmi simțeam inima plină de curaj și de o tinerească voioșie.

La amiază m-am întors acasă. Rozalia Naumovna mă întîmpină în ușă, agitată, să-mi spună că a văzut adineauri, pe bulevardul Nevski, cum a fost prins un spion.

— Unul gras cu mustăți, o mutră tipică de spion! Ptiu! scuipă ea cu scîrbă. Noroc că n-a fost și Berta cu mine! Ea și-ar fi pierdut mințile.

Berta era foarte fricoasă.

Pe palierul de la primul etaj ne-am oprit, și Rozalia Naumovna se apucă să-mi arate cum s-a petrecut întîmplarea. În clipa aceea, un militar care tocmai cobora scara, bocănind asurzitor cu cizmele, se aplecă peste balustradă și se uită în jos, spre noi. L-am recunoscut pe Luri.

Luri era secundul și prietenul lui Sanea. Fuseseră împreună piloți în Nord, apoi s-au văzut despărțiți. Sanea îi simțea lipsa, oriunde era trimis cu serviciul. „Ei, de l-aș avea aici pe Șurka!" — îmi scria el din Spania. Luri se mai abătea pe la noi din cînd în cînd, vesel, lăudăros, cu o barbă care-l făcea să semene a străin.

— Katerina Ivanovna! zise el, ducînd voinicește mîna la chipiu. Am fost la dumneata, am tot bătut la ușă, am tot sunat și, pierzînd orice nădejde, am aruncat scrisoarea în cutie.

— De la Sanea?

— Ai ghicit.

Și o salută la fel de voinicește și pe Rozalia Naumovna.

Ne-a spus că nu mai poate să stea cu noi decît un sfert de oră și n-am vrut să citesc scrisoarea lui Sanea cît mai rămînea el; mi-am aruncat doar privirea peste pagini și, chiar la sfîrșit, mi-au sărit în ochi următoarele cuvinte: „O să ne revedem negreșit, dar nu prea curînd."

— De unde vii? De pe front? Ești la Leningrad? Unde-i Sanea?

Luri se gîndi puțin și răspunse vag:

— La escadrilă.

— Nu vrei să spui, nu-i așa? Dar e sănătos?

— Ca bradul! mă încredință Luri, rîzînd.

Deși Luri ne asigurase pe cuvînt de onoare că nu are decît un sfert de oră la dispoziție, Rozalia Naumovna alergă îndată să facă o cafea. Rămași singuri, l-am iscodit și am aflat că undeva — nu se știe unde — se organizează o escadrilă specială; că acolo la bază, efectivul de piloți din aviația civilă trebuie să execute o mie cinci sute sau două mii de ore de zbor și că acum instrucția se face pe avioane noi.

Un fior îmi săgetă inima auzind cuvintele: „o escadrilă specială!" Totuși n-am întrebat nimic, fiindcă Luri tot nu mi-ar fi răspuns. Am întrebat doar dacă Sanea va mai rămîne mult timp acolo, la școală. Luri se gîndi iarăși și-mi spuse că nu. Înainte de a răspunde stătea să se gîndească puțin și simțeai de fiecare dată o neliniște în glasul lui cel nepăsător, o umbră de neliniște.

I-am dat cîteva rînduri pentru Sanea. Cînd tocmai pleca, Luri se ciocni în prag cu Rozalia Naumovna, căreia îi făgădui să mai vină pe la noi, dacă-i va fi „posibil". Am mai stat puțin de vorbă în ușă, apoi luîndu-ne rămas bun, ne-am îmbrățișat cu putere și, pe neașteptate, ne-am sărutat...

Era tristă scrisoarea adusă de Luri și numai eu puteam să-mi dau seama de lucrul acesta.

Sanea întreba de amîndoi Petea, de Petea cel mare și de Petea cel mic, și ne sfătuia să trimitem numaidecît copilul din Leningrad.

„Cel mai bine ar fi să-l trimiteți la N. la bătrîni." În același timp, el se arăta însă îngrijorat de soarta judecătorului și a mătușii Dașa; o frază alcătuită cu multă băgare de seamă lăsa să se înțeleagă că N-ul a fost bombardat, deși era foarte departe de linia frontului. Într-un cuvînt, am înțeles că Sanea știe ceva, ceva rău. Din pricina asta îmi și scria: „O să ne vedem negreșit, dar nu prea curînd".

Da, nu prea curînd. Veneau zile grele. Mă plimbam prin cameră, încercînd să calc numai pe șipcile parchetului, ceva mai închise la culoare. Erau închise la culoare cînd unele, cînd altele, după cum mergeam sau mă întorceam de la fereastră.

Escadrilă specială... „Și tu de ce îngheți?" i-am spus eu inimii, cu care am simțit din nou că se petrece ceva, în clipa cînd am rostit aceste cuvinte. „A fost în Spania și s-a întors. Trebuie doar să-i scriu cît mai des că am „încredere" în el." Abia atunci m-a răzbit oboseala. M-am întins pe pat, am închis ochii și totul a început să mi se perinde prin minte — fetele care ridicau tărgile pline cu pămînt bolovănos, roabele împinse

încet pe punțile de scîndură, soarele ce se răsfrîngea în orbitele cărămizii ale ferestrelor.

După puțin timp se ivi o lumină slabă și tulbure de undeva; venea domol după noaptea aceea nedormită și totul din jur începu deodată să pălească și să dispară. Îmi dădeam seama că adorm. Mă simțeam bine, nespus de bine, numai că voiam să înceteze geamătul ori cîntecul prelung și trist pe care-l îngîna cineva dincolo de perete.

— Katia, alarmă!

Rozalia Naumovna mă scutura de umeri.

— Scoală-te, alarmă!

...Pe la sfîrșitul lui iulie m-am întîlnit pe Nevski cu Varia Trofimova, soția unui aviator, Erou al Uniunii Sovietice, alături de care Sanea servise în „aviația specială de aplicație". Fusesem odată împreună cu soții noștri la Saratov, și atunci am aflat cu mirare că Varia este de profesie medic stomatolog.

Varia Trofimova — o femeie înaltă și voinică, cu obrajii rumeni și mersul hotărît — îmi amintea oarecum de Kira, mai ales atunci cînd rîdea cu poftă, arătîndu-și dinții puternici și frumoși.

— Dar Grișa al meu! oftă ea. Ai citit? Bombardează Berlinul.

După ce am mai stat de vorbă, ea mi-a propus să lucrez la clinica stomatologică a Academiei medico-militare.

Am rămas puțin pe gînduri și Varia se grăbi să adauge: „Întîi vino să vezi ce ai de făcut" — asta fiindcă mai recomandase o cuconiță, care a stat acolo doar două zile și a plecat, zicînd că nu poate suporta mirosul.

Varia nu putea să sufere „cuconițele" — știam asta încă de pe cînd fusesem împreună la Saratov.

Trebuie să spun că mirosul de la spital era într-adevăr insuportabil. L-am simțit cum am pășit pe coridorul lung, cu saloane înșiruite de amîndouă părțile. Era atît de pătrunzător, încît îmi venea să vomit. Senzația aceasta am avut-o tot timpul cît Varia Trofimova mi-a făcut cunoștință cu cîteva surori, cu radiologul, cu soția medicului-șef și cu alții.

Aici erau internați cei răniți la cap. Curînd după venirea mea a fost adus un tînăr cu obrazul sfîrtecat de o schijă de mină.

Îngrijind răniții am înțeles — chiar de a doua sau a treia zi — că trebuie să-i îmbărbătezi mereu, să le spui că rana n-are

nici o însemnătate și că nu-i nimic dacă rămîn cu vreo cicatrice, ori că trebuie să rabde puțin și că rana nu va lăsa nici o urmă. Mai tîrziu am avut prilejul să lucrez la un spital de campanie. Acolo, asta nu mai era o taină, dar simțeai în orice cuvînt groaza cu care omul își privea pentru întîia oară în oglindă chipul mutilat; apoi, acea nesfîrșită ședere în fața oglinzii, din ajunul ieșirii din spital, cînd fiecare încerca neputincios să se înfrumusețeze...

De altfel, uneori nu mințeam de loc spunînd că „rana nu va lăsa nici o urmă". Niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte că un nas, de pildă, se poate plăsmui din nou ori că se poate grefa o bucată de piele pe obraz. De cîte ori nu mi s-a întîmplat să mă uit cu groază la vreun rănit, atunci cînd i se făceau primele pansamente, dar după două-trei luni, cînd ieșea din spital și pleca la unitate, urmele rănilor, care la început se părea că-l vor desfigura pentru toată viața, abia se mai vedeau.

Deși îmi venea greu să lucrez la clinică, mai ales în primele zile, eram bucuroasă de tot greul acesta, fiindcă trebuia să ascult atent orice mi se spunea, să fiu sigură pe ceea ce fac, chiar dacă-mi simțeam sufletul împovărat.

Unitatea lui Petea se afla pe cheiul Universității — după plecarea copilului, Petea se înrolase îndată în miliția poporului — și cînd aveam vreo clipă de răgaz, dădeam întotdeauna o fugă pînă la el. Ședeam amîndoi pe niște bîrne aruncate lîngă parapet sau ne plimbam între Institutul de filologie și monumentul Sfincșilor. Mare parte dintre monumente fuseseră evacuate din timp sau acoperite cu saci de nisip, dar Sfincșii, nu știu de ce, rămăseseră pe locul lor și după 22 iunie 1941, ca pe vremea depărtată de pace. Tolăniți pe malul Nevei, ei priveau nepăsători la forfoteala pestriță și plicticoasă din jur. Aveau ochii larg deschiși și niște labe trufașe, de puternice ce erau. Cînd Petea se uita la ei, fața îi devenea blîndă și ascundea parcă o umbră de șiretenie.

— Să sculptezi o labă ca asta și să mori! spuse el odată, și-mi argumentă îndelung, într-un fel foarte interesant, de ce sînt genial sculptate labele sfincșilor.

Cîrpisem cu Rozalia Naumovna toată rufăria lui Petea, dar el n-a vrut să ia nimic, deși schimburile primite de la batalion erau mult mai proaste. Petea se străduia și ținea să devină un adevărat soldat.

V

FRATELE

Seara am trecut pe la Petea, dar el nu mi-a spus nimic: pesemne că au primit ordinul peste noapte. De dimineaţă eram de serviciu. Rozalia Naumovna îmi telefonă spunînd că Petea m-a căutat la telefon şi că m-a rugat să trec pe la el, imediat dacă pot, însă nu mai tîrziu de amiază. Deşi trebuia să rămîn la spital pînă la prînz, m-am învoit şi am plecat, lăsînd-o pe Varia Trofimova să-mi ţină locul. Abia era ora zece cînd am ajuns la Institutul de filologie. Un soldat cunoscut, din batalionul lui Petea, apăru la fereastră şi l-am strigat.

— A, Skovorodnikov? Numaidecît.

Petea ieşi grăbit pe poartă. Ne-am strîns mîna şi am pornit-o pe chei, înspre Sfincşi.

— Katia, azi plecăm. Sînt bucuros.

Şi tăcu. Era emoţionat.

— ...Nimeni nu se aştepta să plecăm. Zilele astea era vorba să facem un marş de instrucţie. Pesemne că situaţia s-a schimbat între timp.

Am încuviinţat din cap: în ultima vreme ne veneau mereu răniţi de la Luga şi nu era greu de înţeles că situaţia s-a schimbat.

— Am scris nişte scrisori, urmă Petea, scotocind prin raniţă. Aş vrea să te rog... Uite, scrisoarea asta nu trebuie trimisă prin poştă.

Zicînd acestea, scoase şi-mi întinse un plic deschis, fără adresă.

— ...E pentru Petinka. Ii dai scrisoarea numai dacă eu...

Deschise gura, vrînd să spună: „am să cad“, dar deodată începu să surîdă copilăreşte.

— ...Se înţelege, nu acum, mai tîrziu... peste vreo zece ani.

— Sanea n-ar fi scris niciodată asemenea scrisori.

— Asta pentru că el n-are un băiat, ca mine.

Pesemne că am avut o tresărire pe faţă, fiindcă l-am văzut speriat, temîndu-se că m-a jignit... Ne-am oprit din mers şi Petea îmi strînse braţul cu putere.

— Ce-i cu Sanea? Pe unde mai e?

— Nu ştiu.

— I-am scris pe adresa unui oficiu poştal militar, dar n-am primit răspuns. Totuşi, n-am nici o grijă, sînt sigur că e teafăr şi sănătos.

— Ce te face să crezi?

Petea tăcu puţin înainte de a răspunde.

— Sînt sigur că nu i se va întîmpla nimic. Adu-ţi aminte ce spunea el: „Ştiu că cerul n-o să mă trădeze, dar despre pămînt nu garantez."

Într-adevăr erau cuvintele lui Sanea, numai că el le spusese foarte demult. Acum, în plin război, aceste cuvinte păreau o simplă glumă.

— ...Scrisoarea asta i-o dai tatei, dacă mai trăieşte — şi Petea scoase din raniţă un alt plic. Vezi, niciuna nu poate fi trimisă prin poştă, adăugă el cu amărăciune. Lucrările mele le ia Muzeul rus, am şi vorbit în privinţa asta.

Eu mi-am împreunat palmele, uimită.

— N-ai grijă, am făcut asta numai aşa, — zise Petea grăbit, — şi nu pentru că s-ar putea să pier. Kostocikin, Livşitz, Nazarov, au făcut la fel.

Toţi aceştia erau şi ei pictori.

— Cîte nu se pot întîmpla! Nu cu mine, dumnezeule, adăugă Petea nerăbdător. Crezi că ei au să bombardeze Moscova, fără să se atingă de Leningrad?

Nu mă gîndeam la asta. Petea rînduise totul, de parcă în sufletul lui nici nu spera să se mai întoarcă.

— Nouă încă ni se mai pare că între noi şi război nu-i nici o legătură, spuse el îngîndurat. Dar, în realitate...

Pînă la urmă încercă să-mi dea şi ceasul. Atunci m-am revoltat şi am început să-l cert, iar el a izbucnit în rîs şi şi-a pus ceasul în buzunar.

— Ciudată mai eşti tu! Am primit un ceas nou, cu cronometru. Habar n-ai, Katia, cu cine vorbeşti! Sublocotenent! Aşa că te rog...

Nu înţelegeam cum de a devenit sublocotenent atît de repede, fiindcă abia era de o lună în armată. Petka însă mi-a spus că a urmat o şcoală militară încă din anii studenţiei şi că, datorită acestui fapt, era socotit ofiţer de rezervă.

Ajungînd în dreptul Sfincşilor, ne-am oprit ca de obicei pe locul unde parapetul era surpat şi un capăt de balustradă se bălăbănea în aer. Petea îşi aţinti privirea cu un oftat asupra Sfincşilor. Oare-şi lua rămas bun de la ei? Aşa cum era, înalt, cu capul puţin dat pe spate, avea ceva semeţ în profilul ascuţit şi în ochii lui mijiţi, îndrăzneţi şi visători în acelaşi timp. „Dispreţuia moartea" — mi-a spus mai tîrziu comandantul lui de batalion. Oricît ar părea de ciudat, în ziua aceea cînd ne-am

luat rămas bun, lîngă statuia Sfincşilor, eu am simţit lămurit această mîndrie şi acest dispreţ.

Petea ştia că l-am socotit întotdeauna pe Petinka drept copilul meu, dar ar fi trebuit, desigur, să i-o spun şi atunci. Ar fi trebuit să i-o spun, ca el să nu aibă nici o îndoială în această privinţă; ar fi trebuit să-mi dau seama că el are nevoie de asta. N-am făcut-o şi cînd am ajuns acasă am început să regret amarnic.

El îmi cuprinse din nou mîinile într-ale lui şi mi le sărută. Ne-am îmbrăţişat şi el mi-a spus în şoaptă:

— Surioară...

L-am însoţit pînă la Institut şi apoi am venit pe jos pînă la Petrogradskaia, deşi stătusem de veghe toată noaptea şi mă simţeam obosită.

Era cald. Tocurile pantofilor mi se afundau în asfaltul moale din jurul coloanelor Rostrale. Un miros uşor de catran venea dinspre bărcile aflate în spatele podului Birjevoi, iar Neva, largă şi de o măreţie neasemuită, părea că nu curge, ci înaintează ca la o paradă, despărţindu-şi apa în două braţe deopotrivă de largi şi de măreţe, în mijlocul celei mai frumoase priveliști. Gîndul că la vreo sută de kilometri de aici soldaţii fascişti, scăldaţi în şiroaie de sudoare, se năpustesc cu o furie sălbatică să cotropească zidurile oraşului, Neva cea sărbătoresc-scînteietoare sub razele soarelui de vară, scuarul amenajat de curînd între podurile Birjevoi şi Dvorţovîi, gîndul acesta mi se părea ciudat şi barbar.

Deocamdată, aici era linişte şi pace. Copiii se jucau în scuar, în timp ce un paznic bătrîn cutreiera cărările, în mînă cu o vergea de metal ascuţită la vîrf, cu care străpungea şi aduna hîrtiile aruncate ici, colo pe jos.

VI

„ACUM SÎNTEM AMÎNDOI DEOPOTRIVĂ"

Aşa cum altădată ştiam pe de rost zilele cînd m-am întîlnit cu Sanea, acum mi se întipăreau în minte şi mi se pare că pentru totdeauna, zilele cînd primeam scrisori de la el. A doua scrisoare, dacă nu pun la socoteală bileţelul unde mă numea „Pira-Polcikin", am primit-o în ziua de 7 august — zi care îmi apărea mereu în vis, ori, nu ştiu cum, făcea parte dintre visele mele chinuitoare, din pricina cărora mă certam singură, de parcă aş fi avut vreo vină că visez.

Dormisem acasă, nu la spital, și dimineața în zori m-am dus s-o caut pe Rozalia Naumovna, deoarece casa rămînea singură. Am găsit-o în curte, dădăcind trei băieți, care stăteau înșirați în fața ei, cum să pregătească niște vopsea.

— Vopseaua nu-i bine să fie prea groasă, dar nici prea subțire, spunea Rozalia Naumovna. Unde-i scîndura ? Vorobiov, nu te scărpina ! Încercați vopseaua întîi pe scîndură ! Nu toți odată, pe rînd !

Întorcîndu-se spre mine, ea vorbi cu același ton preocupat :

— Măsuri contra incendiilor ! Trebuie să vopsim podurile și lemnăria cu o soluție refractară și învăț copiii să vopsească.

— Rozalia Naumovna, — am întrebat-o eu cu sfială, — dumneata te întorci curînd acasă ? Aștept un telefon.

Trebuia să mi se telefoneze de la Muzeul rus. Lucrările lui Petea erau de mult împachetate și nu înțelegeam de ce nu trimit să le ridice.

— Peste vreo oră. Vreau să mă urc cu copiii în pod, să le arăt la fiecare ce are de făcut. Pe urmă sînt liberă. Katia, cum de-am uitat ! vorbi ea cu repeziciune, și-și împreună palmele a mirare. Ți-a venit o scrisoare ! Ia-o dumneata din buzunar... că eu am mîinile mînjite de vopsea.

Am vîrît mîna și am scos din buzunarul Rozaliei Naumovna o scrisoare de la Sanea...

Ca de obicei, am citit întîi scrisoarea în fugă, dornică să aflu dacă nu i s-a întîmplat ceva, după aceea am început s-o citesc pe îndelete.

„Îți mai aduci aminte de Grișa Trofimov ? mă întreba Sanea spre sfîrșitul scrisorii. *Știi, cîndva împrăștiam cu el verdele de Paris pe deasupra lacurilor. Ieri l-am înmormîntat.“*

Nu-mi aduceam prea bine aminte de Grișa Trofimov. El plecase de la Saratov chiar în ziua cînd eu am sosit acolo și nu știam că făcea serviciu împeună cu Sanea. În clipa aceea mi-a răsărit în minte biata Varia. Sărmana ! Scrisoarea îmi căzu din mîini și foile se împrăștiară pe jos.

...Deși ar fi trebuit să mă duc la spital, am pornit în neștire spre casă, uitînd că i-am dat cheia Rozaliei Naumovna. Pe scări m-am întîlnit cu dădaca cea savantă, care a început să mi se plîngă că ea nu-și poate găsi nicăieri un loc, fiindcă nimeni nu vrea s-o angajeze, din pricina „lipsei de hrană“. Spunea că o femee de serviciu a intrat la Trustul pentru plantarea spațiilor verzi, dar ea n-are putere să facă o asemenea muncă, și încă multe altele. O ascultam și mă gîndeam : „Biată Varia, biată Varia !...“

Cînd am ajuns la spital, m-am ferit să trec pe la secția de stomatologie, unde ar fi putut să mă vadă ea, și am citit încă o dată scrisoarea. M-am gîndit pe neașteptate că pînă acum Sanea nu mi-a scris niciodată așa. Mi-am adus aminte că odată, în Crimeea, a venit acasă palid și obosit, spunînd că-l doare capul de căldură. In schimb a doua zi, soția secundului mi-a povestit că avionul lor, care avea și o încărcătură de bombe pe bord, s-a aprins în aer și că au aterizat așa, cuprinși de flăcări. Am alergat într-un suflet la Sanea, dar el mi-a spus rîzînd :

— Ai visat !

El care căuta întotdeauna să mă cruțe, ascunzîndu-mi cu bună-știință primejdiile profesiei de pilot, îmi povestea acum amănunțit cum a pierit tovarășul său. Îmi descria pînă și mormîntul lui Trofimov. Sanea — descriind un mormînt !

„În mijlocul mormîntului am așezat cîteva obuze, iar în jurul lor niște stabilizatoare, în chip de flori, apoi altele mai mici, încît am încropit pînă la urmă un strat de flori de oțel."

Cine știe, poate că Sanea era totuși un om complicat. Nu degeaba mă mustra cîndva Ivan Pavlovici, zicînd că eu nu-l cunosc. „Acum sîntem amîndoi deopotrivă" — iată ce am înțeles eu din scrisoarea lui, deși el nu spunea aceste cuvinte. „Trebuie să fii pregătită pentru orice. De acum înainte n-am să-ți mai ascund nimic."

Dulapul cu halate se afla în secția de stomatologie. Am îmbrăcat un halat și am plecat repede de acolo. Spitalul propriu-zis funcționa în altă aripă a clădirii. Tocmai cînd deschideam ușa salonului nostru, am auzit glasul Variei.

— Dumneata trebuie să ai grijă de asta, dacă bolnavul nu știe încă, spunea ea supărată.

Varia mustra o soră, pentru că a uitat să supravegheze un bolnav și acesta nu și-a spălat gura cu apă oxigenată. Vorbea cu același glas hotărît ca și ieri, ca și alaltăieri, călca cu același pas bărbătesc și ieși din salon fără să termine instrucțiunile ce avea de dat : era neschimbată !

Varia nu știa nimic ! Pentru ea nu se întîmplase încă nimic !

Oare trebuia să-i spun că soțul ei a pierit ? Nu, să nu-i spun nimic, doarece va veni o zi nenorocită, cînd va primi o „înștiințare de deces" — „a căzut apărîndu-și patria" — așa cum primeau atîtea sute și mii de femei. In prima clipă nu va înțelege, inima ei va refuza să priceapă, iar apoi va începe să i se zbată în piept, întocmai ca o pasăre prinsă în laț : încotro să apuce, unde să se ascundă? Primește această nenorocire — ea este a ta!

Trecînd pe lîngă cabinetul unde lucra Varia, am lăsat ochii în pămînt, de parcă aş fi fost vinovată faţă de ea. De ce oare? Nici eu singură n-aş fi putut să spun.

Ziua nu se mai sfîrşea. Mereu ne veneau răniţi. În saloane nu mai era nici un loc şi supraveghetoarea mă trimise la medicul şef, să-l întreb dacă se pot pune paturi şi pe coridor.

Am ciocănit încet la uşă, apoi tot mai stăruitor. Nici un răspuns. Crăpînd uşa, am văzut-o înăuntru pe Varia.

Medicul şef nu era acolo. Varia stătea la fereastră, puţin adusă din spate, şi bătea darabana nervos cu degetele în geam. Pesemne că-l aştepta pe medicul şef.

Am deschis uşa, am intrat şi am rămas în prag, dar ea nu s-a întors şi nici nu m-a simţit. A făcut încetişor un pas în lături şi s-a izbit cu putere cu capul de perete de cîteva ori la rînd.

Pentru întîia oară în viaţă mi-era dat să văd aşa ceva. Varia nu se lovea cu fruntea de perete, ţinea capul piezis, pesemne ca s-o doară mai tare. Nu plîngea. Făcea lucrul acesta cu o expresie împietrită pe faţă, ca şi cînd ar fi fost o treabă oarecare. Capul îi tremura. Pe neaşteptate, ea îşi lipi obrazul de perete şi îşi întinse braţele în lături.

Ştia! De-a lungul acestei zile grele, istovitoare, cînd a fost nevoie să se amîne unele operaţii mai puţin urgente, deoarece nu erau mîini destule pentru trierea răniţilor şi nici loc pentru ei nu mai era în spital, cînd toată lumea se agita nervoasă, de colo-colo, doar ea singură îşi văzuse în linişte de treabă, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. În salonul nr. 1 învăţa să vorbească un soldat greu rănit, care zăcea cu limba atîrnînd afară; şi totuşi ştia. Făcuse observaţii îndelungi bucătarului vorbind cu un glas plictisit, pentru că nu sfărîma cu destulă grijă cartofii, care din pricina asta rămîneau pe tuburile cu care erau hrăniţi răniţii; şi totuşi ştia. Vocea ei severă şi hotărîtă se auzea cînd într-un salon, cînd într-altul, şi nimeni, nimeni de pe lume n-ar fi bănuit că ea ştie.

VII

„EKATERINEI IVANOVNA TATARINOVA-GRIGORIEVNA"

De la o vreme am început să rămîn tot mai des peste noapte la spital, uneori chiar cîte două-trei nopţi la rînd, ca pînă la urmă să mă duc acasă doar atunci cînd mă ruga Rozalia Naumovna.

— Mi-e urît fără dumneata, Katia, spunea ea.

„Îi era urît“ — asta însemna că iarăși nu știa cum s-o scoată la capăt cu Berta. Cu fiece zi, Berta devenea tot mai sperioasă și mai tăcută: nu voia să se mai ducă la nici o coadă, stătea toată ziua întinsă pe divan și — lucrul cel mai îngrijorător — nu mînca aproape nimic.

Berta nu se simțea bine. Am sfătuit-o pe Rozalia Naumovna să o evacueze numaidecît din Leningrad, dar ea nu se îndura s-o lase pe Berta singură și, pe de altă parte, nici nu voia să audă de plecare.

...Casa era liniștită și pustie. Soarele pătrundea prin crăpăturile obloanelor aproape închise, și fîșii subțiri de lumină se așterneau pe mobilă și pe podea. M-am așezat lîngă Berta și m-am lăsat în voia gîndurilor. M-am trezit din aceste gînduri chinuitoare, ca dintr-un vis; parcă ele m-ar fi luat de mînă și m-ar fi dus undeva, departe de camera aceea cu mobila îmbrăcată în huse și de Berta, bătrîna uscățivă, îmbrăcată cu o cămașă de noapte curată, care tăia cu o atenție copilărească șervețele de hîrtie — ocupația ei preferată din ultima vreme.

„Uite, așa poți să-ți pierzi mințile...“

Cred că am gîndit cu glas tare, căci Berta și-a lăsat o clipă șervețelele și m-a privit distrată.

— Te așteaptă, Katia! zise ea după o scurtă tăcere.

— Cine?

— Nu știu.

Am alergat într-un suflet în camera mea. Un bărbat necunoscut dormea în patul meu, cu mîinile împreunate pe pîntece.

— A spus că mă cunoaște? am întrebat-o eu pe Berta, după ce am ieșit în vîrful picioarelor.

— Roza a vorbit cu el. Ce s-a întîmplat?

— Nimic. Pe omul acesta îl văd pentru prima oară în viață.

— Ce spui? se îngrozi Berta. El zicea că-l cunoști.

Am căutat să o liniștesc, deși știam bine că n-am cunoscut niciodată pe omul acesta bărbos și atît de voinic, cu urme de ochelari pe nas. Îmi venea să rîd: asta-i bună! Oaspetele meu era marinar, lucru ce se vedea după chipiul și după masca de gaze atîrnată de speteaza scaunului.

Într-un tîrziu se trezi. Căscă îndelung, apoi se ridică în capul oaselor și începu să bîjbîie cu mîinile în jur, ca orice miop, căutînd pesemne ochelarii. Eu am tușit, iar el sări în sus ca ars.

— Ekaterina Ivanovna?

— Da.

— Ori mai simplu : Katia ! adăugă blajin necunoscutul. Abia am picat, și m-a și furat somnul, să nu ți se pară ciudat.

Îl priveam plină de curiozitate.

— Firește, dumitale nu ți-e prea ușor să mă recunoști. În schimb cu Sanea ne cunoaștem... dumnezeu mai știe de cînd.

Începu să socotească în gînd.

— Sînt douăzeci și cinci de ani, dumnezeule ! Douăzeci și cinci de ani !

— Ivan Ivanîci ?

— Chiar eu.

Era doctorul Ivan Ivanîci, despre care Sanea îmi vorbise de nenumărate ori. El l-a învățat pe Sanea să vorbească. Țin minte primele cuvinte rostite de Sanea, cuvinte care mi s-au părut întotdeauna foarte caraghioase : „Abr'am", „găină", „ladă". Ei zburaseră împreună la Vanokan și, dacă n-ar fi fost uimitoarea energie a doctorului, nu știu ce s-ar fi întîmplat cu Sanea, cum ar fi putut să stea acolo, în plin viscol, trei zile și trei nopți, fără nici o nădejde de ajutor. Întotdeauna mi s-a părut că entuziasmul cu care Sanea îmi povestea despre el are ceva copilăresc, de basm. Și într-adevăr, Ivan Ivanîci, cu fața lui rumenă și plină de zbîrcituri, cu ochelarii caraghioși de pe nasul lui puternic și cu mîinile lui mari, pe care le mișca într-un fel ce stîrnea hazul în timp ce vorbea, de parcă îți tot arunca ceva în obraz, semăna leit cu doctorul „Au-mă-doare".

— Poftim ! Și eu care mă frămîntam : cine să fie, cine să fie ! De unde vii acum, doctore ? Cred că ai fost pe meleaguri foarte depărtate...

— Nu, nu prea. La paralela șaizeci și nouă.

— Marinar ?

— Da, marinar băiat frumos ! făcu doctorul. Îți povestesc totul, dar, mai întîi, fii bună și dă-mi un ceai.

Și Ivan Ivanîci mă sărută pe neașteptate, atingîndu-mi obrazul cu barba ; am fugit să pregătesc ceaiul, iar cînd m-am întors, i-am spus că Sanea poartă și acum asupra lui stetoscopul pe care el, Ivan Ivanîci, l-a uitat în căsuța troienită de zăpadă, din satul acela uitat de lîngă N.

Doctorul rîdea. După cîteva minute stăteam de vorbă, de parcă ne-am fi cunoscut de o mie de ani. Ce-i drept, nu erau chiar o mie de ani, dar oricum ne cunoșteam de foarte multă vreme, din ziua cînd Sanea mi-a vorbit pentru prima oară despre el.

Doctorul era de puțin timp în marină, abia de la începutul războiului. El însuși a cerut să fie mobilizat, cu toată împotrivirea Districtului național al nenților și cu toate argumentele și stă-

ruința unui oarecare Ledkov, care a încercat o noapte întreagă să-l convingă să rămînă pe loc. Numai că doctorul nu s-a dat bătut. Fiul său, Volodea, lupta pe frontul Leningradului și doctorul spunea că toți sînt datori să lupte, să nu stea la dracu-n praznic. El unul era de mult prezent la datorie, la Poliarnoe, la baza submarină de acolo. Poliarnoe nu-i totuna cu Zapolearie. Era o bază militară, un orășel aflat în golful Kola, la două mii de kilometri de Zapolearie. La Poliarnoe, doctorul a aflat de la alți piloți că Sanea se găsește în A.A.I. (Aviația cu rază mare de acțiune), că a zburat deasupra Königsbergului și că se aude că unul dintre regimentele A.A.I. va veni curînd în Nord.

— Cum, deasupra Königsbergului ? Eu nu știu nimic.

— Asta-i bună ! mormăi doctorul supărat. Păi, cine trebuie să știe, drăguță, dacă nu dumneata ?

— Cum să știu, dacă Sanea nu mi-a scris nimic ?

— Chiar dacă nu ți-a scris, — se învoi doctorul, — ar trebui totuși să știi, să fii la curent.

I-am adus ceaiul, iar el goli paharul dintr-o sorbitură și exclamă : „Mda... nu-i rău !"

— În momentul de față situația de pe fronturi este foarte grea, rosti Ivan Ivanîci. L-am văzut pe Volodea și el mi-a spus la fel, că e greu. Mai ales aici, la Leningrad e greu. A, stai puțin, ți-am adus o scrisoare.

— De la cine ?

— De la un vechi prieten, spuse doctorul cu un aer misterios și începu să se uite în toate părțile după masca de gaze, deși se afla chiar în fața lui : pesemne că scrisoarea era în cutia măștii de gaze. Este în aceeași unitate cu Volodea. De la el știu că ești la Leningrad. La plecare m-a rugat să-ți dau scrisoarea asta.

Pe plic stătea scris : „Ekaterinei Ivanovna Tatarinova-Grigorieva", iar adresa era amănunțit arătată, chiar și adresa spitalului, aceasta pentru cazul că doctorul nu m-ar fi găsit acasă. Scrisul — un scris deslușit, cu literele puțin ascuțite — mi-era necunoscut. Ba nu, îl cunoșteam. Mă uitam cu uimire la plicul din fața mea. Scrisoarea era de la Romașov !

— Ei ! făcu doctorul triumfător. Știi de la cine e ?

— Da, am răspuns eu, și am aruncat scrisoarea pe masă. Vă cunoașteți ?

— L-am cunoscut la Volodea. E un băiat minunat. Administrează gospodăria unității. Volodea spune că fără el e parcă fără mîini. Un băiat foarte cumsecade. Din păcate, acum a plecat.

Am bombănit.

— Da, da, foarte drăguț, continua doctorul. Îi cam place să bea, e drept, dar cine nu bea ?

— Interesant. De unde știa el că sînt la Leningrad ?

— Ei asta ! Păi n-a fost pe la dumneata ?

Tăceam.

— Hm ! făcu doctorul, privindu-mă pe deasupra ochelarilor. Eram convins că ți-e prieten. Uite, mi-a povestit toată viața dumitale, mai ales din ultimii ani, despre care eu știam foarte puține lucruri.

— Doctore, e un om îngrozitor.

— Cum așa ?

— Ducă-se la naiba ! Mai vrei un ceai ?

Ivan Ivanîci goli și al doilea pahar dintr-o sorbitură, apoi îmi oferi o tabletă de ciocolată.

— Foarte ciudat ! rosti el îngîndurat. Și cum, nu citești scrisoarea ?

— Ba da, am s-o citesc.

Zicînd acestea am deschis plicul.

„Katia, pleacă imediat din Leningrad — era scris cu slove mari și așternute în grabă pe hîrtie. *Te implor. Nu trebuie să pierzi nici o clipă. Știu mai mult decît pot să scriu. Katia scumpă, dragostea mea să te păzească ! Vezi și tu cum îți scriu. Oare aș îndrăzni să-ți scriu asemenea cuvinte, dacă n-aș simți că-mi pierd mințile la gîndul că ești singură la Leningrad ? Pînă la Tihvin poți să ajungi cu o mașină, dar ar fi mai bine să iei trenul, dacă mai circulă vreunul. Nu știu, dumnezeule ! Nu știu dacă am să te mai văd, scumpa mea, viața mea“...*

VIII

MINUNEA ASTA SE DATORA DOCTORULUI

În fiecare seară ne adunam în Petrogradskaia. Odată am invitat-o și pe Varia Trofimova și atunci am auzit-o vorbind pentru prima oară despre soțul ei. Doctorul o întrebă ceva despre el și ea i-a răspuns ; în clipa aceea mi-am dat brusc seama cîtă însemnătate are pentru Varia faptul că poate să vorbească despre el și ce greu i-a fost să-și ascundă durerea. A doua zi veni cu scrisorile și cu fotografia lui. Ne-am amintit de drumul nostru la Saratov și chiar am plîns puțin : trecuse atîta vreme de atunci

și pe atunci eram atît de tinere! La plecare, în ochii triști ai Variei se citea multă liniște. Acum parcă-i era mai ușor să trăiască. Minunea asta se datora doctorului!

În cursul săptămînii pe care doctorul a petrecut-o la noi, situația de pe frontul Leningradului se înrăutăți. Nemții concentraseră aici noi forțe, iar alarmele aeriene începeau chiar de dimineață. Eram neliniștită din pricina lui Sanea și noaptea nu aveam somn. Într-o seară m-am întins îmbrăcată pe pat, dar aproape numaidecît doctorul ciocăni la ușă, intră în cameră și-mi puse în brațe, pe întuneric, un ursuleț.

— E lucrat de Pankov, — spuse el, — un meșter neneț, tare priceput. Păstrează-l ca amintire din partea doctorului Ivan Ivanîci. Ursulețul ăsta alb o să-ți spună că Sanea se întoarce.

Era o copilărie, firește, dar de cîte ori mă copleșea dorul, scoteam ursulețul din geantă și mă uitam la el, și jur că deveneam voioasă într-o clipă.

Dimineața, doctorul cînta ori mormăia niște versuri hazlii, compuse pesemne de el, apoi trecea în camera de baie, unde zăbovea o mulțime, să se spele. Căuta fără încetare să mă convingă că există o tainică legătură între spălatul lui de dimineață și incursiunile avioanelor dușmane: era destul ca să intre în baie, ca să se și audă alarma. Așa s-a întîmplat de cîteva ori la rînd. Venea la masă cu bărbuța lui nostimă udă toată, și primul lucru pe care-l făcea era să arunce spre mine un scaun, pe care eu trebuia să-l prind de picioare și să i-l azvîrl înapoi. Avea anumite ciudățenii pline de haz. Îi plăcea să stîrnească uimirea celor din jur.

Săptămîna pe care a petrecut-o la noi a fost minunată pentru mine. Era ca și cum aș fi auzit în toiul unei furtuni năprasnice un glas omenesc plin de liniște.

Veni însă și ziua cînd își făcu ranița și cînd împachetă cărțile cumpărate la Leningrad.

L-am însoțit la gară...

Cred că niciodată n-a fost atîta lume pe Nevski ca în ziua aceea. Femeile împingeau roabe încărcate cu tot felul de boccele, cu lăzi și albii, uitîndu-se neliniștite la copiii lor obosiți și plini de praf. Țărani bătrîni și gîrboviți, cu fețele arse de soare, înaintau pe trotuare, împotriva șuvoiului de oameni... Locuitorii suburbiilor se refugiau în oraș.

Ne-au trebuit două ceasuri să ajungem la gara Moscovei. În piața din fața gării nu l-am mai lăsat pe doctor să ducă ranița. M-am luptat s-o port singură, oprindu-mă la întretăierea lui Nevski cu Staro, ca s-o apuc mai bine. Ivan Ivanîci mergea îna-

inte. Faptul că peronul larg de la intrarea gării era pustiu și că în jur nu se zărea țipenie de om, mi s-a părut ciudat.

„Probabil că trenurile pleacă acum din gara Ligovka" — mi-am spus eu în gînd.

E de mirare cît de limpede mi-a rămas întipărită în minte clipa aceasta: piața Vosstania scăldată în soare; doctorul înalt, într-o manta marinărească, urcînd scara de la intrare, urmărit de umbra lui, ce se frîngea pe trepte; pustietatea îngrijorătoare din jur...

Ușa de la intrare era încuiată. Doctorul bătu cu putere în ușă. O femeie grasă, cu o șapcă de lucrător feroviar, scoase capul afară și-i spuse ceva. El rămase o clipă pe loc, apoi se întoarse încet spre mine. Era foarte îngîndurat.

— Dă ranița încoace, Katia, — zise Ivan Ivanîci, — și haidem acasă. A fost tăiat și ultimul drum. Nu mai merg trenurile.

După cîteva zile, doctorul plecă din Leningrad pe calea aerului.

IX

RETRAGEREA

Șoferul conducea pentru prima oară ambulanța în acest sector al frontului și de cîteva ori am fost nevoiți să oprim la răspîntii, ca să ne uităm pe hartă. Mergeam mai bine de o oră și mă miram că nemții sînt totuși așa departe de Leningrad. Dincolo de Oranienbaum era sectorul cel mai înaintat al frontului; linia frontului trecea apoi prin Gostilițî, îndreptîndu-se spre Koporie. Marinarii țineau regiunea aceasta sub focul tunurilor cu tragere lungă de pe vase.

Mergeam la Divizia miliției poporului. Pe drum speram să-l văd și pe Petea, care lupta în rîndurile acestei divizii, mai ales că știam cine e comisarul regimentului lui.

...La un moment dat ne ieșiră în cale niște tractoare, care trăgeau după ele cîteva tunuri lovite și scoase din luptă. Ostași ușor răniți mergeau cîte doi, ori cîte trei pe șoseaua prăfuită, ce șerpuia cîmpia întinsă. Undeva, înaintea noastră se trăgea asupra șoselei. Asta mi-a spus-o Pania, o infirmieră scundă și voinică, cu obrajii rumeni ca de copil și cozile așezate pe creștet, care rîdea de fiece dată cînd mașina se hurduca din pricina hîrtoapelor.

Am ieşit cu bine din bătaia focului, deşi s-au auzit două explozii în urma noastră. Deschizînd uşa de la spate, am văzut nişte nori de colb, ce se lăsau la pămînt. Intrarăm cu toată viteza în sat. Şoferul frînă, se uită la aripa ruptă a ambulanţei şi începu să înjure; eu cu Pania am plecat numaidecît să-l căutăm pe comandantul batalionului sanitar.

Era un sat obişnuit: în jur garduri de răchită verde, în care se vedea ici-colo cîte o mlădiţă tînără, vetre de cărămidă prin ogrăzi, hambare cu uşile smulse şi spînzurînd într-o singură ţîţînă, dincotro venea un miros de fîn proaspăt şi unde bănuiai o umbră odihnitoare. În sat se găsea statul major al diviziei; avanposturile erau la vreo doi-trei kilometri mai înainte. „Uite colo în pădurice" — ne spuse o tovarăşă din echipa unei ambulanţe sanitare, îmbrăcată cu nişte pantaloni şi cu un pistol mare atîrnînd la şold. Ea arătă cu mîna spre o rarişte de zăvoi, unde sfîrşea cîmpia şi în spatele căruia strălucea în soare frunzişul unei pădurici de mesteceni.

Ordinul spunea să începem transportarea răniţilor o dată cu lăsarea serii, pe întuneric, şi în fiecare clipă de răgaz încercam să dau de urmele lui Petea. Întrebam răniţii, infirmierele, l-am întrebat pe comisarul diviziei, care se zicea că-şi cunoaşte toţi ofiţerii. Comisarul regimentului lui Petea fusese ucis în ajun. Lucrul acesta l-am aflat la secţia politică.

— Şi Skorniakov e mort — îmi spuse instructorul secţiei politice, un uriaş îndesat, cu două trese pe umăr.

Pesemne că am devenit palidă, fiindcă el lăsă supa — îl găsisem tocmai la masă — şi, întorcîndu-se spre un ofiţer lungit pe o laviţă şi acoperit cu mantaua, întrebă cu o voce răguşită şi aspră:

— Hei, Ruben, Skorniakov e mort?

Ofiţerul răspunse de sub manta că e mort.

— Skovorodnikov, l-am corectat eu cu glasul schimbat. De ce Skorniakov? Sublocotenentul Skovorodnikov.

— Skovorodnikov? Pe ăsta nu-l ştiu. Dumneata ai mîncat?

— Da, mulţumesc.

Cînd am plecat de la secţia politică, încă îmi mai tremurau picioarele...

Un avion se învîrtea pe deasupra satului. Infirmierele umblau prin ogrăzile din spatele casei şi strigau: „Marusia, alarmă!" Obuzele cădeau tot mai des în lungul uliţei principale. Se vedea limpede că nemţii nu mai bombardează acum bateriile, ci însuşi satul. Ai noştri se retrăgeau. Pe neaşteptate, satul se umplu de oameni în mantale mînjite de un lut roşu şi se goli în chip tot

atît de neașteptat. Un tînăr tras la față, cu nasul acvilin, cu buzele strînse și cu sprîncenele ridicate, dădu buzna în casa unde era batalionul sanitar și ceru de băut. Pania îi întinse o cană cu apă. Mă uitam la tînărul acesta cu o duioșie nespus de sinceră, copleșitoare, așa cum nu mi se întîmplase niciodată, față de nimeni. Mă uitam la el cum bea, cum i se ridică și coboară nodul gîtului uscat și cum aruncă priviri posomorîte spre șoseaua pe care se retrăgeau ai noștri.

La nouă dimineața am părăsit satul, dimpreună cu întreg batalionul sanitar. Păduricea de mesteceni, care cu puțin mai înainte strălucea plină de pace în soare, ardea, iar vîntul gonea drept în calea noastră vălătuci destrămați de fum negru. Fumul acesta ne-a fost de folos, căci am ieșit din sat și am străbătut cu bine porțiunea aflată sub focul inamicului. Ambulanța ticsită de răniți nu se mai hurduca prea tare, dar la fiecare hîrtoapă se auzeau gemete. Eu și Pania amețisem, veghind ca nu cumva vreun rănit să se lovească la cap.

Era în 8 septembrie, zi în care nemții, pregătindu-se pentru un atac decisiv, au început să bombardeze stăruitor Leningradul. O vîlvătaie posomorîtă de incendiu se mișca în întîmpinarea noastră. Intrînd pe Mejdunarodnaia, ni s-a părut că tot orașul e cuprins de flăcări. Răniții șușoteau în răsfrîngerile roșiatice ale incendiilor, ce pătrundeau pieziș în ambulanță. Unul dintre ei, un marinar lat în umeri și bandajat la cap, își sfîșia tricoul și plîngea.

X

VIAȚA MERGE ÎNAINTE

Obloanele de scîndură din vitrinele magazinelor se învechiseră, crăpaseră și se scorojiseră de mult; iarba înverzea tranșeele săpate prin grădini și parcuri; casele stăteau cufundate de dimineață pînă seara în semiîntuneric, — peste zi erau nenumărate alarme, așa că nu avea rost să deschizi mereu obloanele. „Tranșeele" la care muncisem în iulie se transformaseră de mult în puternice întărituri, cu cazemate înzestrate cu carcase de oțel, ce se turnau în uzinele noastre.

Cred că niciodată în viață n-am muncit așa cum am muncit în toamna aceea la Leningrad. Urmam un curs al Crucii Roșii, plecam după răniți pe front și într-o zi m-am pomenit chiar ci-

tată prin ordin de zi, pentru că am evacuat răniții din prima linie, sub focul puternic al inamicului.

Scrisori tot nu primeam și mă vedeam silită tot mai des să scot din geantă ursulețul cel alb. Nici o veste! Zadarnic căutam urmele lui Sanea printre aviatorii decorați pentru zborurile efectuate deasupra Berlinului, Königsbergului ori a Ploeștiului...

Lucram, „cîștigînd tot mai multă viteză", întocmai ca un tren ce înaintează cu o iuțeală nebunească, fără să țină seamă de semnale, și care despică neobosit vîntul nopții de toamnă, în șuierăturile răzlețe ale locomotivei.

Veni însă o zi cînd trenul trecu înainte, iar eu am rămas prăbușită în urma lui, singură, zdrobită, copleșită de durere.

Incă din anii copilăriei mi-era rușine să povestesc cuiva ce-am visat. Mi se părea că-mi încredințez o taină, ca apoi să dezvălui tot eu ceea ce nimeni afară de mine nu știe. Totuși, visul acesta trebuia să-l povestesc.

Ațipind la spital, la vreo zece minute după ce am ieșit din tură, am visat că șed la fereastră și învăț spaniola. Chiar așa făceam pe vremea cînd eram în Crimeea. Sanea era nemulțumit că am părăsit studiul limbilor străine și atunci m-am apucat din nou sa învăț spaniola. Dar, oare Crimeea era în fața ferestrei? O creangă de prun stătea aplecată sub povara fructelor vineții și brumate. Piersici gălbui străluceau în soare, topindu-se parcă în lumină. O mulțime de flori: tabac, micșunele, trandafiri. Și liniște. Toate ca în rai. Deodată se aude un strigăt strident de pasăre, un fîlfîit de aripi și un freamăt neliniștit. Arunc cartea, sar peste masă și peste pervazul ferestrei și alerg în grădină. Ce văd? Un corb sau o gaie, nu știu, oricum o pasăre mare, cu ciocul încovoiat, cocoțată pe un platan, cu aripile desfăcute de zbor. Și pasărea asta ținea în cioc o pasăre mititică, mi se pare că un pui de șoim; o ținea cu capul în jos și ea nu mai avea putere nici să țipe și se uita la mine cu o privire ca de om. Mi se strîngea inima. Am început să strig, să caut un băț, însă gaia și-a luat zborul, înălțîndu-se încet în văzduh. Zbura cu capul întors în altă parte, dar parcă aripile ei larg desfăcute nu se clinteau.

— Lukeria Ilinișna, te rog să-mi lămurești visul ăsta, spusei eu unei funcționare a spitalului, o femeie în vîrstă, de modă veche, care îmi amintea întotdeauna de mătușa Dașa.

— Soțul dumitale se-ntoarce în zbor.

— Cum așa? Gaia doar a zburat cu pasărea cea mică în cioc.

Ea se gîndi un timp.

— N-are a face, se-ntoarce.

Visul acesta înfricoşător şi fără de noimă m-a urmărit toată ziua. Seara am rugat-o stăruitor pe Varia să vină să doarmă la mine.

Pe la şapte şi jumătate suna alarma, ca de obicei. La cea dintîi, noi două am rămas în cameră, deşi Rozalia Naumovna ne telefona mereu, cerîndu-ne, ca responsabil al grupului de apărare pasivă, să coborîm la adăpost. Şi a doua oară, cînd s-a dat alarma, am rămas în cameră. De fiecare dată cînd intram într-un adăpost, mă cuprindea o adîncă tristeţe şi din pricina asta am luat hotărîrea să nu mă mai refugiez în adăpost ; doream, în cazul cînd „am s-o păţesc“, să mor în aer liber, sub cerul luminat al Leningradului.

Afară de asta, trebuia să prăjesc nişte cafea — treabă foarte însemnată, deoarece era vorba de nişte turte, pe care le preparam din zaţul cafelei amestecat cu puţină făină.

Dar iată că se dădu pentru a treia oară alarma. Bombele cădeau în apropiere şi casa noastră se clătina de parcă ar fi făcut un pas înainte şi unul înapoi ; în bucătărie, vasele cădeau cu zgomot de pe poliţă. Varia nu mai ţinu seama de împotrivirea mea, mă apucă de mînă şi mă tîrî jos, la adăpost. Femeile stăteau lîngă gura întunecoasă a adăpostului, şuşotind neliniştite. Am recunoscut vocea portăresei Ghiuli Ijberdeeva, o tătăroaică, căreia toţi locatarii îi spuneau Maşa, nu ştiu de ce.

— A noua atinsă ! spunea ea. Lovit rău. Comandant zis la mine : „Ia lopata, mergi, trebuie săpat“.

„A noua“ — era casa cu numărul nouă unde se afla un magazin alimentar.

— Ia lopata, mergi ! Toţi mergi ! Cine n-ai lopată, dai acolo. Hai, babuşca, hai ! Pe tine îngroapă, pe tine dezgroapă !

Ea zăngăni pe întuneric cu nişte lopeţi şi-mi dădu una mie şi alta Variei. N-aveam nici o poftă să mă duc. Mi se întîmplase odată „să dezgrop oameni“, cînd a fost bombardată clinica de neuro-chirurgie a Academiei medico-militare. Celelalte femei mai şuşotiră puţin şi plecară, aşa că ne-am luat şi noi după ele.

Era o noapte cu cer senin, o noapte minunată şi foarte prielnică incursiunilor aeriene. Luna atîrna deasupra oraşului, ca un glob galben. Începuseră primele îngheţuri. Aerul era înţepător şi proaspăt. O noapte ca asta te cheamă să te plimbi, să stai cu iubitul pe chei, ghemuită sub mantaua lui, în timp ce undeva jos, valurile izbeau cu zgomot surd malul de piatră !

Noi însă mergeam în tăcere cu lopeţile pe umăr, obosite şi pline de ură, să scoatem de sub dărîmături oameni vii sau morţi.

„A noua“ — casa cu numărul nouă — fusese despicată în două. Bomba străbătuse cele patru etaje și în spărtura neagră și de o formă neregulată ce se deschisese, se vedea o curte îngustă, din Leningrad, plină de umbre frînte, fantastice. Fațada toată se prăbușise în stradă, baricadînd-o sub dărîmături. În învălmășeala aceea de cărămizi, de mobile și de armătură, ieșea la iveală coada neagră a unui pian. La etajul doi stătea gata să se prăbușească un bufet, iar în cuier se vedea deslușit un palton și o pălărie de femeie.

Împrejur o liniște desăvîrșită, ca și altădată, între ruinele clinicii militare. Oamenii se apropiau fără grabă și cu un calm ciudat de dărîmături. Vorbeau cu glas potolit, parcă prevăzător. O femeie se trînti la pămînt și începu să țipe. Am luat-o de acolo și liniștea se restabili. Pe trotuar zăcea cadavrul unui bătrîn, într-un palton albit de var și de moloz ; deși le stătea tuturor în cale, toți se uitau la el și-l ocoleau încetișor.

În primul rînd trebuia scoasă apa din subsolul inundat al clădirii. Un milițian uscățiv și foarte îndemînatic, care conducea lucrările de salvare, ne-a pus pe mine și pe Varia la pompă.

Pămîntul începu din nou să se zguduie. Drept deasupra noastră izbucniră spre cer un șir de gloanțe-trasoare, descriind traiectorii galbene în noapte. Luminile proiectoarelor, care se lungeau și se scurtau în chip miraculos, se încrucișau mereu, și mie mi se păru că întrezăresc la o răspîntie de lumină un avion micuț. Artileria antiaeriană intră în acțiune ; la început bubuiturile se auziră undeva departe, apoi din ce în ce mai aproape, de parcă un uriaș ar fi călcat dintr-o stradă în alta, descărcînd în aer mii de pistoale. Fără să-mi întrerup lucrul, am ridicat ochii spre cer și am rămas uimită, atît de bizar era contrastul dintre febrilitatea cu care proiectoarele scormoneau întunericul și liniștea nopții senine, cu luna ei nepăsătoare de aur ; atît de îngrozitoare și de minunată, în același timp, era priveliștea războiului, cu bubuitul sacadat al tunurilor și zvîcnirile de fulger ale rachetelor multicolore pe bolta înaltă.

Apărură ambulanțele sanitare, care se opriră lîngă cordonul de frînghii, întins de către milițieni în jurul clădirii distruse. Munca era în toi : de la subsol se auzeau zgomote și glasuri înfundate și ieșeau afară oameni palizi la față, uzi pînă la brîu. Victime, mi se pare erau puține.

Varia, frumoasă și cu obrajii îmbujorați, scotea saltele, plăpumi și perne din mormanul de mobile, încropind așternuturi pentru răniți. Ceva mai tîrziu se apucă să facă respirație artifi-

cială unui rănit. Striga toată vremea la sanitari. Cei doi medici, veniți cu ambulanța, alergau de colo-colo ca niște băiețandri și nu ieșeau din vorba ei.

Prinzîndu-și poala fustei în brîu, ea coborî în subsol, de unde ieși aducînd de subsuori un bărbat în nesimțire, cu hainele leoarcă de apă. Sergentul cel uscățiv alergă îndată să o ajute, iar sanitarii se apropiară cu o targă.

— Așezați-l cu grijă, rosti Varia poruncitor.

Era un ostaș al Armatei Roșii sau poate un ofițer, cu mantaua înnegrită din pricina apei. Capul îi căzu în piept; Varia îl apucă de bărbie și atunci capul i se lăsă încetișor pe spate, ca la o păpușă. Fața-i palidă, cu șuvițe de păr bălai lipite pe frunte, mi se părea cunoscută. O vreme mi-am văzut de treabă, străduindu-mă totuși să-mi amintesc unde l-am mai văzut.

— Își vine numaidecît în fire — spuse Varia sec, cu vocea puțin înfundată.

Ea îi descleștă dinții și-i vîrî degetele în gură.

Omul începu să se zvircolească și să tremure în brațele ei, trăgînd spasmodic aer în piept.

— Aha, muști, drăguță! făcu Varia.

Mînerul pompei cobora și se ridica în cadență, așa că vedeam cu întrerupere ce se petrece. Rănitul stătea și răsufla din greu, cu ochii închiși. Fața lui, cu nasul turtit și cu bărbia pătrată, era nefiresc de albă în lumina lunei, încît ai fi zis că e dată cu cretă. Fața aceasta o văzusem poate de mii de ori și totuși acum nu o recunoșteam, nu-mi venea să-mi cred ochilor.

Nici astăzi nu înțeleg de ce n-am lăsat ca Romașov — fiindcă el, Romașov, era — să fie dus la spital. Pare de necrezut, dar m-am bucurat atunci cînd el, întins pe targă cu mantaua murdară descheiată, a ridicat ochii și, zărindu-mă prin ceața ce-i mai acoperea încă privirea înfricoșătoare și tulbure, a murmurat: „Katia!" Nu s-a mirat de loc cînd s-a convins că eu sînt într-adevăr lîngă el; îi țineam la nas o sticluță cu săruri, așa cum poruncise Varia. Dar, în clipa cînd am vrut să-i controlez pulsul și i-am luat brațul, el a început să tremure și să scrîșnească din dinți, repetînd ceva mai tare: „Katia! Katia!"

Ne-am întors acasă abia spre ziuă. Mergeam clătinîndu-ne pe picioare ca și Romașov, deși bomba nu doborîse deasupra noastră cele patru etaje și nici nu fusesem, ca el, în primejdie de a ne îneca în subsolul clădirii. Eu cu Varia mergeam înainte, iar Mașa și o altă femeie în spate, susținîndu-l pe Romașov. Romașov era

neliniştit, se temea mereu să nu i se piardă raniţa. În cele din urmă, Maşa îi vîrî supărată raniţa sub nas.

— Tu nu gîndeşte raniţă. Tu dumnezeu gîndeşte... Tu scăpat, prostule, viaţa. Tu rugăciune, Coran citeşte trebuie !

Am ajuns cu chiu cu vai acasă şi l-am dat imediat pe Romaşov în seama Rozaliei Naumovna. Pe urmă am băut o cafea — lucru foarte nimerit — şi ne-am trîntit pe patul din bucătărie aşa cum eram, murdare şi cu părul răvăşit, ca vai de lume.

— La drept vorbind, eu nu pricep ce-i cu omul ăsta, făcu Varia nedumerită.

— E cel mai mare ticălos de pe faţa pămîntului, spusei cu obosită.

— Proasto, atunci de ce l-ai mai adus aici ?

— Prieten vechi... Ce-ai fi vrut să fac ?

Cafeaua mă mai dezmorţise puţin. Am încercat să-mi scot rochia, dar m-am încurcat în ea. Şi ultimul lucru ce mi-a răsărit dinaintea ochilor a fost faţa aceea lată şi albă, pe care însă am alungat-o îndată, plină de silă.

XI

MASA DE SEARĂ — „NU DESPRE MINE VREAU SĂ VORBESC“

Cînd am plecat de acasă, l-am lăsat pe Romaşov dormind. Rozalia Naumovna îi aşternuse să doarmă în sufragerie. Un colţ al plăpumii lunecase jos, lăsînd să se vadă că a fost primenit cu schimburi curate, iar Varia potrivi plapuma din mers, aşa cum era învăţată să facă, vîrînd-o puţin sub el. Romaşov dormea cu dinţii încleştaţi, răsuflînd greu, şi cu pleoapele întredeschise, încît i se vedea albul ochilor. Pe scurt — era Romaşov, omul pe care nu puteai să-l confuzi cu nimeni de pe lume !

— Spui că e cel mai mare ticălos ? întrebă Varia în şoaptă.

— Da.

— Mie mi-a făcut totuşi o impresie bună.

— Tu ţi-ai pierdut minţile.

— Mi-a făcut o impresie bună, pe cuvînt de onoare. Oare de ce-o fi dormind aşa ? Pentru că are pleoapele prea scurte ?

Nu ştiu de ce mi se părea că în seara aceea Romaşov va dispare, ca o vedenie ce ţine de noapte.

Dar n-a fost aşa. Am telefonat acasă şi mi-a răspuns el în locul Rozaliei Naumovna.

— Trebuie să-ţi vorbesc, Katia, spuse el politicos, dar hotărît. Cînd te întorci acasă ? Sau, poate, să vin eu la spital ?

— Da, vino.

— Mă tem numai că acolo nu vom putea discuta în linişte.

— Tot ce se poate. Eu însă mă întorc acasă abia peste cîteva zile.

Romaşov tăcu.

— Înţeleg că nu ţii de loc să mă vezi. Dar a trecut atîta vreme. Motivul pentru care nu ţineai să mă vezi altădată...

— N-a trecut chiar atîta vreme.

— Vorbeşti de scrisoarea pe care ţi-am trimis-o prin doctorul Pavlov ? întrebă el cu repeziciune. Ai primit-o ?

N-am răspuns nimic.

— ...Iartă-mă.

Un timp am tăcut amîndoi.

— ...Faptul că ne-am întîlnit, nu-i o simplă întîmplare. Veneam la dumneata. Am alergat la subsol, fiindcă cineva a strigat că acolo ar fi nişte copii. Dar asta n-are nici o importanţă. Trebuie neapărat să te văd ; nu de mine e vorba.

— Atunci, despre ce ?

— Este ceva foarte important. Am să-ţi spun.

Am simţit deodată cum îmi zvîcneşte inima, de parcă n-aş fi ştiut cu cine stau de vorbă.

— Te ascult.

De astă dată, el era acela care tăcea. Şi această tăcere a lui se prelungi atît de mult, încît eram gata să aşez receptorul în furcă.

— Bine, atunci nu mai e nevoie. Plec şi niciodată n-ai să mă mai vezi. Dar, îţi jur...

Şi adăugă ceva în şoaptă. Parcă-l vedeam cu ochii mijiţi, strîngînd din dinţi şi răsuflînd din greu, şi tăcerea, desperarea aceasta a lui m-au înduplecat. I-am spus că voi veni acasă şi după aceea am închis telefonul.

Am deschis uşa sufrageriei cu cheia mea şi m-am oprit în prag : pe masă — brînză de Olanda şi unt. Era ceva de necrezut : brînză roşie de Olanda şi o cană mare, smălţuită, plină cu unt, cu unt adevărat ! Pîinea — o pîine cum nu mai văzusem de mult la Leningrad — era tăiată cu dărnicie, în felii mari. In clipa cînd intram, Romaşov, cu cuţitul de bucătărie în mînă, tocmai deschidea o cutie de conserve. Din raniţa lui, aşezată pe colţul mesei, se vedea ieşind gîtul unei sticle.

Rozalia Naumovna, cu părul vîlvoi, apăru fericită din dormitor.

— Katia, ce crezi? mă întrebă ea în şoaptă. Pot s-o chem şi pe Bertocika?

— Nu ştiu.

— Dumnezeule, te-ai supărat? Voiam doar să te întreb...

— Mişa, am spus eu cu glas tare. Uite, Rozalia Naumovna mă roagă să te întreb dacă poate s-o cheme la masă şi pe sora ei, Berta?

— Ce întrebare! Unde-i? Mă duc chiar eu s-o poftesc.

— S-ar putea să se sperie de dumneata.

Romaşov rîdea stingherit.

— Mă rog, mă rog!

A fost o cină veselă. Sărmana Rozalia Naumovna ungea untul pe pîine cu mîini tremurînde şi mînca cu o adevărată evlavie. Cît despre Berta cea mică şi căruntă, cu nasul ascuţit şi cu privirile rătăcite, ea parcă descînta fiecare felie.

Romaşov vorbea mereu — vorbea şi bea. Abia atunci am putut să-l privesc în voie.

Nu-l văzusem de cîţiva ani. Pe atunci era gras. Grumajii şi corpul lui puţin lăsat pe spate trădau trupeşia omului care începe să se îngraşe. Ca toţi bărbaţii foarte urîţi fiziceşte, se îmbrăca cu grijă, ba chiar elegant.

Acum era slab, cu oasele ieşite în afară, încins cu centură şi diagonală dintr-o piele nouă, ce scîrţîia, îmbrăcat într-o bluza militară cu două insemne dreptunghiulare pe petliţe: oare era maior? I se vedeau oasele craniului, iar în ochii larg deschişi, care parcă nu clipeau de loc, ai fi zis că s-a ivit ceva nou — oare să fie oboseala?

— M-am schimbat, nu? întrebă el, observînd că-l privesc. Războiul m-a întors pe dos. Da, m-am schimbat, sînt alt om, şi sufleteşte, şi trupeşte.

Dacă Romaşka s-ar fi schimbat cu adevărat, n-ar mai fi spus-o.

— Mişa, de unde ai atîtea bunătăţi? Le-ai furat?

Pesemne că el n-a auzit ultimul cuvînt.

— Mănîncă, mănîncă! o să fac rost şi de altele. Aici găseşti de toate. Nu ştii dumneata...

— Adevărat?

— Da, da. Am eu oameni.

N-am înţeles ce vrea să spună, dar am lăsat în farfurie, aproape fără să-mi dau seama, felia mea de pîine unsă cu unt.

— Ești de mult la Leningrad ?

— Numai de trei zile. Vin de la Moscova, la dispoziția Comandamentului serviciului de aprovizionare de aici. Înainte am fost pe frontul de sud. Am picat într-o încercuire și am scăpat ca prin minune.

Era un adevăr, un adevăr îngrozitor pentru mine. Totuși îl ascultam nepăsătoare, cu un simțămînt de mult uitat, al stăpînirii ce aveam asupra lui.

— Ne-am retras spre Kiev. Nu știam că drumul spre Kiev a fost tăiat, — urmă Romașov, — credeam că nemții sînt, dracu știe pe unde. Cînd colo, lîngă Hristinovka, la vreo două sute de kilometri de linia frontului, ne pomenim cu ei în față. A fost un adevărat iad, — adăugă el rîzînd, — dar despre asta o să-ți povestesc mai tîrziu. A, știi, la Moscova m-am întîlnit cu Nikolai Antonîci. Oricît ar părea de ciudat, a rămas pe loc, închipuiește-ți.

— Adevărat ? am făcut eu cu nepăsare.

Tăcurăm amîndoi.

— ...Mișa, parcă voiai să-mi spui ceva ? Să trecem în odaie la mine.

El se ridică de pe scaun, se îndreptă din spate și oftă, apoi își potrivi centura.

— De acord. Îmi dai voie să iau o sticlă de vin ?

— Mă rog.

— De care ?

— Eu nu beau. Ia ce preferi dumneata.

Romașov luă de pe masă sticla cu vin, două pahare și, după ce mulțumi Rozaliei Naumovna, veni după mine. Eu m-am așezat pe divan, el la masa de lucru a Sașei, pe care, într-un pahar înalt se păstrau neatinse pensulele ei.

— E o poveste lungă.

Părea tulburat. În schimb eu eram liniștită.

— ...Lungă, foarte lungă și... Fumezi ?

— Nu.

— De cînd cu războiul, multe femei s-au apucat de fumat.

— Da, multe... Uite, sînt așteptată la spital. Îți dau exact douăzeci de minute.

— Bi-ne făcu Romașov îngîndurat, tărăgănînd silabele. Știi, în august am primit ordin să plec de la Leningrad. N-aș fi vrut să plec, nădăjduiam să te întîlnesc. Dar, ordinul e ordin...

Sanea rostea adeseori aceste cuvinte și nu-mi plăcea să le aud din gura lui Romașov.

— N-am să-ți spun cum am ajuns în sud. Am luptat lîngă Kiev, dar am fost înfrînți.

Așa a spus : „am luptat".

— La Hristinovka m-am alipit de un eșalon sanitar, care ocolea Kievul, îndreptîndu-se spre Uman. Vagoane obișnuite de marfă, pline cu răniți. Mulți erau greu răniți. Am mers așa, trei, patru, cinci zile prin arșiță și praf.

Din camera vecină se auzea cum se roagă Berta. Romașov se ridică și închise nervos ușa.

— Cu două zile înainte de a mă alipi eșalonului am fost rănit, ce-i drept destul de ușor ; din cînd în cînd simțeam cum mă înjunghie în partea stîngă. Șoldul mi-e și astăzi roșu, adăugă el, cu un zîmbet silit.

Varia, care-l dezbrăcase să-i pună schimburi curate, în noaptea cînd l-am adus acasă, îmi spusese că are pe șoldul stîng o arsură și pesemne că la asta se referea Romașov.

— ...Mi s-a dat în seamă gospodăria eșalonului. Înainte de orice, trebuia să fac rost de hrană și pot spune cu mîndrie că tot drumul — și-am mers vreo două săptămîni — n-a murit nimeni de foame. Dar nu despre mine vreau să vorbesc.

— Atunci, despre cine ?

— Cu noi mergeau două studente de la Institutul pedagogic din Stanislav ; ele duceau răniților masa, le schimbau pansamentele, în sfîrșit făceau tot ce puteau. Într-o zi, una din fete îmi ceru să meargă într-un vagon la un rănit, un aviator.

Aici, Romașov își turnă vin în pahar.

— Am întrebat ce s-a întîmplat. „Vino și stai de vorbă cu el". „Și ce să-i spun ?". „Zice că s-a săturat de viață și că vrea să-și zboare creerii, plînge". Am plecat cu ele acolo. Nu știu cum, dar în vagonul acela nu fusesem niciodată. Rănitul zăcea cu fața în jos și avea picioarele bandajate cu o neglijență și o neîndemînare îngrozitoare. Fetele s-au așezat lîngă el, l-au strigat...

Romașov tăcu.

— De ce nu bei, Katia ? întrebă el cu o voce puțin răgușită. Văd că numai eu beau. Am să mă îmbăt... și ce-ai să te faci atunci ?

— Te gonesc. Haide, sfîrșește-ți povestirea.

El goli paharul dintr-o sorbitură, se ridică și făcu cîțiva pași prin cameră, apoi se așeză iar pe scaun. Eu abia am atins paharul cu buzele. Parcă puțini aviatori sînt pe lume.

XII

CRED

Iată ce mi-a povestit Romașov :

Sanea era rănit la față și la picioare. Rana de la față era pe cale de vindecare. Sanea nu i-a spus în ce împrejurări a fost rănit, lucrul acesta Romașov l-a aflat întîmplător, dintr-o notiță publicată în ziarul „Șoimii roșii". El, Romașov, tocmai voia să-mi aducă ziarul și mi l-ar fi adus, desigur, dacă n-ar fi intervenit întîmplarea aceea stupidă, cînd era gata să se înece ca să salveze niște copii. Asta însă n-avea importanță, deoarece el știa notița pe de rost :

„În timp ce se întorcea dintr-o misiune de luptă, avionul condus de căpitanul Grigoriev a fost surprins de patru avioane de vînătoare inamice. In această luptă inegală, Grigoriev a izbutit să doboare un avion inamic ; celelalte trei au dat bir cu fugiții, neprimind lupta. Deși avionul său era lovit, Grigoriev și-a continuat zborul. În apropiere de linia frontului, el a fost din nou atacat, de astă dată de către două avioane „Junkers". Cu avionul cuprins de flăcări, Grigoriev a izbutit totuși să doboare un „Junkers". Piloții din N. vor păstra vie amintirea acestor eroi, acestor comuniști — căpitanului Grigoriev, secundului Luri, radiotelegrafistului-mitralior Karpenko și mitraliorului Erșov, care au luptat pînă în ultima clipă pentru patrie"...

Se putea ca Romașov să nu-mi fi reprodus întocmai notița, ori să fi schimbat ici-colo ordinea cuvintelor, însă de conținutul ei răspundea cu capul. Ținuse ziarul în porthart, împreună cu alte hîrtii foarte importante. Porthartul i-a căzut în apă și ziarul a devenit un ghemotoc de hîrtie udă ; după aceea, punîndu-l la uscat, a constatat că lipsește tocmai bucata cu notița. Dar nici asta nu avea importanță.

Prin urmare se credea că Sanea a pierit, dar în realitate el era numai rănit, la față și la picioare. Rana de la față era mai ușoară, dar la picioare avea pesemne niște răni mai grele. Oricum singur nu putea să umble.

„Cum a nimerit Sanea în eșalonul acela ?" „Nu știu, — mi-a răspuns Romașov, — n-am vorbit despre asta." „De ce ?" „La vreo oră după ce am dat de el, cînd eram la vreo douăzeci de kilometri de Hristinovka, eșalonul a fost nimicit de niște tancuri nemțești."

Chiar așa a spus : „nimicit."

Tancuri nemțești în spatele liniilor noastre — asta era ceva surprinzător. Locomotiva a fost lovită de îndată ce inamicul a deschis focul și eșalonul a rămas pe loc. Răniții au sărit din vagoane, alergînd care încotro, dar nemții trăgeau și pe deasupra trenului.

Romașov s-a repezit din prima clipă spre Sanea. Nu i-a fost prea ușor să-l scoată din vagon sub ploaia de foc; după aceea s-au pitulat amîndoi în spatele unei roți. Ostașii grav răniți strigau de prin vagoane: „Fraților, ajutor!" Nemții trăgeau acum de-aproape de tot, ajunseseră în dreptul primelor vagoane. Ei nu puteau să mai rămînă ascunși acolo și atunci Sanea i-a spus: „Fugi, eu am la mine un pistol și n-am să cad viu în mîinile lor". Sanea îl lovea peste mîini și-l înjura, dar Romașov nu l-a părăsit, l-a tras într-un loc ceva mai ferit, printr-un șanț mocirlos, cu nămol în care te cufundai pînă deasupra genunchilor. Un locotenent cu fața arsă i-a ajutat lui Romașov să-l scoată din șanț și s-au ascuns amîndoi într-o pădurice de plopi umedă...

Totuși era primejdios să rămînă acolo. Nemții debarcaseră trupe și ocupaseră gara din apropiere; împrejur se dădeau lupte, așa că ei se puteau oricînd ivi în păduricea de plopi, mai ales că terenul era descoperit și păduricea era singurul loc potrivit pentru organizarea unei poziții de apărare. Trebuiau deci să plece de acolo, fără să piardă o clipă. Lui Sanea i se deschisese însă rana de la față și avea febră. El îi spunea mereu lui Romașov: „Lasă-mă și pleacă, altfel vei pieri aici". La un moment dat i-a mărturisit: „Credeam că în situația mea, ar trebui să mă feresc de tine". Rănile de la picioare îi sîngerau și cînd călca avea niște dureri îngrozitoare. Romașov i-a făcut o cîrjă, dintr-o creangă pe care a despicat-o la un capăt, înțepenind în despicătură o cască. Pentru că Sanea nu putea să meargă nici așa, el a plecat; nu l-a părăsit, ci a pornit spre eșalon, cu nădejdea că le va găsi pe cele două fete din Stanislav. La eșalon n-a putut însă să ajungă, deoarece cum a trecut șanțul cel mocirlos, nemții au deschis focul asupra lui, silindu-l să se întoarcă.

— M-am întors după vreun ceas, poate un ceas și ceva, — mi-a spus Romașov, — dar nu l-am mai găsit. Păduricea era mică. Am străbătut-o în lung și-n lat. Mi-era teamă să strig, dar l-am strigat de cîteva ori. Nici un răspuns. L-am căutat toată noaptea, pînă ce m-a doborît oboseala și-am adormit. Dimineața am găsit locul unde ne-am despărțit: mușchiul era smuls și bătucit, iar cîrja primitivă pe care i-am făcut-o eu, azvîrlită sub un plop...

După aceea, Romașov a căzut în încercuire, dar a izbutit să ajungă la ai noștri, mulțumită unui detașament de marinari de la Dnieprovsk. Despre Sanea n-a mai auzit nimic.

Îmi închipuisem de mii de ori felul cum voi afla acest lucru. Iată, primesc o scrisoare, o scrisoare obișnuită, fără timbre, deschid plicul și dintr-o dată lumea încetează să mai existe pentru mine. Mă prăbușesc fără grai la pămînt. Iată, Varia vine la mine, Varia pe care am încercat de atîtea ori să o mîngîi în durerea ei, și începe să-mi vorbească despre Sanea, la început cu grijă, pe departe, ca deodată să mă întrebe: „Dacă ar pieri, ce ai face?“ Iar eu îi răspund: „N-aș putea să mai trăiesc nici o clipă.“ Ori, iată, mă duc la Comisariatul militar. Aștept împreună cu alte femei. Ne uităm una la alta și toate avem în minte aceeași întrebare: „Cui oare i se va spune astăzi că soțul ei a fost ucis?“ Mă gîndeam în fel și chip la lucrul acesta, dar nu mi-am închipuit niciodată că am să aflu de la Romașov.

Desigur, tot ce înșirase el nu erau decît niște prostii, născocite anume sau citite undeva. Mai curînd cred că a născocit totul, căci fiecare cuvînt vădea felul lui caracteristic de a-și întocmi socotelile. Cît de nedreaptă și de necruțătoare era însă această lovitură, această farsă stupidă și prostească! Era nedrept ca omul acesta să răsară deodată la Leningrad, unde și fără el o duceam destul de greu, să vină la mine și să mă mintă în chip atît de josnic!

— Mișa, i-am spus foarte liniștită, mi-ai scris că eu sînt „fericirea și viața dumitale“. E adevărat ce mi-ai scris?

El mă privea în tăcere, palid, cu urechile roșii ca focul. Cînd l-am întrebat: „E adevărat ce mi-ai scris?“, urechile i s-au înroșit parcă și mai tare.

— ...Atunci cum de-ai putut să mă chinuiești astfel? Trebuie să recunosc că uneori îmi pare rău de dumneata. Ar fi cu neputință ca o femeie să nu încerce măcar o singură dată în viață o părere de rău față de un om care o iubește de atîta vreme. Dacă, ferească dumnezeu, Sanea s-ar prăpădi, te-aș urî. Cum de nu-ți dai seama de lucrul acesta, om tîmpit ce ești? Mișa, recunoaște că tot ce mi-ai spus e o minciună. Și cere-mi iertare, fiindcă altfel te izgonesc într-adevăr ca pe un ticălos. Cînd s-au petrecut lucrurile pe care mi le-ai povestit?...

— În septembrie.

— Vezi, în septembrie! Și la 10 octombrie, eu am primit o scrisoare de la Sanea, în care îmi spunea că trăiește, că este sănătos și că dacă obține permisiunea comandamentului, va veni pentru o zi la Leningrad. Ei, ce mai ai de zis?

Nu știu nici eu singură cum de am avut atîta putere să-l mint. Nu primisem nici o scrisoare la 10 octombrie. Erau trei luni de cînd nu mai știam nimic despre Sanea.

Romașov a zîmbit ironic.

— E foarte bine că nu m-ai crezut, vorbi el. M-am temut de altceva. E mai bine așa.

— Deci, totul e o minciună ?

— Da, — încuviință Romașov, — minciună.

Mă așteptam să caute să mă convingă, să-mi aducă argumente, să se supere, mă așteptam să-l văd cum stă cu buzele tremurînde în fața mea, așa ca altă dată în Piața Sobacia. El însă a consimțit cu un aer nepăsător : „Da, e o minciună".

Inima a început să-mi zvîcnească cu putere, apoi parcă a încremenit. Simțeam un gol în piept.

Pesemne că el și-a dat seama de starea mea, căci s-a apropiat și mi-a luat mîna cu îndrăzneală. M-am smucit îndată.

— Dacă voiam să te înșel, atunci ți-aș fi arătat din prima clipă ziarul unde scria negru pe alb că Sanea a pierit. Eu însă ți-am povestit ceea ce nimeni de pe lume nu știe. Vezi, — continuă Romașov cu înfumurare, — e caraghios să-ți închipui că am urmărit anumite țeluri personale, josnice. Crezi cumva că m-am gîndit că în felul acesta vei deveni mai îngăduitoare față de mine ? Din păcate, nu ți-am spus decît adevărul. N-am avut curajul să ți-l ascund.

Ședeam dreaptă și nemișcată ca și mai înainte, dar lucrurile din jurul meu începură să se estompeze treptat și din ce în ce mai mult : și masa Sașei cu paharul acela înalt, unde erau pensulele ei, și militarul roșcovan, pe care nu mai știam cum îl cheamă. Tăceam, pustiită de orice dorință. Nu știu de ce militarul ieși grăbit pe ușă și se întoarse însoțit de o femeie scundă și elegantă, cu părul alb. Cînd mă văzu, ea se apucă cu mîinile de cap și spuse :

— Katia, dumnezeule ! Apă, aduceți apă. Katia, ce ai, Katia !

XIII

SPERANȚA

— Varenka, ce-i cu mine ? Sînt bolnavă ?

— Da' de unde, ești sănătoasă tun !

Ea făcu un semn cu mîna și se auzi cum cineva iese cu bă-

gare de seamă, scîrțiind din cizme, și cum spune cu jumătate de glas: „Și-a venit în fire".

— Cine e?

— Tot roșcovanul tău, spuse Varia cu ciudă.

Am tăcut.

— Varenka, știi și tu?

— Oh, doamne, deocamdată nu-i nimic grav, e numai rănit! Draga mea, murmură ea, lipindu-se de mine și îmbrățișîndu-mă. Se poate una ca asta? Atunci, mie ce-mi mai rămîne, să mor? Cum te înșeală aparențele. Niciodată n-aș fi crezut lucrul acesta despre tine. Poate că ai fost prea chinuită. Ori n-a fost destul de prevăzător cînd ți-a spus?

— Dimpotrivă... Lasă, o să-mi treacă.

— Bineînțeles că da. Ba chiar ți-a și trecut. Vrei o cafea?

Din nou am tăcut.

— Varenka!

— Ce e draga mea?

— Eu tot mai sper.

— Se înțelege, altfel cum s-ar putea? Chiar trebuie să speri. Ține minte ce-ți spun eu: Sanea al tău nu se prăpădește, o să se întoarcă.

Ziarul „Șoimii roșii", unde se publicase notița aceea despre Sanea, era foarte greu de găsit la Leningrad. La început țineam neapărat să-l am și chiar am izbutit să aflu de la un corespondent militar unde apare. Curînd însă, cînd Petea mi-a scris că a citit el cu ochii lui notița aceea, am renunțat. *„Mă gîndesc mereu la tine, Katia dragă. Sanea a avut o moarte eroică, minunată! Pentru mine a fost cea mai apropiată și mai scumpă ființă de pe lume, fratele meu iubit din anii copilăriei. Sufletul lui vibra fără încetare și te simțeai înfiorat cînd îți plecai urechea la freamătul tineresc al inimii lui. Freamătul acesta este copilăria noastră, visele noastre, jurămîntul nostru, pe care Sanea l-a ținut minte toată viața. Cît aș vrea să te văd și să împart cu tine durerea!"*

I-am răspuns lui Petea, povestindu-i amănunțit tot ce ce mi-a spus Romașov, și am adăugat că eu nu mi-am pierdut încă nădejdea...

Veneam tot mai rar pe acasă. Între timp terminasem cursul făcut în cadrul Crucii Roșii și acum nu mai lucram la spital ca infirmieră voluntară, ci ca soră calificată. Multă vreme n-am simțit foamea, am rezistat surprinzător în comparație cu Varia, deși ea părea mai voinică decît mine. Faptul că nenorocirea s-a abătut asupra mea la Leningrad, în acele zile grele, cînd obuzele te puteau ucide în pat, cînd pe străzi se așternuse prima zăpadă, iar

ferestrele caselor erau veșnic deschise — majoritatea locuitorilor se refugiaseră în cazărmi, încă din timpul lunilor călduroase, fără să se mai întoarcă acasă — m-a ajutat să suport mai ușor durerea.

Imi era mai ușor așa fiindcă, înfruntînd toate neajunsurile blocadei, înfruntam fără să vreau și durerea mea. Oricît ar părea de ciudat, Romașov totuși mă înțelegea. Nu degeaba, de pildă, a renunțat să mă convingă că trebuie să plec din Leningrad.

Romașov mi-a mai povestit o dată întîmplările prin care au trecut amîndoi, el și Sanea, și așa am aflat o mulțime de amănunte despre care prima oară nu pomenise nimic. Bunăoară, atunci cînd, împreună cu locotenentul, l-a ajutat pe Sanea să iasă din șanțul cel mocirlos, ei și-au înlănțuit mîinile în cruce, iar Sanea s-a ținut de gîtul lor. Alt amănunt : Sanea s-a bucurat ca un copil aflînd că una dintre cele două fete se numește Katia și mereu o striga : „Katia, Katia !" Cînd Sanea i-a spus : „Credeam că în situația mea ar trebui să mă feresc de tine", Romașov a pufnit în rîs și era de rîs într-adevăr, fiindcă nemții se puteau ivi din clipă în clipă.

Totul era adevărat ! De ce m-ar fi mințit ? Dacă ar fi vrut să mă mintă, mi-ar fi arătat în ziar, negru pe alb, că Sanea a pierit. „Bine, ăsta să fie oare Romașov ? mă întrebam eu. Da, e Romașov, cu ochii lui rotunzi și ficși. Romașov, „bufnița", cum îi zicea Sanea."

„Războiul schimbă oamenii — îmi spuneam singură. Acum a văzut moartea cu ochii și i s-a urît cu viața aceea ipocrită și plină de minciună, care mai înainte era viața lui. A făcut tot ce-a putut pentru Sanea, tocmai fiindcă nimeni nu și-ar fi închipuit că el e în stare de așa ceva".

Odată i-am spus lui Romașov, în treacăt, că aș fi foarte bucuroasă să-l văd pe Petea.

— S-a făcut ! îmi dădu el de veste după cîteva zile. Mîine o să fie aici.

Și, într-adevăr, Petea a venit. Se putea ca totul să nu fi fost decît o simplă coincidență, deși Romașov mă asigura mereu că a aranjat această chestiune prin rectorul Institutului de arte plastice. În orice caz, după cîteva zile, Petea era acasă.

Nu-l văzusem de trei luni și jumătate. În ziua cînd a plecat, l-am condus la gară cu un sentiment de teamă, gîndindu-mă la firea lui visătoare și fantezistă, la faptul că e un om adîncit mereu în gîndurile lui — însușiri ce nu-i prea puteau folosi pe front. Acum, însă, intră pe ușă un bărbat voinic, ars de soare, cu umerii

drepţi, şi nu adus din spate ca altădată, cu privirea deschisă şi hotărîtă.

Ne-am îmbrăţişat.

— Katia, acum sînt convins şi eu că Sanea se va întoarce! spuse Petka din prima clipă. A înviat el şi altădată, cînd toţi îl credeau mort. Gata, s-a sfîrşit cu îndoielile. Sanea trăieşte. Asta-i un semn al nostru, al celor de pe front. La unitate se ştie în mod sigur că trăieşte, altfel te-ar fi înştiinţat. Prin urmare, lucrurile sînt cum nu se poate mai limpezi.

Lucurile însă nu erau prea limpezi, dar eu îl ascultam şi nu aveam puterea să nu-l cred...

Petea sosi dis-de-dimineaţă, pe la şase, şi am stat de vorbă pînă la amiază, tot aşteptîndu-l pe Romaşov. Il ascultam şi mi se părea că nu el, ci altcineva îmi vorbeşte, un frate mai mic al lui, rumen la faţă şi mai împlinit la trup, îmbrăcat cu o scurtă imblănită, ce mirosea a oaie, şi foarte dibaci să răsucească, cu degetele-i îngălbenite de tutun, nişte ţigări groase cît toate zilele. Povestirea lui Petea era însăşi înfăţişarea firii lui. Pictor, om al artei, în primele zile de front, el nu văzuse războiul, ci un fel de panoramă a acestuia. El era una, războiul altceva. Trecu aşa o săptămînă, două. Intr-o zi, Petka ucide un neamţ.

— Cum de-am putut eu, pictorul Skovorodnikov, să ucid un om? Eu însă am ucis un om care nu avea dreptul să se numească om. L-am ucis şi am apărat acest drept.

In felul acesta, Petea deveni „un atom al războiului." Acum nu mai privea războiul cu ochiul pictorului. Era soldat şi se străduia din răsputeri să devină un adevărat soldat.

— Ce mă mai leagă astăzi pe mine de viaţa dinainte? spuse el, rotindu-şi încet privirile prin odaie.

Romaşov nu mai venea şi am plecat de acasă. Imi dădeam seama că Petea vrea să rămînă singur cu „viaţa cea dinainte". In prag am întors capul şi l-am văzut luînd în mînă o pînză de-a lui: pînza era făcută sul şi el o desfăcu grijuliu; mîinile-i bătucite tremurau.

De la spital, i-am telefonat lui Romaşov.

— A venit? întrebă el vesel. Ei vezi! Şi dumneata nu credeai.

— Da, a venit. Treci diseară pe la noi. Petea vrea să te vadă.

— Imi pare rău, diseară nu pot, am o chestiune urgentă.

— Nu, să-ţi faci timp.

— Mi-e imposibil, crede-mă.

— Ai să vii, Mişa, mă auzi?

Şi am aşezat receptorul în furcă.

Şedeam în sufragerie cînd a venit Romaşov. Chiar din prag, el s-a îndreptat cu mîna întinsă spre Petea.

— Mă bucur, spuse el, mă bucur foarte mult. Ca să fiu sincer, nu credeam, pe cuvîntul meu că nu credeam! Dumneata, însă, văd că eşti cineva. Să fi fost altul, n-ar fi putut să plece.

— Vă mulţumesc foarte mult, tovarăşe maior, răspunse Petea pe un ton oficial.

— Lasă, ce maior! un simplu intendent de rangul doi. Nu pot să-mi prind insemnele, de asta umblu în uniformă de maior.

Petea se uită la el, apoi se uită pe deasupra lui, undeva în colţul odăii. Se gîndea desigur că nimic n-ar fi mai uşor decît să-şi prindă insemnele de intendent, ca nimeni să nu-l mai ia drept maior.

— ...Ei, ce mai e pe front, ce se mai aude? Adineauri mi-a spus cineva că Ligovo a fost eliberat.

— După cîte ştiu eu, n-a fost eliberat încă, spuse Petea.

— Poftim! Şi eu care credeam: gata, zilele astea tragem o fugă pînă la Moscova, într-un vagon internaţional... Va să zică trebuie să mai aşteptăm, nu?

La Leningrad nu se foloseau expresii ca „să tragem o fugă". Mă simţeam prost, dar mi se pare că Petea n-a băgat de seamă nimic.

Tăcurăm cu toţii.

— Va să zică, — rosti Romaşov, — Sanea e prima şi singura întrebare.

De ce avea această atitudine şovăielnică şi atît de ciudată? De ce zîmbea cînd cu un fel de sfială, cînd cu un aer sfidător şi plin de trufie? De ce s-a apucat să povestească ceva fără sfîrşit, cu nişte pompieri care s-au îmbrăcat în halate să se camufleze şi să poată dezgropa cartofi sub plin foc de artilerie? Nu înţelegeam, dar nici nu-mi păsa. Nu mă gîndeam decît la Sanea...

— Există o singură posibilitate, spuse într-un tîrziu Romaşov, cu o tainică satisfacţie. Fapt este că împrejurimile Kievului sînt acum controlate de către detaşamentele de partizani. Şi fără îndoială că ele se află în legătură cu comandamentul frontului. Trebuie să luăm contact cu partizanii, mai bine zis să punem pe cineva să culeagă informaţii despre Sanea.

Petea stătea picior peste picior, cu bărbia sprijinită în palmă şi-l privea ţintă.

— Sînt însă două piedici, urmă Romaşov. Prima: noi ne găsim la Leningrad. A doua: ordinul în privinţa lui Sanea, fie că va fi căutat, fie că se vor strînge informaţii despre el, nu

poate porni decît de la un înalt for militar, pînă la care e foarte greu de ajuns. Totuși, nimic nu-i cu neputință. Am la Leningrad unele cunoștințe la Statul major al detașamentelor de partizani. Voi căuta să intervin, adăugă el, pălind. Bineînțeles, dacă nu cumva mă împiedică împrejurări excepționale.

„Împrejurări excepționale" se puteau ivi destule. Viața însăși era un șir neîntrerupt de asemenea „împrejurări excepționale". Încă de mult, tot ce era de cealaltă parte a lacului Ladoga se numea „Pămîntul cel Mare" și cu fiece zi devenea din ce în ce mai greu de păstrat, chiar și în ce privește niște simple legături telegrafice.

— De ce taci, Petea ?

— Ascult, rosti Petea, parcă trezindu-se dintr-o amorțeală. Ce să spun, totul e just. E greu de spus în ce măsură, mai ales acum, te poți bizui pe o asemenea legătură. Dar, de făcut, trebuie să facem ceva, și cît mai grabnic. Aici, tovarășul Romașov are dreptate. Să fiu în locul dumitale, Katia, eu aș scrie la unitatea lui.

— Draga mea, prietena mea, — începu Petea după ce Romașov plecă, — ce să spun ? Nu mi-a plăcut de loc, dar se prea poate să mă înșel, nu ? Asta nu înseamnă nimic. Tipul are ceva respingător, rece, ascuns și, în același timp, o risipă de sentimente în fiecare mișcare și în fiecare cuvînt ! Tare-aș fi vrut să-l pictez ! Ce mai scăfîrlie pătrată ! Dar, toate astea sînt fleacuri, fleacuri ! Înainte de orice, el e un om de acțiune.

— O, da !

— Și ține la tine.

— Nici nu mă îndoiesc.

— N-ai vrea să te duci cu el la Statul major al detașamentelor de partizani ?

— Cum să nu.

— Atunci, să te duci. Afară de asta, trebuie neapărat să scrii la unitate, să ceri informații. E ceva foarte important. Tu, personal, o să te descurci mai ușor. Cum ai slăbit, cît ești de obosită ! spuse Petea deodată, luîndu-mi mîinile într-ale lui. Biata de tine. Draga mea. Bănuiesc că nu dormi de loc.

— Ba da.

„Sanea se va întoarce, se va întoarce negreșit !" spunea el, și eu îl ascultam cu ochii închiși, silindu-mă să-mi stăpînesc tremurul buzelor. Se va întoarce și totul va fi din nou minunat, căci dragostea voastră e atît de puternică, încît orice nenorocire va da înapoi în fața ta : cînd va fi să vină vreuna, se va

apropia de tine şi te va privi în ochi, te va privi ţintă în ochi, apoi va da înapoi. Nimeni în afară de tine şi de Sanea n-ar şti să iubească aşa viaţa întreagă, cu atîta tărie şi cu atîta îndărătnicie. Cum poţi să mori, cînd eşti atît de iubit ? Nu e cu putinţă, nimeni n-ar putea, cel puţin eu unul n-aş putea să mor. Dar Sanea ? Spune, îi dai voie să moară ?

Petea vorbea mereu, eu îl ascultam şi mă simţeam tot mai liniştită. O amintire nelămurită, de mult uitată, îmi răsări deodată în minte: Sanea, obosit, adormise îmbrăcat. Deşi era noapte, odaia era luminată. În odaia vecină, un băiat slăbuţ cînta la vioară ; cîntecul se auzea prin perete, iar eu stam lungită pe covor şi ascultam, strîngîndu-mi tîmplele în palme. „După tristeţe, vine bucurie, după despărţire — revederea. Totul va fi minunat, căci basmele în care am crezut mai dăinuie şi acuma pe pămînt..."

Ca să ajungem în apropiere de linia frontului, trebuia să mergem cu tramvaiul. Divizia lui Petea se găsea acum la Slaviansk. Deşi el mă rugă mult să nu-l însoţesc — era riscant şi puteam să fiu oprită la Rîbatski, deoarece nu aveam bilet de voie — eu n-am vrut să renunţ.

— Ei, cum să mă oprească ? Comandantul doar mă cunoaşte !

Cu tot zgomotul şi cu toată înghesuiala din tramvai, tot mi-am aruncat ochii pe scrisorile bunicăi. Petea primise de curînd de la bunica patru scrisori şi douăsprezece cărţi poştale, toate în aceeaşi zi. Aşa era pe atunci la Leningrad ; două-trei săptămîni, nimeni nu primea un cuvînt de pe Pămîntul cel Mare, ca apoi, dintr-o dată, să te pomeneşti cu un teanc întreg de scrisori. Acasă citisem numai cărţile poştale. Într-una din ele, Petinka adăugase cu litere mari de tipar: „Tăticule, avem un iepuraş". Mi l-am închipuit numaidecît stînd la masă cu capul aplecat într-o parte şi cu sprîncenele ridicate, cu aerul acela drăgălaş care-mi plăcea atît şi care-l făcea să semene leit cu maică-sa. Petinka era sănătos, bine hrănit şi în siguranţă, iar bunica de asemenea. Ce poţi să doreşti mai mult în zile atît de grele ?

— Adevărat, Petea ?

— Fireşte, — răspunse trist Petea, — dar nici nu ştii ce dor mi-e de el !

Tramvaiul mergea în lungul străzii Rîbatski. Cineva spunea că, la ultima staţie, călătorii trebuiau să coboare cîte unul, ca să li se controleze actele. Petea era neliniştit pentru mine şi atunci m-am hotărît să mă întorc.

— Rămîi cu bine, Petea !

— N-ai grijă, n-ai nici o grijă ! — răspunse el voios, așa îmi vorbea și micul Petinka.

Ne-am strîns mîinile peste capetele oamenilor aceia străini și preocupați de ale lor, și mi-am spus cu părere de rău că n-am aflat aproape nimic despre Petea. „Doar nu ne vedem pentru ultima oară ! mi-am spus eu, căutînd să mă liniștesc. Am să mă învoiesc odată de la spital ; unitatea lui e undeva foarte aproape“.

Nici nu bănuiam că vor trece atîtea zile chinuitoare și pline de griji pînă să ne putem revedea !

XIV

AM PIERDUT ORICE NĂDEJDE

Berta muri pe la mijlocul lui decembrie, într-una din zilele cu „incursiune aeriană“, cînd bombardamentul a început încă din zori sau, mai bine zis, n-a încetat toată noaptea. N-a murit de foame — sărmana Rozalia Naumovna, a repetat de zeci de ori lucrul acesta.

Ea ținea să o înmormînteze în aceeași zi, așa cum cerea ritualul, însă asta era cu neputință. Atunci a tocmit un evreu înalt și trist, care a citit toată noaptea rugăciuni la căpătîiul moartei ; trupul neînsuflețit al Bertei era întins pe podea și înfășurat într-un giulgiu din două cearșafuri necusute — tot după cerința ritualului. Obuzele cădeau prin apropiere. În noaptea aceea n-a rămas un geam pe bulevardul Maxim Gorki. Străzile erau luminate ca ziua. Ți se strîngea inima cînd vedeai cerul în flăcări, zăpada purpurie și pe omul acela trist care ședea pe podea jos și tot mormăia rugăciuni, ca în cele din urmă să adoarmă liniștit. Dimineața, intrînd în odaie, l-am găsit dormind împăcat lîngă moartă, cu cartea de rugăciuni sub cap.

Romașov făcu rost de un sicriu — atunci, prin decembrie, lucrul acesta mai era încă posibil — și cînd bătrîna cea uscățivă fu întinsă în racla enormă și grosolan întocmită, am avut pentru o clipă impresia că și acolo s-a pitit numai de frică.

Groapa trebuia s-o săpăm noi. Romașov găsea că suma cerută de gropari este „nemaiauzită“ și se înțelese cu niște băieți să facă ei treaba aceasta — aceiași băieți pe care Rozalia Naumovna îi învăța să vopsească podul și lemnăria caselor.

Romașov a urcat și a coborît scările de zeci de ori, activ, cînd șușotind cu administratorul clădirii, cînd bătînd-o pe umeri pe Rozalia Naumovna. Pînă la urmă s-a supărat pe ea, fiindcă ținea ca Berta să fie înmormîntată în giulgiu.

— Cearșafurile le putem schimba pe ceva! strigă Romașov. Ce nevoie are de ele? Și-n orice caz, nici nu trec două zile, și le ia cineva.

Eu l-am gonit și i-am spus Rozaliei Naumovna că totul se va face așa cum dorește ea.

Afară se lumina de ziuă. Romașov și băieții coborîră sicriul pe scară, lovindu-l mereu de perete și întorcîndu-se neîndemînatic cu el la fiecare palier, iar în curte îl așezară pe o sanie. Fulgi mărunți și zgrunțuroși de zăpadă zburau prin văzduh, rotindu-se și așternîndu-se cu grabă la pămînt. Am vrut să le plătesc băieților, dar Romașov spuse că s-a înțeles cu ei să le dea pîine — „Un avans de o sută de grame de cap. Nu-i așa, copii?“

Băieții încuviințară, fără să-l privească.

— Katia, te duci sus? mă întrebă el după cîteva clipe. Te rog, fii bună și adu-mi pîinea. E în buzunarul de la manta.

Nu știu de ce ținea pîinea acolo — pesemne ca să o ascundă de Rozalia Naumovna ori de evreul chemat să citească rugăciuni. În ultima vreme umbla cu o scurtă îmblănită, iar mantaua stătea atîrnată în antreu, în cuier.

Pe cînd urcam scara mă gîndeam — țiu minte și astăzi — că ar trebui să iau ceva mai călduros pe mine, deoarece avusesem frisoane peste noapte. Ar fi fost poate mai bine să nu mă duc la cimitir, mai ales că erau șapte kilometri de mers. Dar mă temeam pentru Rozalia Naumovna: pe drum, dacă nu mă știa lîngă ea, putea să o părăsească puterile.

Bucata de pîine, înfășurată într-o hîrtie, era într-adevăr în buzunarul de la manta. Am vîrît mîna și o dată cu pîinea am scos din buzunar un săculeț moale, care căzu jos. În antreu era întuneric, și atunci am deschis ușa spre scară, ca să văd mai bine. Țineam în mînă o pungă de tutun, dintr-o antilopă gălbuie, din acelea ce se trimiteau ostașilor pe front, împreună cu alte daruri. Am rămas cîteva clipe pe gînduri și apoi am desfăcut punga: înăuntru — o fotografie îndoită și niște inele. „Le-a căpătat făcînd cine știe ce schimb!“ mi-am spus eu cu scîrbă. Fotografia veche și crăpată, avea pe spate o dedicație ștearsă și greu de descifrat. Eram gata s-o pun la loc, dar nu știu ce sentiment ciudat mă oprea. Mi se părea că n-o țin pentru prima oară în mînă.

Am ieşit pe scară, unde era mai multă lumină, şi am încercat să descifrez literă cu literă dedicaţia. „Dacă e să fii..." Ceva ca un fulger îmi trecu prin minte şi o durere mă săgetă drept în inimă. Pe spatele fotografiei scria: „Dacă e să fii, atunci caută să fii cît mai bun".

Nu ştiu ce s-a petrecut cu mine. Am scos un ţipăt şi apoi am început să bîjbîi cu mîinile pe jos, căutînd cu desperare fotografia. Vedeam dedicaţia ca prin ceaţă şi deodată l-am recunoscut pe C., care părea o femeie din pricina căştii de pe cap. Era C., cu nasul lui mare, vulturesc, cu ochii blînzi şi visători, sub sprîncenele-i stufoase. Era fotografia lui C., de care Sanea nu se despărţea niciodată. O purta în portmoneu, împreună cu actele, deşi i-am spus de mii de ori că, aşa, fotografia se strică şi că ar trebui s-o înrămeze şi să o ţină pe masă.

M-am întors furioasă în antreu, am smuls mantaua din cuier, am aruncat-o jos şi i-am întors buzunarele. Sanea a murit, a fost ucis! Nu ştiu ce căutam! Romaşov era cel care l-a ucis. În celălalt buzunar am găsit nişte bancnote, pe care le-am mototolit şi le-am azvîrlit cît colo. L-a ucis şi i-a luat fotografia. Nu puteam nici să plîng. I-a furat actele, fotografia şi toate hîrtiile pe care le avea asupra lui, poate chiar şi medalionul, astfel ca nimeni să nu ştie al cui este cadavrul din pădure. „Aveam în porthart şi alte hîrtii foarte importante..." — mi-a răsunat deodată în urechi, şi în clipa aceea am văzut în altă lumină fiecare cuvînt a lui Romaşov.

Fotografia fusese şi ea în porthart, dimpreună cu alte hîrtii şi cu ziarul „Şoimii roşii", dar pe acestea din urmă le-a pătruns apa, distrugîndu-le. Însuşi Romaşov spunea că ziarul s-a prefăcut într-un ghemotoc de hîrtie udă. În schimb, fotografia a scăpat, poate şi pentru că Sanea o păstra înfăşurată într-o hîrtie de calc.

Se auzeau nişte glasuri de jos: mă chema Rozalia Naumovna. Am ascuns fotografia în sîn, am pus punga la loc în buzunar şi am agăţat mantaua în cuier, apoi am coborît în curte şi i-am dat pîinea.

— Ce ai? Eşti bolnavă? mă întrebă Romaşov.

— N-am nimic, i-am răspuns eu.

Pentru mine nu mai exista nimic pe lume. Nici străzile pustii, pe care oamenii mergeau ca într-un coşmar, abia tîrîndu-şi picioarele, nici tramvaiele îngheţate şi rămase ici-colo pe linii. Tramvaiele semănau cu nişte case de ţăran, din pricina streşinilor groase de zăpadă prinse de acoperiş. Urmele înguste, lăsate de tălpile saniei pe care era întins trupul Bertei, mic şi

înfăşat ca al unui copil, stăteau parcă pe loc. Abia atunci mi-am adus aminte că Romaşov a spus să fie lăsat sicriul acasă, pe motiv că nu încape pe sanie.

— Nu-i nimic, o să-l vindem! făcu el.

Rozalia Naumovna pesemne că-şi pierduse minţile, fiindcă se grăbi să ne spună că ritualul chiar aşa cere, ca mortul să fie îngropat fără sicriu. Întîmplarea cu fotografia îmi reapăru în minte, dar se şterse îndată. O fetiţă, cu o faţă îmbătrînită şi mică cît pumnul, intră în zăpadă, ca să ne facă loc să trecem: pe pîrtia bătătorită în lungul străzii Puşkarski nu putea să meargă decît un om. Ceva mai încolo trecu pe lîngă noi un bărbat îmbrăcat într-un palton mult prea lung pentru el, purtînd o servietă atîrnată de umăr cu o sfoară. L-am văzut, şi după o clipă am uitat de el. Vedeam lămurit totul: strada pustie şi troienită de zăpadă, trupul moartei înfăşat, de pe săniuţă, o altă sanie cu un mort pe partea cealaltă a străzii; femeia care trăgea sania se oprea mereu să se odihnească şi curînd am lăsat-o în urmă.

Oraşul alb şi înzăpezit se perinda prin faţa ochilor mei, aşa cum lunecă umbrele pe un geam — fără zgomot şi fără să lase vreo urmă.

Altceva îmi stăruia înaintea ochilor — ceva care-mi sfîşia inima: Sanea zace la pămînt, cu picioarele înfăşurate în nişte bandaje murdare şi însîngerate, cu faţa în ţărînă, iar ucigaşul stă în picioare, în faţa lui. Sînt numai ei doi, sînt singuri, sînt cu desăvîrşire singuri acolo, în păduricea de plopi, umedă!

XV

FIE CA DRAGOSTEA MEA SĂ TE SALVEZE

Cimitirul evreiesc era foarte departe şi, cum nu puteam răzbate pînă acolo, Rozalia Naumovna se hotărî să o înmormînteze pe sora ei în cimitirul Smolenski. Pentru şase sute grame de pîine, evreul cel trist, care citise rugăciuni la căpătîiul Bertei, se învoi să intre în acest cimitir creştin şi să-şi petreacă la groapă „clienta“ — cum spunea el — respectînd tipicul.

În decembrie se întunecă devreme şi nu-mi aduc aminte prea bine cum s-a desfăşurat această înmormîntare, care a ţinut

toată ziua: din zori și pînă-n noapte. Vedeam parcă un film mut de altădată și conștiința mea amorțită încerca să-l urmărească.

Mergeam înainte înfrigurată și nu simțeam decît oboseală și o deplină nepăsare față de trupul neînsuflețit și înghețat al Bertei. La deal, băieții trăgeau sania cîte doi, dar la vale ea aluneca singură, de parcă Berta se grăbea să ne scutească de toate grijile plicticoase pe care ni le pricinuise fără să vrea.

Lopata legată la plecare de trupul moartei sclipea în soare. Scînteierea aceea îmi amintea, nu știu de ce, de Crimeea și de mare. Ce bine era acolo! Sanea se scula la cinci dimineața. Cînd știam că pleacă într-un zbor mai lung, îi pregăteam ceva ușor de mîncare. Ne cumpărasem și instalasem acasă un duș „standard" și, după ce-și făcea dușul, Sanea venea la masă, într-o pijama galbenă, în dungi. Odată am plecat la Sevastopol. Marea era neliniștită, cerul posomorît; piloților li se dădeau întotdeauna permisii cînd era timp urît! M-am supărat. Văzîndu-mă supărată, Sanea spuse: „Lasă, fac eu să fie vreme frumoasă!" Și într-adevăr, vaporul nu se depărtă bine de țărm și se făcu o vreme minunată.

Ce veselă și ce ușoară mă simțeam pe puntea albă, alături de el. Purtam o rochie albă, vorbeam, rîdeam și-mi dădeam silința să fiu cît mai frumoasă. Știam că lui îi face plăcere să mă știe privită cu admirație de cei din jur! Soarele își răsfrîngea lumina orbitoare pe balustrada de alamă a punții de comandă, pe crestele valurilor frămîntate de vînt, pe aripa udă a pescărușului — peste tot.

...Gheboșată și învinețită de frig, susținînd brațul Rozaliei Naumovna, care abia mergea de înfofolită ce era, îmi tîram pașii în urma săniuței. Săniuța aici se depărta mult de tot, aici rămînea aproape de noi, cînd băieții se opreau să fumeze. Păream două biete bătrîne gemene. Romașov se gîndea pesemne la fel, fiindcă ne ajunse din urmă și spuse enervat:

— La ce-ai mai venit? Ai să răcești, ai să te îmbolnăvești. Haide, Katia, întoarce-te acasă.

Mă uit la el. Trăiește, este sănătos. Poartă o scurtă albă, îmblănită, cu diagonale trecute în cruce peste piept, iar la centură îi atîrnă tocul unui revolver. Trăiește! Deschid gura și trag aer în piept. Uite-l aici, teafăr, sănătos! Mă aplec și iau puțină zăpadă în gură. Lopata legată de trupul moartei sclipește fără încetare și eu mă uit ca vrăjită la răsfrîngerile-i fascinante.

Cimitirul. Aşteptăm mult de tot într-un birou murdar şi strîmt, cu mustăţi albe de cîlţi, ieşite dintre bîrnele pereţilor acoperiţi de chiciură. La o masă, o femeie obeză, o funcţionară, îşi întinde la foc picioarele ei groase, înfăşurate în cîrpe. Romaşov se răsteşte, nu ştiu de ce, la ea. După puţin timp ne cheamă cineva — groapa e gata. Băieţii, sprijiniţi în lopeţi, stau strînşi pe o moviliţă de pămînt amestecat cu zăpadă. Nu o îngroapă prea adînc în pămînt pe sărmana Berta! Romaşov îi trimite să aducă sania pe care e întins trupul moartei. Iată că o aduc. Evreul cel înalt şi trist păşeşte în urma săniuţei; din cînd în cînd spune băieţilor să stea şi mormăie o rugăciune scurtă. Romaşov întinde nişte frînghii pe zăpadă, a ridicat trupul moartei cu îndemînare şi împinge săniuţa cu piciorul. Trupul Bertei stă acum lungit pe frînghii. Rozalia Naumovna o sărută pentru ultima oară. Evreul cîntă şi spune ceva, cînd cu putere şi cu intonaţii neaşteptate în glas, cînd încet. Seamănă cu o pasăre bătrînă şi tristă...

Pe urmă, noi pornim spre birou, să ne încălzim puţin. Noi, adică eu şi Romaşov, care mi-a făcut semn, bătîndu-se discret cu mîna pe buzunar. Toţi ceilalţi sînt aproape de poartă, iar noi doi intrăm în birou.

— Să-ţi torn?

Oh, parcă mi se aprinde, parcă mi se topeşte inima. Valuri fierbinţi îmi trec prin braţe şi prin picioare. Mi se face cald: mă deschei la haină şi-mi scot şalul de la gît. Păşesc sprintenă şi veselă prin încăpere, uitînd de orice oboseală.

— Să-ţi mai torn?

Funcţionara cea obeză se uită cu jind la noi. Îi spun lui Romaşov să-i toarne şi ei un păhărel şi el se supune: „Fie ce-o fi!" E vesel şi palid la faţă, cu urechile roşii, cu căciula dată voiniceşte pe ceafă.

Şi eu sînt veselă. Glumesc: iau de pe masă o tăbliţă neagră, din acelea ce se pun la morminte, şi i-o întind lui Romaşov.

— E pentru dumneata.

El rîde:

— Acum eşti la fel ca altădată!

— Dar tot nu sînt a dumitale!

El se apropie de mine şi-mi întinde mîinile. Buzele încep să-i tremure, lăsînd să se vadă nişte dinţi mărunţi, ca de copil. Mi se pare ciudat că abia azi observ ce dinţi mici şi ascuţiţi are.

— Ba nu, eşti a mea! spune Romaşov răguşit.

Îmi smucesc mîna dreaptă. Pe pervazul ferestrei e un ciocan cu care pesemne se bat tăbliţele pe cruci. Pun mîna încet pe ciocan. Nu-i prea mare, dar e foarte greu.

Dacă l-aş fi nimerit în tîmplă, cred că l-aş fi ucis. El însă se feri la timp şi ciocanul alunecă, sfărîmîndu-i doar maxilarul. Femeia de la birou sări cu un ţipăt de pe scaun şi se repezi afară pe uşă. Romaşov o ajunse din urmă, o îmbrînci şi zăvorî uşa. După aceea se apropie de mine.

— Lasă-mă ! am strigat eu cu scîrbă şi desperare. Eşti un ucigaş. L-ai omorît pe Sanea.

Romaşov tăcea. Sîngele îi curgea şiroaie din rană. El se şterse cu mîna, dar sîngele şiroia fără încetare : pe umăr, pe piept. Scurta îi era plină toată de pete roşiatice.

— Trebuie să leg rana, bolborosi Romaşov într-un tîrziu, fără să mă privească. Katia, n-ai cumva o batistă curată ?

— Bine fie : eu l-am omorît ! Atunci de ce aş fi păstrat fotografia asta ? Cînd am vrut să ne îngropăm actele, Sanea ţinea şi fotografia în mînă, probabil că a pierdut-o. Nu ţi-am spus că am găsit-o, mi-era teamă că n-ai să mă crezi. Tu nu ştii ce-i războiul, pentru dumnezeu ! Ce gînd smintit ! Cum să omor pe unul de ai noştri ? Oricine ar fi fost el şi în orice raporturi am fi fost ! Să omor un rănit, Katia ?! Aiurezi ! Nimeni n-ar putea să creadă aşa ceva !

A repetat de cîteva ori aceste cuvinte : „Nimeni n-ar putea să creadă“. Se temea poate să nu-l denunţ Tribunalului militar sau procurorului. Dăduse femeii aceleia obeze de la cimitir toţi banii şi toată pîinea pe care o avea la el şi l-am auzit cum îi spune : „Nici o vorbă nimănui !“ Nu s-a dus la spital. Rozalia Naumovna i-a oprit hemoragia şi după aceea i-a acoperit rana, destul de mare, cu un plasture.

— Da, nu l-am iubit, acesta-i adevărul, şi nici măcar nu încerc să-l ascund ! spunea Romaşov. Cînd l-am găsit în vagonul acela murdar, cu picioarele zdrobite şi cu pistolul la tîmplă, m-am gîndit la dumneata, nu la el. Nu degeaba s-a bucurat văzîndu-mă : a înţeles că sînt salvarea lui ! Nu-i vina mea că a dispărut, în timp ce umblam după oameni, să-l pot duce de acolo.

Se plimba nervos prin bucătăria mică, se plimba şi vorbea mereu, neobosit... Se apuca cu mîinile de cap, iar umbra ce se zbuciuma de colo-colo pe perete, în urma lui, se transforma domol şi pe negîndite, dînd la iveală două mutre caraghioase, cu nişte nasuri cît toate zilele. O altă amintire, o amintire din co-

pilăria de mult uitată, îmi răsări vag în minte: „Uite, o vacă cu coarne!“ îmi spunea mama. Eu stăteam culcată în pătucul meu, iar mama ședea lîngă mine, se juca cu mîinile în fața peretelui și rîdea, fiindcă eu nu mă uitam la umbră, ci la mîinile ei. „Uite și un țap bărbos!...“ Ochii mi se umplură de lacrimi, dar eu nu mi le ștergeam: mi-era prea frig ca să mai scot mîna de sub toate plăpumile, paltonul și blana veche de vulpe cu care mă acoperisem.

— Și soarta asta blestemată care-a făcut să mă întîlnesc cu el în eșalon! Puteam să-l ucid. Zilnic se scoteau de prin vagoane cîțiva morți, și nimeni nu s-ar fi mirat dacă aviatorul, care tot zicea că se împușcă, era găsit într-o dimineață cu un glonț în țeastă. Ei, dar eu n-am putut să-l ucid! strigă Romașov. Dumitale ți-ar fi găurit glonțul țeasta, nu lui. Mi-am dat seama de asta în clipa cînd a întrebat una din cele două fete cum o cheamă. Aflînd că o cheamă Katia, s-a înseninat la față. Mi-am dat seama ce mic și ce josnic sînt față de el, cu gîndurile mele ce-i hărăzesc moartea, ca eu să pot fi fericit. M-am hotărît să fac tot ce pot, să ți-l salvez. Și acum îndrăznești să afirmi că l-am ucis! Nu l-am ucis! rosti solemn Romașov. Jur pe mama care m-a născut, ca să am parte doar de suferință și de nenorociri. Jur pe tot ce am mai sfînt, pe dragostea mea pentru tine! Dacă a murit, nu eu sînt vinovat de moartea lui, nici cu vorba, nici cu fapta.

Începu să se încheie la scurtă. Mîinile îi tremurau atît de tare, încît nu mai era în stare să nimerească și să încheie copcile.

De-aș fi putut, de-aș fi avut curajul să-l cred și de astă dată! Mă uitam nepăsătoare la fața lui osoasă, cu ochii adînciți ciudat în orbite, părul lui galben și zbîrlit, cu o șuviță căzută pe frunte, la plasturele ce-i urîțea fața.

— Pleacă!

— Ți-e rău, dă-mi voie să rămîn.

— Pleacă!

Nu știu dacă Romașov a mai plîns vreodată în viață, dar în clipa aceea, cînd a căzut în genunchi în fața mea, plîngea în hohote. Stătea așa, cu fața îngropată în așternut, și se cutremura de plîns. „Sanea trăiește! — mi-am spus eu deodată, și am sărit numaidecît în picioare, simțind că mi se oprește inima în loc de fericire. Dar, dacă omul acesta, care stă aici în genunchi, nu este om, ci un diavol? Nu, nu se poate! Nu se poate să existe pe lume atîta prefăcătorie.“

— Pleacă!

Nici nu știam unde-l alung: era aproape o lună de zile de cînd Romașov locuia la noi, și Rozalia Naumovna îl înscrisese în cartea de imobil.

Afară se întunecase și tocmai se dăduse alarma. Romașov plecă totuși. Am rămas singură.

„Tic-tac", „tic-tac" — bătea metronomul. Cineva îmi spusese că numai la Leningrad se transmit și se pot auzi bătăile metronomului în timpul alarmei. Geamurile se cutremurau cu un zăngănit surd, hîrtia îngălbenită ce ferea lumina opaițului de pe masă tremura și ea. Ce s-a petrecut oare în păduricea umedă de plopi?

Stăteam în pat, acoperită cu plapuma, cu o șubă și cu blana cea veche de vulpe, și nici n-am auzit semnalul de încetarea alarmei. După aceea se dădu iar alarmă. „Tic-tac", „tic-tac" — bătea metronomul. „Crezi — nu crezi?"

Era inima mea care bătea rugîndu-se în noaptea aceea de iarnă, în orașul înfometat, în bucătărioara unei case neîncălzite, la lumina slabă și plăpîndă a opaițului, ce lupta zadarnic să alunge umbrele de prin unghere. Fie ca dragostea mea să te salveze! Să te ajute nădejdea mea! Să stea lîngă tine, să te privească în ochi și să toarne viață printre buzele tale livide ca moartea! Să-și lipească obrazul de oblojelile însîngerate ale picioarelor tale și să-ți spună: „Sînt eu, Katia ta! Te-aș fi găsit oriunde. Sînt cu tine orice s-ar întîmpla. Chiar dacă o altă femeie te sprijină ori îți dă să bei, să-ți potolești setea, ori îți dă să mănînci, să-ți potolești foamea — sînt eu, Katia ta! Și chiar dacă moartea se va pleca asupra ta și tu nu vei mai avea putere să lupți cu ea, o ultimă fărîmă de putere tot va rămîne în inima ta, și această ultimă fărîmă de putere voi fi eu, iar eu te voi salva."

XVI

RĂMAS BUN, LENINGRAD

În ianuarie 1942 am fost evacuată din Leningrad. Din pricină că eram foarte slăbită, medicii nu m-au lăsat să plec cu eșalonul, iar Varia făcu totul ca să pot pleca cu un avion.

În ajunul plecării, cineva îmi telefonă de la spitalul de triaj, spunînd că locotenentul Skovorodnikov e rănit și că a rugat să mi se transmită salutări.

— Sînteţi sora lui ?

— Da, am răspuns eu cu vocea tremurîndă. E rănit grav ?

— Nu. Speră să vă revadă pe curînd.

Am vrut să mă duc să-l văd, dar Varia nu m-a lăsat. Cred că avea dreptate — mi-aş fi dat duhul pe drum. Freamătul vieţii abia se mai auzea în mine, şi spitalul era foarte departe, tocmai pe insula Vasilevski, la capătul lumii ! Varia nădăjduia să-l transfere pe Petea la spitalul Academiei medico-militare, bineînţeles, nu la secţia de stomatologie — Petea era rănit la piept şi la mîna stîngă — ci la chirurgie, secţie ce se afla la doi paşi de cea stomatologică. Imi făgădui solemn că-i va purta de grijă şi va trece în fiecare zi să-l vadă. Desigur, ea nici nu bănuia ce mult va însemna să-şi respecte această făgăduială, şi nu numai pentru Petea, dar şi pentru sine.

Imi amintesc ca prin vis de o clădire înaltă de lemn — hangarul unde am stat multă vreme pe jos, aşteptînd în mijlocul unei mulţimi de oameni tot atît de înfofoliţi şi de tăcuţi ca şi mine. Intr-un tîrziu am pornit pe o cărăruie îngustă, undeva pe un cîmp alb de zăpadă. Din cînd în cînd întîlneam în cale nişte gropi adînci, cu rămăşiţe de avioane distruse, ori nişte moviliţe roşiatice, pe jumătate acoperite cu zăpadă : pe atunci nici nu bănuiam că acolo era îngropată carnea de vacă adusă la Leningrad pe calea aerului. Cu ajutorul unei scăriţe şubrede de fier ne-am urcat apoi într-un avion pustiu şi îngheţat, cu nişte bănci simple de lemn pe de lături ; în mijloc, pe un postament, era un tun, acoperit cu un clopot străveziu.

Asta a fost tot. Un pilot scund şi posomorît, cu nişte cizme îmblănite în picioare, se sui în carlingă. Motorul începu să huruie, avionul se smuci cu putere şi porni înainte cu iuţeala unui fulger. In stînga şi-n dreapta alerga în urmă cîmpia monotonă, luminată de soare. In clipa aceea m-am dezmeticit : rămas bun, Leningrad !

Zburam peste lacul Ladoga, pe gheaţa căruia aveau să treacă după cîteva zile, spre Pămîntul cel Mare, primele camioane cu leningrădeni, ca după aceea să se întoarcă în oraş încărcate cu pîine şi cu făină. Ici-colo se vedeau jaloanele ce marcau „Drumul vieţii". Oamenii munceau cufundaţi în zăpadă pînă la brîu.

Zburam, şi sub noi stătea desfăşurată harta Marelui Război. In carlingă nu se mai afla pilotul acela scund şi posomorît, cu cizme îmblănite în picioare, ci însăşi Vremea.

Ea căuta cu privirea înainte, numai înainte. Privelişti măreţe, dar ciudate i se perindau prin faţa ochilor. Spre răsărit,

în lungul drumurilor nesfîrşite, se înşirau atelierele evacuate ale uzinelor gigantice. Peste tot nu vedeai decît maşini industriale înzăpezite şi se părea că trebuie să treacă ani de zile pînă să fie puse iarăşi în funcţiune. Zăpada nu se topise încă; şi soarele de iarnă încălzea cu zgîrcenie, dar prin stepa pustie şi neumblată, pe unde altădată se tîrau leneş căruţe cu coviltire de la o iurtă la alta, ori rătăceau cirezi mînate de cîte un bătrîn păstor cazah ce cînta din domră, şi începuseră să se ridice, zi de zi tot mai înalte, zidurile clădirilor cu multe etaje. Ţara s-a tras un pas înapoi, şi-a încordat puterile toate, ţinîndu-şi răsuflarea, şi apoi s-a avîntat înainte...

Am ajuns la Iaroslavl mai mult moartă decît vie şi am fost instalată numaidecît în încăperile anume rezervate pentru „cei din Leningrad“. Aici stăteau lungiţi în paturi nişte oameni foarte liniştiţţi, care se străduiau un singur lucru — să nu se gîndească la mîncare. Medicii interziceau să te gîndeşti la mîncare. Celor neîncrezători li se arătau cămările : erau pline !

La spital m-a găsit şi bunica. Vorba vine că m-a găsit : stătea în prag descumpănită şi se uita cercetător prin tot salonul. Se uita la mine şi nu mă recunoştea. Pînă la urmă m-a pufnit rîsul şi am strigat-o rîzînd şi plîngînd în acelaşi timp.

Înainte, înainte ! Zi şi noapte. Zi de zi. Ziua se amestecase de mult cu noaptea. Ai fi zis că nici soarele nu mai ştie cînd să se ridice deasupra pămîntului ce se zguduia din temelii.

Un soldat neamţ zăcea la pămînt : picioarele ţapene i se văd ieşind din zăpadă. Neamţul strînge în mîna chircită pămîntul străin, cu care şi gura îi este plină, încît ai zice că s-a înecat cu el.

Un soldat rus s-a avîntat înainte şi a aruncat o grenadă, dar, în aceeaşi clipă, un glonţ duşman i-a adus moartea. Şi aşa a încremenit, rezemat de un pin, pe un ger de patruzeci de grade. Cu capul dat mîndru pe spate, într-un neasemuit avînt vitejesc, plin de uitare de sine, el pare o statuie de gheaţă.

Era în iarna anului o mie nouă sute patruzeci şi unu...

Dar iată că a trecut şi iarna aceasta, de care lumea întreagă îşi va aduce aminte. Un suflu nou de forţă adie pe întinderea vastă a întregii Uniuni Sovietice. Suflul acesta pătrunde şi în sălile „celor din Leningrad“. Inima mi se aprinde iarăşi. Viaţa pulsează şi te cheamă, şi ţi-e ciudă pe tine, pe această inactivitate a ta, iar slăbiciunea te frămîntă chinuitor...

În martie am ieşit din spital şi bunica m-a condus la gară. Apa care curgea şiroaie pe străzi din pricina moinei, răsfrîngînd în oglinda ei strălucirea soarelui, aerul înţepător, oamenii

și mașinile întîlnite în cale — totul mă ameţea. Plecam la Gniloi-Iar.

Degeaba m-am temut de soarta copiilor, zicîndu-mi că n-au să se simtă bine într-un sat cu un nume atît de urît. Copiii erau la largul lor. Petinka crescuse, devenise puternic, un adevărat fecioraș de ţară, cu nasul jupuit de soare și un puf auriu pe picioarele arse de soare.

L-am sărutat de faţă cu ceilalţi băieţi și mi s-a părut stînjenit. Petinka strîngea mărci și-l dispreţuia pe Vitka Kotelkov, fiindcă acesta se smiorcăia și-i „pîra" pe băieţi mamă-si. Purta corespondenţă cu tată-său, care — lucru ciudat — din cînd în cînd îi trimitea salutări de la o oarecare tanti Varia.

— Tanti asta e bătrînă?

— Nu, tînără.

— Da' de ce-mi trimite salutări? Vrea să mă cunoască?

— Probabil.

Cimitirul satului se întindea pe o colină înaltă. In zilele senine, crucile și stelele cu cinci colţuri de pe morminte se vedeau de departe. Eram într-o vîlcea, între cimitir și un drumeag, dincolo de care începeau cîmpiile nesfîrșite, cu bogate nuanţe de verde. Stăteam la umbră, între niște tufe de zmeură sălbatică.

— Mama era tînără cînd a murit?

— Foarte tînără.

Petinka smulse un fir de iarbă pe care tocmai se căţăra un cărăbuș, ce-și luă deodată zborul; oare la ce se gîndea?

— Unchiul Sanea semăna cu mama?

— Da, semăna.

El mă privi sfios, îmi mîngîie mîna și mă sărută. Eu plîngeam. Plîngeam, și lacrimile mele cădeau chiar pe nasul lui jupuit de soare.

Am rămas așa tăcuţi și îmbrăţișaţi, lîngă tufele acelea de zmeură sălbatică. La cîţiva pași stătea nepăsătoare moartea hîdă ce-l răpise pe Sanea și se uita cruciș la noi.

Înainte! Înainte! Fără să mai privești în urmă, fără să-ţi mai aduci aminte de ceva.

În vara anului 1942, tabăra Fondului plastic a fost evacuată de la Gniloi-Iar în regiunea Novosibirsk. M-am întors în Moscova cea severă și întunecoasă, cu tunuri instalate pe acoperișurile caselor și cu pieţe, în cuprinsul cărora erau înfăţișate butaforic acoperișuri.

În schimb, metroul sclipea de curăţenie, ca în prima zi. Nu se schimbase cu nimic în acest an de război. Bulevardul Gogol

era și acum plin de copii cu dădacele lor. Sivțev-Vrajka rămăsese aceeași străduță întortochiată și dragă, în ciuda celor două clădiri ridicate de curînd, ce se uitau cam de sus la casele îmbătrînite și cu pereții scorojiți din jur. Iată și scara murdară și atît de cunoscută de la intrare. Pe ușă, o tăbliță de alamă: „Profesor Valentin Nikolaievici Jukov". Oho, profesor! Era o noutate pentru mine. Am sunat și am bătut cu putere în ușă. Cineva veni să deschidă. În prag apăru un militar bărbos și cu ochelari.

L-am recunoscut din prima clipă, se înțelege. Cine altul ar fi putut să mă privească atît de politicos și de șovăielnic în același timp? Cine altul ar fi putut să-și aplece capul pe umăr și să clipească în chip atît de caraghios, auzindu-mi întrebarea:

— Aici locuiește profesorul Valentin Nikolaievici Jukov?

Cine altul ar fi putut să înceapă să zbiere asurzitor, să tabere pe mine și să mă sărute după ureche cu atîta neîndemînare, și totodată să mă calce pe picioare, făcîndu-mă și pe mine să țip?

— Katia dragă, nici nu știi ce bine-mi pare! E o minune că m-ai găsit acasă.

Mi-a luat geamantanul și m-a dus — unde, dacă nu în „bucătăria cea mare", care slujea în același timp de birou, sufragerie și cameră de copii? Dumnezeule, în ce hal era astăzi bucătăria cea plăcută de altădată! Pe masă zăceau uitate niște farfurii cu cașă, podeaua stătea nemăturată, iar fîșiile de hîrtie albastră din geam atîrnau dezlipite.

— Știu tot! spuse Valea, prinzîndu-mi mîinile; avu o tresărire pe față și își mîji ochii cu putere dinapoia ochelarilor. Bietul, dragul meu Sanea! Totuși, mai e o speranță. Ivan Pavlîci mi-a citit scrisoarea ta. Ne-am sfătuit și cu un colonel care ne-a spus că foarte mulți se întorc, foarte mulți.

— Da, foarte mulți, am încuviințat eu, și Valea mă îmbrățișă din nou.

— Nu te las să mai pleci! rosti el cu hotărîre. Nu stă nimeni în casă, așa că o să te simți la largul tău. Cînd mi-a spus Ivan Pavlîci că ai să vii, am dereticat puțin, dar parcă trebuie să și spălăm, nu? întrebă Valea șovăind.

Am pufnit în rîs. Valea se așeză pe pat și izbucni și el în rîs.

— ...N-am vreme, crede-mă. Nu stau aproape de loc acasă. Tot timpul sînt pe front. În schimb, astă iarnă m-am simțit destul de bine aici. Mi-am adus „pensionarii" acasă, fiindcă la Institut era un ger de crăpau pietrele.

Se înțelege, nu luase chiar toți „pensionarii", ci numai anumite animale, exemplarele de preț. Ideea s-a dovedit fericit inspirată, fie chiar numai pentru faptul că o oarecare șoricioaică rară, de neam străin, care pînă atunci refuzase cu îndărătnicie să aibă urmași, acasă la Valea se hotărî deodată să nască, pînă într-atît a influențat-o atmosfera de cămin de aici! Valea a pus pe foc toată mobila și bine a făcut, deoarece Kira s-ar fi apucat cu mîinile de cap, văzînd în ce hal a ajuns „mobila ei cea scumpă".

— Dintre lucrurile trebuincioase n-am ars decît masa de bucătărie, mărturisi Valea îngrijorat. Ce era important, a rămas. Uite, scaunele și taburetul la care ținea Kira, perdelele și toate celelalte.

În primăvară a dus animalele înapoi la Institut, iar el a fost înaintat la gradul de căpitan și trecut în serviciul Direcției medico-sanitar.

L-am întrebat cine are nevoie de el și de rozătoarele lui pe front și Valea mi-a răspuns foarte serios:

— Ei uite, ăsta-i un secret militar.

Totul era minunat. Un singur lucru mă necăjea: peste iarnă, Valea consumase lumină electrică peste prevederile „limitei afurisite" și acum i se tăiase curentul — „au venit așa tamnisam și mi-au tăiat curentul!" Dar, la urma urmei, ziua era lungă și noaptea Valea lucra la lumina unei lămpi cu spirt — o invenție minunată.

— Apă se poate încălzi pe lampa asta?

Valea mă privi încurcat:

— Dumnezeule, mare nătărău mai sînt! Vii de la drum, și eu nu ți-am dat măcar un ceai.

— Nu, am nevoie de multă apă, — am spus eu, — ba chiar foarte multă. Există vreo găleată pe-aici?

Valea își împreună mîinile a uimire și începu să se vaiete jalnic, văzînd că m-am descălțat, mi-am prins fusta în brîu și că mă apuc să fac rînduială prin casă.

Își tot freca nasul și se uita mirat cum trag de sub pat niște coji de cartofi, cum rup hîrtia murdară din ferestre și cum în mijlocul camerei se adună o grămăjoară tot mai mare de pîine mucegăită.

Stăteam așa desculță pe masă, cu fusta prinsă în brîu și tocmai înfășuram peria într-o cîrpă udă, ca să șterg păienjenișul de pe pereți, cînd deodată aud cum cineva ciocănește la ușă. Valea se repezi în antreu, apucînd din mers găleata cu zoaie.

După cîteva clipe l-am auzit șușotind: „Nu-i nimic, se ține bine, minunat. Bravo ei." Mai mult n-am putut să aud.

O siluetă înaltă trecu prin fața ușii deschise. Oaspetele își lăsă pălăria și bastonul, scoase un pieptene și-și netezi mustățile cărunte în fața oglinzii, apoi intră în odaie. Se opri în prag, privindu-mă mirat.

— Ivan Pavlîci, dragul meu!

Știa că trebuie să vin — purtasem corespondență pînă de curînd — așa că pentru el nu era o surpriză să mă găsească la Valea. Totuși, o întîlnire ca aceasta doar în vis mai puteai să vezi. M-am aruncat în brațele lui și am început să plîng, fără să mă mai pot stăpîni. Ivan Pavlîci lăcrima și el.

— Pe la mine de ce n-ai venit? întrebă el supărat, scoțînd batista din buzunar și ștergîndu-și ochii și mustățile.

— Ivan Pavlîci, chiar azi aveam de gînd s-o fac.

În timp ce mă îmbrăcam după ușa deschisă în lături a dulapului, am vorbit într-una, povestind despre călătoria cu avionul, despre boala mea, despre blocada Leningradului, despre ofensiva noastră de lîngă Moscova... Acum vedeam lămurit cît a îmbătrînit Ivan Pavlîci! Zbîrciturile îi acopereau fruntea înaltă, iar pe obraji îi apăruseră pete de roșeață, ce-i trădau vîrsta înaintată. Cu toate acestea, era la fel de zvelt și de îngrijit.

Ultima oară îl văzusem în anul 1940. Dumnezeule, cum a trecut timpul! Odată ni s-a făcut dor de el și am picat pe neașteptate, eu cu Sanea, cu o tortă și o sticlă de vin franțuzesc, în locuința lui tristă de burlac de pe Sadovaia Triumfalnaia. Ce bucuros era, cu cîtă plăcere sorbea vinul, cît am rîs cu toții amintindu-ne de jocul lui Grișa Faber, în rolul principal din tragedia „A sosit ceasul" — în rolul copilului evreu adoptat. Am stat la el pînă noaptea tîrziu, la gura sobei. Dar acelea erau alte timpuri, o altă lume.

— Am îmbătrînit, nu? întrebă el observînd că-l privesc cu luare-aminte.

— Cu toții am îmbătrînit, dragă Ivan Pavlîci. Parcă eu nu m-am schimbat?

El tăcu un timp și apoi spuse trist:

— Tu, Katia, ai început să semeni cu maică-ta...

Se însera. Valea aprinse lampa de spirt, dar am stins-o numaidecît. Era plăcut să stai în fața ferestrei deschise și necamuflate, sub revărsarea dulce a amurgului ce învăluia strada. Afară, în stradă, întunericul era ușor și străveziu, dar în odaie părea cu totul altfel. Noaptea cobora pe nesimțite. Acum nu-l mai vedeam pe Ivan Pavlîci, ci numai mustățile lui cărunte;

nu-l vedeam nici pe Valca, îi vedeam doar ochelarii ce străluceau în întuneric, la fiecare mişcare. Era o clipă de pace deplină, şi în clipa aceea am simţit cu putere că mă aflu în mijlocul unor prieteni adevăraţi şi credincioşi pe toată viaţa. „Poate că tot ce-a fost mai greu a trecut — mă gîndeam eu — altfel ar fi făcut oare întîmplarea ca oamenii aceştia, care mă iubesc atît de mult, să fie acum lîngă mine? Poate că totul în viaţă va fi mai uşor şi mai bun, altfel cum ar exista atîta pace în jur şi cum aş avea prilejul să zăresc vag, pe întuneric, mustăţile astea cărunte şi dragi?

PARTEA A OPTA

(Povestește Sanea Grigoriev)

SĂ LUPȚI ȘI SĂ CAUȚI

I

DIMINEAȚA

Katia ședea în balcon cu Nina Kapitonovna; prin somn, le auzeam vorbind pe șoptite, ca să nu mă trezească. Vedeam limpede în minte seara din ajun.

În cinstea venirii Ninei Kapitonovna, se așezase pentru prima oară masa în grădină. Am așteptat-o mult. Într-un tîrziu sosi, solemnă și cu un aer sever, într-o rochie nouă cu mînecile bufante, după moda anului 1908, cu niște ghete încheiate cu nasturi și ascuțite la vîrf. Ne povesti cu haz despre menajera lui Nikolai Antonovici, care și-a pus pantofii murdari pe plită și ne istorisi cu măiestrie cum a luat-o Nikolai Antonovici cu mașina lui, să vadă apartamentul de patru camere, cu încălzire centrală, obținut de el pe strada Gogol. „Nina Kapitonovna

— spunea bunicuța imitîndu-l — alege odaia care-ți place", iar după aceea repetă răspunsul ei plin de mîndrie: „Foarte mulțumesc, Nikolai Antonîci, dar n-am nevoie să primesc nimic străin și de la străini. A venit vremea să mă gîndesc la un lăcaș cu verdeață."

Îmi închipuiam cum, la Moscova, într-un apartament splendid, un apartament nou-nouț, spațios, cu lumină și calorifer, locuiește un bătrîn care scrie zi și noapte, înțelegînd totul pe dos, făcînd din negru alb, și invers.

Șase și un sfert. Ar fi trebuit să mă scol. Însă era atît de plăcut să stai întins pe spate, cu ochii închiși, și să auzi cum umblă Katia prin încăperile vilei aceleia vechi și cum scîrțîie ușor podeaua sub pașii ei! Iată, acum s-a oprit la ușă: pesemne că ascultă, să-și dea seama dacă dorm, zicîndu-și că-i este milă să mă trezească. Am auzit-o apoi trecînd în bucătărie și spunînd dădacei că nu mai trebuie să se ducă la piață, fiindcă eu plec de acasă pe la zece.

Soția mea! Ne despărțisem atît de des și eram atît de obișnuit să-mi făuresc chipul ei în minte, încît mi-o închipuiam chiar și acum, deși știam că e cu mine. O vedeam așa cum era de dimineață, cînd m-a fermecat: într-un halat de mătase în dungi, pieptănată, mai bine zis nepieptănată, și cozile prinse la întîmplare. Ne despărțeam atît de des, încît la fiecare revedere totul începea parcă de la capăt.

Șase și jumătate. Katia intră în vîrful picioarelor și mă sărută.

— Dormi de o veșnicie. Mergem la scăldat?

— E frumos?

Mă refeream la timpul de afară.

— Foarte frumos.

— Atunci mergem.

— La pîrîu?

Pîrîul era foarte aproape, sub o costișă, dar nouă ne plăcea să ne scăldăm în lac, deși nu prea puteam să zăbovesc.

E mult prea puțin să spun că afară era frumos: toată vara nu fusese o dimineață atît de minunată! Soarele parcă se grăbea să se ridice pe cer, ca să sporească strălucirea și frumusețea lucrurilor. Țesuse pe lac un veșmînt de minune, și acum venea majestos în întîmpinarea noastră, în vreme ce aburul nopții se topea zorit și speriat, încurcîndu-se printre brăduții pădurii.

Din podețul înjghebat de mine și Petea duminica trecută peste pîrîul Korovîi, rămăsese doar un trunchi stingher de plop. Am trecut pîrîul în cumpănă pe el, dar Katia merse de-a

dreptul prin apă. Dumnezeule, ce adînc mi-a rămas întipărită în minte această clipă! Katia păşea cu grijă, ridicîndu-şi poalele halatului şi bîjbîind înfiorată cu talpa piciorului albia nisipoasă. Prosopul îi alunecă de pe umeri şi ea îl prinse din zbor, chiar deasupra apei.

Am urcat şi am ocolit cimitirul vechi, suedez, şi deodată ne-am trezit în faţa lacului. Pe malul scund, umbrit de sălcii, un băieţaş gol puşcă şi vînăt de frig, trăgea de zor de capetele unui năvod. Caraghiosul, prindea raci! Cine s-ar fi gîndit să prindă raci la opt dimineaţa!

Katia începu să rîdă, văzînd că-l scot din apă cu năvodul lui cu tot, ba că-i ţin şi o lecţie despre felul cum se prind racii — mai ales racii albaştri, pentru care trebuie să ai negreşit momeală de carne putredă. Prin partea locului nu existau decît nişte raci mici, pipernicіţi. Ehei, la N. era cu totul altfel!

Ici-colo, unde soarele răzbătuse prin frunzişul sălciilor, nisipul aburea uşor. Sub sălcii era umbră, dar pe lac, la numai cîţiva metri de mal, strălucea soarele. Ca de obicei, am înotat amîndoi pe spate, cu mîinile la ceafă — aşa făceam baie de soare chiar pe apă...

De ce-mi încep povestirea tocmai cu această dimineaţă, care nu pare cu nimic deosebită de orice altă dimineaţă? Fiindcă, din această dimineaţă, viaţa mea a devenit cu totul altă viaţă, care în felul ei a dispus şi de mine, şi de Katia, cum a dispus şi de gîndurile şi simţămintele noastre...

Această nouă viaţă era războiul. Şi poată că n-aş scrie despre ea — mai ales că a fost cu totul altă viaţă — dacă ceea ce s-a petrecut cu mine în război nu s-ar împleti într-un chip uimitor cu istoria căpitanului Tatarinov şi a corăbiei „Sfînta Maria".

II

EL

Mi se perindă prin minte imagini stinghere din primele zile si săptămîni de război şi mă cuprinde un ciudat simţămînt de neputinţă, căci nu mă simt în satre să le înfăţişez în cuvinte.

Văd o odaie mare ţărănească şi întunecoasă, cu fereastra camuflată cu o foaie de cort şi un opaiţ pîlpîind pe masă. Uşa se deschide şi intră un bărbat cu vestonul descheiat, care sco-

tocește puțin prin cuptor și apoi se apucă să înfulece lacom. Este Grișa Trofimov. Cineva se ridică de pe patul de campanie și se așază la masă lîngă el. Acesta este Luri. Îi aud cum vorbesc pe șoptite și inima începe să-mi bată rar și puternic.

— Ai zburat pe deasupra Ladogăi?

Grișa mănîncă și încuviințează din cap în tăcere.

— ...Ei, și?

— E la fel.

— Dar peste Zvanka ai zburat?

Grișa mănîncă și tace. A zburat și peste Zvanka.

Cei doi leningrădeni se privesc în ochi. E prima noapte de blocadă a Leningradului.

Văd o flamură de care e prins un bilet și care zboară peste bordul avionului meu; în felul acesta salvăm oamenii care se cred încercuiți de inamic și în realitate se înșală.

Văd primul mormînt pe care noi l-am împodobit cu flori de oțel — cu stabilizatoare de bombe și de obuze — mormînt pe deasupra căruia zburăm cît mai jos, de fiece dată cînd ne întoarcem dintr-o misiune de luptă.

Și din nou îmi apare înaintea ochilor lacul învăluit în aburul dimineții aceleia somnoroase. E ultima imagine ce mi-a rămas din viața dinainte. Dar, acum, lacul mi-apare întunecat și trist; apa ce se ridică pînă la buza malului are o strălucire tulbure, iar pe oglinda-i lunecă un fum albăstrui: arde pădurea, incendiată de nemți.

Seara ieșim din adăposturile săpate în pămînt, la poalele muntelui. Luntrile de serviciu așteaptă sub sălcii; străbatem lacul în plescăitul surd la vîslelor, ce ridică stropi și înspumează unda. Înaintea noastră, străjuite de copaci ca de un zid, se deslușesc hidroavioanele, ce par niște enorme păsări marine. E lacul L., unde se află baza nr. 3 și nr. 4 aeronautică.

Mi se perindă prin minte nenumărate imagini. Dar tot ce văd acolo jos întregește harta ce se desfășoară zi de zi sub aripile avionului — harta brăzdată de liniile frînte ale frontului, cu valul negru, din ce în ce mai întins al ofensivei germane.

La unitatea noastră sosesc zilnic noi piloți, cei mai mulți provenind de la baza trupelor aviației civile. Cu unii am zburat în Nord, cu alții în Orientul Îndepărtat. Sînt piloți încercați, mulți dintre ei piloți de gradul I și gradul II. Trei sînt „milionari“, au zburat peste un milion de kilometri. Te pufnea rîsul văzînd ce greșeli caraghioase făceau acești civili, ca să devină piloți militari. Despre asta vorbim des, foarte des, și la popotă și acasă, în bordeiul unde locuim în trei — eu, Luri și mecanicul. Ne-am

înțeles în mod tacit să nu discutăm despre „altceva“ și poate că dinadins vorbim atît de des despre asta. Despre acel „altceva“ vorbesc, pentru noi, ziarele.

În august am fost trecut cu echipajul meu, la dispoziția Forțelor aeriene militare ale frontului de sud.

Era o noapte întunecoasă, „limitată“, cum spunea Luri. Burnița măruntă se prefăcea treptat într-o ceață cenușie, care atîrna nemișcată deasupra apei. Întuneric beznă! Dacă mecanicul, care bănuia că m-am rătăcit, n-ar fi îndreptat lumina lanternei spre luntre, n-aș fi putut s-o găsesc.

Colonelul mă strigă și am stat puțin împreună, fără să scoatem o vorbă. Fața lui energică, încă foarte tînără, cu nasul scurt și cîrn, abia se deslușea pe întuneric. De fapt, nici nu aveam despre ce vorbi. El mă întrebă totuși dacă am luat cu mine parașutele luminoase. Am răspuns că le-am luat. Întrebarea colonelului era pusă numai din politețe, deoarece la ultima analiză a zborurilor noastre, eu demonstrasem că, în majoritatea cazurilor, parașutele luminoase măresc preciziunea unui bombardament de noapte.

...Pesemne că Luri nu era în toane bune, numai așa pot să înțeleg de ce s-a îndreptat spre acea localitate romînească, atît de tristă. Țin minte că atunci cînd l-am trezit, înaintea zborului, nu m-a recunoscut imediat. Avea un aer foarte obosit. S-a ridicat cu chiu cu vai în capul oaselor, uitînd să rostească citatul său favorit din „Aripile voastre“: „Dacă ești prea obosit, mai bine renunță să zbori și odihnește-te...“

Chiar de pe litoral, proiectoarele au purces la o adevărată vînătoare luminoasă, urmărindu-ne fără încetare; luminile lor cețoase cînd ieșeau la iveală, cînd se topeau în bezna lăptoasă de deasupra noastră. Iar asta nu era totul: din nenorocire zburam prin ninsoare și zăpada ne acoperea tabloul de comandă.

Luri prinse Constanța, și naiba știe ce mai transmitea și Constanța asta! Fluierai și te gîndeai, iar în jur răsăreau deodată, fumegînd, munții întunecoși. Fluierai și te gîndeai, dar munții trebuiau ocoliți, și nu se putea să coborîm sub tavanul de jos al norilor pentru că, din pricina ninsorii ar fi înghețat motorul. Fluierai și te gîndeai: „Ei vezi, și te mai superi că nu-ți scriu nimic despre zboruri“.

Norii se sfîrșiră tocmai cînd am început să credem că n-au să se mai sfîrșească niciodată. De fapt nu s-au sfîrșit. Parcă se dăduseră deoparte, lăsînd să se deschidă înaintea noastră un coridor larg, scăldat în lumina miraculoasă, sidefată, a dimi-

neţii. Umbra noastră se proiecta atît pe stratul de jos al norilor, cît şi pe cel de sus. Era ceva ciudat, chiar dacă nu te gîndeai decît la faptul că nici un corp din natură nu aruncă — după cum se ştie — două umbre în acelaşi timp. Cred că am rămas uimit, ori poate nici atît, fiindcă deodată mi-am dat seama că a doua umbră nu este a avionului nostru, ci a unui „Messer", care zbura destul de sus, deasupra noastră. Barem de-ar fi fost unul singur, dar în urma lui se vedeau, strălucind ca peştii în soare, alte două.

După toate regulile, ar fi trebuit să ne luăm tălpăşiţa numaidecît. Şi chiar aşa am fi făcut, dacă norii n-ar fi rămas undeva departe, în urmă, ca un zid albastru, nemişcat şi posomorît. Nu aveam încotro să fugim; afară de asta şi începuse să se audă un zgomot cunoscut — trr, trr — de parcă cineva ar fi presărat nişte pietricele pe corpul avionului nostru, care prinseră curînd să se rostogolească şi prin carlingă...

A fost o luptă obişnuită, întru nimic deosebită de altele. N-am s-o povestesc aici, cu atît mai mult cu cît s-a sfîrşit foarte repede. Din prima clipă am reuşit să doborîm unul dintre cele trei avioane „Messer"; acesta s-a prăbuşit la pămînt, tocmai cînd încerca să se întoarcă. Celelalte două zburau unul deasupra celuilalt şi căutau, stingherindu-se reciproc, să se strecoare în spatele avionului nostru. Plan isteţ şi totuşi nu prea, fiindcă noi nu eram proşti să-i lăsăm să ne cadă în spate. Au încercat o dată şi n-au izbutit. Au încercat a doua oară şi erau cît pe ce să nimerească sub focul nostru. Pe scurt, ne-am apărat cum am putut pînă ce „Messer"-ii au rămas în urmă. După aceea am condus avionul în linie dreaptă spre frontul nostru, care nu era prea departe.

Uşor de spus că pilotam avionul drept spre frontul nostru: un sfert din aripa stîngă era smulsă, iar rezervoarele ciuruite. Eram rănit la un picior şi la faţă. Sîngele curgea şiroaie, acoperindu-mi vederea.

...Mă cuprinse o slăbiciune ciudată. Mi se pare că chiar în clipa aceea mi-am adus aminte de coşmarurile din copilărie, cînd mă vedeam ucis sau înecat, ca apoi să mă trezesc şi să-mi dau seama, plin de o fericire nespusă, că trăiesc şi sînt teafăr.

„Numai că de astă dată — mă gîndeam eu foarte liniştit — de astă dată nu mai apuc să mă trezesc..."

Cred că mi-am pierdut cunoştinţa, dar nu pentru mult timp, căci m-am deşteptat de propriul meu glas, ca şi cum aş fi început să vorbesc încă înainte de a-mi veni în fire. Ordonam echipajului să sară cu paraşuta. Radiotelegrafistul şi mitrali-

orul săriră îndată, însă Luri bombăni: „Bine, bine!", cu aerul că e vorba de o plimbare plictisitoare, pe care primește să o facă numai din stimă față de mine.

...Lucrul cel mai greu era să lupt cu ceața ce-mi acoperea vederea și-mi înmuia brațele, făcîndu-le neputincioase. Aveam impresia că am fost pilot cîndva, cu o mie de ani în urmă. Totuşi îmi dădeam seama, dar nu prea lămurit, de fiecare lucru important care trebuie făcut cu orice preț, fără nici o întîrziere. Un timp — mie mi s-a părut un veac — am condus avionul cu multă greutate. După încă un veac am văzut niște „Junkers"-uri — două avioane „Junkers" — care zburau mult mai jos decît avionul nostru. Veneau fără grabă, aidoma unor tauri imenși, în calea noastră. Am înțeles din prima clipă că aceasta înseamnă sfîrșitul... Dușmanul nu se arăta cîtuși de puțin zorit să ne răpună.

In clipa aceea sări și Luri. Nemții deschiseră îndată focul asupra lui. Oare l-au ucis? După aceea s-au întors și mi-au încadrat avionul de amîndouă părțile.

...Cum era pilotul acela neamț — frumos sau urît, bătrîn sau tînăr? Mi-era totuna. Pilotul care zbura în rînd cu mine nu era un soldat, ci un ucigaș de rînd. Pilotul care mi-o lua mereu înainte, care se depărta și numaidecît venea din nou lîngă mine, măsurîndu-mă doar cu privirea și fără să se grăbească de loc, de parcă își savura de pe acum izbînda, pilotul acesta nu era un soldat, ci un ucigaș de rînd.

Nu știu cum să spun, dar în clipa aceea mi l-am zugrăvit cu închipuirea și pe el, și pe mine: pe mine — apucînd manșa cu mîinile slăbite și cu fața scăldată în sînge, în timp ce avionul meu se sfărîma în bucăți; pe el — cu ochelarii ridicați, privindu-mă cu o expresie de rece curiozitate și cu încredințarea că soarta mea e în mîinile lui. Poate că i-am spus ceva lui Luri, uitînd că a sărit cu parașuta și că a fost probabil ucis. Neamțul se gîndi să treacă pe sub avionul meu. În stînga mea se ivi planul aripii cu o zvastică galbenă pe ea. Am împins manșa înainte, am apăsat talpa pe palonier și m-am năpustit cu avionul asupra aripii.

Nu știu ce anume am lovit, dar cred că am lovit drept în carlingă, căci neamțul nici n-a mai deschis parașuta. L-am ucis. Ce fericire am simțit în clipa aceea!

În același timp, un simțămînt minunat și adînc mă cuprinse. Trăiesc! L-am doborît pe ucigașul care se uita la mine cu ochelarii ridicați pe frunte, așteptînd calm să mor. Voiam să trăiesc! Pînă în clipa cînd am dat ochii cu neamțul, mi-era

totuna dacă voi muri sau nu. Eram rănit și știam că dușmanul mă va doborî. Dar nu! Acum voiam să trăiesc! Vedeam pămîntul. Iată-l, aproape de tot; iată un ogor arat și un drumeag alb, prăfuit.

Combinezonul de zbor și cizmele se aprinseseră pe mine, dar nu simțeam dogoarea. Deși era aproape cu neputință, am izbutit, nu știu cum, să opresc avionul, cînd eram chiar deasupra pămîntului. Mi-am desfăcut curelele. Acesta a fost ultimul lucru pe care am reușit să-l fac în ziua, în săptămîna, în luna aceea, în patru luni de zile... Dar, toate la timpul lor!

III

AM FĂCUT TOT CE NE-A STAT ÎN PUTINȚĂ

Mi-era o sete cumplită. Cît am fost purtat pe drum spre sat, am tot cerut de băut și am întrebat mereu de Luri. În sat, cineva mi-a adus o găleată de apă și nu înțelegeam de ce plîng femeile cu hohote, cînd mi-am vîrît capul în căldare și am început să beau fără să mai văd și să mai aud nimic. Aveam fața arsă, părul lipit de țeastă, un picior zdrobit și două răni mari pe spate. Arătam înfiorător.

...Mă stăpînea un simțămînt tot mai puternic și mai adînc de fericire. Stăteam culcat în fîn, lîngă un hambar, într-o ogradă. Cred că toată fericirea aceasta a mea venea de la ierburile ce mă înțepau, de la mirosul de fîn, de la încredințarea că mă aflu pe pămînt și că nu voi mai fi ucis. Fusesem adus pînă aci pe spinarea unui cal bătrîn, alb, care acum stătea legat de gard, ceva mai departe; mă uitam la el și ochii mi se umpleau de lacrimi — lacrimi de bucurie, de fericire. Eram convins că noi am făcut tot ce ne-a stat în putință. Nu-mi făceam griji de soarta radiotelegrafistului și a mitraliorului, dar rugam oamenii să nu mă ducă de acolo pînă nu vin și ei. „Și Luri a scăpat cu viață! mă gîndeam eu cu înflăcărare. Nu se poate altfel, doar am luptat minunat. Da, a scăpat cu viață și-am să-l văd curînd."

L-am văzut. Atunci cînd l-au adus, calul începu să necheze și să se smucească. O femeie bătrînă și posomorîtă — singurul om de care-mi mai aduc aminte — se apropie și lovi calul în tăcere, cu pumnul peste bot.

Fața lui Luri era liniștită, cu o singură vînătaie pe obraz, făcută probabil de parașută, în clipa cînd a ajuns la pămînt. Stătea cu ochii deschiși. La început n-am înțeles de ce se descoperă toată lumea, atunci cînd l-au lăsat pe prispă. Bătrîna de adineauri se apropie și-i așeză mîinile într-un fel ciudat...

Am pornit apoi cu o căruță, care hurduca fără încetare, spre batalionul sanitar. O femeie — ea nu era țărancă — îmi ținea mîna, îmi cerceta pulsul și spunea mereu:

— Mai încet, mai încet!

Mă miram: Mai încet, de ce? Sînt oare pe moarte? Pesemne că am gîndit cu glas tare, fiindcă ea îmi răspunse zîmbind:

— Trăiești și ai să te faci sănătos!

Pe urmă, căruța începu iarăși să se hurduce la hîrtoape. Cineva îmi ținea capul pe genunchi. Il vedeam pe Luri întins pe prispă, cu mîinile țepene așezate pe piept. Incercam să mă smulg și să mă duc la el, dar nu mă lăsau.

Pămîntul se zărea cînd sub aripa stîngă, cînd sub aripa dreaptă a avionului. Vedeam niște oameni necunoscuți îmbulzindu-se în fața mea și căutam să o găsesc pe Katia. Am strigat-o. Dar ființa ce s-a încruntat atunci cînd am îmbrățișat-o nu era Katia, Katia — fericirea mea, nu ea s-a desprins din mulțime și s-a oprit parcă în ceață, în fața mea. Ființa aceasta cu capul întors ca o pasăre, mă privea cu ochelarii ridicați pe frunte, mă privea țintă, cu niște ochi reci și plini de luare-aminte.

— Ei vezi? i-am spus eu neamțului. Cine a învins? Eu trăiesc și zbor pe deasupra pădurii, pe deasupra mării și a cîmpiei. Eu voi înconjura întreg pămîntul în zbor. Dar tu, tu ești mort! Ucigașule! Te-am învins!

IV

„TU EȘTI, BUFNIȚO?"

Călătoream cu un eșalon de marfă.

Eșalonul avea două vagoane-clasă lîngă locomotivă. Pesemne că-mi mergea tare prost de vreme ce, de la prima vizită, doctorul nostru, un tînăr frînt de oboseală și cu fața inteligentă, dădu ordin să fiu transportat într-un vagon-clasă. Eram înfășurat tot în bandaje — capul, pieptul, picioarele. Zăceam nemișcat, întocmai ca o păpușă mare și trupeșă. Prin gări auzeam sa-

nitarii vorbind sub fereastra vagonului: „Vezi la cei gravi!" Prin urmare, eu eram printre cei grav răniţi. Ceva zvîcnea în mine — poate sub frunte sau poate în inimă, nu ştiu — şi mie mi se părea că e viaţa însăşi, care pulsează şi se agită să plămădească cu mîinile ei încă slabe, dar neşovăitoare.

Între timp făcusem cunoştinţă cu tovarăşii mei de suferinţă. Unul dintre ei, mult mai tînăr ca mine, era şi el aviator. Nu aveam nici o poftă să-i povestesc cum am fost rănit; în schimb, el îmi spunea mereu povestea lui şi de cîteva ori am adormit ascultîndu-l cum înşiră aceleaşi lucruri, cu glasul lui tineresc de bas:

— Abia terminasem misiunea, cînd văd un avion-cisternă plin cu benzină. „Gata!" — îmi spun. Ochesc şi apăs pe trăgaci. „Destul, altfel pot s-o păţesc." Fac stînga-mprejur, dar în aceeaşi clipă simt că sînt lovit. Mă îndepărtez de locul luptei, dau să apăs pe pedala palonierului, însă nu-mi mai simt piciorul. „Ei — îmi zic eu în gînd — ăsta mi-a rupt piciorul." Nu m-am mai întors să mă uit în carlingă, mi-era frică...

Acest tovarăş zburase pe un avion „Ciaika" şi fusese rănit în raionul Boruşan — rănit mult mai greu decît mine, după cum mi se părea. Abia mai tîrziu am înţeles că şi el credea la fel despre mine.

...Erau deşteptări scurte şi pline de pace, în timpul cărora îl ascultam pe Simakov — aşa se numea vecinul meu — şi priveam stepa de toamnă, ce luneca încet prin faţa ferestrei, priveam casele albe de vălătuci şi talgerele grele de floarea-soarelui de prin grădinile şi curţile cantoanelor. Totul părea în bună rînduială: sanitarii aduceau şi lăsau jos cu zgomot găleţile cu supă, iar patul se legăna uşor, ceea ce însemna că mergem înainte, deşi foarte încet. Mereu trebuia să lăsăm drumul liber pentru trenurile cu muniţii ce treceau spre front.

Erau însă şi deşteptări care se deosebeau cu desăvîrşire de cele dintîi! Trenul nostru nu era un simplu tren militar-sanitar — de acest lucru mi-am dat seama tîrziu, cu prilejul unei asemenea deşteptări chinuitoare! După vagoanele cu răniţi erau prinse nişte platforme cu maşini. Bucătăria noastră se defectase şi trebuia să aştepţi vreo gară, ca să poţi cumpăra lapte şi roşii. Doctorul cel tînăr striga cu o voce spartă, ameninţînd pe cineva cu revolverul. Nişte femei din Uman şi Viniţa şedeau pe platforme ori pe tampoane, ţinîndu-şi boccelele lîngă ele, şi „nu te lăsa inima" — după cum spunea un sanitar — să le dai jos: erau nişte biete femei urgisite, care pierduseră tot ce aveau şi cărora durerea le împietrise inimile.

Rătăcit prin rețeaua vastă a liniilor principale, trenul nostru sanitar nu se mai îndrepta spre destinația hotărîtă, ci se retrăgea o dată cu poporul.

...Muște mari, albastre și tari, ca niște pietricele, pătrundeau pe ferestre. Nu era chip să le alungi de pe pansamentele putrezite, neschimbate de trei zile. De lucrul acesta m-am convins odată, cînd m-am trezit din pricina căldurii și a tristeții. Era pe la amiază. Ne oprisem în plin cîmp. O fetiță desculță, cu un coș de pătlăgele roșii, tocmai ieșea dintr-un lan răvășit de grîu, ce se vedea de la fereastra mea ; cîțiva răniți mai ușor se și repeziră spre ea. Fetița, speriată, se întoarse și o rupse la fugă, risipind pe jos pătlăgelele.

...Trecuseră cîteva zile de cînd văzusem de la bordul avionului meu ceea ce — după cum mi se părea mie — nimeni din cei ce luptau pe uscat nu putea să vadă. Priveliștea retragerii noastre se desfășura atunci, întreagă, în fața mea, ca într-un tabel cu cifre. Acum, însă, cifrele căpătaseră viață, deveniseră o realitate.

Acum nu mai priveam retragerea noastră de la 6.000 de metri înălțime. Mă retrăgeam și eu ca toți ceilalți, chinuit de dureri, de sete, de arșiță și chinuit mai ales de gînduri triste ; de aceste gînduri nu puteam să scap, așa cum nu puteam să scap de muștele acelea albastre și scorțoase, ce se așezau cu un bîzîit insuportabil pe pansamente.

Amurgea. Cred că pornisem iarăși la drum, căci „leagănul" meu se clătina în cadența roților. Razele soarelui în asfințit băteau pieziș în fereastră. În lumina lor roșiatică se vedea lămurit jocul firicelelor de praf în aerul greu și îmbîcsit de iod al vagonului. Cineva gemea surd, sîcîitor ; nu gemea, mai bine zis șuiera printre dinți, neîncetat și monoton ca o drîmbă. L-am strigat pe vecinul meu. Nu, nu gemea el. Unde am mai auzit oare glasul acesta trist ? Și de ce căutam să-mi aduc aminte ?

Pe neașteptate, în fața mea se înșiruiră niște bănci de școală și am văzut ca aievea fețele vesele ale băieților din clasa noastră. Aveam o lecție interesantă, profesorul ne vorbea despre obiceiurile ciukcilor. Totuși, nimeni nu era cu gîndul la lecție, fiindcă eu făcusem un rămășag și băiatul roșcovan, cu niște ochi mari și rotunzi, ce stătea în bancă cu mine, îmi ținea strîns un deget și mi-l cresta nepăsător cu briceagul.

— Romașka ! am strigat eu cu putere.

El n-a răspuns : pesemne că era mirat.

— ... Tu ești, Bufnițo ?

După mult timp, în care se strecură cu grijă pe sub paturi și printre răniții culcați pe jos, răsări în sfîrșit la picioarele mele bandajate și așezate ceva mai sus.

— Ce vrei ? întrebă el cu fereală, privindu-mă drept în față, dar fără să mă recunoască...

Mi se părea că seamănă mai mult a om, deși nici acum — după vorba mătușii Dașa, „nu pica de frumos". În orice caz nu mai păstra nimic din aerul lui arogant de altădată. Era slab și palid, avea urechile clăpăuge și se uita puțin cruciș cu ochiul stîng.

— Nu mă recunoști ?

— Nu.

— Ia gîndește-te puțin !

Romașka n-a știut niciodată să-și ascundă sentimentele și în acea clipă ele se perindară în fața mea în ordine sau, mai bine zis, în cea mai cumplită dezordine. Nedumerire. Spaimă. Groază, din pricina căreia îi tremurau buzele. Din nou nedumerire. Dezamăgire.

— Păi, bine, eu știam c-ai murit ! bolborosi el.

V

SOCOTELI VECHI

În cîntecele vechi rusești se vorbește despre soartă și, cu toate că nu sînt fatalist, citind în ziarul „Krasnîe sokolî" [1] o notiță ce anunța moartea mea, m-am gîndit fără să vreau la asta. Țin minte pe de rost notița aceea :

„În timp ce se întorcea dintr-o misiune de luptă, avionul condus de căpitanul Grigoriev a fost surprins de patru avioane de vînătoare inamice. În această luptă inegală, Grigoriev a izbutit să doboare un avion inamic ; celelalte trei au dat bir cu fugiții, neprimind lupta. Deși avionul său era lovit, Grigoriev și-a continuat zborul. În apropiere de linia frontului, el a fost din nou atacat, de astă dată de două avioane „Junkers." Cu avionul cuprins de flăcări, Grigoriev a izbutit totuși să doboare un „Junkers." Piloții din N. vor păstra vie amintirea acestor eroi,

---

1 Șoimii roșii. (n. r.)

acestor comuniști — căpitanului Grigoriev, secundului Luri, radiotelegrafistului-mitralior Karpenko și mitraliorului Erșov, care au luptat pînă în ultima clipă pentru patrie".

Coincidența a făcut ca un corespondent militar să sosească în satul P., la puțin timp după ce eu am fost luat de acolo; dar de aceste lucruri am aflat abia în vara anului 1943. Colhoznicii văzuseră lupta aeriană, iar corespondentul le-a cerut lămuriri și a fotografiat rămășițele avionului. În plus, i s-a spus că nu-i aproape nici o speranță să scap cu viață.

Nu știu de ce — poate pentru că am scăpat cu viață ca prin minune, ori poate pentru că am fost nevoit pentru prima oară în viață să citesc propriul meu necrolog — notița aceasta de ziar m-a impresionat în chip neplăcut. Gîndurile mi se împrăștiară. În minte îmi apăru deodată Katia, dar nu Katia aceea pe care o știam eu, care cum se trezea din somn se dădea jos din pat și începea să umble prin odaie cu gîndul la mine, ci o altă Katie, posomorîtă și îmbătrînită, care cînd va citi notița, va lăsa ziarul pe masă și se va apuca de o treabă oarecare, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Poate că-și va împleti cozile, cu fața încremenită, ca numaidecît să și le desfacă și deodată se va prăbuși pe podea ca o păpușă...

„Va să zică — mi-am spus eu — se-ntîmplă și așa."

Trenul se opri. Am mototolit ziarul și l-am azvîrlit pe geam. Romașov dădu un strigăt de uimire și, tot timpul cît am stat de vorbă, se uita mereu afară. Ceva mai tîrziu s-a dat jos din vagon și a luat ziarul. Se vede că-i făcea plăcere măcar să citească despre mine că sînt mort, o dată ce se convinsese cu propriii lui ochi de contrariul!

— Așadar, trăiești! Aproape că nu-mi vine să cred! Dragul meu...

Chiar așa a spus: „dragul meu"...

— ... La naiba! Nici nu știi cît mă bucur! Să fie la mijloc vreo coincidență? Poate mai e cineva cu numele ăsta! Dar asta nu contează: principalul e că trăiești!

Începu să mă întrebe unde sînt lovit și dacă rănile sînt grave, dacă e atins osul, etc. I-am spus că sînt ușor rănit și că un doctor cunoscut mi-a făcut loc într-un vagon-clasă, și din nou l-am dezamăgit.

— Mi-nchipui ce amărîtă trebuie să fie Katia, făcu el. Desigur că ziarul i-a căzut și ei sub ochi.

— Da, desigur, am încuviințat eu, și am început să-l întreb despre Moscova. Între altele mi-a spus în treacăt că nu-i nici o lună de cînd a fost la Moscova.

Ced că n-ar fi trebuit să stau de vorbă cu el și încă în chip atît de prietenesc, ci să-i arăt din prima clipă că nimic nu s-a schimbat între noi. Așa ar fi trebuit să fac! Dar omul — se știe — e o ființă ciudată. Mă uitam la fața lui încordată și palidă și nu simțeam decît dispreț, un dispreț amestecat cu un fel de curiozitate. Bineînțeles, în ochii mei, Romașka era același, adică un ticălos. Totuși, în împrejurarea aceea, el îmi apărea ca un vechi cunoscut, era un ticălos „de-al casei", dacă pot să spun așa.

De altfel și-a dat și el seama de lucrul acesta, și-a dat bine seama! Aduse vorba despre Korabliov și mă întrebă dacă știu că bătrînul, în ciuda celor 63 de ani ai săi, s-a înscris în miliția poporului, fapt consemnat într-o notiță apărută în ziarul „Vecerneaia Moskva" [1]. Îmi povesti apoi cu oarecare ironie că Nikolai Antonîci n-a primit numai o locuință nouă, dar și titlul de doctor. Și îmi închipui în ce? „Doctor în științe geografice"! Aceasta fără să susțină vreo teză, ceea ce, după părerea lui Romașov, era ceva aproape cu neputință.

— Știi cui datorează Nikolai Antonîci cariera sa? întrebă el cu ciudă și o sclipire în ochi. Ție!

— Mie?

— Da. Pe el îl cheamă Tatarinov, și tu ai făcut acest nume celebru.

Romașov voia să spună că lucrarea mea despre expediția „Sfînta Maria" a atras pentru prima oară atenția asupra personalității căpitanului Tatarinov și că Nikolai Antonîci a tras foloase de pe urma faptului că purta același nume. Și trebuie să recunosc că a exprimat această părere cît se poate de scurt și de limpede.

Dar nu eram de loc dispus să discut cu el această chestiune.

Romașov înțelese și schimbă vorba.

— Cu cine crezi că m-am întîlnit pe frontul Leningradului? întrebă el. Cu locotenentul Pavlov.

— Locotenentul Pavlov? Nu-l cunosc.

— Asta-i bună! Și el care spunea că te cunoaște din copilărie! Un tînăr înalt, spătos.

Nici nu-mi trecea prin minte că acest înalt și spătos este Volodea — Volodea cu ochii albaștri de copil, care scria poezii și care m-a dus odată cu sania trasă de cîinii lui, Busikă și Togu.

---

[1] Moscova de seară. (n. t.)

— Ei, Doamne, a venit și taică-său să-l vadă, un doctor bătrîn.

— Ivan Ivanîci !

Eram bucuros să aflu — chiar și de la Romașov — că doctorul Ivan Ivanîci trăiește, e sănătos și că a cerut singur să fie chemat în serviciul flotei. Cinste lui !

Romașov pomeni de cîteva ori că a fost pe frontul Leningradului. Katia se afla la Leningrad și eram îngrijorat de soarta ei. Dar atît mai lipsea : să-l întreb despre ea.

În general, acum, după ce se obișnuise cu gîndul că trăiesc, Romașov ar fi vrut grozav de mult să-mi povestească despre isprăvile lui. Mi se părea chiar că e mîndru de faptul că ne-am întîlnit într-un tren sanitar, că e rănit ca și mine, și așa mai departe.

Războiul l-a surprins la Leningrad, unde ținea locul directorului administrativ de la un institut al Academiei de științe. Era mobilizat pe loc, dar el a cerut totuși să fie trimis pe front, mai ales că personalul institutului se înrolase pînă la ultimul om în miliția poporului. A fost rănit în apropiere de Leningrad, dar a rămas mai departe pe front. Fostul lui comandament, care între timp devenise un important comandament militar, l-a chemat la Moscova și i-a dat altă misiune, însă el n-a mai apucat să ajungă la destinație. Trenul în care se afla a fost bombardat în apropiere de Vinița, iar Romașov, aruncat într-un stîlp de telegraf, de suflul unei bombe. Din cînd în cînd îl săgetau niște dureri îngrozitoare în partea stîngă a corpului.

— Cînd m-ai auzit tu, gemeam în somn, explică el. Nici doctorii nu mai știu ce să-mi facă, da, da, nu știu !

— Haide, mărturisește : ce-i adevărat din tot ce mi-ai spus ? am rostit eu cu asprime.

— Totul, absolut totul !

— Serios ?!

— Crede-mă. A trecut vremea cînd umblam amîndoi cu vicleșuguri unul față de altul.

Chiar așa a spus : „amîndoi".

— ... Da, s-a sfîrșit cu asta, frate dragă. Eu trăiesc viața mea, tu pe a ta. Ce mai avem de împărțit ? Poate n-ai să mă crezi, dar uneori mă mir cînd mi-amintesc de povestea care-a făcut să ne certăm, pe cuvîntul meu. Gîndindu-mă la ce se petrece azi sub ochii noștri, povestea asta mi se pare ceva absurd.

— Cred și eu.

— Să sfîrșim odată cu toate astea !

Și Romașov mă privi întrebător: pesemne nu putea să-și dea seama dacă sînt sau nu de acord cu propunerea lui.

Însă eu eram în totul de acord. Nu aveam nici o tragere de inimă să mă apuc de aceste socoteli vechi! Eram trist. Uneori mă gîndeam la starea mea jalnică, mă gîndeam că zac fără putere și cu piciorul sfărîmat în fața acelei umbre gigantice care înainta tot mai mult asupra țării noastre și care acum era pe urma noastră, a trenului nostru rătăcit. Alteori vedeam ca aievea spitalul: zilele sînt nesfîrșite, monotone; o soră cu niște papuci moi în picioare intră fără zgomot, să-mi pună flori pe măsuța de noapte, dar, dumnezeule, eu nu vreau această odihnă, nici flori pe măsuța de noapte, nu vreau să aud nici zgomotul ușor de pași prin saloane — mă împotrivesc din tot sufletul, din toate puterile mele.

Și mai era un gînd, ce întrecea orice altă spaimă din mine: „N-am să mai pot zbura!" Mă treceau toate sudorile, deschideam gura mare, să pot respira; inima parcă mi se prăbușea undeva departe, departe, de unde ai fi zis că nu e cu putință să se mai întoarcă.

VI

FETELE DIN STANISLAV

Am povestit ceva mai înainte împrejurarea cînd rănitii s-au năpustit să culeagă de pe jos niște pătlăgele roșii. Aceasta era una dintre cele mai amare și mai chinuitoare realități pe care le trăiam. În mijlocul rănitilor se iviră însă deodată două fete, îmbrăcate în niște rochii simple, pe care atunci le vedeam pentru prima oară. Ele nu făcură decît să spună cîteva cuvinte ba unuia, ba altuia, în graiul ucrainean cel învăluitor, și rănitii se împrăștiară numaidecît prin vagoane.

Amîndouă erau studente la Institutul pedagogic din Stanislav — fete voinice, oacheșe, cu sprîncene dese și vocea joasă, foarte prietenoase, în ciuda înfățișării lor severe. După aceea au venit la noi și au adus îndată niște apă, dînd fiecăruia să bea cîte o cană. Curînd au mai adus ceva — nu cine știe ce — un coș cu căline. Dar ce răcoritor, ce plăcut era să sugi în gură această poamă amăruie!

Dintre miile de oameni ce mi s-au perindat prin față în acele zile, eu m-am oprit asupra acestor două fete, despre care nu știam nimic, afară de faptul că pe una o chema Katia... De ce?

Fiindcă... Dar iarăşi nesocotesc firul povestirii!

Zăceam lîngă fereastră, cu spatele în direcţia în care mergea trenul. Cîmpia se desfăşura în faţa mea venind din spate, aşa că n-am putut să văd cele trei tancuri, decît după ce am trecut de ele. Erau trei tancuri de mărime mijlocie — nimic deosebit. Tanchiştii stăteau în gura turelei şi se uitau la noi. Fiind fără căşti, am crezut că sînt de-ai noştri. După puţin timp, capacele turelelor s-au închis. În clipa aceea, nimeni nu şi-ar fi putut închipui că nişte oameni sănătoşi la minte sînt în stare să deschidă focul asupra unui eşalon sanitar, în care se găseau poate aproape o mie de răniţi.

Dar adevărul acesta e.

Trenul se opri deodată în scrîşnetul roţilor. Am fost azvîrlit înainte şi am căzut pe piciorul rănit; am gemut fără să vreau. Un flăcău, care se repezi urlînd în lungul vagonului, bocănind cu cîrjele, fu împins înapoi şi se ghemui într-un ungher, chiar lîngă mine. Vedeam pe fereastră cum răniţii au început să sară din vagoane, cum dau să fugă şi cum se prăbuşesc la pămînt; tanchiştii trăgeau asupra lor cu şrapnele.

Vecinul meu de pat, Simakov, stătea lîngă mine şi se uita pe fereastră. Ne-am întors amîndoi în acelaşi timp şi ne-am privit în ochi. El era alb ca varul la faţă.

— Trebuie să scăpăm de aici.

— Aşa e, — am spus eu, — dar pentru asta ai nevoie de o nimica toată, de picioare.

Ne-am dat jos cu chiu cu vai din pat şi puhoiul răniţilor ne-a scos numaidecît pe platforma vagonului.

N-am să uit niciodată simţămîntul neobişnuit de puternic ce m-a cuprins atunci cînd, învingîndu-mi durerile îngrozitoare, am coborît treptele vagonului şi m-am lungit sub ele. Era dispreţ, ba poate chiar ură, şi poate că era pentru prima oară în viaţă cînd încercam acest simţămînt faţă de mine însumi.

În jurul meu zăceau la pămînt oamenii cu mîinile ciudat întinse în lături. Toţi erau morţi. Alţii căutau să fugă şi se prăbuşeau în ţărînă strigînd. Şi, în acest timp, eu stăteam lungit sub vagon, neputincios, chinuit de furie şi de durere.

Am scos pistolul, dar nu ca să mă omor — deşi printre miile de gînduri ce mi s-au perindat prin minte a fost, poate, şi acesta. Pe neaşteptate, cineva mi-a strîns braţul cu putere.

Era una dintre cele două fete, anume Katia, cea mai oacheşă. I l-am arătat pe Simakov, care stătea întins la cîţiva paşi mai departe, cu obrazul lipit de pămînt. Ea se uită la el o clipă şi dădu din cap: Simakov era mort!

— La naiba, nu mă urnesc de-aici ! am spus eu, adresîndu-mă celeilalte fete, care răsărise ca din pămînt, surprinzător de liniştită în toiul acestei învălmăşeli, presărată de bubuiturile asurzitoare ale exploziilor. Lăsaţi-mă ! Am în mînă un revolver şi viu n-am să cad în mîinile lor.

Fetele încercară totuşi să mă ridice şi ne-am rostogolit toţi trei pe povîrnişul terasamentului. Pentru o clipă l-am zărit pe Romaşov : se tîra înaintea noastră, galben la faţă ca un chinez. Mergea de-a buşilea prin acelaşi şanţ în care eram şi noi — un şanţ cu apă şi cu un noroi clisos, ce se întindea în lungul terasamentului, şi dincolo de care începea o mlaştină.

Eram prea greu pentru puterile fetelor şi de cîteva ori le-am rugat să mă lase şi să plece. Una din ele — Katia mi se pare — i-a strigat lui Romaşov să stea puţin şi să le ajute, dar el abia a întors capul şi s-a tîrît mai departe. Se tîra în patru labe ca o maimuţă, fără să se lipească de pămînt.

Acestea sînt faptele, numai că totul s-a petrecut de o mie de ori mai încet, decît am povestit eu aici.

Am străbătut cu chiu, cu vai mlaştina şi apoi ne-am ascuns într-o pădurice de plopi — eu, cele două fete, Romaşov şi încă doi soldaţi, care s-au luat după noi. Ei doi erau mai uşor răniţi : unul era rănit la braţul drept, celălalt la braţul stîng.

VII

ÎN PĂDURICEA DE PLOPI

•

Am trimis pe cei doi soldaţi în recunoaştere, şi la întoarcere, ei ne-au raportat că au văzut patruzeci de tancuri duşmane răspîndite în diferite direcţii, precum şi nişte bucătării de campanie, care apăruseră aici ca din pămînt. De bună seamă că tancurile care atacaseră eşalonul nostru făceau parte dintr-o unitate inamică mai mare, debarcată în această regiune.

— De plecat, se poate pleca, desigur. Numai că tovarăşul căpitan nu-i în stare să umble singur, aşa că ar fi bine să ne folosim de drezină.

Soldaţii găsiseră o drezină lîngă terasamentul liniei ferate, în apropierea unui canton.

Ţin minte că tocmai atunci cînd am început să chibzuim cum am putea să ridicăm şi să punem drezina pe linie, Romaşov s-a

trîntit deodată pe spate, gemînd și plîngîndu-se de dureri mari. E cu putință să fi avut într-adevăr o criză, deoarece fetele i-au desfăcut bluza și am văzut o pată roșie, întinsă pe toată partea stîngă a corpului. Nu mi-aș fi închipuit niciodată mai înainte că pot să existe asemenea contuzii. Oricum, se înțelege că în starea aceasta el nu se putea duce la canton cu cei doi soldați. În locul lui au plecat fetele, liniștite și hotărîte ca de obicei, vorbind domol în graiul ucrainean, cu glasurile lor joase și învăluitoare.

Am rămas singur cu Romașov, în păduricea umedă de plopi.

Oare se prefăcea, sau se simțea într-adevăr rău ? Ai fi zis că nu se preface. Se zvîrcoli ca un epileptic de cîteva ori, apoi bolborosi ceva și în sfîrșit se liniști. L-am strigat :

— Romașov !

El zăcea întins pe spate, cu pieptul încordat, cu nasul de o paloare cadaverică. Din nou l-am strigat. De astă dată mi-a răspuns, dar cu o voce atît de slabă, încît ai fi zis că a fost plecat pe lumea cealaltă, și că abia s-a întors de acolo fără nici o plăcere, poposind în păduricea noastră de plopi, aflată în sectorul de operații al unei unități inamice.

— Grozav m-a mai scuturat ! murmură el, încercînd să zîmbească

Deschise ochii și, după ce se ridică cu greutate în picioare, înlătură cu un gest mașinal frunzele de plop care i se lipiseră de față...

Mi-e greu să povestesc cum s-a încheiat ziua aceea ; în ciuda situației grele în care ne aflam, cred că a trecut într-un chip destul de plicticos, mai ales în comparație cu ce s-a petrecut a doua zi dimineață. Noi așteptam, și așteptarea noastră nu se mai sfîrșea. Stăteam lîngă un trunchi prăvălit la pămînt, pe un morman de frunze uscate. Romașov stătea gînditor, cu picioarele strînse turcește sub el și cu ochii lui de pasăre întredeschiși, sprijinindu-și mîinile pe genunchii slabi.

Păduricea era destul de umedă, dar în ziua aceea a mai și plouat. Stropi mari și strălucitori de apă picurau cu zgomot surd de pe crengi și de pe pînzele de păianjen ce tremurau îngreuiate. Așa barem nu suferean de sete.

În vreo două rînduri se ivi și soarele. La început se afla în dreapta noastră, apoi descrise un semicerc și apăru în stînga. Asta însemna că erau aproape trei ceasuri de cînd ostașii plecaseră cu fetele să pună drezina pe șine.

Una dintre fete, anume Katia, mi-a potrivit la plecare ranița ei sub cap ; pesemne că avea niște pesmeți înăuntru, fiindcă

am împins-o în sus cu pumnul și am simțit ceva trosnind. Romașov începu numaidecît să se vaiete că moare de foame, dar m-am răstit la el și a tăcut.

— Fetele tot nu mai vin înapoi! spuse el după o clipă, nervos. Nu-ți dai seama că ne-au părăsit?

Acum își revenise cu totul și umbla de colo-colo, riscînd să ne dea de gol, deoarece păduricea era destul de rară, iar din marginea ei pînă la linia ferată se întindea un loc complet descoperit.

— Numai tu ești de vină! reîncepu el, după ce se întoarse și se ghemui pe vine lîngă mine. De ce i-ai trimis pe toți? Măcar una din ele să fi rămas aici.

— Ca zălog?

— Da, ca zălog. Acum s-a sfîrșit! Nu mai vin înapoi să ne ia. Drezina e o drezină de mînă și-n ea nu încap decît patru oameni.

Cred că eram în toane rele, căci am scos pistolul și i-am spus că-l împușc dacă nu termină cu văicăreala. Romașov tăcu. Fața i se schimonosi: pesemne că abia s-a stăpînit să nu plîngă.

La drept vorbind, eram într-o situație cît se poate de proastă. Cele dintîi umbre ale înserării se furișau spre pădurice, iar fetele tot nu se vedeau. În ciuda bănuielilor mîrșave ale lui Romașov, se înțelege că mie nici măcar nu-mi trecea prin minte că ele ar putea să plece fără noi. Deocamdată era mai bine să nu mă gîndesc că s-ar putea să nu se mai întoarcă.

Stăteam culcat pe spate și priveam prin frunzișul rar al plopilor, legănat de o molcomă adiere de vînt, la cerul ce se întuneca treptat și devenea din ce în ce mai înalt. Nu mă gîndeam la Katia și totuși îmi simțeam sufletul cuprins de o neînchipuită duioșie. Mi se părea că o am lîngă mine, ceea ce însemna că începe să mă cuprindă somnul. De n-aș fi avut-o în minte pe Katia, poate că mi-aș fi alungat somnul. Îmi dădeam lămurit seama că nu trebuie să adorm, deși nu știam de ce. Prin fața ochilor mi se perindau imagini din Spania, ori poate că erau doar acelea zugrăvite de mine în scrisorile pe care i le trimisesem Katiei de acolo; în orice caz, erau imagini învălmășite, ceva foarte tineresc, fără război — niște ochiuri de livadă, undeva lîngă Valencia. Femeile, aflînd că sîntem ruși, nu știau unde să ne așeze și ce să ne mai dea. „Oricum — îi scrisesem eu Katiei, deși o știam alături de mine — vreau să nu uiți că ești liberă și n-ai nici un fel de obligație față de mine.“

Mi-era teamă să mă smulg din visul acesta, cu toate că piciorul rănit îmi amorțise de frig în bandajele ude, iar mantaua îmi lunecase de pe umeri și se făcuse ghem la pămînt. Țineam strîns

mîinile Katiei într-ale mele și nu voiam să mă mai trezesc. Dar ceva îngrozitor s-a petrecut și trebuia să mă trezesc.

Am deschis ochii. Ceața plutea leneș printre copaci, strălucind sub soarele dimineții. Fața și mîinile mi-erau ude. Romașov stătea în aceeași poziție, la cîțiva pași de mine — stătea somnoros și nepăsător. Totul părea la fel ca mai înainte. Numai că în realitate, totul era cu desăvîrșire schimbat.

Nici măcar nu se uita la mine. După un timp mi-a aruncat o privire piezișă și am înțeles deodată de ce stau atît de incomod: îmi trăsese ranița cu pesmeți de sub cap. Pe deasupra îmi luase și bidonul cu apă și pistolul.

Am simțit cum îmi năvălește tot sîngele în față. Să-mi ia pistolul !

— Dă-mi arma înapoi, imbecilule ! am spus cît se poate de liniștit.

Romașov tăcea.

— ...N-auzi ?

— Tu tot ai să mori ! vorbi el cu grabă. Așa că nu mai ai nevoie de armă.

— Dac-am să mor sau nu, asta nu te privește pe tine. Tu, fă bine și dă-mi pistolul, altfel ajungi la Curtea marțială. Ai înțeles ?

El începu să răsufle scurt și repezit.

— Ce tot vorbești de Curtea marțială ? Sîntem singuri aici și nimeni nu va afla nimic. Tu, de fapt, ești mort de mult. Nimeni nu știe că trăiești.

Mă privea țintă, cu niște ochi foarte ciudați, larg deschiși și oarecum triumfători. Oare și-a pierdut mințile ?

— Știi ceva ? Bea o gură de apă din bidon să-ți vii în fire, am spus eu liniștit. Pe urmă vedem noi dacă trăiesc sau am murit

Romașov parcă nici nu mă auzi.

— Am rămas aici să-ți spun că peste tot și întotdeauna mi-ai stat în cale. Zi de zi, ceas de ceas ! M-am săturat de tine pînă-n gît ! E o veșnicie de cînd mă plictisești !

Nu era în toate mințile, fără îndoială, și mai ales ultimele cuvinte m-au convins de lucrul acesta: „E o veșnicie de cînd mă plictisești !"

— Dar, acum, totul s-a sfîrșit, s-a sfîrșit pentru totdeauna ! urmă Romașov, cuprins de un fel de uitare de sine. Tu tot n-ai fi scăpat cu viață, ai cangrenă. Așa ai să mori mai repede, pe loc. E tot ce-am vrut să-ți spun.

Fie ! Ne despărţeau doar trei paşi ; dacă l-aş fi nimerit cu cîrja, poate că l-aş fi ameţit.

— Şi porthartul de ce mi l-ai luat ? Acolo am toate actele.

— De ce ? Ca să nu găsească nimic asupra ta. Cine-i ? Nu se ştie ! (vorbea mîncînd cuvintele). Cadavre se găsesc peste tot. Vei fi şi tu un cadavru ! spuse el cu înfumurare. Nimeni n-o să ştie că te-am ucis.

Astăzi, scena aceasta mi se pare de necrezut. Povestind-o, n-am schimbat şi n-am adăugat nici măcar un cuvînt de la mine.

VIII

NIMENI N-O SĂ AFLE

De mic copil eram iute din fire. Ţin minte şi astăzi că uneori mă cuprindea o ameţeală plăcută, aproape primejdioasă, dacă mă lăsam în voia ei. Aşa mi se întîmpla şi acum : ascultîndu-l pe Romaşov, am simţit deodată că începe să mi se învîrte capul. Trebuia să-mi păstrez cumpătul cu orice preţ şi am izbutit să mă stăpînesc pînă la urmă. Am dus încetişor mîna la spate şi am apucat cîrja.

— Ţine seama, totuşi, că de atunci am avut tot timpul să scriu la unitate, am spus eu cu o voce egală, pe care mi-am impus-o din capul locului. Aşa că degeaba te bizui pe notiţa aceea din ziar.

— Dar eşalonul ?

Romaşov mă privi cu un aer triumfător şi prostesc totodată. Voia să spună că atacul asupra eşalonului nostru sanitar îi procura o explicaţie foarte la îndemînă, în legătură cu dispariţia mea. Abia atunci am înţeles că el îmi doreşte de foarte mult timp moartea, poate chiar de pe băncile şcolii.

— Fie. Dar tu, oricît ar părea de ciudat, n-ai să cîştigi nimic din asta ! am continuat eu, vrînd să spun ceva ca să mai cîştig timp.

Mă stînjenea o buturugă. Trebuie să mă trag puţin într-o parte şi să arunc cîrja pieziş : aşa aveam mai mulţi sorţi să-l nimeresc în tîmplă.

— N-are a face dacă am sau nu ceva de cîştigat ! Dar tu ai pierdut partida ! Te împuşc... Uite !

Și scoase din buzunar pistolul meu.

Dacă l-aș fi crezut în stare să apese pe trăgaci și să mă împuște, poate că ar fi făcut-o. Niciodată nu l-am văzut atît de pornit. Numai că eu l-am scuipat în față pur și simplu.

— Trage !

Dumnezeule, cum a început să urle, să se învîrtească de colocolo și să scrîșnească din dinți. Ar fi fost ceva îngrozitor pentru mine, dacă n-aș fi știut că toate aceste ieșiri ale lui nu ascund decît lașitate și obrăznicie. Dansul acela sălbatic era expresia luptei ce o purta cu sine : să tragă sau nu ? Revolverul parcă-i frigea degetele. El îl tot agita în mîna tremurîndă, îndreptîndu-l mereu cu țeava spre mine, încît am început să mă tem să nu apese din nebăgare de seamă pe trăgaci.

— Ticălosule ! izbucni Romașov. Întotdeauna m-ai chinuit. De-ai ști cui îi datorezi viața ! Nemernicule ! O, de-aș putea, dumnezeule ! Și pentru ce să mai trăiești, la ce bun ? Au să-ți amputeze piciorul și n-ai să mai poți zbura niciodată !

Deși ar putea să pară ridicol, dintre toate aceste injurii tîmpe, cuvintele : „n-ai să mai poți zbura niciodată" m-au rănit adînc.

— S-ar crede că nu te-am încurcat decît în văzduh, — am spus eu cu o voce îngrozitoare, deși căutam să mă stăpînesc, — și că pe pămînt am fost ca Oreste și Pilade.

Acum, Romașov stătea pe jumătate întors spre mine, cu mîna la ochi, parcă desperat că nu mă poate îndupleca să mor. Momentul mi se păru potrivit și am azvîrlit cu putere cîrja. Dar cred că ar fi trebuit să o arunc ca pe o lance, adică să mă dau puțin înapoi, să-mi fac vînt și să reped brațul înainte, o dată cu tot corpul. Mi-am dat și așa toată silința să-l nimeresc, numai că, spre părerea mea de rău, l-am izbit în umăr, nu în tîmplă, și parcă nu prea grozav.

Romașov rămase încremenit. Făcu pe neașteptate o săritură în lături — o săritură mare și stîngace ca de cangur, după care se întoarse spre mine.

— Așa, va să zică ! șuieră el, înjurînd. Bine ! Își pregăti tacticos ranițele, legîndu-le ca să le poată duce mai ușor, luă una pe brațul stîng și alta pe brațul drept, mă ocoli tot atît de tacticos, se aplecă și ridică de jos o creangă și apoi porni spre mlaștină, învîrtind creanga în mînă. După cinci minute zăream printre plopi, în depărtare, silueta lui gîrbovită. Ședeam cu mîinile proptite în pămînt, cu gura uscată și mă stăpîneam să nu strig : „Romașov, întoarce-te !" — ceea ce ar fi fost cu neputință, se înțelege.

IX

SINGUR

Să mă lase acolo în pădure, singur, flămînd, neînarmat și greu rănit, la numai doi pași de dispozitivul unei formații nemțești de luptă, debarcată în acea regiune — acesta era un plan pe care Romașka îl întocmise pe îndelete încă din ajun, nu aveam nici o îndoială. Toate celelalte gesturi și cuvinte ale lui erau pornite dintr-un acces de furie ; ori, cine știe, poate spera că așa va izbuti să mă înspăimînte și să mă umilească. Văzînd încă că nu-și atinge scopul, a plecat, ceea ce era aproape același lucru cu crima pe care n-a avut destul curaj s-o săvîrșească.

N-aș putea spune că m-am simțit mai bine din clipa cînd mi-am făcut această socoteală în minte. Trebuia sau să plec, sau să-i fac pe plac lui Romașka și să rămîn pentru totdeauna acolo, în păduricea de plopi.

M-am ridicat. Cîrja nu era potrivită ca mărime pentru mine. Am făcut un pas. Ceea ce am simțit întrecea acea durere cumplită a loviturii ce te nimerește fără greș în ceafă și care te face să-ți pierzi cunoștința : parcă mii de diavoli îmi sfîșiau piciorul și niște andrele ascuțite îmi zgîndăreau rănile abia închise de pe spate. Totuși am făcut încă un pas, apoi altul și altul.

„Ei, cine-a biruit ?" am întrebat eu, adresîndu-mă diavolilor. Și am făcut și al patrulea pas.

Cînd am ajuns la marginea păduricii, unde începe mlaștina brăzdată de o singură fîșie de iarbă umedă și culcată la pămînt, soarele se ridicase destul de sus pe cer. Ici-colo se vedeau, ca niște mușuroaie verzi, tufele care în ajun se afundau sub pașii fetelor.

Niște siluete se mișcau în lungul terasamentului : oare erau ai noștri sau nemții ? Trenul încă ardea și flăcările, ce păreau palide în lumina zilei, se fugăreau pe lemnăria neagră a vagoanelor.

Să mă întorc la eșalon ? La ce bun ? În depărtare, parcă spre răsărit, bubuiau surd tunurile. Pînă la gara cea mai apropiată — Șcelea Nouă — erau douăzeci de kilometri. Acolo se dădeau luptele și deci acolo puteam să-i găsesc pe-ai noștri. Am început să merg în direcția aceea, dacă chinul îngrozitor al fiecărui pas pe care-l făceam se poate numi „mers".

Am ajuns în marginea păduricii. De-aici începeau niște tufe cu poame negre-albăstrui, care nu mai știam cum se cheamă.

Aduceau parcă a afine, numai că erau ceva mai mari. Poamele acestea mi-au prins foarte bine, fiindcă de douăzeci și patru de ceasuri nu pusesem nimic în gură. O umbră neclintită și întunecată zăcea pe iarbă, în spatele tufelor — era pesemne un cadavru — şi de fiece dată cînd mă lăsam pe cîrje și mă întindeam după poame, prezența aceasta mă neliniștea, nu știu de ce. Curînd l-am dat uitării, dar după un timp mi-am amintit din nou de el, cu același sentiment greu. Un fior rece mă trecu prin șira spinării și am scăpat cîteva poame din mînă. Am început să le caut, aplecîndu-mă încetișor și sprijinindu-mă necontenit în cîrjă. Ceva ascuțit ca un ac mă săgetă deodată drept în inimă. Acolo zăcea o femeie. M-am apropiat cît am putut de repede.

Femeia zăcea pe spate, cu brațele desfăcute în lături. Nu era Katia, era cealaltă fată. Gloanțele o loviseră în față și sprîncenele ei bogate și negre stăteau înnodate a suferință.

Abia atunci mi-am dat seama că vorbesc singur și că spun tot felul de ciudățenii. Mi-am amintit deodată că poamele acelea negre-albăstrui, ce semănau cu afinele, se numesc fragi de baltă. Nu era cine știe ce descoperire, dar eu m-am bucurat ca un copil. Vorbeam cu glas tare, făcînd diferite presupuneri despre felul cum a fost ucisă fata. Pesemne că ea venea să mă ia și că nemții de pe terasament au zărit-o și au tras asupra ei o rafală de mitralieră. I-am spus cîteva cuvinte prietenoase de îmbărbătare, de parcă n-ar fi zăcut acolo moartă, moartă fără nădejde, cu sprîncenele ei bogate, înnodate a suferință.

Apoi am uitat-o. Mergeam fără țintă, îndrugînd vorbe fără șir și nu-mi plăcea de loc că bat cîmpii.

Acesta era delirul: mă cuprinsese într-un chip uimitor, pe nesimțite, și eu nu mai luptam împotriva lui, pentru că trebuia să lupt cu un singur lucru, cu dorința de neînvins ce mă stăpînea, de a azvîrli cît colo cîrja ce-mi făcuse bășici la subsuoară și a mă lungi la pămînt, ca să-mi găsesc pacea și fericirea.

...Pesemne că și înainte de a-mi pierde cunoștința nu mai vedeam nimic în jur: altfel nu înțeleg de unde a răsărit lîngă mine acea minunată căpățînă de varză, de un verde spălăcit... Mi-am venit în fire într-o grădină de zarzavat și mă uitam extaziat la căpățîna aceea de varză. Toate ar fi fost bune, dacă sperietoarea acoperită cu niște zdrențe negre nu s-ar fi rotit încet pe deasupra mea. O dată cu ea începu să se rotească și cioara care-i ședea pe umăr. Mă gîndeam că dacă n-ar exista cucoana aceea cu un ochi ca o mărgică sclipitoare, totul pe lume

ar fi într-adevăr minunat! M-am răstit la ea, dar glasul meu slab și răgușit abia se auzi, încît cioara, drept răspuns, se uită în fugă la mine și scutură din aripi, ca și cum ar fi ridicat nepăsătoare din umeri.

Da, totul ar fi fost minunat, de-aşi fi putut să opresc în loc lumea ce se învîrtea în jurul meu. Poate că atunci aş fi izbutit să văd mai lămurit căsuța de bîrne, cu cerdac, din spatele grădinii și crăcana înaltă a fîntînei. Și, cine știe, dacă lumina din fereastră n-ar fi clipit fără încetare, tot stingîndu-se și aprinzîndu-se, poate că aș fi izbutit să zăresc și pe omul din casă, care se uita mereu și îngrijorat pe fereastră.

M-am ridicat în picioare. Aveam de făcut vreo patruzeci de pași pînă în pragul casei, adică o nimica toată, față de distanța pe care o străbătusem în ajun. Dar m-au costat scump acești patruzeci de pași! Cînd am ajuns în prag m-am prăbușit sfîrșit de puteri, scăpînd cu zgomot cîrja pe jos.

Ușa se crăpă. Un băiat de vreo doisprezece ani stătea în genunchi după un scaun. Din prag, unde zăceam întins pe spate, nu l-am putut zări din prima clipă: băiatul se afla tocmai în fundul acelei încăperi întunecoase, cu tavanul scund și cu niște paturi de lemn, despărțite cu o perdea de stambă de restul odăii. Ținea o pușcă îndreptată spre mine, ba l-am văzut cum închide un ochi și cum își lipește obrazul de patul armei.

— Mai bine-ai face să mă ajuți! i-am spus eu, silindu-mă să opresc în loc încăperea, care începuse și ea să se învîrtească în jurul meu. Sînt un aviator rănit din eșalon.

— Kiril, să-l lăsăm! rosti băiatul cu pușca. E de-al nostru.

In aceeași clipă mi s-a părut că băiatul s-a dedublat, căci am văzut un altul care semăna cu el ca două picături de apă. Acesta scoase capul și ieși cu băgare de seamă la iveală de după perdea. Ținea un cuțit finlandez în mînă, era emoționat, gîfîia și clipea mereu.

X

BĂIEȚII

Nu mai știu bine ce s-a mai întîmplat după aceea. Văd ca printr-un văl de aburi zilele petrecute în casa de bîrne cu cei doi băieți. Odaia era într-adevăr plină de aburi de la ceainicul

uriaş ce fierbea de dimineaţă pînă seara pe nişte pirostrii, deasupra vetrei, dar mai era şi alt abur — al fantasmelor, din pricina căruia horcăiam, scăldat în sudoare. Uneori, aburul acesta se destrăma şi atunci mă vedeam întins în pat, cu piciorul aşezat pe un morman de perne pestriţe. Asta o făcuseră băieţii, ca să-mi oprească pierderea de sînge, cauzată de deschiderea rănilor. Intre timp am aflat că se numesc Kira şi Vova şi că sînt copiii acarului Iona Petrovici Leskov. Tatăl lor plecase în ajun la gară, poruncindu-le să se închidă în casă şi să nu dea drumul înăuntru la nimeni. Deşi acum ştiam că sînt gemeni, mă speriam de fiecare dată cînd îi vedeam stînd alături : aproape că nu puteai să-i deosebeşti şi mie mi se părea că am o nouă halucinaţie.

...Era ca şi cum doi oameni deosebiţi se luptau în mine : unul vesel, cu sufletul uşor, care încerca să-şi amintească numai de lucrurile cele mai frumoase din viaţă, altul posomorît şi răzbunător, care nu putea să uite nici o jignire şi pe care neputinţa de a plăti pentru aceste jigniri îl chinuia cumplit.

Uneori mi se năzărea că în izba unde locuiesc cu surioara mea intră un bărbat înalt şi bărbos, care-i atît de îngheţat, încît nici măcar nu-i în stare să tragă uşa după el. Numai că nu este doctorul Ivan Ivanîci. Sînt chiar eu. Mă prăbuşesc istovit în cerdac, uşa se deschide, băieţii îndreaptă spre mine ţeava unei arme şi după o clipă aud : „E de-al nostru !"

Mă gîndeam că ei s-au arătat atît de inimoşi faţă de mine, numai pentru că şi eu, odată, cu ani în urmă, pe cînd eram cu surioara mea, doi bieţi copii uitaţi într-un sătuc troienit de zăpadă, i-am dat ajutor doctorului Ivan Ivanîci.

Mă vedeam sub vagon cu pistolul în mînă, scrîşnind din dinţi de ură. In jurul meu stăteau lungiţi la pămînt oameni cu mîinile ciudat desfăcute în lături. Oare ce fapte am săvîrşit, cu ce am păcătuit, de-am fost silit să privesc neputincios cum trece pe lîngă mine tot ce e mai scump în viaţa aceasta ? Cum de ne-au cotropit oamenii aceştia, cum de-au îndrăznit să tragă în chip atît de mişelesc asupra unor răniţi, de parcă n-ar exista pe lume nici dreptate, nici cinste, nimic din tot ce-am învăţat în şcoală, nimic din lucrurile în care am crezut cu sfinţenie şi pe care mă obişnuisem să le respect şi să le iubesc ?

Mă străduiam să răspund la aceste întrebări, dar nu puteam, mă înăbuşeam şi-i nelinişteam pe băieţi, care se uitau îngrijoraţi la mine, spunîndu-mi că, dacă ar veni tatăl lor, el ar şti ce să facă să mă simt mai bine.

În sfîrşit sosi. Nu putea fi decît tatăl lor fiindcă era tot atît de stîngaci ca şi ei, cu nasul mare şi cu aceiaşi ochi albaştri, strălucitori. În clipa cînd se opri lîngă pat, lăsîndu-şi mîinile în lungul corpului şi înclinîndu-se uşor, o lumină i se aprinse în ochi.

— Trupele inamice debarcate au fost distruse, spuse el. I-am încercuit pe nemţi lîngă Şcelea Nouă şi i-am nimicit pînă la unul.

După aceea tăcu, privindu-mă pe sub sprîncene. Mă gîndeam că sînt pesemne într-o stare foarte proastă, căci mă privea cu nişte ochi nespus de buni şi-mi cerea să-i spun numele, gradul şi unitatea, ca să le însemne pe o hîrtie. Ţintui apoi oftînd hîrtia pe perete, ca nu cumva să se piardă. Dar nu era nici o nenorocire! N-are decît să o prindă pe perete. Eu tot n-am să mă uit la ea! Am luat mîna acarului într-a mea şi-am început să-i povestesc cu căldură cum m-au primit feciorii lui. Poate că am lungit prea mult povestirea mea, ori poate că m-am şi încurcat puţin şi că nu făceam decît să repet acelaşi lucru, deoarece el mi-a pus ceva rece pe frunte, rugîndu-mă să dorm.

— Haide, dormi, dormi!

Ştiam că va fi mulţumit dacă vede că aţipesc, aşa că am închis ochii, prefăcîndu-mă că dorm. Însă imaginea pe care am căutat să i-o zugrăvesc stăruia înaintea mea, într-o perspectivă de necuprins, ca şi cum zidurile s-ar fi dat în lături.

Vedeam mii de căsuţe în faţa ochilor. Mii de băieţi stăteau îngenunchiaţi după nişte scaune pe care se găseau mii de puşti. Alte mii de băieţi stăteau pitiţi cu cuţitul în mînă, pe după nişte perdele. Pe tot întinsul cîmpiei ruseşti, dintr-o zare în alta, în fiecare casă, în fundul unor încăperi întunecoase, băieţii noştri îl aşteptau pe duşman. Aşteptau să-l ucidă în clipa cînd le va trece pragul casei.

XI

DESPRE IUBIRE

Dacă aş asemui viaţa cu un drum, aşa cum fac adeseori poeţii, atunci aş putea spune că, la răspîntiile cele mai neaşteptate ale acestui drum, am întîlnit întotdeauna călăuze care mi-au arătat încotro să-mi îndrept paşii. Această ultimă răspîntie a drumului meu se deosebea totuşi de celelalte prin aceea

că de astă dată providența mi-a scos în față un acar, adică o călăuză de meserie.

Am zăcut în casa lui două zile și două nopți încheiate, aici venindu-mi în fire, aici pierzîndu-mi din nou cunoștința. Ori de cîte ori deschideam ochii, îl vedeam pe omul acesta posomorît stînd neclintit la căpătîiul meu. Nu mă slăbea o clipă, de parcă s-ar fi temut să nu apuc într-acolo unde drumul sfîrșea în prăpastie. Cîteodată, omul devenea un băiețandru cu aceiași ochi uimitor de senini. Băiatul ședea și el la post, veghindu-mă în odaia aceea scundă și cu ferestre mici, ca nu cumva s-o iau într-acolo unde, dacă ar fi să dăm crezare ziarului „Krasnîe sokolî", mai fusesem o dată.

Ciudat, dar nici atunci cînd deliram, nici atunci cînd îmi veneam în fire n-am pomenit de Romașov. Oare era la mijloc instinctul de conservare? Pesemne că da, deoarece această amintire nu mi-ar fi grăbit cu nimic însănătoșirea.

Îndată ce se restabili circulația feroviară, familia acarului mă transportă cu drezina la Zaozerie — fără îndoială chiar drezina pînă la care fetele din Stanislav nu putuseră să ajungă. Cele trei perechi de ochi strălucitori își luară cu sfială rămas bun de la mine și m-am pomenit într-un tren sanitar, numai că de astă dată era un adevărat tren sanitar, cu baie, radio și bibliotecă. Cînd, în sfîrșit, eram îmbăiat, pansat, sătul și cu piciorul aninat de tavan, după toate regulile științei medicale, am dormit neîntrerupt tot timpul cît am străbătut Rusia Mijlocie. Undeva, după ce am trecut de Kiev, în spatele frontului, ai fi zis că am intrat într-o altă lume. Un lucru mi s-a părut ciudat: ferestrele nu erau camuflate! Abia atunci mi-am adus aminte și am retrăit în minte tot ce se întîmplase între mine și Romașov.

Mi-am amintit discuția avută cu el în ajunul atacării eșalonului nostru de către tancurile nemțești.

— Recunoaște că ai săvîrșit unele ticăloșii în viață, — i-am spus, — ticăloșii chiar din punctul tău de vedere.

— Să zicem, făcu el cu sînge rece. Dar, ce înțelegi prin ticăloșie? Eu privesc viața ca pe un joc. Bunăoară acum, oare nu soarta însăși ne-a pus cărțile în mînă?

Nu soarta, războiul împărțise cărțile astfel. Și nici măcar războiul, ci retragerea, fiindcă dacă n-ar fi fost retragerea, el n-ar fi îndrăznit niciodată să-mi ia pistolul și actele și să mă lase singur în pădure.

I-am cercetat fapta din toate punctele de vedere, întocmai ca la o judecată, între altele și din punctul de vedere al legilor militare, deși le cunoașteam foarte vag.

Am reconstituit în întregime şi de la începutul începutului relaţiile dintre noi doi — relaţii foarte complicate, mai ales dacă ţineam seamă de faptul că odată ţinea morţiş să se însoare cu Katia.

Oare s-a împăcat cu gîndul că a pierdut-o pentru totdeauna? N-aveam de unde să ştiu. Ştiam doar că s-a însurat cu o oarecare Alevtina Sergheevna; Nina Kapitonovna ne povestise că Romaşov s-a îmbătat criţă la nuntă şi că pînă la urmă a început să plîngă. La aceste cuvinte, Katia s-a împurpurat la faţă, tulburată: bănuia, desigur, că Romaşov continuă şi acum să o iubească.

Negreşit că Romaşov nu era în toate minţile, atunci cînd mi-a strigat, ameninţîndu-mă cu pistolul: „Tu nici nu ştii cui îi datorezi viaţa!“

Totuşi, cui îi datoram viaţa?

Da, nu era greu de găsit textul de lege pe care justiţia militară îşi va întemeia sentinţa de condamnare a intendentului de rangul doi, Romaşov.

Există oare pe lume şi o altă justiţie, al cărei verdict nu poţi să-l prevezi dinainte? În faţa ei, acuzatul ar fi mărturisit:

— Da, am vrut să-l omor. Ca să adauge numaidecît: Dar nu l-am omorît, fiindcă iubesc o femeie care n-ar fi putut să mai trăiască, ştiindu-l mort.

Nu, nu există o asemenea justiţie! Nu din dragoste pentru Katia, din laşitate nu m-a ucis Romaşov. Şi apoi, dumnezeule, ce dragoste era aceasta? Era oare acea iubire care face din viaţă ceva curat şi înălţător? Iubirea care îţi preschimbă viaţa în ceva nou şi minunat? Iubirea care, fără să întrebe, preface omul într-o fiinţă de mii de ori mai atrăgătoare şi mai bună decît era mai înainte?

Nu, aceasta nu era iubire, ci dumnezeu ştie ce vălmăşag de sentimente complicate, unde amorul propriu rănit se împleteşte cu pasiunea şi chiar cu anumite calcule de care (şi sînt încredinţat de acest lucru) sufletul hain al ticălosului de Romaşov n-a fost străin niciodată.

Cu toate acestea, căutam să-mi închipui această judecată fantastică.

„Cine altul — mă gîndeam — ar putea să-l judece pe Romaşov, dacă nu bătrînul şi severul nostru profesor Ivan Pavlîci?“ Mi se păru că şi văd o odaie retrasă, unde se afla un cămin şi însuşi Ivan Pavlîci, în haina lui cea păroasă. Mustăţile cărunte i s-au zbîrlit, iar privirea lui severă e plină de mîhnire. Stă la o masă, iar Romaşov stă în picioare, în faţa lui, clipind somnoros

şi nepăsător. Romaşov crede că am murit de mult. Aproape că nici nu-i pasă ce-o să-i spună bătrînul nostru profesor.

Dar mai e cineva în odaie... Se plimbă de colo pînă colo şi din cînd în cînd se apropie de cămin şi întinde mîinile spre foc. Martora stă lîngă cămin îngîndurată şi-şi încălzeşte mîinile.

Ce departe de mine e martora mea! Cine ştie dacă mai trăieşte? Iată, sînt două luni de zile de cînd nu mai am nici o veste de la ea. Şi ce luni! Lunile din toamna anului 1941...

Ea este într-un oraş împresurat de duşman la nord şi la sud, la răsărit şi la apus — în oraşul unde cîndva hotărîsem să ne statornicim şi să ne întemeiem un cămin, dacă asta ne va fi vreodată cu putinţă. Duşmanul aruncă bombe şi trage cu tunurile asupra oraşului, făcînd tot ce-i stă în putinţă ca populaţia, care nu vrea să se predea, să moară de foame. Toarnă la el în ţară tunuri grele cu nemiluita şi apoi le aduce pînă acolo, la mii de kilometri depărtare. Aduc beton tocmai din inima Germaniei şi fac adăposturi şi cazemate. Iar noaptea luminează cu rachetele cerul de peste Neva, ca nu cumva să se strecoare pe faţa apei întunecate vreo luntre cu făină sau cu pîine. Se trudesc cu înverşunare şi cruzime, numai ca s-o ucidă pe Katia mea!

XII

LA SPITAL

Mi se părea, nu ştiu de ce, că spitalul înseamnă trandafiri pe măsuţa de noapte, săli de un alb orbitor, infirmiere ce plutesc fără zgomot printre paturi, ca nişte zîne, şi multe altele. Pesemne că păstram această imagine dintr-o carte. In realitate, totul se dovedi însă mult mai simplu.

Spitalul era o clădire uriaşă, ticsită de răniţi, cu paturi pe toate coridoarele, chiar şi în sala de mese, şi aceasta amenajată într-un loc de trecere. Înainte, clădirea era lăcaşul Facultăţii de medicină; pe pereţi mai atîrnau şi acum nişte mulaje înspăimîntătoare — trupuri fără de viaţă şi pe jumătate jupuite de piele, arătînd alcătuirea sistemului nervos, iar prin vitrine se mai vedea programul cursurilor şi circulările severe ale decanilor.

Aula, unde mă aflam eu, răspundea pe deplin menirii ei, dar pentru o sală de spital era mult prea mare. Aveam impresia

că celălalt capăt se pierde în ceață. De fapt, razele piezișe ale soarelui de iarnă, care străbăteau sala, tremurau ușor, ca și cînd ar fi trecut într-adevăr prin ceață. Eram acolo vreo sută de oameni, aproape toți soldați. Cum nu aveam nici un fel de act, pînă se confirmă de la unitate că există pe lume cutare căpitan, a trebuit să stau împreună cu ei. Singura deosebire de altfel era că nouă ni se dădea să fumăm mahorcă, iar în sălile cu ofițeri, un tutun mai bun.

Răniții din sala aceea uriașă erau veniți în cea mai mare parte de pe frontul Leningradului. Pot spune că în iarna aceea ne-au spus prea puține vești bune.

I-am scris Katiei încă de pe cînd mă aflam în drum spre spital, iar de aici îi scriam aproape în fiecare zi. Am scris și familiei Berenstein, pe Petrogradskaia, i-am scris și lui Petea — o scrisoare pe adresa Oficiului poștal militar, alta pe adresa Academiei medico-militare, unde Katia lucra împreună cu Varia Trofimova, lucru pe care-l știam dintr-o scrisoare a ei, primită în iulie. Nu mai exista nici o legătură feroviară cu Leningradul, dar scrisorile ajungeau în oraș pe calea aerului, așa că nu puteam să înțeleg de ce scrisorile mele nu ajung la destinație. Lucrul acesta a rămas pînă astăzi o taină pentru mine. I-am scris bunicăi în regiunea Iaroslavl, fără să știu că tabăra de copii, organizată de Fondul plastic, a fost pentru a doua oară evacuată, de astă dată undeva pe lîngă Novosibirsk. Căutam să mă liniștesc, spunîndu-mi că s-ar găsi negreșit cineva să mă înștiințeze, dacă i s-ar fi întîmplat ceva Katiei.

...Ziua aceea nenorocită — 21 februarie 1942 — mi-a rămas întipărită în minte. O activistă pe tărîm obștesc — așa se numeau femeile care ne îngrijeau de bunăvoie la spital — îmi povesti că a fost la gară să întîmpine eșalonul cu maiștrii și elevii Școlii speciale din Leningrad. Era o femeie aspră, care-mi mărturisise, cu o liniște ce mă uimise, că atît soțul, cît și fiul ei au pierit pe front. Acum, însă, povestindu-mi că băieții erau scoși din vagoane pe brațe, plîngea.

În ziua aceea a trebuit să fac un efort ca să mănînc. Piciorul, pus în ghips de mai bine de o lună, începu deodată să mă doară îngrozitor, încît nu-mi mai găseam locul. Doctorul mă trimise la radiografie, dar tocmai acolo trebuia „să dau de necaz", cum avea obiceiul să spună mătușa Dașa.

În primul rînd, radiografia constată că osul nu s-a sudat la locul său, că trebuie să mi se scoată ghipsul și să se înlăture cîteva sfărîmături de os, care stînjeneau procesul de vindecare. Într-un cuvînt, totul trebuia luat de la capăt. În al doilea rînd,

în cabinetul doctorului, unde am fost nevoit să stau vreo oră și jumătate, era al naibii de frig. Pesemne că am răcit, deoarece spre seară am băgat de seamă că îndrug vorbe fără șir — simptom care, în ce mă privește, arăta în totdeauna creșterea temperaturii.

Pe scurt, am contractat o pneumonie, fapt ce a făcut să se amîne a doua operație. Doctorii începură să se îngrijoreze de-a binelea, temîndu-se să nu rămîn șchiop.

Dar mi se pare că prea mă întind cu bolile mele. E ceva plicticos, mai ales dacă te gîndești că am fost rănit încă din a treia lună de război, fără să apuc să fac nici o ispravă.

Fără să fac nici o ispravă, și în acest timp se petrecuse „minunea de lîngă Moscova" — după cum scriau ziarele din străinătate — iar la trei sute de kilometri spre apus de oraș ieșeau la iveală de prin nămeți picioare țapene, în pîslari de erzaț prost, nemțesc! Fără să fac nici o ispravă, — și în acest timp se muncea de zor la crearea celei mai moderne hidroaviații cu rază mare de acțiune, fără mine, de parcă eu n-aș fi brăzdat cerul în lung și-n lat, vreme de cincisprezece ani. Fără să fac nicio ispravă, — și în acest timp îmi dădeam seama cu fiece zi mai deslușit că simțămîntul care ar putea fi numit „sentimentul războiului" se înstrăina de mine și că în schimb mă preocupau toate nimicurile vieții de spital.

Am spus ceva mai sus că între timp mi s-au trimis actele de la unitate. Curînd după aceea am primit o scrisoare de la Mișa Golomb, un vechi prieten cu care zburasem pe vremuri pe „sicriele" școlii de zbor a Osoaviahim-ului. Nu-mi venea să-mi cred ochilor, cînd i-am văzut semnătura. Și totuși era semnătura lui Mișa. Acum era în regimentul nostru, unde picase la două zile după ce apăruse în ziar necrologul meu.

„Sanea, tu ai izbutit să mă uimești! — scria el — *dar notează că nu atunci cînd am primit aici scrisoarea ta și ne-am convins că trăiești, ci cînd am aflat că ai murit carbonizat. Vezi tu, asta-i ceva ce nu se prea potrivește cu tine. Închipuiește-ți că nimeni dintre noi — și cred că nici tu — nu se gîndește să ceară sancționarea acestei greșeli. Băieții scriau pe bombe: „pentru Grigoriev", așa că tu luptai mai departe și după moarte. Colonelul ne-a ținut o cuvîntare, înștiințîndu-ne totodată că ai fost propus pentru ordinul „Steagul Roșu". Eu te felicit și-ți doresc fericire și numai fericire."*

Pe la începutul primăverii am început să ies cîte puțin pe afară, mai bine zis să mă tîrăsc iavaș, iavaș pînă în grădinița spitalului. Vedeam pentru prima oară orașul unde eram de

aproape o jumătate de an. Nu vedeam decît strada ce pornea din fața spitalului, o stradă străjuită de tei — dar judecînd după ea, puteam totuși să-mi fac o idee despre întreg orașul M-ov. Ceva mai tîrziu, cînd mi s-a îngăduit să ies în oraș — la început mergeam ajutîndu-mă cu cîrja, apoi cu un simplu baston — m-am convins că nu m-am înșelat de loc. M-ov era un oraș mare și liniștit. Străzile cele mai frumoase urcau spre malul înalt al Kamei și urcușul acesta îmi amintea de dragul meu N. cu colinele lui, de pe malurile Pescinkăi și Tihaiei. Nu fusesem niciodată la M-ov, trecusem doar de vreo două-trei ori, în zbor, pe deasupra lui.

Odată m-am dus la teatru (opera și baletul din Leningrad fuseseră evacuate la M-ov). Mi s-a părut nespus de ciudată întoarcerea vremurilor noastre de demult, care mi-au năvălit în suflet în clipa ridicării cortinei! Bărbați și femei, în costume minunate, treceau lin și fără grabă prin scenă, de parcă nici n-ar fi fost război.

Desigur, nici nu s-ar cuveni să pomenesc că mă duceam la teatru. Dar, în viață, întîmplările se îmbină una cu alta, ca rotițele unui ceasornic. La baletul „Lacul Lebedelor" am întîlnit-o pe Ania Iliina, soția unui tovarăș de zbor din Orientul Îndepărtat. Familia Iliin ne plăcea deopotrivă și mie și Katiei. Erau oameni cinstiți, politicoși, veseli, amatori de teatru și de sport, mai ales de tenis. Așa îmi și aminteam de Ania — într-o rochie albă și cu racheta în mînă. Și poate tocmai pentru că erau atît de politicoși și se purtau așa cu toată lumea, dînd impresia unei perechi minunate, parcă desprinsă dintr-un roman, inspirau neîncredere și aproape toți cei din jur se purtau destul de rău cu ei. În schimb, eu și Katia am socotit întotdeauna că situația și fericirea lor este pe deplin meritată. Se spunea că lui Iliin îi merge totul în plin. Într-adevăr, izbutea în tot ce făcea și tocmai la vremea potrivită. Succesul i-a surîs și în timpul războiului, pe care l-a început cu gradul de locotenent-colonel, ca în primăvara anului 1942 să devină general-maior.

Întîlnirea cu Ania la teatru ne-a bucurat pe amîndoi deopotrivă, și ea m-a invitat să-i fac o vizită a doua zi: locuia acolo, în oraș. La începutul războiului, soțul o trimisese să stea cu fetița la părinții ei, la M-ov.

...Casa unde locuia Ania scăpase neatinsă. Pentru prima oară de la întoarcerea de pe front și după șederea în spital eram iarăși într-o asemenea casă. M-a poftit în sufragerie. Pe cristalul de pe bufet se aflau desigur aceleași milieuri de dantelă, pe polițele sculptate ce atîrnau pe pereți — aceleași bibelouri, iar dea-

supra divanului — același covoraș de mătase, ca și înainte de război. Mă uitam la femeia elegantă, prietenoasă și liniștită din camera aceea frumoasă și mă cuprinse o milă chinuitoare pentru Katia mea.

— De-ași putea să mă reped măcar pentru două-trei zile pînă la Leningrad! Sînt sigur c-aș găsi-o. E acolo, n-am nici o îndoială. Dar n-au să-mi dea voie să plec. Dmitri e la Moscova?

— Da.

Ania înțelese îndată de ce-o întreb despre soțul ei.

— ...Mitea te va ajuta negreșit! Îi scriu chiar acum. Ce vrei să facă?

— Să mă cheme la Moscova ,— am spus eu, — altfel comisia mă va trimite în spatele frontului.

— Cînd se întrunește comisia?

— În mai.

— Perfect. Pînă atunci e timp destul să-mi sosească răspunsul lui. Știe cu cine trebuie să vorbească?

— La Comisariatul poporului pentru flota aeriană, secția de cadre a Flotei aeriene militare.

Ania își însemnă în agendă: „Secția de cadre..."

— Păcat că nu poți să pleci de la M-ov direct la Leningrad. Asta era ruta Douglas-ului. Adevărat, nu mai circulă de mult, dar se spune că pe curînd își va reîncepe cursele. Îndată ce se zbicește aerodromul, aș putea să-ți fac rost să pleci cu un avion.

I-am mulțumit și i-am spus că, bineînțeles, ar fi minunat să plec dar că există pe lume o carte numită „Regulamentul disciplinar" și că, dacă o citești, îți piere orice poftă să faci asemenea zboruri.

În clipa aceea n-aș fi bănuit în ruptul capului că voi zbura acolo unde doream după numai cîteva zile și fără să-mi mai pese de dispozițiile severe ale regulamentului.

XIII

SENTINȚA

Comisiile medicale au fost întotdeauna pentru mine un fel de judecată. Ori de cîte ori se ivea această împrejurare, mă simțeam vinovat că natura nu m-a făcut înalt, lat în umeri, cu

maxilare pătrate, şi musculos, ca să pot ridica patru puduri[1] deodată. O senzaţie la fel de neplăcută încercam şi acum, stînd despuiat în faţa comisiei medicale din M-ov. M-am lăsat pe vine, am închis ochii, am întins mîinile înainte, silindu-mă să le ţin drepte şi să nu-mi tremure, am făcut mişcări cu piciorul şi am desluşit fără nici o greşeală, de la depărtare, cele mai mici litere de pe un tabel.

După aceea, o doctoriţă bătrînă şi căruntă mi-a ascultat inima şi s-a apucat să mă ciocănească pe spate şi pe piept. Se vede că ceva nu-i plăcea, căci s-a oprit, s-a încruntat şi a început din nou să-şi joace degetele pe mine, de parcă ar fi cîntat la pian.

— Respiră, zise ea.

Grija ce mă frămînta cînd mă duceam la comisie, nu era de loc din pricina plămînilor. Nu ştiu de ce, cînd mă enervam, începeam să şchiopătez puţin, tîrînd piciorul rănit. Asta mă nemulţumea, mai ales la gîndul că ar putea să-mi joace vreun renghi în timpul unui zbor de luptă. Deşi în copilărie am suferit de ispancă şi am avut o grea pneumonie, eram sănătos tun în ce priveşte plămînii. Nu ştiu de ce, însă acelei maiorese bătrîne şi îmbufnate din comisia medicală tocmai plămînii mei i-au făcut o proastă impresie. Mă tot sucea şi mă tot ciocănea, mă punea să mă întind pe canapea, de parcă ar fi vrut cu tot dinadinsul să arate că sînt bolnav, bolnav şi iar bolnav. Bolnav! Şi din pricina asta n-am să mai pot zbura!

Era mai bine de jumătate de an de cînd gîndul acesta înspăimîntător zăcea undeva, în sufletul meu. L-am ascuns acolo chiar eu, acoperindu-l cu ce mi-a venit la îndemînă. Dar gîndul trăia încă, stătea pitit acolo, dimpreună cu o altă grijă a mea — grija pentru Katia.

Iar acum, în timp ce stăteam despuiat în faţa comisiei, cu urme de răni pe picioare şi pe spate, nu mai puteam să ascund acest gînd nici faţă de mine, nici faţă de cei din jur. Doctoriţa poate că mi l-a citit în ochi căci, deşi a luat tocul în mînă, nu se hotărî încă să scrie concluziile. L-a rugat pe preşedintele comisiei, un doctor scund, cu nişte ochelari cu ramă de os, să mă consulte şi el. Preşedintele a început numaidecît să mă ciocănească zdravăn pe piept şi pe spate, dar nu cu degetele, ci cu un ciocănel. Loviturile răsunau cînd puternic, cînd înfundat, ca şi cînd ciocănelul m-ar fi întrebat:

[1] Un pud = 16,381 kg. (n.r.).

„Oare ești într-adevăr bolnav, bolnav, bolnav? Oare nu mai poți într-adevăr să zbori?“

— Nu-ți pierde cumpătul, căpitane! spuse doctorul, aruncîndu-mi o privire și potrivind capetele a două tuburi de cauciuc în urechile-i mari și păroase. Te mai îngrijești puțin și totul o să fie în ordine.

După ce mă ascultă, el însemnă ceva pe fișa mea și repetă prietenos:

— Mda, totul o să fie în ordine.

În ciuda acestor cuvinte îmi dădu un concediu de șase luni, și eu știam bine cînd poate o comisie medicală, atunci, în 1942, să procedeze astfel cu un ofițer de front.

Cred că nu arătam prea bine cînd m-am întors la spital, pentru că vecinul meu — un ostaș cu picioarele retezate, dar atît de rotund și de rumen la obraz, încît ți se părea ciudat să-l vezi adus pe targă de la baie — ridică ochii de pe carte și mă privi în tăcere. După un timp nu se mai putu stăpîni și mă întrebă:

— Ei, cum a fost?

Nu știu singur de ce i-am spus că am fost clasat ca invalid, mai ales că în fișa mea medicală nu se pomenea nicăieri acest cuvînt. Curînd mi s-a adus masa: am mîncat absent, apoi am ieșit puțin, deși aș fi preferat să mă culc și să-mi vîr capul sub pernă. Da, cuvîntul „invalid“ nu exista în fișa mea și deci nu aveam nici un temei să-l tot repet, cufundîndu-mă în apa neagră și nămoloasă a deznădejdii.

Oare ar fi trebuit s-o înduplec pe vrăjitoarea aceea bătrînă, care a cîntat pe coastele mele, cu degetele ei osoase, un fel de marș funebru? Oare pe grăsunul de doctor care, deși n-a spus nimic lămurit, a lăsat totuși să se înțeleagă că n-am să mai pot zbura? Oare ar fi trebuit să cer să fiu trimis în fața comisiei medicale a garnizoanei?

Mergeam pe o alee ce cobora repede spre Kama și fluieram, dar nu prea tare, ca să nu atrag atenția trecătorilor. Am citit pentru a mia oară inscripția de pe placa de marmură, fixată pe cea mai frumoasă clădire din oraș — clădirea Școlii de aviație: „Aici a învățat genialul savant rus Popov“.

Am urcat șchiopătînd pe malul înalt. În fața mea curgea Kama, primăvăratică și tulbure, cu răsfrîngeri galbene-cenușii în valuri; în lungul ei se vedeau pontoane și niște remorchere ce trăgeau barcaze uriașe, se auzeau șuierături și glasuri omenești ce răsunau pînă departe, peste întinderea largă a apei.

„Păcat că nu poți să pleci de la M-ov direct la Leningrad. Aş putea să-ţi fac rost să pleci cu un avion."

Ei bine, acum totul era în ordine: „Urcă-te, băiete, într-un avion şi drum bun! Nu-ţi mai trebuie nici o învoire. Te vezi trecut din carlingă, în cabina pentru călători. Dar nu-i nimic: stai într-un fotoliu confortabil — să te tot odihneşti."

Pesemne că gîndeam cu glas tare: cîțiva elevi ai unei şcoli profesionale, aflaţi acolo pe mal, în nişte vestoane de uniformă prea mari pentru ei şi cu şepci pe cap, începură să rîdă şi să se ţină după mine. Mi-am adus aminte că după întoarcerea mea din Spania, cînd am plecat cu Katia la N., băieţii se ţineau după mine, făcînd tot ce făceam eu. Bunăoară, m-am oprit la un chioşc să cumpăr ţigări — s-au oprit şi ei, cumpărînd aceleaşi ţigări! Vrînd să mă scald, am lăsat-o pe Katia în grădina Catedralei şi am coborît spre Tihaia. M-am dezbrăcat şi m-am aruncat în apă. Băieţii şi-au scos hainele ceva mai la o parte şi au făcut la fel. Mă imitau în totul. Mă rog, eram un aviator care a luptat în Spania, de unde s-a întors cu ordinul Steagul Roşu pe piept. Dar acum?

Deşi îmi tremurau degetele, tot am izbutit să-mi răsucesc o ţigară. Am aprins-o şi am rămas nemişcat un timp, privind viaţa necunoscută şi bogată a acestui rîu mare. Trecu un vapor de pasageri, cenuşiu. Am văzut că se numeşte „Liapidevski" şi m-am gîndit: „Vezi, tu n-ai ajuns ca Liapidevski!" Curînd trecu un alt vapor, nu prea mare. Am citit şi numele acestuia — se numea „Kamanin" — şi iarăşi m-am gîndit: „Nici ca el n-ai ajuns, frăţioare!" La oarecare depărtare stătea ancorat „Mazuruk" şi nu mi-am putut stăpîni un zîmbet la gîndul că-mi voi face mustrări pînă seara tîrziu, dacă toate vasele ce vor intra în portul Kama vor purta numele unor faimoşi piloţi pe care, pe deasupra, îi mai şi cunoşteam.

Într-un fel sau altul, nimeni nu mă mai putea împiedica să plec cu avionul la Leningrad, ca să-mi găsesc soţia ori să mă încredinţez că am pierdut-o pentru totdeauna.

Am aşteptat plecarea unui avion trei săptămîni la rînd. Oare mă obişnuisem cu boala sau mi se furişase speranţa în suflet pe nesimţite, şoptindu-mi şi asigurîndu-mă că totul se va sfîrşi cu bine? Treptat, treptat mi-am venit în fire după acea neaşteptată lovitură pe care o primisem şi mi-am făcut rînduială printre gînduri şi sentimente.

Acum nu mă mai gîndeam la mine, ci la Katia. La ea mă gîndeam cînd ascultam la radio „Romanţa Ninei", care-i plăcea

atît de mult... La ea mă gîndeam cînd asistam la vreun spectacol dat de răniţi — ce rar ne duceam noi doi la teatru! La ea mă gîndeam cînd în aula uriaşă dormeau toţi, şi numai ici-colo se auzea cîte un geamăt ori nişte bombăneli repezi şi răguşite...

În sfîrşit, Ania Iliina îmi telefonă la spital că a sosit avionul. Mi-a făcut cunoştinţă cu pilotul, un maior înalt şi blajin, venit la M-ov cu o misiune din partea Statului major al frontului Leningradului, care primi bucuros să mă ia cu el la Leningrad.

XIV

O CAUT PE KATIA

Vreme de şase luni de zile nu zburasem nici măcar o singură dată. Cum oare să redau simţămîntul ce m-a cuprins cînd avionul s-a ridicat în văzduh? Totuşi nu intervenise nici o schimbare. Eram chiar şi mai amărît la gîndul că zbor pentru prima oară ca pasager. În anii cît funcţionasem ca pilot mă deprinsesem în schimb să mă simt mai bine în văzduh decît pe pămînt. Mă uitam lacom pe ferăstruica avionului, de parcă aş fi vrut să văd dacă gospodăria întinsă a ogoarelor de primăvară, a rîurilor şerpuite şi sclipitoare şi a pădurilor de catifea verde-închis n-au avut nimic de suferit. Am pătruns cu o plăcere nespusă în cabina pilotului, simţind în toată fiinţa mea îngustimea ei atît de cunoscută, dar bine chibzuită. Cu cîtă plăcere am urmărit mişcările pilotului, atunci cînd a ocolit furtuna ce ne-a întîmpinat deasupra Cerepoveţului — o furtună minunată, cu nori ce păreau nişte castele ale căror ziduri se surpau mereu sub trăsnete. Impresiile primelor zboruri, de pe vremea cînd cerul nu devenise încă pentru mine un simplu itinerar, îmi reveniră fără să vreau în minte.

...Pînă la bulevardul Liteinîi am făcut drumul cu o maşină de ocazie, venită la Berngardovka după nişte matriţe pentru „Pravda". De aci trebuia sau să merg pe jos, sau să aştept tramvaiul — pe Petrogradskaia circula un singur tramvai — tramvaiul 3. Oamenii care aşteptau în staţie, instalaţi ca la ei acasă, mi-au spus că s-ar putea să aşteptăm şi un ceas. Maiorul avea şi el treabă pe Petrogradskaia şi nu mă lăsa să plec, mai ales că eram împovărat de o raniţă foarte grea, unde adusesem alimente

pentru Katia. Dar eram eu oare în stare să stau locului, cînd mi se tăia răsuflarea numai la gîndul că, în sfîrșit, sînt în același oraș cu ea, că poate chiar în clipa aceea ea mă așteaptă, că e bolnavă sau pe moarte?

Nici nu mai știu cum am zburat pe aleea ce străbătea Grădina de vară. Îmi dădeam seama și vedeam lămurit totul din jur — grădinile de zarzavat de pe cîmpul lui Marte, în mijlocul cărora erau camuflate cîteva baterii antiaeriene, îmi dădeam seama că Leningradul niciodată n-a avut atîta belșug de verdeață și că parcă niciodată n-a fost atît de minunat împodobit. Înainte de a pleca încoace citisem în ziare că, în primăvara anului 1942, trei sute de mii de leningrădeni au ieșit pe străzi și s-au apucat să-și înfrumusețeze orașul. Priveliștea ce mi se desfășura sub ochi era întunecată de un singur gînd: unde-i Katia? Oare am s-o găsesc? Văzînd ferestrele cu geamurile sparte și casele tăcute, care parcă se uitau cu ochi triști în pămînt, mă temeam că n-am s-o găsesc. N-am s-o găsesc pe Katia, pentru că aproape fiecare zid e mușcat de obuze. Dar am s-o găsesc, de vreme ce pînă și piața unde-i ridicat monumentul lui Suvorov e sădită cu morcovi și sfeclă, de vreme ce tinerele răsaduri cresc neînchipuit de frumos, de parcă s-ar afla în cele mai prielnice condiții. Am ieșit pe cheiul Nevei. Ochii mi s-au oprit fără să vreau pe cupola clădirii Amiralității; nu știu cum, dar, din pricină că nu eram cu Katia, mi s-a părut că și-a pierdut strălucirea de altădată și că arată ca o cupolă dintr-o gravură veche. La începutul războiului ne-am despărțit fără să ne luăm rămas bun. În schimb păstram în minte o altă împrejurare cînd ne-am luat rămas bun — ziua plecării mele în Spania: o vedeam ca aievea pe Katia, așa cum o lăsasem atunci, în antreul cel întunecos din casa familiei Berenstein, cu cuierul plin de blănuri vechi și de paltoane. Ce trebuie oare să fac ca totul să fie ca înainte? Ca să o pot din nou strînge la piept, iar ea să mă întrebe:

— Sanea, tu ești? Nu-mi vine să cred că ești tu...

Am zărit încă de departe clădirea unde locuia familia Berenstein. Stătea pe locul ei neatinsă și, ciudat, mi se părea mai frumoasă ca înainte! Geamurile erau întregi, iar fațada strălucea în soare, de parcă ar fi fost vopsită proaspăt. În schimb, pe măsură ce mă apropiam, mă neliniștea tot mai mult nemișcarea misterioasă în care stătea cufundată întreaga casă cu înfățișarea ei dichisită. Încă zece, cincisprezece, douăzeci de pași... Deodată mi-am simțit inima prinsă ca într-un clește. În-

cetul cu încetul, cleștele își slăbi strînsoarea și ea începu să bată puternic, puternic... Casa nu mai era. Cît despre fațadă, ea era zugrăvită pe niște placarde mari.

Cît a ținut ziua — o zi lungă de vară — mi-au răsunat în urechi tragerile artileriei. Se auzeau cînd în apropiere, cînd undeva departe, de parcă un bolovan uriaș s-ar fi rostogolit de colo-colo cu zgomot.

Am căutat-o fără încetare pe Katia.

O femeie cu fața prelungă și pămîntie, pe care am întîlnit-o lîngă ruinele casei, mă îndreptă la doctorul Ovanesian, membru al sovietului raional. L-am găsit pe doctor, un armean aproape cărunt, nebărbierit și binevoitor, în biroul fostului cinematograf „Elite" unde acum era instalat statul major raional P.V.H.O.[1] L-am întrebat dacă o cunoște pe Ekaterina Ivanovna Tatarinova-Grigorieva și el mi-a răspuns că „o cunoaște, desigur, ba chiar i-a oferit, la începutul războiului, să lucreze la el, ca soră de caritate".

— Și?

— A refuzat și s-a dus să sape tranșee, zise doctorul. Îmi pare rău, dar de atunci n-am mai văzut-o.

— Doctore, poate că o cunoașteți și pe Rozalia Naumovna.

Doctorul se uită la mine cu ochii lui buni de bătrîn, începu să mestece în gol și apoi își țuguie buzele.

— Ești rudă cu ea?

— Nu. Sînt o simplă cunoștință.

— Așa!

Pe urmă tăcu un timp.

— A fost o femeie minunată! rosti el cu un oftat. Am internat-o în spital, dar era prea tîrziu și a murit...

M-am întors în curtea casei. Zidul dinspre stradă era prăbușit la pămînt, dar cel dinspre curte rămăsese în picioare. Am urcat — nici eu singur nu știu de ce — pe scara plină de moloz, pînă la primul etaj: aci spînzurau în gol niște vergele de fier de la armătură și niște grinzi. Ceva mai sus, cam la înălțimea etajului doi, treptele începeau iarăși.

Aici, în casa aceasta, locuia cîndva sora mea, pe care am iubit-o atît de mult. Aici i-am sărbătorit nunta. Pe vremea cînd eram elev-pilot, cu veston albastru de uniformă și visam la fericirea marilor descoperiri, mă abăteam pe la ea de fiece dată cînd ieșeam în oraș. Cînd veneam cu Katia la Leningrad, tot aici trăgeam și eram primiți ca cei mai dragi și mai apropiați prieteni.

---

[1] P.V.H.O. = Apărare antiaeriană și chimică (n. r).

Aici a locuit Katia mai bine de un an de zile, pe vremea cînd eu luptam în Spania. Tot aici a locuit şi acum, în timpul asediului, îndurînd foamea şi frigul, muncind şi ajutînd pe cei din jur, revărsînd şi asupra lor lumina sufletului ei curat şi dîrz. Unde era acum? Am simţit că mă cuprinde groaza şi că tremur. Strîngeam din dinţi ca să mă stăpînesc.

În clipa aceea am auzit o voce de copil şi, într-o spărtură din perete, aflată chiar deasupra mea, se ivi un băiat de vreo doisprezece ani, oacheş şi cu faţa rotundă.

— Pe cine căutaţi, tovarăşe comandant?

— Tu stai aici?

— Da.

— Singur?

— Cum singur? Cu mama.

— Mama e acasă?

— Da, acasă.

Băiatul îmi arătă cum să trec dincolo, pe o scîndură îngustă, întinsă deasupra golului, şi după cîteva clipe stăteam de vorbă cu maică-sa, o femeie obosită, cu ochii oblici, o tătăroaică — am ghicit asta de la primele cuvinte. Era portăreasa clădirii de la nr. 79 şi, bineînţeles, le cunoştea foarte bine şi pe Rozalia Naumovna şi pe Katia.

— Cînd bombardat a noua, ea dus dezgropat, începu femeia să-mi povestească despre Katia, iar băiatul care vorbea curat ruseşte, mă lămuri că „a noua" este clădirea unde se află magazinul alimentar nr. 9. Scos dărîmare om cunoscut... Roşcovan om. Pe urmă el trăit la casă la ea.

— A scos de sub dărîmături un om roşcovan, pe care-l cunoştea, — îmi tălmăci cu repeziciune băiatul, — şi după aceea el a stat acasă la ea.

— Bătrîna al doilea murit. Hakim dus înmormîntat.

— Cealaltă bătrînă era sora Rozaliei Naumovna, lămuri iarăşi băiatul. Hakim sînt eu. După ce a murit, ne-am dus şi-am îngropat-o la Smolenski. Roşcovanul a mers şi el cu noi. El ne-a tocmit. Era tot militar, maior.

Acum trebuia să întreb despre Katia. Mi-era groază, totuşi am rostit întrebarea. Portăreasa dădu din cap cam supărată şi mi s-a plîns că ea însăşi, „trei luni zăceşte spital. Chemat muftiu, nici picior de muftiu nu-i Leningrad — toţi muftiu murit." Iar cînd s-a întors de la spital, a găsit casa Rozaliei Naumovna goală.

— Jakt întrebat trebuie, — zise ea, după ce se gîndi puţin, — dar nici Jakt nu este. Murit şi Jakt. Oare nu plecat ea? Ea scos

dărîmătură roşcovan, el pîine avut. Sac mare, singur ducea, mie nu dat. Eu spus lui : Tu prost lacom. Noi viaţa scăpat la tine. Ţie nu pîine, ţie rugăciune, Coran citit trebuie.

Cînd a căzut bomba, Katia nu mai locuia la Rozalia Naumovna — iată tot ce-am putut să aflu. Mai tîrziu am stat de vorbă şi cu alte cîteva femei, care mi-au povestit cu lacrimi în ochi cum le-a ajutat Katia. Hakim veni la mine cu nişte prieteni de-ai lui şi aceştia mi s-au plîns că maiorul le-a făgăduit cîte trei sute grame de pîine pentru „înmormîntare", dar după aceea le-a dat numai cîte două sute de grame.

Dumnezeu ştie cine era acest maior roşcovan. Petea să fie ? Petea nu era maior şi, afară de asta, cu greu puteai să-ţi închipui că ar fi în stare să înşele nişte copii flămînzi, cu o sută de grame de pîine. Dar n-are a face ! Oricine ar fi fost omul acesta, el i-a ajutat Rozaliei Naumovna să-şi înmormînteze sora. Cine ştie, poate că a sprijinit-o pe Katia în clipele ei cele mai grele. Au fost împreună la înmormîntare, şi deci Katia nu era chiar atît de slăbită, de vreme ce a avut putere să meargă la Petrogradskaia pînă la cimitirul Smolenski. Numai că de atunci n-o mai văzuse nimeni : nici vie, nici moartă.

Era trecut de cinci cînd am pornit, frînt de oboseală şi cu o cumplită durere de cap, spre Academia medico-militară. Academia fusese evacuată şi în oraş nu mai rămăseseră decît clinicile, transformate din primele zile ale războiului în spitale. Rămăsese pe loc şi secţia stomatologică, unde lucra Katia într-un timp. La Academie, o dactilografă bătrînă, care aducea puţin cu mătuşa Daşa, îmi spuse despre Katia că a fost rău bolnavă şi că doctoriţa Trofimova a ajutat-o să se evacueze din Leningrad.

— Unde ?

— Vedeţi, asta n-aş putea să spun. Nu ştiu.

— Dar, doctoriţa Trofimova, mai e în oraş ?

— Cum a trimis-o pe soţia dumneavoastră de-aici, ea a plecat pe front, răspunse dactilografa. De atunci nu mai ştim nimic, nici de una, nici de cealaltă.

XV

ÎNTÎLNIREA CU HIDROGRAFUL P.

Era o copilărie să mai am vreo nădejde în privinţa Katiei — abia atunci mi-am dat seama ; era o copilărie să-mi închipui, după ce şase luni de zile în şir i-am scris fără să primesc vreun răs-

puns, că e destul să sosesc la Leningrad și să întind brațele, ca ea să mă întîmpine în prag. Aceasta, ca și cînd nici n-ar fi existat acea iarnă cumplită a anului 1941, nici eșaloanele cu copii muribunzi, nici spitalele speciale pentru leningrădeni, risipite în atîtea orașe din țară ! Ca și cînd n-aș fi văzut fețele acelea cu ochii umezi, cu privirea ciudată și rătăcită ! Ca și cînd n-ar fi ajuns pînă la noi, atît dinspre răsărit, cît și dinspre apus, bubuitul tunurilor !

Iată la ce mă gîndeam, în timp ce stăteam în cancelaria clinicii de stomatologie, ascultînd povestirea bătrînei dactilografe. Între altele, femeia îmi spuse că într-o zi, un marinar tînăr — leit feciorul ei, ucis în război — s-a dus la Katia, care nu mai avea putere nici să se ridice din pat și i-a dat trei sute de grame de pîine.

— Ai s-o găsești pe Ekaterina Ivanovna ! mă liniști bătrîna. Odată a visat un vultur și eu i-am spus : „Să știi c-o să vină soțul dumitale". N-a vrut să mă creadă. Și uite, după cum vezi, e așa cum i-am prezis eu. Acum îți spun și dumitale : ai s-o găsești !

„Da, poate că am s-o găsesc. La drept vorbind, în timp ce eu huzuream la M-ov, ea, aici, era pe moarte !" — mi-am zis eu în gînd, uitîndu-mă prostit la bătrîna care mă tot încredința că-mi voi regăsi soția și că ea se va întoarce. „Mie îmi purta toată lumea de grijă, eram sub îngrijirea medicilor, iar ea nu avea măcar o sută de grame de pîine, să dea băieților care au înmormîntat-o pe Berta." Mă dîndeam cu desperare și cu o ciudă feroce că trebuia să plec încoace cu avionul încă din ianuarie, că trebuia să stărui, să cer să mi se dea drumul din spital și — cine știe — așa poate că aș fi fost mai sănătos decît astăzi și, mai ales, poate că aș fi găsit-o și aș fi salvat-o pe Katia mea.

Dar e zadarnic să regreți lucrurile pe care nu le-ai săvîrșit. „Aici fac și eu ce face toată lumea", îmi scria Katia din Leningrad, și eu abia acum înțelegeam ce vrea ea să spună prin aceste cuvinte atît de simple.

Bătrîna trecuse pesemne în viață prin mai multe decît mine și căuta să mă liniștească. I-am cerut puțină apă fiartă și i-am oferit ceapă și slănină, pe atunci încă rarități la Leningrad.

Din acea clipă parcă mi-a pătruns frigul în inimă. Orice făceam și la orice mă gîndeam, mă urmărea aceeași grijă : dar Katia ?

...Încă de la M-ov îmi reamintisem o mulțime de numere de telefon — o adevărată listă de telefoane ale cunoscuților. Am început să telefonez de la clinică, dar nimeni nu răspundea, de parcă

toate chemările mele se pierdeau în pustiul misterios al Leningradului. Într-un tîrziu am format un ultim număr, unde nu aveam nici o nădejde să găsesc pe cineva. Ţineam de multă vreme receptorul la ureche şi nu auzeam decît nişte zgomote depărtate, care se amestecară cu nişte glasuri nerăbdătoare, parcă şi mai depărtate.

— Alo ! răspunse deodată o voce joasă de bărbat.

— Vă rog, aş vrea să vorbesc...

Şi am spus un nume.

— Eu sînt.

— Aici pilotul Grigoriev.

Urmă o scurtă tăcere.

— Nu se poate! Alexandr Ivanîci Grigoriev ?

— Da, eu.

— Şi să nu crezi în soartă ! De trei zile mă tot întreb cum să dau de dumneata, dragă Alexandr Ivanîci.

Cu şase ani în urmă, cînd se hotărîse plecarea expediţiei pentru căutarea căpitanului Tatarinov, expediţie de echiparea căreia mă ocupasem eu însumi la Leningrad, profesorul V. îmi făcuse cunoştinţă cu un marinar, un învăţat hidrograf, profesor la Academia Frunze.

N-am petrecut împreună decît o singură seară, dar îmi aminteam adeseori şi în mod neaşteptat de amănunţit de acea imagine a viitorului război mondial, pe care omul acesta mi-o înfăţişase atunci.

Mi-a făcut o vizită, seara tîrziu. Katia aţipise într-un fotoliu, cu picioarele ghemuite sub ea. Am vrut s-o trezesc, dar el nu m-a lăsat. Am băut ceva împreună şi am mîncat nişte măsline — Katia avea întotdeauna măsline în casă.

Regiunile nordice îl interesau în chip deosebit. Era încredinţat că Nordul, cu nesecatele lui resurse de materii prime, va juca un rol de seamă într-un viitor război. Privea căile maritime nordice ca pe nişte căi de importanţă militară şi susţinea că insuccesele campaniei ruso-japoneze se datorează faptului că ideea aceasta, exprimată încă de Mendeleev, care cerea să se construiască baze militare de-a lungul itinerariilor urmate de convoaiele maritime, nu a fost înţeleasă de nimeni.

Îmi amintesc cît m-a uimit atunci punctul său de vedere. Iar la 14 iunie 1942, cînd, stînd pe ţărmul Kamei, am auzit glasul depărtat al crainicului de la radio, care citea cu un aer solemn tratatul dintre Anglia şi Uniunea Sovietică, am avut prilejul să preţuiesc şi mai mult acest punct de vedere. Nu era greu să-ţi dai

seama despre ce anume căi era vorba în acest tratat şi să faci o legătură cu spusele „oaspetelui nocturn", cum mi-am amintit că-l numea Katia, în acea seară, pe hidrograf.

După aceea, între anii 1936—1940 l-am mai întîlnit de cîteva ori. Îi citeam toate articolele, i-am citit şi „Mările Arcticei Sovietice" — carte devenită în scurt timp celebră şi tradusă în toate limbile europene. Îi urmăream viaţa cu aceeaşi simpatie cu care, după cît se pare, o urmărea şi el pe a mea. Ştiam că a plecat de la Academia Frunze, că a fost comandantul unui vas hidrografic şi că a lucrat la Comisariatul Poporului, în Direcţia hidrografică a flotei militare. Iar cu puţin înaintea războiului am citit în ziarul „Vecerneaia Moskva"[1] că şi-a susţinut teza de doctorat.

Am să-l numesc P.

...L-am găsit acasă numai printr-o întîmplare cum „nu vezi decît o singură dată la o mie de ani" — după o expresie obişnuită a lui P. Casa era sigilată, dar el deschisese uşa şi intrase doar pentru cîteva clipe, întrucît pleca pentru multă vreme din Leningrad.

— Unde ?

— Departe. Vino la mine să-ţi povestesc. Unde stai ?

— Deocamdată, nicăieri.

— Foarte bine. Te aştept.

Locuia într-o clădire nouă, pe lîngă podul Liteinîi. Apartamentul spaţios, deşi neîngrijit de un an, de cînd începuse războiul — lucru lesne de înţeles — avea nu ştiu ce poezie, ceva a locuinţă de artist. Poate păpuşile lucrate artistic, aşezate pe pian, sub nişte clopote de sticlă, sau mulţimea de cărţi împrăştiate pe poliţe şi pe parchet, ori poate însăşi gazda, care m-a primit simplu, într-o cămaşă cu guler răsfrînt ce lăsa să i se vadă pieptul lat şi păros, mi-au făcut această impresie. Semăna puţin cu Şevcenko. Însă P. nu era poet, era contraamiral, fapt de care puteai să te convingi din prima clipă, uitîndu-te la vestonul lui de uniformă, aşezat pe spătarul unui scaun.

Oriunde şi oricînd ne întîlneam, începea negreşit să-mi vorbească din capul locului despre ceea ce era mai important pentru el în acea clipă, deoarece interesul amîndurora faţă de celălalt se întemeia tocmai pe „ceea ce era mai important", referindu-se prea puţin la chestiunile personale ori de servici.

De astă dată însă, înainte de orice, P. mă întrebă pe unde am fost şi ce-am făcut de cînd a început războiul.

---

[1] Moscova de seară. (n. t.)

— Mda, văd că nu ţi-a mers prea bine ! zise el, după ce i-am împărtăşit nereuşitele mele. Nu-i nimic, ai tot timpul şi de acum înainte. Observ însă că lupţi ba în Baltica, ba în Marea Neagră ! Spune, ai trădat Nordul ? Te credeam legat pentru totdeauna de Nord, cu trup şi suflet.

Era prea complicat să-i povestesc cum „am trădat" Nordul şi din pricina asta m-am mulţumit să spun că am plecat din aviaţia civilă abia în clipa cînd am pierdut orice nădejde să mă întorc în Nord.

P. tăcu îngîndurat. Nu ştiu la ce se gîndea mijindu-şi ochii negri şi vioi şi tot răsucindu-şi moţul lui căzăcesc, acum încărunţit şi ceva mai rărit. Şedeam în două fotolii, lîngă fereastra cu geamurile sparte, se înţelege, cum era în toată casa. De la fereastră se vedea podul Liteinîi, dincolo de care stăteau ancorate vasele noastre vopsite în culori vii, astfel încît să nu-ţi dai seama unde sfîrşesc casele de pe chei şi unde încep vapoarele. Străzile erau pustii, „ca la ora cinci dimineaţa", îmi spuneam eu. Katia mi-a mărturisit odată regretul ei că nu s-a născut la Leningrad şi, cu gîndul la ea, am tresărit cînd m-a strigat P.

— Ai face bine să te culci, spuse el. Eşti obosit. Mai stăm şi mîine de vorbă.

Fără să mai ţină seama de împotrivirea mea, aduse o pernă, scoase sulul de pe divan şi mă sili să mă culc. Am adormit îndată, de parcă cineva s-ar fi apropiat în vîrful picioarelor şi ar fi aruncat un văl negru, des, peste tot ce se petrecuse în ziua aceea.

M-am trezit cu noaptea-n cap — pe la patru dimineaţa. P. nu mai dormea, trebăluia : acoperea cu nişte ziare vechi rafturile cu cărţi. M-am gîndit cu tristeţe că va pleca în aceeaşi zi. El nu m-a lăsat să mă scol, s-a aşezat lîngă mine şi, fireşte, a început să-mi vorbească despre lucrul acela „foarte important" despre care mi-ar fi vorbit încă de cu seară, de n-aş fi fost sfîrşit de oboseală.

...Astăzi, orice elev de şcoală cunoaşte, cel puţin în linii generale, cea ce se petrecea, în 1942, pe Calea maritimă a Nordului, ce duce din Anglia şi America pînă în Uniunea Sovietică. Numai că pe atunci, în vara anului 1942, lucrurile povestite de P. erau chiar şi pentru mine o noutate, deşi eu nu încetasem nici o clipă să mă interesez de problemele Nordului şi urmăream tot ce se scria în ziare în legătură cu acţiunile forţelor militare aeriene din Flota Nordului.

P. desfăcu pe rînd nişte hărţi, adăugate ca anexe la una din cărţile lui, aceasta pentru că nu găsi din prima clipă harta pe care putea să-mi arate hotarele „teatrului de luptă" — cum numea el spaţiul vast, în care acţionau forţele noastre maritime şi aeriene.

După aceea îmi înfățișă pe scurt și totuși mult mai amănunțit decît în numeroase articole ale specialiștilor, pe care s-a întîmplat să le citesc mai tîrziu, tabloul războiului din Marea Barenț. Eram numai urechi: îmi vorbea despre incursiunea submarinului-pitic în golful Petsamo, adică la principala bază maritimă inamică, despre Safonov, care doborîse douăzeci și cinci de avioane deasupra mării, și despre activitatea aviatorilor care atacau transporturile camuflate sub zăpadă — și eu încă nu uitasem ce sînt aceste transporturi camuflate sub zăpadă. Îl ascultam și pentru prima oară în viață m-am simțit copleșit de insuccesele mele personale. Tot ce-mi povestea. P. se petrecea în Nordul meu.

El mi-a spus ce este un „convoi" și mi-a arătat cu aproximație punctele de „rendez-vous", adică punctele secrete, stabilite pentru întîlnirea vapoarelor engleze și americane, explicîndu-mi totodată cum are loc trecerea acestora în paza flotei noastre.

— Uite pe unde vin, zise el, arătîndu-mi pe hartă, binețeles cu aproximație, itinerariul acela despre care nu se prea obișnuia să se vorbească în 1942. E vorba de un convoi, 100—200 de vase. Cred că bănuiești unde le este mai greu să treacă, nu? Și-mi arătă locul acela, tot cu aproximație. Dar să lăsăm drumul apusean, mai ales că aici (și-mi arătă pe hartă un anumit punct) se găsesc oameni foarte capabili. Să vorbim de altceva, o chestiune cu nimic mai puțin importantă... Iată porțile pe care nemții caută să le închidă, urmă P. și acoperi repede cu palma ieșirea din Marea Barenț în Marea Kara. Ei își dau foarte bine seama, dacă nu de altceva, barem de însemnătatea minelor din X., în producția de motoare de avioane. Se înțelege, lor nu le convine de loc nici amploarea crescîndă a tranzitului ce se face pe calea Nordului, cu atît mai mult, cu cît în primăvara asta începuseră să spere...

Am înțeles ce vrea să spună, deși P. și-a rostit gîndul numai pe jumătate. Aflasem întîmplător că în primăvară nemții au izbutit să provoace avarii foarte serioase într-un port de mare însemnătate pentru drumul apusean.

— Inchipuiește-ți acum pînă unde a ajuns războiul, — continuă P., — dacă, mai ieri, un submarin german a deschis focul asupra avioanelor noastre, în apropiere de Pămîntul Nou. Dar și asta încă e puțin. Astăzi plec la Moscova cu un avion pe care mi l-a trimis Consiliul militar al flotei din Nord. Pilotul, maiorul Kariakin, mi-a povestit că în urmă cu vreo două săptămîni a urmărit o vedetă rapidă inamică, aflată în recunoaștere. Și unde crezi? În raionul...

Și rosti numele unui raion foarte îndepărtat.

— Pe scurt, astăzi războiul s-a întins pînă în locurile unde altădată rătăceau doar hidrografii și urșii albi. Așa că a trebuit să-și aducă aminte și de mine, adăugă P. rîzînd. Nu numai să-și aducă aminte dar și... Fața lui se lumină dintr-o dată și deveni blîndă. Mi-au încredințat o misiune importantă și, în același timp, foarte interesantă. Se înțelege, nu pot să-ți spun nimic despre ea, e un secret militar. Am să-ți destăinuiesc doar că m-am gîndit din prima clipă la dumneata. Mi-ai telefonat ca prin minune. Alexandr Ivanîci, — rosti el cu seriozitate, ba chiar cu un aer solemn, — îți propun să mergi cu mine în Nord.

XVI

HOTĂRÎREA

După plecarea lui P. am rămas singur în toată casa. Casa era pustie, ca o casă părăsită. Puteam să mă folosesc de toate cele trei camere spațioase, puteam să le colind și să mă gîndesc în voie. P. urma să se întoarcă pe la trei după amiază, și atunci eu trebuia să-i dau un răspuns scurt :

— Da.

Sau altul, tot atît de scurt :

— Nu.

Ce cale lungă și anevoioasă se aștemea însă între aceste două cuvinte ! Mergeam cît mergeam pe ea, apoi stăteam puțin să mă odihnesc și din nou o porneam, fără să zăresc nici de unde începe, nici unde sfîrșește.

Nemții deschiseseră focul asupra cartierului. Trecuse mult timp decînd explodase primul obuz, dar deasupra podului Liteinîi plutea și acum un nor de fum ce se destrăma încet. Exploziile, la început depărtate, răsunau din ce în ce mai aproape, călcînd cu pas grosolan prin cartierele din preajmă, drept spre casa cea pustie, prin încăperile căreia rătăceam zbuciumîndu-mă între un „da“ și un „nu“. Cîtă infinită depărtare între aceste două cuvinte !

...Pesemne că aceasta era camera copiilor. Un ursuleț chior și negricios ședea pe dulap, cu capul lăsat trist în piept ; într-un colț se afla un cărucior, iar pe o măsuță joasă, niște cutii cu jocuri distractive. Mi-l închipuiam pe micul P. vioi și cu o înflăcărare stăpînită, cu fața rotundă și cu un moț căzăcesc caraghios ca al lui tată-său. Camera aceasta mă odihnea, mă făcea să uit de acel

„da" și „nu". Aici m-am putut gîndi liniștit chiar și la căminul pe care plănuiam cîndva cu Katia să ni-l întemeiem la Leningrad. Fiindcă într-un cămin sînt negreșit și copii.

Exploziile obuzelor se auzeau tot mai aproape. Unul bufni prin vecini. Ușile se dădură de perete și undeva zăngăniră niște geamuri sparte. Pe strada pustie răsună deodată un zgomot apăsat de pași: uitîndu-mă pe fereastră, am văzut doi băieți cu fețele îngrozite — cel puțin așa mi s-a părut — apropiindu-se în goană. În dreptul casei, unul îl lovi din senin pe celălalt cu palma pe spate, izbucnind în hohote de rîs. Băieții se jucau de-a prinselea...

...La ora 3, cînd se va întoarce P., am să-i spun: „Da!"

Parcă nici n-ar fi existat chinul celor șase luni de apăsătoare și rușinoasă trîndăvie — mai ales pe timp de război, simțămînt firesc pentru orice om sovietic! Voi pleca în Nord! În anii aceștia, cu cît știam Nordul mai departe, cu atît îl simțeam mai aproape și mai plin de farmec. Oare n-am luptat cu toată ființa mea în vest și în sud? Acum trebuia însă să fiu acolo, în Nord, să apăr ținuturile acelea care-mi erau apropiate și pe care le îndrăgeam.

Deodată m-am oprit locului, fulgerat de un gînd:

— Katia!

Să plec și pe ea s-o las aici? Să plec atît de departe, cine știe pentru cîtă vreme? Să nu încerc nici măcar să dau de Petea, a cărui unitate și-a schimbat poate între timp numărul oficiului poștal? Să nu întreprind nici o altă cercetare, atît aici, în oraș, cît și pe frontul Leningradului? Katia, ori unde ar fi evacuată și în orice situație s-ar afla, ar căuta să fie alături de Nina Kapitonovna și de micul Petea. Să pierd și această urmă abia vizibilă, ce poate m-ar duce pînă la Katia, care se zbuciumă numai pentru că ziarul cu notița aceea blestemată a putut să-i cadă în mînă?

M-am hotărît! Mai rămîn la Leningrad cîteva zile. Am să o găsesc pe Katia și abia după aceea am să plec în Nord.

La ora trei, cînd s-a întors P., i-am spus hotărîrea mea. După ce m-a ascultat, el mi-a mărturisit că ar fi procedat la fel.

— Trebuie totuși să mergem împreună la Moscova. Îți fac formele la Direcție și după aceea Slepușkin îți dă o permisie pe două săptămîni, ca să-ți aranjezi toate chestiunile familiare. De, soția nu-i glumă! Și încă ce soție! Doar n-am uitat-o pe Ekaterina Ivanovna. Inteligentă, bună, în genere un om cum rar se întîlnește.

N-am să povestesc cum m-am întors a doua zi pe Petrogradskaia și am colindat iarăși pe la aproape toți locatarii clădirii

cu nr. 79, cum am încercat să dau de urma lui Petea la Institutul de arte plastice și cum n-am izbutit să aflu decît că a fost rănit și internat într-un spital de triere, pe Vasilievski. Sculptorul Kostocikin se ducea uneori să-l vadă, dar între timp el murise de foame, iar Petea (după cum se spunea) se întorsese pe front. N-am să povestesc nici cum am aflat de ce scrisorile mele nu ajungeau în tabăra de copii a Fondului plastic, evacuată pentru a doua oară undeva pe lîngă Novosibirsk, cum după aceea m-am dus cu doctorul Ovanesian la sovietul raional și cum acesta s-a năpustit cu ocările asupra unui bărbat gras și indolent, care refuza sub diferite pretexte să cerceteze ce e cu Katia.

În ianuarie, eșaloanele de evacuați fuseseră trimise la Iaroslavl, unde se aflau niște spitale special amenajate pentru leningrădeni — iată singurul indiciu sigur pe care am izbutit să-l aflu. La Iaroslavl deci trebuia să o caut pe Katia, lucru pe care îl susțineau de altfel toți cei cu care am stat de vorbă aici.

Două fapte mi-au întărit această convingere. În primul rînd, pînă la a doua evacuare, tabăra Fondului plastic se găsea în regiunea Iaroslavl, într-un sat Gniloi-Iar. În al doilea rînd, Lukeria Ilinișna, dactilografa clinicii de stomatologie, și-a amintit deodată că doctorița Trofimova a trimis-o pe Katia la Iaroslavl.

— Doamne, dumnezeule, — se văicărea ea, amărîtă, — cum de am putut să uit. Nu mai am ținere de minte, din pricina zahărului, fiindcă nu mai mănînc de loc zahăr. Da' vezi, pînă la urmă tot mi-am adus aminte! Ține minte vorba mea: la Iaroslavl o găsești negreșit...

Avionul lui P. decola la miezul nopții. Am izbutit să-i telefonez de undeva și am ajuns pe aerodrom cu zece minute înainte ca avionul să-și ia zborul.

XVII

PRIETENI VECHI PE CARE NU I-AM GĂSIT ACASĂ

Dacă cineva ar așterne pe harta Moscovei drumurile pe care le-am străbătut în cele cîteva ceasuri dintre sosirea avionului și plecarea trenului, s-ar putea crede că am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să nu mă întîlnesc cu oamenii pe care țineam cu ardoare, de atîta amar de vreme, să-i văd. Spun: „cu ardoare" — și într-adevăr așa era, deși pe unii doream să-i văd din anumite motive, iar pe alții din cu totul altele. Toți acești oameni se aflau

la Moscova. Și poate că, dacă am arunca din nou o privire asupra hărții, ne-am da seama că, în acea zi, ei au trecut adeseori pe lîngă mine. Fie că traversam strada cu două minute mai tîrziu, fie că veneau din partea opusă pe o stradă paralelă, despărțită de prima doar de un șir de case. Într-un fel sau altul, nu are a face, destul că toate mi-au ieșit pe dos și că, afară de o singură împrejurare, nu m-am întîlnit nici cu unii, nici cu alții din cei pe care țineam să-i întîlnesc.

De la aerodrom am pornit-o fără întîrziere spre Sadovaia, unde locuia Korabliov, apucînd pe strada Vorotnikovskaia, aceasta mulțumită faptului că tot bagajul meu se reducea la un simplu geamantanaș.

Căsuța veche de lemn, povîrnită într-o rînă, se pierdea printre clădirile înalte, ridicate în ultimii ani, iar obloanele și verandele o făceau să semene cu o vilă! Ivan Pavlîci nu mai ocupa singur jumătate din primul etaj, așa că altădată. Cu toate că, la prima vedere, Moscova părea neobișnuit de pustie, în căscioara aceasta zăreai aproape la fiecare fereastră pe cîte cineva. Femeile împleteau în andrele pe cerdac. Nici n-am apărut bine și m-am simțit măsurat cu o lacomă curiozitate de cel puțin vreo zece perechi de ochi. Parcă eram în curtea noastră din N!

— Pe cine căutați?

— Pe Korabliov.

— Pe Ivan Pavlîci? Pe coridor, a doua ușă la stînga.

— Știu, știu, am răspuns eu, urcînd în cerdac. O fi acasă?

— Băteți la ușă, mi se pare că-i acasă.

Ultima oară l-am văzut pe Ivan Pavlîci cu puțin înainte de a izbucni războiul. Într-o zi ne-am dus la el fără să-l anunțăm, eu și Katia, cu o sticlă cu vin franțuzesc și o tortă. El a trecut în camera vecină să se bărbierească și ne vorbea prin ușa întredeschisă, în timp ce noi ne uitam la niște fotografii vechi, din școală. Într-un tîrziu și-a făcut apariția într-un costum nou, cu guler tare și cu mustățile răsucite tinerește. Acum, străbătînd coridorul întunecos, mi-l închipuiam așa cum arăta în seara aceea minunată, de neuitat. Mă așteptam să deschidă îndată și să mă recunoască din prima clipă:

— Tu ești, Sanea?

A trebuit însă să ciocănesc în două trei rînduri la ușă — ușa aceea capitonată cu pîslă, care mi-era atît de cunoscută. Nici un răspuns. Pesemne că Ivan Pavlîci nu era acasă.

„Dragă Ivan Pavlîci — i-am scris eu pe o foaie de hîrtie, trăgîndu-mă ceva mai deoparte, fiindcă femeile se uitau la mine și eu nu voiam să bage de seamă cît sînt de tulburat. *Nu știu dacă*

mai pot să trec pe la dumneata. Plec chiar astăzi la Iaroslavl, unde Katia e evacuată încă din ianuarie. În cazul cînd nu o găsesc, de acolo plec mai departe, pînă dau de ea. N-am cum să-ți scriu acum tot ce-am pățit și cum ne-am pierdut unul de celălalt. Dacă dumneata sau Valea (pe el, de altfel, sper să-l văd astăzi) știți ceva despre Katia, vă rog să-mi scrieți numaidecît pe adresa aceasta: Poliarnoe, Direcția politică, contraamiralul P., arătînd că scrisoarea e pentru mine. Dragă Ivan Pavlîci, poate că a ajuns și la dumneata vestea morții mele. Află însă că eu cu mîna mea ți-am scris rîndurile astea. Al dumitale, Sanea."

Zece mîini s-au întins în aceeași clipă să ia biletul.

Am mers cu metroul, care devenise parcă mai frumos și mai impunător, pînă la Palatul Sovietelor. Pe bulevardul Gogol, bătrînii ședeau liniștiți, sprijinindu-se în bastoanele lor groase, ca și cînd războiul s-ar fi sfîrșit de mult. Copiii se jucau în voie. Deși eram stăpînit de griji și de emoții, abia în clipa aceea am simțit că sînt la Moscova. Moscova!

Pe ușa lui Valea am găsit o tăbliță de metal: „Profesor Valentin Nikolaevici Jukov." Oho, profesor!? Am sunat, am ciocănit, apoi am început să bat cu piciorul în ușă...

Pe atunci, în vara lui 1942, cînd aproape toți moscoviții munceau toată vremea, nu era de mirare să nu-l găsesc acasă pe profesorul Jukov, mai cu seamă ziua. Totuși, faptul că Valka, Valka al meu, hoinărea pe cine știe unde, tocmai în momentul cînd aveam nevoie de el, m-a scos din fire. Am început să dau din nou cu piciorul în ușă. De astă dată, ușa cedă pe neașteptate, gemînd jalnic, de parcă ar fi avut viață. Am apăsat pe clanță și am intrat.

Casa era pustie, se înțelege. Mai aveam o slabă speranță, că Valka ar putea să doarmă, dar acum pieri și ea. Am trecut în „bucătăria cea mare", care cîndva era și sufragerie, și cameră de copii. „Bucătăria cea mare", oricît de ciudat ar părea lucrul acesta, era dereticată. Pe masă vedeai așternută o față albă, iar polițele erau acoperite cu hîrtie albă. Totul, de la pereții curați și pînă la viorelele și lăcrimioarele din ferestre mărturiseau prezența unei mîini de femeie. Valka să cumpere flori! Trebuia să ai imaginație, nu glumă, să-ți poți închipui așa ceva!

Am trecut în „bucătăria propriu-zisă". Lîngă perete se afla un pat îngust de fier, iar pe el, la capătul dinspre picioare — o rochie de femeie, strînsă cu grijă. Și Katia mea avea odată o rochie albastră cu buline albe ca aceasta. Ce femeie poate să stea la Valka? Kira plecase de acasă cu copiii, din prima zi de război — știam asta din primele scrisori ale Katiei. „Cine ți-a sucit capul,

dragul meu?" Şi mi-am adus aminte de o scrisoare a Katiei, în care ea rîdea de Kira, zicînd că e geloasă pe soţul ei cel cufundat în studiul hibrizilor de vulpe argintie, bănuind că face curte unei oarecare Jenika Kolpakci, fiindcă nu degeaba avea această Jenikă ochii saşii!

Oricum ar fi, principalul e că nu l-am găsit nici pe Valea.

„*Dragul, scumpul meu Valicika* — i-am scris — *fiind în drum spre Iaroslavl, unde sper s-o găsesc pe Katia sau cel puţin să aflu ceva despre ea, m-am abătut şi pe la tine, dar nu te-am găsit acasă. Îmi pare foarte rău. E aproape jumătate de an de cînd nu mai ştiu nimic de Katia. Ştiu că pe vremea cînd încă nu plecase din Leningrad, era în corespondenţă cu Kira. Poate că tu sau Kira ştiţi ceva despre ea. Am fost rănit şi internat în spital la M-ov. Ţi-am scris de acolo, dar n-am primit nici un răspuns. Am îndurat multe. Însă nu mi-ar părea rău de nimic, dacă eu şi Katia, fie şi în cazul că nu ne-am putea întîlni, am şti unul de soarta celuilalt. Scrie-mi pe adresa: Poliarnoe, Direcţia politică, contra-amiral P., arătînd că scrisoarea e pentru mine. Asta-i o adresă probabilă, dar deocamdată nu am alta. Rămîi sănătos, dragă prietene. Uşa s-a deschis singură. Cînd ai să te întorci din oraş, o să trebuiască să o spargi, totuşi e mai bine aşa decît să-ţi las casa vraişte. Poate că înainte de a pleca, izbutesc să mă mai reped pînă la tine*".

Am lăsat biletul pe masă, în „bucătăria cea mare", apoi am potrivit un cîrlig să cadă singur în încuietoare şi am trîntit uşa cu putere. Uşa s-a zăvorît singură şi încă zdravăn de tot.

Mai aveam o singură chestiune de rezolvat în cartierul acesta — o chestiune importantă. În apropiere de Valea locuia cineva pe care ţineam neapărat să-l văd, fără să-mi pese dacă gazda are să se bucure sau nu de un oaspete ca mine.

Mă gîndeam încă de mult la această vizită...

La spital, în nopţile mele de nesomn, cînd deliram şi simţeam că mă sufoc, mi-am închipuit de multe ori această întîlnire. Aveam atîta nevoie de ea, încît n-am vrut să mor înainte.

Mă întrebam adesea cum e mai potrivit să se petreacă întîlnirea noastră. Uneori voiam să răsar înaintea acestui om în cea mai fericită clipă a vieţii lui, de pildă la un teatru, cînd nici nu-i trecea prin minte să se gîndească la mine, sau undeva într-un hotel, să intru în camera lui, să închid uşa şi să-l privesc zîmbind. Altcori, în zori, mi se întîmpla să-l văd stînd pe pat, lîngă mine, cu picioarele strînse sub el, fixîndu-mă cu ochii lui rotunzi şi mijiţi, în chip straniu şi nepăsător.

XVIII

O CUNOŞTINŢĂ VECHE — PORTRETUL KATIEI

Odată, trecînd cu Katia prin Piaţa Sobacia, ea îmi spuse:

— Uite, acolo locuieşte Romaşov.

Şi mi-a arătat o casă verde-cenuşie, care parcă nu se deosebea prin nimic de vecinele ei din dreapta şi din stînga. Şi atunci ca şi astăzi încercam aceeaşi impresie, şi anume că din zidurile ei coşcovite se desprinde ceva nedesluşit şi josnic.

Lista locatarilor nu se mai găsea afişată jos, la intrare, aşa ca înainte de război, şi a trebuit să-l caut pe administratorul clădirii, ca să aflu numărul apartamentului.

Femeia care cerceta actele în biroul administraţiei, o doamnă de modă veche, cu ochelari şi foarte îmbufnată, a tresărit şi a făcut ochii mari cînd am întrebat de Romaşov. În odăiţa cu pereţii de scînduri a administraţiei mai erau nişte oameni cu şorţuri prinse dinainte, care stăteau jos sau în picioare — pesemne oameni de serviciu — şi am observat un freamăt şi printre ei.

— Ar fi mai bine să-i telefonaţi, — mă sfătui femeia. Chiar ieri i s-a instalat telefon.

— Nu, prefer să nu telefonez, am răspuns eu zîmbind. Vreau să-i fac o surpriză. Sînt un vechi prieten, pe care-l crede mort.

Cuvintele mele nu aveau nimic deosebit, totuşi femeia zîmbi strîmb, iar de undeva de alături apăru un tînăr foarte liniştit, cu mişcări domoale şi cu o şapcă frumoasă, care mă privi cu luare-aminte.

Ca să intru pe uşa principală, a trebuit să ies întîi în stradă. Am încetinit pasul. Nu aveam nici o armă la mine şi poate că nu strica să-i şoptesc cîteva cuvinte miliţianului din colţ. Dar m-am răzgîndit: „N-o să-mi scape el mie!"

Eram sigur că Romaşov e la Moscova, că nu e mobilizat şi, chiar dacă este, stă tot acasă la el, dacă nu chiar într-o vilă. Ştiam că de obicei îşi petrece dimineaţa în pijama şi mi-l închipuiam astfel, după baie, cu părul lui galben zbîrlit şi ud. Imaginea aceasta m-a făcut să văd negru înaintea ochilor. Trebuia să mă liniştesc, să mă gîndesc la altceva şi mi-am adus aminte că la cinci după amiază, P. mă aşteaptă la Direcţia hidrografică.

— Cine-i acolo?

— Pot să vorbesc cu tovarăşul Romaşov?

— Treceţi dumneavoastră peste vreo oră.

— Îmi daţi voie atunci să-l aştept? am întrebat cu foarte po-

liticos. Îmi pare rău, dar n-am să pot reveni. Şi mă tem că Mihail Vasilievici o să se supere, dacă n-o să ne putem vedea.

Lanţul încuietorii zornăi, dar nu fu scos, ci numai slăbit puţin, astfel ca uşa să poată fi crăpată şi eu să pot fi văzut. După o clipă se auzi iarăşi un zornăit, dar de astă dată lanţul fu scos. Ţăcăniră pe rînd alte încuietori, scîrţîi o broască, zăngăni o legătură de chei, după care un bătrîn în nişte pantaloni largi prinşi cu bretele, şi o cămaşă descheiată la gît, mă lăsă în vestibul, ca apoi, gheboşîndu-se din umeri, să mă sfredelească cu o privire neîncrezătoare. Faţa lui uscată, cu nasul coroiat, avea un fals aer aristocratic, foarte jalnic. O chică galbenă şi căruntă îi ascundea chelia. Pielea gîtului, scofîlcită, atîrna deasupra mărului lui Adam ca nişte stalactite.

— Von Vîşimirski ? am întrebat eu nedumerit, şi l-am văzut cum tresare. Adică fără „von", e totuna. Nikolai Ivanîci, nu-i aşa ?

— Ce, cum ?

— Nu-ţi mai aduci aminte de mine, stimate Nikolai Ivanîci ? continuam eu vesel. Am fost odată pe la dumneata.

Bătrînul începu să gîfîie.

— Ehei, mulţi au trecut pe la mine, mii de oameni ! vorbi el încruntat. Aveam cîte patruzeci de persoane la masă.

— Pe atunci erai la Teatrul de Dramă din Moscova şi purtai un veston cu nasturi lucioşi. Prietenul meu Grişka Faber, actor, juca rolul doctorului roşcovan. Ne-am cunoscut în cabina lui. Ivan Pavlîci Korabliov ne-a prezentat.

De ce eram atît de vesel ? Mă purtam ca un stăpîn în locuinţă lui Romaşov. Peste o oră va sosi. Am răsuflat adînc. Cum am să procedez cu el ?

— Nu ştiu, nu-mi aduc aminte... Cum vă numiţi ?

— Căpitan Grigoriev, la ordinele dumitale ! Acum locuieşti aici, la Romaşov ?

Vîşimirski îmi aruncă o privire bănuitoare.

— Locuiesc acolo unde sînt înscris, — răspunse el, — şi nu aici. Administratorul ştie şi el că stau în altă parte.

— Acum înţeleg.

Am scos vesel tabachera din buzunar şi i-am oferit o ţigară. Vîşimirski nu refuză. Uşa de la camera alăturată era deschisă — un interior elegant în diferite nuanţe de gri : pereţii, mobila şi divanul, în faţa căruia se afla o măsuţă rotundă. Chiar rama simplă ce încadra portretul atîrnat deasupra divanului era gri — un gri deschis. „Totul e asortat !" mi-am zis eu, cu aceeaşi voie bună.

— Care Ivan Pavlîci? Profesorul? întrebă deodată Vîşimirski.

— Da, profesorul.

— Aha, Korabliov! Era un om foarte bun, minunat om. Valecika a învăţat cu el. Niuta nu, ea a urmat liceul de fete Brjozovski, însă Valecika cu el a învăţat. Da, da. El ajută elevii, ajută elevii... şi pe faţa mustăcioasă de bătrîn a lui Vîşimirski lunecă o umbră nedesluşită, parcă de blîndeţe.

Cu aerul că abia acum îşi dă seama că m-a ţinut în vestibul, bătrînul mă pofti să intru, ba chiar se interesă dacă nu cumva vin de la drum.

— Lasă, — vorbi el, — dacă ai ordin de serviciu, capeţi de la cantina militară o masă destul de bună şi pîine, aproape pe nimic.

Vîşimirski trăncănea înainte, dar eu nu-l mai ascultam. Stăteam consternat în prag. Deasupra divanului, în rama aceea gri deschis, atîrna portretul Katiei — o fotografie minunată, pe care n-o cunoşteam: Katia în picioare, în blana ei de veveriţă pe care şi-o făcuse înainte de război şi care o prindea minunat. Ţinuse foarte mult să-şi lucreze blana la Mane, o croitoreasă vestită, şi s-a supărat pe mine, văzînd că nu înţeleg că manşonul şi căciuliţa trebuie să fie din aceeaşi blană. Oare ce-i asta, dumnezeule!

Zeci de gînduri mi se îmbulzeau în minte, alungîndu-se unul pe altul. Printre ele era şi unul atît de absurd, încît astăzi mi-e ruşine să mi-l mai amintesc. Cîte nu mi-au trecut atunci prin minte! Totul, afară de adevăr, care s-a dovedit mai absurd chiar decît gîndul acela stupid!

— Trebuie să recunosc că în nici un caz nu m-am aşteptat să te întîlnesc aici, Nikolai Ivanîci — am spus eu după ce bătrînul mi-a povestit cum, plecînd de la teatru, s-a angajat la clinica de psihiatrie, tot ca garderobier, cum a fost concediat de acolo, deoarece „nebunii l-au pîrît pe nedrept economului că fură din supă şi o mănîncă noaptea pe ascuns." Şi acum ce faci, eşti în serviciul lui Romaşov sau sînteţi prieteni?

— Da, sîntem prieteni. Mi-a oferit să-l ajut în treburile sale şi am primit. Am fost pe vremuri secretarul mitropolitului Isidor, lucrul acesta nu-l ascund, dimpotrivă, îl scriu şi-n autobiografii. Munceam de nu-mi vedeam capul. Numai scrisori primeam cîte o mie cinci sute în fiece zi. Aici tot aşa. Dar muncesc benevol. Primesc cartela de muncitor, fiindcă Mihail Vasilievici m-a înscris la instituţia lui şi cei de acolo ştiu că lucrez aici.

— Mihail Vasilievici nu mai e în armată? Cînd ne-am despărţit purta uniformă.

— Nu, nu-i în armată. Nu știu, au mare nevoie de el. A fost dispensat pînă la sfîrșitul războiului.

— Și ce fel de scrisori primiți ?

— E vorba de ceva foarte important, — răspunse Vîșimirski, — extrem de important, judecînd după dispozițiile pe care le avem. În momentul de față trebuie să găsim o femeie, o doamnă. Bănuiesc însă că nu-i vorba de o însărcinare, ci mai degrabă de o chestie personală. Cum s-ar spune, o dragoste.

— Și cine e femeia asta ?

— E fata unui personaj istoric, pe care de altfel l-am cunoscut foarte bine, rosti Vîșimirski, împăunîndu-se. N-ați auzit de Tatarinov ? O caută pe fiica lui. Ei, am fi găsit-o noi mai demult, dar e o încurcătură grozavă : e măritată și are două nume.

XIX

„N-AI SĂ MĂ OMORI"

Era ca și cum viața mea s-ar fi oprit brusc în loc, făcîndu-mă să mă izbesc cu fruntea de un perete închipuit, numai pentru că n-am ținut seama de inerția mișcării. Cu acest simțămînt mă uitam la bătrînul din fața mea, în genere un om normal, care, în camera aceea luminoasă, dar obișnuită, îmi spunea că Romașov o caută pe Katia, că face adică același lucru ca și mine.

Totuși discutam liniștit mai departe, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. De la Katia, Vîșimirski trecu la un oarecare membru al Comitetului local, care nu avea nici un drept să spună că el e „un fost", fiindcă el are „cincizeci de ani în cîmpul muncii". O dată pornit pe făgașul amintirilor, se apucă să-mi povestească cum, în anul 1908, cînd ieșea de la vreun spectacol, portarul teatrului striga : „Cupeul Vîșimirski !" și cupeul trăgea la scară. Purta joben și pelerină. Acum nu se mai vedeau asemenea lucruri : „Mare păcat... tare era frumos !"

— Cînd a murit ? întrebă el deodată, clătinîndu-și stalactitele gușii.

— Cine ?

— Korabliov.

— De ce să moară ? Trăiește și e sănătos, Nikolai Ivanîci, am spus eu glumeț, dar în sinea mea fremătam : „Acum afli to-

tul, numai să fii cu băgare de seamă." Spuneai adineauri de o chestie personală, cu doamna aceea, nu ?

— Da, da, o chestie personală. E ceva foarte, foarte serios. Căpitanul Tatarinov e un personaj istoric. Mihail Vasilievici a fost la Leningrad, în încercuire. A tras o foame, c-a ajuns să mănînce clei de tîmplărie. Rupea tapetul de pe pereţi, îl fierbea şi-l mînca. Mai tîrziu a plecat cu o delegaţie după nişte carne şi cînd s-a întors, n-a mai găsit-o. Evacuată.

— Unde ?

— Ei, aici e aici ! rosti Vîşimirski triumfător. Ştii dumneata ce-i cu evacuarea asta ? Află dacă poţi ! Barem de-ar fi trimis-o cu eşalonul, nu rămînea decît să ştii cu ce eşalon a plecat, nu ? Să zicem c-ar fi eşalonul Combinatului frigorific. Unde a plecat eşalonul ăsta ? În Siberia. Va să zică e în Siberia. Numai că pe ea au trimis-o cu avionul.

— Cum, cu avionul ?

— Da, da. Privilegiată, pesemne. Şi aşa i s-a pierdut urma. Caut-o dacă poţi ! Tot ce-am aflat e că avionul a zburat pe deasupra Hvoinnei, adică tocmai gara unde Mihail Vasilievici lua carnea în primire.

Cred că-mi dădeam seama instinctiv cînd trebuie să tac şi cînd să spun şi eu ceva, vreo două, trei cuvinte. Totul era în ordine : pentru Vîşimirski eram un aviator oarecare, probabil abia ieşit din spital, slab şi ars de soare, venit să vadă un prieten de care s-a despărţit pe front, dornic să afle cum o duce şi ce face. „Curînd ai să ştii totul, numai să fii cu băgare de seamă !"

— Ei, şi aţi găsit-o ?

— Încă nu. Dar o găsim noi, — spuse Vîşimirski, — am eu un plan. Am scris la Buguruslan, la Biroul central de informaţii. Oameni neserioşi, ne-au trimis vreo zece Tatarinove şi vreo sută de Grigorieve, iar noi nici măcar nu ştim care din cele două nume să-l punem înainte. Atunci am cerut eu personal informaţii de la preşedinţii comitetelor executive din oraşele reşedinţe de gubernie. Greu lucru, o sarcină colosală. Dar, cum căpitanul Tatarinov mi-a fost prieten, mi-am zis că e vorba de fiică-sa şi am tot scris la adrese tip, vreo trei luni de zile : „Vă rog să binevoiţi... centrul de evacuare... personalitate istorică... aşteptăm răspuns". Şi pînă la urmă am primit.

În clipa aceea răsună sbîrnîitul strident al soneriei.

— El e, zise Vîşimirski.

Avea un aer speriat, ciuful cărunt din creştet începu să-i tremure, iar mustăţile i se pleoştiră. Ieşi în vestibul să deschidă,

iar eu, vrînd ca Romaşov să nu mă observe de cum intră, m-am lipit de perete, lîngă tocul uşii.

Ar fi putut să fugă pe scară, fiindcă Vîşimirski i-a spus din prima clipă :

— Sînteţi aşteptat.

— Cine e ? întrebă repezit Romaşov.

— Un oarecare Grigoriev, răspunse bătrînul.

N-a fugit, deşi ar fi avut destul timp s-o facă, deoarece eu nu m-am grăbit să apar. Stătea ca încremenit într-un colţ întunecos dintre dulap şi perete. Cînd a dat cu ochii de mine, a scos un strigăt şi şi-a acoperit copilăreşte faţa cu pumnii. Cheia era în uşă : am răsucit-o în broască, am scos-o şi am băgat-o în buzunar. Pe urmă, izbindu-mă de Vîşimirski, care stătea între noi, l-am luat şi l-am dus de acolo ca pe o păpuşă. Nu ştiu de ce l-am împins niţel şi el a căzut automat într-un fotoliu.

— Ei, acum hai să stăm de vorbă ! am spus eu, întorcîndu-mă spre Romaşov.

El tăcea. Ţinea în mîini o caschetă pe care a băgat-o în gură şi a început să tragă cu dinţii de ea.

— Ei, ce zici ? am spus eu.

Romaşov scutură din cap ca turbat.

— ... Nu vrei ?

— Nu ! strigă el.

Dar, din această clipă se scutură de desperarea ce-l cuprinsese văzîndu-mă. L-am smucit de mînă, iar el se îndreptă din spate şi, cînd am intrat în odaie, tot se mai uita chiorîş la mine, însă numai cu un singur ochi. Faţa i se schimbase cu desăvîrşire — avea un aer liniştit, împietrit.

— După cum vezi, n-am murit ! am spus încet.

— Da, văd.

Acum puteam să-l observ mai bine. Purta un costum uşor, gri, cu o panglică galbenă la rever — semnul celor greu răniţi, deşi el nu avusese decît o uşoară contuziune. Sub panglică sclipea un nasture. Se îngrăşase şi, de n-ar fi avut urechile acelea roşii, ce străluceau în semiîntunericul încăperii ca şi nasturele, pot zic că niciodată un bărbat n-a arătat atît de impunător.

— Pistolul.

Bănuiam că va începe iar cu minciunile, spunînd că l-a predat în momentul demobilizării. Pistoalele ne erau încredinţate nominal ; eu îl primisem de la Comandamentul flotilei, în urma bombardării podului de peste Narov. Predînd pistolul, Romaşov

s-ar fi denunţat singur. Din această cauză trase fără un cuvînt sertarul biroului şi scoase arma, de altfel neîncărcată.

— Actele.

Tăcea.

— ... Ei !

— S-au udat şi s-au pierdut, răspunse el, vorbind cu repeziciune. Adăpostul unde am intrat, la Leningrad, a fost inundat. Mi-am pierdut cunoştinţa. Nu s-a păstrat decît fotografia lui C. pe care i-am dat-o Katiei. Eu am salvat-o.

— Adevărat ?

— Da, eu am salvat-o. De asta nici nu mi-e teamă. Tu n-ai să mă omori !

— Vedem noi. Povesteşte-mi tot, bestie ! şi l-am apucat de guler, dar i-am dat drumul numaidecît, simţind cum i se încovoaie gîtul sub strînsoarea mîinii.

— Era pe moarte şi i-am dat tot ce aveam la mine. Ah, nu mă crezi ! începu Romaşov să se văicărească, apropiindu-se pieziş de mine, ca să mă poată privi în ochi. Am să-ţi povestesc totul şi pînă la urmă ai să mă crezi. Tu habar n-ai, nu ştii nimic. Eu nu pot să te sufăr.

— Ce spui !?

— De ce-aş ţine la tine ? Mi-ai luat tot ce-am avut mai scump în viaţă. Eu sînt în stare de multe, de foarte multe lucruri ! adăugă el, dîndu-şi ifose. Totdeauna mi-a mers bine, fiindcă peste tot am dat numai de proşti. Aş fi făcut carieră, dar n-am vrut, am scuipat pe carieră !

Era prea mult să spună că „a scuipat" pe carieră. După cîte ştiam eu, Romaşov nu numai că n-a scuipat pe carieră, ci, dimpotrivă, a dorit necontenit să parvină, să facă avere etc. Şi a izbutit pe deplin, mai ales dacă te gîndeai că întotdeauna, încă de pe băncile şcolii, a fost un mare dobitoc.

— Ascultă ! vorbi Romaşov, pălind şi mai mult la faţă, deşi ai fi zis că nu poate deveni mai palid decît era. Am să-ţi spun tot şi ai să mă crezi. Eu am făcut să cadă proiectul expediţiei pentru căutarea căpitanului Tatarinov ! O vreme am ajutat-o pe Katia, convins că pleci singur. Dar cînd s-a hotărît să plece şi ea, am făcut totul să-ţi pun beţe-n roate. Am depus o reclamaţie — lucru foarte riscant, fiindcă puteam să-mi frîng gîtul dacă nu dovedeam afirmaţiile mele. Totuşi, am izbutit să le dovedesc.

Pe mapa de piele gri de pe birou era un top de hîrtie, cu iniţiale aurite : „M.R." I-am întins o foaie. Romaşov încremeni, cu ochii holbaţi în gol, peste capul meu. Ai fi zis că vrea să

scruteze viitorul, să ghicească ce amenințare ascunde acest simplu gest al meu, de a lua o foaie de hîrtie și a i-o pune înainte.

— Da, scrie! mă îndemnă el. Persoana care a împiedicat plecarea expediției a fost mai tîrziu deportată și a murit. Scrie, dacă astea au vreo însemnătate pentru tine.

— N-au nici o însemnătate pentru mine: am răspuns eu cu sînge rece.

— Am spus în reclamație că planul tău de a-l găsi pe căpitanul Tatarinov, dispărut de douăzeci de ani, nu-i decît o idee fixă, că te cunosc încă de pe băncile școlii, că întotdeauna ai fost un maniac și că în spatele acestor lucruri se ascunde cu totul altceva. Fiind căsătorit cu fata căpitanului Tatarinov, crezi că vîlva ce s-ar stîrni în jurul acestui nume te-ar ajuta să parvii. Dar lucrurile astea nu le-am scris singur.

— Cred și eu.

— Mai ții minte articolul „În apărarea unui învățat"? Nikolai Antonîci l-a publicat. M-am referit și la acest articol în memoriul meu.

— Adică, denunț.

Însemnam cît puteam de repede tot ce spunea Romașov.

— Da, denunț. Și am dovedit tot, tot. Pînă și Ninei Kapitonovna i-am strecurat o hîrtiuță, pe care ea a iscălit-o. În schimb ne-a fost foarte greu să împiedicăm să fie ascultată ca martoră. Foarte greu, dumnezeule! Nici nu-ți închipui cît rău ți-au făcut toate astea! Și mai tîrziu pe frontul aerian principal.

Cum să redau simțămintele ce mă stăpîneau, în timp ce-l ascultam pe Romașov? Nu știam ce-l îndeamnă însă să-mi spună adevărul. Curînd însă am înțeles lămurit toate socotelile lui, de altfel prea puțin complicate. Era ca și cum s-ar fi aprins un reflector și, îndreptat spre trecut, el mă ajuta să limpezesc toate nedumeririle ce m-au urmărit atîta amar de vreme, oriunde aș fi fost și orice aș fi făcut.

XX

UMBRA

— Asta a început demult, încă de pe băncile școlii, — spunea Romașov, — de pe vremea cînd trebuia să-mi pierd nopțile, ca să pot răspunde la lecții cu aceeași ușurință ca tine.

Voiam să nu mă mai gîndesc la bani, deoarece vedeam că ție nici nu-ți pasă de asta. Visam să ajung ca tine, să fiu așa ca tine și sufeream, fiindcă tu erai întotdeauna și în orice mai presus, mai puternic decît mine.

Scoase cu degetele tremurînde o țigară dintr-o cutie de sticlă de pe măsuță și începu să caute cutia de chibrituri. I-am oferit foc de la bricheta mea : el a aprins țigara, a tras un fum și apoi a aruncat-o.

— Adeseori se întîmpla să te întîlnesc pe stradă. Mă ascundeam mereu prin gangurile caselor și te urmăream ca o umbră. La teatru ședeam în spatele tău și — dumnezeule ! — mi se părea că nu mă deosebesc cu nimic de tine ! Știam totuși că văd altfel ce se petrece pe scenă, fiindcă priveam lucrurile cu alți ochi decît tine. Da, nu numai Katia a fost pricina neînțelegerii dintre noi. Tot ceea ce simțeam, sentimentele mele de fiece clipă se ciocneau mereu cu ale tale. Iată de ce știu totul despre tine. Ai servit în aviația agricolă, în regiunea Volga, apoi ai plecat în Orientul Îndepărtat. După puțin timp ai cerut din nou să pleci în Nord și cererea ți-a fost respinsă. Atuncea ai plecat în Spania. Dumnezeule, tot ce doream eu de ani de zile se împlinea pe neașteptate și de la sine. Dar te-ai întors ! — izbucni Romașov plin de silă, — și de atunci totul ți-a mers din plin. Ai plecat cu Katia la N. — vezi, știu tot, chiar și ce-ai uitat tu. Și tu ai putut să uiți, fiindcă erai fericit. Eu însă n-am putut uita, pentru că eram nenorocit.

Romașov gemu și închise ochii. După o clipă, cînd îi deschise iarăși, ceva nespus de lucid și de aprig, ceva foarte depărtat de mărturisirile-i pătimașe de pînă acum, licări în privirea lui ageră. Eu îl ascultam în tăcere.

— ...Da, am vrut să vă despart, pentru că dragostea voastră a fost în viața ta un noroc nemaipomenit ! Muream de invidie la gîndul că tu iubești fiindcă iubești, pur și simplu, în vreme ce eu iubeam și pentru faptul că voiam să ți-o iau pe Katia ! Poate e caraghios să-ți vorbesc despre dragoste ! Însă lupta dintre noi s-a sfîrșit astăzi : eu am pierdut ! Ce contează o umilință pe lîngă faptul că tu trăiești și ești sănătos și că soarta și-a bătut încă o dată joc de mine ?

În clipa aceea zbîrnîi telefonul. Vîșimirski ridică receptorul.

— Da, e acasă. Cine întreabă ?

Totuși nu înțelegeam de ce nu l-a chemat pe Romașov să vorbească.

— Și iată izbucnește războiul ! Obținusem o scutire de mobilizare, dar am renunțat la ea și am plecat pe front. Cu atît mai

bine dacă eram ucis! Numai că în sinea mea speram că tu ai să fii ucis. Într-o zi, cînd stăteam lungit într-un hambar, undeva pe lîngă Vinița, apare deodată un aviator cu un ziar în mînă.

„Măi băieți — zice el, oprindu-se în ușă — ce păcat c-au ars." „Cine?" „Căpitanul Grigoriev cu tot echipajul." Am citit notița aceea de mii de ori, am învățat-o pe de rost. Dar, după numai cîteva zile, mi-a fost dat să te întîlnesc în eșalon.

Ciudat: Romașov avea aerul că-mi cerea să-l compătimesc pentru faptul că, în ciuda tuturor speranțelor sale, am rămas totuși în viață. Era atît de aprins, încît nu-și dădea seama de ridicolul situației.

— ... Știi ce-a urmat: un coșmar de care mi-e rușine să-mi amintesc. Încă de pe cînd eram în tren am rămas uimit, mi se părea că nu te mai gîndești de loc la Katia. Vedeam că te roade murdăria și tot haosul din jur și-mi dădeam seama că ți-ai fi dat viața, numai ca retragerea să nu aibă loc. Dar, mie, asta nu-mi spunea decît că te dovedești din nou mai presus și mai puternic decît mine.

Romașov tăcu un timp. Ai fi zis că niciodată n-a existat în viața noastră pădjuricea de plopi, grămada de frunze ude și buturuga aceea ce m-a stînjenit, cînd am azvîrlit cu cîrja în el; ai fi zis că niciodată n-am stat lungit la pămînt, cu mîinile înfipte în țărînă, silindu-mă din răsputeri să mă stăpînesc și să nu strig: „Romașov, întoarce-te!" Cu aerul acesta stătea în fața mea domnul acesta impunător, în costumul lui gri. Ardeam să-l lovesc cu pistolul în cap, încît începuseră să-mi tremure mîinile.

— Mda, e un simțămînt adînc! am spus eu. Dar să nu uit: iscălește, te rog, hîrtia asta.

În timp ce Romașov se tot văicărea, eu scrisesem o „depoziție", adică o scurtă relatare a cauzelor ce-au determinat revocarea grupului nostru de cercetare. Nu mă prea pricepeam să redactez asemenea hîrtii și asta a fost un adevărat chin pentru mine. Totuși, am impresia că „Depoziția lui M. V. Romașov" am izbutit s-o redactez destul de cursiv, asta poate și mulțumită felului cum am început: „înșelînd în mod mîrșav conducerea Căilor maritime nordice"... și așa mai departe.

Romașov citi totul în fugă.

— Fie, — bombăni el, — însă mai întîi trebuie să-ți explic.

— Întîi iscălește și pe urmă explici.

— Dar, tu nu știi...

— Iscălește, ticălosule! am izbucnit eu poruncitor, cu o

voce care-l făcu să se dea înapoi îngrozit și în același timp, nu știu cum, încetișor. Începură să-i clănțăne toți dinții din gură.

— Poftim.

După ce semnă hîrtia, aruncă tocul în ciudă.

— În loc să-mi mulțumești, tu profiți de sinceritatea mea. Bine!

— Da, profit!

Din privirea lui am înțeles limpede că regretă din suflet faptul că nu m-a omorît în păduricea de plopi.

— M-am întors la Moscova, — continuă Romașov, — și am făcut diferite intervenții să fiu mutat la Leningrad. Am trecut lacul Ladoga. Nemții scufundau vasele, dar am ajuns, am ajuns la timp. Slavă domnului, slavă domnului! adăugă el în grabă. Dacă întîrziam o zi — două, nu-mi rămînea decît s-o înmormîntez.

Poate că acum spunea adevărul. Încă din clipa cînd am aflat de la Vîșimirski că Romașov a fost la Leningrad, mi-am amintit de maiorul cel roșcovan, de care-mi povestiseră portăreasa și copiii. „Ea om roșcat scos dărmare, el pîine avut. Sac mare, singur dus, mie nu dat". Dar, acum, altceva mă îngrijora. Romașov putea să o convingă pe Katia că am fost ucis în luptă bineînțeles, și nu în păduricea de plopi.

— Așadar iată-mă la Leningrad. Nici nu-ți închipui ce-a fost acolo! Primeam cîte trei sute de grame de pîine, din care dădeam jumătate Katiei. Spre sfîrșitul lui decembrie am izbutit să fac rost de puțină glucoză: îmi mușcam degetele, în timp ce i-o duceam. M-am prăbușit lîngă patul ei. M-a strigat: „Mișa!" dar n-am avut putere să mă ridic. Eu am salvat-o! — repetă Romașov întunecat, chinuit parcă din nou de gîndul că s-ar putea să nu-l cred, — și faptul că n-am pierit se datorește numai convingerii mele că și ea, și tu aveți nevoie de mine.

— Eu?

— Da, tu. Skovorodnikov i-a scris Katiei că ai pierit. Cînd am venit, am găsit-o pe jumătate sfîrșită de durere. Numai să fi văzut cum s-a schimbat, atunci cînd i-am spus că te-am întîlnit. Abia atunci am înțeles cît sînt de mic! rosti Romașov, și glasul lui răsună atît de adînc și cu atîta putere încît, în camera alăturată, se auzi un zgomot, de parcă Vîșimirski ar fi căzut de pe scaun. Am înțeles că sînt mic față de dragostea voastră. Și în clipa aceea am regretat amarnic faptul c-am vrut să te omor. Ar fi fost stupid. Moartea ta nu mi-ar fi adus fericirea.

— Asta-i tot?

— Da, tot. În ianuarie am fost trimis la Hvoinna după niște carne. Am stat acolo două săptămîni și la întoarcere am găsit casa goală. Varia Trofimova, pe care probabil o cunoști, a trimis-o pe Katia cu avionul din oraș.

— Unde?

— La Vologda. Asta am stabilit precis. După aceea a plecat la Iaroslavl.

— De unde ai luat informații la Iaroslavl?

— De la centrul de evacuare. Cunosc un responsabil de acolo.

— Și-ai primit vreun răspuns?

— Da. Ea doar a trecut pe la centrul de evacuare, fiind trimisă la unul din spitalele pentru leningrădeni.

— Arată răspunsul, să-l văd.

Romașov trase sertarul biroului, de unde scoase și-mi întinse o scrisoare. „Stația Vspolie — am citit eu în grabă. Ca răspuns la întrebarea dumneavoastră..."

— De ce Vspolie?

— Acolo era centrul de evacuare, la doi kilometri de Iaroslavl.

— Ai terminat ce-aveai de spus?

— Da.

— Atunci, ascultă! am început eu, străduindu-mă să-mi păstrez liniștea. Nu pot nici să te iert, nici să nu te iert, orice-ai fi făcut tu pentru Katia. Modul cum te-ai purtat cu mine nu ne privește numai pe noi doi. Tu nu te-ai răfuit cu mine, atunci cînd ai vrut să mă omori, furîndu-mi tot ce aveam asupra mea și lăsîndu-mă singur în pădure, deși eram greu rănit. Ceea ce ai făcut tu este crimă de război. Deci, în primul rînd vei fi judecat ca un trădător, care și-a călcat jurămîntul.

L-am privit drept în ochi și am rămas uluit: Romașov nu mă mai asculta. Pe scară se deslușea un zgomot de pași — doi sau trei oameni urcau la etaj. Romașov întoarse capul neliniștit și dădu să se ridice de pe scaun. În clipa aceea se auziră niște bătăi la ușă, apoi zbîrnîi soneria.

— Să deschid? întrebă Vîșimirski din camera vecină.

— Nu! strigă Romașov. Întîi întreabă cine, e, adăugă el mai încet, dezmeticindu-se, și începu să umble prin cameră cu pași ușori, aproape dansînd.

— Cine e?

— Deschideți, venim din partea administrației.

Romașov gemu printre dinții încleștați.

— Spune-le că nu sînt acasă.

— N-am ştiut asta. Adineauri au telefonat şi-am spus c-aţi venit.

— Desigur, e acasă! am intervenit eu, vorbind cît mai tare.

Romaşov se aruncă asupra mea şi mă apucă de mîini. L-am îmbrîncit cît colo, iar el a scos un ţipăt şi s-a luat după mine în vestibul, ghemuindu-se în spaţiul strîmt dintre perete şi dulap, ca şi mai înainte.

— O clipă, — am spus eu, — vă deschid imediat.

În uşă stăteau doi oameni: primul era ceva mai în vîrstă — administratorul clădirii, judecînd după expresia lui mohorîtă şi oarecum grijulie; celălalt era tînărul cu şapcă şi cu mişcările încete, pe care-l văzusem jos, în birou. Tînărul se uită întîi la mine, apoi se întoarse fără grabă spre Romaşov.

— Cetăţeanul Romaşov?

— Da.

Vîşimirski scrîşni din dinţi cu atîta putere, încît toţi s-au uitat la el.

— Arme?

— N-am, răspunse aproape nepăsător Romaşov. Doar o vînă se zbătea pe fruntea lui încremenită.

— Ei, atunci luaţi-vă lucrurile. Nu multe, numai un schimb. Tovarăşe administrator, dumneata ai să mergi cu arestatul. Actele dumneavoastră, vă rog...

— E o prostie, Nikolai Ivanovici! striga Romaşov din cealaltă cameră, unde trecuse să-şi strîngă lucrurile. În cîteva zile sînt acasă. E povestea aia tîmpită cu măruntaiele, cu carnea. Doar ţi-aduci aminte, ţi-am spus povestea cu măruntaiele luate de la Hvoinnea.

Vîşimirski scrîşni pentru a doua oară din dinţi; se vedea de la o poştă că habar n-are de nimic.

— Sanea, sper s-o găseşti la Iaroslavl, strigă Romaşov şi mai tare. Spune-i din partea mea...

Din vestibul, l-am văzut cum a scăpat raniţa din mînă şi cum stă nemişcat cîteva clipe, cu ochii închişi.

— Lasă, nimic! bombăni el.

— Iertaţi-mă, aş putea să beau un pahar cu apă? întrebă tînărul cu şapcă frumoasă, adresîndu-se lui Vîşimirski.

Vîşimirski aduse îndată un pahar cu apă. Acum stăteau cu toţii în vestibul: Romaşov cu raniţa în spinare, administratorul, care nu scosese toată vremea nici un cuvînt, şi Vîşimirski, buimăcit, cu paharul gol în mînă. Tăceam cu toţii. În cele din urmă, agentul deschise uşa.

— Bună ziua, iertaţi-mă pentru deranj.

Şi-l pofti politicos pe Romaşov să treacă înainte.

Dacă aş fi avut răgaz, aş fi încercat, poate, să găsesc înţelesul adînc al faptului că destinul însuşi trimisese un reprezentant al miliţiei din Moscova acasă la Romaşov, ca să pună capăt cu atîta hotărîre convorbirii noastre. Dar trenul de Iaroslavl pleca la 8,20 seara și iată ce aveam de făcut pînă atunci :

a) să trec pe la Slepuşkin și nu numai să trec, ci să fac toate formele, ceea ce putea să-mi ia chiar o oră şi jumătate;

b) să trec pe la secţia decoraţii ; încă la M-ov fusesem înştiinţat că s-a aprobat decorarea mea cu ordinul Steagul Roșu clasa a II-a, așa cum se propusese de către unitate, și deci puteam să primesc certificatul respectiv de la Comisariatul Poporului ;

c) să găsesc ceva demîncare pentru drum, întrucît lăsasem unui pilot din aceeași unitate cu mine, pe care l-am găsit la Leningrad, aproape tot ce adusesem de la M-ov ;

d) să-mi scot bilet de tren, dar de fapt asta mă preocupa prea puţin, fiindcă la nevoie plecam și fără bilet.

În plus trebuia să scriu procurorului militar despre Romaşov.

După părerea mea, toate aceste lucruri se cereau negreşit rezolvate. Cu alte cuvinte, ele-mi răpeau ultimele patru-cinci ceasuri, cîte mai rămăseseră pînă la plecarea trenului. În același timp eram dator să mă întorc pe la Valea, pînă la care aveam de mers doar vreo cinci minute. Şi cine știe, poate că găseam timp să mă gîndesc și la amestecul acela de minciună și de adevăr, cu ajutorul căruia Romașov a încercat să se apere în faţa mea.

M-am oprit puţin în piaţa Arbat : „Ce-ar fi să mă reped pînă la Valea ? Măcar pentru două minute !" În loc să mă duc la el, am intrat într-o frizerie, zicîndu-mi că se impune să mă bărbieresc și să-mi schimb gulerul înainte de a mă prezenta la Direcţia hidrografică, unde un contraamiral voia să mă prezinte unui tovarăș al său cu același grad.

La ora 5 precis eram la Slepuşkin, iar după un ceas mă știam trecut în cadrele Direcţiei principale și trimis în Extremul Nord, la dispoziţia lui P. În urmă cu doi-trei ani, dinapoia acestor zgîrcite cuvinte oficiale, aș fi zărit în depărtare conturul sălbatic al gheţarilor scunzi, luminaţi sfielnic de soarele primei zile petrecute la pol. În schimb, acum, plin de griji și tulburat cum eram, am pus mecanic ordinul în buzunar și am plecat, gîndin-

du-mă că ar fi trebuit să-l rog totuși pe P. să vorbească cu Iaroslavlul la telefon, folosindu-mă de circuitul armatei.

N-am să povestesc cum am pierdut o oră și jumătate la secția decorații, nici multe altele. Dar, în ziua aceea cînd am plecat din Moscova, am avut o întîlnire — o ultimă și memorabilă întîlnire, despre care trebuie negreșit să amintesc.

Frînt de oboseală, cu ranița într-o mînă și geamantanul în cealaltă, am coborît la stația „Qhotnîi Read“ să iau metroul. Cu toate că ziua de lucru se sfîrșise demult și atunci, în vara anului 1942, nu era înghesuială în metrou, o mulțime de lume aștepta în fața scării rulante. Scara urca în întîmpinarea oamenilor. Uitîndu-mă la fețele moscoviților, mi-am adus aminte că, în ziua aceea obositoare și plină de griji, n-am avut măcar o clipă de răgaz ca să văd și eu orașul. La un moment dat am zărit de departe un bărbat trupeș, cu o șapcă de postav pe cap, cu un palton cu umeri largi și drepți ; el nu urca, ci mai curînd părea că înoată, tot înălțîndu-se pe vîrful picioarelor și așteptînd să vadă cînd îl va aduce sus scara rulantă — această mașină zgomotoasă.

Era Nikolai Antonîci.

Oare m-a recunoscut ? Nu cred. Și chiar de m-ar fi recunoscut, ce-i păsa lui de un biet căpitan într-un veston de uniformă ponosit și în mînă cu o raniță jerpelită, din care se vedea ieșind un colț de pîine ?

Privirea ochilor lui somnoroși și poruncitori alunecă nepăsătoare pe deasupra mea.

PARTEA A NOUA

...„SĂ GĂSEŞTI ŞI SĂ NU TE LAŞI DOBORÎT"

I

SOŢIA MEA

Gara necunoscută din Vspolie, plină de forfotă, de îngrijorare şi de emoţiile războiului, părea luminată în noapte de nişte rachete fosforescente. Cîte nu vedeai la lumina aceasta puternică şi nefirească? Un ofiţer îşi aduna, înjurînd, oamenii nedormiţi, care se încolonau posomorîţi: acesta era războiul! Intr-un chioşc de pe peron se împărţea hrană pe baza ordinelor de servici sau a foilor de drum. Militarii apucau cu grijă raţiile de pîine neagră: acesta era războiul! O fetiţă de vreo cinci ani se pierduse de eşalon, iar mama sa era căutată cu ajutorul difuzorului: acesta era războiul! Un marinar coborî din tren cu raniţa într-o mînă şi o lădiţă în cealaltă şi, după ce întrebă unde e centrul de evacuare, se aşeză la rînd, în biroul şefului de gară — o încăpere mică, murdară şi ticsită, unde oamenii stăteau fie în pi-

cioare, fie lungiți pe podea, în vreme ce alții dormeau: acesta era războiul!

Vedeam și-mi întipăream totul în minte. Treptat, treptat, între lumină și umbră, conștiința își găsi drumul ei, iar deasupră-i se aprinse și rămase atîrnînd uriașa parașută luminoasă a războiului.

Mă văd îndreptîndu-mă spre oraș, pe cîmpurile întunecate și liniștite ca într-o noapte de vară. Proiectoarele cutreierau cerul tăcut și cuminte, țintuit cu stele tot atît de cuminți. Iată și orașul. Pe fiecare stradă mă opresc patrulele, cercetîndu-mi actele. Iată și spitalul, anume rezervat leningrădenilor. Sora de serviciu îmi explică răbdătoare că sînt peste trei luni de cînd nu mai e nimeni din Leningrad în spital.

— Cancelaria se deschide la nouă dimineața, — mai adăugă ea, — și acum e abia trei și jumătate.

M-am lungit pe o canapea scundă, învelită cu mușama. Oare dorm sau nu? Unde-i Katia mea?

Dimineața, medicul-șef al spitalului mă poftește în cabinet la el — un birou alb, geamuri mate, o canapea albă și scundă, acoperită cu un cearșaf curat. O amintire de demult îmi revine în minte: am șaptesprezece ani, sînt într-o sală de așteptare și, printr-o ușă întredeschisă, o văd pe Maria Vasilievna, culcată pe o canapea la fel de albă și cu fața atît de palidă, încît ai zice că e tăiată în os.

— Numele, pronumele, vîrsta, întrebă medicul șef.

I-am spus toate datele cerute. Tocmai atunci intră în cabinet sora, legîndu-și șorțul, și el o trimite să caute fișa Katiei, cu amănuntele și evoluția bolii.

Fumăm și stăm de vorbă, stăm de vorbă și fumăm... O mie de avioane englezești au atacat din nou Bremenul. E adevărat că la Moscova s-a sporit rația de pîine? Acum, cînd acordul dintre noi, Statele Unite și Anglia a fost semnat, nu sînt eu de părere că în foarte scurt timp se va crea un al doilea front?

În camera alăturată, sora răsfoiește fișele bolnavilor.

O fișă: moartea. Altă fișă: viața.

Sună telefonul. Medicul-șef ridică receptorul și-l ceartă îndelung pe administratorul spitalului. Eu tac. Desigur, în măsura în care mi-e mai ușor să aștept așa ceea ce îmi va aduce sora: viața sau moartea Katiei...

Intr-un tîrziu, ea se întoarce. Doctorul continuă să-l certe pe administrator și așa, vorbind la telefon, ia fișa în mîna lui mică, ca de copil.

— Totul e în ordine! spune el. Starea generală destul de bună. A ieșit din spital în martie 1942.

Pesemne că am pălit la față mai mult decît se cuvine în asemenea împrejurări, fiindcă doctorul ocolește biroul, vine lîngă mine și-mi pune mîna pe umăr:

— Totul e în ordine! A ieșit din spital în martie 1942.

Doctorul îmi spune că în februarie, Katia avea 42% hemoglobină, și văzînd desperarea mea, începe să rîdă cu poftă...

Katia plecase cu o colonie la Novosibirsk — lucru pe deplin stabilit. Ce bine era, dacă s-ar fi stabilit în oraș. Dar nu, colonia se afla într-un colhoz, la vreo două sute de kilometri de Novosibirsk.

La Comitetul executiv regional din Iaroslavl am aflat adresa exactă a coloniei: stația Verhne-Iadomskaia, comuna Bolșie-Lubni, raionul Sciukin, sovietul sătesc Sciukin. Dintre cele douăzeci și cinci de cuvinte ale telegramei pe care i-am trimis-o Katiei, șaptesprezece erau numai adresa. Pentru că-i dădeam și adresa mea, îmi mai rămîneau doar patru cuvinte, ca să exprim tot ce simt și gîndesc.

În afară de telegrama Katiei, am trimis din Iaroslavl încă trei: una la N., mătușii Dașa, ca să o anunț că Katia trăiește și că sper să o revăd curînd. A doua la Moscova, lui Valea Jukov, comunicîndu-i că încă n-am găsit-o pe Katia, întrucît e plecată probabil la Novosibirsk. A treia tot la Moscova, lui Slepușkin, cu rugămintea să-mi îngăduie să-mi caut mai departe soția, așa cum de altfel era și înțelegerea dintre noi.

Spre marea mea părere de rău, n-am reușit să obțin o cameră separată la hotel, deși aș fi dorit nespus de mult să rămîn singur, să mă odihnesc și să mă pot gîndi în voie. De altfel, vecinul meu de cameră, un maior de infanterie, om în vîrstă, avea fără îndoială tot atîta nevoie de odihnă ca și mine. Dormea tun de pe la vreo opt seara și nimic n-ar fi putut să-l trezească: nici patul de campanie pe care dormeam eu și care scîrțîia fără încetare (toată noaptea m-am sucit cînd pe o parte, cînd pe alta), nici femeia de serviciu, care a trecut de două ori pe coridor, să controleze camuflajul.

Peste noapte se trezi și aprinse o țigară. Ședea turcește pe pat și fuma în tăcere. Am aprins și eu o țigară. Nu știam nimic unul despre celălalt, dar tăceam amîndoi, ne uitam la licărirea țigărilor în întuneric și rumegam aceleași gînduri. Războiul adusese în aceeași încăpere doi bărbați necunoscuți, dar care se gîndeau la același lucru — la război. În ajun, după o apărare de

două sute cincizeci de zile, unitățile noastre părăsiseră Sevastopolul.

Tovarăşul meu de cameră sfîrși de fumat şi se culcă. Eu am făcut la fel. Cred că n-am dormit prea mult, deoarece la un moment dat am auzit un glas pe coridor:

— E unu și jumătate.

Mi-am adus aminte de Sevastopol, dar nu de orașul mohorît, chinuit de arşiţă şi colbuit, ca și cînd s-ar fi pregătit să-şi întîmpine soarta măreaţă, aşa cum arăta în septembrie 1941, ci de oraşul dinaintea războiului, plin de veselie și de glasuri tinerești. Duminica mă duceam cu Katia la Sevastopol. Bărcile aşteptau legate de stîlpi, iar pe Bulevardul Istoric nu vedeai decît marinari, care se plimbau cu fete în rochii albe şi cu șaluri străvezii pe umeri. Katia născocise un joc și ne plăcea la amîndoi: ea se prefăcea că abia am cunoscut-o şi trebuia, ca orice tineri îndrăgostiţi, să ne fixăm întîlniri, să ne scriem scrisori și să vorbim cu „dumneavoastră". Ce minunat era totul! Mă sculam la cinci dimineaţa, iar cînd aveam programat vreun zbor de mare înălţime, Katia îmi dădea să mănînc ceva ușor. Ziua era plăcută şi plină de activitate. Aceasta nu numai pentru că zborurile mă interesau, dar şi pentru că apoi ne aşteptau ceasurile de libertate — numai „ale noastre" — cînd ne scăldam în apa întunecată, în care se răsfrîngea tot cerul, iar farul de la Haraxe clipea sfios.

Firește, viaţa Katiei alături de mine nu era de loc ușoară, totuși ea spunea că-i vine greu numai atunci cînd nu știe unde mă aflu și ce se întîmplă cu mine.

Îmi amintesc nespus de limpede prima și singura noastră ceartă. Asta s-a petrecut la Leningrad, în 1936, cînd se hotărîse plecarea grupului de cercetări şi aşteptam din zi în zi să pornim spre nord. Nu trecuse nici o lună de cînd murise sora mea, Sanea, lăsînd în urma ei un băiețaș. Eram îngrijoraţi, neștiind cui să încredințăm copilul, pînă ce, într-un tîrziu, răposata Rozalia Naumovna a găsit-o pe „dădaca cea savantă". Abia atunci ne-am putut gîndi la plecare şi am început pregătirile. Petinka se îmbolnăvi însă pe neaşteptate.

... Katia veghea, palidă şi tulburată, deasupra coşului de răchită, ce servea mai înainte pentru rufe, unde dormea copilul. Cînd am intrat în odaie, ea a început să plîngă amarnic. Am îmbrățișat-o.

— Ce-i cu tine? spuneam eu, mîngîindu-i obrajii uzi de lacrimi. Lasă, ai să vii și tu. Ai să ne ajungi din urmă la Arhanghelsk, și gata.

Ce altceva aş fi putut să-i spun ? Totuşi, ştiam bine că grupul de cercetare nu poate să rămînă la Arhanghelsk decît douăzeci şi patru de ore.

— Oh, nu-ţi închipui cît aş vrea să nu mă mai despart de tine !

— Lasă, se aranjează totul pînă la urmă !

— Nu te cred. Toată iarna m-am zbătut ca expediţia să plece. Am făcut totul ca tu să pleci cu ea, şi uite, acum pleci şi eu n-am să ştiu nimic, nici unde te afli, nici ce-i cu tine.

— Katia, Katia !

— Lasă-mă-n pace ! N-am nevoie de expediţia voastră ! Degeaba pleci, tot n-ai să găseşti nimic ! Doamne, oare eu nu sînt vrednică de-o fericire pe care alte femei nici măcar n-au visat-o vreodată ! Cîte nu ţi se pot întîmpla !

Îşi dădea seama că mă supără, dar era desperată şi cu inima plină de durere. Se ridica mereu şi măsura odaia în lung şi-n lat, ţinînd mîinile strînse la piept.

— Atîta aşteptai, să nu plec cu tine ! Spune şi tu dacă nu-i aşa ?

— Sfîrşeşte odată !

— Bine ! făcu Katia cu o desperare liniştită, de care parcă se sperie şi ea singură. N-are rost să ne certăm. N-am să mai plec. Ştiu, tu nu vrei să mă iei cu tine, fiindcă nu mă mai iubeşti...

Am stat atunci de vorbă pînă în zori. A doua zi, Petinka se simţi mai bine, iar a treia zi se restabili complet.

Aceasta a fost prima şi ultima noastră ceartă, legată de chinul şi neliniştea ei dintotdeauna. Se gîndea cu inima împovărată că n-are să poată pătrunde niciodată în lumea aceea pentru care eu o uitam şi o părăseam atît de des. Iar cînd încerca să-şi alunge aceste gînduri, îi era şi mai greu.

Cîtă tărie i-a trebuit să-şi înfrîngă inima, ca să mă conducă aşa cum m-a condus, atunci cînd am plecat în Spania ! La Sarabuz, cînd mi s-a încredinţat pentru prima oară comanda unei escadrile într-un zbor de noapte, am aflat întîmplător de la soţia secundului meu, că ea n-a dormit toată noaptea, aşteptîndu-mă.

Unde eşti, Katia ? Viaţa, dragostea noastră este de nedespărţit. Vino, Katia ! Mai avem de îndurat destule, războiul abia a început. Nu mă părăsi, Katia ! Ştiu bine, ai avut de suferit alături de mine, mi-ai purtat mereu de grijă şi toată viaţa am

stat tot sub acoperişuri străine, de parcă nu mi-aş fi dat seama cîtă nevoie şi cîtă însemnătate are pentru o femeie un cămin al ei! Poate că nu te-am iubit îndeajuns şi poate că m-am gîndit prea puţin la tine. Iartă-mă, Katia!

Nu ştiu dacă mi se năzărea numai în somn sau o rugam aievea să nu mă părăsească, şi chiar de i s-ar întîmpla să viseze vreodată că n-am să mă mai întorc, ea să nu dea crezare visului...

II

ÎNCĂ NU S-A SFÎRŞIT NIMIC

Habar n-am cît era ceasul cînd m-am trezit — vreo patru dimineaţa. Am văzut aplecată asupra mea faţa palidă şi somnoroasă a femeii de serviciu:

— Dumneavoastră sînteţi Grigoriev?

— Da.

— Aveţi o telegramă, trebuie să iscăliţi de primire. Vino înăuntru, tovarăşe, zise ea, adresîndu-se cuiva care aştepta pe coridor. Aproape numaidecît apăru un soldat, căutînd să nu facă zgomot cu cizmele, şi se opri în prag:

— De la serviciul telegrafic militar.

Am semnat de primire şi am deschis telegrama: „Vino urgent Arhanghelsk — Anunţă sosirea — Lopatin."

Telegrama venea de la Direcţia geografică, se înţelegea. De ce-mi telegrafia Lopatin, şi nu Slepuşkin, cu care mă înţelesesem că dacă nu o găsesc pe Katia la Iaroslavl, voi continua să o caut? Şi de ce „urgent"? De ce mă chema la Arhanghelsk? E drept, Arhanghelskul era punctul principal pentru orice cercetări hidrografice în calea maritimă a Nordului. Totuşi, P. mi-a spus că ne vom întîlni la Poliarnoe, unde urma să primească aprobarea comandantului flotei de Nord pentru planurile lui.

Curînd, chiar foarte curînd, s-a limpezit totul, dar atunci, în cămăruţa aceea murdară de hotel din Iaroslavl, am ridicat storul de hîrtie albastră şi am citit şi recitit telegrama, înciudat şi în acelaşi timp descumpănit, cu simţămîntul nelămurit că lucrul acesta o ameninţă într-un fel pe Katia, iar mie îmi spulberă nădejdea de-a o revedea mai repede. Simţămîntul acesta mă tulbură din ce în ce mai mult.

În această stare, fără să bănuiesc cîtuşi de puţin motivul chemării mele, m-am dus din nou la poştă şi am expediat o altă telegramă, de astă dată „fulger", pe adresa: colhozul Sciukin, comuna Bocşie-Lubni, raionul Sciukin, etc. Telegrama din ajun am dat-o simplă, deoarece aveam numai șapte sute de ruble asupra mea și mă aștepta un drum lung de făcut.

Acum, drumul era ceva mai scurt: plecam la numai vreo mie de kilometri spre nord de satul unde se afla Katia...

Abia erau opt zile de cînd mă urcasem în avion la M-ov, ocupîndu-mi locul în cabina de pasageri. Văzusem însă atîtea lucruri în aceste opt zile, încît sufletul refuza să mai primească alte impresii, afară de aceea legată de propria-mi soartă. Jumătate de an și mai bine nu văzusem decît un singur lucru: zidurile spitalului, dincolo de care se întindea un oraş necunoscut din Urali, cu străzi largi, ce urcau leneş spre malul Kamei. Dar priveliștea aceasta rămăsese undeva departe, în urmă. Pierise în pîcla plumburie a zării, ca şi cînd n-ar fi fost vreodată, dînd locul unor alte priveliști văzute fugar din avion — instantanee din Leningrad, Moscova, Iaroslavl. Spun: „instantanee", dar ele mi-au rămas pentru totdeauna în minte. Într-adevăr, Leningradul cel maiestuos și sever, cu ferestrele clădirilor ferecate ca niște pleoape lăsate, ce ascund înapoia lor o nemaipomenită voinţă, părea nemuritor; Vspolie, cu priveliștea nocturnă a gării, cu nopţile lui de nesomn, cu oboseala și mîzga războiului — totul mi-a rămas pentru totdeauna întipărit în minte...

La Statul Major al flotilei militare Belomorsk, unde m-am dus cum m-am dat jos din tren, am aflat că Lopatin, pe care-l înjurasem tot drumul, este șeful secţiei de cadre al Direcţiei hidrografice. Abia atunci mi-am adus aminte că am auzit vorbindu-se de el la Comisariatul Poporului. Prin urmare, nu era nici o încurcătură cu telegrama. După plecarea mea din Moscova în Extremul Nord, s-au petrecut unele lucruri care l-au silit pe contraamiralul P. să se prezinte neîntîrziat la post. Cît despre Poliarnoe, nu mai aveam ce căuta acolo, deoarece comandantul flotilei plecase spre Arhanghelsk, să inspecteze bazele în subordine. Întîlnirea lui cu P. avusese loc în urmă cu trei zile. Îndată după aceea, P. plecase cu avionul la Dickson, ceea ce dovedea că planul acelei „interesante probleme" a fost aprobat. Cred că sau era foarte grăbit, sau s-a putut lipsi de mine, căci altfel ar fi lăsat la Statul Major instrucţiuni în privința mea...

— Ai întîrziat, căpitane! spuse șeful secției de cadre, un om mustăcios, blajin și cărunt, care aducea la înfățișare cu un marinar din zilele primei apărări a Sevastopolului. Acum, habar n-am ce să fac cu dumneata. Oricum, n-o să te trimit pe urma lor.

Și-mi ordonă să mă prezint după cîteva zile.

Cît s-a schimbat Arhanghelskul! Rămăsese de capul lui și acum abia-l mai recunoșteai.

Pe străzi rătăceau marinari americani, cu pampoane la berete, în tricouri de flanelă strînse pe corp și lăsate pe deasupra pantalonilor bufanți. Englezii, cu inițialele H.M.S. pe bonete (Flota Majestății Sale), erau ceva mai serioși, dar aerul lor flegmatic, atît de deosebit de înfățișarea marinarilor noștri, mi se părea ciudat. Intîlneai negri la fiecare pas: unii negri ca tăciunele, alții măslinii — pesemne mulatri. Chinezii își spălau cămășile în Dvina de nord, chiar pe chei, și apoi le întindeau pe pietre la uscat, lărmuind în graiul lor gutural.

Iar Dvina cea atît de largă și de rusească, încît părea fără de seamăn pe lume, se întindea în voie, purtîndu-și înainte unda bogată.

Luntrile de serviciu treceau mereu spre celălalt mal, spre portul comercial, despicînd ca și cu un cuțit valurile strălucitoare.

Străinii pe care-i priveam cu multă curiozitate, deși numai în treacăt, nu constituiau însă pentru mine o preocupare de căpetenie în acele zile. Eram în orașul lui Sedov și al lui Brusilov. In cimitirul Solombal am zăbovit îndelung la mormîntul „cavalerului locotenent Piotr Kuzmici Pahtusov, mort la vîrsta de 36 de ani, din pricina lipsurilor și supărărilor din timpul campaniilor“. De aici pornise și căpitanul Tatarinov la drum lung cu corabia lui cea albă. Aici, în spitalul orașului, murise secundul Klimov, singurul membru al expediției, care izbutise să ajungă pînă la Pămîntul cel Mare. O întreagă secție a muzeului din localitate era consacrată expediției „Sfînta Maria“. Printre obiectele expuse, pe care eu le cunoșteam, am găsit totuși ceva nou, foarte interesant pentru mine — niște amintiri ale pictorului P., un prieten al lui Sedov, care povestea cum a fost găsit secundul Klimov la Capul Flora.

A doua zi dimineață am trimis o scrisoare urgentă la Bolșie-Lubni și apoi, nemaiștiind cum să-mi trec vremea, am coborît spre Kuzneciha. O mireazmă pătrunzătoare de brad plutea pe deasupra rîului. Podul fusese demontat, iar lumea care aștepta pe mal era transportată la debarcader cu un vaporaș, ce trebuia

să ocolească în drum o mulțime de plute. Peste tot nu vedeai decît lemn și iar lemn — punți înguste de lemn în lungul caselor scunde, în stil nicolainean, care acum adăposteau spitale și școli; străzi pavate cu lemn, iar pe amîndouă malurile, scînduri proaspăt tăiate, clădite în stive ce semănau cu niște construcții fantastice. Aceasta era Solombala. Am găsit și casa unde a locuit căpitanul Tatarinov, în vara anului 1913, în timp ce se echipa „Sfînta Maria".

Îl vedeam cum coboară treptele căscioarei de bîrne și cum străbate grădinița din față, înalt și lat în umeri, într-un veston alb de uniformă, cu mustățile răsucite după moda vremii de-atunci. Îl vedeam cum ascultă cu capul lăsat îndărătnic în piept, pe un oarecare negustor Demidov, care-i cerea bani pentru carne conservată și „haine gata", furnizate expediției. Puțin mai departe, printre vapoarele grele de marfă, cu zbaturi, din portul comercial, abia dacă se zărea corabia lui subțire și gingașă — prea subțire și prea gingașă, ca să pornească din Arhanghelsk și să poată ajunge la Vladivostok, în lungul țărmurilor Siberiei.

Un lucru neînsemnat, dar destul de important pentru mine, a însuflețit în chip ciudat toate aceste imagini învăluite în ceață.

...Chiar în ajun sosise un convoi și, cum eram dornic să văd cum se descarcă vapoarele străine, m-am dus în portul B.

Ehei, cît se dezvoltase portul acesta vechi, ce mare devenise și ce temeinic era construit! Cred că am mers vreo doi kilometri în lungul babalelor, fără să dau de capătul macaralelor, ale căror brațe ridicau și lăsau jos, pe mal, încărcătura de război sau comercială, întocmind-o în stive înalte. Portul era încă în construcție, avea să se întindă și mai mult.

Am mers pe chei pînă la capătul portului, unde m-am oprit, dornic să cuprind cu o singură privire șirul babalelor, ce cotea lin, ca și cum s-ar fi dat înapoi — priveliștea acestor mogîldețe aliniate. Tocmai atunci, un vaporaș ce se opintea gîfîind din greu, ocoli un mare vapor american, cu „Larrikem" pe proră și se apropie de chei. Uitîndu-mă mai bine, am văzut că se numește „Lebedin". Țin minte, aproape imediat m-am gîndit că acest nume frumos a devenit, pesemne, o tradiție în apele nordice. Tot așa se numea și vaporul cu care prietenii și rudele căpitanului Tatarinov s-au apropiat de „Sfînta Maria", dornici să-l salute la despărțire și să-i ureze „Drum bun și izbîndă!" Oare era același „Lebedin", despre care se scria într-un ziar că e primul spărgător de gheață rusesc? Nu, nici vorbă de așa ceva!

Un marinar dădu de-a rostogolul pe schela legată de ponton un butoi cu păcură. L-am rugat să-l cheme pe căpitan şi, după o clipă, un flăcău rumen, de vreo douăzeci şi cinci de ani, îmbrăcat într-o salopetă albastră, ieşi pe punte, ştergîndu-şi cu o cîrpă mîinile mînjite de unsoare.

— Tovarăşe căpitan, aş vrea să vă pun o întrebare ce ţine de istorie. Nu ştiţi, pînă la revoluţie, remorcherul dumneavoastră purta tot numele de „Lebedin" ?

— Da.

— Cînd a fost lansat ?

— În 1907.

— Şi a navigat întotdeauna sub acest nume ?

— Întotdeauna.

I-am explicat apoi despre ce e vorba. Căpitanul îşi privi vasul cu o mîndrie liniştită, de parcă nu s-ar fi îndoit nici o clipă că va ocupa locul ce i se cuvine în istoria flotei ruseşti...

Deşi poate să pară caraghios, întîlnirea cu „Lebedin" m-a bucurat şi m-a înviorat foarte mult. Citisem toată viaţa căpitanului Tatarinov, dar ultima ei filă îmi era necunoscută.

„Încă nu s-a sfîrşit nimic ! părea să-mi spună bătrînul remorcher, al cărui căpitan era atît de tînăr şi de sănătos. Cine ştie, poate că vine ea şi vremea cînd ai să izbuteşti să citeşti şi pagina asta".

Prezentîndu-mă pentru a treia oară la şeful secţiei de cadre, l-am rugat să mă trimită la regiment sau, dacă asta nu era cu putinţă, să mă pună la dispoziţia Comandantului forţelor aeriene ale flotei din Nord.

Fără îndoială că era la curent cu chestiunile mele personale, precum şi cu acelea legate de serviciu, căci, după o scurtă tăcere, mă întrebă binevoitor :

— Dar, cu sănătatea cum stai ?

I-am răspuns că sînt sănătos tun, lucru de altfel adevărat sau aproape adevărat. Aici, în Nord, m-am simţit întotdeauna mai bine decît oriunde în sud, în est sau în vest.

— Bun ! Decît să stai fără nici o treabă pe nişte vremuri ca astea, mai bine să-ţi găsim ceva de făcut ! rosti şeful secţiei de cadre, vag, dar cu multă chibzuială.

Avea de gînd să-mi găsească o treabă pe uscat, nici vorbă. „La naiba, tot am să zbor !" mi-am spus eu în aceeaşi clipă, uitîndu-mă cum mîna lui îmbătrînită, dar puternică îmi scrie numele, pe fila calendarului de birou, subliniindu-l apăsat, cu două linii.

III

IN „VÎNĂTOARE LIBERĂ"

Totul era minunat! Căpitanul se prezintă la unitate, iar comandantul îi face cunoştinţă cu tovarăşii din echipaj. Oare observatorul, letonul acela gînditor şi flegmatic cu pipa în gură şi cu pantalonii largi, va putea să-l înlocuiască pe dragul său Luri, căzut la datorie?

Căpitanul găseşte printre zburători mulţi din foştii săi elevi de la Balaşov. Locuieşte într-o casă de bîrne, ai cărei pereţi miros încă a smoală, într-o cameră spaţioasă, împreună cu echipajul. Priveliştea ce se vede de la fereastră îi aduce aminte de tinereţea pe care şi-a petrecut-o într-un orăşel dincolo de Cercul Polar.

Căpitanul află cu uimire că-l cunosc o mulţime de aviatori, care (bineînţeles fără motiv) socotesc o nedreptate faptul că i s-au acordat numai două decoraţii, în loc de patru. Aşadar, totul e minunat! Numai că în realitate lucrurile nu stau chiar aşa, cum par la prima vedere. În realitate, căpitanul nu mai doarme noaptea, tot citind şi recitind o scrisoare primită din satul Bolşie-Lubni, prin care un oarecare director Perşikin îi aduce la cunoştinţă că numita Ekaterina Ivanovna Tatarinova-Grigorieva a plecat din colonie — după cîte ştie el — încă din luna mai, adică „înainte de evacuarea coloniei în regiunea Novosibirsk", iar despre bunica şi micul Petea nu pomeneşte nimic.

În realitate, unitatea unde comandantul flotei aeriene din nord l-a trimis pe căpitanul nostru, este o unitate de torpilori şi bombardieri, şi prin urmare, vrînd, nevrînd, el trebuia să-şi însuşească o specialitate nouă.

În realitate, căpitanul este adînc zdruncinat sufleteşte. Încă de la primul zbor s-a convins că a pierdut cu totul deprinderea regiunilor nordice, în asemenea măsură, încît a uitat pînă şi „senzaţia pămîntului", care aici se dovedea cu totul deosebită.

Dar asta nu-i nenorocire! Toate la rîndul lor! Orice se poate îndrepta, afară doar de acel ireparabil, care vine fără să te întrebe şi de care nu poţi fugi nicăieri.

N-am să încep să povestesc despre războiul aerian din Nord, deşi ar fi destul de interesant, pentru că nicăieri nu s-au manifestat cu atîta strălucire însuşirile pilotului sovietic ca în aceste regiuni unde, la greutăţile şi primejdiile zborului şi ale luptei,

se adăuga adesea vremea proastă și noaptea polară, care ține jumătate de an. Un ofițer britanic spunea odată, de față cu mine: „Aici nu pot zbura decît rușii." Bineînțeles, era o exagerare măgulitoare, dar meritam pe deplin această apreciere.

În Nord, înseși condițiile luptei erau mult mai dificile decît pe oricare din fronturile războiului aerian. Convoaiele de vase inamice se țineau de obicei cît mai aproape de țărmurile înalte, firește în măsura în care le îngăduia adîncimea apei. Scufundarea lor, era o chestiune anevoioasă, aceasta nu numai pentru că, în genere, un convoi e greu de scufundat, dar și pentru că, din pricina malurilor foarte înalte, era imposibil, sau aproape imposibil, să ajungi exact deasupra vaselor. Nu puteam să folosim decît jumătate din numărul rumbulilor (180°). Închipuiți-vă, dar, cum se putea ataca un vas în asemenea condiții, ținînd seama că trebuia să zbori cît mai jos cu putință, astfel ca torpila să-și nimerească ținta. Pe de altă parte, se înțelege, cei de pe vas nu așteptau cu mîinile în sîn să-i scufundăm ci, o dată cu întreg convoiul, deschideau focul cu toate mitralierele și tunurile de calibrul cel mai mare. Iar tu te avîntai în acest iad năucitor, cu dinții încleștați, fără să te mai recunoști în împrejurările hazardate ale luptei.

Dacă aș povesti ceas cu ceas și zi de zi cum trăiam la Z., de bună seamă că povestea mea ar fi monotonă. Zboruri și critica zborurilor. Instrucție, adică tot zboruri. La masă — mîncam într-o baracă lungă de lemn — discuții, firește tot despre zboruri. Seara, clubul ofițerilor, inaugurat chiar în perioada venirii mele la unitate, atrăgea mai ales tineretul, care trecea cu o ușurință de invidiat de la primejdia de moarte a unui atac cu torpile, la dans și flecăreală cu fetele. Fetele aveau grade de ofițeri inferiori și li se permitea să vină în rochie la serată.

Poate că tocmai aceste treceri repezi exprimă mai bine decît orice extraordinarul, sau, mai curînd, fantasticul de care, sub o aparentă monotonie, ne era plină viața. Să zbori pe timp de viscol, fără vizibilitate, să zbori pe deasupra mării, într-un avion ciuruit ca o sită, după o luptă pe care o simți încă cu toată ființa ta, ce abia începe să-și revină, ca la două ore să intri în încăperile elegante și viu luminate ale clubului, să bei bere și să flecărești — oare cu ce ochi trebuie să privești moartea, ca să nu te izbească acest contrast, sau cel puțin să nu te gîndești la ea ? De altfel, și eu m-am gîndit la moarte, dar numai în primele zile.

Spuneam mai sus că tineretul era cu deosebire atras de club. Însă în flotilă la noi erau aproape numai tineri, afară doar de

doi, trei „bătrîni", oameni peste treizeci de ani, printre care şi eu. Comandantului — distins cu titlul de Erou al Uniunii Sovietice — îi spuneam cu toţii „Petea", deoarece nimănui nu-i venea să vorbească altfel cu flăcăul acesta plin de viaţă, cu nasul vulturesc şi ochii bulbucaţi. Abia împlinise douăzeci şi patru de ani!

Aceasta era o altă problemă, asupra căreia trebuia să reflectez îndelung — una din numeroasele probleme care au pus pe neaşteptate stăpînire pe mine, de cum am sosit în Nord. Promoţia aceasta tînără de piloţi se ridicase chiar în timpul războiului, şi noi mai aveam cîte ceva de învăţat de la ei. Se înţelege că între noi nu exista nici o prăpastie, aşa cum se crede, de obicei, că între „părinţi şi copii" trebuie să existe neapărat o prăpastie. Ceva însă tot era: nu degeaba vedeam acum pe aerodromul din Z. mai puţină prudenţă decît altădată şi nu degeaba plecau cu inima uşoară, în tot felul de zboruri riscante.

Cine ştie, poate tocmai pentru că „întinerisem" şi eu, soarta, care la începutul războiului se răfuise atîta cu mine, aici, la Z., se purta cu totul altfel.

In iulie am plecat într-o misiune, bombardînd Kirkinesul şi, după cum se putea vedea din fotografii, mi-am îndeplinit misiunea cu succes. Pe la începutul lui august l-am convins pe comandant să mă lase să plec în „vînătoare liberă" — aşa se numea un zbor fără o prealabilă recunoaştere — în locurile unde aveam mai multe şanse să întîlnesc convoaie nemţeşti. Şi aşa, împreună cu un locotenent, am scufundat un vas de patru mii de tone. La drept vorbind, meritul era al locotenentului, căci torpila mea, lansată mult prea aproape de obiectiv, a făcut doar o pungă sub carena vasului şi apoi s-a pierdut undeva în stînga. Cu prilejul acestui atac am putut să mă verific sub toate laturile şi, între altele, am constatat că piciorul meu cel rănit este la înălţime. Eram mulţumit, deşi la critica zborului, comandantul escadrilei (pe care la Balaşov, unde l-am avut elev, era cît pe ce să-l dau afară din şcoală, pentru că nu izbutea niciodată să vireze cum trebuie), a arătat limpede ca lumina zilei, că nu se atacă aşa un convoi. După două-trei zile s-a văzut silit să repete aceleaşi argumente, deoarece eu am zburat şi mai jos pe deasupra unui convoi — atît de jos, încît m-am întors pe aerodrom cu o bucată de antenă agăţată de aripa avionului. In schimb, convoiul, — şi aceasta era prima mea izbîndă — a fost scufundat, aşa că argumentele comandantului de escadrilă, deşi nu-şi pierdeau valabilitatea, se mărgineau doar la o însemnătate teoretică.

Pe scurt, pe la mijlocul lui august am scufundat un alt vas inamic de șase mii de tone, escortat de o vedetă rapidă și un torpilor. De astă dată am zburat cu comandantul meu de escadrilă și, spre marea mea mulțumire, l-am văzut atacînd de la o înălțime și mai mică decît mine. Dar se înțelege că după aceea nu și-a adus nici un fel de critică.

Așa treceau zilele la Z. În genere, nu aveam de ce să mă plîng. Spre sfîrșitul lui octombrie am fost felicitat de către comandantul flotei aeriene din Nord, pentru decorarea mea cu ordinul Alexandr Nevski.

Din capul locului mi-am și făcut cîțiva prieteni pe aerodromul din Z. Ofițerul observator, tăcut și parcă puțin țeapăn, cu nelipsita-i pipă în gură și cu pantalonii lui largi, se dovedi un om inteligent și cult. Ce-i drept, nu vorbea prea mult, iar în timpul zborului amuțea cu desăvîrșire! În schimb, cînd îl întrebam „Unde sîntem?“, răspundea cu o precizie uimitoare. Îmi plăcea felul cum ne îndrepta el spre țintă. Adevărat, eram firi deosebite, dar e cu neputință să nu iubești un om care împarte cu tine greutățile și primejdiile zborului și ale luptei. Dacă ne pîndea moartea, ea nu va cruța pe niciunul din noi și va veni în aceeași zi și la aceeași oră pentru amîndoi. Oamenii care au o moarte comună, trebuie să aibă și o viață comună!

Ofițerul observator nu era însă singurul cu care legasem o prietenie mai strînsă la Z. Totuși, niciuna din aceste prietenii nu-mi aduceau prietenia căreia îi duceam dorul. Nu degeaba păstrez de pe vremea aceea o mulțime de scrisori neexpediate: le țineam pe toate cu speranța că le voi citi după război, împreună cu Katia.

Cel mai credincios dintre prietenii mei se afla atît de aproape de mine, încît era destul să mă urc într-o luntre, ca după douăzeci de minute să-l pot îmbrățișa și să-i împărtășesc tot ce-i povesteam Katiei în scrisorile pe care nu i le trimiteam...

IV

DOCTORUL E ÎN SERVICIU LA POLIARNOE

Într-o noapte am visat că am fost rănit pentru a doua oară și că doctorul Ivan Ivanîci stă aplecat asupra mea. Mă străduiam să spun „Abram“, „viscol“, „beau“ și nu puteam: îmi

pierise graiul. Vise de acestea mai avusesem eu, dar senzația aceea de muțenie, de mult uitată, mă stăpînea acum ca niciodată.

Cu puțin înainte de a pleca în zbor m-am trezit și, în starea de semiconștiență din aceste clipe, cînd deși simți și înțelegi totul, îți îngădui să nu simți și să nu auzi nimic, am început să mă gîndesc la doctor. Deodată mi-am adus aminte că Romașov mi-a povestit cum doctorul a venit pe front, să-l vadă pe feciorul său. Nu știu cum să explic, însă amintirea aceasta mă făcea să întrezăresc ceva nelămurit, ceva care mă preocupa de multă vreme. M-am apucat să reconstitui spusele lui Romașov cuvînt cu cuvînt și, într-un tîrziu, am găsit dezlegarea: el spusese că doctorul e în serviciu la Poliarnoe.

Pe vremea cînd, rănit, mă aflam în eșalonul sanitar, socoteam că e o neghiobie să-și închipuie cineva că doctorul ar putea să se despartă de orașul lui, unde pînă și renii întorceau capul cînd îl vedeau. Cum să plece din casa lui, de pe strada ce-i purta numele? Cum să-i părăsească pe nenți, care-l numeau „tămăduitorul de viermi" și veneau să-l întrebe la ce folosește primusul într-o gospodărie? Pesemne că Romașov s-a înșelat: doctorul nu era la Poliarnoe, ci la Zapolearie.

Totuși, în dimineața aceea, pe aerodromul din Z., un gînd îmi trecu pe neașteptate prin minte:

„Dar, dacă nu s-a înșelat?"

Într-adevăr, cum de-a putut doctorul să vină în vara lui 1941 la Leningrad, tocmai din Zapolearie, care se afla hăt-departe, peste nouă mări și nouă țări? Dacă e într-adevăr la Poliarnoe și eu stau de trei luni la doi pași de vechiul și dragul meu prieten, fără să știu?...

Ofițerul de serviciu apăru în prag și spuse încet:

— Tovarăși, decolarea!

Și începu să clipească nedumerit, văzînd că-mi trag în grabă pantalonii cu o mînă și cu cealaltă smulg vestonul, așezat pe spătarul unui scaun.

Minune era în faptul că doctorul — așa cum căuta cu tot dinadinsul să mă încredințeze mai tîrziu — s-a gîndit la mine în aceeași zi și la aceeași oră. În ajun citise în ziare despre decorarea mea și la început nici nu și-a închipuit că e vorba de mine, „doar nu există un singur Grigoriev pe lume!" Însă a doua zi, stînd în pat, și-a spus totuși să numai eu pot fi acel Grigoriev și s-a repezit numaidecît la telefon, întocmai ca și mine.

— Dragă Ivan Ivanîci! am spus eu, auzind în receptor glasul lui răgușit și cu totul de nerecunoscut; părea că pentru a

ajunge pînă la mine, glasul doctorului trebuie să lupte cu vîntul de toamnă, ce începuse încă din zori să sufle în golful Kolsk. Aici e Sanea Grigoriev! Mă recunoşti? Sanea!

N-am înţeles bine dacă doctorul m-a recunoscut sau nu, pentru că în clipa aceea glasul lui se prefăcu deodată într-un şuierat melodios. Am început să zbier ca un nebun în receptor, iar fata de la centrală, apreciindu-mi rîvna, interveni precizînd că la telefon e „medicul militar de rangul doi, Pavlov."

— Şi ce spune? Dumneata să-i comunici că vorbeşte Sanea!

— Imediat, răspunse telefonista. Vă întreabă dacă zburaţi astăzi?

Eram mirat.

— Ce rost are zborul aici? Dumneata spune-i numele ăsta: Sanea.

— I-am spus! făcu telefonista, supărată... Astă-seară sînteţi la Z.? Unde poate să vă găsească?

— Da, sînt! am zbierat eu. Să vină la club. Aţi înţeles ce-am spus?

Telefonista nu-mi răspunse. Ceva nelămurit răsună în receptor şi parcă nu ea, ci altcineva mormăi la celălalt capăt al firului:

— Va veni.

Aş fi vrut să-l rog pe doctor să treacă pe la Direcţia politică din Poliarnoe, să întrebe dacă nu mi-au sosit ceva scrisori, fiindcă erau vreo zece zile de cînd nu mă mai interesasem, şi la plecare lăsasem adresa aceasta atît lui Korabliov, cît şi lui Valea. Însă telefonul amuţise.

Fireşte, mă bucura mult să ştiu că doctorul e la Poliarnoe şi că, dacă nu se strica vremea, îl voi revedea în aceeaşi zi. Totuşi, cum am ajuns la club m-am apucat să beau vin, întîi alb, pe urmă roşu, apoi iar alb şi aşa mai departe — nici astăzi nu înţeleg de ce. Am băut fără să întrec măsura, desigur aceasta cu atît mai mult, cu cît comandantul forţelor aeriene din nord cina într-o cameră alăturată, împreună cu un corespondent de război. Fetele pe care le cunoşteam se aşezau în pauza dintre dansuri la masa mea şi făceau mare haz cînd le mărturiseam că dacă aş fi ştiut să dansez, viaţa mea s-ar fi schimbat, ar fi avut mai multă strălucire. Toate insuccesele mele se datorau numai faptului că n-am ştiut să dansez!

De fapt nu era nimic de rîs în spusele mele. De pildă, ofiţerul observator, care şedea în faţa mea, pufăind din pipă, îmi dădea dreptate. Habar n-am de ce chicoteau fetele.

Eram într-o minunată stare de spirit, deşi niţel cam trist cînd, deodată, în uşa clubului se ivi un marinar înalt, cu trese de argint şi puţin cam în vîrstă — după părerea mea, doctorul Ivan Ivanîci — care porni îndată să străbată sala, strecurîndu-se cu grijă printre mese.

Cred că m-a izbit din prima clipă faptul că e gîrbovit şi îmbătrînit, şi barba lui cu totul încărunţită. Dar acestea nu erau decît nişte simple impresii; în realitate, omul care venea spre mine era tot doctorul de odinioară — doctorul acela misterios din copilărie, care stătea cu ochelarii ridicaţi pe frunte şi se pregătea parcă să mă apuce de limbă ori să-mi cerceteze urechea.

— Doctore, te rog să vezi un bolnav, am spus eu serios. E un caz foarte interesant: omul nu poate rosti decît şase cuvinte: „găină", „şa", „viscol", „ladă", „beau", „Abram".

— Sanea!

Ne-am îmbrăţişat, ne-am uitat unul la altul şi iar ne-am îmbrăţişat.

— Dragă Ivan Ivanîci, sînt cam ameţit, nu? rostii eu, văzînd o umbră de amărăciune luncecînd pe faţa blajină a doctorului. Am îngheţat tun pe aerodrom, asta-i. Îţi prezint pe maiorul Ozolin.

— Eşti de mult aici? întrebă doctorul, după ce observatorul plecase mormăind, ca să ne lase singuri. Cum de nu ne-am întîlnit pînă acum, Sanea?

— De trei luni. Asta-i numai din vina mea.

— Nu ştiai că sînt la Poliarnoe? Doar i-am lăsat adresa Ekaterinei Ivanovna!

— Cui?

Pesemne că am tresărit, fiindcă el şi-a îndreptat ochelarii pe nas, privindu-mă neliniştit.

— Soţiei tale, Sanea, rosti doctorul cu fereală. Sper că-i sănătoasă? Am fost la ea, la Leningrad.

— Cînd?

— Anul trecut, în august. Unde-i acum? Unde? repetă el, apropiindu-se tot mai mult de mine şi clipind neliniştit.

— Nu ştiu. Bei?

Şi am luat sticla să-i torn vin, fără să mai aştept vreun răspuns.

— Lasă, Sanea, mă opri doctorul cu blîndeţe, dînd de o parte întîi paharul lui şi apoi pe al meu. Povesteşte-mi ce s-a întîmplat? Îţi mai aduci aminte de Volodea? A murit! rosti el

deodată, ca şi cînd ar fi vrut să-mi arate că acum pot să-i spun totul. Prin sticla ochelarilor i-am văzut ochii umeziţi de lacrimi.

Şedeam amîndoi cu frunţile plecate, acolo, în clubul viu luminat şi plin de larmă. Orchestra cînta mereu, fie foxtroturi, fie valsuri, şi glasul alămurilor răsuna mult prea puternic între pereţii de bîrne. Piloţii tineri rîdeau şi vorbeau tare pe coridorul dintre sala de dans şi popotă. Poate că tînărul de colo, un băieţandru de vreo douăzeci de ani, cu nişte umeri superbi, cu sprîncenele dese şi împreunate, se va întîlni cu moartea chiar în noaptea asta, zburînd prin ceaţă pe deasupra mării reci şi neliniştite — moartea, care va pătrunde ca o stăpînă la el, în carlingă... Parcă în încăperea clubului, unde ne simţeam atît de bine, ar fi apărut deodată o matahală uriaşă şi împietrită, iar acum, ca să putem vorbi, dansa şi rîde, fără să ne gîndim la acea prezenţă stingheritoare, trebuia să murim şi noi, aşa ca Volodea...

Cîndva, Volodea scria versuri. Ţin şi azi minte o strofă unde se povesteşte cum se întoarce „micul Ciolkar de la şcoală". Cînd Teatrul de Artă din Moscova a venit la Zapolearie, el s-a simţit grozav de mîndru că a ieşit să-i întîmpine pe actori cu flori. Doctorul era fericit că avea un băiat ca Volodea — şi iată, acum, bătrînul şedea pe scaun, în faţa mea, cu capul în piept, abia stăpînindu-şi lacrimile.

— Dar Katia unde-i ? Ce-i cu ea ?

I-am povestit cum ne-am pierdut unul de altul.

— Doamne, doar tu ai fost dat dispărut, nu ea ! se minună doctorul. Doar tu ai luptat pe trei mări, tu ai fost rănit, tu ai zăcut în spital, nu ea ! Katia trăieşte şi e sănătoasă ! rosti Ivan Ivanîci triumfător. Te caută zi şi noapte. Şi-are să te găsească ! De va fi altfel, atunci înseamnă că eu nu mai ştiu de ce e în stare o femeie cînd iubeşte. Ei, acum vreau şi eu să bem un pahar. În sănătatea ei !...

Lucrurile cele mai de seamă erau spuse acum şi clipa cea amară trecuse. Ne-am dat amîndoi seama că viaţa merge înainte, deşi eu nu-mi găsisem încă soţia şi nici măcar nu ştiam dacă trăieşte, iar doctorul îşi pierduse singurul fiu. Dar, parcă tot nu ne puteam desprinde de sub stăpînirea acestei clipe. Avusesem prea mult de îndurat în ultimii ani — atît de mult, încît punţile ce ne legau altădată, ni se păreau astăzi şubrede şi depărtate. Totuşi exista ceva care ne lega puternic, un interes comun, de care ne-am amintit de îndată ce spectrul încercărilor noastre se risipi.

Se înţelege, e vorba de interesul nostru faţă de regiunile nordice. Asemeni unor medici bătrîni şi cu experienţă, aflaţi la căpătîiul unui bolnav, am început să chibzuim amîndoi cum să apărăm şi să păzim aceste regiuni, cum să facem ca ele să devină cele mai primitoare şi mai vesele locuri de pe pămînt. I-am povestit doctorului despre tovarăşii mei de zbor, despre tineretul care luptă vitejeşte şi care, totuşi, se gîndeşte prea puţin la viitorul acestor regiuni şi nu se gîndeşte de loc la trecutul lor.

— N-au timp, de asta nu se gîndesc! spuse doctorul. Cine ştie, poate că-i bine chiar să nu se gîndească, adăugă el după o clipă.

Aşteptam ca Ivan Ivanîci să mă lămurească, dar el începu îndată să-mi vorbească despre cei „care se gîndesc" la aceste regiuni, adică despre băştinaşii Nordului.

Îmi povesti despre fraţii Anei Stepanovna, care lucrau odată pe nişte vase de transport, iar acum luptau pe crucişătoare, ca şi cînd toată viaţa ar fi slujit în marina militară.

— Nu, nimic nu e zadarnic! sfîrşi doctorul. Niciodată n-am văzut atît de limpede ca acum, în război, adevărul cuvintelor lui Mendeleev, care spunea că Nordul e cartea noastră de vizită.

Era timpul să plecăm. Nu rămăsesem decît noi la popotă. Doctorul nu avea unde să doarmă, aşa că trebuia să ne întoarcem mai devreme la unitate, ca să-i pot găsi un pat.

Seara pe care o petreceam împreună se sfîrşise, nu mai încăpea nici o îndoială. Doamne, cum aş fi vrut să nu se sfîrşească seara aceasta! Nu ne împărtăşisem nici măcar a zecea parte din ce voiam să ne spunem! Dar n-aveam încotro. Am coborît, ne-am îmbrăcat mantalele şi am plecat, lăsînd în urmă atmosfera caldă, luminoasă şi puţin ameţitoare a clubului, ca să regăsim. Z.-ul, care se întindea în jur negru, ca o cremă de ghete, sub suflarea îndîrjită a vîntului neprietenos şi trist din Nord.

V

PENTRU CEI DE PE MARE

Marinarii de pe submarine erau oamenii cei mai de seamă prin partea locului, nu numai pentru nenumăratele lor acte de vitejie, săvîrşite de la începutul războiului — latură în care întreceau aproape întreaga flotă din Nord — cît mai ales pen-

tru faptul că trăsăturile caracteristice ale vieții, raporturile dintre ei și lupta lor încordată de fiece zi, își lăsaseră amprenta în viața întregului orășel. Nicăieri nu putea să existe o mai desăvîrșită egalitate în fața morții ca între oamenii din echipajul unui submarin: ori mureau cu toții în luptă, ori ieșeau biruitori. Orice muncă de război e grea, dar munca celor de pe submarine, mai ales de pe submarinele „pitice", era atît de anevoioasă, încît n-aș fi schimbat, cred, zece zboruri primejdioase pe o singură acțiune a lor. De altfel, încă din copilărie îmi închipuiam că trebuie să existe neapărat o înțelegere tainică între acești oameni care coborau în adîncul apei — ceva asemănător jurămîntului făcut de mine și de Petea.

Spre sfîrșitul lui august 1942, împreună cu un căpitan, am izbutit să scufund un al treilea convoi inamic. Iar submarinul „Pitic" al faimosului F. îi veni de petrecanie, cu ajutorul meu, unui al patrulea convoi. N-ar trebui să pomenesc de lucrul acesta, dat fiind că atunci zburam fără nici o torpilă la bord și n-am făcut decît să comunic Statului major coordonatele vasului. Totuși, F. m-a poftit la tradiționalul „purcel fript" și de aici s-au tras o mulțime de lucruri, pe care merită să le povestesc.

Cine n-a auzit de acea faimoasă tradiție marinărească de a sărbători orice vas scufundat printr-o masă solemnă, la care comandantul oferă eroilor un purcel fript? În ajun fuseseră trimise pe copcă un vas de transport, o vedetă rapidă și un distrugător inamic, astfel că bucătarii cu bonetele lor albe, și aferați, au adus în sufrageria încăpătoare a ofițerilor trei purcei în loc de unul. Ședeam în frunte cu amiralul, comandant al flotei de Nord, la mesele orînduite în careu.

Purcelușii rumeniți și fragezi de pe masă te ademeneau, în ciuda boturilor lor palide și triste. Trei ofițeri se aplecară asupra lor, cu cuțitele în mînă. Asta făcea de asemenea parte din tradiție: eroii zilei trebuiau să împartă purcelul în porții, cu mîna lor. Și ce porții! O bucată uriașă de friptură, umplută cu cașă și presărată cu pricepere cu hrean, poposi pe deasupra mesei în fața mea. Nu se putea să n-o mănînci, s-ar fi supărat gazdele.

Amiralul se ridică cu paharul în mînă și închină în primul rînd pentru ofițerii victorioși și echipajele lor. Mă uitam la el. Inspectase de curînd flotila noastră și-mi rămăsese întipărit în minte gestul iute și tineresc cu care s-a oprit în loc, lăsînd puțin capul pe spate, și a ascultat raportul comandantului. Era

tînăr, abia cu patru ani mai mare decît mine. De altfel, eu îl cunoşteam încă din Spania.

După aceea s-a toastat pentru cei de pe mare şi toţi mesenii au ciocnit paharele. Marinarii au închinat în picioare pentru fraţii lor care străbăteau pustietatea nopţii arctice, luptînd vitejeşte. Am închinat pentru succesul în luptă şi pentru liniştea sufletească în ceasul hotărîtor al primejdiei.

La o vreme am observat că amiralul mă priveşte stăruitor; eu şedeam în dreapta lui, printre ziariştii invitaţi, cărora F. le arăta, slujindu-se de cuţite şi furculiţe, cum a scufundat distrugătorul. Amiralul, fără să-şi ia ochii de la mine, şopti ceva vecinului său, comandantul de divizie, iar acesta se ridică să rostească un al doilea toast: „Pentru căpitanul Grigoriev, care a îndrumat cu dibăcie submarinul spre convoiul inamic!" Şi amiralul îmi arătă printr-un gest că bea în sănătatea mea...

S-a băut mult în seara aceea. N-am să înşir toate toasturile ţinute, cu atît mai mult cu cît ziariştii, de care-am pomenit mai sus, au scris destule despre „cei trei purcei fripţi". Vreau să amintesc numai că, la un moment dat, amiralul s-a ridicat pe neaşteptate de la masă şi s-a îndreptat spre ieşire. Cînd a ajuns în spatele meu, s-a aplecat puţin şi, oprindu-mă să mă ridic, mi-a şoptit:

— Te rog să treci pe la mine, căpitane.

VI

DISTANŢE MARI

Avionul se desprinse de pămînt şi, după cîteva minute, un amestec de burniţă şi ceaţă, de care jos habar n-aveam, deveni condiţia esenţială a zborului, deoarece orice zbor e alcătuit din: a) misiunea propriu-zisă şi b) tot ce împiedică ducerea ei la bun sfîrşit.

Am pornit cu o mică înclinare, apoi am luat înălţime.

Misiunea noastră sau, cum spunea amiralul, „misiunea specială", avea ca obiectiv un vas inamic (bănuiam vreun crucişător auxiliar) care pătrunsese în marea Kara, bombardînd portul T., şi acum rătăcea pe undeva, departe, spre răsărit. Trebuia să-l găsesc şi să-l scufund, şi aceasta în cel mai scurt timp, întrucît un convoi de-al nostru, cu încărcătură de război, înainta

pe calea maritimă a Nordului, găsindu-se aproximativ destul de aproape de portul T. Nu era greu să-ți închipui ce isprăvi putea să facă în niște ape pașnice un mare vas de război inamic!

Mi-era lehamite să tot „bîjbîi" și să tot lungesc drumul, dar n-aveam încotro și-a trebuit s-o duc așa pînă pe la cinci și jumătate după-amiază. Dar nici atunci nu vedeam nimic altceva, decît vălmășagul mohorît al norilor, pe care cineva — de pildă, dumnezeu — îi amesteca cu o lingură uriașă.

Așadar trebuia să găsesc vasul inamic și să-l scufund! Prima Prima parte a misiunii noastre era incomparabil mai complicată! Cît de uimit a fost amiralul cînd a văzut pe harta lui că poziția insulelor răsăritene ale arhipelagului Nordenskjöld este corectată, în majoritatea cazurilor — corectată de mine.

— Ai fost pe-acolo?

— Nu.

Fusesem și nu fusesem în aceste locuri, fapt pe care amiralul nu avea de unde să-l știe. Harta arhipelagului Nordenskjöld suferise modificări chiar în ajunul războiului, potrivit indicațiilor expediției „Nord". Eu unul nu fusesem pe acolo, dar prin aceste locuri trecuse cîndva căpitanul Tatarinov, pe care l-am urmărit de mii de ori cu gîndul în călătoria sa.

Da, avea dreptate doctorul Ivan Ivanîci: „nimic nu este zadarnic!" Viața cotește cînd la dreapta, cînd la stînga, cînd merge în jos, strecurîndu-se ca un rîu subteran prin liniștea nopții nesfîrșite și ieșind deodată la iveală, în libertate și soare, așa cum pe neașteptate ieși dintre nori și avionul meu — dovedind încă o dată că nimic nu este zadarnic!

Mă gîndeam adeseori, cum ar fi fost viața noastră în Nord dacă aș fi găsit-o pe Katia și aș fi adus-o cu mine la Z.?

Pe la patru noaptea, adică înainte de-a pleca în zbor, cînd aș fi trecut pe acasă, ea s-ar fi trezit, cu obrajii îmbujorați, somnoroasă și plină de căldura așternutului. Poate că, intrînd în odaie, aș fi sărutat-o, dar nu așa ca de obicei, și atunci ea și-ar fi dat seama numaidecît ce însemnată și interesantă este pentru mine misiunea încredințată de amiral.

Așa s-a întîmplat de mii de ori în trecut. Oare, viața va mai fi vreodată așa ca înainte?

Iată, stăm la o cafea, așa cum stăteam la Sarabuz, Leningrad, ori Vladivostok, de fiecare dată cînd o trezeam noaptea. Ea e într-un halat subțire, cu părul împletit în codițe pentru noapte și mă privește în tăcere. Deodată sare în picioare și dă fuga nu știu unde: și-a adus aminte că are ceva bun pentru

mine — vişine în rom sau măsline, care ne plac la amîndoi, iar mai tîrziu, în timpul zborului, tot echipajul mănîncă vişine sau măsline şi-mi laudă nevasta.

Da, aşa era Katia mea, cu firea ei independentă, cu mîndria şi dragostea ei, de care voi fi vrăjit întotdeauna, poate chiar şi în clipa morţii. Nu ştiam nimic de ea, afară doar de faptul că nu-i lîngă mine. Măcar pentru asta trebuia să găsesc şi să scufund vasul inamic!

— Observator, cursul!

Cursul pilotului se distanţase cu trei grade de cursul observatorului, iar cînd s-au suprapus, ne-au sărit din buzunare tabacherele, lanternele, brichetele...

La ce mă gîndeam? La Katia! La faptul că zbor spre nişte locuri unde mă pregăteam cîndva să plec cu ea şi unde atîta amar de vreme n-am fost lăsat să plec. Dar, oare nu eram încredinţat că va veni şi timpul cînd voi zbura spre locurile acestea? Oare nu eu am trasat pe hartă, cu o aproximaţie de cel mult o jumătate de grad — ca într-un vis fascinant din copilărie — itinerariul urmat de către oamenii de pe corabia „Sfînta Maria"? Iată-i la drum, istoviţi şi abia trăgîndu-şi răsuflarea, ţinînd ochii închişi, ca să nu-şi piardă vederea. În fruntea lor păşeşte un bărbat înalt, un uriaş cu nişte cizme îmblănite în picioare...

Începusem să aiurez. Am căutat să mă dezmeticesc: ne apropiam de Novaia Zemlia.

Cred că v-aş plictisi, dacă m-aş apuca să povestesc cum a decurs căutarea vasului inamic. Silueta mascată şi abia vizibilă a unui vas de război e greu de descoperit în pustietatea monotonă şi nesfîrşită a apelor arctice. Două săptămîni încheiate am tot zburat de la o bază la alta. Unul dintre zboruri a ţinut vreo şapte ore şi poate că ar fi fost mai bine să-l scurtez; am trecut pe deasupra mării Kara, urmînd, pe rînd, două direcţii deosebite, iar la întoarcere, Novaia Zemlia dispăruse, de parcă acele uriaşe insule erau numai din greşeală însemnate pe hartă. Cît timp am avut carburant, am zburat fără să ştim pe deasupra lor, învăluiţi într-o pîclă întunecată; şi dacă vîntul n-ar fi făcut, spre fericirea noastră, o mică spărtură luminoasă în negură, poate că nu m-aş mai fi hărnicit să scriu cartea de faţă. Ne-am repezit spre pata aceea de lumină, am oprit numaidecît motorul şi am aterizat în condiţii bune.

Odată ne-am apropiat cu o şalupă de bîlciul păsărilor. Milioane de pescari de mare, cu pene albe-negre, stăteau pe stînci.

Erau atît de mulți încît, pe o distanță de vreo două mile, malul părea presărat cu bulgări de sare. Țipau, dădeau din aripi, șuierau și își luau pe neașteptate zborul ca apoi, făcîndu-și loc printre vecini, să poposească din nou pe stîncile abrupte. Din vacarmul lor asurzitor se desprindeau ici-colo niște țipete care te făceau să crezi că ești într-adevăr la un bîlci și că niște babe bune de gură s-au pus pe harță, tronînd fiecare la ea în căruță. În jur stăpînea o duhoare îngrozitoare și, firește, că după ce te uitai un timp la această ciudată priveliște, trebuia să-ți iei repede tălpășița. Din nenorocire, mitraliorul-radiotelegrafist al nostru, care citise despre vornicul-pescar, descoperi pe neașteptate două uriașe asemenea exemplare: ele ședeau mai retrase, la cuibul obștesc și, urmăreau cu un aer plin de importanță ordinea bîlciului aceluia zgomotos. Tovarășul nostru trase și ucise una din cele două păsări. Dumnezeule, ce scump am plătit glonțul acesta nefericit! Totul din jurul nostru pieri îndată — și cerul, și pămîntul. O stihie de aripi albe și negre se ridică de pe țărm și se năpusti asupra șalupei, țipînd și șuierînd, parcă sfîrtecînd aerul. Un vuiet de uriașă cascadă se prăvăli asupra noastră — și-ar fi fost bine să fie numai un simplu vuiet! După această întîmplare, a trebuit să spălăm și să curățăm șalupa timp de douăzeci și patru de ore. Pînă și în buzunarele închise cu nasturi ale pelerinelor noastre de ploaie am găsit murdărie de pasăre!

În general, cele două săptămîni petrecute pe Novaia Zemlia au fost pline de greutăți pentru noi. Decolam mereu cu nădejdea că vom găsi vasul inamic, deși eu îmi dădusem seama că ar trebui să-l căutăm ceva mai spre răsărit. Zburam pînă ce se termina benzina, cînd observatorul mă întreba cu sînge rece:

— Mergem acasă?

Și curînd, în față ne apărea „casa“ noastră — munți sălbatici, crestați în chip ciudat, și ghețari albaștri, parcă despicați în lung și gata să se prăbușească în trecătorile înzăpezite și fără fund ale munților.

Dar iată că sosi și clipa cînd popasul nostru pe Novaia Zemlia luă sfîrșit — o clipă minunată, pe care se cuvine s-o înfățișez mai amănunțit.

Stăteam lîngă hangar; pe acoperișul lui aveam o mulțime de păsări ucise și curățate de pene, iar înăuntru, atîrnate pe pereți — piei de focă.

Doi țînci de nenț, semănînd cu niște pinguini în hăinuțele lor de blană cu mînecile cusute la capăt în chip de mănuși, se jucau pe mal, iar eu stăteam de vorbă cu părinții lor — o mamă

scundă cît o fetiță și un tată la fel de pitic, cu capul cafeniu, care ieșea la iveală din sacul lui de blană. Țin minte că discutam despre problemele internaționale și că i-am arătat situația desperată a Germaniei, așa cum citisem într-un număr vechi din „Pravda"; cu toate acestea, nențul se pregătea să împărtășească chiar în aceeași zi știrile aflate unui prieten, care nu stătea prea departe — doar la vreo două sute de kilometri. Micuța lui nevastă, deși nu se pricepea de loc într-ale politicii, dădea mereu din capul ei negru și lucios, cu părul tăiat scurt ce-i încadra fața ca două paranteze, spunînd:

— Bini, bini.

— Vrei să te duci pe front? l-am întrebat eu pe nenț.

— Vleau, vleau.

— Nu ți-e frică?

— De ce flică, de ce?

În clipa aceea l-am văzut pe observator fugind spre mine, da — tocmai așa — fugea în lungul malului, dinspre micul promotoriu în spatele căruia se afla avionul nostru.

— Schimbăm baza!

— Unde?

— La Zapolearie.

Chiar așa a spus: „La Zapolearie". Nu era nimic ciudat în faptul că eram trimiși la Zapolearie, adică tocmai în locurile unde, după părerea mea, trebuia căutat vasul inamic, totuși eu nu-mi puteam stăpîni mirarea. Era vorba doar de dragul meu Zapolearie!

— Nu se poate!

Observatorul însă își luase aerul lui obișnuit, calm și flegmatic, de leton.

— Să verific ordinul?

— Nu, nu-i nevoie.

— Cînd decolăm?

— Peste douăzeci de minute.

VII

DIN NOU LA ZAPOLEARIE

De la aerodrom în oraș mergeai pe o alee străjuită de cedri, și nu un drum oarecare. Privind frunzișul bogat și fremătător al acestor cedri, mi-am spus că a trecut, totuși, destulă vreme de

cînd n-am mai fost prin orașul tinereții mele și al celor mai cutezătoare elanuri, pe care le făurisem vreodată în viață.

N-am izbutit să găsesc numaidecît strada unde locuia doctorul Pavlov, din pricină că „pe vremea mea“ pe strada aceasta era doar o singură casă — a doctorului, iar restul caselor existau numai pe planul Comitetului executiv regional. Astăzi, casa unde îmi petreceam cîndva serile citind jurnalul secundului Klimov, se pierdea — micuță — printre vecinele ei. Ce minunate și pline de tinerețe erau serile acelea! În camera alăturată, podeaua scîrțîia încet sub pasul ușor al lui Volodea. Din cînd în cînd, doctorul își freca mîinile mulțumit, și se apuca să citească cu glas tare dintr-o carte ce-i plăcuse mult, ca apoi să se răstească pe neașteptate la ariciul care, nu se știa de ce, era mereu ispitit să-i roadă papucii. Ana Stepanovna, înaltă și voluntară, căreia mulțumită firii ei drepte puteai să-i încredințezi orice, intra la mine în odaie și-mi punea tăcută în față o farfurie cu o bucată mare de plăcintă.

... Nu era gîrbovită nici astăzi, ea nu se lăsase doborîtă de nenorocirea petrecută. Doar părul îi încărunțise și două cute prelungi i se adînciseră deasupra gurii cu colțurile lăsate în jos. Fața și întreaga ei înfățișare căpătase un aer bărbătesc, așa cum se întîmplă cu toate femeile voinice cînd încep să îmbătrînească.

— Cum să-ți spun acum? mă întrebă ea nedumerită, după ce m-a întîmpinat în grădinița din fața casei și am intrat în sufrageria care rămăsese neschimbată, cu aceleași dușumele galbene și curate și aceleași scoarțe țărănești așternute pe jos. Erai un băiețandru cînd stăteai la noi. Cîți ani au trecut de-atunci? Cincisprezece? Douăzeci?

— Numai nouă, Ana Stepanovna. Spuneți-mi Sanea. Pentru dumneavoastră voi rămîne mereu Sanea.

Ea pricepu din prima clipă că știu ce s-a întîmplat cu Volodea, dar abia pomeni despre el, dintr-o sfială care — așa cum mi-am dat seama mai tîrziu — nu-i îngăduia să mă facă părtaș din capul locului la durerea ei. Atunci am adus eu vorba despre Volodea, dar ea s-a grăbit să mă întrerupă: „Mai tîrziu.“

— Așadar, ai venit iar pe la noi? Stai mai mult? Sînt fericită că trăiești și ești sănătos.

— Nu stau prea mult, Ana Stepanovna. Chiar azi plecăm.

— Ești pilot, zbori pe mare, ești decorat! făcu ea, ca și cînd s-ar fi mîndrit dimpreună cu mine că sînt pilot și zbor deasupra mărilor și că am fost decorat. De unde vii acum? De pe ce front?

— Vin din Novaia Zemlia. Mai înainte am fost la Poliarnoe, la Ivan Ivanîci.

— Adevărat ?

— Pe cuvîntul meu.

Ana Stepanovna rămase tăcută un timp.

— Așadar, l-ai văzut.

— Cum să nu-l văd. Ne vedem chiar foarte des. Nu v-a scris nimic ?

— Ba da, îngînă Ana Stepanovna, și am înțeles că știe totul despre Katia.

În schimb, eu nu simțeam nevoia să n-o las să vorbească, așa cum a făcut ea, atunci cînd am pomenit de Volodea. Cine putea să simtă mai adînc și mai puternic decît ea dorul și emoțiile mele, adică tot ce nu puteam mărturisi nimănui ? N-a încercat să mă mîngîie, nici să compare nenorocirea ei cu a mea — doar m-a îmbrățișat și m-a sărutat pe frunte. Eu i-am sărutat mîinile.

— Ei, și unchiașul meu cum o duce ? E sănătos ?

— Sănătos tun.

— E prea bătrîn ca să mai fie militar, zise Ana Stepanovna gînditoare. Aici îi era ușor : avea de-a face cu localnicii și mai multă libertate. Nu-i glumă să fii militar la șaizeci și unu de ani ! Pot să spun prietenilor c-ai venit ? Cît stai ?

Am răspuns că voi rămîne numai pînă se înserează. Ana Stepanovna îmi aduse niște pîine și pește, precum și o cană cu vin bun de casă, din care se obișnuia la Zapolearie. După aceea își luă șalul pe umeri și plecă, cerîndu-și iertare că mă lasă singur.

Faptul că am îngăduit Anei Stepanovna să-mi înștiințeze prietenii de sosirea mea a fost o ușurință. Nu trecu nici jumătate de oră și în fața grădiniții se și opri o mașină mică, din care am văzut cu mirare coborînd tot echipajul avionului. Mitraliorul și radiotelegrafistul rîdeau nu știu de ce, iar observatorul cu pantalonii lui largi, de gală, a căror faimă se întinsese în toată flota Nordului, ședea lîngă șofer, pufăind nepăsător din pipă.

— Sanea, tovarășul Ledkov a trimis după noi, zise el, atunci cînd am ieșit în stradă. Urcă-te, mergem la el. Luăm masa acolo și pe urmă...

— Care tovarăș Ledkov ?

— Nu știu. A venit la aerodrom o doamnă înaltă, cu un șal pe umeri, și ne-a spus că ne cheamă tovarășul Ledkov. Abia ieșisem de la Comitetul executiv regional.

— Ledkov ? Ia stai puţin... aha, mi-aduc aminte. Da, da, tovarăşul Ledkov !

Ledkov era unul din membrii Comitetului executiv regional, la care zburasem împreună cu Ivan Ivanîci, pe vremea cînd zăcea grav rănit în cantonamentul Vanokan. El era tot atît de cunoscut în Nord, printre nenţi, ca şi vestitul Ilia Vîlka pe Novaia Zemlia. Fiindcă a venit vorba, trebuie să spun că la Poliarnoe, doctorul mi-a povestit ce energic şi îndrăzneţ a acţionat Ledkov, care a izbutit, chiar din primele săptămîni, să subordoneze problemelor războiului întreaga viaţă din acest district aproape nesfîrşit şi cu o populaţie nomadă şi risipită.

— Între altele, mi-a spus doctorul, — Ledkov ţinea să ştie neapărat dacă l-ai găsit pe căpitanul Tatarinov. Poate ţi-aminteşti că, pe vremea cînd te aşteptam să soseşti cu expediţia, a colindat el însuşi nişte aşezări, luînd informaţii de la nenţi. Din cîte a aflat, reiese că legenda corăbiei „Sfînta Maria" s-a păstrat pînă azi într-un trib.

E lesne de înţeles că Ledkov ne-a primit cît se poate de prietenos la Zapolearie (eu îmi aduc vag aminte de el şi m-am mirat văzînd că în cerdacul casei a ieşit să ne întîmpine un bărbat încă tînăr, cu faţa voluntară, ca tăiată în piatră, şi cu nişte mustăţi chinezeşti, răsucite). La masă am ţinut o lungă cuvîntare despre doctorul Ivan Ivanîci şi activitatea lui ca militar, în flota Nordului, iar după aceea am vizitat în grup fabrica de cherestea, noua policlinică etc. Peste tot am fost cinstiţi cu mîncare şi băutură, iar eu le povesteam la toţi despre Ivan Ivanîci. Pînă la urmă am început să cred şi eu că apărarea căilor noastre maritime nordice ar fi suferit un eşec fără ajutorul lui Ivan Ivanîci.

Cercetam oraşul cu un viu interes. Pe vremea cînd plecasem de aici, oraşul abia număra şase ani de existenţă. Astăzi avea peste cincisprezece ani şi-ţi dădeai seama de la prima vedere că oamenii n-au stat degeaba, mai cu seamă cînd te gîndeai că trei dintre cei mai preţioşi ani au fost jertfiţi războiului.

Pînă şi aici, la două mii cinci sute de kilometri de front, se simţea războiul. Privind cu mai multă băgare de seamă în jur, observai cu uşurinţă lucrul acesta. În port se făceau pregătiri de plecare pe marea Kara, ca şi altădată, numai că acum nu mai vedeai mari vapoare străine şi nici negrii nu mai cutreierau oraşul, veseli şi mirîndu-se la fiece pas. La centrul forestier soseau ca şi altă dată plute de pe Ienisei, Angara şi Tunguska inferioară. Căsuţele plutaşilor, cu hornurile lor fumegînde şi rufe întinse la uscat pe cîte o frînghie, dădeau ca şi altădată impresia

unui paşnic sat-plutitor. Un ochi experimentat ghicea însă fără multă greutate că destinaţia acestor materii prime lemnoase nu-i de loc paşnică.

Dar cu totul altceva m-a uimit. Spre seară ne-am dus la Medvejii-Log, unde odinioară se afla doar coliba prietenului meu Udaghir: în schimb astăzi, pe locul ei se înălţau două minunate clădiri cu un cat. Mi se părea că aici a şi fost aruncată puntea ce va lega anii „din ajunul războiului" cu aceia „de după război". Viaţa cu aspra ei îndîrjire respingea biruitoare atacurile duşmanului, dovedind aceasta prin măreaţa operă de construcţie din Nord.

Mai aveam ceva de făcut înainte de a decola. I-am trimis pe observator şi pe cei doi mitraliori la aerodrom şi m-am închis cu Ledkov în biroul său de la Comitetul executiv regional.

Ana Stepanovna plecase, după ce i-am făgăduit că voi trece negreşit pe la ea, să-mi iau rămas bun.

— Ei, acum spune drept, — începu Ledkov, — ce face pe-acolo bătrînul nostru? Fără el sîntem ca fără mîini. Cred că n-ar fi greu să rezolvăm chestiunea asta.

— Ce chestiune?

— Lăsarea lui la vatră. Doar a depăşit cu mult limita de vîrstă.

— Nu, n-o să vrea, va rămîne acolo, am răspuns eu, amintindu-mi cum s-a supărat Ivan Ivanîci cînd comandantul grupului de submarine i-a interzis să ia parte la o acţiune primejdioasă a unui submarin. Dacă i s-ar da o permisie mai lungă? Altfel nu acceptă în ruptul capului să plece din armată. Mai ales acum!

Prin acest „acum" voiam să înţeleg sfîrşitul apropiat al războiului. Ledkov însă pricepu altceva: „acum, cînd Volodea a fost ucis".

— Da, păcat de Volodea, făcu el. Ce băiat modest, ce suflet nobil! Şi ce frumoase poezii scria! Ştii, doctorul a trimis într-ascuns nişte poezii lui Gorki, cu care mai tîrziu Volodea a intrat în corespondenţă. Am desprins o frază dintr-o scrisoare a lui Gorki şi am hotărît s-o tipărim pe nişte mici placarde şi s-o expunem în şcoli.

Şi-mi arătă o asemenea placardă: „Nu cred că există undeva în lume copii care să trăiască în condiţii atît de grele ca dumneata; dar, prin munca ce vei îndeplini în viitor, vei face ca toţi copiii lumii să devină mîndri şi curajoşi, aşa cum eşti dumneata."

Deasupra acestei fraze într-adevăr minunate, se afla un portret al lui Gorki, care semăna cu un nenț.

Şedeam într-un fotoliu, lîngă fereastră, de unde se vedea desfăşurîndu-se priveliştea noilor străzi ce porneau de pe litoral, spre taiga. Coşurile fabricii de cherestea fumegau, vagonetele electrice alergau printre stivele de scînduri, în vreme ce în depărtare se zăreau, compacte şi sinelii, păduri şi iar păduri...

Niciunul dintre noi nu tulbură tăcerea ce se lăsase. Însă, dincolo de fereastră părea că se aude un glas autoritar — o discuţie mută, ce începuse din clipa cînd omul sovietic a păşit pe malurile uitate ale Ieniseiului.

M-am uitat la Ledkov cu coada ochiului. El se ridică şi se apropie şchiopătînd de fereastră. Purta proteză. Pe faţa lui aspră, de soldat, şi-n ochii lui cuminţi de mongol, cu pleoapele puţin umflate, am citit emoţia ce-l stăpînea şi am înţeles că şi el preţuieşte frumuseţea acestei clipe.

— Aţi realizat o mulţime de lucruri ! am spus eu.

— Nu, abia am început, sîntem abia la început de drum ! răspunse el. Pînă la război mi se părea că am realizat într-adevăr multe, dar astăzi îmi dau seama că din miile de probleme existente, noi n-am rezolvat decît două sau trei.

Luîndu-mi rămas bun, l-am întrebat despre călătoria pe care o făcuse mai demult într-o aşezare a nenţilor, unde se spunea că s-ar păstra o legendă despre corabia „Sfînta Maria". E adevărat că a fost acolo şi că a stat de vorbă cu nenţii ?

— Cum să nu ! Am fost. Aşezarea asta este a tribului Iaptungai.

— Şi ?

— Am găsit.

Inima începu să-mi zvîcnească în piept, de parcă aş fi avut şaptesprezece ani.

— Ce anume ? am întrebat eu liniştit.

— Am găsit pe cineva care mi-a spus legenda şi mi-am însemnat-o. Nu-mi aduc aminte unde am pus însemnările, adăugă el, aruncînd o privire asupra etajerei mobile din încăpere, plină cu tot felul de dosare şi suluri de hîrtie. Uite cam cum sună legenda : De mult, pe cînd „trăia tata tatii" a sosit în mijlocul tribului Iaptungai un om care spunea că-i marinar pe o corabie de vînătoare, pierdută printre gheţarii mării Kara. Marinarul a povestit că din tot echipajul au scăpat numai zece oameni şi că au iernat pe o insulă, la nord de Taimîr. După aceea au pornit la drum, pe jos, dar pe drum „au început să moară pe capete".

Singur el „n-a vrut să moară“ și s-a tîrît mai departe. Și așa a ajuns la așezarea tribului Iaptungai.

— Numele nu i s-a păstrat ?

— Nu, a murit numaidecît. Mi-am însemnat întocmai cuvintele povestitorului : „A venit și a spus : „Am să trăiesc“, și a murit cu vorbele astea pe buze.“

Ledkov avea în birou o hartă a districtului nenților, în care era înfățișată și o parte din marea Kara. Am găsit pe hartă drumul obișnuit spre insulele Rusești, capul Sterlegov și gura Piasinei...

— Cam prin ce raion rătăcește tribul Iaptungai ?

Ledkov vru să-mi arate, dar eu am găsit dintr-o privire hotarul nordic al acestui raion și mi l-am întipărit bine în minte.

— Nu putea să fie decît un marinar de pe „Sfînta Maria“.

— Crezi ?

— Să judecăm lucrurile. Din spusele lui reiese că din tot echipajul corăbiei s-au salvat numai zece oameni.

— Da, zece.

— De pe corabie au plecat treisprezece oameni cu secundul Klimov. După puțin timp au rămas doisprezece. Doi dintre ei — mecanicul Tiss și marinarul Skacikov, au murit chiar din primul an al derivei. Rămîn, deci, zece. Dar asta încă n-ar fi nimic. Puteam să-ți arăt și mai înainte, cu o aproximație de cel mult jumătate de grad, drumul pe care l-au urmat. Dar nu eram sigur că au izbutit să ajungă pînă la Piasina.

— Dar acum ?

— Acum sînt lămurit pe deplin.

Și i-am arătat un punct pe hartă — locul unde eram încredințat că există urmele expediției Tatarinov — firește, numai în cazul că ar mai exista vreo urmă a expediției....

— Scumpă Ana Stepanovna, sînt vinovat că am întîrziat atîta la Ledkov, am spus eu Anei Stepanovna, cerîndu-mi iertare : ea mă aștepta cu masa întinsă, și eu am ajuns acolo noaptea, cu puțin înainte de ora hotărîtă pentru decolare. Acum trebuia să plec. Am venit numai să vă îmbrățișez.

Ne-am îmbrățișat.

— Cînd mai vii pe la noi ?

— Cine știe, poate mîine, poate niciodată !

— „Niciodată“ e un cuvînt îngrozitor, pe care-l cunosc, oftă Ana Stepanovna, binecuvîntîndu-mă. Să nu-l mai spui. Ai să te întorci sănătos și ai să fii fericit. Iar noi, bătrînii, o să ne încălzim puțin la fericirea voastră.

... Noaptea tîrziu (îți dădeai seama cît e de tîrziu, numai dacă te uitai la ceas) am decolat din Zapolearie. Sus, în înaltul cerului, stăpînea un soare roșiatec. Nori mițoși, ce păreau fumul unei uriașe locomotive, goneau și se învălmășeau în văzduh.

Oare mai credeam și acum că va veni odată ziua pe care o așteptam de o viață întreagă? Nu, nu credeam! În lipsa mea, echipajul verificase motoarele și eu mă întrebam cu grijă dacă le-au verificat temeinic.

VIII

VICTORIE

Am decolat la două noaptea, iar la patru și jumătate dimineața crucișătorul inamic era scufundat. Ce-i drept, nimeni dintre noi n-a văzut bine ce s-a petrecut. După ce am lansat torpila, vasul a început să „aburească", cum spun marinarii, adică să piardă din viteză și să dispară într-un nor de aburi.

Iată cam cum s-au petrecut lucrurile: din felul cum înainta vasul, nu puteam să ne dăm seama dacă e sau nu un vas din flota noastră de Nord, drept care s-a iscat o scurtă discuție între mine și observatorul nostru — și socotesc că e mai bine să nu însemn această discuție în carte. De îndată ce ne-am convins că vasul nu face parte din flota noastră, ne-am îndepărtat puțin — după metoda obișnuită a observatorului nostru — și apoi ne-am întors brusc, îndreptîndu-ne spre obiectiv.

Îmi pare rău că nu pot să arăt printr-un desen ce viraj complicat a trebuit să fac, ca să pot lansa torpilele cît mai precis. Am descris cu avionul un opt aproape închis, iar cele două atacuri — primul neizbutit — au fost efectuate în dreptul gîtuiturii acestei cifre. După aceea am început să ne tîrîm — da, întocmai așa, să ne tîrîm— căci, după cum aveam să ne dăm curînd seama, nici nemții n-au stat cu mîinile-n sîn.

Mitraliorul îmi strigă încă de la primul atac:

— Fum în cabină!

În timpul celui de al doilea atac, am simțit trei zguduituri puternice, dar nu aveam vreme să mă gîndesc la așa ceva: ajunsesem chiar deasupra crucișătorului inamic și urmăream cu dinții încleștați desfășurarea atacului. În schimb, după o clipă am avut

destul răgaz să bag de seamă că avionul este lovit. Benzina începuse să curgă, uleiul de asemenea şi, dacă observatorul n-ar fi pus în aplicare o metodă a lui, am fi luat foc, fără doar şi poate. Şi aşa, în timp ce zburam pe deasupra obiectivului, motorul din dreapta trecu de la turaţia sa normală la una foarte mare, aş putea zice uriaşă.

Fireşte, luasem cu noi nişte bărcuţe, aşa că puteam ordona echipajului să sară cu paraşuta. Numai că, din păcate, noi încercasem aceste bărci pe un lac liniştit de lîngă Arhanghelsk şi am ieşit din apă după o baie bună, tremurînd ca nişte ogari. Dar aici, unde marea era neprimitoare şi rece, acoperită cu sloiuri mici de gheaţă, ce ne-ar fi aşteptat !

N-am să înşir toate acele scurte rapoarte privitoare la starea avionului, pe care mi le făcea mereu echipajul. Multe rapoarte, mai multe decît aş fi vrut. Cînd se sfîrşi unul dintre ele, destul de trist de altfel, observatorul mă întrebă :

— Rezistăm, Sanea ?

— Cum să nu ! Am pătruns într-un nouraş şi am văzut destul de desluşit, printre fîşiile de lumină ale curcubeului, umbra avionului nostru, proiectată sub nor. Din nefericire, avionul nostru pierdea înălţimea. Fără să fac vreo mişcare, aparatul se aplecă brusc pe o aripă şi cu siguranţă că dacă moartea ar fi vizibilă, am fi văzut-o atunci cu toţii pe aripa avionului nostru, povîrnită pe neaşteptate spre mare.

Nici eu singur nu ştiu cum am redresat aparatul. Vrînd să fie mai uşor, am ordonat mitraliorului să arunce peste bord discurile cu muniţie pentru mitraliere. Iar după zece minute se rostogoleau în mare şi mitralierele.

— Rezistăm, Sanea ?

Sigur că rezistăm ! Am întrebat observatorul cît mai avem de zburat pînă la ţărm. El mi-a răspuns că nu mai avem mult — vreo douăzeci şi şase de minute. Minţea ca să-mi dea curaj desigur, căci trebuia să mai zburăm încă treizeci de minute în cap.

Nu era pentru prima oară în viaţa mea, cînd se întîmpla să număr minutele. Uneori, biruindu-mi teama, le ţineam socoteala cu desperare, cu ciudă. Alteori le simţeam că-mi apasă inima ca nişte mari bolovani rotunzi şi aşteptam trist să se rostogolească în trecut încă un bolovan, încă un minut chinuitor.

Acum însă nu mai aveam răbdare să aştept şi grăbeam căderea bolovanilor cu o furie nestăvilită, iar în acest timp o veselie nesăbuită îmi cotropea sufletul.

— Mai rezistăm, Sanea?

Sigur că rezistăm!

Și am rezistat! Cînd mai era de străbătut vreo jumătate de kilometru, ne-am prăbușit în mare, fără să avem răgaz să aruncăm măcar o privire spre țărm. Oricît ar părea de ciudat, nu ne-am dus la fund: nimerisem pe un banc de nisip! Celorlalte necazuri li se adăugară acum niște valuri reci ca gheața, care ne-au udat din cap pînă-n picioare. Dar, ce însemnătate mai aveau aceste valuri, ori faptul că, pînă să ajungem la țărm, avionul nostru a fost smucit de colo-colo un ceas întreg, ori miile de noi greutăți și griji de acum, față de acea frază laconică din comunicatul Biroului de informații: „Unul dintre avioanele noastre nu s-a întors la bază."

Cum am ajuns la concluzia că am aterizat în golful Middendorf, departe de orice așezare omenească? Nu știu. Observatorul nostru n-avea nici o poftă să se apuce de asemenea calcule: tot timpul cît am zburat pe deasupra mării, el n-a fost preocupat decît de un singur lucru: țărmul. De fapt, nici timp nu avea, fiindcă eu ordonasem echipajului să asigure stabilitatea avionului, și ne-am căznit cu asta pînă ce am căzut istoviți printre stîncile arse de soare de pe țărm, fiecare pe unde a nimerit. Stăteam lungiți și ne uitam liniștiți la cerul senin și nemărginit, fără nici o umbră de nor, fiecare cu gîndurile lui. Dar, în gîndurile fiecăruia stăruia un simțămînt comun: „Victorie!"

Stăteam lungiți și eram atît de vlăguiți, încît nu ne învredniceam nici măcar să ne ștergem cu mîna nisipul ce ni se lipise de obraz. Nisipul se usca la soare și cădea singur, bucăți-bucăți. Victorie!

Pipa stinsă îi căzuse observatorului pe piept. La un moment dat, el începu să sforăie și pipa se rostogoli jos. Victorie! Nu doream decît să ne uităm așa la cerul albastru, maiestuos și plin de strălucire, și să simțim sub palme piatra încinsă. Victorie!

Totul era victorie — chiar și faptul că aveam o foame de lup și că nu mă simțeam în stare să mă ridic și să caut în avion sandvișurile pe care mi le dăduse la plecare Ana Stepanovna...

Nu merită să amintesc cercetările minuțioase la care am supus, mai tîrziu, avionul. Fumul de care raportase mitraliorul fusese pricinuit pesemne de un proiectil explodat în cabină. Dacă nu ținem seamă de cele o sută sau două de găuri făcute de tragerea inamicului, s-ar putea spune că avionul nostru arăta mulțumitor, cel puțin în comparație cu grămezile informe de fiare

în care ți se transformă uneori avionul cînd aterizezi. Totuși, un cusur tot avea : nu putea să zboare, și noi, cu mijloacele de care dispuneam aici, nu eram în stare să înlăturăm acest cusur.

La prînz am avut o masă îmbelșugată : felul întîi — supă de lapte conservat cu ciocolată și unt ; felul doi — tot lapte, însă de astă dată, lapte condensat. Am luat următoarele hotărîri :

a) să fixăm avionul pe locul unde era înfundat adînc în nisip, deoarece tot nu-l puteam scoate pe malul foarte înalt ;

b) mitraliorul să facă de pază lîngă avion ;

c) să mergem să căutăm oameni și ajutor.

Am uitat să spun că în timp ce zburam pe deasupra mării, unul dintre noi — mi se pare că radiotelegrafistul — a observat pe țărm ceva asemănător cu o casă sau cu un foișor, dar cînd ne-am apropiat de țărm, forma aceea a pierit după o ieșitură de stîncă. Poate că era un semnalizator pentru navigatori, adică o clădire ridicată pe țărm, dar pe aici vasele se abăteau rareori, așa că nu ne-ar fi fost de nici un folos. Dar dacă nu era un semnalizator, ci altceva ?

De altfel puteam foarte bine să rămînem pe loc și după masa de astă dată, lapte condensat. Am lua următoarele hotărîri :
unde să ne aciuăm și să ne odihnim, uitîndu-ne la ghețarii albăstrui, ce pluteau încet prin fața noastră și de pe care apa luneca gîlgîind, strălucitoare. Dar, spre regretul nostru, postul de radio de la bordul avionului se defectase și, cu toată stăruința radiotelegrafistului, rămase mut ca o piatră.

Pe scurt, trebuia să facem ceva. Dar ce? După toate indiciile, să pornim spre edificiul acela de pe țărm, care putea să fie un far electric, un semnalizator pentru timp de ceață ori ceva asemănător.

Înainte de orice, l-am întrebat însă pe observator : „Unde sîntem ?"

Și trecu aproape un sfert de oră, pînă cînd el îmi dădu răspunsul. Ce-i drept, coordonatele observatorului nu erau aceleași cu coordonatele date de mine lui Ledkov, atunci cînd acesta m-a întrebat unde cred că ar putea fi găsite urmele expediției căpitanului Tatarinov.

Coordonatele observatorului erau totuși atît de apropiate de coordonatele punctului arătat de mine pe hartă lui Ledkov, încît fără să vreau m-am uitat împrejur : parcă dintr-o clipă în alta m-aș fi așteptat să-l văd apărînd pe însuși căpitanul Tatarinov, bunăoară de după stînca de colo, aflată doar la doi pași...

PARTEA A ZECEA

ULTIMA FILĂ

I

DEZLEGAREA

Ar trebui să scriu încă o carte, ca să povestesc amănunțit cum am găsit urmele expediției căpitanului Tatarinov. De fapt, eu dispuneam de indicii mult mai numeroase decît, de pildă, Dumont d'Urville care, deși doar un copil, a arătat cu o precizie uimitoare unde poate fi găsită expediția lui La Perouse. Mie mi-a fost chiar mai ușor decît lui, deoarece viața căpitanului Tatarinov s-a împletit mereu și foarte strîns cu viața mea, iar rezultatele dobîndite pe baza acestor indicii ne priveau, la urma urmei, pe amîndoi.

Iată drumul pe care l-a străbătut căpitanul, presupunînd că nu mai există nici o îndoială că s-a întors pe Pămîntul Nordic, botezat de el „Pămîntul Mariei": a pornit de la 79° 35' latitudine, dintr-un punct situat între meridianele 86 și 87, spre insulele Rusești și arhipelagul Nordenskjöld, trecînd după multe pe-

regrinări pe lîngă capul Sterlegov, ca să ajungă pînă la gura Piasinei, unde bătrînul nenţ a găsit luntrea aşezată pe o sanie. Mai tîrziu s-a îndreptat spre Ienisei, căci numai acolo nădăjduia el să găsească oameni şi ajutoare, căutînd să meargă pe cît posibil în linie dreaptă, printre insulele de lîngă litoral.

Am găsit expediţia, mai bine zis urmele ei, într-o regiune pe deasupra căreia avioanele noastre zburaseră de zeci de ori, ducînd poştă şi oameni la Dickson, maşini şi mărfuri la Nordwick, ori transportînd în diverse locuri grupuri de geologi, în căutarea unor zăcăminte de cărbune, petrol sau minereuri. Dacă Tatarinov ar fi ajuns în zilele noastre la gura Ieniseiului, ar fi găsit acolo zeci de vase uriaşe. Pe insulele pe lîngă care trecuse odinioară ar fi văzut astăzi faruri şi staţii de radio, iar pe vreme de ceaţă ar fi auzit vuietul difuzoarelor nautice, care călăuzesc vapoarele. La trei-patru sute de kilometri mai sus, spre Ienisei, ar fi dat de Zapolearie şi de linia ferată de aici, care leagă Dudinka de Norilsk. Ar fi văzut, de asemenea, noile oraşe răsărite în jurul centrelor de exploatare petroliferă, minieră şi forestieră.

Spuneam undeva mai sus că, încă din primele zile ale sosirii mele în Nord, i-am scris Katiei. Un maldăr de scrisori neexpediate zăceau la Z. şi eu nădăjduiam că după război le vom citi împreună. Scrisorile acestea sînt un fel de jurnal pe care-l ţineam pentru ea, nu pentru mine. Am să mă refer numai la pasajele unde e vorba de găsirea urmelor expediţiei căpitanului Tatarinov...

1. „... Am rămas uimit, dîndu-mi seama cît s-a apropiat viaţa de locurile acestea, care mie mi se păreau nespus de îndepărtate şi care se află doar la doi paşi de Calea maritimă a Nordului. Tu aveai tot dreptul să-mi spui : „Tata n-a fost găsit, pentru că nu l-a căutat nimeni niciodată." Intre far şi staţia de radio este instalat un fir telefonic — un fir permanent, nu unul provizoriu. La vreo zece kilometri spre miazăzi lucrau nişte centre pentru exploatarea de minereuri şi, dacă nu descopeream noi urmele, curînd ar fi dat minerii peste ele.

...Observatorul nostru a ridicat cel dintîi de jos o bucată de foaie de cort. Nu era nimic de mirare în asta : găseşti doar atîtea lucruri pe ţărmul mării ! Numai că bucata aceasta de foaie de cort era rămăşiţă dintr-un ham de sanie. Curînd, mitraliorul găsi un capac de la o cratiţă de aluminiu şi o cutie turtită de tablă, cu nişte gheme de sfoară înăuntru. Atunci am împărţit vîlceaua în mai multe parcele, care porneau din culmea dealu-

rilor pînă la movile și am început să căutăm metodic, fiecare în parcela lui...

Am citit undeva că învățații au descoperit după o singură inscripție săpată în piatră existența unui întreg popor, dispărut înainte de era noastră. Tot astfel, locul pe care-l cercetam a început să reînvie treptat, treptat în fața noastră. Eu am zărit primul luntrea din pînză de brezentă — mai bine zis am bănuit că bucata aceea ponosită de pînză, pe jumătate îngropată în pămînt, a fost odată o luntre și încă o luntre așezată pe o sanie. În luntre se găseau două puști, o blană, un sextant și un binoclu de cîmp, toate ruginite, acoperite de mucegai și de mușchi. Apoi am descoperit, lîngă movile, tot felul de veșminte, între care și un sac de dormit din blană de ren, complet putrezit. Se vede că acolo era întins cortul, deoarece bîrnele de la plută alcătuiau un unghi, închis în formă de pătrat pe peretele stîncos. În „cort" am găsit un coș de provizii, legat cu o bucată de pînză în chip de lacăt, cîteva perechi de ciorapi de lînă și bucăți dintr-un pled albastru vîrstat cu alb. Am găsit de asemenea un topor și o undiță — mai bine zis o sfoară, la capăt cu un cîrlig făcut dintr-un ac primitiv. Parte din lucruri zăceau aruncate lîngă „cort": o lampă de spirt, o lingură, o lădiță de lemn cu tot felul de obiecte — între altele și niște ace grosolane de cusut pînză, făcute de mînă. Pe unele lucruri se mai putea desluși o pecete rotundă cu inscripția „Corabia de vînătoare „Sfînta Maria", sau „Sfînta Maria". În schimb, campamentul era cu desăvîrșire pustiu: nu erau nici oameni vii, nici morți."

2. „... Am descoperit o bucătărie improvizată: o cutie mare de tablă, cu o găleată cu capac fixată înăuntru. De obicei, sub găleată se așează un căpăcel în care se arde grăsime de urs sau de focă. În cutia de tablă, în locul obișnuitului căpăcel, se afla însă un primus. L-am scuturat și am constatat că mai are gaz în rezervor. Am pompat și gazul a țîșnit în becul de ardere într-o șuviță subțire. Alături am găsit o cutie de conserve cu eticheta „Borș ucrainean — Fabrica Vihorev — Sf. Petersburg, 1912." Dacă voiam să mîncăm, puteam să deschidem cutia și să încălzim borșul pe primusul acela, care stătea de aproape treizeci de ani îngropat în pămînt."

3. „... După cercetări zadarnice în direcția Galciha, ne-am întors la campament, de astă dată venind dinspre sud-est. Costișele dealurilor care mai înainte mi se păreau uniform ondulate, căpătară deodată un aspect neașteptat. De fapt nu exista decît

o singură pantă mare de piatră, care semăna a tundră şi era crestată de nişte vîlcele adînci, parcă săpate de mîna omului.

Tocmai străbăteam o vîlcea: la început, nimeni dintre noi n-a luat în seamă stiva de bîrne de plută, pe jumătate dărîmată, ridicată între doi uriaşi bolovani de piatră. Nu erau multe bîrne — numai vreo şase — dar una dintre ele retezată cu ferăstrăul. Ne-am mirat. Pînă atunci credeam că locul campamentului este între movilele stîncoase şi dealuri, dar curînd ne-am încredinţat că a fost mutat dintr-un loc într-altul.

Mi-e greu să înşir, fie chiar şi cu aproximaţie, toate obiectele găsite acolo, în vîlcea: un ceas, un cuţit de vînătoare, cîteva bastoane de schi, două puşti cu o ţeavă sistem „Remington", o vestă de piele, un tub cu unsoare. În plus, un săculeţ pe jumătate putrezit, cu nişte clişee fotografice. În sfîrşit, în cea mai adîncă vîlcea am dat de un cort, cu nişte bîrne şi cu un os de balenă aşezate pe marginea pînzei, ca să nu-l ia vîntul. A trebuit să spargem gheaţa cu topoarele şi să eliberăm cortul, ca apoi să descoperim, sub cort, omul pe care-l căutasem pînă atunci...

Se putea ghici poziţia în care a murit: cu braţul drept căzut în lături şi corpul întins, de parcă ar fi ascultat ceva. Zăcea cu faţa în jos, acoperind cu pieptul o raniţă, unde se aflau scrisorile lui de adio. Îşi închipuise, fără îndoială, că dacă le fereşte astfel, scrisorile se vor păstra mai bine."

4. „...Niciodată n-am sperat că-l voi găsi în viaţă. Totuşi, atîta timp cît nimeni n-a pomenit de moartea lui şi nici eu nu l-am văzut mort cu ochii mei, sufletul mi-a fost mereu luminat de nădejdea aceasta copilărească. Acum, nădejdea aceasta s-a stins, dar în locul ei s-a aprins strălucitoare lumina unui alt simţămînt: îmi dau seama că nu l-am căutat zadarnic şi nici la întîmplare, că el n-a murit şi nici nu va muri vreodată. Nu-i decît o oră decînd vaporul s-a apropiat de far şi marinarii, cu capul descoperit, au transportat pe bord sicriul acoperit cu rămăşiţele putrede de pînză ale cortului. Au răsunat salve de salut şi pavilionul vasului s-a coborît în semn de doliu. Am rătăcit singur prin campamentul pustiu al „Sfintei Maria" şi acum îţi scriu ţie, prietena mea, scumpa mea Katia. Cît aş vrea să fiu acum lîngă tine! Deşi în curînd se vor împlini treizeci de ani de cînd s-a sfîrşit lupta aceasta curajoasă pentru viaţă, ştiu totuşi că pentru tine, el abia astăzi a murit. Am impresia că-ţi

scriu de pe front, despre prietenul și tatăl tău, care a căzut în luptă. Amintirea lui mă umple de tristețe și în același timp de mîndrie și, în fața acestei priveliști, ce-mi poartă gîndul spre lucrurile și faptele care n-au moarte, sufletul meu se înclină cu smerenie...“

II

CEVA DE NECREZUT

„Cît aș vrea să fiu acum lîngă tine!“ citeam și reciteam aceste cuvinte și ele mi se păreau reci și pustii, de parcă aș fi stat de vorbă cu o imagine a mea, într-o cameră friguroasă și goală. Aveam nevoie de prezența Katiei, nu de scrisorile acestea ce aduceau a jurnal, de Katia cea vioaie și inteligentă — Katia mea dragă, care credea în mine și mă iubea. Cîndva, la înmormîntarea Mariei Vasilievna, am fost adînc mîhnit de faptul că ea mi-a întors spatele; visam să o întîlnesc odată după ani de zile și, întocmai ca Tăunul, să-i arunc în față dovezile dreptății mele. Mai tîrziu am făcut ca numele tatălui ei să devină cunoscut în toată lumea și el să fie recunoscut un erou național. Pentru Katia, însă, căpitanul Tatarinov rămăsese numai tatăl ei și deci cine altul decît ea se cuvenea să afle cel dintîi că l-am găsit? Cine, dacă nu ea, mi-a spus odată că ar fi minunat dacă basmele în care noi credem ar deveni o realitate? L-am găsit pe căpitanul Tatarinov în toiul grijilor, greutăților și emoțiilor războiului. În fața acestei descoperiri, ce-și avea locul ei în istoria științei rusești, nu stătea băiețașul amețit de năzăririle nebuloase ale Arcticei — Arctica ce luminase lumea lui pe jumătate conștientă din anii cînd era lipsit de darul vorbirii, nici adolescentul care stăruise cu înflăcărare și tinerească îndărătnicie în convingerea lui. În fața acestei descoperiri stătea un om matur și care trecuse prin multe în viață. Eram mîndru și fericit! Ce să spun însă bietei mele inimi, chinuită de amărăciune la gîndul că totul ar fi putut să fie altfel?

Ne-am întors la unitate abia spre sfîrșitul lui ianuarie și chiar a doua zi am fost chemat la comandamentul flotei din Nord.

...Niciodată n-am să uit dimineața aceea, dar nu din pricina culorilor ei palide și vii totodată, care mă făceau să cred că e prima dimineață de pe pămînt. O asemenea senzație de prospe-

ţime este ceva obişnuit în Extremul Nord. Cînd, însă, după ce am fumat şi am stat îndelung de vorbă cu comandantul vasului, m-am urcat pe puntea cotropită de ceaţă apăsătoare şi scămoşată, am simţit deodată că mi se taie răsuflarea, de parcă eram în aşteptarea unui miracol. Ceaţa aci învăluia puntea, aci se risipea. Prin franjurile ei sălbatic zdrenţuite deasupra vulcanilor ascunşi, se zărea luna plină, care trimitea snopi de raze verticale în sus şi în jos. După un timp, pe cînd înaintam spre zarea trandafirie a dimineţii, luna, ieşind parcă biruitoare asupra negurii din jur, se limpezi, dar şi acum strălucea palid, ca vlăguită de putere. La cîteva minute am zărit-o pentru ultima oară prin ceaţa ce începuse să se destrame. Iar deasupra golfului Kolsk se ridică îndată o dimineaţă albăstrui-trandafirie.

Cum am intrat în golf, înaintea noastră apăru un orăşel aidoma dimineţii — alb şi trandafiriu — clădit parcă din zăpadă.

Orăşelul se vedea în întregime, încît ai fi zis că e aşezat într-adins pe panta aceea cenuşie, brăzdată de minunate filoane de granit. Căsuţele albe cu balconaşe, din faţa cărora porneau trepte ce se răspîndeau în toate direcţiile, stăteau aliniate şiruri, şiruri. Clădiri mari de piatră străjuiau golful, dispuse în semicerc; mai tîrziu am aflat că acest semicerc e numit „compas", aceasta pentru că părea trasat de un compas uriaş, în jurul golfului Ekaterinskaia.

Am urcat treptele unei scări înalte, deasupra căreia se boltea un arc aruncat între două case şi în faţă mi s-a deschis întreaga privelişte a golfului, de la un mal la altul. Simţămîntul acela nelămurit care mă urmărea de dimineaţă, aici stingîndu-se, aici redeşteptîndu-se, mă cuprinse iarăşi, neînchipuit de puternic. De un verde mat, golful strălucea doar în răsfrîngerile de lumină ale cerului. Malurile încătuşate, ce aminteau de peisajele depărtate ale lacurilor din sud ori ale munţilor voinici ai Caucazului, erau încadrate spre zare de nenumăraţi vulcani scunzi, acoperiţi de zăpadă. Ici-colo, pe fondul lor orbitor, abia se zăreau umbrele firave ale unor copaci pitici.

Nu cred în presimţiri, dar stînd acolo, lîngă o clădire din bucla „compasului", uimit de frumuseţea oraşului şi a golfului, m-am gîndit fără să vreau la asta. Oraşul îmi părea ca o ţară neîntrezărită decît în vis şi pe care o căutasem zadarnic ani de-a rîndul. Stăpînit de o luminoasă însufleţire, mi-am zis că aici mi se va întîmpla neapărat ceva minunat — poate cel mai minunat lucru pe care puteam să-l aştept de la viaţă.

La Statul Major nu era nimeni — venisem înainte de a începe serviciul. Ofițerul de serviciu mi-a amintit că ordinul spune să mă prezint la ora zece și că acum nu-i decît șapte și jumătate.

Am plecat de acolo nu știu cum, parcă ușurat că nu-i decît șapte și jumătate, și am început să admir iar golful, de lîngă una din clădirile „compasului".

Vremea se schimbase cît am zăbovit la Statul Major. Golful încătușat între malurile cenușii și abrupte, devenise cenușiu și el, neprimitor. De undeva, din fund, venea domol un vaporaș deșelat, îndreptîndu-se spre port. Dornic să văd cum acostează, am apucat pe o altă scară care, după o cotitură, se transforma într-o platformă largă.

Era unul dintre cele două vapoare care făceau cursa de pasageri între Murmansk și Poliarnoe. Pe schela de debarcare, călătorii așteptau să le vină rîndul la controlul actelor. Printre marinarii coborîți pe chei erau și cîțiva civili, ba și vreo trei, patru femei cu coșuri și legături în mînă...

Pesemne că plăcerea aceasta de a privi cum acostează vasele la mal rămăsese în mine din zilele acelea triste, cînd fugeam de-acasă de frica lui Gaer Kuli. Mă duceam la confluența Pescinkăi cu Tihaia, la debarcader, și stăteam acolo o mulțime. Vaporul se apropia de mal, o funie zbura peste bord șerpuind prin aer, și un marinar o prindea cu îndemînare, petrecînd-o după un par ce ieșea strîmb din apă. Lumea năvălea pe chei — erau tot oameni bine îmbrăcați, zgomotoși și veseli — dar nimănui nu-i mai păsa de mine. De atunci, ori de cîte ori se întîmpla să privesc la învălmășeala veselă a sosirilor, simțămîntul acela de ființă singuratică și părăsită îmi renăștea în suflet.

În schimb, de astă dată, poate pentru că era iarnă și pentru că de pe vapor coborau oameni cu fețele îngrijorate, — în mare parte militari — n-am mai încercat acest simțămînt.

Poate să pară ciudat, dar vaporașul acela vechi, călătorii nerăbdători ce-și așteptau rîndul să coboare pe chei, militarii ce se îndreptau stingheri spre biroul unde se vizau biletele de voie — totul îmi plăcea aici la Poliarnoe. Simțămîntul acesta e legat de cea mai fericită întîmplare din viața mea. Cum și de ce, n-aș putea explica.

Întrucît era încă devreme să mă întorc la Statul Major, m-am dus să-l caut pe doctor, dar nu la spital, ci acasă — el locuia în oraș.

Locuia, desigur, într-una dintre căsuțele acelea albe, ce stăteau aliniate șiruri, șiruri. De pe mal, ele mi se păreau ceva mai

înalte și mai frumoase. Am ajuns în dreptul primului șir de case: trebuia să urc pînă la al cincilea șir și să găsesc casa cu numărul șapte. Mergeam și mă gîndeam la tot ce văzusem, întocmai ca nenții. Cîțiva englezi mă ajunseră din urmă; purtau niște căciuli caraghioase, cam ca ale surugiilor noștri, și niște mantale kaki. Eu mă uitam la ei și-mi spuneam că nu știu aproape nimic despre iarna noastră. Un băiețel dolofan, într-o blăniță albă și pufoasă, călca grav înaintea noastră, cu o lopățică pe umăr. Un marinar mustăcios îl ridică și-l purtă în brațe o bucată de drum. M-am gîndit deodată că la Poliarnoe sînt pesemne foarte puțini copii.

Căsuța din al cincilea șir de case, pe care o căutam, nu se deosebea cu nimic de vecinele ei din dreapta ori din stînga, dar scara era înghețată ca un patinoar. Treptele abia se mai deslușeau. Dintr-un salt am fost sus în cerdac, unde m-am izbit de niște marinari, care tocmai plecau. Unul dintre ei, care pășea cu grijă să nu alunece, susținea că „neputința de a te orienta în noaptea polară dovedește o lipsă de vitamine în organism". Erau medici! Aici locuia și Ivan Ivanîci, nici vorbă.

Am intrat într-o săliță și am deschis o ușă, apoi alta. Nimeni. Amîndouă încăperile erau pline de fum de tutun, paturile stăteau desfăcute și peste tot vedeai lucruri aruncate. Asta dovedea că aici stau numai bărbați. Totuși, simțeai o atmosferă primitoare, de parcă gazdele ar fi lăsat într-adins ușile deschise.

— E cineva aici?

Nici un răspuns. Am coborît din nou în stradă. O bătrînă cu poala prinsă în brîu își freca picioarele cu zăpadă. Am întrebat-o dacă într-adevăr casa aceea poartă numărul șapte.

— Da' pe cine cauți?

— Pe doctorul Pavlov.

— Cred că mai doarme, zise bătrînica. Ocolește casa. Uite, fereastra de colo e fereastra lui. Dar bate mai tărișor.

Era mai simplu să ciocănesc la ușă, dar am urmat sfatul bătrînei și, fără să stau pe gînduri, m-am îndreptat spre fereastra arătată. Casa era ridicată pe un loc în pantă și fereastra odăii se afla foarte aproape de pămînt. Am ciocănit — geamul era înghețat — și apoi m-am aplecat să mă uit înăuntru, ținînd mîna streașină la ochi. Mi s-a părut că văd silueta unei femei, aplecată asupra unui coș sau a unui geamantan. Auzind ciocăniturile, femeia se îndreptă din mijloc și se apropie de fereastră. Duse și ea mîna streașină la ochi și atunci, prin

gheața scămoșată spre marginea geamului aburit, am întrezărit o față omenească.

Femeia mișcă buzele. Asta-i tot ce a făcut ea dinapoia geamului înghețat, prin care nu se vedea aproape de loc, dar eu am recunoscut-o. Era Katia!

III

KATIA

Cum oare aș putea să redau primele clipe ale revederii noastre, cînd mă uitam la Katia nebun de fericire, o sărutam și iarăși mă uitam la ea, fără să mă mai satur? O întrebam mereu cîte ceva, ca după o clipă să mă întrerup singur, fiindcă aceste lucruri, despre care o tot întrebam, se petrecuseră cîndva demult, cu mii de ani în urmă. Era ca și cum spaima și chinurile ei, foamea pe care o îndurase la Leningrad, gîndul deznădăjduit că n-are să mă mai vadă n-ar fi existat niciodată. Totul trecuse, totul pierise, ea era lîngă mine și puteam s-o îmbrățișez. Dumnezeule! Aproape nu-mi venea să cred că-i adevărat!

Era palidă și foarte slăbită. Fața ei avea ceva schimbat, ceva care-o făcea să-și piardă asprimea de altădată.

— Katia, te-ai tuns!

— De mult, de cînd eram bolnavă la Iaroslavl.

Aceasta însă nu era singura schimbare: Katia toată se schimbase. Dar acum nu vroiam să mă gîndesc la nimic. Clipele treceau în zbor pe lîngă noi și noi stăteam acolo în odaia aceea cu lucruri aruncate în neorînduială peste tot și în celelalte două, în care intrasem mai înainte. Geamantanul asupra căruia ea stătea aplecată în clipa cînd am ciocănit la fereastră, rămăsese deschis. Doctorul, pe care l-am descoperit abia mult mai tîrziu pitit într-un colț, ștergîndu-și barba cu batista, fusese de față la revederea noastră. L-am zărit tocmai în clipa cînd încerca să se furișeze afară în vîrful picioarelor și l-am oprit. Katia la Poliarnoe? Cum a ajuns aici?

— Doamne, ți-am scris în fiecare zi! La Moscova ne-a despărțit doar un interval de o oră. Cînd tu ai fost la Valea Jukov, eu făceam coadă la pîine, pe Arbat.

— Nu se poate!

— I-ai lăsat o scrisoare și-am alergat într-un suflet să te

caut. Dar unde să te găsesc? Cine şi-ar fi închipuit că te duci la Romaşov?

— De unde ştii că am fost la Romaşov?

— Ştiu tot, tot! Dragul meu, scumpul meu!

Şi mă sărută.

— ...Am să-ţi povestesc totul.

Katia mi-a povestit cum Vîşimirski, speriat de moarte, l-a căutat pe Ivan Pavlîci, căruia i-a spus că eu l-am arestat pe Romaşov.

— Cine e contraamiralul ăsta, P.? Ţi-am scris tot timpul pe adresa lui, apoi i-am scris lui, dar tot n-am primit răspuns. Nu ştiai că au să te trimită aici? De ce trebuia să-i adresez lui scrisorile pentru tine?

— Fiindcă n-aveam altă adresă. Am plecat din Moscova să te caut pe tine.

— Unde?

— La Iaroslavl. Am fost la Iaroslavl şi tocmai mă pregăteam să plec spre Novosibirsk, cînd m-au chemat.

— De ce nu l-ai anunţat pe Korabliov că eşti trimis aici?

— Nu ştiu. Dumnezeule, eşti tu cu adevărat, tu, Katia?

Umblam prin cameră îmbrăţişaţi, împiedicîndu-ne de lucrurile aruncate peste tot şi întrebîndu-ne mereu: „de ce?“, „de ce?“ întrebările erau tot atît de multe, pe cît de multe au fost motivele ce-au făcut să nu ne întîlnim la Leningrad, iar Moscova ne-a purtat pe nişte străzi, ca să ne regăsim abia la Poliarnoe, unde eu veneam pentru prima oară şi unde, în urmă cu jumătate de ceas, nici nu visam că o voi întîlni pe Katia.

Katia aflase că am găsit expediţia din telegramele agenţiei Tass, publicate în presa centrală. Atunci a scris doctorului, iar doctorul a ajutat-o să obţină autorizaţia necesară pentru a veni la Poliarnoe. Nici Katia, nici doctorul nu ştiau însă unde să-mi scrie. Şi chiar de ar fi ştiut, n-aş putea spune că scrisorile şi telegramele lor ar fi ajuns pînă la locul unde s-a oprit expediţia căpitanului Tatarinov.

La un moment dat, doctorul dispăru din cameră şi după puţin timp se întoarse cu un ceainic fierbinte. Şi dacă el n-a fost în stare să stăvilească graba cu care clipele zburau înainte pe lîngă noi, cel puţin a izbutit să ne aşeze pe amîndoi pe divan. Ne-a oferit nişte pesmeţi tari ca piatra, apoi a pus pe masă un bidon cu lapte condensat, cerîndu-şi iertare că nu are în ce să ne servească laptele.

Mai tîrziu a plecat şi de astă dată nu l-am mai oprit. Am rămas singuri în casa aceea friguroasă, cu bucătăria plină de

cutii goale de conserve și de vase murdare, cu antreul plin de zăpadă. De ce oare trebuia să ne revedem aici, în casa aceasta, de la fereastra căreia se zăreau niște dealuri scunde și o apă lunecînd mîndră sub niște maluri abrupte și înzăpezite? Era încă un „de ce", la care nu căutam să găsesc răspunsul...

La plecare, doctorul mi-a arătat un aparat mic electric, dar eu nu l-am luat în seamă. Uitasem cu totul de el și nu mi-am adus aminte decît în clipa cînd am observat că, dacă rîd, îmi ies aburi din gură, ca unui cal. Aparatul pe care mi-l arătase doctorul era un radiator electric, probabil făcut prin partea locului, dar foarte bun, judecînd după bîzîitul vioi care s-a auzit toată dimineața. Odaia se încălzi curînd. Katia vru să facă puțină rînduială, dar eu n-am lăsat-o. Mă uitam la ea și-i țineam strîns mîinile într-ale mele, de parcă m-aș fi temut să nu dispară în chip tot atît de neașteptat cum se și ivise...

Chiar de dimineață, cînd pornisem să caut casa doctorului, am băgat de seamă că vremea stă să se schimbe. Ieșind în stradă (era ora zece fără un sfert), am simțit că vîntul rece și aspru de mai înainte s-a potolit și că e o atmosferă apăsătoare. Ningea întețit, cu fulgi pufoși. Acestea erau semne neîndoielnice de viscol.

Spre mirarea mea, la Statul Major se și aflase de sosirea Katiei. Știa probabil și amiralul, altfel de ce m-ar fi întîmpinat cu zîmbetul pe buze? I-am raportat pe scurt cum am scufundat crucișătorul, iar el nu mi-a cerut amănunte. În schimb m-a anunțat că în seara aceleiași zile va trebui să relatez desfășurarea atacului în fața Consiliului Militar. Expediția „Sfînta Maria", iată ce-l interesa!

Am început să povestesc cu oarecare șovăială și stîngăcie, deși faptul că am găsit expediția în timp ce eram plecat în misiune, n-ar fi părut cîtuși de puțin ciudat cuiva care-mi cunoștea viața. Cum oare să-i înfățișez amiralului, în cîteva cuvinte acest lucru? El însă mă asculta cu atîta luare-aminte, cu un interes atît de sincer și de tineresc încît, pînă la urmă, am renunțat să mă rezum doar la cîteva cuvinte: am început să povestesc totul așa cum simțeam, și faptele au ieșit la iveală așa cum s-au petrecut în realitate.

Într-un tîrziu ne-am luat rămas bun și am plecat, fiindcă amiralul își aminti că acasă mă așteaptă Katia...

Nu știu cît am stat la el — poate un ceas, poate mai mult decît atît. Destul însă, ca să nu mai recunosc orășelul Poliarnoe sub vuietul și rafalele obositoare ale viscolului.

Noroc că luasem pîslarii în picioare! A fost însă nevoie să le ridic carîmbii pînă deasupra genunchilor. Cît despre casele înşiruite rînduri, rînduri, ele nu se mai vedeau nicăieri. Numai cineva cu o bogată imaginaţie ar fi putut să susţină că undeva, dincolo de vîrtejurile zăpezii, se află nişte case şi că într-una din ele — în casa cu numărul şapte de pe al cincilea rînd, Katia tocmai punea pe cuptor pesmeţii doctorului, tari ca piatra, ca să-i mai dezmorţească puţin, aşa cum am învăţat-o eu. Bineînţeles că tot am izbutit să ajung, deşi mai greu decît orice a fost să recunosc casa: într-o jumătate de oră, căsuţa noastră se schimbase cu desăvîrşire, şi acum, aşa cum stătea povîrnită, cu zăpada clădită în troiene pînă în dreptul ferestrelor, părea desprinsă dintr-o poveste. Am dat buzna înăuntru, ca un adevărat zeu al viscolului, şi Katia a trebuit să ia mătura şi să mă curețe de zăpadă, începînd cu umerii, pe care mi se aşternuseră nişte troiene în lege.

...Se părea că i-am spus Katiei tot ce am avut să-i spun. Am dat de două ori peste scrisorile de adio ale căpitanului Tatarinov, pe care le adusesem cu mine la Poliarnoe, cu gîndul să le arăt şi doctorului — celelalte documente ale expediției le lăsasem la unitate — dar le-am ocolit de fiecare dată, aşa cum am ocolit tot ce era în legătură cu aceste scrisori. Simţeam lămurit că în bucuria revederii noastre, încă „nu se poate vorbi" despre ele. Katia îmi povesti despre Petinka, îmi spuse că e un băiețel oacheş, puţin saşiu şi că seamănă foarte mult cu mamă-sa — răposata mea soră. Ne-am sfătuit apoi ce să facem cu bunica, fiindcă ea s-a certat cu directorul Perîşkin, a părăsit colonia şi şi-a închiriat o cameră în colhoz. Am aflat de asemenea că Petea cel mare a fost rănit şi decorat pentru a doua oară şi că s-a întors iarăşi pe front. Întîmplător, Katia l-a cunoscut la Moscova pe comandantul lui Petea, un Erou al Uniunii Sovietice, care i-a spus că lui Petea „nici nu-i pasă de moarte", şi asta a mirat-o mult. Am aflat şi despre Varia Trofimova, care susţinea că „dacă totul va fi aşa cum crede Katia, ei doi vor fi fericiţi, cu adevărat fericiţi".

Acum, odaia părea alta. Lucrurile stăteau rînduite la locul lor şi parcă ţineau să-şi arate recunoştinţa faţă de Katia: camera aceea neprimitoare de burlac devenise dintr-o dată prietenoasă, intimă. Erau cinci, şase ore de cînd se petrecuse această minunată şi nemărginit de însemnată schimbare în viaţa mea; cinci, şase ore de cînd regăsisem, întreagă, căldura căminului nostru de care fusesem lipsiţi amîndoi atîta amar de vreme, un

an și jumătate, și parcă tot nu-mi venea să cred că draga mea Katia e din nou lîngă mine.

— Știi, m-am mustrat deseori, spunîndu-mi că nu te-am iubit îndeajuns, fiindcă mereu uitam că-ți vine greu să rămîi singură.

— În schimb, eu mă gîndeam că ție ți-e greu să stai numai cu mine. Iar cînd plecai, îmi făceam atîtea griji. Dar toată neliniștea și toate grijile mele erau totuși o fericire.

În timp ce vorbeam, Katia găsea neîncetat cîte ceva de rînduit prin odaie, cum făcea ea de obicei, fie că stăteam la hotel, fie că ne aflam în tren — oriunde eram împreună. Era deprinderea femeii care se mută mereu dintr-un loc într-altul, urmîndu-și soțul. Cu cîtă tristețe, cu cîtă duioșie și remușcare o regăseam în lucrul acesta mic!

Curînd ne ciocăni la ușă un vecin — marinarul care-mi spusese că nu sînt capabil să mă orientez în noaptea polară — un grăsan scund și roșu la față, pe deasupra un strașnic mîncăcios, cum am avut prilejul să ne convingem mai tîrziu.

Ținea neapărat să ne cunoască. Din capul locului, el ne-a spus că e coleg cu Ivan Ivanîci și că a venit la Poliarnoe să experimenteze niște aparate de salvare pentru submarine. Se pregătea să plece în aceeași seară la Murmansk, dar afurisitul de viscol îi încurcase toate socotelile.

— Nu mi-au dat autorizație să părăsesc portul, — oftă el, — așa că nu mi-a rămas decît să iau o gustare și să beau un păhărel.

Ivan Ivanîci avea și vin, și conserve, dar oaspetele declară că nu sînt pe gustul său și aduse el un alt vin și alte conserve. Deschise gîfîind cutiile cu conserve, apoi își sumese mînecile și se apucă, nu știu de ce, să le încălzească pe cuptor. Noi mîncasem și i-am spus că nu ne e foame. Fără să se sinchisească de noi, vecinul înfulecă la iuțeală conservele și bău tot vinul cu mare poftă. Știa de la doctor că ne-am pierdut unul de altul și ne felicită că sîntem din nou împreună, adăugînd că el cunoaște mii de alte cazuri asemănătoare.

— Bine că nici dumneata, nici soția nu regretați viața de singurătate! făcu el sfătos. Da, da, se-ntîmplă și așa!

Nu știu despre ce am mai vorbit, dar știu bine că faptul de a nu fi singuri, ne făcea să simțim și mai adînc fericirea noastră.

După un timp, oaspetele nostru plecă și toată seara a telefonat în port, întrebînd dacă n-au cumva de gînd să-i dea totuși autorizația. Dar, cum să-l lase să plece, cînd viscolul abia se pornise și cutreiera deslănțuit marea Barenț?! Curînd, începură

să zăngăne pînă și geamurile, de parcă le-ar fi zgîlțîit cineva de afară aici mai încet, aici mai cu putere.

Eram singuri! Nu mă mai săturam să o privesc pe Katia! Dumnezeule, cît m-a chinuit dorul de ea! Vedeam acum că am uitat o mulțime de lucruri. Uitasem, de pildă, cum își strînge părul înainte de culcare, împletindu-l în codițe. Se tunsese, dar părul îi crescuse între timp, iar codițele ei erau scurte și tare caraghioase. Le împleti totuși cu răbdare pînă la capăt, descoperindu-și urechile mici și frumoase, pe care de asemenea le uitasem!

Am început din nou să vorbim, de astă dată în șoaptă și de cu totul altceva: am început să vorbim de Romașov, despre care nu pomenisem nici un cuvînt.

Am citit undeva, nu știu unde, despre palimpseste — pergamente din vechime, al căror text a fost răzuit de scribii de mai tîrziu, în scopul de a scrie deasupra socoteli sau chitanțe. După ani și ani, învățații descopereau textul inițial care, uneori, aparținea unor poeți geniali.

Povestirea Katiei, care-mi repeta versiunea lui Romașov despre cele petrecute în păduricea de plopi, semăna și ea cu un palimpsest. La urmă am șters parcă toate minciunile, lăsînd adevărul să iasă la iveală. Mi-am dat numaidecît seama și i-am explicat Katiei toate acele mașinații complicate, de care s-a folosit Romașov în jocul lui dublu și mîrșav. Pe de o parte a căutat să-i dovedească Katiei că m-a scăpat pe mine de la moarte, pe de altă parte a căutat să-mi dovedească mie, că a salvat-o pe Katia.

I-am povestit Katiei cuvînt cu cuvînt ultima discuție avută cu Romașov, acasă la el, în Piața Sobacia. Mărturisile lui au uimit-o. Acum putea să-și dea seama și ea de cauza insucceselor mele și să răspundă la unele întrebări care o apăsau de atîta vreme.

— Spui că ai pus totul pe hîrtie?

— Da. Am consemnat totul, ca într-un proces verbal, și la urmă i-am dat să semneze.

După aceea i-am repetat mărturisirea lui Romașov, cum că toată viața m-a urmărit, chinuit de invidie, că încă de pe băncile școlii, sufletul lui gol era zbuciumat, apăsat de invidie. Nu i-am pomenit însă nimic despre acel minunat portret al ei din biroul lui Romașov. Îmi dădeam seama că o asemenea iubire, ca aceea a lui Romașov, este o insultă pentru Katia.

Ea mă ascultă posomorîtă și cu ochii aprinși ca doi cărbuni... Deodată, îmi luă mîna într-a ei, strîngîndu-mi-o cu putere la piept. Era palidă de emoție. Simțeam că-l urăște pe Romașov îndoit, întreit, poate și pentru ceea ce n-am vrut să-i destăinuiesc.

În ce mă privește, îmi dădeam seama că omul acesta e cu totul înlăturat din calea mea, nimicit. Și eram plin de voie bună la gîndul că l-am învins.

Doctorul cel gras telefona mereu în port după autorizația lui și de fiecare dată primea același răspuns. Viscolul nu se potolea și pace. Vijelia purta dintr-un loc în altul niște adevărați munți de zăpadă. Ea se abătuse și pe la noi, pe la Rîbacie, și prin locurile unde erau nemții, înghiontindu-le cu valuri uriașe vasele pitulate prin fiordurile norvegiene. Nu se acorda nici o autorizație! Portul era blocat. Vîntul atingea nouă grade!

Katia adormise cu obrazul în palmă, frumoasă și cuminte. Parcă nici acum nu înțelegeam de ce mă iubește. Katia dormea și eu nu mă mai săturam s-o privesc. Mă gîndeam că sîntem împreună și că, deși noaptea aceasta scurtă și fericită se va sfîrși foarte curînd, noi am izbutit totuși să o smulgem vijeliei ce cutreiera lumea.

Trebuia să mă scol la șase dimineața. Cerusem voie Katiei să n-o trezesc la plecare și ne luasem rămas bun de cu seara. Totuși, cînd am deschis ochii, Katia, în halatul ei subțire, spăla vasele, punînd farfuriile pe cuptor să se usuce. Deși nu-i spusesem nimic, știa în ce unitate fac serviciu, căci în clipa cînd m-am ridicat grăbit, lăsînd ceaiul nebăut în pahar, ea mi-a spus ca altădată, să nu uit de parașută. Și i-am promis că n-am să uit.

Am plecat de acasă împreună cu doctorul cel gras. Viscolul se potolise. În lungul străzilor orașului, zăpada stătea clădită în nămeți înalți și teșiți ca niște dune.

IV

SCRISORI DE ADIO

Înainte de a pleca i-am încredințat Katiei scrisorile de adio ale căpitanului Tatarinov. Cîndva, la N., o lăsasem în grădina Catedralei, singură ca și acum, cu scrisorile găsite de mătușa Dașa și de mine în geanta poștașului înecat. Eu m-am dus să o aștept lîngă turnul călugărului Martin, și acolo m-au trecut toți fiorii citind în gînd, o dată cu ea, aceste scrisori.

De astă dată urma să ne vedem abia după cîteva zile. Dar asta nu avea nici o însemnătate. Eu citeam scrisorile împreună

cu Katia, cuvînt cu cuvînt, întocmai ca și atunci. Iar Katia îmi simțea răsuflarea și mă simțea alături de ea.

Iată acum și scrisorile:

1

Căpitanul de rangul întîi, P.S. Sokolov Direcția principală hidrografică
Sf. Petersburg.

DRAGUL MEU PIOTR SERGHEEVICI,

Nădăjduiesc că scrisoarea aceasta va ajunge pînă la dumneata. Îți scriu în clipa cînd călătoria noastră se apropie de sfîrșit. Din păcate, o sfîrșesc în singurătate. Nu cred să existe un om pe lume care să poată îndura tot ce am îndurat noi. Tovarășii mei au murit unul după altul, iar grupul de recunoaștere, pe care l-am trimis la Galciha, nu s-a mai întors.

O las pe Mașa și pe fina dumitale într-o situație foarte grea. Dacă le-aș ști asigurate, nu m-aș mai chinui atît părăsind lumea aceasta, deoarece simt că patriei nu-i va fi rușine cu noi. Am avut un ghinion grozav, dar am izbutit să îndreptăm întrucîtva lucrurile, întorcîndu-ne și cercetînd pămîntul pe care l-am descoperit, atît cît ne-au ajutat puterile.

Cele din urmă gînduri ale mele sînt pentru soția și copilul meu. Doresc mult ca fetița să aibă noroc în viață. Ajută-le așa cum m-ai ajutat și pe mine. În preajma morții mă gîndesc cu adîncă recunoștință la dumneata și la cei mai frumoși ani ai tinereții, cînd am lucrat sub conducerea dumitale.

Te îmbrățișez,

IVAN TATARINOV

2

Excelenței Sale, Șeful Direcției principale hidrografice din partea șefului expediției „Sfînta Maria",
I. L. Tatarinov.

RAPORT

Prin prezenta am onoare să aduc la cunoștință Direcției principale hidrografice următoarele:

În anul 1915, luna martie, ziua 16, la 79°08'30" latitudine și 89° 55'00" longitudine Greenwich, de pe bordul corăbiei în de-

rivă „Sfînta Maria", s-a observat pe o vreme cu cerul senin și bună vizibilitate, la est de vas, un pămînt întins, necunoscut, cu ghețari și munți înalți. Despre existența unui pămînt în această regiune avusesem și înainte unele indicii. Astfel, în august 1912, am văzut stoluri mari de gîște zburînd din direcția N.-N.E. în direcția S.-S.V. La începutul lui aprilie 1913 am zărit la orizont, spre N.E., o pronunțată dungă argintie, deasupra căreia se deslușeau nori de o formă ciudată, ca o ceață, ce învăluiau niște munți îndepărtați.

Descoperind această fîșie de pămînt, paralelă cu direcția meridianelor, am sperat că vom putea părăsi corabia și vom coborî pe uscat cu primul prilej, ca apoi, pornind în lungul țărmului, să ne îndreptăm spre peninsula Taimîr, de unde să ne continuăm drumul spre primele așezări siberiene de la gura fluviilor Hatanga sau Ienisei — ținînd seama, firește, de împrejurări. Între timp am căpătat certitudinea direcției derivei noastre. Corabia, care se mișca o dată cu ghețarii, se deplasase cu 7°, de la nord spre vest. Chiar dacă această deplasare spre vest ar fi sporit și mai mult și am fi ajuns pe o linie paralelă cu drumul urmat de vasul „Fram" al lui Nansen, tot n-am fi putut să ieșim dintre ghețari înainte de toamna anului 1916. Iar proviziile noastre abia ne ajungeau pînă în vara anului 1915.

La 23 mai 1915, după nenumărate greutăți, care însă n-au nici o legătură cu raportul de față, am izbutit să ajungem la țărmul pămîntului descoperit de noi, situat la 81° 09' latitudine și 58° 36' longitudine. Este vorba de o insulă acoperită de gheață — însemnată cu litera A pe harta anexată raportului. Abia după cinci zile am izbutit să ajungem la țărmul celei de-a doua insule, foarte întinsă, una dintre cele trei sau patru insule ce alcătuiesc pămîntul descoperit de noi. Punctul astronomic determinat de mine în punctul cel mai înalt al insulei — însemnată pe hartă cu litera G — are coordonatele 80°26'30" și 92°08'00".

Am pornit spre sud, în lungul țărmului acestui pămînt necunoscut, explorîndu-l între paralelele nordice 81 și 79. În partea de nord, țărmul este destul de scund, acoperit pe alocuri de ghețari imenși. La o oarecare depărtare mai spre sud, țărmul devine înalt și nu se mai văd ghețari. Aici am găsit o plută. La 80° latitudine am descoperit un golf larg, poate o strîmtoare, care pornește din punctul însemnat pe hartă cu litera S., în direcția E.-S.E.

De la punctul însemnat pe harta anexată cu litera F., țărmul cotește brusc spre S.-S.V. Intenționam să cercetez și țărmurile din partea de sud ale pămîntului descoperit de noi, dar, între

timp, am luat hotărîrea să pornim în lungul țărmului Hariton-Laptev, spre Ienisei.

Aducîndu-vă la cunoștință aceste descoperiri, socotesc necesar să adaug reverva mea în ce privește exactitatea datelor de mai sus, întrucît aparatele de pe bord, deși am avut toată grija de ele, n-au fost verificate timp de doi ani.

IVAN TATARINOV

Anexe:

1. Copia autentificată a jurnalului de bord al corăbiei „Sfînta Maria".
2. Copia jurnalului cronometric.
3. Un caiet legat în pînză, cuprinzînd calculele și datele planurilor ridicate pe teren.
4. Harta locurilor fotografiate.

În tabăra de pe insula nr. 4 din Arhipelagul Rusesc.
18 iunie 1915

3

MAȘA SCUMPĂ,

Mă tem că s-a sfîrșit cu noi și nici măcar nu sper că ai să citești vreodată rîndurile acestea. Nu mai putem umbla, înghețăm în timpul mersului, așa cum înghețăm și în timpul popasurilor, și nici cînd mîncăm nu ne putem încălzi. Picioarele mele, mai ales piciorul drept, sînt într-o stare proastă. Nici eu singur nu știu cînd mi-a degerat. Scriu mereu „noi" din obișnuință, fiindcă în realitate sînt trei zile de cînd s-a sfîrșit și bietul Kolpakov. Din pricina viscolului nu pot nici să-l îngrop. Viscolul acesta, care ține de patru zile, s-a dovedit mult prea mult pentru noi.

Curînd o să-mi vină și mie rîndul. Dar nu mă tem de moarte — poate pentru că am luptat peste puterile mele să trăiesc.

Mă simt foarte vinovat față de tine, și gîndul acesta e o povară grea pentru mine, deși nici celelalte nu-s prea ușoare.

Cîte griji, cîte supărări ți-a fost dat să înduri în ultimii ani și iată că acum încă una se abate asupră-ți — poate cea mai grea din toate. Să nu te socotești legată de mine pe viață și dacă vei întîlni un om cu care crezi că poți să fii fericită, te rog să nu uiți că eu doresc lucrul acesta. Așa să-i spui și Ninei Kapitonovna. O îmbrățișez și o rog să te ajute cît poate și mai ales să aibă grijă de Katia.

Călătoria noastră a fost foarte grea. Cu toate acestea, am izbutit să înfrunt greutățile și poate c-am fi izbutit pînă la capăt,

dacă n-am fi întîrziat din pricina echipării și dacă echipamentul n-ar fi fost atît de prost.

Scumpa mea Mașenka, nu știu cum o să trăiți voi fără mine. Și Katia, Katia! Există cineva care ar putea să vă ajute, dar nu vreau să-i mai pomenesc numele, acum, în ultimele clipe ale vieții mele. N-am ajuns niciodată să-i spun tot ce s-a strîns în inima mea atîția ani de-a rîndul. El a întruchipat pentru mine o putere îndîrjită, care m-a legat întotdeauna de mîini și de picioare. Mă gîndesc cu amărăciune la tot ce-aș fi putut să realizez, nu numai dacă nu mă ajuta nimeni, dar cel puțin dacă nu mi-ar fi pus piedici. Ce pot să fac? Am o singură mîngîiere: că, datorită străduințelor mele, au fost descoperite și alipite Rusiei pămînturi noi și întinse. Îmi vine greu să mă smulg de lîngă scrisoarea aceasta, să pun capăt și ultimului prilej de a sta de vorbă cu tine, draga, scumpa mea Mașa. Veghează asupra fetiței, ai grijă să nu lenevească. În privința asta îmi seamănă mie: întotdeauna am fost leneș și prea încrezător.

Katia, fetița mea! Ai să afli oare vreodată cît m-am gîndit la tine în preajma morții și cît am dorit să te văd?

De ajuns însă. Simt că-mi îngheață mîinile, deși mai am încă atîtea de scris. Vă îmbrățișez. Al vostru pentru totdeauna.

V

ULTIMA FILĂ

N-aș fi vrut ca soția mea să rămînă mai departe la doctorul Ivan Ivanîci, cu atît mai mult, cu cît camera nici nu era a lui, ci a unui ofițer care murise. Lucrurile și mobila aparțineau tot acestui ofițer. În fiecare lucrușor de acolo se simțea o viață care s-a oprit brusc: în priveliștile din Poliarnoe, începute cu stîngăcie în acuarelă și rămase neterminate, în cărțile de specialitate de pe etajera curată, fixată pe perete, ca și în multele fotografii ce înfățișau o fată cu cozi lungi, într-un sarafan ucrainean, ori aceeași fată, de astă dată după cîțiva ani, ținînd în brațe un băiețel dolofan și gol pușcă.

Asemenea camere stîrnesc tot felul de gînduri fără rost și o soție de aviator nu poate întotdeauna să le alunge cu ușurință. Katia se hotărî însă să rămînă acolo.

— Ce-are a face? — spunea ea, — astea sînt lucruri obișnuite.

Eu n-am mai stăruit, mai ales că la Poliarnoe mă puteam duce destul de rar și, afară de asta, pentru că îmi făcea plăcere să știu că stă la doctorul Ivan Ivanîci și că-l vede zilnic.

Katia se apucă să muncească, de la bun început, ca infirmieră, întîi la spitalul orașului, apoi la dispensarul din Staroe-Poliarnoe, pe care-l conducea Ivan Ivanîci. După două săptămîni, venind la Poliarnoe, am găsit-o preocupată și plină de interes pentru munca ei cea nouă, cu care se obișnuise uimitor de repede.

Din Poliarnoe plecau mereu vase de-ale noastre în apele apropiate sau depărtate, fie ca să întîmpine convoaiele aliaților, fie ca să le scufunde pe cele ale inamicului, așa că viața orășelului era strîns legată de această luptă. Comandanții de aici erau iubiți și cunoscuți în întreaga țară.

Simțămîntul de prezență imediată a frontului și spatelui frontului, care mă uimise atîta la Z., aici se dovedea și mai viu. Viața însăși era mai complexă și mai bogată la Poliarnoe. Nimic nu se petrecea la întîmplare. Se vedea bine că viața merge înainte și că, de la comandant și pînă la ultimul matroz, toți stau postați dîrji printre stîncile sălbatice, hotărîți să lupte pînă la victoria finală. Și tocmai pentru că era vorba de o aceeași încordare, ea pătrunsese adînc în lucrurile cele mai mărunte ale vieții de fiece zi.

Cînd îmi amintesc de iarna anului 1942—1943, petrecută la Poliarnoe, îmi dau seama că este poate cea mai fericită iarnă a vieții noastre de familie. Lucrul pare ciudat, mai ales dacă te gîndești că aproape la fiecare două zile plecam în misiune, să scufund vasele inamice. Dar altceva era să zbor fără să știu nimic de Katia și altceva să știu că e la Poliarnoe, să știu că trăiește și e sănătoasă și să sper că zilele următoare am s-o văd servindu-ne ceai la masă. Deasupra mesei atîrna o lampă cu un abajur de mătase verde, de care spînzurau niște drăcușori tăiați cu multă măiestrie de Ivan Ivanîci, dintr-o bucată de carton. Tot ce alcătuia fericirea mea și a Katiei, în iarna aceea de neuitat, era cuprins înlăuntrul cercului de lumină al abajurului verde, iar grijile și amărăciunile noastre se ascundeau prin ungherele întunecoase ale odăii.

Țin minte serile cînd, după lungi și zadarnice stăruințe de a obține legătura telefonică cu Ivan Ivanîci, mă urcam în prima luntre de serviciu și soseam pe neașteptate la Poliarnoe, unde prietenii se adunau de îndată în jurul acestui cerc luminos, oricît era de tîrziu. Aici, fie noapte, fie zi, era tot noapte!

Doctorul cel gras și mîncăcios venea într-o șubă îmblănită și, chiar dacă nu stătea în capul mesei, făcea mai multă larmă decît toți ceilalți la un loc. Însuși aerul lui nerăbdător, încît ai fi zis că mereu așteaptă să survină o veste bună ori măcar ceva aducător de voie bună, părea zgomotos. Pînă și atunci cînd tăcea îl auzeai, fie mestecînd, fie răsuflînd apăsat.

Dacă ar fi să judecăm după gălăgia fiecăruia, al doilea după dînsul eram eu. Intr-adevăr, cred că niciodată n-am băut, n-am rîs și n-am vorbit atîta. Părea că simțămîntul ce m-a cuprins cînd am văzut-o pe Katia a pus pentru totdeauna stăpînire pe mine: totul gonește, gonește mereu... Încotro? Cine putea să știe? Eu însă credeam că spre fericire...

Cît privește pe doctorul Ivan Ivanîci, care devenise trist după moartea fiului său, se înviora și el la aceste reuniuni ale noastre și începu să citeze tot mai des din autorul său preferat — Kusma Prutkov, mai ales cînd comenta problemele internaționale.

În sfîrșit, pe ultimul loc — păstrînd firește aceleași criterii de judecată — venea ofițerul observator, care de obicei tăcea tot timpul; din cînd în cînd se încrunta îngîndurat, scoțîndu-și pipa din gură și slobozind rotocoale mari de fum. Mi-era drag — mi se pare că am mai pomenit lucrul acesta — în primul rînd pentru că era un minunat observator și în al doilea rînd, și el se simțea legat de mine. Și mă bucuram să știu că tovarășii mei îmi sînt și prieteni.

Toată vremea, Katia vedea de ale gospodăriei. Cum de izbutea să țină casa deschisă și să primească oaspeți pe care amîndoi îi îndemnam din suflet să mănînce și să bea, nu știu! Dar izbutea!

Firește că nu ne-am mai fi bucurat de serile acestea și nici noi doi n-am fi fost atît de fericiți, în zori la plecare, cînd Katia mergea să mă conducă și cînd soarele tînăr, sfios și proaspăt al dimineții polare se înălța ca un balon pentru copii deasupra liniei ondulate a vulcanilor scunzi, marcînd începutul unei noi zile, parcă anume pentru noi; firește că n-am mai fi avut atîta nestăvilit entuziasm în noi sau poate că entuziasmul nostru s-ar fi manifestat cu totul altfel, dacă aparatul de radio nu ne-ar fi adus mereu vești despre victoriile noastre. Era un entuziasm general, care creștea peste tot cu o aceeași putere și care se simțea deopotrivă aici în Nord, la extremitatea flancului drept a frontului, unde ultimul soldat de uscat veghea pe o stîncă sălbatică, pe jumătate cufundată în apă, ca și în orice alt sector al frontului.

La Stalingrad bubuiră cele din urmă obuze. Luptătorii, negri de fum, au ieșit de prin gurile de canal și, clipind din pricina soarelui și a zăpezii orbitoare, s-au uitat la orașul recucerit, dar pre-

făcut în cenușă. Ecoul acestei victorii ajunsese pînă aici, răsunînd printre vulcanii scunzi și stîncoși de la Poliarnoe. În ce ne privește, mie mi se părea că am făcut tot ce ne-a stat în putință, ca ecoul victoriei să răsune și mai departe, de-a lungul țărmurilor Norvegiei, pînă acolo unde se furișează de la o țară la alta, convoaiele de vase nemțești, pînă acolo unde descarcă armament străin și încarcă minereuri străine, ca apoi să plece prin Marea Barenț, ce stătea la pîndă plină de zgomotele misterioase ale nopții.

Doctorul Ivan Ivanîci, Katia și cu mine ne foloseam tot timpul liber cercetînd și rînduind materialul privitor la expediția „Sfînta Maria".

Nu știu ce era mai complicat : să developez o placă fotografică sau să citesc documentele expediției ? După cum se știe, o placă fotografică se șterge sau se voalează după cîțiva ani ; nu degeaba se indica înainte vreme pe cutiile cu plăci fotografice termenul, după expirarea căruia fabrica nu mai garanta limpezimea imaginii. Termenul de expirare a plăcilor fotografice folosite de expediția „Sfînta Maria" se împlinise în februarie 1914. Afară de asta, casetele de metal în care se aflau erau pline cu apă, iar plăcile ude — și în această stare se găseau, probabil, de ani de zile. Cei mai buni fotografi militari ai flotei de Nord m-au asigurat că a developa aceste plăci „e ceva de domeniul fanteziei și fără sorți de izbîndă", adăugînd că nici de-ar avea o putere dumnezeiască, n-ar fi în stare să facă lucrul acesta. Totuși, eu am izbutit să-i conving să încerce. Și din o sută douăsprezece plăci fotografice, pe care le-am uscat cu infinite precauții, pentru aproape cincizeci s-a spus că, „merită să te căznești cu ele mai departe". În sfîrșit după cîteva rînduri de copii, am izbutit să obținem douăzeci și două de fotografii absolut clare.

Citisem cîndva jurnalul secundului Klimov. Un scris mărunt și lăbărțat în același timp, aproape de nedescifrat, așternut în două caiete, cu filele pătate de grăsime de focă. Dar atunci era vorba totuși de niște caiete, ale căror file puteau fi întoarse, pe cînd documentele căpitanului Tatarinov — cu excepția scrisorilor de adio, care se păstraseră ceva mai bine — au fost găsite sub forma unei mase compacte și mucegăite de hîrtie, și se înțelege că eu nu eram în stare să transform această masă de hîrtie în hărțile, planurile, jurnalul cronometric și jurnalul de bord ale expediției. Dar, într-un laborator special, sub supravegherea unui om cu experiență, lucrul acesta se putea face. Nu am îndeajuns loc aici, ca să redau amănunțit conținutul caietului legat în pînză, pomenit de că-

pitanul Tatarinov la sfîrşitul raportului său. Voi spune doar că, pe baza observaţiilor făcute, căpitanul a ajuns la unele concluzii foarte importante şi că formulele pe care le propune el îngăduie să se calculeze iuţeala şi direcţia de deplasare a gheţarilor în orice parte a Oceanului Înghețat de Nord. Ţinînd seama de faptul că în scurta sa derivă, corabia „Sfînta Maria" a străbătut locuri ce nu puteau să ofere îndeajuns temeiuri pentru nişte calcule atît de vaste, lucrul acesta pare aproape imposibil, dar o minte genială are uneori nevoie de foarte puţine date.

„Ai citit viaţa căpitanului Tatarinov — îmi spuneam eu cîndva în sinea mea — însă ultima filă a rămas zăvorîtă pentru tine."

„Încă nu s-a sfîrşit nimic! îmi răspundeam tot eu. Cine ştie, poate va veni şi ziua cînd am să găsesc şi am să citesc şi această ultimă filă."

Ziua mult aşteptată sosise... Acum citisem şi această ultimă filă, şi ea s-a dovedit nemuritoare.

VI

ÎNTOARCEREA

În vara anului 1944 mi s-a acordat un concediu de o lună şi am hotărît cu Katia să plecăm pentru trei săptămîni la Moscova, iar ultima săptămînă să o petrecem la N., împreună cu bătrînii.

Am sosit la Moscova la 17 iulie — o zi memorabilă, fiindcă tocmai atunci treceau prin oraş prizonierii hitlerişti.

Aveam cu noi două valize uşoare şi ne gîndeam să luăm metroul pînă în centru dar, ieşind de pe aeroport, a trebuit să aşteptăm două ceasuri ca să traversăm strada. Un timp am stat în picioare, apoi, obosind, ne-am aşezat pe valize, ca mai tîrziu să ne ridicăm iarăşi în picioare. Coloana prizonierilor se scurgea fără încetare. Generalii proaspăt raşi, cu un aer sfidător şi jalnic totodată, cu chipiele lor înalte şi vestonul cu pieptii bombaţi (erau printre ei cîţiva călăi şi ucigaşi vestiţi) trecuseră şi se aflau în dreptul podului Crimeea, iar acum se perindau la nesfîrşit, şchiopătînd, soldaţii. Unii erau aproape în zdrenţe, alţii desculţi, alţii cu mantalele descheiate.

Îi priveam cu interes şi în acelaşi timp plin de silă. În tot timpul războiului, aşa cum se întîmplă de altfel cu majoritatea aviatorilor — eu nu văzusem duşmanul la faţă decît rareori, cînd

atacam în picaj, dar nici atunci nu puteam desluşi mare lucru. În schimb, acum „aveam parte“ să văd deodată cinci zeci şi şapte de mii şase sute de duşmani. Treceau prin faţa mea, cîte douăzeci în rînd, unii privind cu mirare în jur (în ziua aceea însorită, Moscova era minunată!), alţii nepăsători şi posaci, cu ochii în pămînt.

Oameni feluriţi cu destine felurite! Dar ce străine, ce monotone şi ce depărtate de noi erau mişcările, paşii şi privirile lor!

M-am uitat la Katia. Stătea lîngă mine strîngîndu-şi emoţionată geanta la piept. Pe neaşteptate mă sărută.

— Ai vrut să-mi mulţumeşti? am întrebat eu şi ea mi-a răspuns foarte serios:

— Da.

Aveam mulţi bani şi am luat cea mai frumoasă cameră de la hotelul „Moscova“ — splendid mobilată, cu oglinzi, tablouri şi pian.

La început am fost puţin stingheriţi, dar foarte curînd ne-am obişnuit cu oglinzile, covoarele şi tavanul pictat cu flori şi amoraşi. Ne simţeam foarte bine aici.

Fireşte, Korabliov veni să ne vadă chiar din prima zi.

Avea mustăţi răsucite cu dichis şi purta o cămaşă albă, brodată, care-l prindea de minune, făcîndu-l să semene cu un mare pictor rus, numai că nici eu, nici Katia, nu ne aduceam aminte de numele pictorului.

În vara anului 1942, cînd am bătut la uşa lui cea capitonată cu pîslă, Korabliov era la Moscova. Era la Moscova, iar cînd s-a întors acasă şi a găsit scrisoarea mea, în care-l anunţam că plec la Iaroslavl s-o caut pe Katia, a simţit că-şi pierde minţile.

— Ei, cum îţi place! Tu pleci s-o cauţi pe Katia, iar eu o văzusem în ajun, cînd am însoţit-o la miliţie, fiindcă nu voiau s-o înscrie în Sivţev-Vrajka.

— Nu-i nimic, dragă Ivan Pavlîci, — am spus eu, — totul e bine cînd lucrurile sfîrşesc cu bine. Nu eram prea fericit atunci şi mă bucur să ne întîlnim abia astăzi, cînd totul s-a sfîrşit într-adevăr cu bine. Eram ars de soare, slab, sălbăticit, iar azi ai în faţă un om vesel, care şi-a redobîndit cumpătul. Povesteşte-ne despre dumneata. Ce faci? Cum o duci?

Cînd era vorba de el, Ivan Pavlîci nu ştia niciodată să povestească. În schimb am aflat o mulţime de lucruri despre şcoala de pe Sadovaia-Triumfalnaia, unde se petrecuseră cîndva evenimente atît de însemnate pentru viaţa Katiei şi a mea. După absolvire, cu fiecare an se îndepărtase tot mai mult de noi şi astăzi ni se părea ciudat să ne amintim că am fost odată nişte copii plini de în-

flăcărare, cărora viaţa li se părea ceva grozav de complicat. Dar, pentru Ivan Pavlîci, vremurile acelea trăiau şi astăzi. În fiece zi, el îşi pieptăna tacticos mustăţile în faţa oglinzii, îşi lua bastonul şi se ducea în clasă. Pe sub ochii lui scrutători şi în acelaşi timp plini de dragoste, se perindau mereu alţi băieţi, ca prin lumina unui reflector. O, privirea lui Korabliov ! Mi-am amintit de Grişka Faber, care susţinea că „privirea la un om e totul“ şi că dacă el ar avea o asemenea privire, ar face „carieră în teatru, cît ai bate din palme“.

— Pe unde mai e Grişka, Ivan Pavlîci ?

— În provincie, — răspunse el, — la Saratov. Nu l-am mai văzut de mult. Mi se pare că a devenit un bun actor...

— Mie mi-a plăcut întotdeauna cum joacă. Ce-i drept, zbiera puţin, dar asta nu-i cine ştie ce nenorocire. În schimb înţelegeai tot ce spune.

Am trecut aşa în revistă toată clasa. Îmi aminteam cu oarecare melancolie şi cu dragoste de vechii mei prieteni, pe care viaţa îi împrăştiase prin toate colţurile ţării : Tanea Veliciko era inginer-constructor la Stalingrad ; Şura Kocinev — colonel de artilerie şi fusese citat de curînd prin ordin de zi. Despre unii, Ivan Pavlîci nu mai ştia nimic. Anii trecuseră pe lîngă ei parcă fără să-i atingă şi-i regăseam în amintire tot ca băieţi şi fete de şaptesprezece ani.

Am stat o mulţime de vorbă. Între timp am primit vreo trei telefoane de la profesorul Valentin Nikolaievici Jukov, pe care de altfel l-am ocărît zdravăn, deşi era coşcogea profesor, pentru că se lasă atîta aşteptat, sub pretext că e ocupat cu nu ştiu ce experienţe cu şerpi şi hibrizi de vulpe argintie !

Într-un tîrziu, cînd îşi făcu apariţia, rămase în prag, frecîndu-şi nedumerit nasul cu degetul. Vedeţi dumneavoastră, credea că a nimerit altundeva decît trebuia !

— Hai, curaj profesore, intră ! l-am îndemnat eu.

Valea veni spre mine, rîzînd în hohote. În urma lui apăru în uşă o doamnă blondă, înaltă şi plinuţă care — dacă nu mă înşelam — răspundea cîndva la numele de Kiren.

Bineînţeles, înainte de toate am fost supus la un adevărat interogatoriu, şi încă un interogatoriu încrucişat, fiindcă Valea îmi punea întrebări din stînga, iar Kira din dreapta mea. De ce, cum şi pe ce temei, după ce am intrat prin spargere într-o locuinţă străină, după ce am cercetat camera şi am dat de urmele Katiei, care stătea la profesorul V. N. Jukov, n-am găsit de cuviinţă decît să las un bilet fără nici o noimă şi fără nici o indicaţie : nici unde pot fi găsit, nici cît timp rămîn la Moscova ?

— Mă, prostule, doar era patul ei! mă lămurea Valea. La capătul patului era rochia ei. Dumnezeule, nu ţi-ai dat seama că numai o mînă de femeie poate să facă o asemenea ordine?

— Nu, am fost sigur că la mijloc e o mînă de femeie.

Kira începu să rîdă — se pare cu destulă bunăvoinţă — în timp ce Valea făcu ochii mari. Ghiceai îndată că umbra misterioasei Jenia Kolpakci, dulcineea cu ochii ciacîri, mai rătăcea încă prin casa lor.

Kira şi Katia trecură în camera alăturată. Kira tocmai se pregătea să-l alăpteze pe cel de-al treilea copil al lor şi bănuiam că au despre ce să vorbească.

Noi, bărbaţii, am început să discutăm despre război. Erau o mulţime de semne care-i prevesteau sfîrşitul. Valea şi Ivan Pavlîci mă ascultau cu luare-aminte, de parcă numai mie avea să-mi revină cinstea de a prezenta ultimul raport comandamentului, cum că armatele noastre au cucerit Berlinul. Valea întrebă de ce nu forţăm Vistula şi se întristă atunci cînd i-am mărturisit că nu ştiu. Cît priveşte Nordul, dacă ar fi să judecăm după întrebările lui, el îşi închipuia că am comanda întregului front, şi nu a unei simple escadrile.

După aceea, Ivan Pavlîci a adus vorba despre căpitanul Tatarinov şi atunci, coborînd puţin glasul, ca să nu mă audă Katia, le-am împărtăşit unele amănunte nepublicate în ziare. În apropiere de cortul căpitanului, într-o firidă îngustă de stîncă au fost descoperite mormintele marinarilor. Zăceau de-a dreptul pe pămînt, acoperiţi cu nişte bolovani. Urşii şi vulpile polare, dînd peste cadavre, le amestecaseră şi împrăştiaseră oasele: astfel, un craniu a fost găsit într-o vîlcea, la vreo trei kilometri de tabără. Căpitanul a petrecut probabil ultimele zile în sacul de dormit, dimpreună cu bucătarul Kolpakov, care a murit înaintea lui. Pe scrisoarea adresată Mariei Vasilievna, el a scris la început „soţiei mele" apoi a corectat: „văduvei mele". Sub braţul drept al căpitanului s-a găsit verigheta lui, gravată cu iniţialele M.T.

Am scos din valiză şi le-am arătat un medalion în formă de inimioară. Într-o despărţitură era portretul Mariei Vasilievna, iar în cealaltă, o suviţă de păr negru. Ivan Pavlîci se duse la fereastră, îşi puse ochelarii şi începu să cerceteze medalionul. Se uită la el multă vreme, apoi îşi şterse mustăţile cu batista şi iar se apucă să-l privească. Pînă la urmă, eu cu Valea ne-am apropiat, l-am luat de braţ, şi l-am aşezat într-un fotoliu.

— Dumnezeule, cum îi mai seamănă Katia! oftă Ivan Pavlîci. În decembrie sînt şaptesprezece ani de atunci! De necrezut!

Mă rugă să o chem pe Katia și-i spuse că în primăvară a fost la cimitir de-a răsădit flori pe mormînt și că a plătit paznicului să vopsească grilajul.

Am stat împreună cu prietenii noștri pînă noaptea tîrziu. Între timp, Kira s-a repezit pînă acasă, în Sivțev-Vrajka, să-l alăpteze pe prîslea familiei și s-a întors cu fetița cea mare, care promitea să devină o mare actriță. Cel puțin așa susținea mama Kirei. Răposata Varvara Rabinovici, cu toată școala ei, nu ajungea „nici pînă la călcîiele" fetiței : ea știa încă din fașă să recite, iar astăzi declama din Pușkin, cu aceeași simțire ca și vestitul Stepanian.

Valea ne povesti o mulțime de lucruri despre animalele lui, dar de astă dată fără să ne plictisească, așa cum se întîmpla odinioară. Între altele, ne spuse ceva și despre contribuția adusă de rozătoarele lui la război. L-am întrebat dacă a izbutit să demonstreze că șerpii își schimbă sîngele o dată cu vîrsta, dacă nu cumva lucrul acesta a rămas o enigmă pentru știință. El izbucni în rîs și-mi răspunse că a izbutit.

Ziua sosirii noastre la Moscova a fost o zi minunată ! Începusem cum nu se putea mai bine — cu defilarea prizonierilor hitleriști, care a ținut două ceasuri, timp în care ei s-au tot scurs prin fața noastră. Simțămîntul victoriei ne răsări deodată — strălucitor — în suflet, ca să rămînă mereu acolo. Dar victoria nu era încă anunțată, negru pe alb, în paginile gazetelor. Și multe vieți mai trebuiau să fie jertfite pînă la victorie ; cu toate aceste, pretutindeni se simțea în aer „sentimentul întoarcerii". Viața se reîntorcea pe vechile-i făgașuri, în locuri schimbate pe de-a întregul de război. In vara anului 1944, la Moscova trăiai acea senzație ciudată și tinerească a ciocnirii dintre nou și vechi.

Seara a avut loc un foc de artificii. La unsprezece fără un sfert, sirenele, al căror glas vesteau de obicei evenimente importante, începură să sune, și Valea ne propuse să urcăm repede la etajul unsprezece. Liftul era plin, așa că am pornit pe scară. Numai că, în timp ce urcam, cineva ne-a explicat că la etajul unsprezece nu se poate ajunge decît cu liftul. Pînă la urmă am izbutit să urcăm și noi acolo. Moscova se desfășura în fața noastră, în toată splendoarea ei nocturnă. O emoție puternică îmi strîngea inima. Stăteam alături de Katia, lîngă perete : ne țineam de mînă și ne zîmbeam unul altuia. Cerul liniștit era luminat în răstimpuri egale, de explozii purpurii, iar florile multicolore ale focurilor de artificii țîșneau spre boltă, chiar deasupra noastră, și coborau apoi încetișor, spre pămînt.

VII

DOUĂ DISCUȚII

La Moscova aveam de pus la punct două chestiuni. Prima: raportul pe care trebuia să-l țin la Societatea de geografie, arătînd cum am găsit urmele expediției „Sfînta Maria" ; a doua : să stau de vorbă cu anchetatorul lui Romașov. Oricît ar părea de ciudat, aceste două lucruri erau strîns legate între ele, deoarece, încă de pe cînd mă aflam la Z., eu trimisesem Parchetului, în copie, declarația făcută de Romașov în locuința lui din Piața Sobacia.

Să încep cu cea de a doua chestiune :

In toamna anului 1943, Romașov fusese condamnat la zece ani închisoare, după cum am aflat de la anchetatorul penal din Z., care venise să-mi ceară unele informații suplimentare, în timp ce la Moscova se judeca procesul. Ulterior, dosarul fusese trimis, nu știu de ce, instanțelor civile, pentru a fi iarăși nu știu de ce, repus pe rol.

Cu puțin înainte de a pleca din Z., mi s-a comunicat că anchetatorii de la Moscova au nevoie de unele precizări.

Lucrul era neplăcut și plictisitor în același timp. Pe drum, gîndindu-mă că voi fi iarăși nevoit să intru în atmosfera obositoare și complicată a procesului, m-am cam întristat. Fără aceste încurcături mi-aș fi petrecut atît de plăcut concediul !

A doua zi am anunțat că am sosit și am fost chemat îndată la judecătorul de instrucție ce ancheta cazul lui Romașov...

Am intrat într-o încăpere cufundată în semiîntuneric și despărțită printr-o barieră de lemn. Fel și fel de oameni — bătrîni, femei și militari fără epoleți — așteptau pe băncile late și vechi, din lungul pereților, să le vină rîndul la interogatoriu.

Am găsit aproape numaidecît cabinetul judecătorului de insstrucție la care eram chemat. Pe ușă era o tăbliță cu numele său — avea un nume cam ciudat : Veselîi. [1] Cum venisem prea devreme, mi-am făcut de lucru schimbînd stegulețele pe harta aflată acolo, în sală — o hartă bine întocmită, numai că stegulețele ce marcau linia frontului rămăseseră cu mult în urmă.

Un glas cunoscut îmi atrase deodată atenția — un glas plin, puternic și foarte cunoscut, care pentru o clipă m-a făcut să mă simt un băiețaș prost îmbrăcat, murdar și cu un petic mare la pantaloni :

---

[1] In traducere romînească: Veselul, de la vesel. (n. t.)

— E voie ?

Pesemne că deocamdată nu era voie căci, după ce crăpă ușa de la cabinetul judecătorului de instrucție, Nikolai Antonîci o închise la loc și se așeză, jignit, pe bancă. Ultima oară îl văzusem într-o stație de metrou, în vara anului 1942. Era și astăzi tot atît de impunător și de binevoitor.

Schimbam, fluierînd, steguletele ce marcau linia celui de-al doilea front prebaltic. În urmă cu șaptesprezece ani îi spusesem : „Eu am să găsesc totuși expediția și atunci se va vedea cine are dreptate !" Oare a aflat că am găsit urmele expediției ? Fără îndoială că da ! Nu știa însă că printre hîrtiile căpitanului Tatarinov erau unele care dovedeau în mod categoric și deplin dreptatea mea, deoarece în ziare nu se publicase nimic privitor la această chestiune.

Ședea cu capul plecat, cu mîinile sprijinite în baston. Puțin mai tîrziu, cînd ridică ochii și se uită la mine, pe fața lui rotundă și palidă lunecă o tresărire, de care el nu și-a dat seama. „M-a recunoscut !" mi-am spus eu vesel. Nikolai Antonîci mă recunoscuse într-adevăr, dar în clipa următoare întoarse capul în altă parte.

...Pesemne că chibzuia ce atitudine să ia față de mine. Încurcată problemă ! Numai că el o rezolvă totuși curînd, fiindcă deodată l-am văzut ridicîndu-se. Duse mîna la pălărie și se apropie cu îndrăzneală.

— Dacă nu mă înșel, tovarășul Grigoriev ?

— Da.

Cred că a fost pentru prima oară în viața mea, cînd am rostit cu atîta greutate acest cuvînt atît de scurt ; la rîndul meu, am reflectat și eu o clipă ce atitudine să iau.

— Văd că n-ai pierdut timpul degeaba ! urmă Nikolai Antonîci, uitîndu-se la insemnele decorațiilor mele. De unde vii acum ? Pe unde ai luptat, apărîndu-ne pe noi, modeștii muncitori din spatele frontului ?

— Vin din Extremul Nord.

— Stai mai mult la Moscova ?

— Sînt într-un concediu de trei săptămîni.

— Și trebuie să pierzi ceasuri prețioase în sala asta de așteptare ? De altfel, e vorba de o datorie civică a noastră, a tuturor, adăugă el cu un aer smerit. Probabil că și dumneata ești chemat tot în cazul Romașov.

— Da.

Un timp nu mai spuse nimic. O, ce cunoscute mi-erau tăcerile acestea insinuante și semnificative, cît le uram !

— Romașov nu este om, ci însăși întruchiparea răului ! rosti Nikolai Antonîci în cele din urmă. Cred că societatea trebuie să-l excludă cît mai repede din mijlocul ei.

Dacă aș fi fost vreun actor, aș fi fost covîrșit de admirație în fața acestei fățărnicii. Eu însă nu eram decît un om obișnuit și-mi venea să spun că, dacă societatea s-ar fi descotorosit la timpul potrivit de Nikolai Antonîci, ea (adică societatea) nu și-ar mai fi bătut astăzi capul cu Romașov.

Totuși, am tăcut.

Pînă aici, niciunul dintre noi nu pomenise nimic despre expediția „Sfînta Maria". Dar eu îl cunoșteam pe Nikolai Antonîci, știam bine că s-a apropiat de mine numai de teamă.

— Am auzit, — începu el cu fereală, — am auzit că ai izbutit să duci pînă la capăt ceea ce ai întreprins și țin să-ți mulțumesc din suflet pentru toată munca depusă. Intenționez de altfel s-o fac în mod public.

Asta înseamnă că are de gînd să vină să asculte raportul meu, aceasta cu aerul că am fost prieteni toată viața. Pe scurt, îmi oferea pacea. Foarte bine ! Trebuia să-l las să creadă că primesc.

— Da, într-o oarecare măsură cred că am izbutit.

N-am spus nimic mai mult, dar el se înviora dintr-o dată, într-o asemenea măsură, încît o ușoară roșeață îi acoperi fața rotundă și palidă. Tot ce-a fost a trecut, s-a uitat. Astăzi el era un om influent, de ce să nu fiu în bune raporturi cu el ? Poate că și eu m-am schimbat între timp, fiindcă viața schimbă destul oamenii. Am ajuns întocmai ca el : am decorații, am dobîndit succese. Putea deci să mă judece după el, după propriile lui succese.

— Altă dată s-ar fi vorbit în lumea întreagă despre o asemenea descoperire, — continuă Nikolai Antonîci, — iar osemintele eroului național, cum pe merit este socotit astăzi vărul meu, ar fi fost aduse cu toată pompa în Capitală și petrecute de întreg poporul la locul de veci.

Am răspuns că osemintele căpitanului Tatarinov se odihnesc pe malul golfului Ienisei și că, probabil, nici el însuși nu și-ar fi dorit un alt mormînt.

— Da, fără îndoială. Dar eu la altceva mă gîndeam : la destinul excepțional al acestui om și la faptul că uitarea i-a călcat parcă pe urme. Dacă nu eram noi — chiar așa a spus „noi" — cred că nimeni de pe lume n-ar ști astăzi cine a fost și cît a făcut pentru patria sa și pentru știință.

Nikolai Antonîci întrecuse orice măsură. Eram cît pe ce să-i spun o obrăznicie, cînd ușa de la cabinetul judecătorului de instrucție se deschise și o fată mă pofti înăuntru.

Dacă judecătorul, mai bine zis judecătoarea de instrucţie (judecătorul era o femeie), n-ar fi fost atît de tînără şi atît de frumoasă, sînt încredinţat că nu mi-ar fi vorbit cu atîta răceală. Totuşi, pe măsură ce povesteam arăta un tot mai mare interes pentru spusele mele şi părăsi tonul oficial.

— Tovarăşe Grigoriev, — începu ea, după ce am declarat numele, vîrsta şi profesia, dacă am avut sau nu vreo condamnare etc., — cred că ştiţi de ce v-am citat ?

Am răspuns afirmativ.

— ...Aţi mai depus cîndva în acest caz. (Cred că se referea la declaraţia înaintată de mine justiţiei, pe cînd eram la Z.) În declaraţia dumneavoastră sînt însă unele puncte neclare, care trebuie lămurite.

— Vă stau la dispoziţie.

— Iată, de pildă...

Şi-mi citi cîteva pasaje din discuţia avută cu Romaşov în Piaţa Sobacia, pe care eu o reproduceam cuvînt cu cuvînt.

— ...Reiese de aici că pe timpul cînd Romaşov a înaintat cererea sa împotriva dumitale, el nu era decît o simplă unealtă în mîna unei ale persoane.

— Persoana aceasta este citată şi ea, am răspuns eu. Este Nikolai Antonîci Tatarinov, care aşteaptă pe sală. Cine a fost unealtă şi cine instigator, asta nu mai ştiu. De altfel, cred că această chestiune nu mă priveşte pe mine, ci pe dumneavoastră.

Eram supărat din pricină că judecătoarea numise denunţul lui Romaşov împotriva mea o „cerere".

— Totuşi, nu reiese prea lămurit ce scop urmărea profesorul Tatarinov, încercînd să împiedice plecarea grupului de cercetări ? El este un specialist în problemele arctice şi ar fi fost firesc ca aceste cercetări, întreprinse pentru căutarea vărului său dispărut, să-i trezească un ecou adînc în suflet.

Am răspuns că profesorul Tatarinov putea urmări mai multe scopuri deodată. În primul rînd se temea să nu se confirme acuzaţiile aduse împotriva lui, în cazul cînd s-ar fi găsit urmele expediţiei „Sfînta Maria". În al doilea rînd, el nu era un specialist în problemele arctice, ci doar un fals savant, a cărui întreagă carieră e clădită pe cărţile în care face istoricul expediţiei „Sfînta Maria". Orice concurenţă lovea deci în mod firesc în interesele lui vitale.

— Aveaţi pe atunci motive serioase să credeţi că găsirea expediţiei va sprijini acuzaţiile ce i le aduceţi ?

Am răspuns că da. Numai că acum, această chestiune nici nu se mai putea pune, întrucît găsisem urmele expediţiei, între care

și unele dovezi zdrobitoare pe care intenționam să le dau publicității.

Îndată după acest răspuns, judecătoarea părăsi tonul oficial de pînă atunci :

— Cum le-ați găsit ? întrebă ea fără să-și ascundă uimirea. E vorba doar de ceva care s-a petrecut de foarte mult timp. Sînt poate douăzeci de ani și mai bine de atunci.

— Douăzeci și nouă.

— Bine, dar ce se mai poate păstra după douăzeci și nouă de ani ?

— Foarte multe lucruri, am răspuns eu.

— L-ați găsit și pe căpitan ?

— Da.

— Trăiește ?

— S-ar putea ? Firește că nu ! În schimb pot să vă spun cînd a murit : între optsprezece și douăzeci și două iunie, 1915.

— Vă rog să-mi povestiți și mie.

Desigur, n-aș fi avut răgaz să-i istorisesc totul ; dar lui Nikolai Antonîci, care a trebuit să aștepte destul de mult, cred că i s-au perindat multe gînduri prin minte și că a vorbit despre multe lucruri cu sine, pînă să fie chemat înăuntru și să stea pe scaunul pe care stătusem și eu, în fața acestei femei frumoase și dornică să afle adevărul.

I-am spus judecătoarei tot ce trebuia spus judecății, precum și ce nu se mai putea judeca, din pricina vechimii delictului. Era o poveste veche și poveștile acestea trăiesc mult, mult mai mult decît s-ar putea crede.

Ea mă asculta și deși rămăsese aceași judecătoare de instrucție, acum descifra împreună cu mine scrisorile aduse într-o curte de apele unui rîu ; citea și făcea însemnări după cărțile ce înfățișau călătorii spre pol ; ducea cu avionul în regiunile pustii ale nenților, profesori, medici și activiști ; citea ultima filă din jurnalul secundului Klimov și descoperea ancora corăbiei care, odinioară, mi se părea ultimul argument în lanțul hotărîtor al dovezilor. Am ajuns astfel la perioada războiului și am tăcut. Am tăcut pentru că de aici înainte se deschidea priveliștea nețărmuritelor suferințe îndurate de poporul nostru. În zarea acestei priveliști miji însă un gînd care mă tulburase toată viața și pe care-mi era greu să-l lămuresc unui străin. Totuși, de astă dată am încercat să o fac :

— Căpitanul Tatarinov își dădea seama pe deplin de însemnătatea pe care Calea maritimă a Nordului o are pentru Rusia, — am spus eu, — și faptul că nemții au încercat să curme traficul de

pe această cale, nu-i o simplă întîmplare. Eram un om călit de război, atunci cînd am zburat spre locurile unde expediția „Sfînta Maria" și-a găsit sfîrșitul, și i-am descoperit urmele, tocmai pentru că eram un astfel de om.

VIII

RAPORTUL

De astă dată n-am mai avut cinstea să citesc raportul meu la Societatea de geografie și n-am avut nici cinstea să primesc o invitație politicoasă de a prezenta raportul în scris. Am refuzat în două rînduri de a lua cuvîntul acolo. Dar abia trecu o lună de zile de la publicarea unui admirabil articol, al profesorului V., despre moștenirea științifică a expediției „Sfînta Maria", cînd m-am pomenit cu un telefon din partea acestuia, și am aceptat să citesc raportul.

...Au venit cu toții să mă asculte, chiar și mama Kirei. Îmi pare rău că nu mai țin minte cuvîntarea aceea presărată cu citate din clasici, cu care am fost salutat, în numele societății. Cuvîntarea se cam lungea și-mi venea să rîd, văzînd cu cîtă supunere și desperare se silește Valea să fie atent.

L-am rugat pe Korabliov să stea în primul rînd, chiar în fața tribunei : eram obișnuit să mă uit la el cînd țineam vreun discurs.

— Uite ce e, Sanea, — spuse Ivan Pavlîci vesel, — să facem o convenție. Eu am să-mi țin mîna, așa, cu palma în jos. În timp ce vorbești, tu trage din cînd în cînd cu coada ochiului la ea. Dacă vezi că bat darabana cu degetele, înseamnă că ești emoționat. Dacă nu, totul e-n ordine.

— Ivan Pavlîci, dragul meu !

Bineînțeles, nu m-am emoționat cîtuși de puțin, deși mi-era o frică grozavă. Cu deosebire mă neliniștea gîndul că Nikolai Antonîci ar putea să lipsească.

A venit totuși. În timp ce desfăceam hărțile, am întors capul și l-am văzut în primul rînd, în apropierea lui Korabliov. Ședea picior peste picior, cu fața împietrită și privirea ațintită înainte. Mi se părea că s-a schimbat în ultimele zile : avea ceva de cîine bătrîn în înfățișare — pielea obrajilor îi atîrna, iar gîtul îi ieșea zbîrcit și slab din guler.

Mi-a făcut plăcere, desigur, cînd președintele societății — un bătrîn și vestit savant geograf, înainte de a-mi arăta că pot să

încep, a spus cîteva cuvinte despre mine, ba chiar îmi părea rău că vorbește prea încet. El m-a prezentat ca pe „unul din oamenii de care e strîns legată studierea regiunilor arctice de către bolșevici", adăugînd că numai mulțumită „dîrzeniei și însușirilor mele", știința arctică sovietică a putut înscrie una dintre cele mai interesante pagini ale sale. Eu n-am obiectat nimic, mai ales că în sală s-au și pornit aplauzele. Mama Kirei bătea din palme mai tare ca toți.

Poate că n-ar fi trebuit să fac o introducere atît de lungă, privind istoricul Căii maritime a Nordului, deși era vorba de lucruri foarte interesante.

Expunerea mea a fost destul de stîngace în această parte. Mă opream adeseori, uitam pînă și cele mai simple cuvinte și tot „mormăiam", după cum mi-a spus mai tîrziu Kira.

În sfîrșit, iată-mă ajuns la zilele noastre. Am înfățișat în linii generale importanța strategică a regiunilor nordice, oprindu-mă asupra datei istorice cînd s-au pus bazele Flotei de nord.

În clipa aceea, departe, în cadrul întunecat al ușii, am zărit-o pe Katia, care însă dispăru numaidecît. Era cam răcită și mi-a făgăduit că rămîne acasă. Totuși, îmi părea foarte bine că a venit și ea : eram încîntat ! M-am simțit deodată mai înviorat și am devenit mai sigur pe mine.

— Ar putea să vi se pară ciudat, — am continuat eu, — că pe vremuri de război, ca cele de astăzi, eu vorbesc despre o veche expediției, încheiată cu vreo treizeci de ani în urmă. Dar, asta e istoria. Noi n-am dat uitării istoria noastră, și poate că puterea noastră principală stă tocmai în faptul că războiul n-a înlăturat și n-a zăgăzuit niciuna dintre marile idei ce-au contribuit la prefacerea țării noastre. Cucerirea Nordului de către poporul sovietic se datorește unora dintre aceste idei.

M-am oprit : aş fi vrut să povestesc despre vizita făcută cu Ledkov la Zapolearie, dar lucrul acesta era oarecum străin de raport, aşa că m-am întors cu stîngăcie la biografia căpitanului.

În timp ce vorbeam despre el, eram stăpînit de un simțămînt pe care n-aș putea să-l tălmăcesc în cuvinte. Parcă nu el, ci eu aș fi fost băiatul născut dintr-o familie săracă de pescari, pe malul mării de Azov. Parcă nu el, ci eu aș fi călătorit în tinerețe pe petrolierele ce făceau cursa între Batum și Novorosiisk. Parcă nu el, ci eu aș fi reușit la examenul de sublocotenent de marină, intrînd apoi în serviciul Direcției hidrografice și îndurînd cu o mîndră nepăsare faptul că aici nu mi se recunoștea gradul de ofițer. Parcă nu el, ci eu aș fi făcut însemnări pe marginea cărților lui Nansen și aş fi aşternut cu mîna mea această genială idee : „Gheața va

rezolva singură această problemă !“ Şi parcă viaţa lui nu s-ar fi încheiat printr-o înfrîngere şi printr-o moarte neştiută de nimeni, ci prin biruinţă şi fericire. Prietenii, duşmanii, iubirea lui — toate erau neschimbate ; astăzi, numai viaţa lui se schimba, fiindcă astăzi nu mai învingeau duşmanii, ci prietenii şi iubirea.

Vorbeam cu o însufleţire tot mai puternică, cuprins de un simţămînt pe care nu l-aş putea numi decît inspiraţie. Mi se părea că văd pe un ecran depărtat, sub cerul nemărginit, corabia pierdută şi înzăpezită. Pierdută ? Nicidecum. Căci iată se aude bocănit de ciocane, luminatoarele sînt acoperite cu scînduri, tavanele căptuşite cu carton şi cu pîslă : oamenii de pe corabie se pregătesc de iernat...

Marinarii de la intrare făcură loc Katiei să treacă spre locul ei. M-am gîndit că aşa se şi cuvine, ca toţi să se dea respectuos deoparte, cînd trece fata căpitanului Tatarinov. De altfel, în rochia ei simplă, Katia era cea mai frumoasă din toate femeile aflate în sală. Era mai frumoasă decît toate şi, nu ştiu cum, parcă entuziasmul şi inspiraţia cu care eu vorbeam despre expediţia „Sfînta Maria“ se datorau întrucîtva şi ei.

Era însă timpul să trec la descrierea ştiinţifică a derivei. Am început prin a spune că faptele stabilite de către expediţia căpitanului Tatarinov nu şi-au pierdut nici pînă astăzi însemnătatea. Astfel, întemeindu-se pe studiul derivei, profesorul V., cunoscut savant în problemele Arcticei, a emis ipoteza că între paralelele 78 şi 80 ar exista o insulă necunoscută. Insula aceasta a fost descoperită în anul 1935, exact în punctul indicat de către profesor.

Deriva constantă stabilită de Nansen a fost confirmată de călătoria corăbiei „Sfînta Maria“, iar formulele asupra mişcării comparative a gheţarilor şi asupra regimului vînturilor reprezentau, prin ele însile, un uriaş tezaur pentru ştiinţa rusă.

Un freamăt trecu prin sală, atunci cînd am amintit felul cum au fost developate plăcile fotografice ale expediţiei, care au stat îngropate timp de aproape treizeci de ani.

Lumina se stinse, şi pe ecran apăru un bărbat înalt, cu căciulă şi cu nişte cizme îmblănite, strînse sub genunchi cu cîteva cureluşe. Stătea cu capul plecat îndărătnic în piept, sprijinindu-se într-o puşcă, iar la picioarele lui zăcea un urs, cu labele strînse ca un motan.

Părea că în sală a pătruns o forţă nestăvilită, un suflet neînfricat — sufletul unui om care s-a mulţumit cu foarte puţin în viaţă.

Întreaga asistență se ridică în picioare atunci cînd chipul lui apăru pe ecran. Se lăsă o liniște atît de adîncă, încît nimeni nu îndrăznea aproape nici să răsufle.

Și, în mijlocul acestei tăceri solemne, am citit raportul și scrisoarea de adio a căpitanului.

„... *Mă gîndesc cu amărăciune la tot ce-aș fi putut să realizez, nu numai dacă nu mă ajuta nimeni, dar cel puțin dacă nu mi-ar fi pus piedici. Ce pot să fac? Am o singură mîngîiere: că datorită străduințelor mele au fost descoperite și alipite Rusiei pămînturi noi...*"

— Dar, în această scrisoare, — am continuat eu, după ce toată lumea s-a așezat, — există cîteva rînduri, asupra cărora trebuie să vă atrag luarea aminte. Iată-le: „*Există cineva care ar putea să vă ajute, dar nu vreau să-i mai pomenesc numele, acum, în ultimele clipe ale vieții mele. N-am ajuns niciodată să-i spun tot ce s-a strîns în inima mea atîția ani de-a rîndul. El a întruchipat pentru mine o putere îndîrjită, care m-a legat întotdeauna de mîini și de picioare.*" Cine e omul acesta al cărui nume căpitanul n-a vrut nici măcar să-l pomenească în preajma morții sale? O aflăm dintr-o altă scrisoare. „*Pot spune fără nici o șovăială că lui îi datorăm toate insuccesele noastre*". Tot despre omul acesta e vorba și în rîndurile următoare: „*Știam din capul locului că ne primejduiam viața și că expediția noastră e plină de riscuri. Insuccesele s-au ținut lanț și prima nereușită, prima noastră greșeală, pentru care sîntem nevoiți să plătim în fiece ceas, în fiece clipă, este că am încredințat echiparea expediției lui Nikolai...*"

Nikolai! Dar parcă puțini Nikolai sînt pe lume!

Firește sînt destul de mulți și chiar în sală erau cîțiva. Unul singur avu însă o tresărire bruscă și se uită înapoi, atunci cînd am rostit apăsat acest nume, lăsînd să-i cadă cu zgomot bastonul în care se sprijinea. Cineva ridică bastonul și i-l întinse.

— ... Nu vreau să-i dau în vileag astăzi numele întreg și astfel să pun capăt unor vechi certuri dintre mine și el. Viața a avut grijă să aducă o dezlegare acestor certuri. Omul acesta se încăpățînează însă să afirme, în diferite articole, că ar fi binefăcătorul de totdeauna al căpitanului Tatarinov și că însăși ideea „de-a merge pe urmele lui Nordenskjöld" — cum scrie într-unul din aceste articole — ar fi tot a lui. Se simte atît de sigur de el, încît a avut îndrăzneala să vină aici, în mijlocul nostru. Un murmur trecu prin sală, apoi se făcu liniște și din nou se auziră șoapte. Președintele sună clopoțelul.

— ... Ciudată soartă! Pînă acum, într-adevăr, nicăieri nu i-am văzut pomenit numele întreg. Dar, printre scrisorile de adio ale căpitanului, am găsit şi nişte hîrtii de afaceri; între acestea e una de care căpitanul nu s-a despărţit probabil niciodată. Este vorba de copia unei obligaţii, prin care se stabilesc următoarele:

1) La întoarcerea pe Pămîntul cel Mare, tot vînatul adus pe corabie va intra în stăpînirea lui Nikolai Antonovici Tatarinov (numele este scris în întregime). 2) Căpitanul renunţă anticipat la orice recompensă. 3) În cazul cînd vasul s-ar pierde, căpitanul se obligă să răspundă cu toată averea sa faţă de Nikolai Antonovici Tatarinov (numele este scris în întregime). 4) Vasul însuşi şi prima de asigurare aparţin lui Nikolai Antonovici Tatarinov (şi de astă dată numele este scris întreg).

Cîndva, în timpul unei discuţii, omul acesta mi-a spus că nu recunoaşte decît afirmaţiile unui singur martor: căpitanul Tatarinov. Să vedem cum va putea tăgădui astăzi aceste dovezi, de vreme ce căpitanul însuşi îi pomeneşte numele întreg!

Nici n-am sfîrşit bine aceste cuvinte şi în sală se stîrni un vacarm asurzitor. Cei aflaţi în primele rînduri se ridicaseră în picioare, iar cei din spate le strigau să stea jos, fiindcă nu mai văd nimic. Nikolai Antonovici se ridicase şi el în picioare şi îşi agita bastonul, strigînd:

— Cer cuvîntul, cer cuvîntul!

Deşi i s-a dat cuvîntul, nu fu chip să vorbească. N-am auzit în viaţa mea o asemenea larmă îngrozitoare, ca în clipa cînd el a deschis gura. Totuşi, Nikolai Antonîci spuse ceva, dar nu s-a putut înţelege nimic. După aceea coborî de la tribună şi se îndreptă spre ieşire, sprijinindu-se cu toată greutatea corpului în baston. Lumea se trăgea în lături din faţa lui, lăsînd un gol care rămase aşa încă mult timp după plecarea lui, de parcă nimeni n-ar fi vrut să calce pe urmele omului care părăsise sala, bocănind cu bastonul.

CAPITOLUL NOUĂ... ŞI ULTIMUL

Trenul gonea spre N. şi asta însemna că toţi oamenii aceia din vagonul ticsit, cufundat în semiîntuneric, şi stînd pe unde nimereau, care pe bănci, care de-a dreptul pe podea, mergeau la N. Odinioară, dacă te duceai la N., vedeai în tren aproape de două ori atîţia oameni.

Între timp făcusem cunoştinţă cu tovarăşii noştri de drum, mai bine zis, tovarăşele noastre — niște studente de pe la institutele din Moscova, care ne-au spus că ele sînt repartizate la N., la practică.

— Şi unde lucraţi?

— Încă nu ştim... La mină.

În afară de subterana din grădina Catedralei, despre care Petka susţinea cîndva că trece pe sub rîu şi că „e plină de schelete", la N. nu existase niciodată nimic care să aducă a mină. Totuşi, fetele repetau că ele merg să lucreze la mină.

Aşa cum se întîmplă de obicei în tren, după două-trei ore de drum, fiecare compartiment îşi înfiripase o viaţă proprie, care nu se putea confunda cu aceea a compartimentului vecin, ca şi cînd pereţii subţiri de scîndură, care nici măcar n-ajungeau pînă la tavan, nu despărţeau numai cuprinsul unui vagon, ci şi sentimente şi idei. Aici era larmă şi veselie, dincolo plictiseală. În compartimentul nostru domnea multă însufleţire; fetele puţin cam triste la început că n-au izbutit să rămînă la Moscova pentru practica de peste vară, în timp ce o anume Maşka, pe care o tot ocărau între ele, a făcut ce-a făcut şi s-a aranjat, începură la o vreme să cînte. Şi toată seara am ascultat cu Katia cîntece de pe front ale soldaţilor, unele pline de haz. Fetele au cîntat aşa toată noaptea, pînă la N., de parcă s-ar fi hotărît — nu ştiu de ce — să nu închidă ochii nici o clipă. Drumul nu era prea lung — cu totul, vreo treizeci şi patru de ore — şi ne-am trecut vremea ascultînd glasurile tinereşti ale fetelor, cînd vesele, cînd triste şi îngreuiate de somn.

Înainte, trenul sosea la N. în zorii zilei. Noi am ajuns însă pe înserat şi gara cea micuţă şi veche, învăluită în lumina amurgului, mi s-a părut frumoasă şi primitoare. Oraşul de odinioară sfîrşea în piaţa din faţa gării, înconjurată de tei; acum, ieşind pe bulevard, am zărit în depărtare silueta întunecată a unor construcţii, deasupra cărora fumegau nişte nori cenuşii, împurpuraţi de lumina asfinţitului. Priveliştea era atît de ciudată pentru N., încît eu le-am spus fetelor că undeva, poate pe Zarecinaia, trebuie să fie vreun incendiu. Şi ele m-au crezut, deoarece pe drum m-am lăudat că sînt din N. şi că cunosc aici fiecare piatră. Cînd colo, nici pomenală de incendiu — era fabrica de tunuri, construită în oraş, în timpul războiului.

Ştiam cît s-au schimbat oraşele — bunăoară M-ov — în anii aceştia de război, deşi niciunul nu-mi era cunoscut din copilărie ca N. Acum, mergînd cu Katia pe Zastenaia şi pe Gogolev-

skaia, peste care se lăsa iute pîcla înserării, mi se părea că străzile, care altădată călcau agale în lungul zidurilor cetăţii, astăzi suie zorite aceeaşi cale, dornice parcă să ia parte la goana norilor purpurii pe deasupra clădirilor. Aveam impresia — era o impresie ce se transforma treptat, treptat în convingere — că în faţa noastră se află un oraş bine întărit.

Fireşte că N. rămăsese pentru mine oraşul natal. Astăzi îl regăseam iarăşi, ca pe un vechi prieten. Uitîndu-mă la faţa lui atît de cunoscută şi totuşi atît de schimbată, îmi venea să rîd fără să vreau : eram atît de înduioşat şi tulburat în clipa aceasta a revederii, încît aproape îmi pierise graiul. Încă de la Poliarnoe i-am scris lui Petea, anunţîndu-l în ce zi vom sosi acasă, la bătrîni ; la rîndul lui spera şi el să obţină, tot atunci, un concediu făgăduit mai demult.

Am telegrafiat de la Moscova că sosim, dar n-a venit nimeni la gară şi atunci mi-am zis că Petea n-a putut să obţină concediul. În schimb, primul om pe care l-am zărit la intrarea casei Marcuz, încadrată de capetele celor doi lei, a fost Petea ! L-am recunoscut numaidecît, deşi tînărul distrat şi veşnic îngîndurat de odinioară era astăzi un chipeş ofiţer, ars de soare.

— Aha, uite-i ! exclamă el, cu aerul că ne caută de mult şi abia acum dă cu ochii de noi.

Ne-am îmbrăţişat. El se apropie apoi de Katia şi-i luă mîinile într-ale lui. Aveau ceva comun : Leningradul. Stăteau aşa, ţinîndu-şi strîns mîinile, încît pînă şi eu m-am simţit puţin străin, deşi poate niciunul dintre ei doi nu aveau pe cineva mai apropiat pe lume decît pe mine.

Mătuşa Daşa dormea cînd am dat buzna la ea în cameră. Îşi închipuia pesemne că ne vede în vis, fiindcă se uita la noi gînditoare, sprijinindu-se într-un cot. Abia cînd am început să rîdem s-a dezmeticit.

— Dumnezeule, Sanicika... Katia ! făcu ea. Şi „el" iar e plecat !

„El" era judecătorul. Cît despre cuvintele „iar e plecat" — aceasta însemna că şi de astă dată judecătorul e dus pe undeva prin raion, să facă parte dintr-un complet de judecată, întocmai ca acum cinci ani, cînd venisem cu Katia la N.

Oare mai e nevoie să spun cît s-a agitat mătuşa Daşa să ne primească aşa cum se cuvine şi cît s-a mai amărît că trebuie să facă plăcinte cu făină neagră şi cu „un fel de untură străină" ? Nu s-a potolit decît atunci cînd noi am aşezat-o cu de-a sila pe un scaun şi cînd Katia a luat asupra ei răspunderile gospodăriei.

Petea și cu mine ne-am grăbit să-i dăm ajutor, și mătușa Dașa țipa ca altceva, văzînd că Petea pune în aluat niște esențe „ca să-i dea gust“ — după cum spunea el, iar eu dau să presar praf de spălat în loc de sare. În ciuda acestor lucruri, aluatul crescu minunat și, cu toate că mătușa Dașa, gustînd o bucățică de plăcintă, ne-a spus că are prea puțină grăsime, nouă ni s-a părut foarte bună pentru niște vremuri de război.

La masă, mătușa Dașa a cerut să-i povestim tot ce ni s-a întîmplat din ziua și din ceasul cînd, cu cinci ani în urmă, ne-am luat rămas bun de la ea, în gară. Abia am putut s-o înduplecăm să amîne această povestire amănunțită pînă vine și judecătorul acasă. În schimb l-am rugat pe Petea să ne povestească despre el.

Îl ascultam cu emoție. Cu emoție, pentrucă îl cunoșteam de peste douăzeci și cinci de ani și pentru că îl vedeam cu aceiași ochi și astăzi, deși Katia îmi spusese că s-a schimbat mult. „Privirea lui de artist“, atît de tainică pentru mine și care-l deosebea întotdeauna de cei din jur, era astăzi mai accentuată, mai fermă.

Petea ne arătă caietele lui de schițe. În ultimul an lucrase ca pictor-decorator la un teatru de pe front. Caietele conțineau imagini din viața de război — adesea niște schițe creionate în fugă. Dar acea forță morală, cunoscută oricui a stat, fie chiar numai cîteva zile, în mijlocul ostașilor noștri, pe front, era redată cu o uimitoare adîncime.

Zăbovisem și eu de multe ori în fața priveliștilor de neuitat ale războiului, regretînd instinctiv că fiecare se pierde fără urmă, iar alta îi locul. Acum regăseam aceste priveliști transfigurate aici și, cu toate că erau surprinse doar în cîteva linii, ele vădeau adîncime, poate chiar geniu.

— Ei, poftim! zîmbi Petea, după ce l-am felicitat. Judecătorul pretinde că sînt slabe. Zice că au prea puțin eroism. Și flăcăul meu pictează, adăugă el, răsfrîngîndu-și buza de jos, așa cum făcea de obicei cînd era mulțumit de ceva. Ba mi se pare chiar că are talent.

Katia scoase din valiză scrisorile Ninei Kapitonovna, care stătea și acum cu Petinka lîngă Novosibirsk, iar mătușa Dașa, care se interesa neîncetat de bunica, ne ceru să-i citim cîteva.

Bunica nu locuia nici astăzi în tabără, deși directorul Perișkin venise la ea să-i ceară iertare și o rugase să se întoarcă în tabără. După cum ne scria ea, „i-a mulțumit și a refuzat, fiindcă de tînără s-a învățat să nu-și plece capul“. După ce l-a refuzat

pe. Perișkin a uimit întreg raionul, fiindcă într-o bună zi s-a dus să activeze într-o secție a Casei de cultură.

„Uite așa, învăț să croiesc și să cos — scria ea pe scurt. *Ție și lui Sanea vă doresc tot binele. Pe el îl știu de mult, de cînd era mititel și-i dădeam hrișcă să mănînce, ca să crească. E băiat bun... Ai grijă să nu-l amărăști. Știu eu că tu nu ești prea bună din fire.“*

Era răspunsul la scrisoarea prin care noi o anunțam că ne-am regăsit.

„N-am dormit toată noaptea — scria bunica, după ce a aflat de descoperirea urmelor expediției — *și m-am tot gîndit la biata Mașa. Mai bine că n-a apucat să știe ce soartă a avut taică-tău !“*

Petinka era sănătos, se făcuse băiat mare și, judecînd după fotografia trimisă de bunica, semăna tot mai mult cu maică-sa. Ne-am adus aminte de Sanea și un timp am rămas tăcuți cu toții, copleșiți de moartea ei absurdă.

Katia începuse să intervină încă din primăvară ca bunica și cu Petinka să se întoarcă la Moscova, așa că nădăjduiam să-i vedem cît de curînd în mijlocul nostru.

În seara aceea se aduse de cîteva ori vorba și despre vechiul proiect — al meu și al Katiei — de a ne stabili după război la Leningrad cu toată familia, adică cu bunica și cu cei doi Petea. Petea cel mare se zăpăci puțin cînd i-am spus că în viitoarea noastră locuință, pe care ne închipuiam că am și găsit-o — și nu oriunde, ci chiar pe bulevardul Kirov ! — el va avea un atelier ceva mai retras, ca să nu-l supere nimeni. Numai că, după cît se părea, el n-avea nimic împotrivă să fie supărat din cînd în cînd de cineva — o femeie, despre care Katia vorbea cu încîntare. Dar se înțelege că în seara aceea nimeni n-a pomenit de ea...

Cînd s-a întors judecătorul, toată casa dormea. Mătușa Dașa vru să ne trezească, dar el s-a burzuluit și s-a supărat, încît am fost siliți să ne prefacem că dormim și să stăm încă vreo jumătate de oră în pat. Întocmai ca și data trecută, în urmă cu cinci ani, el s-a spălat la bucătărie, suspinînd cu desfătare și împroșcînd apă pe jos. După aceea l-am auzit pe coridor, picurînd din mers apă pe podea.

Katia adormi din nou, dar eu m-am îmbrăcat încetișor și m-am dus la bucătărie. L-am găsit desculț, îmbrăcat cu o cămașă curată și cu părul și mustățile încă ude, sorbindu-și ceaiul.

— Tot te-am trezit? întrebă el, venind spre mine, şi mă strînse cu putere în braţe.

Ori de cîte ori veneam acasă la N., ştiam încă de pe drum că acolo mă aşteaptă o aspră poruncă: „Hai, povesteşte!“ Bătrînul voia să ştie ce-am făcut şi dacă am trăit aşa cum se cuvine în anii cît nu ne-am văzut. Mă privea ţintă pe sub sprîncenele lui împreunate şi stufoase, întrebîndu-mă întocmai ca un judecător. În schimb, eu eram încredinţat că nimeni pe lumea asta nu-i în stare să rostească o sentinţă mai dreaptă... Acum era prima oară cînd judecătorul nu-mi mai cerea socoteală de ce-am făcut.

— Totul e limpede! zise el mulţumit, netezindu-şi mustaţa şi uitîndu-se stăruitor la insemnele decoraţiilor mele. Patru, ai?

— Da, patru.

— Pe cea de-a cincea ai s-o primeşti pentru descoperirea expediţiei căpitanului Tatarinov! adăugă el cu seriozitate. Nu ştiu cum să spun, dar sînt încredinţat că ai s-o primeşti.

Ce-i drept, nu era prea uşor de spus, însă bătrînul pesemne că n-a stat degeaba, fiindcă a doua zi, seara, cînd eram adunati cu toţii în jurul mesei, ţinu o cuvîntare, încercînd să facă bilanţul a tot ce-am realizat eu în viaţă.

— Viaţa merge înainte! începu el. V-aţi întors azi oameni în toată puterea cuvîntului, în oraşul vostru natal pe care, aşa cum singuri spuneţi, abia l-aţi mai recunoscut. Da, s-a schimbat mult orăşelul nostru. Nu numai că s-a schimbat, dar a ajuns la o deplină înflorire, aşa cum şi voi aţi ajuns la maturitate şi aţi devenit folositori societăţii, găsind în voi înşivă forţe să luptaţi şi să învingeţi greutăţile. Dar, alte gînduri îmi trec prin minte acum, cînd te văd pe tine, dragul meu Sanea. Ai reuşit să găseşti expediţia căpitanului Tatarinov. Visele se împlinesc adeseori, dovedind că tot ce ne apare în închipuire ca un lucru copilăresc poate deveni o realitate. Scrisorile de adio ale căpitanului ţie îţi sînt adresate. Tu eşti cel care vei duce mai departe opera lui măreaţă. Te văd alături de el, căci numai nişte oameni ca voi împing înainte omenirea şi ştiinţa.

Aici, judecătorul închină paharul în cinstea mea şi-l bău pînă la fund.

Ne-am ridicat de la masă noaptea tîrziu; a trebuit să ne spună mătuşa Daşa că e timpul să ne culcăm. Noi însă n-am fost de părerea ei şi ne-am dus să ne plimbăm pe malul Pescinkăi.

Norii de cenuşă împurpurată goneau ca şi mai înainte în şir, pe deasupra fabricii de tunuri. Am coborît pe malul rîului

şi am mers pînă în dreptul Prolomului, unde, odată de mult, un băieţaş firav şi oacheş, cu nişte pantaloni largi, voia morţiş să prindă raci albaştri cu momeală de carne putredă. Părea că vremea s-a oprit în loc şi m-a aşteptat acolo, printre turnurile vechi şi tăcute de pe mal, la confluenţa Pescinkăi cu Tihaia. Şi iată, m-am reîntors... Stăteam faţă-n faţă — eu şi ea. Oare ce mă aştepta în viitor ? Ce noi încercări, ce muncă şi iluzii, ce fericire ori ce nenorocire ? Cine putea şti...

Însă, în faţa privirii neprihănite a vremii, eu n-am lăsat ochii în pămînt.

Era timpul să ne întoarcem acasă. Katiei i se făcuse frig. Şi am pornit încet spre casă, în lungul cheiului plin de schele.

Oraşul era liniştit, parcă învăluit de taină. Mergeam în tăcere, îmbrăţişaţi. Mi-am adus aminte cum am fugit de acasă. Oraşul era cufundat în întuneric şi tăcere, noi eram doi ţînci nefericiţi şi curioşi, iar viaţa ce ne aştepta înainte, necunoscută, înfricoşătoare...

Ochii mi se umeziră. Dar n-am căutat să ascund lacrimile acestea de fericire şi nu mi-era ruşine că plîng.

EPILOG

De pe stînca aceasta înaltă, la poalele căreia cresc, strecurîndu-se printre pietre, macii sălbatici specifici regiunilor polare, priveliştea e minunată. Lîngă ţărm, marea străluceşte ca o oglindă, iar spre larg se zăresc întinderi de apă îngheţată şi cîmpii de gheaţă, ce se pierd în zarea adîncă şi tainică. Văzduhul are aici o transparenţă extraordinară. Linişte, spaţiu. Doar cînd şi cînd, cîte un erete trece în zbor pe deasupra mormîntului singuratic.

Gheţarii lunecă prin faţa lui — unii mai încet, alţii mai iute, ciocnindu-se şi rotindu-se în loc.

La faţa apei pluteşte un gheţar, al cărui creştet pare un uriaş cu un coif strălucitor de argint. Îi desluşeşti lămurit şi barba bogată, verzuie, ce i se cufundă în mare, şi nasul turtit, şi ochii mijiţi sub sprîncenele-i stufoase şi sure.

Iată, colo, o căsuţă de gheaţă, de pe care apa curge şiroaie, sunînd ca nenumăraţi clopoţei, iată nişte mese sărbătoreşti, aşternute cu feţe de mese imaculate.

Gheţarii lunecă înainte, lunecă mereu, la nesfîrşit, fără vreo stăvilire!

Mormîntul ce se află aici se zăreşte încă de departe, de pe corăbiile ce intră în golful Ienisei şi care coboară pavilionul în bernă, atunci cînd se apropie; răsună salve de salut şi ecoul lor prelung se rostogoleşte fără încetare.

Mormîntul, durat din piatră albă, sclipeşte orbitor în bătaia soarelui polar, care nu apune niciodată.

La înălţimea unui stat de om sînt săpate în piatră următoarele cuvinte:

„AICI ODIHNEŞTE CĂPITANUL I. L. TATARINOV, CARE A SĂVÎRŞIT UNA DINTRE CELE MAI ÎNDRĂZNEŢE CĂLĂTORII ŞI A MURIT CÎND S-A ÎNTORS PE PĂMÎNTUL NORDIC, DESCOPERIT DE EL ÎN IUNIE 1915."

„SĂ LUPŢI ŞI SĂ CAUŢI, SĂ GĂSEŞTI ŞI SĂ NU TE LAŞI DOBORÎT!"

CUPRINS

CARTEA ÎNTÎI

Partea întîi

COPILĂRIA

Partea a doua

AM LA CE SĂ MĂ GÎNDESC

Partea a treia

SCRISORI VECHI

Partea a patra

NORDUL

Partea a cincea

PENTRU INIMĂ

CARTEA A DOUA

Partea a șasea

(Povestește Katia Tatarinova)

TINEREȚEA SE DESFĂȘOARĂ MAI DEPARTE

Partea a șaptea

DESPĂRȚIREA

Partea a opta

(Povestește Sanea Grigoriev)

SĂ LUPȚI ȘI SĂ CAUȚI

Partea a noua

...SĂ GĂSEŞTI ŞI SĂ NU TE LAŞI DOBORÎT...

Partea a zecea

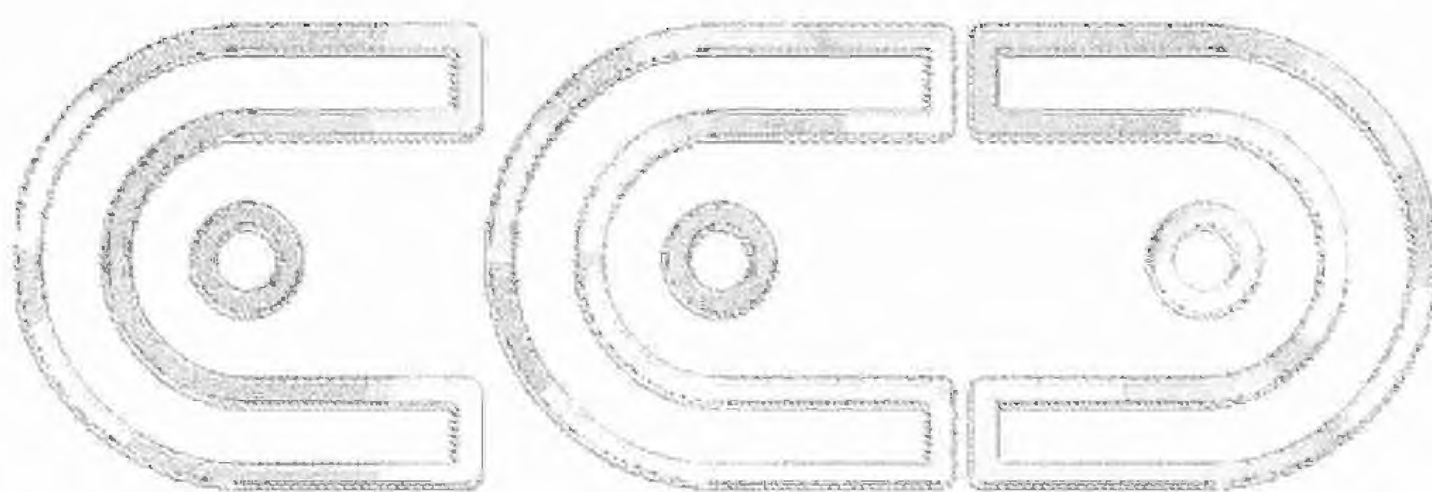
ULTIMA FILĂ

Redactor responsabil: Şişmanian Ecaterina
Tehnoredactor: Biriş Vasile

Dat la cules 07.12.1960. Bun de tipar 14.01.1961. Apărut 1961. Tiraj 28060+2060+50. Broşate 28060+legate 2110. Hîrtie tipar sul de 50 g./m²., 840×1080/32. Coli editoriale 43. Coli de tipar 45. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8(S)=R

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. Stalin", Bucureşti — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

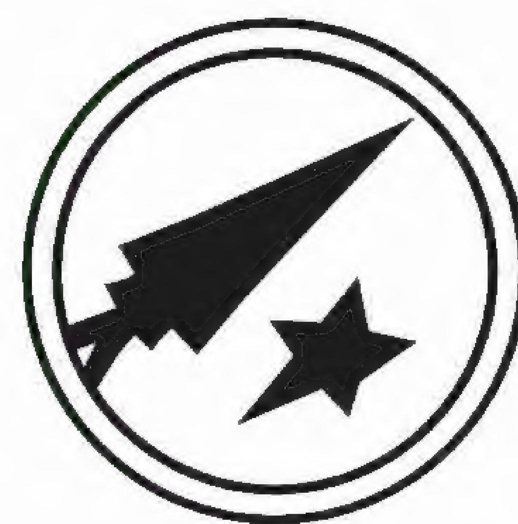

de

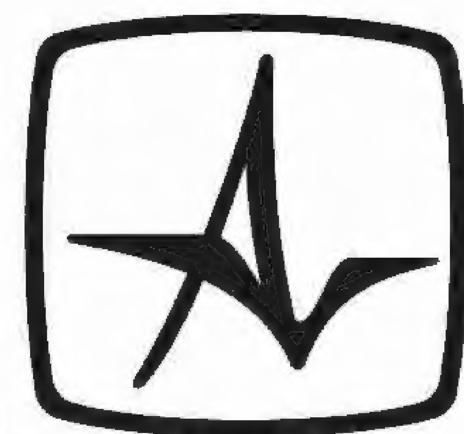
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

